

EL MUNICIPI CONSTITUCIONAL DE VIC (1820-1823)

Clara Furriols Espona

Dipòsit Legal: T. 50-2013

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi doctoral i la seva utilització ha de respectar els drets de la persona autora. Pot ser utilitzada per a consulta o estudi personal, així com en activitats o materials d'investigació i docència en els termes establerts a l'art. 32 del Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual (RDL 1/1996). Per altres utilitzacions es requereix l'autorització prèvia i expressa de la persona autora. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona autora i el títol de la tesi doctoral. No s'autoritza la seva reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre ni la seva comunicació pública des d'un lloc aliè al servei TDX. Tampoc s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de la tesi com als seus resums i índexs.

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis doctoral y su utilización debe respetar los derechos de la persona autora. Puede ser utilizada para consulta o estudio personal, así como en actividades o materiales de investigación y docencia en los términos establecidos en el art. 32 del Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual (RDL 1/1996). Para otros usos se requiere la autorización previa y expresa de la persona autora. En cualquier caso, en la utilización de sus contenidos se deberá indicar de forma clara el nombre y apellidos de la persona autora y el título de la tesis doctoral. No se autoriza su reproducción u otras formas de explotación efectuadas con fines lucrativos ni su comunicación pública desde un sitio ajeno al servicio TDR. Tampoco se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al contenido de la tesis como a sus resúmenes e índices.

WARNING. Access to the contents of this doctoral thesis and its use must respect the rights of the author. It can be used for reference or private study, as well as research and learning activities or materials in the terms established by the 32nd article of the Spanish Consolidated Copyright Act (RDL 1/1996). Express and previous authorization of the author is required for any other uses. In any case, when using its content, full name of the author and title of the thesis must be clearly indicated. Reproduction or other forms of for profit use or public communication from outside TDX service is not allowed. Presentation of its content in a window or frame external to TDX (framing) is not authorized either. These rights affect both the content of the thesis and its abstracts and indexes.

INTRODUCCIÓ

1.OBJECTIUS, JUSTIFICACIÓ I METODOLOGIA DE LA TESI DOCTORAL.

En el moment d'escollir el tema de la tesi doctoral, tasca que es va deixar lliurement a les nostres mans, vam tenir clar des del primer moment, l'època, principis del segle dinou, per ésser un dels moments que em sembla més apassionant de la història d'aquest país i que a més ens ajuda a comprendre la nostra realitat ja que en ella es troben les bases, la cimentació del nostre món actual i, en segon lloc teníem clar que volíem fer un estudi de dret públic. Després d'un temps de cerca i reflexió, vam pensar que podria ésser interessant i útil portar a terme un treball sobre el règim municipal de la primera etapa constitucional. Hi havia, en aquella època, pocs estudis sobre el règim municipal, val a dir que menys que en el moment present, cap complet i, la seva immensa major part es centraven únicament en la vessant merament legislativa, i sempre parcial, del primer model municipal constitucional espanyol. Característiques que es poden mantenir en gran mesura en l'actualitat, per bé, que des d'aleshores s'han incrementat els estudis realitzats sobre aquesta època.

Arrel d'aquesta realitat, que s'explica detalladament en l'estat de la qüestió, ens vam plantejar que el treball que havíem de realitzar, havia d'abraçar en un primer moment, un estudi a fons, exhaustiu de la legislació i, posteriorment veure com aquesta legislació s'havia aplicat.

El segon punt que ens vam plantejar, era com portar a terme l'estudi sobre l'aplicabilitat de la norma. Ens va semblar preferible, centrar-nos únicament en un municipi en concret i estudiar-ne a fons la seva realitat, ja que únicament d'aquesta forma podríem conèixer realment què havia succeït. L'elecció del municipi en qüestió es va portar a terme no només

per ésser aquesta la ciutat que em va veure néixer, sinó també per ésser una capital de partit i per ser Vic, una ciutat, en certa mesura, partidària del liberalisme malgrat estar envoltada geogràficament d'un món clarament absolutista. Primer però calia esbrinar si aquesta població conservava suficient documentació al respecte per poder assolir el nostre objectiu. El fons documental va resultar ésser ric i abundant, per tant era perfectament factible realitzar la tesi sobre aquest municipi. La dificultat amb la que ens vam topiar va ésser que els documents no es trobaven classificats més enllà d'una mera sistematització cronològica, element que ens comportà una dedicació a l'arxiu intensa, llarga i, a vegades desmoralitzadora i fatigant, doncs la nostra formació en aquest àmbit era inexistent.

El nostre objectiu fou inicialment analitzar el règim municipal constitucional espanyol de 1812-1823 des de la seva doble vessant teòrica i pràctica, però en els últims mesos de l'elaboració d'aquesta tesi, a la vista de la gran abundància documental existent, vam decidir adequar l'estudi de l'aplicabilitat de la norma del govern municipal de Vic centrant-nos únicament en el període de 1820-1823, analitzant, això sí, la legislació del primer període constitucional (1812-1814), ja que aquesta entrà de nou en vigència durant el Trienni liberal 1820-1823 i, deixar per a més endavant la futura investigació del període de 1812-1814, que tenim en bona mesura elaborada.

Conèixer la tangibilitat del règim municipal en aquesta època, comporta estudiar a fons, sens dubte, el marc legislatiu i un cop tenim clarament perfilat el municipi teòric, veure a posteriori, com aquest va ser aplicat en un cas concret: l'Ajuntament de Vic. Hem pretès analitzar, doncs, la dicotomia municipi ideal- municipi real, en un cas concret, Vic, i en un període determinat, 1820-1823, sense pretendre extrapolar les conclusions a les quals arribem a la resta d'Ajuntaments de l'Estat espanyol.

Aquest treball va més enllà d'un estudi merament d'història local, ja que d'una banda, el nostre objectiu ha estat conèixer minuciosament el nou règim municipal espanyol aprovat pel legislador liberal de principis de segle XIX, ampliant el coneixement existent sobre aquest àmbit. Ara bé, també ens hem endinsat dins de la microhistòria, perquè només mitjançant aquest mètode podrem arribar a conèixer què és el que va succeir veritablement, sense cap afany, insistim d'extrapolar les nostres conclusions a la resta de municipis catalans ni espanyols. Només amb l'estudi de múltiples treballs de microhistòria podrem arribar a conèixer, o almenys aproximar-nos en la mesura que la documentació ens ho permeti, quina és la realitat del que va succeir en el nostre país, més enllà del marc legal. Conèixer, en definitiva fins a quin punt s'ha produït un divorci existent entre el dret oficial i el dret de la pràctica. Com era la vida quotidiana dels governs municipals i els problemes reals amb els que havien de conviure diàriament.

Pocs i recents són els autors que han examinat fonts documentals d'arxius municipals i únicament han estudiat algun aspecte molt concret del municipi d'aquesta època.

La primera fase d'elaboració d'aquesta tesi va ésser la lectura de les monografies i articles publicats en relació aquesta tema i en relació al seu context històric, tasca aquesta darrera del tot imprescindible per estar davant d'un treball d'història del dret i tenir la doctoranda fins aquell moment únicament una formació merament jurídica. Característica que comportà un plus de dificultat i d'esforç.

La segona fase fou l'estudi de la legislació inclosa en la "*Col·lección que han expedido las Cortes generales y extraordinarias*" tant de 1812-1814 com de

1820-1823. Aquesta col·lecció no recull la totalitat de la legislació promulgada en aquests períodes, com ja explica Jordà en la seva tesi doctoral sobre la Diputació de Tarragona de 1836-1840 posteriorment publicada. Com explica Jordà, es desconeixen els criteris de l'autor que efectuà la tasca de recopilació de les normes jurídiques. Efectivament, hem pogut comprovar, que a l'arxiu municipal de Vic s'hi troba legislació no recopilada en aquesta col·lecció.

Considerem de justícia posar de relleu, l'esforç d'ordenar, analitzar i sistematitzar que ens ha suposat l'estudi de la legislació d'aquesta època per manca de l'existència d'una sistematització material pel que fa referència a les normes jurídiques i fonamentalment a les dues Instruccions capdavanteres en aquesta matèria com són la Instrucció de 23 de juny de 1813 i 3 de febrer de 1823.

La tercera fase, ha estat analitzar la legislació trobada a l'arxiu municipal de Vic i que fa referència a legislació no publicada.

Un cop estudiada a fons la legislació sobre règim municipal, hem procedit a analitzar com s'ha aplicat a Vic aquesta normativa així com quina ha estat la vida quotidiana del consistori vigatà a través de la documentació conservada.

Sobre la consulta al país portada a terme per la Comissió de Corts el 1809, el discurs preliminar d'Argüelles llegit en les Corts per la presentació de la Comissió de la Constitució i els debats per l'elaboració de la Constitució recollits en el diari de sessions de les Corts, considerem que s'ha estudiat molt a fons i de forma reiterada per diversos autors i que era difícil poder aportar alguna novetat al respecte, per la qual cosa nosaltres no hem entrat a examinar-ho.

No hem pogut analitzar la premsa local per ésser inexistent durant el període estudiat.

Aquest treball té com a objectiu l'estudi complet de l'Ajuntament constitucional del període assenyalat des de la seva triple vessant: composició, funcionament i competències. L'estructura d'aquesta tesi és la següent:

En el primer capítol s'ha elaborat l'estat de la qüestió així com l'estudi del model municipal francès per ésser fonamental per la comprensió del municipi espanyol ja que rebé una clara influència d'aquest.

El segon capítol fa referència a l'estudi del seu antecedent immediat que és el model de règim municipal de l'Antic Règim, ja que si volem conèixer quins són els canvis produïts en el municipi constitucional se'ns ha plantejat aquesta tasca com del tot necessària.

En el tercer capítol s'analitza la composició de l'Ajuntament constitucional espanyol a través del marc legislatiu i la composició del nou model municipal a Vic. Primerament havíem decidit elaborar un capítol que consistís en l'anàlisi de la totalitat del marc legislatiu (composició, funcionament i competències) i, així ho vam portar a terme, però a l'hora d'examinar l'Ajuntament de Vic, no ens va convèncer la metodologia emprada per ésser més entenedor, des del nostre punt de vista, que la legislació fos explicada juntament amb la composició, funcionament i competències de l'Ajuntament de Vic en capítols separats. Considerem que d'aquesta manera facilitaríem la lectura i comprensió de la dicotomia municipi ideal-municipi real. En definitiva, que es veuria més clarament quin és l'Ajuntament legislatiu i d'altra banda com va ésser i què es coneix de la realitat vigatana en quant al seu règim municipal.

En el quart capítol s'hi troba el funcionament de l'Ajuntament, també des de la doble vessant legislativa i real.

En el cinquè capítol s'han analitzat les competències de l'Ajuntament també des d'aquesta doble perspectiva comentada.

Per últim volem advertir que actualment la sistematització dels fons documentals consultats a l'arxiu municipal de Vic ha estat parcialment modificat i per tant les cites que es realitzen en el transcurs d'aquesta Tesi doctoral no seran sempre coincidents amb les actuals.

CAPÍTOL I.- ESTAT DE LA QÜESTIÓ

1. INTRODUCCIÓ

Al començar la fase de redacció d'aquesta tesi doctoral, se'ns ha plantejat la necessitat de confeccionar un estat de la qüestió, com tradicionalment ha vingut realitzant-se, per conèixer amb exactitud quins són els coneixements sobre aquesta matèria, quins aspectes s'han tractat, quins enfocaments se li han donat, etc.

Hem cregut convenient separar en dos blocs aquest estudi: d'una banda hem llegit detingudament l'opinió dels juristes del segle XIX que més han estudiat aspectes de l'administració local, sovint per raó del càrrec que van ocupar; i d'altra banda hem examinat els diferents treballs que s'han publicat, tant per part de juristes com d'historiadors.

Fins a l'actualitat, són pocs els historiadors del dret que s'han endinsat en l'estudi de l'administració local dels primers anys del segle XIX. Per altra banda, aquella part de la doctrina que es dedica a l'àmbit del dret polític ha abandonat, en la seva major part, l'estudi del dret local i de les institucions locals, ja que entenen que és un tema propi dels administrativistes¹. Aquest fet, aparentment anecdòtic, ha suposat que persones alienes als coneixements d'arxivística i de la metodologia pròpia d'un historiador, hagin entrat en terrenys desconeguts, provocant d'aquesta manera, errors de mètode importants per a l'estudi d'aquesta matèria. Així doncs, els treballs publicats són, en la seva major part, un

¹ També comparteix aquesta idea Alfredo GALLEGO ANABITARTE, "Notas histórico-jurídicas sobre el Régimen Local español", a *Actas del II Symposium de Historia de la Administración*, Madrid, 1971, pp.533-541; Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen del municipio constitucional: Autonomía y centralización en Francia y en España*, Madrid, 1983, p. 25; José SÁNCHEZ-ARCILLA BERNAL, "Del municipio del antiguo regimen al municipio constitucional. Un caso concreto: Guadalajara", a *Actas del IV Symposium de la administración*, Madrid, 1983, pp.629-681.

estudi normatiu sobre l'administració local, i deixen de banda un tema tan important com l'estudi de les actes municipals, fet que impossibilita arribar a conèixer com es va portar a terme en la vida diària l'aplicació de la legislació que va regular el municipi de principis del segle XIX. Aquest esdeveniment ha comportat un buit de saber important. Ara bé, alguns autors, com Posada i de Castro, utilitzaren, pels seus estudis respectius, les discussions contingudes en els diaris de sessions de les Corts i, en els darrers temps, trobem algunes aportacions que han tingut en compte l'estudi de les actes municipals com són Sánchez- Arcilla² i Toscas³ però no són estudis complets del règim municipal sobre el període estudiat per nosaltres.

Hem cregut idoni parlar, en aquest estat de la qüestió, a grans trets, del règim municipal francès, a través del màxim coneixedor espanyol sobre aquest tema que és García de Enterría i la seva obra que ha esdevingut un clàssic *Revolución francesa y administración contemporánea*, ja que no es poden comprendre moltes de les idees que apareixen en els autors que tractarem sense ésser mínimament coneixedors dels principis fonamentals pels quals es regeix el municipi a França, perquè serà el model francès la base a partir de la qual es construirà la normativa que configurarà el nou règim municipal espanyol del segle XIX⁴.

2. EL MODEL MUNICIPAL FRANCÈS

² José SÁNCHEZ –ARCILLA BERNAL, "Del municipio...", op. cit.

³ Eliseu TOSCAS I SANTAMANS, *L'Estat i els poders locals a la Catalunya del segle XIX. Una visió des de Sarrià (1780-1860)*, Barcelona, 1997.

⁴ De la mateixa opinió Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen del municipio...* op. cit., pp. 26-27.

Començarem parlant d'alguns dels principis que van inspirar el model municipal francès i que van resultar bàsics per la conformació del règim municipal espanyol del segle XIX.

La Revolució francesa de 1789 necessitava una sòlida estructura administrativa que fes possible portar a la pràctica totes les conquestes que s'havien aconseguit. L'administració pública va entrar en terrenys fins aquell moment inimaginables, com l'assistència i l'ensenyança. L'afirmació de valors com ara la fraternitat i la felicitat, considerades com a drets de l'individu, van comportar la necessitat, també, d'ampliar aquesta intervenció⁵.

Per altra banda, la igualtat jurídica, un dels drets fonamentals de la revolució francesa, comportà la impossibilitat de la coexistència del poder central amb els poders secundaris, i això suposà "*una centralización de todas las desigualdades en la instancia superior del Estado*"⁶. Es va establir una relació recíproca entre administració i igualtat. Si la igualtat contribuï a la defensa de la centralització, aquesta provocà, ensems, "... *una extensión y perfeccionamiento de la igualdad*"⁷. La igualtat comportà, també, la necessitat d'abolir tots els privilegis de que gaudia la societat i l'establiment d'un règim administratiu basat primordialment en l'uniformisme. L'Estat és un⁸. El Decret de 14 de desembre de 1789 establirà un règim municipal únic⁹.

⁵ Luciano VANDELLI, *El poder local. Su origen en la Francia revolucionaria y su futuro en la Europa de las regiones*, Madrid, 1992.

⁶ Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución francesa y administración contemporánea*, 4ª ed. Madrid, 1994, p. 58.

⁷ Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución...* op. cit., p. 61. Explica com, a través de la lectura de "*L'ancien régime et la révolution*" de Alexis de TOCQUEVILLE, es pot afirmar aquesta idea, pp. 625-626, i considera que l'abolició de les institucions feudals i la seva substitució per institucions creades sota la regla de la uniformitat per aplicar el principi de la igualtat, va ésser una de les innovacions més importants de la Revolució.

⁸ Alexis DE TOCQUEVILLE, *El Antiguo Régimen y la Revolución*, llibre I, cap.

2.1. ORÍGENS DEL MUNICIPI CONTEMPORANI.

Turgot va ser considerat, segons paraules de Tocqueville, el pare del nou dret administratiu que es va formar amb posterioritat a la revolució francesa¹⁰. En el raonament de Turgot va aparèixer, clarament influenciat pel corrent de pensament fisiocràtic, un canvi important de mentalitat. Aspirava a substituir la societat regida per l'ordre estamental, guiada pel principi de personalitat del dret i de verticalitat dels estaments, per un nou principi de territorialitat "*de los derechos sociales y de horizontalidad uniforme en su distribución.*" Es tractava, doncs, de reemplaçar els estaments per un nou concepte que era el de classe. Dividia la societat en dues classes: la dels propietaris i la dels no propietaris. Aquest principi es traslladava en el terreny polític manifestant la importància de configurar un únic impost territorial, concepció que trencaria radicalment amb la situació existent fins aquell moment¹¹. Aquest autor argumentava sobre la impossibilitat de crear un ordre comunitari en el que cada individu servís el bé general, en una societat estructurada mitjançant estaments; en canvi, aquesta situació canviaria radicalment en aquest ordre social nou, on apareixeria un esperit d'unió i es perseguiria el bé comú¹². Aquest

V, pp. 625-626; Luciano VANDELLI, *El poder...* op. cit., p. 60, on explica que l'Assemblea Nacional francesa afirmava: "*Si los cuerpos administrativos fuesen independientes y, en cierto modo, soberanos en el ejercicio de sus funciones, y tuviesen el derecho de variar los principios y las formas de la Administración, se sucederían los movimientos parciales que, en poco tiempo, obstaculizarían la regularidad del movimiento general, produciendo la más dañosa anarquía.*"

⁹ Luciano VANDELLI, *El poder...* op.cit., pp. 28, 33, 34.

¹⁰ Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución...* op. cit., p. 86. Turgot va ésser ministre de Lluís XVI, va ordenar redactar l'any 1775 al notari, economista, polític i col.laborador seu, Du Pont de Nemours, una memòria sobre el règim municipal que tenia la pretensió d'ésser com una exposició al rei d'un projecte de reforma.

¹¹ Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución...* op. cit., pp. 84-85.

¹² Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución...* op. cit., pp. 89-90. Turgot descriu: "*... por un interés común visible y evidente, por la necesidad de*

canvi, cap a un ordre marcat per la territorialitat i no per l'element personal, és per García de Enterría una de les característiques fonamentals que segueix formant part, en l'actualitat, del règim municipal¹³.

Aquest nou model municipal partia d'un concepte associacionista. Predominava la idea d'un grup de veïns que vivien en una determinada localitat i, per tant, es feia necessària la cerca dels interessos comuns que tenien tots aquests individus, com a membres d'una mateixa localitat. Es volia ressaltar, de totes maneres, que es tractava d'interessos sobre matèries "*domésticas y cuasi familiares*", volent aclarir que no es feia referència a afers polítics de cap índole. Interessava deixar molt clar que no hi havia una presa de competències pròpies de l'Estat, sinó que es tractava, simplement, de recuperar competències que eren pròpies del municipi, però que l'absolutisme havia absorbit¹⁴.

El concepte de "*Village*" plasmada en la *Mémoire* de Turgot, marcarà el camí que es seguirà a França: la idea consistia bàsicament en què vàries famílies, les seves cases i unes terres formaven un poble¹⁵. Aquesta concepció provenia pròpiament de l'època medieval. Ens trobem, doncs, davant una idea natural del municipi (que també compartien, com

conocer ese interés,... que vinculase , diría yo, los individuos a sus familias, las familias al pueblo o a la ciudad a que pertenecen, las ciudades y pueblos a la comarca en la cual están comprendidos, las comarcas a las provincias de que forman parte, las provincias, en fin, al Estado".

¹³ Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución...* op. cit., p. 90.

¹⁴ Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución...* op. cit., pp. 93-94 "*¿Cuáles son esos asuntos que deben entregarse a sus verdaderos titulares? ...Hace en concreto una enumeración de cuatro materias particulares que atribuir a la municipalidad parroquial: 1ª, repartir los impuestos; 2ª,...obras públicas, caminos vecinales y otras especialmente necesarias a los pueblos; 3ª, vigilar la policía de los pobres y su auxilio; 4ª ...las relaciones de la parroquia con los otros pueblos vecinos y con las grandes obras públicas del distrito y ser a este respecto portavoz de la parroquia ante la autoridad superior que pueden decidir".*

¹⁵ Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución...*, op. cit., p. 91.

veurem, els juristes espanyols del XIX). Aquesta realitat natural determinarà, de forma decisòria, el tema de les competències que li correspondran a les Corporacions locals¹⁶.

Aquest nou règim municipal contemplava el principi que eren els propis habitants de cada localitat els responsables de governar-la. Principi que s'oposava tant a l'existència d'uns càrrecs perpetus, hereditaris, objecte de transaccions econòmiques, així com també a que els membres de l'Ajuntament fossin escollits pel propi monarca, per tal de controlar el municipi¹⁷. Ara bé, el realisme el portà a acceptar que en les poblacions més importants, el govern central participés en la designació dels oficials¹⁸.

Per governar un municipi, Turgot, defensor del sufragi censatari, justificava l'exclusió de determinades persones a poder disposar de sufragi actiu. En primer lloc, en virtut de la raó, ja que l'absència d'una determinada capacitat de raciocini, limitava la llibertat de l'individu. En segon lloc, considerava que la pobresa conduïa a la corrupció i, a més, els que patien aquest estat de pobresa no podien assolir un nivell d'educació raonable. Per aquest motiu, només els propietaris de béns immobles tenien dret al sufragi actiu, ja que eren els únics veritables ciutadans, perquè era la propietat de la terra l'element que els vinculava a una determinada municipalitat¹⁹. Conseqüentment no tothom podia portar a terme la gestió del govern local.

2.2.DE LA REVOLUCIÓ A LA RESTAURACIÓ.

¹⁶ Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución...*,op. cit., p. 92: "*He aquí establecido el principio básico de la autonomía local en el sentido de autogobierno por los que <<viven o están sobre el lugar>>, en el sentido social o político del moderno municipalismo*".

¹⁷ Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución...*,op. cit., p. 95.

¹⁸ Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución...*,op. cit., p. 102.

¹⁹ Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución...*,op. cit., pp. 96-97.

Amb la revolució francesa, un concepte que ja havia estat formulat amb anterioritat, concretament per Turgot en la seva coneguda memòria, esdevindrà clau pel nou model de règim municipal que apareixerà. Aquest concepte és el del "*pouvoir municipal*" formulat per l'Assemblea constituent de l'any 1789, concretament en el Decret de 14 de desembre d'organització dels municipis, en el seu article 49:

*"Les corps municipaux auront deux espèces de fonctions à remplir, les unes propres au pouvoir municipal, les autres propres à l'Administration générale de l'État et déléguées par elle aux municipalités"*²⁰.

Les atribucions compreses en cada un d'aquests dos grups de funcions municipals, s'especificava clarament. Entre les "*propres*" hi trobem: l'administració dels béns comunals de les ciutats, pobles i parròquies, la direcció i execució de les obres públiques que quedaven a càrrec de la col·lectivitat, les funcions de policia relatives sobretot a la propietat, salubritat, seguretat i tranquil·litat dels carrers, llocs i edificis públics²¹.

La Constitució de 1791 distingia entre les competències pròpiament municipals, com les relatives als "*affaires particulières de la comune*", i les funcions d'interès general de l'Estat delegades a la Corporació municipal²². Ara bé, a les primeres se'ls hi donà molt poca importància, eren assumptes pròpiament interns de la col·lectivitat local. Amb el

²⁰ Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución...* op. cit., pp. 81-82 i 85; Luciano VANDELLI, *El poder local...* op. cit., pp. 42-43.

²¹ Luciano VANDELLI, *El poder local...*, op. cit., pp. 42-45.

²² Constitució de 3 de setembre de 1791, art. 9: els agents municipals de caràcter electiu "se encargan de la gestión de los asuntos particulares del municipio. Podrán delegarse a los agentes municipales funciones relativas al interés general del Estado".

temps, progressivament, s'aniran ampliant les atribucions municipals pròpies²³.

El concepte de "*pouvoir municipal*" feia referència a la naturalitat de l'ens municipal i a la seva exclusiva titularitat al municipi. Aquest n'era el titular, sense necessitat de que l'Estat l'hagués de legitimar, ja que existia abans que qualsevol imposició Estatal²⁴. Així ho descrivia també el text constitucional afirmant que "*naturelles au pouvoir municipal*", utilitzant la mateixa expressió que s'havia emprat en la Declaració universal dels drets fonamentals de l'home²⁵.

Es deixava molt clar que el municipi no podia immiscir-se, sota cap concepte, en el terreny dels interessos generals ja que aquesta esfera era exclusiva de l'Estat.

Un altre principi, íntimament vinculat al propi concepte de "*pouvoir municipal*", era la idea associativa o associacionista del municipi. Un principi que derivava de la concepció medieval d'aquesta Corporació i que evolucionà, més tard, cap al concepte de pacte social característic del segle XVIII. Partint d'aquesta base, resultava comprensible trobar, sense gens de dificultat, uns interessos comuns a tots els membres que formaven part d'aquesta associació, que eren els que sorgien de la pròpia convivència i ajuda mútua, i a més, aquests interessos comuns eren privatis i exclusius dels veïns que integraven una determinada localitat. D'aquesta idea es va concloure el caràcter de societat o persona privada del municipi i, que com a tal, s'havia de regular mitjançant el dret civil i no a través del dret públic. Es considerava que era una societat privada, perquè els seus interessos eren propis i privats dels membres

²³ Luciano VANDELLI, *El poder local...*, op. cit., p. 45.

²⁴ Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución...*, op. cit., p. 144.

²⁵ Luciano VANDELLI, *El poder local...*, op. cit., p. 43.

que l'integraven, i no de la comunitat política. Des d'aquesta perspectiva, es percebia als agents municipals com a " <<*mandatarios*>> *civiles de sus vecinos y no como agentes públicos*". També es classificaven els actes municipals com a actes civils i no administratius, i eren els Tribunals ordinaris els competents per examinar les seves causes litigioses. S'ha arribat a la conclusió de que concebre el municipi com a ens privat, apolític, va ésser un camí cap a l'acceptació de la seva autonomia, ja que el principi de la voluntat general negava la possibilitat de que el municipi disposés d'autonomia política. El " <<*pouvoir municipal*>> (*poder doméstico, privado, cuasi-familiar*), *accede al nivel político al imponerse al Estado el formal respeto de su existencia y de su ámbito propios*"²⁶.

Els Decrets de 1789 contenien un alt nivell de descentralització. La Constitució de 1791 no volia abandonar el caràcter descentralitzador, per la qual cosa va seguir reconeixent importants atribucions al municipi. En canvi, les reformes de Napoleó es van encaminar cap a l'angle oposat, aconseguint un alt grau de centralització. Entre aquests dos extrems, es situaren les reformes posteriors del règim municipal francès²⁷.

El "*pouvoir municipal*" significa l'acceptació d'un poder originari que posseïa un conjunt de competències pròpies i exclusives, les quals no depenien, ni eren delegades d'una administració central. Per aquesta raó García de Enterría afirma que : "*Nos encontramos con toda claridad ante la construcción de la autonomía municipal*".

Tota aquesta teoria revolucionària no era defensable en la seva totalitat. A la pràctica, era inevitable posar un fre a l'autonomia municipal. Per tant, calia retallar el "*pouvoir municipal*", perquè aquest principi col·lisionava frontalment amb un altre d'essencial dels revolucionaris que consistia en

²⁶ Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución...*, op. cit., pp. 144-147.

²⁷ Luciano VANDELLI, *El poder local...* op. cit., pp. 30 i 61.

veure la voluntat general de la Nació com l'origen de qualsevol poder polític. La problemàtica, per la ideologia revolucionària, es centrava en acceptar un poder municipal al marge de la voluntat general. Aleshores, la solució que es va articular fou que el municipi tingués competència sobre tots els "*affaires particulières*" d'aquella localitat, i per contrapartida, tot allò que afectava a la generalitat de la Nació s'allunyés de les seves funcions²⁸.

L'Assemblea constituent va percebre com a necessari, al mateix temps, que l'Estat pogués exercir una funció de control de l'actuació dels subjectes que havien estat elegits pel govern local, ja que aquests haurien d'executar les lleis aprovades pel poder central. Es va insistir, també, en que els agents locals no tinguessin cap caràcter representatiu. "*Son agentes elegidos temporalmente por el pueblo para ejercer, bajo la vigilancia y autoridad del Rey, las funciones administrativas*"²⁹. S'instaurà la figura del procurador que més tard passà a anomenar-se prefecte, com a representant de l'Estat en el municipi³⁰.

Es va resoldre que quan les Corporacions locals exercissin competències pròpiament municipals, quedessin sota "*la surveillance et l'inspection*" de les Assemblees de departament i districte; en canvi, per les competències que el municipi exercia per delegació de l'administració general, quedaven totalment subjectes al control d'aquestes assemblees, subjectes a una relació de tipus jeràrquica³¹.

²⁸ Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución...*, op. cit., pp.110-112.

²⁹ Constitució de 1791, Títol III, Cap. IV, art. 2 ; Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución...*, op. cit., pp. 119-121.

³⁰ Luciano VANDELLI, *El poder local...*, op. cit., pp. 50-51.

³¹ Luciano VANDELLI, *El poder local*, ...op. cit., p. 43 ; Decret de 14 de desembre de 1789.

El poder executiu tenia potestat per anul·lar els actes de les administracions jeràrquicament situades immediatament per sota d' ell. Aquestes administracions tenien potestat per fer el mateix amb la corporació administrativa inferior a ells, i així successivament, fins arribar a la base que era l'administració local. Així es podien anul·lar les actuacions municipals quan aquestes eren contràries a les lleis o ordres que els hi havien estat donades. També es contemplava la possibilitat de suspendre els agents locals dels seus càrrecs³².

En el pensament de la Revolució hi trobem present que el principi de l'elecció lliure dels pobles era un element a tenir present en qualsevol reforma de l' administració. En els Decrets de 1789 es va utilitzar la via d'elecció en els òrgans locals³³.

En el Decret de 14 de desembre de 1789 a França, va aparèixer el principi explícit de que era la riquesa de béns immobles allò que donava peu a considerar un subjecte ciutadà d'un determinat indret. Els doctrinaris ho justificaven dient que els béns immobles creaven un sentiment de lligam de la persona amb la terra, i que en canvi, la resta d'individus, només estaven de pas en una determinada localitat. Aquesta idea la trobarem reflexada també en el nostre país³⁴.

El Decret de 22 de desembre de 1789 va establir que "*il y aura une municipalité en chaque ville, bourg, paroisse ou communauté de campagne*", principi que va desencadenar una gran fragmentació municipal³⁵.

³² Constitució de 1791, Títol III, Cap. IV, art. 5 a 8; E. GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución...*, op. cit., p. 121.

³³ Luciano VANDELLI, *El poder local...* op. cit, p.13.

³⁴ Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución...*,op. cit., p. 97; DÍEZ DEL CORRAL, *El liberalismo doctrinario*, 2^a ed., Madrid, 1956, pp. 113 i ss.

³⁵ Luciano VANDELLI, *El poder local...*op.cit., p. 36 ; GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución...*op. cit., pp. 102 i ss.

En els Decrets dels dies 14 i 22 de desembre de 1789 es va regular la curta durada dels càrrecs municipals amb la finalitat de protegir els interessos dels representats, així com també, es va limitar la reelecció dels oficis, assegurant, d'aquesta manera, l'alternança en l'exercici de les funcions públiques³⁶.

2.3.REFORMA NAPOLEÒNICA.

Durant el període de la reforma napoleònica, trobem una administració fortament jerarquitzada i dependent. L'alcalde depenia absolutament de l'administració central: eren "*meros titulares de ocasionales funciones consultivas o deliberantes, los que ejecutan las leyes generalmente y cumplen las funciones del Estado en su demarcación*". No eren delegats sinó mers executors de l'administració central. La Corporació local es contemplava com un simple agent de l'administració de l'Estat. L'alcalde era el cap executiu de l'Ajuntament³⁷. De totes maneres, Vandelli considera que Napoleó va reformar l'administració menys del que s'ha vingut habitualment defensant³⁸.

La conclusió a la que arriba García de Enterría, és que en aquesta època es va acabar amb l'autonomisme municipal il·limitat de l'etapa anterior, i es va passar a un centralisme a ultrança en el que no hi ha lloc per a cap tipus de manifestació autònoma de l'administració local³⁹.

El nou ordre Napoleònic perseguia, clarament, el control ple i directe de les institucions locals. És d'aquesta època el principi "*délibérer est le fait de plusieurs, agir est le fait d'un seul*". Dibuixava una rígida escala

³⁶ Luciano VANDELLI, *El poder local...*, op. cit., p. 38.

³⁷ Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución...*, op. cit., pp. 128-129.

³⁸ Luciano VANDELLI, *El poder local...*, op. cit., p. 63.

³⁹ Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución...*, op. cit., p. 134.

jeràrquica "en una <<cadena de ejecución>> que <<desciende sin interrupción desde el ministro hasta el administrado,y que transmite las órdenes del Gobierno hasta las últimas ramificaciones del orden social con la rapidez del fluido eléctrico"⁴⁰.

En resum, i seguint Vandelli⁴¹, podem afirmar que les característiques principals de l'administració territorial revolucionària-napoleònica són: a) generalització i uniformitat del regim municipal; b) creació d'un municipi per a cada nucli de població; c) caràcter electiu de les administracions locals; d) bipartició de les funcions assignades als municipis, dividint-les entre atribucions pròpies i atribucions estatals delegades; amb una paral·lela qualificació de l'alcalde; e) establiment de departaments com a principal circumscripció desconcentrada de l'administració estatal; f) instauració d'un prefecte en aquesta circumscripció, representant del Govern central i dotat d'intensos poders de direcció i control; g) i submissió a tutela dels òrgans i actes de l'administració local.

2.4. LA RESTAURACIÓ

Segons la doctrina majoritària, durant l'etapa de la Restauració es va intentar recuperar les llibertats de que gaudien els municipis amb anterioritat a la revolució de 1789. S'atacava, doncs, tant al centralisme com a l' uniformisme. Pretenien un retorn a l'edat mitjana, oblidant l'etapa absolutista. D'aquesta època sorgirà l'actitud d'idealitzar el passat, concretament l'edat mitjana⁴². Aquesta postura, arribarà a casa nostra, i es veurà reflectida en el diari de sessions del període constituent, quan es discutia l'aprovació del primer text pròpiament constitucional

⁴⁰ Luciano VANDELLI, *El poder local...* op. cit., p. 33.

⁴¹ Luciano VANDELLI, *El poder local...*, op. cit.

⁴² Charles POUTHAS, *Guizot pendant la restauration*, París 1923; Charles POUTHAS, "Les projets de réforme administrative sous la Restauration" , a *Revue d'Histoire Moderne*, 1926, pp. 322 ss; Paul BASTID, *Les institutions politiques de la Monarchie parlementaire française*, París, 1954.

espanyol⁴³. Es buscava la descentralització que anava en benefici, en el terreny local, del gran propietari i de l'Església. Va reparèixer una antiga tensió entre l'aristocràcia i el rei⁴⁴.

Vandelli, en canvi, té una altra visió sobre l'administració de la restauració. Explicava que quan Napoleó va perdre el poder, s'imposà, certament, una tendència a la descentralització però que en cap cas arribà a manifestar-se en la Restauració, ans al contrari, aquesta utilitzarà els instruments de l'administració Napoleònica per tal de controlar l'administració local⁴⁵.

La negativa experiència revolucionària, va fer que no prosperés la delegació al municipi de competències d'interès general, motiu pel qual es van acabar atorgant a una organització territorial paral·lela, l'administració perifèrica⁴⁶.

3. ELS JURISTES ESPANYOLS DEL SEGLE XIX

Per endinsar-nos en el context històric i jurídic de l'època estudiada, ens ha resultat molt útil la lectura de les obres d'una sèrie de juristes de meitat del segle XIX. Hem analitzat només aquells aspectes que hem considerat més rellevants o que han suscitat algun tipus de polèmica.

⁴³ Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución...*, op. cit., p. 134; Francisco MARTÍNEZ MARINA, *Teoría de las Cortes*, Tomo I, Madrid 1813, p.112; TORENO, *Historia del levantamiento, guerra, revolución de España*, tomo III, Madrid 1848, 2ª ed., pp. 476, 506; Adolfo POSADA, *Evolución legislativa del régimen local en España*, Madrid 1982, pp. 51 ss; Agustín DE ARGÜELLES, *Examen histórico de la reforma constitucional de España*, Londres 1833, pp. 89-90; Eduardo DE HINOJOSA, *Estudios sobre la historia del derecho español*, Tomo I, Madrid, 1903.

⁴⁴ Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución...* op. cit., p. 135.

⁴⁵ Luciano VANDELLI, *El poder local...*, op. cit., p. 71.

⁴⁶ Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Revolución...*, op. cit., p. 148.

Alejandro Oliván (Neix el 1796, Director general, Ministre), Manuel Ortiz de Zúñiga (Neix el 1806, alcalde, fiscal, subsecretari), i José de Posada de Herrera (Neix el 1815, President del Consell de Ministres) són els juristes més propers a la franja cronològica que abraça aquesta Tesi doctoral. Els càrrecs que ocuparen van suscitar una preocupació més pràctica que erudita del coneixement de l'administració, d'aquí el caràcter de les seves obres. L'obra d'Oliván és la més general i abstracte, mentre que la dels altres dos autors aporta un coneixement essencialment pràctic⁴⁷.

Nieto explica que la reforma dels estudis de dret portada a terme per Espartero a meitats del segle XIX, juntament amb la conjuntura política del moment, fou una de les causes que generà la necessitat de l'aparició de determinats llibres sobre administració⁴⁸. Corresponen a aquesta conjuntura les obres d'Ortiz de Zúñiga i de Posada Herrera.

Posada Herrera no citava les fonts bibliogràfiques de les quals bevia, per tant, trobem en la seva obra escasses referències d'autors, i els pocs als que fa referència són de procedència espanyola i francesa. També esmentava algun autor anglès i belga. No obstant en la seva obra s'entreveu una clara influència francesa i del concepte del "*pouvoir municipal*"⁴⁹. Analitzava la legislació espanyola comparant-la sovint amb la francesa.

⁴⁷ Hem estudiat les següents obres d'aquests autors. De José de POSADA HERRERA, *Lecciones de Administración*, Madrid 1843; reed. 1978, 4 vols) [=POSADA HERRERA]; Alejandro DE OLIVÁN, *De la Administración pública con relación a España*, Madrid, 1842; reed. por García de Enterría, Madrid, 1954 [=OLIVÁN]; Manuel ORTIZ DE ZÚÑIGA, *Elementos de Derecho Administrativo*, Granada 1842-1843, 4 vols, [=ORTIZ]; i *El libro de los alcaldes y Ayuntamientos*, Granada 1841, reed. 1978, 2 vols, [=ORTIZ, El libro, op. cit.,] .

⁴⁸ Alejandro NIETO GARCIA, Estudi preliminar a ORTIZ, *El libro*, op. cit., p. XX "... hay una explicación más profunda o, si se quiere, menos prosaica que hay que buscar en la ebullición política y en el entusiasmo político de la época".

⁴⁹ POSADA HERRERA, I, p. 202. Un exemple molt gràfic, però n'hi ha d'altres, seria la següent afirmació: "*La Francia será para nosotros siempre un modelo, en materia de instituciones administrativas, como lo ha sido en materia de*

Posada Herrera explicava que només estudiaria, de la Instrucció de 3 de febrer de 1823, aquella part de l'articulat que seguia vigent en el moment de la redacció del seu llibre. Va prendre consciència de que la postura del legislador en aquesta Instrucció de 3 de febrer no era plenament coincident amb els principis que ell defensava⁵⁰.

Oliván, en canvi, emprava amb més freqüència les cites bibliogràfiques. Comparat amb els juristes de la seva època no se'l considera com un autor afrancesat⁵¹. És el més abstracte.

Ortiz de Zúñiga és qualificat per Nieto de "*sistematizador de lo existente. ... a los alcaldes, Ayuntamientos y secretarios ofreció unas pautas para que consiguieran salir de las ruinas, aún no escombradas, del antiguo régimen*"⁵². Va descriure el funcionament pràctic de l'Ajuntament. Nieto ens parla de la pràcticament inexistent literatura jurídica administrativa espanyola d'aquesta època, així com també de la falta de jurisprudència al respecte, fet que dificultava l'aplicació de les normes jurídiques. Per totes aquestes raons, Ortiz de Zuñiga es va proposar escriure aquest llibre que segons les seves pròpies paraules: "*No voy pues á crear una ciencia ... Mi propósito es muy limitado. Yo acepto la legislacion administrativa,*

instituciones políticas. (...) No creo por esto que debemos abandonar nuestros usos , nuestras costumbres (...) sino que cuando en el extranjero veamos principios de teoría tan luminosos y claros que no se puedan servir de provecho, debemos adoptarlos".

⁵⁰ POSADA HERRERA I, p. 295 "*No es esta ley enteramente conforme á los principios que hemos sentado en la última leccion, y hay en ellas ciertas omisiones que si se interpretasen á voluntad de las autoridades, harian imposible todo sistema de gobierno, pero las omisiones deben interpretarse con arreglo á los buenos principios*".

⁵¹ Manuel ARENILLA SÁEZ, "La ciencia de la administración en la época de Oliván", a *La configuración jurídico política del Estado liberal en España, Actas del congreso en conmemoración del segundo centenario del nacimiento de D. Alejandro Oliván (1796-1996)*, (1996) p. 177.

⁵² Alejandro NIETO GARCIA, Estudi preliminar...op. cit. p. XXI.

tal cual hoy existe, ... procuraré coordinar sus partes, metodizar su estudio, dar alguna claridad á ese caos"⁵³.

Va estudiar la Instrucció de 3 de febrer de 1823. La seva postura era contrària a la d'aquesta Instrucció⁵⁴. Partia d'una concepció unitària i centralista de l'Estat i creia que aquesta visió de l'Estat resultava perjudicada per la Instrucció del Trienni, ja que aquesta defensava, segons aquest autor, la descentralització i la insubordinació⁵⁵.

3.1.DELIMITACIÓ DEL CONCEPTE DE MUNICIPI.

Posada Herrera entenia el municipi des d'una vessant natural. Creia que des del mateix moment en que existeix la societat apareix el municipi, amb anterioritat al Govern central. El seu sentit originari, la seva raó d'ésser, era que els homes busquessin en el municipi la defensa contra el més fort⁵⁶. Per aquest autor, el municipi no és un poder dins de l'Estat, però ha d'integrar-se en aquest⁵⁷.

Oliván definia el poble com una entitat natural pròpia de la família en societat. Deia que és "*la unidad natural e inalterable de la familia social: su organización administrativa debe respetar la propia individualidad, a la par que conserve la armonía en el cuerpo del Estado*". També establí una comparança entre la pèrdua de llibertat que suposa per a l'home entrar a viure en societat, des de l'estat de naturalesa a l'estat social de *Hobbes*, i la renúncia que ha de fer el municipi en favor de la Nació. El poble uneix els individus que es troben relacionats pel veïnatge. "*Agregación de familias mancomunadas por intereses, bienes y derechos, entra en la*

⁵³ Alejandro NIETO GARCIA, Estudi preliminar..., op. cit., p. XVII.

⁵⁴ Alejandro NIETO GARCIA, Estudi preliminar..., op. cit., p. XXXV.

⁵⁵ Alejandro NIETO GARCIA, Estudi preliminar..., op. cit., p. XXXVI.

⁵⁶ POSADA HERRERA I, p. 251.

⁵⁷ POSADA HERRERA I, p. 37.

*clase de persona civil capaz de proveer a sus mejoras, contratar, adquirir, poseer, enajenar y obrar en justicia como los particulares, que es la administración local. El ejercicio de estos derechos está regido, en parte, por el orden administrativo y, en parte, por el civil*⁵⁸. Tornem a veure en aquesta autor la idea de persona civil que ja hem vist en el règim municipal francès.

Ortiz fixava l'origen històric del municipi a l'edat mitjana, a l'època de les guerres amb els sarraïns⁵⁹.

3.2.DELIMITACIÓ DEL CONCEPTE D'AJUNTAMENT

Ortiz advertia de l'estreta vinculació existent entre el model municipal i la ideologia política que ostentava el Govern en cada moment, i així explicava com l'administració local ha sofert diferents evolucions a remolc del model polític existent⁶⁰. Tenint present aquesta afirmació, definia l'Ajuntament coetani, el del moment en que ell vivia d'aquesta manera: "*Son los ayuntamientos unas corporaciones compuestas de individuos nombrados por los vecinos de cada pueblo, para administrar los fondos municipales, cuidar de la policía urbana y rural y proteger todos los intereses de la comunidad por cuyo voto ejercen su cargo*"⁶¹.

A diferència d'Ortiz, Oliván considerava que no es podia barrejar el terreny administratiu amb el polític. L'administració es troba separada de la política. L' Ajuntament havia de ser una institució fora de la política, un cos purament administratiu⁶².

⁵⁸ OLIVÁN, p. 152.

⁵⁹ ORTIZ I p. 155.

⁶⁰ ORTIZ I, p. 155.

⁶¹ ORTIZ I, p. 156.

⁶² OLIVÁN, pp. 306-307.

Aquest autor establia una equiparació entre la Diputació provincial i l'Ajuntament, de la mateixa manera que existia una semblança entre la província i el poble. A raó d'aquest fet, creia que hi havia un paral·lelisme en la relació entre la Diputació i el cap polític, i la que existia entre l'Ajuntament i l'alcalde⁶³.

Posada Herrera intentà clarificar determinats termes que eren, segons l'autor, font de nombrosos errors, com Ajuntament, llibertats municipals i poder municipal⁶⁴. Els Ajuntaments eren la base de la divisió administrativa de l'Estat. Les Corporacions locals sorgien de les relacions que s'establien entre els veïns i les famílies que habitaven un petit territori, on apareixien una sèrie de vincles socials que no eren ni molt menys comparables als d'una província i, per aquesta raó es tractava d'una divisió natural i no artificial com la de la província⁶⁵.

3.3.DELIMITACIÓ DEL CONCEPTE D'ADMINISTRACIÓ

Segons Ortiz de Zúñiga, l'objectiu principal de l'administració era "*promover la prosperidad del país; mas como el fundamento de esta misma prosperidad consiste en la proteccion eficaz de la paz, la seguridad y el orden*", per tant, un dels objectius essencials dels cossos administratius havia de ser l'execució de les lleis que regulaven tot allò

⁶³ OLIVÁN, p. 259.

⁶⁴ POSADA HERRERA I, p. 250 " *Al oír las palabras, ayuntamientos, libertades municipales poder municipal se exaltan muchas susceptibilidades, unas temerosas de tales voces y entusiasmadas, otras con los recuerdos que despiertan, pero todos dándoles significaciones vagas y de aplicacion peligrosa. No pueden tener la fuerza que tuvieron algun día, y todos están en esto conformes; pero el error en las voces produce confusión y mala inteligencia en las ideas*". Més endavant expliquem el seu concepte de poder municipal.

⁶⁵ POSADA HERRERA I, pp.118-119.

relacionat amb l'ordre públic, la protecció de la seguretat de les persones i el respecte a la propietat⁶⁶.

La visió d'Oliván sobre l'administració era que "*tiene por objeto la satisfaccion de las necesidades interiores de la sociedad, la vigilancia sobre sus intereses y el ordenado manejo de sus negocios*". En definitiva es perseguia el benestar, "*el mejor estar*", dels individus. Per realitzar aquests objectius els diferents ens de l'administració es trobaven subjectes a les lleis d' un ésser superior que era el poder suprem o el que l'autor anomenà "*la personificación de la misma sociedad*". Aquest poder suprem era el *Govern* que tenia la missió d' ordenar i protegir la societat⁶⁷.

3.4.LA DIVISIÓ TERRITORIAL DELS MUNICIPIS (creació i supressió d'Ajuntaments)

El fet de que Posada Herrera concebés el municipi com un ens natural comportava que es posicionés per una defensa natural de la seva divisió geogràfica, territorial, afirmant que "*La division de ayuntamientos está formada más por la naturaleza de las cosas que por la obra de la administracion*". Explicava que normalment els Ajuntaments estaven formats per un sol poble però que en els indrets de muntanya acostumaven a estar constituïts per una pluralitat de poblets. El vincle que unia els habitants d'un mateix Ajuntament era tan intens i tan natural que ni tan sols una administració molt forta podia destruir-lo.

⁶⁶ ORTIZ I , p. 61; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 238.

⁶⁷ OLIVÁN, p. 33. "*La Administración constituye el servicio general o el agregado de medios y el sistema organizado para transmitir y hacer eficaz el impulso del Gobierno y para regularizar la acción legal de las entidades locales*".

Els Ajuntaments eren la base de la divisió administrativa de l'Estat⁶⁸.

Posada Herrera explicava que hi havia tres possibles casos diferents de divisió territorial dels Ajuntaments:

En primer lloc, que una porció de territori passés d'un Ajuntament a un altre, en segon lloc, que d'una part de territori es formés un nou Ajuntament i en tercer lloc que desaparegués un Ajuntament perquè aquest s'hagués unit, totalment, a un altre Corporació local.

No obstant aquesta realitat, en la Instrucció de 3 de febrer de 1813 en els seus articles 83 i 87, que és on es contemplava aquesta matèria, no es va regular la possibilitat de traslladar una porció de territori d'un Ajuntament a un altre. Hi havia, en efecte, un buit legal. A continuació, l'autor conclou que només seria possible portar a terme aquesta separació si existís una norma jurídica que així ho permetés⁶⁹.

En l'art. 335 de la Constitució espanyola de 1812 es va acordar que s'establissin Ajuntaments a les poblacions en que hi hagués, almenys, 1.000 ànimes. Segons Posada Herrera, sortosament aquests preceptes no es van complir, ja que no veia amb bons ulls l'augment del nombre d'Ajuntaments, per les despeses econòmiques que això comportava⁷⁰.

⁶⁸ POSADA HERRERA I, pp.118-119 Estableix una diferenciació entre artificial i natural pel que fa a la divisió territorial de la administració, aclarint que "*entenderemos por division artificial aquella en que la administracion ejerce la mayor influencia posible. La mayor influencia posible se ejerce en la division por provincias y partidos. A esta llamamos division artificial, mientras que la de los ayuntamientos será para nosotros un division natural*".

⁶⁹ POSADA HERRERA I, p. 120.

⁷⁰ POSADA HERRERA I, pp. 122-123 "*porque en muchas provincias sería un mal que se multiplicasen los ayuntamientos; pues gravados los habitantes con contribuciones para atender á los gastos municipales, si se hubiese llevado esto á efecto lo estarían mas todavía*".

Pel que fa referència a la supressió dels Ajuntaments⁷¹, de Posada observava l'actitud poc favorable del legislador en quan a portar a terme la desaparició d'un municipi, argumentant que es requeria no únicament el requisit de no excedir de les 50 ànimes, sinó que al mateix temps s'exigia un examen a fons de la seva riquesa i propietat en general⁷². L'autor adoptà una actitud contrària a l'opinió del legislador ja que considerava que un poble amb tants pocs veïns no disposava dels mitjans idonis per governar-se⁷³.

3.5.CENTRALITZACIÓ- DESCENTRALITZACIÓ

Posada Herrera es mostrà un fervent admirador del centralisme a ultrança que s'havia implantat a França, però no considerava factible aplicar-lo a Espanya, ja que cada país té la seva pròpia realitat històrica⁷⁴. Opinava que, per una aplicació justa i igualitària de les lleis, era necessària l'existència d'un model d'Estat centralista, on tots els agents de la jerarquia administrativa anessin a parar a un mateix punt que era el rei, el qual ostentava el poder executiu. Continuava argumentant que els Ajuntaments no podien tenir, sota cap concepte, poder polític ja que no eren res més que uns òrgans administratius, i que no podien ocupar-se de res que guardés relació amb el Govern general de l'Estat⁷⁵.

⁷¹ Instrucció de 3 febrer 1823, arts. 85 a 87.

⁷² POSADA HERRERA I, p. 124.

⁷³ POSADA HERRERA I, pp. 124-125 "*Por un lado, á la administracion la importa tener suficiente número de personas hábiles que hayan de desempeñar los cargos municipales y entre las cuales pueda escoger con entera libertad; por otro lado, les interesa á los pueblos, cualquiera que sea el número de sus habitantes, no ser muy grabados con derramas vecinales, y es bien seguro que en esta clase de ayuntamientos, tendrian los vecinos que pagar mas para sostener sus cargas municipales*".

⁷⁴ POSADA HERRERA I, p. 257.

⁷⁵ POSADA HERRERA I, p.128.

Després de fer un anàlisi comparatiu entre els avantatges i inconvenients del binomi centralització-descentralització, es decantà per una postura moderada, i considerà que no es podia prendre partit ni per una centralització ni una descentralització desmesurades.

El Govern central havia de salvaguardar que les lleis s'apliquessin amb igualtat, i havia de vetllar perquè ni els Ajuntaments ni les Diputacions s'extralimitessin en les seves atribucions, actuant el Govern com a tutor del municipi.

Aquest autor resumia de la manera següent la seva visió de la partició de competències entre el Govern central i la Corporació local: Tots els interessos generals del País havien de correspondre al Govern central, és a dir, a l'administració central. L'administració local, es trobava en mans dels Ajuntaments i les Diputacions provincials. La seva actuació havia d'ésser compatible amb el Govern de la Nació, així com també amb l'administració en general. La centralització era totalment imprescindible en un Estat, per preservar l'ordre, i en cap cas era incompatible amb la llibertat civil i política, ni tampoc amb la participació dels pobles en els seus interessos locals⁷⁶.

⁷⁶ POSADA HERRERA I, p. 63 "*Si se proponían (como dicen) respetar los antiguos fueros de las municipalidades, ¿por qué no reintegraron a éstos en el goce de todos ellos? Y si se creían autorizados para perpetuar el despojo de sus prerrogativas, haciéndose por este medio cómplices de la infracción de los fueros municipales, ¿por qué no privaron a los concejos de los que son incompatibles con todo buen gobierno? ¿Porque permitieron que éstos fuesen unos cuerpos federativos independientes de la acción suprema? No porque temieran atentar contra esos decantados fueros, sino por la tendencia pertinaz y ciega de los reformistas a ensanchar el poder municipal a costa de la fuerza y robustez del poder central, y á disolver así el principio de unidad en que descansa toda la base de un buen gobierno(...). Colocándose en el centro de la monarquía el Gobierno y sus resistencias moderadas, no debe ya encontrar en las fracciones sociales esas resistencias, cuyo buen efecto sólo puede proceder de su unidad parlamentaria... La concentración de los poderes del Estado es la única condición de que se nacionalicen, por decirlo así, el orden y la libertad y las garantías individuales>>...*"

Posà de relleu, en l'estructura organitzativa del Ministeri de la Governació, qui reunia majoritàriament les facultats administratives. Així, en primer lloc, hi havia el rei, immediatament, per sota, els ministres, després els caps polítics, i finalment els alcaldes dels Ajuntaments. L'alcalde s'havia d'ocupar de l'administració local i dels assumptes de l'administració general, lògicament, només podia rebre ordres i executar-les⁷⁷.

Per contrapartida, Oliván divergia de Posada en el tema provincial, i afirmava que no es podia incloure la província dins de l'administració local, sinó que a aquesta li corresponia un nivell intermedi. Explicava que es podia parlar d'administració general i local, així com també, d'interessos generals i interessos locals. L'administració general era aquella que trobava el seu nucli en el Govern suprem i s'estenia per tot el territori fins a la població més petita, fent complir les lleis, tenint cura dels individus, promovent la indústria i vetllant per l'ordre. Insistia molt en el control de l'Ajuntament per part de l'administració general⁷⁸. Aquesta visió rebé una clara influència francesa.

Es va plantejar si l'administració s'havia de regir pel principi de la centralització i fins a quin grau. Va classificar els diferents interessos que es podien donar en una societat en tres grups: interessos generals, interessos parcials i un altre tipus d'interessos que es trobarien entre ambdós. Els primers afectaven a la totalitat dels individus d'un Estat, els segons a les localitats o als individus i, el tercer grup, afectava a les circumscripcions territorials⁷⁹. Declarava que "*los intereses de la parte*

⁷⁷ POSADA HERRERA I, pp. 129-130. "*Los alcaldes reciben el impulso de los gefes politicos, ejercen las atribuciones que estos les encargan y al mismo tiempo procuran la administración local, sin que respecto de la general puedan hacer mas que recibir órdenes y ejecutarlas*".

⁷⁸ OLIVÁN, pp. 114-115.

⁷⁹ OLIVÁN, p. 42 "*Los intereses de las localidades radican en cada poblacion, son especialísimos y forman pequeños grupos municipales aislados, cuyo manejo o dirección corresponde esencialmente a los habitantes respectivos, mientras que los intereses generales abrazan a la comunidad formada por*

deben estar subordinados a los del todo; y de consiguiente, para que un sistema administrativo sea admisible, ha de asegurar en este concepto la correspondencia y armonía entre las operaciones de las localidades y las de la sociedad". Així utilitzava una imatge al·legòrica per explicar la seva posició centralista i per tant de jerarquització i subordinació del municipi al Govern central⁸⁰.

Aquest jurista va definir els termes centralització i descentralització de la següent manera:

"Centralizar es reunir en un punto el conocimiento y dirección de las cosas o el mando de las personas, de modo que la voluntad central llegue a todas partes y produzca por igual sus efectos".

"Escentralizar es esparcir los atributos de autoridad que existían en un punto, distribuyéndolos más o menos latamente por los demás puntos que los intereses especiales, de localidad y de provincia, tengan una Administración propia y exclusiva, se transforma el Estado en una

todas esas localidades y tienen su dirección en el centro representado por el asiento del supremo Gobierno".

⁸⁰ OLIVÁN, p. 43 *"Pueden considerarse los distritos municipales, sin perjuicio de que se formen agregaciones territoriales o provinciales, como los cuerpos planetarios, que girando sobre su eje tienen movimiento propio de rotación y además se mueven en el espacio, recorriéndole alrededor de un centro fijo, de que no pueden sensiblemente alejarse. Si el movimiento rotatorio sufriese perturbación, se rompería la armonía, y si la atracción central faltase, se disolvería completamente el sistema".*

"En el orden de la conveniencia general o en las indicaciones de la teoría, el movimiento propio de las localidades debe ser más o menos libre y amplio, según el grado de ilustración y suficiencia de los habitantes, porque las leyes del mundo moral conceden una espontaneidad desconocida en las del mundo astronómico. Y así es que entre el progreso de una nación cuyos individuos sepan hacer buen uso de la libertad o del gobierno de sí mismos, habilitándose aunque con precauciones, para manejar sus intereses locales, y el atraso de otra donde la ignorancia incapacite para entender cualquier negocio, hay una extensa escala que deben ir recorriendo las instituciones administrativas, al compás de la marcha de la civilización y del cultivo de la inteligencia".

federación, compuesta de pequeñas repúblicas, con todas las condiciones que le son inherentes"⁸¹.

Malgrat que Oliván era de l'opinió que la centralització o "descentralització" haurien de dependre de la preparació intel·lectual dels individus, en realitat "*se refieren constantemente y se amoldan a la composición actual del Poder supremo en cada nación*"⁸².

Era contrari a aquells que defensaven "*que conviene centralizar el Gobierno y escentralizar la Administración*". Creia que l'administració havia d'estar sota el control del Govern i així ho expressava⁸³. Per tot allò que feia referència "*a intereses especiales y al régimen local y provincial*", creia que s'havia d'escapar del control del Govern i se n'havien d'ocupar únicament els ciutadans d'aquell indret en concret⁸⁴. Opinava que també comportaria problemes el fet que fos el Govern qui desenvolupés funcions que podien desenvolupar els pobles, que amb això podria perillar l'harmonia general. Així com tampoc seria desitjable una administració pública que no disposés de suficient autoritat per poder executar les lleis i per conduir el moviment de millores socials, ja que les persones no s'ocupen de forma espontània de les càrregues públiques, ni accepten privacions, ni es preocupen de realitzar esforços pel seu propi interès que sovint, fins i tot, desconeixen⁸⁵.

⁸¹ OLIVÁN, pp. 47- 48.

⁸² OLIVÁN, p. 45.

⁸³ OLIVÁN, p. 46 "*Si la Administración es en lo personal el sistema organizado para transmitir y hacer eficaz el impulso del Poder supremo, obligando a la observancia de las leyes, no se concibe cómo pudiera estar escentralizada o independiente de él, puesto que entonces el precepto central no tendría agentes que lo hiciesen cumplir, sino que por todas partes se encontraría con voluntades que lo sujetasen a discusión. Sin Administración subordinada no hay gobierno, porque no podrá expedir órdenes, sino a lo sumo dar consejos*".

⁸⁴ ORTIZ I, p. 45.

⁸⁵ OLIVÁN, pp. 50-51 "*Si toda la vitalidad del cuerpo social afluye al centro, se depauperarán y esterilizarán las extremidades; así como si en éstas se localicen*

Oliván tampoc era favorable a la plena centralització. Deia que un excés de centralisme es podia corregir de dues maneres: o atorgant atribucions, facultats a les províncies i pobles, o traspasant-les als agents de l'administració provincial o local. I que aquestes dues possibles solucions es podien donar conjuntament⁸⁶.

S'havia volgut donar una administració estatal centralitzada i forta per assegurar l'execució de les lleis a tot arreu , "*y escentralizar o cometer a los pueblos*" allò que es referia a millores materials i intel·lectuals, però amb limitacions, ja que l'autor temia el federalisme. Deia que l'interès individual estava en contraposició, normalment, amb els interessos aliens⁸⁷.

Les conclusions a les que va arribar l'autor, en aquesta matèria ,eren les següents:

En primer lloc, apostà per la centralització de l'administració pública, per portar a bon terme el compliment de les lleis i "*la dirección de los intereses generales, y con el de protección y estímulo respecto de los particulares*".

En segon lloc, titllà de viciosa l'administració excessivament centralitzada, com també la "*escentralización*" administrativa.

En tercer lloc, deia que l'abús de centralisme era característic dels Governos absolutistes i, a la inversa, era propi d'un Govern federalista republicà.

el vigor y la fuerza, desfallecerá la parte destinada a ejercer las más nobles y trascendentales funciones".

⁸⁶ OLIVÁN, p. 51.

⁸⁷ OLIVÁN, p. 57.

I per últim afirmava que habitualment, "*donde está verdaderamente el resorte del poder, allí está también la Administración*"⁸⁸.

Segons Ortiz de Zúñiga, l'explicació del perquè antigament els municipis assumien més competències, era per l'existència d' un model d'Estat molt imperfecte. A mesura que es va anar perfilant l'enfortiment de l'Estat, el municipi es va anar buidant d'atribucions, fins a, segons paraules literals de l'autor, "*la radical reforma de 1812*" que va restituir als municipis moltes de les antigues atribucions de que havien gaudit a l'edat mitjana, i els hi va concedir autonomia front al poder central, llibertat electoral i intervenció en els negocis jurídics. De totes maneres, opinava que no els hi van reintegrar totes les competències que havien gaudit en el passat, perquè van prendre consciència, amb molt bon criteri, que determinades facultats havien de restar en mans del poder central, com per exemple, la creació d'impostos⁸⁹.

No veia amb bons ulls les reformes liberals de l'administració local, ja que l'Estat havia d'intervenir en les Corporacions locals fonamentalment per dos motius. En primer lloc, perquè l'Estat era l'encarregat de tutelar, protegir els interessos dels municipis. En segon lloc, perquè havia d'ocupar-se dels interessos generals de la societat i especialment dels interessos dels drets dels ciutadans i, per tant, els Ajuntaments no podien ésser un obstacle a aquestes pretensions⁹⁰.

Ortiz de Zúñiga adoptà, igual que els altres autors, una posició de defensa del centralisme: "*la organizacion mas adecuada entre nosotros, es la que establece el centro de accion en la residencia del poder supremo, en la*

⁸⁸ OLIVÁN, pp. 59-60.

⁸⁹ ORTIZ, *El libro*, op. cit., pp. 19-20.

⁹⁰ ORTIZ, *El libro*, op. cit., p. 23.

capital de la monarquía; los jefes superiores en las capitales de provincia; y en los pueblos los agentes inferiores del gobierno y de la administracion" (...) Els caps polítics eren mers representants del Govern. N'hi havia un a cada província, els quals executaven les lleis i gestionaven els mitjans de protecció i prosperitat pública. Les Diputacions eren també òrgans auxiliars del Govern, així com les Juntes i Comissions superiors establertes en les diferents capitals *"para ilustrar al gobierno, velar por los intereses de sus administrados, investigar sus necesidades, proponer su oportuno remedio y coadyuvar á conseguirlo"*. També eren agents i auxiliars de l'administració suprema els alcaldes, Ajuntaments, Comissions i Juntes municipals. Corporacions que tenien com a finalitat contribuir *"...á hacer sentir la accion benéfica del poder y de las leyes administrativistas, hasta en el recinto de cada pueblo"*⁹¹.

3.6.COMPOSICIÓ AJUNTAMENT

La primera Constitució liberal burgesa va establir que l'Ajuntament estigués integrat per un o més alcaldes, per dos o més regidors i per un o més síndics, en funció del nombre d'habitants del municipi en qüestió, els quals s'havien d'elegir per votació popular⁹².

Posada Herrera es plantejava la qüestió de si era necessari que se seguís mantenint la distinció entre procurador síndic i la resta d'individus, ja que en el moment en que va desaparèixer la figura del regidor perpetu, la causa que va motivar la creació dels procuradors síndics va deixar de

⁹¹ ORTIZ I, pp. 24 i 26.

⁹² Constitució Espanyola de 1812 arts. 309 i 313; ORTIZ I, p. 156.

tenir raó d'ésser perquè a partir d'aquest moment tots els individus passaren a tenir les mateixes funcions⁹³.

Defensava la necessitat de la figura del secretari municipal, donat el caràcter anual dels membres de l'Ajuntament. Pel bon funcionament de la Corporació local, es requeria d'una persona amb caràcter estable i amb coneixement de determinades informacions que desconeixia un individu que acabava d'ésser elegit per ocupar un càrrec⁹⁴.

Afirmà que malgrat que la Instrucció de 3 febrer de 1823 "*se supone que hace á los ayuntamientos, tan insubordinados*", aquesta Instrucció establí que el cap polític havia de ser el president nat de tots els Ajuntaments. Posada Herrera va advertir, analitzant aquesta Instrucció de 1823, de la singularitat de la Corporació local en relació a altres

⁹³ POSADA HERRERA I, pp. 283-284 "*... parece lo más conveniente hacer á todos los individuos del cuerpo municipal iguales en categoría y que entre todos ejerzan las funciones que tenía antes el procurador síndico*". Veure: Pilar FEIJOO CABALLERO, "El Ayuntamiento de Bilbao y su respuesta a los intentos reformistas de Carlos III: Diputados y Síndicos Personeros del Común (1766-1841)", a *Letras de Deusto* 18, (1988) pp. 125-142; Ramon GRAU i MARINA LÓPEZ "L'Ajuntament de Barcelona sota Carles III (1759-1788). Un esquema històric" a *II Congrés d'Història Moderna de Catalunya (1988)* 2 Vol. pp. 27-45; Francisco Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas de la administración local durante el reinado de Carlos III*, Madrid, 1980, pp.; Antoni JORDÀ FERNÁNDEZ, *Una nova visió de les reformes de Carles III: L'Ajuntament de Tarragona*, Tarragona 1990, pp.; Jesús MARINA BARBA, "La reforma municipal de Carlos III en ciudad Real (1766-1780)", a *Chronica Nova* 14, (1984-1985) pp. 253 ss; Mª Dolores RUBIO FERNÁNDEZ, "Diputados del común y síndicos personeros en Alicante, 1766-1770" a *Revista de Historia Moderna* 6-7, (1986-1987) pp. 87-102.

⁹⁴ POSADA HERRERA I, p.284 "*Hay ademas en todo ayuntamiento, una porcion de comunicaciones oficiales y antecedentes, que no puede tener presente la persona que entre de nuevo á formar parte de la municipalidad. Es, pues, preciso que haya un funcionario municipal que sin tener el carácter de representacion que tienen los ayuntamientos, les sirva como instrumento para enterarse de las leyes y órdenes vigentes, en cada uno de los ramos que están a su cuidado(...)* Este funcionario se llama hoy secretario de ayuntamiento".

corporacions, en el fet que, en les deliberacions de l'Ajuntament, el seu president no tingués dret de vot decisiu⁹⁵.

Per Ortiz de Zúñiga, l'articulat que permetia al cap polític presidir un Ajuntament procedia dels principis favorables a la centralització del poder i donava unitat a l'acció del Govern⁹⁶.

L' alcalde "*siempre ha sido la autoridad mas inmediata al hogar doméstico, y el lazo de union entre los individuos y la sociedad, entre los ciudadanos y el gobierno*". Els alcaldes eren elegits popularment, actuaven com a agents del poder executiu i també ocupaven la presidència de les Corporacions municipals⁹⁷.

Per Olivan, l'administració general necessitava tenir un agent a cada població, però l'administració local també requeria d' algú que assumís la direcció de la gestió dels seus interessos, i aquest subjecte havia d'ésser designat pels veïns de la localitat en qüestió. Considerava que, pel bon funcionament de l' administració, era necessari reunir aquestes dues figures en una sola persona i aquesta era l'alcalde⁹⁸.

3.7.ELECCIÓ DELS CÀRRECS

A la Constitució de 1812 es va aprovar el principi d'elegibilitat del govern municipal, establint que els veïns de cada localitat havien d'elegir cada

⁹⁵ POSADA HERRERA I, p. 296.

⁹⁶ ORTIZ, *El libro...*, op. cit., pp. 38-39 nota 41.

⁹⁷ ORTIZ I, p. 139.

⁹⁸ OLIVÁN, p. 153 "*Si en cada localidad pagase la Administración general un empleado o agente, resultaría un gasto exorbitante, y sería difícil conservar la buena inteligencia entre él y el mandatario y magistrado del pueblo, que tal es la índole de sus funciones, por donde se turbaría la armonía social, cuando uno y otro servicio deben conciliarse apoyándose mutuamente*".

any un determinat nombre d'electors,proporcionalment al nombre d'habitants de cada poble, i aquests eren els que elegien als alcaldes, regidors i síndics, determinant las bases del poder municipal⁹⁹.

Segons Olivan, l' administració local era la que s'ocupava dels interessos privatus propis de cada terme municipal. Considerava que els homes que havien d'ocupar càrrecs dins de l'administració local, havien de ser persones amb una sòlida formació. Era molt perillós deixar en mans de gent sense formació intel·lectual la gestió de les tasques d'un municipi¹⁰⁰. Defensava la postura de que si un poble no estava preparat intel·lectualment ,no podia funcionar democràticament i que això era el que va succeir segon ell el 1812¹⁰¹.

Per Posada Herrera era evident que els membres de l'Ajuntament havien d'ésser elegits pels veïns del municipi¹⁰². Es va interrogar sobre qui havia de tenir la facultat per elegir els individus de l'Ajuntament, tant d' aquells que s'havien d'encarregar de les deliberacions i presa d'acords, com d'aquells que havien d'executar-los. Creia que el criteri que s'havia de seguir, era el d'aquells que tenien un major interès en escollir els individus que havien de formar part de l'Ajuntament, i aquests, és evident, que eren els propis veïns del poble, perquè coneixien millor els seus interessos, coneixien les persones que havien d'elegir i, per tant, podien designar amb molt més encert aquells que havien d'ocupar els càrrecs, i valorar en els futurs candidats ,en paraules de l'autor,: "*la instruccion, la honradez, el desinterés de los que les rodean*". No obstant, hi ha part de la doctrina de Posada que no comparteix aquest principi en

⁹⁹ Constitució Espanyola de 1812, art. 312, 313, 314.

¹⁰⁰ OLIVÁN, p. 115.

¹⁰¹ OLIVÁN, p. 249 "*Mas cuando otro pueblo està avezado a no discurrir, sino a callar, cuando le son desconocidos los hábitos de la tolerancia, y cuando carece de preparación para ejercer el arte difícil de mandar y obedecer a un tiempo...*"

¹⁰² POSADA HERRERA I, p. 283.

la seva totalitat, ja que considera que els alcaldes o "*las personas que ejerzan la administracion activa*" els ha de nomenar el cap polític o el rei a proposta dels veïns de cada poble¹⁰³.

Ortiz de Zúñiga era totalment contrari al sistema electoral per sufragi universal per considerar-lo "*absolutamente popular, pues concurren a ella todos los que están en el ejercicio de los derechos de ciudadano*" i que era, segons l'autor, la causa de molts mals¹⁰⁴. Es tractava d'un mètode "*defectuosísimo, desacreditado y productor de estafas, de bandos y de continua perturbacion de la paz de los pueblos; pero que está vigente por ser el que la ley prescribe*"¹⁰⁵.

Considerava que els alcaldes haurien d'ésser elegits per la Corona, ja que depenien d'ella a través del cap polític¹⁰⁶.

D'entre les diferents postures sobre a qui li corresponia elegir els individus de l'Ajuntament, Oliván va prendre partit per la solució següent: els veïns elegirien els regidors i, d'entre aquests, seria l'Administració general qui elegiria l'alcalde¹⁰⁷. D'aquesta manera, l'autor aconseguia conciliar el principi de "*que a los vecinos corresponde nombrar su administrador especial y el de que ninguna parte de la Administración general puede ejercerse sin delegación del monarca y responsabilidad de sus ministros*"¹⁰⁸.

Contemplava la figura de l'alcalde tant com a executor dels interessos estatals, com d'aquells que únicament afectaven a la localitat, però

¹⁰³ POSADA HERRERA I, pp. 282- 283.

¹⁰⁴ ORTIZ, *El libro...*, op. cit., p. 34.

¹⁰⁵ ORTIZ I, p. 159.

¹⁰⁶ ORTIZ, *El libro...*, op. cit., p. 45.

¹⁰⁷ OLIVÁN, p. 154.

¹⁰⁸ OLIVÁN, p. 153.

afirmava que tenia més pes la primera atribució, per la qual cosa justificava el fet que aquest no fos elegit pels veïns¹⁰⁹.

Posada Herrera es va plantejar d'interrogar-se sobre si hi hauria d'haver dues classes de persones que participessin en el seu nomenament. Per una banda, els veïns del poble, ja que l'alcalde representa els seus interessos, i de l'altre, el poder executiu perquè també el representa i, la seva postura era contrària a la participació d'altre subjectes que no fossin els veïns del poble.

Ortiz afirmava que, en matèria electoral, el Govern només disposava de facultats de control per tutelar els drets polítics i salvaguardar l'observança de la normativa legal. Era el cap polític, com a agent del Govern, a qui li corresponia vetllar per tal que es portessin a terme les eleccions municipals¹¹⁰.

3.8.DELIBERACIÓ I EXECUCIÓ D'ACORDS

Posada Herrera va afirmar que una cosa era la resolució dels negocis i l'altra l'execució. Creia que mentre per la presa de decisions era competent la Corporació local, aquesta competència no se li podia atribuir en l'execució dels acords presos, i que aquesta execució corresponia a l'alcalde¹¹¹.

Si l'alcalde era una figura mixta des del punt de vista de les facultats que se li havien atorgat, Posada Herrera, ens descriu aquesta duplicitat de funcions de la manera següent:

¹⁰⁹ OLIVÁN, pp. 257-258.

¹¹⁰ ORTIZ I, p. 81; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 280.

¹¹¹ POSADA HERRERA I, p. 282 *"Es necesario distinguir siempre en la organizacion municipal la deliberacion, el consejo, el acuerdo, sobre los intereses comunes, de su ejecucion de donde nace el principio tan comun de que obrar es de una sola persona, y deliberar de muchas"*.

Unes eren aquelles pròpies a la figura de l'alcalde, és a dir, que eren connaturals a l'essència mateixa d'aquesta magistratura. Eren totes aquelles que li corresponien com a administrador del municipi, com a cap de la Corporació local, com a dirigent dels afers municipals. Les altres competències, eren aquelles que li venien atribuïdes pel Govern en l'execució de les lleis i podria realitzar-les qualsevol altre individu, la qual cosa indica que no formaven part de la seva raó d'ésser¹¹².

Oliván compartia la mateixa opinió, i així declarà que ni a l'Ajuntament ni a la Diputació se li han d'atribuir competències executives. La Diputació no ha d'exercir una autoritat sobre els Ajuntaments perquè aquesta correspon a l'Administració general. La Corporació provincial i la Corporació local exerceixen una censura i una influència sobre el cap polític i sobre l'alcalde respectivament. L'autor afirma categòricament que les disposicions dels cossos administratius populars han de tenir força i latitud. No obstant això, en determinades situacions era necessària l'autorització de l'Administració superior per tal d'imprimir a aquestes disposicions caràcter executori¹¹³.

Contemplava la figura de l'alcalde com a executor, tant dels interessos estatals, com d'aquells que únicament afecten a la localitat, però afirmava que tenia més pes la primera atribució.

Entenia l'Ajuntament des de dues òptiques diferents. La primera era aquella en que s'ocupava dels interessos "*privativos y peculiares del común*", i de l'altra auxiliava a l'alcalde en els afers generals. Des de la primera vessant de l'Ajuntament aquest havia d'ésser elegit pels veïns i en la segona hauria d'ésser designat per l'administració superior. Però

¹¹² POSADA HERRERA I, p.283.

¹¹³ OLIVÁN, p. 193.

allò cert, és que en l'Ajuntament es donava prioritat als interessos locals sobre els de col·laborador de l'alcalde¹¹⁴.

La figura de l'alcalde reuní totes les funcions d'execució, "*en lo general y en lo particular, en lo político, en lo administrativo y hasta en lo judicial*"¹¹⁵.

A banda de les funcions judicials atribuïbles a l'alcalde, el cert és que era una figura que es desdoblava en, per una banda, delegat de l'administració general i per tant la seva tasca era la d'executar les lleis i reglaments, i, per altra banda, també en representant de l'Ajuntament¹¹⁶.

Ortiz de Zúñiga opinava que hauria de correspondre al president de la Corporació l'execució dels acords de l'Ajuntament perquè, certament, tots els actes d'execució eren pròpiament més característics dels individus que de les autoritats col·lectives; però la Instrucció no va seguir aquest principi ja que va permetre que determinades decisions preses per l'Ajuntament fossin executades per membres d'aquesta Corporació, per una Comissió elegida per aquesta o pel propi alcalde quan es considerés necessària la seva actuació¹¹⁷.

3.9.FUNCIONAMENT DE L'AJUNTAMENT

Posada Herrera es va preguntar sobre la conveniència de la publicitat o no de les sessions. Pensava que resultaria molt incòmode la deliberació pública de determinats afers i que aquesta situació provocaria que

¹¹⁴ OLIVÁN, pp. 256- 258.

¹¹⁵ OLIVÁN, p. 154.

¹¹⁶ OLIVÁN, p. 156.

¹¹⁷ ORTIZ I, pp. 151 –152.

l'Ajuntament es convertís en una corporació política en lloc d'ésser una corporació administrativa tal i com li corresponia. Això no significa que l'autor negués en tots els casos les sessions obertes, sinó que percebia aquestes com una mesura de garantia en determinats casos. Així per exemple, quan les Corporacions haguessin de resoldre sobre algun aspecte privat, creia que per donar garantia, les sessions haurien d'ésser públiques. "*...se trata de quintas, de contribuciones, en fin de cualesquiera cuestiones que pueden interesar á un particular, en ese caso es conveniente y casi necesario la publicidad; en todos los demas no es conveniente y seria muy perjudicial*"¹¹⁸. Quan per salvaguardar l'honradesa dels membres del consistori es requerís una sessió pública, aquesta s'hauria de celebrar¹¹⁹. Aquest autor explica que la Instrucció de 3 de febrer de 1823 establia per regla general la sessió pública i com a excepció la sessió secreta¹²⁰.

Ortiz de Zúñiga adoptà una postura clara en relació a si les sessions de l'Ajuntament s'havien de celebrar de manera pública o reservada, ell era partidari de deliberar sempre a portes tancades perquè considerava que la publicitat provoca "*la influencia del amor propio, del deseo de aplauso y de los intereses personales, que tanto coartan el libre uso del voto en las deliberaciones y acuerdos públicos*"¹²¹.

Oliván considerà que les funcions de deliberació, regularització i censura havien d'ésser exercitades per òrgans col·legiats¹²².

Posada Herrera es plantejà com havia d'actuar la Corporació local davant d'una llacuna legal. Trobà la resposta en el sentit comú. Per explicar

¹¹⁸ POSADA HERRERA I, p. 285.

¹¹⁹ POSADA HERRERA I p. 297.

¹²⁰ POSADA HERRERA I, p. 297.

¹²¹ ORTIZ I, pp. 165-166; ORTIZ, *El libro...*, op. cit., p. 39. Encara que la Instrucció de 3 de febrer de 1823 defensava la postura contrària.

¹²² OLIVÁN, p. 256.

aquesta situació va posar un exemple molt gràfic: Era possible que un Ajuntament pogués negar-se a votar en el pressupost municipal determinades despeses necessàries pel municipi? Segons l'autor si s'utilitza el sentit comú, és evident que s'ha de respondre negativament, encara que la llei no en digui res¹²³.

Sobre la possibilitat que l'autoritat central dissolgués o suspengués un Ajuntament en cas de que per excés o omissió faltessin als seus deures, de Posada diu que no existia cap llei que així ho establís però que, a la pràctica, aquest fet s'havia produït quan, per determinades circumstàncies, el poder central s'havia vist obligat a prendre aquesta determinació. Altrament podríem estar davant d'una anarquia¹²⁴.

Oliván considerava que l'administració central havia de tenir facultats per poder suspendre tant als alcaldes com als Ajuntaments en cas necessari, "*...el rey podrá deponer a los alcaldes y a sus tenientes, y disolver los Ayuntamientos, sin perjuicio de la acción de los Tribunales, cuando a ello hubiere lugar*"¹²⁵.

3.10. ATRIBUCIONS DE L'AJUNTAMENT

Posada Herrera va definir el concepte de poder municipal, partint de la influència francesa, dient que les atribucions dels Ajuntaments eren les que servien per resoldre els seus interessos particulars, juntament amb la legislació que ells mateixos aprovessin per aquells aspectes que només

¹²³ OLIVÁN, pp. 305-306 "*¿Qué sería del gobierno si se diese al ayuntamiento la facultad de negarse á votar aquellos gastos necesarios para la marcha de la administracion? Sería lo mismo que poner en manos de los ayuntamientos la facultad omnímota de gobernar el país, sería lo mismo que hacerlos árbitros absolutos de la felicidad y del sosiego público*".

¹²⁴ POSADA HERRERA I, pp. 285 i 287.

¹²⁵ OLIVÁN pp. 157-158.

els afectessin a ells. Va afirmar que no es tractava d'un poder de l'Estat, però que n' havia de formar part¹²⁶.

Observem en el pensament de Posada Herrera, la doble capacitat d'actuació pública i privada que tenia com a persona jurídica en els afers de la seva competència¹²⁷.

Posada Herrera va definir el poble com un conjunt de persones que viuen a prop les unes de les altres i aquest fet els hi suposa l'aparició d'una sèrie d'interessos comuns. Tots aquests interessos eren propis, naturals dels municipis, tot allò que es troba fora d'aquest conjunt d'interessos incumbeix al poder general de l'Estat. A tall d'exemple menciona la neteja d'una font, cura d'un camí, d'una muntanya, les festes, tavernes, etc. Quin interès pot tenir en totes aquestes facultats el poder central? s'interroga l'autor. És evident que cap. No veia cap problema en atorgar al municipi la intervenció exclusiva d'aquestes matèries sempre i quan no pogués perjudicar l'interès general de la Nació¹²⁸. Així creia que era més beneficiós que els interessos locals fossin gestionats pel propi municipi, en primer lloc perquè ningú com ells disposava dels coneixements necessaris per portar a terme una gestió apropiada dels seus afers, i en segon lloc perquè ningú com ells tenia més interès en que els seus afers fossin resolts correctament¹²⁹. Podem observar clarament en aquest paràgraf la influència francesa.

Lògicament els interessos del municipi no podien ésser coincidents amb els de la província o els del Govern central i, per tant, els interessos del

¹²⁶ POSADA HERRERA I, p. 251. *"Es decir, que así como el individuo tiene fuerzas que le son propias, y otras que no lo son, derechos que le pertenecen y otros no, así en las municipalidades hay fuerzas que les son propias, y derechos que le son inherentes"*.

¹²⁷ POSADA HERRERA I, p. 37.

¹²⁸ POSADA HERRERA I, p. 256.

¹²⁹ POSADA HERRERA I, p. 265.

municipi havien d'estar representats¹³⁰. Era conscient de la possibilitat de col·lisió competencial entre el municipi i l'Estat, "*cuya solución podría encontrarse en el cumplimiento justo y adecuado de la descentralización, admitiendo la personalidad jurídica de estas comunidades, de estas asociaciones voluntarias de vecinos que se agrupan espontáneamente y crean intereses comunes*"¹³¹.

Acte seguit es plantejà com havia de portar-se a terme aquesta representació. No tenia sentit que fos el poder central qui gestionés aquesta representació, ja que ni tenia interès en les qüestions pròpies dels municipis, ni tampoc tenia els coneixements suficients per gestionar-los, cosa que si podia fer un individu que conegués una població en concret. Ara bé, era necessari que l'interès general de la societat i l'interès particular d'una localitat tinguessin una influència recíproca. "*De esta manera los intereses de los pueblos van unidos á los de la nacion: el ciudadano ve en el estrecho horizonte de su ciudad ó de su aldea, la imagen de la patria*"¹³².

Posada Herrera no veia que fos incompatible el principi d'unitat amb el desenvolupament de les institucions locals. Intentà resoldre aquesta, a priori, possible contradicció explicant com antigament el municipi era titular d'un poder polític i posteriorment s'acabà convertint en un poder local merament administratiu. Estava en contra de que el municipi assumís poder polític, però la mera gestió administrativa dels seus interessos locals no s'oposava al principi d'unitat¹³³. Així explica com la

¹³⁰ POSADA HERRERA I, p. 251 "*En un gobierno administrativo es principio reconocido, que todos los derechos, todos los intereses por pequeños que sean dentro de la sociedad deben tener su representación, y si faltando esta circunstancia, se rompiese cualquiera de los eslabones que constituyen esta cadena social, seria imperfecta y defectuosa la organizacion del Estado*".

¹³¹ POSADA HERRERA I, p. 38.

¹³² POSADA HERRERA I, p. 252.

¹³³ POSADA HERRERA I, p. 253.

unitat per crear i executar les lleis, per a l'administració de justícia, per a l'exèrcit, té lloc independentment del poder municipal. Aquest avança en una direcció diferent dels altres poders polítics dins d'un Estat. Al poder municipal li preocupa únicament allò que passa dins del seu reduït àmbit geogràfic i l resulta indiferent allò que passa en el municipi veí. Aquest fet va fer que l'autor qualificués el poder municipal d'egoista. Aquest autor observà que es produïa una intromissió del poder municipal en les atribucions dels poders de l'Estat, fet lògicament totalment inadmissible, afirmant categòricament que "*lo que debemos hacer es encerrarle dentro de sus verdaderos límites é impedir que se salga de ellos*" i continuà declarant que el poder municipal, com a poder polític havia de desaparèixer i que aquest poder municipal s'havia de veure "*como una asociacion industrial provechosa, como principio y gérmen de creacion de productos, como elemento de prosperidad material, como defensa de los intereses locales*". Confondre aquests dos principis havia estat la causa de molts mals i errors¹³⁴.

Posà de relleu, l'existència de diferents postures doctrinals al voltant de la concepció del poder municipal. Així manifestà que, per alguns autors, el municipi hauria de gaudir de poder polític i, per tant, hauria d'assumir més competències. Altres veien els Ajuntaments com un obstacle real pel bon funcionament del Govern d'un país, li tenien por perquè el veien com a poder polític. I l'altra postura, en la que es trobava el propi Posada Herrera, que concebia el municipi com l'encarregat de gestionar els interessos propis, s'allunyava de la concepció del poder municipal com a poder polític i l'entenia com a poder civil¹³⁵.

¹³⁴ POSADA HERRERA I, p. 254 "*El poder municipal como poder político como poder de resistencia, como principio de insurreccion entre las diversas fracciones que componen la sociedad, es necesario hacerle desaparecer*".

¹³⁵ POSADA HERREERA I, p. 255.

Posada Herrera es qüestionà el dilema de fins a quin punt havia d'intervenir el poder central en el poder municipal o s'havia de deixar que aquest actués lliurement dins del seu àmbit de competències. El problema va sorgir pel fet que les persones que formaven part d'un Ajuntament tenien els seus propis interessos aliens als de la pròpia Corporació. Això sumat al fet que, al ser subjectes elegits popularment i que exercien el seu càrrec temporalment, corrien el perill de no poder tenir la clarividència suficient per resoldre satisfactòriament determinats temes, o simplement perquè es dedicaven a malbaratar els béns del municipi, o que els nous regidors no volen continuar una obra iniciada pels anteriors, etc¹³⁶. Considerà que era necessària l'existència d'una autoritat superior per salvaguardar els interessos de la municipalitat davant de totes aquestes situacions. La dificultat es trobava en seleccionar en quines atribucions havia d'intervenir una autoritat superior i en quines no¹³⁷. El Govern era el tutor dels pobles, no obstant això, havia de deixar-los amb la suficient llibertat perquè poguessin conservar els seus interessos. El Govern no havia d'immiscir-se en l'administració interior de les municipalitats. Havia de deixar amplitud als Ajuntaments per tal que poguessin exercir *"esa influencia tan provechosa y tan benéfica, y para que los individuos, tomando interés por la municipalidad, le tomen por su provincia y su patria"*¹³⁸.

¹³⁶ POSADA HERRERA I, p. 289 " *No teniendo estos cargos el caracter de perpetuidad que tiene el gobierno general de la nacion, no puede tener un sistema uniforme que es necesario siempre para realizar los proyectos y obras ventajosas*".

¹³⁷ POSADA HERRERA I, p. 290 "*Aqui entra la division, todas las escuelas, como digo, convienen en el principio, pero no en las consecuencias. Hay unos que dicen, <<el poder central, es el tutor de los pueblos, el defensor de los intereses de la sociedad, el representante de las generaciones futuras, y como tal le corresponde sobre los ayuntamientos la facultad de examinar sus fallos y resoluciones para aprobarlas, modificarlas, ó reprobadas segun creyere conveniente.>> Por esta doctrina se vé claramente que quedarian reducidas casi á la nulidad, todas las facultades de los ayuntamientos*".

¹³⁸ POSADA HERRERA I, p. 290.

Una altra escola partia d'un principi oposat al que acabem d'explicar. Equiparaven l'Ajuntament a qualsevol altra societat, el què passa és que a diferència de les altres societats que podien disposar lliurement dels seus béns, l' Ajuntament era una societat necessària a la qual s'havien de sotmetre tots aquells que pertanyien a la Nació, i se li havien d'aplicar unes normes jurídiques diferents que a la resta de societats¹³⁹.

Posada Herrera va prendre una posició clara entorn a aquesta problemàtica expressant allò següent: hi havia dues classes d'atribucions, en primer lloc, aquelles que les Corporacions locals exercien com a representants dels interessos populars, i en segon lloc, aquelles que eren pròpies de l'Ajuntament però que les exercien sota la vigilància del poder central. S'havia de tenir present els principis que regien aquestes Corporacions. *"Unas [les atribucions] se rozan con el derecho público del país, otras con la existencia de la persona moral, considerada como individuo particular, y con sus intereses y derechos civiles; en las primeras debe tener intervencion el gobierno, en las segundas no debe tener ninguna"*¹⁴⁰.

Per Posada Herrera col·lisionaven dos principis que eren, d'una banda, el dret que té un municipi i tota la societat en general, d'intentar la millora dels seus interessos i, d'una altra, es troba el principi de dret públic que vetlla per l'interès general de la societat, el qual declarava que no es podia crear cap tipus d'impost sense la intervenció del poder central. L'autor es decantà favorable cap al segon principi¹⁴¹, és a dir, encara que en resultés en certa manera perjudicada la llibertat d'aquestes

¹³⁹ POSADA HERRERA I, p. 290.

¹⁴⁰ POSADA HERRERA I, p. 293.

¹⁴¹ POSADA HERRERA I, p. 293 *"entre uno de ellos, que manda dejar libertad á las municipalidades para que ejerzan sin límite sus atribuciones, y otra que nos previene cumplir con un artículo constitucional, que es la base de nuestro derecho político, creo que se debe optar por esto último"*.

Corporacions populars, com l'autor les anomena, i encara que aquest fet pogués frenar les millores que necessitava la localitat.

Una altra qüestió important a plantejar-se, segons Posada Herrera, consistia en que si aquelles matèries que eren competència pròpia del poder municipal ho eren d'una forma absoluta o s'havia d'establir algun tipus de relació amb alguna autoritat superior¹⁴².

Posada Herrera entenia com a necessària l' existència d'un control de la gestió municipal en les seves atribucions, i així justificava la presència d'unes altres corporacions que eren les Diputacions provincials o les Junes de província. La raó per la qual havien d'ésser aquestes corporacions les encarregades d'exercir aquest control, era perquè disposaven del coneixement precís del lloc on s'administraven els béns i dels serveis que s'havien de fer i, per tant, estaven en situació de resoldre'ls conscientment.

Posada Herrera, opinava que el legislador de Cadis va ésser molt respectuós amb la tradició en matèria municipal, al revés del què va succeir en altres àmbits.

En la Constitució s'aprovà que les ordenances municipals fossin aprovades per les Corts. Se sotmetia el poder municipal al poder central, insistint en que cap facultat del municipi pogués suposar un fre a l'exercici del poder central¹⁴³. Posada Herrera argumentava que quan un Ajuntament volia promulgar un reglament o unes ordenances, esdevenia preceptiva la intervenció del poder central, ja que aquest havia de vetllar tant per l'

¹⁴² POSADA HERRERA I, pp. 293- 294 "*Esto seria volver al sistema que hemos indicado antes, de que cada ayuntamiento formaba una sociedad y que era como cualquier otra, absolutamente libre en sus atribuciones. Si un ayuntamiento pudiera proceder á enajenar los bienes de los pueblos, si pudiera disponer de los fondos del comun sin límite(...), ¿donde iriamos á parar?*"

¹⁴³ POSADA HERRERA I, p.277.

interès privat com pel públic, i també perquè les lleis, mandats i disposicions, ja fossin generals com locals, per tenir caràcter obligatori havien de rebre l'aprovació o bé del poder executiu o del legislatiu, depenent dels casos, tal com establia la Constitució¹⁴⁴.

De totes maneres cal tenir present que Posada Herrera ens volia ensenyar com, amb la promulgació de la Instrucció de 23 de juny de 1813 i, sobretot, amb la Instrucció de 3 de febrer de 1823, es van produir una ampliació de les atribucions municipals¹⁴⁵.

En què consistien les atribucions dels Ajuntaments? Posada Herrera deia que si s'analitzaven els diferents camps en els quals actuava el municipi, podíem dividir-los, clarament, en dos grans grups. Es podia veure un Ajuntament o bé com el representant dels interessos d'una població, o bé com un esglaó més de tot l'engranatge administratiu del poder central (les competències estan en funció del paper que s'atribueixi al municipi; o com a simple òrgan administratiu inferior dins l'entramat de l'Estat o com a institució representativa dels interessos locals, dels habitants del municipi en qüestió). Com a divisió administrativa, l' Ajuntament tenia la funció d' aplicar les normes jurídiques dins del seu àmbit geogràfic. Al mateix temps, tenia encarregada la tasca de col·laborar amb el Govern en tots aquells assumptes que fossin d'interès general, però que aquest no en tenia coneixement per determinats motius. Com a representant dels interessos locals, s'ocupava de tots aquells interessos comuns que sorgien entre la població d'una determinada localitat.

Posada Herrera deia que les atribucions del municipi podien agrupar-se en dues classes: unes pertanyien al dret públic del país i les altres convertien

¹⁴⁴ POSADA HERRERA I, p. 289.

¹⁴⁵ POSADA HERRERA I, p. 277.

l'Ajuntament en una persona privada amb els seus interessos i drets civils¹⁴⁶.

També considerava que la policia urbana i rural era matèria pròpia dels Ajuntaments i que corresponia solament a l'autoritat administrativa "*el vigilarlos, escitarlos é ilustrarlos, proponiéndoles medidas, cuando á ellos no se les ocurran, para adelantar en estos ramos*", però puntualitzava que la sanitat, no obstant pertànyer a la policia, n'era una excepció i havia de correspondre al cap polític¹⁴⁷. Malgrat la seva opinió, la Instrucció de 23 de febrer va atorgar a l'Ajuntament les competències en sanitat, però com que únicament les podia exercir en l'àmbit del seu territori, "*la autoridad política es la que está inmediatamente encargada de las medidas sanitarias*".

Considerava la instrucció pública com el motor del progrés d'un Estat i que sense ella no hi podia haver govern representatiu. Des d'aquesta perspectiva, justificava la necessitat de que la instrucció pública recaigués en mans del poder central¹⁴⁸.

Classificava les atribucions dels Ajuntaments en dos grups: les que eren pròpies de l'administració de l'Estat i les que corresponien a l'

¹⁴⁶ POSADA HERRERA I, pp. 288-289.

¹⁴⁷ POSADA HERRERA I, p. 179 "*Hay sin embargo un punto importante en materia de policía, que pertenece á los gefes políticos, como autoridad superior de las provincias y es la sanidad. Las medidas sanitarias, generalmente no pueden encerrarse dentro del círculo de un ayuntamiento, y aunque por su naturaleza pertenece este ramo a la policía y parece que por esto debe corresponder á los ayuntamientos, sin embargo por la esfera á que se entiende, por el territorio que ocupan, es necesario que esté á cargo de los gefes políticos*".

¹⁴⁸ POSADA HERRERA I, p. 192 "*En ninguna cosa es mas necesaria la centralizacion del poder que en la instruccion pública de un pais: cuando se deja á los instintos de localidad, al capricho de los pueblos, de los particulares ó de las personas que no tienen mas atmósfera que la de su provincia, siempre tiene que ser escéntrica, y muchas veces perjudicial*".

administració local. Aquestes al mateix temps es subdividien en dues categories diferents: "*facultades administrativas de orden puramente interior y de localidad, y facultades administrativas que se rozan con el interés de las personas o con la nacion*"¹⁴⁹.

Segons Posada Herrera, les atribucions dels Ajuntaments, d'acord amb la Instrucció de 3 de febrer de 1823, es podien classificar seguint el concepte de "*pouvoir municipal*" que hem explicat amb anterioritat. En base a aquest concepte, dividia les competències en aquelles que l'Ajuntament exercia per delegació de l'administració de l'Estat i aquelles altres que eren pròpies de la Corporació local.

Les competències que pertanyien a la administració de l'Estat eren¹⁵⁰:

1. Repartir i recaptar les contribucions de fruits civils, subsidi, palla i utensilis, i altres que assenyalessin les lleis¹⁵¹.
2. Formar l'allistament per a la Milícia nacional, reemplaçament de l'Exèrcit i les demés atribucions que en relació a aquestes matèries els hi atorguessin les lleis¹⁵².
3. Formar l'estadística de la població i de la riquesa de qualsevol classe en el seu terme¹⁵³.
4. Exercir la inspecció en les branques d'instrucció pública, camins, canals i beneficència¹⁵⁴.
5. El foment del comerç i totes les atribucions que en aquesta matèria els hi encarreguessin les lleis¹⁵⁵.

¹⁴⁹ POSADA HERRERA I, p. 297.

¹⁵⁰ POSADA HERRERA I, p. 298.

¹⁵¹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, arts. 47, 49, 70 i 71.

¹⁵² Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 72.

¹⁵³ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 4 a 7.

¹⁵⁴ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 18, 20, 22 i 48.

¹⁵⁵ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 48.

6. Totes les altres atribucions que el Govern cregués oportú per una millor gestió de l'Estat¹⁵⁶.

Pel que fa a les competències pròpiament municipals les classificà en dos grups:

- Competències que feien referència a l'ordre interior dels Ajuntaments i a l'administració dels seus béns.
- Competències que feien referència als interessos civils i de dret públic de la societat i dels particulars¹⁵⁷.

Dins del primer grup:

1. Tenir cura de l'administració dels béns patrimonials del poble, recaptació dels seus productes i la seva inversió¹⁵⁸.
2. Distribuir i tenir cura dels usos i aprofitaments comuns.
3. Tenir cura de la distribució, conservació i reintegrament dels pòsits¹⁵⁹.
4. Formar anualment el pressupost de despeses i ingressos dels objectes i establiments locals.
5. Admetre i contractar facultatius i nomenar tots els dependents de la municipalitat¹⁶⁰.
6. Examinar els comptes de tots els que administraven béns del comú.
7. Veure les millores de que era susceptible el poble.
8. Entaular i seguir els litigis convenients al bé del poble, amb el dictamen de dos lletrats de nom¹⁶¹.
9. Tenir cura dels abastaments públics¹⁶².

¹⁵⁶ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 74.

¹⁵⁷ POSADA HERRERA I, pp. 298-299.

¹⁵⁸ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 27.

¹⁶⁰ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 12, 13 i 14.

¹⁶¹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 46.

10. Tenir cura de la neteja de les fonts, carrers i de que estigui degudament enllumenats i empedrats.

11. Tenir cura de les muntanyes(montes) d'acord amb les ordenances¹⁶³.

Pel que fa al segon grup:

1. Formar les ordenances municipals.

2. Tenir cura de la policia de salubritat i de tot allò que, fent referència a l'urbana i rural, no es trobés regulat en els articles anteriors¹⁶⁴.

3. Acordar el mode i forma d'executar les obres d'utilitat pública que prescrivien les lleis¹⁶⁵.

4. Acordar l'alineació de cases, passadissos i carrers.

5. Acordar els repartiments i arbitris necessaris pel sosteniment de les càrregues públiques, establiments i obres que creguessin convenients.

6. Procurar l'establiment de fires i mercats.

7. Construcció, conservació i reparació dels camins, ponts, etc. veïnals i transversals¹⁶⁶.

Els Ajuntaments depenien de les Diputacions provincials, menys en matèria de repartiment, cobrament i comptabilitat de les contribucions, matèria en la qual es trobaven subordinats jeràrquicament a l'intendent.

L'autor va posar de relleu, a banda de les facultats del municipi que li atribuïa la Instrucció de 3 de febrer, altres atribucions que li concedien algunes disposicions. Aquestes altres competències, segons l'autor, no

¹⁶² Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 15.

¹⁶³ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 23.

¹⁶⁴ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 1, 2, 10 i 11.

¹⁶⁵ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 3.

¹⁶⁶ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 19.

eren pròpiament dels Ajuntaments, però per diverses circumstàncies, els legisladors els hi atribuïren en un moment determinat.

Posada Herrera explicà com quedaria buit de contingut l'articulat de les competències si, a part de la Instrucció de 1823, no es contemplés alguna norma que atorgués la facultat de poder imposar multes per part d'aquestes corporacions, i al mateix temps, poder sol·licitar l'ajuda de l'alcalde perquè executés les disposicions de l'Ajuntament i en determinats casos l'auxili, també, de la Milícia nacional.

Així Posada Herrera deia que la Instrucció de 3 de febrer, encara que volia donar certa independència als Ajuntaments, no atorgà als alcaldes tenir cura de la policia local i l'ordre públic per dret propi, sinó per via dels Caps polítics i, per tant, resultaven dependents d'aquests i executaven les seves decisions¹⁶⁷. *"Veáse cuan lejos está de ser anárquica, políticamente considerada, si bien bajo el aspecto administrativo establece en favor de los ayuntamientos una independencia del poder central, incompatible con el interés de los pueblos y del gobierno"*.

Per últim, segons aquest autor, l'Ajuntament tenia l'obligació d'aprovar un pressupost anual d'ingressos i despeses. La Instrucció de 1823 no distingia entre les despeses voluntàries i les necessàries, considerant aquest autor que aquest era un dels defectes més grans d'aquesta norma¹⁶⁸.

¹⁶⁷ POSADA HERRERA I, p. 303 *"Asi aun los que han querido dar alguna mas dependencia á los ayuntamientos de la que entre nosotros tienen, atribuyen á los alcaldes por derecho público la facultad de resolver todas las cuestiones de policia puramente local y en los acuerdos que tomen respecto de este punto, quieren que sus atribuciones sean propias y no dependan su ejecucion del fallo de la autoridad superior. Segun estos principios no se considera a los alcaldes como delegados del poder central, en todo lo que se refiera la policia de seguridad local, sino que los atribuyen tales facultades por la naturaleza de su cargo. Aunque estos principios en teoria son enteramente exactos, es casi imposible aplicarlos en la práctica"*.

¹⁶⁸ POSADA HERRERA I, p. 305.

Ortiz de Zúñiga va dividir les competències municipals en dos blocs, tal com feia Posada Herrera, influenciat pel concepte del règim municipal francès del "*pouvoir municipal*". D'una banda s'agrupaven totes les atribucions que concernien exclusivament al municipi, i que tenien un interès que no anava més enllà dels límits de la circumscripció local. No realitzà, a diferència de Posada, una subdivisió de les competències privatives de la Corporació municipal. Els Ajuntaments actuaven de conformitat a allò que les lleis i els reglaments disposaven, i normalment, sota la dependència de la Diputació, del cap polític o del Govern suprem, segons els casos¹⁶⁹. I d'altra banda s'aplegaven totes les competències que tenien un interès general per tot l'Estat i sobre les que el Govern mantenia un control molt més immediat¹⁷⁰.

En les competències d'interès propi del municipi enumerava¹⁷¹:

1. La policia de salubritat i comoditat, neteja dels carrers, mercats i establiments públics, i dels hospitals, presons i cases de correcció, caritat i beneficència.
2. La dessecació de llacunes i pantans, el curs de les aigües estancades o insalubres i les precaucions oportunes per remoure tot allò que pugui afectar a la salut tant de les persones com la del bestiar.
3. Els cementiris rurals i la seva policia.
4. El nomenament de facultatius per curar tant persones com animals.
5. La franquícia i llibertat, en l'assortiment i abundància de queviures i de bona qualitat.

¹⁶⁹ ORTIZ I, p. 171.

¹⁷⁰ ORTIZ I, pp. 169 i 172 "*En todos estos objetos los ayuntamientos intervienen como una especie de auxiliares de la administracion general, del gobierno supremo, que se vale de su cooperacion y ayuda en beneficiencia de los intereses generales del reino*".

¹⁷¹ ORTIZ I, p. 169.

6. Les places de drogueria , cases de matança de bestiar i policia d'aquests establiments.
7. Les fonts públiques i l' assortiment d'aigües, tant dins com fora de les poblacions, tant per l'aprofitament dels habitants com del bestiar.
8. Ornat públic, empedrat i enllumenat dels carrers, passeigs i arbredes, i altres llocs d'esplai.
9. Les presons, manutenció dels presos pobres i el règim interior d'aquests establiments.
10. La construcció i conservació dels camins veïnals i de travessia.
11. Establiments de beneficència costejats únicament amb fons del poble.
12. La conservació i foment dels arbres del comú.
13. Cura i administració dels pòsits.
14. Els propis i arbitris, conservació i administració dels seus béns i fons , i l'alienació de les seves finques.
15. El pressupost de les despeses comuns de cada localitat.
16. El foment de la ramaderia, agricultura, indústria i comerç, en els límits del terme de cada poble.
17. Els teatres i altres establiments de distracció pública, però només en la part econòmica, i sense perjudici de la inspecció del govern i els seus agents per concedir o negar els permisos, tenir cura de l'ordre i evitar que s'ofengui la moral i la decència pública.

En totes aquestes competències l'Ajuntament actuava sota la dependència de la Diputació i a vegades del cap polític i del Govern suprem¹⁷².

En el segon grup d'atribucions, és a dir, en les competències d'interès general per a tot l'Estat, citava les següents:

1. La formació de les notes i estadístiques subjectes a les regles prescrites pel Govern.

¹⁷² ORTIZ I, p. 171.

2. El registre civil de nascuts, casats i morts.
3. El padró general que havia de servir per aspectes de policia i ordre, repartiment d'impostos, allistaments i altres que el Govern pogués necessitar.
4. Salut pública en els casos d'epidèmies i contagis.
5. La instrucció primària, escoles de primera ensenyança i de llatinitat i tots els establiments d'educació.
6. El repartiment, recaptació i pagament en tresoreria dels impostos de rentes provincials i els seus equivalents, i el general i personal del culte i clergat.
7. Els reemplaçaments de l'Exèrcit, el seu padró general, allistament judici d'exempcions, declaracions de soldats i totes les operacions que l'ordenança estableixi, fins a entregar el nombre d'homes designats per la Diputació.
8. El servei dels allotjaments i bagatges a la tropa i la seva distribució per càrrega comunal.
9. El servei de subministres a l'Exèrcit.
10. L'allistament de la Milícia nacional, la recaptació dels impostos establerts per les seves despeses i la provisió de fons per totes les atencions d'aquests cossos.
11. La formació de les llistes electorals i la intervenció en els actes preparatoris de les eleccions.
12. La formació de les llistes de veïns als quals la llei els hi confereix aptitud per ésser jutges de fet o *jurats*.

En tots aquest casos els Ajuntaments actuaven com a auxiliars de l'administració general. És a dir, que el govern utilitzava la seva col·laboració en benefici dels interessos generals de l'Estat¹⁷³.

¹⁷³ ORTIZ I, p. 172.

I pel que fa al tercer autor, Oliván, veia l'Ajuntament com un òrgan que tenia les mateixes funcions que la Diputació, però amb l'excepció de que aquell no tenia competències en negocis contenciosos-administratius¹⁷⁴, afegint, pel que fa a les seves atribucions, "*que son el cuidado de los fondos municipales, la acertada inversión de sus recursos y la realización de las mejoras progresivas*". Les seves actuacions havien d'ésser bàsicament de deliberació i inspecció, però en cap cas d'execució¹⁷⁵. L'Ajuntament, deia, era una Corporació que representava els interessos del poble, i com a conseqüència li pertocava redactar les ordenances i reglaments municipals en matèria econòmica, comoditat, salubritat i adornament "*que son la legislación interior permanente*", que necessitaven l'aprovació posterior de les Corts¹⁷⁶.

"Las funciones que en su doble carácter competen al Ayuntamiento lo constituyen legislador del pueblo, censor de la ejecución de sus disposiciones y vigilantes de la acción del representante de la Administración central". La legislació municipal o les ordenances d'una localitat han de reunir els requisits de generalitat, previsió i estabilitat¹⁷⁷.

Oliván parlava de que encara que les disposicions municipals tenien força d'obligar, en determinats casos es feia necessari el consentiment de l'administració superior per atorgar-li caràcter executiu¹⁷⁸. Així el legislador pretenia evitar que es causés algun perjudici per part de l'Ajuntament als veïns d'una població. Les funcions de la Corporació local havien d'estar subjectes a l'aprovació d'un ens superior¹⁷⁹.

¹⁷⁴ OLIVÁN, p. 154.

¹⁷⁵ OLIVÁN, p. 155.

¹⁷⁶ OLIVÁN, p. 156.

¹⁷⁷ OLIVÁN, p. 258.

¹⁷⁸ OLIVÁN, pp. 157, 262.

¹⁷⁹ OLIVÁN, p. 264.

Oliván, a diferència dels altres dos autors, no va fer un llistat de les competències pròpies de la Corporació local, sinó que en feia referència d'una manera molt genèrica. Així li atribuïa competències policials com, benestar interior, comoditat, neteja, comoditat i ornament¹⁸⁰.

3.11.EL CONTROL DELS ACTES ADMINISTRATIUS

Posada Herrera considerava que era un error haver assignat a les Corporacions locals i a les Diputacions el control dels actes administratius i que, aquest control, s'havia d'atribuir, específicament, a uns Tribunals contenciosos-administratius¹⁸¹. L'existència d'aquests Tribunals aportaria seguretat i certesa als ciutadans que sabrien on havien de reclamar els seus drets. A més, postulava la idea de que era imprescindible la creació d'aquests Tribunals per l'observança de la legalitat. A la Instrucció de 3 de febrer de 1823, es va atribuir a la Diputació competències que eren incompatibles amb la seva pròpia essència i naturalesa. L'autor considerava que, com que les Diputacions no adoptaven una postura política neutral, no podia haver-hi seguretat de que resoldrien amb imparcialitat i justícia els assumptes que estaven al seu càrrec. Un altre factor que va motivar la defensa, segons l'autor, de la creació d'uns organismes específics per la resolució dels actes administratius, era el que va anomenar la "*versatilidad*" que caracteritzava la Diputació donada la renovació periòdica dels seus membres, la qual cosa significava deixar la resolució dels conflictes a la sort de qui formés part de la Diputació en cada moment¹⁸².

Ortiz de Zúñiga també trobà a faltar l'existència d'un Tribunal contenciós-administratiu, però va advertir de la dificultat existent de destriar

¹⁸⁰ OLIVÁN, p. 159.

¹⁸¹ Veure Juan Ramón FERNÁNDEZ TORRES, *La formación histórica de la jurisdicción contencioso-administrativa (1845-1868)*, Madrid, 1998.

¹⁸² POSADA HERRERA I, pp. 200- 201.

clarament quines matèries havien d'ésser objecte d'estudi per aquests Tribunals i quines corresponien als Tribunals judicials. Aquesta complexitat s'estenia també en el moment d'aclarir a on estava el límit entre allò que era competència dels Tribunals de justícia ordinaris i el que ho era de les autoritats municipals i administratives¹⁸³.

4. ELS AUTORS DEL SEGLE XX

En primer lloc s'ha de posar de relleu la manca de treballs portats a terme per historiadors del dret en la matèria del nostre estudi, ja que els existents han estat bàsicament obra d'administrativistes i de constitucionalistes, però fonamentalment dels primers. Aquesta realitat ha comportat la inexistència d'un treball d'arxiu la qual cosa ha implicat que les investigacions s'hagin encaminat essencialment en el terreny del marc legal i doctrinal sense entrar a emprar la metodologia pròpia d'un historiador del dret¹⁸⁴. Posada i de Castro van introduir-se en l'estudi del diari de sessions de les Corts. Ara bé, cap autor havia entrat a analitzar les actes municipals. Aquest estudi l'inicia a Espanya Sánchez-Arcilla amb la publicació d'un article als anys vuitanta del segle XX¹⁸⁵. Aquest historiador del dret pretén conèixer quina és la posada en pràctica de tota la normativa legal municipal en el trànsit del municipi de l'Antic Règim al municipi liberal de principis del vuit-cents, i es disposa a fer-ho en una localitat concreta que és Guadalajara. Pel què fa referència a Catalunya trobem una obra de l'historiador Toscas¹⁸⁶.

¹⁸³ ORTIZ, *El libro...*, op. cit., pp. 429-431.

¹⁸⁴ De la mateixa opinió: Alfredo GALLEGO ANABITARTE, "Notas histórico-jurídicas sobre el régimen local español" a *Actas II Symposium historia de la administración* (1971) 533-541; José SÁNCHEZ-ARCILLA BERNAL, "Del municipio del antiguo régimen al municipio constitucional. Un caso concreto: Guadalajara" a *Actas del IV Symposium de historia de la administración* (1983) 629-681.

¹⁸⁵ José SÁNCHEZ-ARCILLA BERNAL, "*Del municipio...*", op. cit.

¹⁸⁶ Eliseu TOSCAS SANTAMANS, *L'Estat i els poders locals del segle XIX. Una visió des de Sarrià (1780-1860)*, Barcelona, 1997.

4.1.VISIÓ DELS HISTORIADORS CONTEMPORANIS

L'obra de De Castro, que en l'actualitat s'ha convertit en un clàssic sobre règim municipal liberal, il·lustra una panoràmica general sobre alguns punts del municipi liberal, basant-se en l'estudi del Diari de sessions, les actes de les Corts i de les Instruccions de 1813 i 1823, així com d'alguna altra font legal que fa referència al règim municipal, però en cap cas realitzà un buidat legislatiu exhaustiu¹⁸⁷.

Aquesta historiadora parteix de la idea de que "*la historia de la administración local de un país sólo puede ser comprendida adecuadamente en el contexto de la historia social y política en que se insertan sus problemas*". Resulta imprescindible inserir el municipi dins les ideologies corresponents en cada moment¹⁸⁸. A partir d'aquí s'obre pas a un canvi metodològic en relació als autors anteriors.

Explica que s'inaugurava a Espanya un règim local escalonat i homogeni que responia a determinats criteris bàsics: Representativitat ciutadana, divisió de poders, racionalitat i màxima eficàcia de l'administració amb un cost mínim. S'implantà un sistema uniforme i escalonat¹⁸⁹. S'intentà vertebrar "*una cierta independencia basada en el reconocimiento del carácter <<natural>> del municipio con la unidad del Estado. Se trata de incorporar los elementos espontáneos de la vida local a la acción única del poder central*"¹⁹⁰.

¹⁸⁷ Concepción DE CASTRO, *La revolución liberal y los municipios españoles (1812-1868)*, Madrid, 1979.

¹⁸⁸ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 11.

¹⁸⁹ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 57.

¹⁹⁰ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 16.

Per aquesta autora, és important emmarcar la creació del municipi liberal gadità en un ambient econòmic plenament desfavorable, de crisi i endeutament profund, desencadenat per la guerra de la independència. De totes maneres, opina que aquesta crisi econòmica és menys greu del que es pretenia fer creure per part de les Corporacions locals¹⁹¹.

Segons De Castro s'establí un fort control de les finances locals. i mitjançant diverses mesures desamortitzadores s'intentà posar fi als excessos de l'administració local. Però els agents locals s'apartaven de la legalitat sempre que podien¹⁹².

Es van retallar les atribucions dels Ajuntaments en matèria de creació d'arbitris, disminuint la major part de les seves atribucions¹⁹³. De Castro creu que es va produir una limitació del poder municipal amb la creació de l'Estat liberal¹⁹⁴.

Aquesta autora pensa que la coneixença de les experiències de França havien estat la causa de la creació de la figura del cap polític, a través del qual es vehiculà el control per part de l'administració central de la gestió local. Pretenien controlar l'ampli marge d'actuació de l'Ajuntament mitjançant la vigilància i la responsabilitat dels càrrecs locals electius davant del poder legislatiu i judicial¹⁹⁵.

De Castro reflexiona sobre la creació de nous Ajuntaments que pretenien portar a terme els primers liberals. La participació del ciutadà en el govern del municipi va ésser un mitjà importantíssim de recepció i penetració de

¹⁹¹ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 90.

¹⁹² Concepción de CASTRO, *La revolución*, op. cit., p. 120.

¹⁹³ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 85; Constitució Espanyola de 1812, art. 322.

¹⁹⁴ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 82.

¹⁹⁵ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 20.

la ideologia liberal, així com de participació del ciutadà en el govern. Per això, la creació de nous Ajuntaments es convertia en essencial¹⁹⁶.

També parla de la dificultat de l'aplicació de la nova normativa de divisió municipal. En les àrees geogràfiques on els municipis es trobaven disseminats va ser on va penetrar amb més dificultat la ideologia liberal que pretenia implantar un nou règim municipal, degut a l'aïllament en que es trobava immersa la població d'aquestes àrees geogràfiques. Aquesta autora posa de relleu, al mateix temps, la dificultat que suposà per determinades zones de l'Estat¹⁹⁷ la implantació de la nova divisió territorial. Aquesta dificultat venia donada per diversos factors com podien ésser: la major part de la població vivia en nuclis molt reduïts de 10, 15 o 30 cases i fins i tot menys, l'estat francament dolent dels camins, les grans distàncies, la manca de béns de propis, la falta d'instrucció suficient per ocupar càrrecs municipals, el control, per part dels tradicionals grups dominants, de les eleccions municipals per intentar mantenir-se en el poder¹⁹⁸. De Castro considera que hi ha un gran desconeixement del que va suposar a la pràctica aquesta nova divisió territorial del municipi, i que caldria que es portessin a terme estudis locals per conèixer què és allò que va succeir en realitat¹⁹⁹.

¹⁹⁶ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 62.

¹⁹⁷ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., pp.64-65, "...iniciada la formación de ayuntamientos constitucionales desde 1812, su implantación se revela poco menos que imposible en los campos de Galicia, Asturias, Alava, Cataluña, León, Burgos con la región santanderina y Navarra; al otro extremo, Ibiza ofrece características y problemas similares". I en la seva nota 26 explica que "no existe información sobre los ayuntamientos rurales de Vizcaya y Guipúzcoa". També més endavant escriu: "En Burgos, la autoridad provincial encuentra fuertes obstáculos para comunicarse con los ayuntamientos de las pequeñas poblaciones; compuestos éstos de personas analfabetas y normalmente asesoradas por un clero de ilustración también muy deficiente, los preceptos constitucionales no se cumplen".

¹⁹⁸ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 64.

¹⁹⁹ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 63 "Separar los pequeños núcleos de las ciudades o villas que aún los dominan no resulta fácil. Las antiguas cabezas municipales han de resistir lógicamente la disminución de

De Castro ha estudiat l'adaptació dels municipis petits als preceptes de l'articulat de la legislació liberal. Recull alguns documents de diverses Diputacions o de caps polítics que fan referència a la dificultat que això comportava. Posa de relleu, com en alguns casos, com per exemple a Galícia, que era la zona més fortament afectada per una població disgregada, així com també Àlava i Asturias, els caps polítics al·legaven la dificultat de control i de comunicació que els hi provocava l'existència de tan gran nombre d'Ajuntaments. Es va sol·licitar per part de les Diputacions i caps polítics la resolució d'aquest problema mitjançant l'atorgament de "*poderes especiales para implantar una concentración municipal que infringe parte de la normativa gaditana*". Es tractava de reagrupar determinades "*aldeas y caseríos*" en municipis "*de extensión regular y población proporcionada*". Pretenien eliminar gran nombre d'Ajuntaments, pretensió contrària a la ideologia liberal que s'havia manifestat a Cadis. Només la Diputació catalana es mostrava favorable a consolidar la fragmentació. El Consell de Castella es decantà per reafirmar l'objectiu perfilat a Cadis declarant que "*Sólo se agregarán, pues, los ayuntamientos existentes que voluntariamente accedan a ello; la independencia de los demás será respetada...*" Però allò cert, és que durant les dues primeres etapes liberals, el nou model municipal semblava no implantar-se en moltes zones rurals que es trobaven lluny d'aplicar la normativa liberal de règim municipal. Aquests municipis assoliren, segons l'autora, una forma "*sui generis*" i el legislador es mantenia dubitatiu, no semblava saber massa bé quina solució adoptar²⁰⁰.

De Castro explica com la regulació del procés electoral mitjançant la presidència per part del cap polític, de l'alcalde o del regidor sortint, de la Junta parroquial i la Junta d'electors, aconseguí perpetuar els mateixos

poder y de rentas que ello supone, negando, o simplemente aplazando, en primer lugar la partición de propios y comunales".

²⁰⁰ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., pp. 66-69.

grups o famílies en el poder local. A l'alcalde no li resultava gens complicat negar a determinades persones la possibilitat de poder votar o utilitzar la coacció per obtenir una determinada votació. Segons l'autora, el fet de convertir els càrrecs municipals en electius palesa la voluntat del legislador de fer partíceps de la revolució als habitants de les poblacions, encara que a la pràctica, l'elecció significà freqüentment el control dels càrrecs per l'elit burgesa²⁰¹.

L'adjudicació de la resolució dels recursos electorals municipals al cap polític, o el que és el mateix, al poder central, no aportà solucions satisfactòries. Per diferents raons que l'autora ens explica en el seu llibre, el poder central no podia resoldre la nombrosa quantitat de conflictes municipals existents en aquest període. D'altra banda, la dilatació dels recursos de nul·litat en matèria electoral desencadenà una atmosfera d'inestabilitat gens bona pel manteniment de l'Estat liberal²⁰².

La continua violació de les normes per part del cap polític el portarà als Tribunals. L'autora ens fa veure la importància que la resolució dels recursos electorals recaigués en mans del cap polític en la Instrucció de 13 de juny de 1813²⁰³. Les Corts tenien una actuació absolutament cauta en la resolució dels conflictes locals en matèria electoral²⁰⁴.

Quan un Ajuntament s'havia constituït legalment no podia ésser suspès ni tampoc dissolt. Els individus de la Corporació municipal podien ser

²⁰¹ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 120.

²⁰² Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., pp. 96-97.

²⁰³ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 79.

²⁰⁴ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 97 "... se inhiben en la mayor parte de los casos, especialmente en aquellos que hacen explícitos los conflictos sociales subyacentes, y limitan sus fallos a los más claros desde un punto de vista legal... sin que la comisión de infracciones constitucionales se decida a fallar; en lo que se refiere a orden público y a recursos electorales, el dictamen parlamentario puede consistir en requerir la intervención del gobierno".

amonestats i fins i tot sancionats econòmicament pel cap polític. Cessaven en el seu càrrec aquelles persones que incorrien en una conducta que comportés l'obertura d'un procés judicial²⁰⁵.

De Castro és favorable a que les sessions de la Corporació local es celebressin a porta tancada, per tal d'evitar la "*intervención tumultuaria de los vecinos y protegiendo la libertad de decisión de los municipios*"²⁰⁶.

Durant el Trienni liberal es va intentar portar a terme un procés de descentralització de determinats aspectes en relació a la legislació promulgada entre el 1812-1814. De Castro entén que la nombrosa quantitat de demandes i recursos presentats per part dels municipis, principalment en l'àmbit electoral, va ser un dels factors que desencadenaren la reforma descentralitzadora de 1823, obra d'unes Corts qualificades de radicals²⁰⁷. La reforma de 23 de febrer de 1823 intentà buscar una solució a totes les dificultats que havien anat sorgint en la pràctica de l'aplicació de la Instrucció de 1813. L'autora descriu de la següent manera aquesta nova Instrucció que s'aprovà: "*La reforma se orienta, en líneas generales, hacia una separación más estricta entre funciones administrativas y económicas, propias de ayuntamientos y diputaciones, y funciones políticas y de orden público en dependencia jerárquica del gobierno*"²⁰⁸.

Durant el Trienni la Diputació s'entenia com l'Ajuntament general de la província, es relacionava amb els Ajuntaments del seu àmbit geogràfic en els temes que eren de la seva competència, i va anar desapareixent la interferència del cap polític. A més, la Diputació amplià considerablement

²⁰⁵ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 83; Constitució de 1812 art. 23 i Instrucció de 1813 arts. 1 i 34.

²⁰⁶ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 83.

²⁰⁷ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 95.

²⁰⁸ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., pp. 98-99.

el camp de les seves funcions al considerar-se ,amb la Instrucció de l'any 1823, que els recursos electorals dels municipis eren assumptes administratius²⁰⁹.

De Castro adverteix que en el Trienni liberal, a diferència de la Diputació, ni l'Ajuntament ni l'alcalde van sol·licitar més atribucions que les atorgades en el primer Govern liberal²¹⁰.

Un altre historiador destacat sobre aquest tema és Toscas Santamans per la publicació del que en el seu moment va ésser la seva Tesi doctoral. Ha estudiat el municipi de Sarrià a finals del XVIII i en el transcurs del segle XIX, interessant-se primordialment per l' anàlisi del poder en aquest municipi petit, però influenciat per una gran ciutat com és Barcelona que tenia geogràficament al costat²¹¹.

Defensor de la microhistòria per arribar a conèixer la realitat del que va succeir, creu, doncs, que només amb l'anàlisi a petita escala, es podrà arribar a conèixer la realitat dels fets passats. És partidari de fer estudis locals, sobre el terreny²¹².

Toscas creu que, encara que alguns autors han remarcat les "*resistències als processos de centralització estatal*", ha estat menystinguda, per la major part dels autors, la diversitat de realitats històriques, cultures, idiosincràsies, pràctiques locals en les que el poder central havia d'imposar la seva voluntat, "*així com la capacitat de les comunitats i de les formacions socials locals de condicionar i manipular les pràctiques i les idees de govern, de formular demandes i d'articular respostes*"²¹³.

²⁰⁹ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 99.

²¹⁰ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 115.

²¹¹ Eliseu TOSCAS SANTAMANS, *L'Estat ...*op. cit., Barcelona, 1997.

²¹² Eliseu TOSCAS SANTAMANS, *L'Estat...*, op. cit., pp. 337-338.

²¹³ Eliseu TOSCAS I SANTAMANS, *L'Estat...*,op. cit., p. 27.

Encara que ha centrat bàsicament el seu treball en el poder polític i la vida política local, també ha analitzat el poder econòmic i el poder ideològic. Afirmar que li ha preocupat "*estudiar la xarxa de relacions socials que vertebrava l'estructura de poder local*", què va significar l'Estat liberal a escala municipal, les lluites pel poder, buscant sempre el contingut social i veure com es van aplicar determinades normes jurídiques concretament a Sarrià²¹⁴.

El seu treball el porta a terme a través d'història comparada d'una banda amb Barcelona, ja que per raons geogràfiques evidents va exercir una influència innegable a Sarrià, i d'altra banda, amb el que va esdevenir a Itàlia pel que fa a la vida local durant la construcció de l'Estat liberal.

Ha estudiat les competències concedides per l'Estat a les Corporacions locals, així com també, les relacions que es van establir entre les autoritats municipals i les autoritats superiors, els sistemes d'accés als càrrecs municipals i la gestió política de l'Ajuntament. La conclusió a la que arriba l'autor, és que l'Estat del segle XIX era menys centralista del que en realitat s'havia cregut i "*les estructures de poder local exercien un paper molt important en la vida local*"²¹⁵. Segons l'autor aquesta visió d'un Estat nacional centralitzat en el s. XIX és una imatge anacrònica, afirma que "*Crec que aquest paper important del poder local sota l'Estat liberal no ha estat perceptible per dues raons: en primer lloc, la lectura peculiar que s'ha fet de la legislació municipal i, en segon lloc, la no consideració de les possibilitats materials de centralització de l'Estat*". També ha influït en aquesta consideració sobre un Estat més fort, més centralista del que en realitat era, el fet que la legislació espanyola del

²¹⁴ Eliseu TOSCAS SANTAMANS, *L'Estat...*, op. cit., pp. 30-31.

²¹⁵ Eliseu TOSCAS SANTAMANS, *L'Estat...*, op. cit., pp. 34-35.

dinou és centralista. Aquest fet ha esdevingut un factor clau per aquesta percepció per part de la doctrina²¹⁶.

Toscas pensa que era un Estat feble i poc desenvolupat i ho fonamenta, essencialment, en la necessitat que tenia de que fos l'administració local aquella que li gestionés tot el tema hisendístic. El fet de que els ingressos estatals depenguessin de les Corporacions locals és un element prou rellevant per negar la fortalesa i desenvolupament de l'Estat i d'aquesta manera els Ajuntaments esdevingueren un poder administratiu gens menyspreable per part de l'Estat.

Segons Toscas no era possible la creació d'un Estat liberal fort, centralista perquè la conjuntura econòmica no era favorable a aquesta hipotètica realitat. Es tractava "*d'un projecte polític sense fonament econòmic*"²¹⁷.

Afirma que es va produir un augment de competències municipals en comparació al període anterior de l'Antic Règim. Van aparèixer atribucions noves relacionades amb el que l'autor anomena la vocació anticlerical del liberalisme. Aquest fet va suposar que determinades funcions que en el transcurs de la història havien estat desenvolupades per l'Església, com el registre de naixements, matrimonis i defunció, beneficència o el nomenament dels obrers parroquials passessin als Ajuntaments. Altres competències que es van atribuir a la Corporació local estaven relacionades amb la construcció de l'Estat liberal: desamortitzacions, eleccions o l'organització de la Milícia nacional. També en l'àrea d'hisenda van augmentar les competències municipals. Es van conservar competències essencials per l'existència de l'Estat com són: "*estadística*" de població i riquesa, repartiment i recaptació d'impostos estatals, reclutament de soldats, allotjament de tropes. En el que si hi va haver

²¹⁶ Eliseu TOSCAS SANTAMANS, *L'Estat...*, op. cit., p. 51.

²¹⁷ Eliseu TOSCAS SANTAMANS, *L'Estat...*, op. cit., p. 51.

reducció de competències fou en l'àmbit judicial, conseqüència de la separació de poders²¹⁸.

La Instrucció de 1823 va ser més descentralitzadora, és a dir, atorgava una major autonomia al municipi per bé que aquesta repercutia en benefici d'una minoria de personatges benestants²¹⁹.

Toscas opina que s'ha de valorar tant el control i pressió que exercien les autoritats superiors sobre les autoritats municipals, com també la fiscalització i la pressió de la població local sobre els càrrecs municipals, contribuint en les relacions sempre difícils entre l'Estat i el poder local.

L'Estat liberal no va concedir ajudes econòmiques als municipis perquè poguessin exercir les seves competències, la qual cosa provocà que cada vegada els municipis quedessin més endeutats. Una situació que no feia més que augmentar la crisi econòmica municipal. Hi havia una impossibilitat per resoldre les demandes fiscals estatals, situació que comportava el frau en els pressupostos. Per satisfer totes les despeses del municipi no resultaven suficients les sumes obtingudes dels propis i arbitris aquest fet va produir la necessitat de crear recàrrecs sobre impostos estatals²²⁰.

Toscas no creu que parlar d'Ajuntament liberal, conservador, d'antic règim, etc. sigui molt significatiu, perquè s'està parlant d'una institució que estava condicionada per una sèrie de variables que l'inflüïen indiscutiblement i comportaven que acabés prenent una determinada forma. Aquestes variables a les que fa referència l'autor eren, sobretot, la composició social i política de l'Ajuntament, ja que segons qui ocupés el

²¹⁸ Eliseu TOSCAS SANTAMANS, *L'Estat...*, op. cit., pp. 169-170.

²¹⁹ Eliseu TOSCAS SANTAMANS, *L'Estat...*, op. cit., p. 189.

²²⁰ Eliseu TOSCAS SANTAMANS, *L'Estat...*, op. cit., pp. 331- 332.

poder en cada localitat en un moment determinat, les decisions que es prendrien serien unes i no unes altres. "*Per tant, per a esbrinar allò que significà la implantació d'un model municipal o d'un altre cal fer estudis locals, d'aquí la importància de la microhistòria*"²²¹.

4.2.VISIÓ DES DEL DRET

González Posada va dibuixar una clara panoràmica del pensament sobre el municipi dels primers liberals espanyols, a través del debat que es va establir en el procés constituent, plasmat en part, en el Diari de sessions²²².

González Posada separà clarament la dicotomia entre "*municipi real*" i "*municipi legal*" afirmant que un poble, tenia una formació històrica, que no es podia aïllar del context històric en el qual estava inserit. Aquest no tenia perquè coincidir amb el municipi legal que depenia del plantejament polític entorn del qual es configurava un model d'Estat. En base a aquest punt de partença, l'autor, considerava que no es podia entendre el nou règim municipal que s'originà a Cadis, sense tenir present les següents idees: en primer lloc, que es configurava el règim municipal en funció de les necessitats de l'Estat liberal amb el seu anhel d'aconseguir la unitat política i administrativa, el principi d'igualtat, la seva preocupació per la simetria, la uniformitat, i tampoc no es podia oblidar l'herència que es rebia de l'Antic Règim. En segon lloc, que era en aquesta època quan sorgiren les necessitats pròpies de la nostra vida social i es crearen serveis d'higiene, educació, comunicacions, etc. I en tercer lloc, el concepte legal de municipi que s'elaborà, anava íntimament lligat a la mentalitat existent a l'època d'una administració que anava del centre

²²¹ Eliseu TOSCAS SANTAMANS, *L'Estat...*, op. cit., p. 338.

²²² Adolfo GONZÁLEZ POSADA, *Evolución legislativa del régimen local en España (1812-1909)*, Madrid, 1910, Reed. Madrid 1982.

cap a fora i de dalt cap a baix, i d'una ordenació "*sistemática y jerárquica, de la Administración del Estado y de su paralela (y sometida) la Administración local*"²²³.

L'autor va concloure, en el seu estudi, que una cosa era el funcionament diari d'una població, i l'altre, el model de municipi aprovat per la normativa vigent, i que no sempre eren coincidents, sinó que, sovint, es podia entreveure un divorci entre ambdós²²⁴.

González Posada explicà com els diputats de Cadis s'adonaven del moment crític en que es trobava immersa l'administració local, una crisi que havia vingut provocada per l'absolutisme monàrquic, i volien posar fi a aquesta decadència del règim municipal restaurant l' antic municipi de l'època medieval però amb uns altres paràmetres²²⁵.

Segons ell la postura que prengueren els diputats de Cadis sobre el municipi, va ser considerar que desplegant la figura dels Ajuntaments per tot l'Estat amb una normativa uniforme, fixa i establint el sistema electoral com a mitjà de designació dels membres que componen l'Ajuntament, s'aconseguirà sanejar aquesta institució²²⁶.

González Posada deia que la Constitució, al regular els Ajuntaments, partia de la idea de poble com a unitat natural, amb la seva comarca també natural. "*El sujeto de la vida municipal es, pues, aquí el*

²²³ Adolfo GONZÁLEZ POSADA, *Evolución...*, op. cit., pp. 40-41.

²²⁴ Adolfo GONZÁLEZ POSADA, *Evolución...*, op. cit., p. 40 "(...) *el municipio legal y el concepto legal del municipio han seguido en España su proceso, que no coincide con la expresión natural de la vida local, la cual, en muchas derivaciones consuetudinarias, ha persistido fuera del sistema de la ley*"; i posa com a exemple, que a Espanya han sobreviscut en determinades localitats els consells oberts.

²²⁵ Adolfo GONZÁLEZ POSADA, *Evolución...*, op. cit., pp. 50-51 i 61.

²²⁶ Adolfo GONZÁLEZ POSADA, *Evolución...*, op. cit. p. 63.

<<pueblo>>, ó sea el grupo de familias que habita en un espacio definido, y que viven en relación de vecindad". I que semblava com si els diputats de Cadis pensessin en una Nació que funcionés "sobre una base de vida local espontánea, histórica", i que aquesta percepció estava recolzada per l'aprovació del Decret de 23 de maig de 1812 sobre la formació d'Ajuntaments²²⁷.

El municipi era una entitat legal diferent del poble i seria la base social de l'Ajuntament. L'art. 310 de la Constitució espanyola de 1812 deia que s'establirien Ajuntaments "en los pueblos que no lo tengan y en que convenga lo haya" i en aquells pobles on s'arribés a 1.000 habitants. Interpretant el mencionat article, i posant-lo en relació amb l'art. 335 del mateix text legal juntament amb l'art. I del cap. II de la Instrucció de 23 de juny de 1813 que atribuïa a la Diputació la competència per tenir cura de l'establiment dels Ajuntaments, queda clar, segons l'autor, que es perfilava el municipi legal com una creació artificial, d'acord amb les necessitats de l'Estat, encara que les Corts de Cadis havien tingut cert respecte per la vida municipal espontània²²⁸.

Existien clarament dues postures entre els diputats gaditans, i així quedà plasmat en el diari de sessions de les Corts²²⁹. D'una banda, la posició que s'adoptà clarament a la Constitució de 1812 on l'Ajuntament era, sense cap mena de dubte, una institució subordinada, assentada sobre bases populars, i de l'altra, una postura on la corporació municipal esdevenia independent²³⁰.

González Posada posà de relleu algunes de les discussions més cèlebres dels participants a Cadis recollides en el diari de sessions. Cita literalment

²²⁷ Adolfo GONZÁLEZ POSADA, *Evolución...*, op. cit., pp. 73- 74.

²²⁸ Adolfo GONZÁLEZ POSADA, *Evolución...*, op. cit., pp. 107-108.

²²⁹ Diari de sessions de les Corts, Tomo IV, pp.2590(edició de 1870).

²³⁰ Adolfo GONZÁLEZ POSADA, *Evolución...*, op. cit., pp. 76-79.

fragments sencers sobre els Ajuntaments, com per exemple un paràgraf de Toreno, el qual es referia a la impossibilitat de poder parlar de que els Ajuntaments fossin els representants dels pobles pels quals havien estat designats. Aquesta negació la fonamentava en la creença que de Nació no n'hi ha més que una i aquesta es trobava representada per les Corts. Si s'acceptés la postura contrària, significaria la negació de la indivisibilitat de la Nació i que aquesta es configuraria com una Nació federada. Per tant els Ajuntaments "*son esencialmente subalternos del Poder ejecutivo*", i a més calia col·locar el cap polític com a president dels Ajuntaments per controlar la seva natural tendència al federalisme²³¹.

Segons Gallego Anabitarte, la concepció sobre règim municipal que arriba fins a l'any 1971, època en que publica el seu article, ve directament condicionada per l'obra de Posada, on dominen els principis de "*legalismo uniformista, centralización, jerarquización, falta de autonomía, etc.*" I a partir dels anys setanta s'obre una nova via en l'estudi del règim municipal liberal espanyol que encapçala García de Enterría, amb un concepte francès de municipi que és el "*pouvoir municipal*"²³².

Gallego Anabitarte fa una crítica tan a la línia d'investigació iniciada per Posada com a la de García de Enterría, afirmant, pel que fa al primer, que no és possible estudiar el model municipal que va sorgir al 1812 sense tenir present el règim municipal de l'antic règim, "*faltando toda conciencia histórica de continuidad*"; i en segon lloc opina que no es pot estudiar aquesta institució sense inserir-la en el seu context polític-social, ideològic i fins i tot jurídic-institucional, és a dir que no es pot fer un estudi únicament normatiu.

²³¹ Adolfo GONZÁLEZ POSADA, *Evolución...*, op. cit., pp. 78 i 95; Diari de sessions de les Corts, Tomo IV, pp. 2590-2591 (edició de 1870).

²³² Alfredo GALLEGO ANABITARTE "Notas histórico-jurídicas sobre régimen local español" a *Actas II Symposium de historia de la administración*, Madrid, 1971, p. 534. Veure apartat en el qual tractem sobre règim municipal francès.

Segons aquest autor, la importància de tenir present l'Antic Règim es justifica pel fet que a Espanya no es fa "*taula rasa*" de les institucions tradicionals, sinó que alguns elements i institucions sobreviuen durant l'època següent.

Gallego Anabitarte posa èmfasi a la rellevància del "*poder (elecciones, alcaldes, Concejales, milicias nacionales, Gobernador civil)*" i a la situació social i econòmica "*(sometimiento de los pueblos al señor y la desamortización de los bienes de propios)*" que és, segons ell, on hi ha realment l'origen del nou règim municipal, i en canvi la doctrina existent s'havia centrat, bàsicament, en discutir sobre el concepte de municipi-Ajuntament i en la discussió a una nivell abstracte de les seves competències²³³. Creu que el règim senyorial, entès com a poder econòmic, continua durant aquesta època i no es pot fer cap afirmació sobre les competències municipals d'aquests anys, sense tenir molt present aquesta realitat social i econòmica²³⁴.

En definitiva és de l'opinió que s'han d'estudiar tots aquests temes referents a l'administració local com són, centralització, descentralització, autonomia local, etc, des d'una perspectiva diferent de la que es s'havia utilitzar fins aquell moment. S'ha de tenir molt en compte totes les perspectives socials i econòmiques que van envoltar aquesta època i que sense elles no ens podem apropar a la realitat municipal del segle XIX²³⁵.

Sánchez-Arcilla va escriure un article sobre el municipi liberal a Guadalajara, explicant genèricament alguns aspectes de la legislació publicada més important dels inicis del liberalisme. Va estudiar el Diari de sessions i les actes de la Comissió de Constitució (1811-1813)

²³³ Alfredo GALLEGO ANABITARTE, "Notas...", op. cit., pp. 535- 536.

²³⁴ Alfredo GALLEGO ANABITARTE, "Notas...", op. cit., p. 538.

²³⁵ Alfredo GALLEGO ANABITARTE, "Notas...", op. cit., p. 541.

encarregada de redactar el projecte de la que va ésser la primera Constitució espanyola, i va analitzar paral·lelament els llibres d'actes de l'Arxiu municipal de Guadalajara, per poder explicar l'aplicació real de les lleis en aquest municipi castellà²³⁶.

Sánchez-Arcilla és de l'opinió que el municipi liberal no va suposar un canvi destacable en el tema de les competències municipals respecte al municipi anterior, però el que sí va succeir és que la promulgació de la Instrucció de 1813 va suposar la fi de l'autonomia municipal perquè va establir forts controls en la gestió municipal²³⁷. No es pot parlar de competències privatives del municipi si tenim en compte que qualsevol actuació podia ésser examinada pel cap polític²³⁸.

Sánchez-Arcilla titlla les competències atorgades al municipi d'ésser una autèntica fallàcia. Considera que no té sentit pretendre buscar quines són les competències privatives, pròpies del municipi i quines són les competències delegades pel poder central, ja que totes les competències es troben sota control del cap polític o de la Diputació²³⁹.

Va comprovar com, en el cas de Guadalajara, el protagonisme que va assumir el cap polític fou indiscutible, va monopolitzar la vida municipal, va aplicar les idees centralistes dels primers liberals espanyols²⁴⁰. En les actes municipals quedava recollit el paper tan transcendental que ocupà el

²³⁶ José SÁNCHEZ-ARCILLA BERNAL, "Del municipio del antiguo régimen al municipio constitucional. Un caso concreto: Guadalajara" a *Actas del IV Symposium de Historia de la Administración*, Madrid, 1983, pp. 629-681.

²³⁷ José SÁNCHEZ-ARCILLA BERNAL, "Del municipio...", op. cit., pp. 662, 679.

²³⁸ José SÁNCHEZ-ARCILLA BERNAL, "Del municipio...", op. cit., p. 662; del mateix autor, "Los antecedentes del Gobernador civil: El Jefe político bajo la Constitución de 1812", a AAVV, *El Gobernador civil en la política y en la administración de la España contemporánea*, Madrid, 1997, pp. 159-242.

²³⁹ José SÁNCHEZ-ARCILLA BERNAL, "Del municipio...", op. cit., p. 680.

²⁴⁰ José SÁNCHEZ-ARCILLA BERNAL, "Del municipio...", op. cit., p. 671.

cap polític. El municipi girava al seu voltant, al mateix temps que al voltant de la Diputació i l'intendent²⁴¹.

Aquest autor veu el primer municipi liberal del 1812-1814 com un assaig, en canvi contempla el municipi del trienni com una entitat que va passar a ocupar un paper rellevant dins de la política nacional. L'explicació d'aquest fet l'argumenta, aquest autor, per la creació de la milícia nacional on, com sabem, els Ajuntaments hi van jugar un lloc destacable i en resultaren enfortits²⁴². La confrontació bèl·lica, però, condicionà el funcionament del municipi liberal de Guadalajara²⁴³.

Està en desacord amb la percepció de certa descentralització administrativa a través de la Instrucció de 1823 en relació a l'administració local, ja que algunes funcions de control que s'atribuïen al cap polític ara s'atorguen a la Diputació. A partir d'aquesta data trobem sobre el paper un Ajuntament que es trobava controlat per la Diputació, però també en alguns aspectes pel cap polític²⁴⁴.

L'autor troba comprensible l'actitud tan favorable del Govern per la creació de nous Ajuntaments, fins i tot en les poblacions més petites, ja que aquests no són res més que una prolongació del poder executiu²⁴⁵.

Sánchez-Arcilla parla de continuïtat en el règim municipal liberal en relació a l'Antic Règim, i que molts dels regidors perpetus van seguir desenvolupant un càrrec, ara com a regidors constitucionals. "E/

²⁴¹ José SÁNCHEZ-ARCILLA BERNAL, "Del municipio...", op. cit., p. 676.

²⁴² José SÁNCHEZ-ARCILLA BERNAL, "Del municipio...", op. cit., p. 675.

²⁴³ José SÁNCHEZ-ARCILLA BERNAL, "Del municipio...", op. cit., pp. 663 ss.

²⁴⁴ José SÁNCHEZ-ARCILLA BERNAL, "Del municipio...", op. cit., p. 678.

²⁴⁵ José SÁNCHEZ-ARCILLA BERNAL, "Del municipio...", op. cit., p. 680.

<<cambio>> es un mito, porque en la vida municipal no ha cambiado nada"²⁴⁶.

García Fernández, ha estudiat l'autonomia municipal emmarcant-la en la realitat socioeconòmica del seu moment. Coneixedor de multiplicitat d'autors estrangers que han influenciat clarament el seu treball, ha matisat algunes afirmacions que es donaven com a vàlides però que no s'havien sotmès a un rigorós estudi²⁴⁷.

L'autor fa un esforç per definir el concepte d'autonomia municipal, no sense dificultat perquè no hi ha dos autors que coincideixin en la mateixa idea. El fet que ni el legislador ni el poder constituent es pronunciessin al respecte, complica encara més la situació. Aclareix com molts autors han caigut en anacronismes al pretendre parlar d'autonomia municipal en una època, la medieval, quan aquesta era inexistent²⁴⁸.

L'estudi de García Fernández consisteix, segons diu ell mateix, en l'articulació entre Estat i municipi a través del concepte d'autonomia municipal, de la seva existència o inexistència²⁴⁹.

Comença estudiant tots els principis que fan referència a l'autonomia municipal que procedeixen del país veí, les diferents etapes franceses que es poden veure, també, perfectament relatades en el llibre de García de Enterría.

²⁴⁶ José SÁNCHEZ-ARCILLA BERNAL, "Del municipio...", op. cit., p. 679.

²⁴⁷ Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen del municipio constitucional: Autonomía y centralización en Francia y en España*, Madrid, 1983. De la mateixa opinió Pablo LUCAS VERDÚ, en el pròleg d'aquest llibre, p. 16.

²⁴⁸ Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen...*, op. cit., p. 22.

²⁴⁹ Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen...*, op. cit., p. 31.

En contra de l'opinió de García de Enterría no veu el "*pouvoir municipal*" com un poder originari, de tipus pactista, sinó que parla d'una "*área autónoma de competencias, que la ley ha fijado y la ley ha protegido*"²⁵⁰.

Descriu la Instrucció de 1813 com una norma fortament centralitzadora. Tècnicament, pensa que està plena de defectes i de llacunes legals²⁵¹.

Estudia les actes de les sessions de la Comissió encarregada de redactar la Constitució. Són unes actes redactades amb molta brevetat la qual cosa impossibilita poder conèixer quin era realment el pensament dels participants en aquesta Comissió sobre règim local²⁵². Veu com en aquestes actes no queden reflectits els conflictes que hipotèticament havien de sorgir en la deliberació de determinats temes tals com, competències municipals, instal·lació dels Ajuntaments liberals, creació de nous Ajuntaments, composició, sistema electoral municipal, etc. Crida l'atenció que temes d'aquesta transcendència fossin aprovats sense pràcticament cap discussió. És evident, que com a mínim aquesta situació ha de fer dubtar de si realment va ésser així, ja que temes com l'elecció dels càrrecs municipals, l'aparició d'una nova figura com era el secretari de l'Ajuntament, etc. comportaven un canvi transcendental en el municipi, per tant resulta pràcticament impossible de creure que no va comportar un debat com a mínim acalorat i amb la postura contrària dels diputats conservadors²⁵³. Tampoc la deliberació de l'article que exigia l'aprovació de les ordenances municipals per part de les Corts va provocar cap discussió, almenys aquesta no va quedar reflectida en les actes, fet realment sorprenent quan significava una lesió al principi de separació de poders²⁵⁴.

²⁵⁰ Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen...*, op. cit., p. 43.

²⁵¹ Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen...*, op. cit., p. 280.

²⁵² Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen...*, op. cit., p. 246.

²⁵³ Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen...*, op. cit., p. 253.

²⁵⁴ Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen...*, op. cit., p. 271.

García Fernández explica el motiu pel qual el tema de les competències municipals tampoc provoqués un debat de la Cambra, pel fet que la ideologia dels diputats gaditans era majoritàriament centralista i un cop resolta la qüestió de la "*subordinación del municipio al poder ejecutivo, no tenían el menor interés de plantear, en su mayoría, un modelo de subordinación de competencias...*"²⁵⁵.

Ens explica l'autor, la disjuntiva que s'establí entre els membres de la Comissió que havia d'elaborar el text constitucional pel que fa a la noció del municipi en el context del nou model d'Estat que es pretén elaborar, on és fonamental "*la forma con que se organiza la relación del municipio con los poderes centrales y los mecanismos de tutela que éstos ejercitan sobre el municipio*"²⁵⁶.

García Fernández fa notar l'absència de criteri per part dels doctrinaris de Cadis a l'hora de decidir les competències municipals. Troba silenci al respecte en el diari de sessions de les Corts, així com la Constitució tampoc dóna pistes al respecte. En els articles de la Instrucció de 1813 que regulen les competències municipals, tampoc hi troba cap tipus de criteri. Parla de falta total d'un dogma que delimités clarament quines eren les competències del municipi. No es troba en aquesta època, tal com ens adverteix García Fernández, un article paral·lel al famós article 49 francès de 1789. Això significa, segons l'autor, que el municipi espanyol gaudia de les competències que li havien estat atorgades en interinitat. Res impossibilitava que el cap polític no intervingués amb més o menys amplitud²⁵⁷. L'autor considera que aquesta noció es pot deduir, també, de l'art. XVIII, cap. I de la Instrucció de 1813 que atorgava al cap

²⁵⁵ Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen...*, op. cit., p. 273.

²⁵⁶ Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen...*, op. cit., p. 260.

²⁵⁷ Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen...*, op. cit., pp. 276-277.

polític la facultat de resoldre qualsevol recurs, queixa dels veïns d'un municipi contra qualsevol providència dictada per l'alcalde o la pròpia corporació local. No hi havia, a diferència del model municipal francès, unes competències pròpies, privatives del municipi. S'aprovà un règim en el qual totes les competències municipals s'exercien per delegació del poder executiu, a través del cap polític. *"De ahí que el citado artículo XVIII del capítulo I de la Instrucción sea, a mi entender, la clave de bóveda del edificio municipal del primer liberalismo español, igual que el artículo 49 del Decreto de 1789 lo era del edificio municipal de la revolución francesa"*²⁵⁸.

Posa de relleu com pràcticament totes les competències regulades en la Novíssima Recopilació es troben recollides en la Instrucció de 1813²⁵⁹.

Adverteix, després de la lectura de Posada, del canvi revolucionari que va suposar l'opció d'una concepció legalista del municipi per part dels constituents de Cadis. Els juristes conservadors anticonstitucionals van defugir una opció legal del municipi i van preferir vincular aquesta institució a una noció d'ens natural i extralegal. Una posició que no va ésser fàcilment acceptada en el transcurs del s. XIX²⁶⁰.

Creu que l'uniformisme no es trobava recollit suficientment en la Constitució. No obstant, aquest principi el podem veure en l'article 311 de la Constitució²⁶¹, ara bé, d'una forma molt feble. L'autor no comparteix la teoria de Posada que opinava que la unificació jurídica municipal es

²⁵⁸ Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen...*, op. cit., p. 278.

²⁵⁹ Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen...*, op. cit., p. 277.

²⁶⁰ Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen...*, op. cit., p. 283. Concepció legal que trobem en els articles 309 i 310 de la Constitució de 1812.

²⁶¹ Constitució Espanyola de 1812, art 311: *"Las leyes determinarán el número de individuos de cada clase de que han de componerse los Ayuntamientos de los pueblos, con respecto á su vecindario"*.

trobava recollida en l'article 22 de la Constitució²⁶². Pensa que les Corts gaditanes van establir aquest principi i ho van fer, d'una banda, per superar el pluralisme existent en el règim local de l'Antic Règim i, de l'altra, pretenien fer front al federalisme emergent que es deixava sentir per part d'alguns diputats d'aquestes Corts, i ensems, per facilitar els sistemes de control dissenyats²⁶³.

García Fernández afirma que no hi havia autonomia municipal en aquesta època, que les relacions poder central i municipi estaven regulades per una subordinació jeràrquica i que s'exercia una clara tutela i una forta intervenció del poder executiu en la Instrucció de 1823. El nou règim municipal va determinar, si més no, jurídicament, una extraordinari aparell polític-administratiu al servei de l'executiu. *"En este esquema sólo se advierte una quiebra, que es el control atípico que ejercen las cortes mediante la aprobación de las ordenanzas municipales"*²⁶⁴.

Està en desacord amb aquella part de la doctrina actual que considera que es pot extrapolar la noció de "*pouvoir municipal*" a la Instrucció de 1813, on hi veuen recollit l'àmbit propi de competències municipals i l'àmbit de competències que exerceix la Corporació local per delegació ja que la seva titularitat correspon al poder central. Aquests autors són Sebastián

²⁶² Constitució de Espanyola 1812, art. 22: *"A los españoles que por qualquiera línea son habidos y reputados por originarios del Africa, les queda abierta la puerta de la virtud y del merecimiento para ser Ciudadanos. En su consecuencia las Córtes concederán carta de Ciudadano á los que hicieren servicios calificados á la patria, ó á los que se distingan por su talento, aplicación y conducta, con la condicion de que sean hijos de legítimo matrimonio de padres ingenuos; de que esten casados con muger ingenua, y avecindados en los dominios de las Españas, y de que exerzan alguna profesion, oficio ó industria útil con un capital propio"*.

²⁶³ Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen...*, op. cit., p. 284 *"Tan poca fuerza tiene este artículo que algún autor, como García Alvarez, deduce a sensu contrario la quiebra del uniformismo en este artículo, del que cree que permita la organización del concejo abierto"*.

²⁶⁴ Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen...*, op. cit., pp. 287-288.

Martín-Retortillo, Enrique Argullol i Concepción de Castro. Pels dos primers autors, examinant els termes emprats en la Instrucció "*cuidará el Ayuntamiento*", "*estará a cargo del Ayuntamiento*", etc., les competències que es van establir per la Instrucció es poden catalogar en municipals, provincials, d'execució municipal i centrals delegades a l'Ajuntament. De Castro interpreta el fet que la Constitució atribuís als municipis un ventall tan ampli de competències era degut a les dificultats centralitzadores de l'Estat. García Fernández manifesta que és partidari d'allunyar-se d'aquesta interpretació, ja que segons les seves pròpies paraules, encara que a la Instrucció de 1813 es parlés de competències exclusivament municipals i d'altres en que la Corporació actuava com a delegada del Govern, "*resulta mucho más dudoso que de ello se puede inferir una área municipal de poder propio*". Ho justifica des de diferents punts: en primer lloc, la Instrucció parlava de competències que, a priori eren privatives del municipi però que en realitat sofrien alguna forma de control o fiscalització supra municipal. En segon lloc, el cap polític exercia un control sobre totes les competències de l'Ajuntament. En tercer lloc, del recurs d'alçada que es regulava en la Instrucció de 1813, es podia afirmar que el cap polític podia resoldre un recurs d'aquestes característiques sobre qualsevol matèria, és a dir, que els veïns podien presentar queixes sobre qualsevol providència dictada per la seva Corporació municipal davant del cap polític corresponent. I, per últim, l'autor determina que l'únic criteri que es pot concloure de la Instrucció de 1813 era el territorial, és a dir, "*aquellas actividades que se desenvuelven en el limitado marco espacial del municipio se atribuyen a éste, pero cuando trasciende sus límites se amplía automáticamente la responsabilidad de los órganos administrativos*"²⁶⁵. Dins d'aquesta mateixa línia trobem García de Enterría²⁶⁶.

²⁶⁵ Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen...*, op. cit., pp. 288-290.

²⁶⁶ Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *La administración española*, 3^a ed. Madrid, 1972, pp. 73-75.

La major part dels autors consultats perceben el règim local que es va configurar a partir de la Constitució de 1812 i de la Instrucció de 1813, com un règim centralitzat, vinculat al poder executiu i uniforme. Només Ortiz de Zúñiga i, en l'actualitat Nieto, han adoptat una postura disconforme sobre aquesta qüestió. Per a Nieto el sistema liberal era democràtic, descentralitzador i amb un Estat que anava de baix a dalt²⁶⁷. Per a Ortiz de Zúñiga, en el període del primer liberalisme es va atorgar als Ajuntaments segons paraules literals seves "*aún más absoluta libertad electoral, darles intervención en los negocios políticos, emniciparlos del poder central y revertirlos de muchas de las omnímodas atribuciones que tuvieron en la Edad media*"²⁶⁸.

La crisi econòmica en la que es trobaven immersos els Ajuntaments, així com també la tutela financera, provocà que es trobessin en una situació de feblesa davant de la noblesa feudal que no obstant el Decret d'abolició dels senyorijs seguien mantenint el poder en multiplicitat de municipis.

L'autor arriba a la conclusió de que en matèria municipal l'obra de les Corts de Cadis "*resultó mimética y utópica, y supuso una gravísima quiebra del modelo democrático que la constitución quería diseñar*"²⁶⁹.

García Fernández diu que durant el Trienni les Corporacions municipals van assolir un paper protagonista en l'Estat espanyol. Això s'explica per l'aparició de la Milícia nacional cos paramilitar que va ser clau en aquesta època. El municipi esdevé un cos que participa en la vida política²⁷⁰. La Instrucció de 1823 va especificar les competències municipals que provenien del concepte del "*pouvoir municipal*" les quals es podien dividir en econòmiques realitzades per l'Ajuntament (salubritat, sanitat, vies

²⁶⁷ Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen...*, op. cit., p. 296.

²⁶⁸ Manuel ORTIZ DE ZÚÑIGA, *El libro...*, op. cit., p. 20.

²⁷⁰ Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen...*, op. cit., p. 306.

públiques, "montes" comunals, etc.) i polítiques realitzades per l'alcalde, com a representant del poder executiu. Ambdós s'havien de prestar col·laboració.

L'autor opina que no sembla massa encertat parlar de descentralització en la Instrucció de 1823 i que com a molt aquesta es referia únicament a l'àmbit econòmic "*pero dentro de un esquema claramente centralizador, aunque democrático*", ja que no es podia perdre de vista que l'Ajuntament tenia per sobre la Diputació i l'alcalde el cap polític²⁷¹.

4.3. ALTRES APORTACIONS

Entre altres treballs d'autors de la segona meitat del segle XX, esmentem les obres de Serra Piñar²⁷², Carrasco Canals²⁷³, Martín Retortillo i Argullol²⁷⁴, Cárdenas Rodríguez Moya²⁷⁵, Gómez Orfanel²⁷⁶, Martín Mateo i Orduña Rebollo²⁷⁷, Morillo Velarde²⁷⁸. Tots aquests treballs es

²⁷¹ Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen...*, op. cit., p. 308.

²⁷² SERRA PIÑAR, "Los elementos del régimen jurídico municipal en algunos de los proyectos y disposiciones legales del siglo XIX", a *Las Ciencias*, 16 (1951).

²⁷³ Carlos CARRASCO CANALS, "El municipio en la administración española del siglo XIX", a *Revista de Estudios de la Vida local* 173, 1972, pp. 71-102.

²⁷⁴ Sebastián MARTÍN RETORTILLO, i Enric ARGULLOL MURGADAS, "Aproximación histórica al tema de la descentralización, 1812-1931", 1812-1931", en el volum de MARTÍN RETORTILLO, *Descentralización administrativa y organización política*, Madrid, 1973, tom I, pàgs. 1-369.

²⁷⁵ José M. CÁRDENAS RODRÍGUEZ MOYA, "Sistemas de representatividad de las corporaciones municipales en el constitucionalismo español", a *Actas del III Symposium de historia de la Administración*, Madrid, 1974, pàgs. 684-716.

²⁷⁶ Germán GÓMEZ ORFANEL, "Textos constitucionales relacionados con las colectividades locales y la distribución territorial de las competencias políticas", a *Revista de Estudios Sociales*, 21-22, setembre-desembre 1977 i gener-abril 1978, pàgs. 209-244.

²⁷⁷ Ramón MARTÍN MATEO, i Enrique ORDUÑA REBOLLO, "La perspectiva histórica de la cuestión municipal en las diversas Constituciones españolas", a *Información Comercial Española*, 549 (1979), pp. 29-40.

²⁷⁸ MORILLO VELARDE, José I, *El alcalde en la administración española*, Madrid, 1977.

basen únicament en la normativa legal sense tenir en compte altres aspectes igualment importants per l'estudi de l' Administració local.

Existeixen moltes obres que tracten sobre règim local i fan un breu resum històric sobre municipi. Sense pretensió d'exhaustivitat podríem citar Varela Vieytes²⁷⁹, la tesi doctoral de Sanz Cid²⁸⁰ i Flórez de Quiñones Tomé²⁸¹.

Troben alguns treballs que han tractat el municipi des de la vessant hisendística, com són fonamentalment les monografies de García García²⁸², Lorente Toledo²⁸³, i els articles de Bernal²⁸⁴ i d' Álvarez Pantoja²⁸⁵.

Mir estudia l'evolució històrica de les competències municipals i afirma que les competències de la Constitució de 1812 tenen un caràcter més d'obligació o de responsabilitat que de poder. Conclusió a la que arriba després d'interpretar els mots "a cargo" i "encargos" dels articles 321 i 322 del text constitucional. La clau que les competències de l'alcalde es puguin considerar de la Corporació local és perquè aquest és un càrrec elegit pels

²⁷⁹ Eulogio VARELA VIEYTES, *El derecho municipal*, Madrid, 1882.

²⁸⁰ Carlos SANZ CID, *El municipio. Ensayo de un estudio del mismo, en los principios, en la historia y en la legislación*, Madrid, 1917.

²⁸¹ Vicente FLÓREZ DE QUIÑONES TOMÉ, *Contribución al estudio del Régimen local y de la economía popular de España*, León, 1924.

²⁸² Carmen GARCIA GARCIA, *La crisis de las haciendas locales. De la reforma administrativa a la reforma fiscal (1743-1845)*, Junta de Castilla y León, Consejería de Educación y Cultura, 1996.

²⁸³ Luís LORENTE TOLEDO, *Hacienda local y política económica en la España de Fernando VII. La provincia de Toledo (1814-1833)*, Ajuntament de Toledo, Diputació provincial de Toledo, Universidad de Castilla -La mancha, 1990.

²⁸⁴ Antonio Miguel BERNAL, "Haciendas locales y tierras de propios: Funcionalidad económica de los patrimonios municipales (siglos XVI-XIX)" a *Hacienda Pública Española*, 55 (1978) 285-308.

²⁸⁵ Mª José ÁLVAREZ PANTOJA, "La hacienda municipal sevillana en el trienio liberal" a *Hacienda Pública Española*, 55, (1978) 25-69.

veïns i no per designació de l'administració central. La possibilitat de que hi pugui haver una regulació estatal sectorial de qualsevol aspecte del règim municipal, imprimeix molta força a una visió estatatlitzadora del municipi. Considera que el concepte del legislador sobre el municipi s'aparta completament de la concepció iusnaturalista del concepte de "pouvoir municipal"²⁸⁶.

Dels articles més recents podem esmentar a Baena Pinedo²⁸⁷, de Vega Domínguez²⁸⁸, Hijano Pérez²⁸⁹ i Cebreiros Álvarez²⁹⁰. Del primer podem dir que es tracta d'un breu estudi sobre la divisió territorial municipal. Es tracta d'un aspecte desconegut doncs no s'havien fet estudis al respecte dins del camp de l'administració local. L'autor fa un estudi de divisió territorial a una localitat en concret, que és Madrid. És necessari l'estudi de diferents localitats per conèixer què va passar en l'administració local en aquest aspecte. De Vega Domínguez, hem de dir que es tracta d'un breu article que estudiava algun aspecte del municipi a principis del segle XIX a Huelva, des d'una òptica de l'aplicació pràctica en aquesta localitat en concret d'algunes disposicions legals, i arriba a la conclusió de que l'actuació de l'Ajuntament constitucional era absolutament caòtica. En

²⁸⁶ Josep MIR BAGÓ, *EL sistema español de competencias locales y la reforma del régimen local en Cataluña*, Tesi doctoral, UPF, Barcelona, 1990, pp. 84-85, 71-72.

²⁸⁷ Pablo BAENA PINEDO, "La división municipal de la revolución liberal. El caso de Madrid" a *Antiguo Régimen y liberalismo. Homenaje a Miguel Artola. vol.3. Política y cultura*, Madrid, 1995, pp.59-70.

²⁸⁸ Jacinto de VEGA DOMÍNGUEZ, "Nuevo siglo y nuevos ayuntamiento. Instituciones en Huelva a comienzos del siglo XIX" a *Antiguo Régimen y liberalismo. Homenaje a Miguel Artola, vol. 3*, 1995, pp. 351-363.

²⁸⁹ M. de los Ángeles HIJANO PÉREZ, "La pérdida del poder político en los ayuntamientos tras la revolución liberal" a *Antiguo Régimen. Homenaje a Miguel Artola, Vol. 3*, 1995, pp.163-173.

²⁹⁰ Eduardo CEBREIROS ÁLVAREZ, "La tutela de la Diputación provincial de Jaén en la formación del Ayuntamiento constitucional de Ibros, *Boletín del Instituto de Estudios Giennenses* nº CLXXXII, (juliol-setembre) 2002, pp.153-185.

paraules del mateix autor: "... *caos. Descontrol político, administrativo y hacendístico y preocupación por cuestiones de orden público son las notas dominantes*"²⁹¹. Posa de relleu el dèficit del fons de propis fins al punt que deixaran de pagar-se els salaris de determinats professionals com el mestre, el cirugià, etc.²⁹². De Cebreiros destaquem la rellevança d'aportar llum a l'aplicació del dret i no limitar-se a l'estudi del marc legislatiu, centrant-se en l'estudi del municipi d'Ibros que estava dividit en dues jurisdiccions les quals van intentar unir-se durant el període constitucional, i tota la complexitat que aquest procés d'unificació va comportar sota l'atenta mirada de la Diputació de Jaén i la intervenció plenament activa del cap polític.

Luís Morell Ocaña autor d'estudis sobre l'alcalde²⁹³ on pretén contestar sobre tres qüestions: 1. Si l' alcalde ha de "*encontrar su confianza en la base, en la vecindad, o en el poder del Estado*"; 2º Si ens trobem davant d'una magistratura municipal o estatal; 3º Si ha desenvolupar una tasca representativa i de liderat o únicament de gestió administrativa i també destacar la seva ponència on estudia la Instrucció de 1813²⁹⁴ en relació al municipi centrant-se únicament en la legislació i d'aquesta examinant la més rellevant. Des del nostre punt de vista la seva aportació més rellevant és la interpretació que realitza de de l'art. 309 i 324 pel que fa als vocables "*gobierno interior de los pueblos...*" i "*gobierno político...*"²⁹⁵ i

²⁹¹ Jacinto de VEGA DOMÍNGUEZ, "Nuevo siglo..." op. cit., p.357.

²⁹² Jacinto de VEGA DOMÍNGUEZ, "Nuevo siglo..." op. cit., p. 363.

²⁹³ Luís MORELL OCAÑA, "La figura del alcalde en el derecho local español" a *Anuario de la Facultad de derecho de Cáceres* (1982) pp. 265-290.

²⁹⁴ Luís Morell Ocaña, Luís, "El municipio constitucional y la Instrucción de 1813" a *El Municipio constitucional. II Seminario de Historia de la Administración*, 2002.

²⁹⁵ Sobre la seva interpretació ens remetem a l'inici del capítol V de la nostra tesi.

el seu estudi sobre la figura de l'alcalde posant de relleu el seu canvi transcendental en la Instrucció de 1823 en relació a la de 1813, afirmant que el govern del municipi passa d'estar en mans de l'entitat municipal a mans de l'alcalde en la Instrucció del vint-i-tres. Considera que durant el primer període liberal l'alcalde està essencialment centrat en realitzar funcions de jutge i no té temps per fer altra cosa que desenvolupar la tasca de president de la Corporació. Es sorprèn de com la Instrucció del primer període constitucional relega l'alcalde al mer president de l'Ajuntament en comparació al text constitucional. En canvi a 1823, segons paraules textuais de l'autor, l'alcalde és "la piedra angular de las funciones gubernativas, la gestión política y administrativa característica de los poderes ejecutivos..."²⁹⁶.

Orduña ha estudiat la principal legislació municipal així com els treballs preliminars de la Constitució, la Comissió de la Constitució, el discurs preliminar i els diaris de sessions. La seva aportació més destacada és que desmarcant-se en part de la línia de García de Enterría sobre la influència de la revolució francesa en el canvi municipal liberal espanyol, Orduña sosté (no és pas l'únic, però) que cal tenir en compte també elements "autòctons" o propis del municipalisme espanyol, especialment el castellà, basat en les llibertats i l'autonomia local. Però que aquests principis van ser "derrotats" políticament durant la discussió del text constitucional a Cadis, per la qual cosa la influència francesa (intervencionisme, centralització) és al final la més visible i perceptible. Una altra aportació rellevant de l'estudi d'aquest autor, és que posa de manifest que no obstant l'elecció pe sufragi universal dels membres de l'Ajuntament, i l'intent d'evitar per part del legislador amb les normes sobre parentiu per tal d'impedir que el poder municipal quedés en les mans d'unes determinades famílies, "*las familias en los municipios rurales constituían bloques cerrados para ocupar los puestos municipales y no permitían el acceso a voces discordantes*". Destaca també que molts

²⁹⁶ Luís MORELL OCAÑA, El municipio...op. cit., p.123.

municipis no es convertiren en Ajuntament i que a Lleó i Astúries els municipis petits es van mantenir en règim de consell obert fins a la Constitució de 1978²⁹⁷.

²⁹⁷ Enrique ORDUÑA REBOLLO, Municipio y provincia: historia de la organización territorial española, Madrid, 2003.

CAPÍTOL II.- ANTECEDENTS

1. EL MUNICIPI D'ANTIC RÈGIM

Per poder fer un anàlisi de les transformacions sofertes pel municipi de les primeres dècades del s. XIX hem cregut necessari estudiar el règim municipal que el precedeix²⁹⁸.

Durant el segle XVIII l'administració territorial va sofrir canvis a Castella de la mà dels monarques borbònics però va ser a la Corona d'Aragó, amb la promulgació dels Decrets de Nova Planta, on les transformacions van ser més importants amb la introducció de l'organització administrativa castellana. Aquests Decrets van significar, doncs, la desaparició del règim municipal propi dels diferents regnes de la Corona d'Aragó. A Castella haurem d'esperar fins a la segona meitat del segle per començar a observar les primeres transformacions del règim municipal.

Els Decrets de Nova Planta van esdevenir un pas molt important per a la unificació jurídica del règim municipal de la península. De totes maneres, no va comportar un traspàs absolut de tot el règim municipal castellà a la Corona d'Aragó, sigui perquè a la monarquia no li va interessar trasplantar

²⁹⁸ Per l'elaboració d'aquest capítol hem utilitzat essencialment la bibliografia següent: Josep M. TORRAS I RIBÉ, *Els municipis catalans de l'antic règim (1453-1808) (Procediments electorals, òrgans de poder i grups dominants)*, Barcelona, 1983 = TORRAS; Eduardo CEBREIROS ÁLVAREZ, *El municipio de Compostela a finales del antiguo régimen (1759-1812)*, Santiago de Compostela, 1999 = CEBREIROS; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio de Salamanca a finales del antiguo régimen (contribución al estudio de su organización institucional)*, Salamanca, 1984; Alfonso Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *Gobierno municipal y administración local en la España del antiguo régimen*, Madrid, 1988; Alfonso Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *La administración local de Palencia en el antiguo régimen (1180-1808) (Fiscalidad, jurisdicción y gobierno)*, Palencia, 1988. Per l'apartat de les reformes de Carles III ens hem centrat principalment en el llibre de Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas de la administración local durante el reinado de Carlos III. (Un estudio sobre dos reformas administrativas de Carlos III)*, Madrid, 1980.

determinats problemes del règim local castellà, ja que aquest es trobava en crisi, sigui perquè la realitat socio-històrica dels diferents regnes de la Corona d'Aragó així ho aconsellava²⁹⁹. No obstant, alguns dels problemes del municipi castellà com per exemple la venalitat dels càrrecs, la figura dels regidors vitalicis, etc. passaren a Catalunya per bé que amb alguns matisos³⁰⁰. Es va configurar, doncs, un règim híbrid molt a prop del castellà però amb peculiaritats³⁰¹.

Tampoc el segle XVIII va acabar, no obstant el principi d'uniformitat pel qual es regia, amb les diferents varietats de models municipals vigents. I fins i tot, dins de cada model hi havia matisos diferents. S'ha de tenir present, però, que les varietats en els diversos règims municipals eren menors, per bé que no inexistents. Aquesta situació va persistir al finalitzar el segle³⁰².

De totes maneres, no podem oblidar, que les transformacions municipals a Catalunya van començar amb anterioritat a la promulgació dels Decrets de Nova Planta, durant la guerra de successió tant per part de Felip V com de l'arxiduc Carles³⁰³.

²⁹⁹ Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *Sobre el Estado y la administración de la Corona de Castilla en el antiguo régimen*, Madrid, 1981, p. 211.

³⁰⁰ Antoni JORDÀ FERNÁNDEZ, *Poder i comerç a la ciutat de Tarragona s. XVIII*, Tarragona, 1988.

³⁰¹ Joan MERCADER RIBA, *Felip V i Catalunya*, Barcelona, 1968, pp. 30 ss i 253 ss; Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *Sobre el Estado...*op. cit. p. 256.

³⁰² Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *Sobre el Estado...*op. cit. pp. 204-205, 210-212; Alfonso Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *La administración...*op. cit., p. 167.

³⁰³ Antoni JORDÀ FERNÁNDEZ, *Poder...*op.cit.; Josep M. TORRAS RIBÉ, "Aproximació a la problemàtica civil de la Guerra de Successió a Catalunya. La política municipal de l'Arxiduc Carles d'Àustria (1705-1711)", a *Recerques* n° 13 (1983), pp. 27-43.

Per a Torras, l'autor que ha estudiat més àmpliament el municipi català de l'Antic Règim, no hi ha prou documentació per estudiar fidedignament com es va portar a terme l'afermament de l'Ajuntament borbònic a les diferents poblacions de Catalunya³⁰⁴. Ens remetem al clàssic estudi realitzat per Mercader on explica alguns aspectes del nou Ajuntament de Barcelona i la transformació municipal de les onze seus de corregiment conseqüència de la Nova Planta³⁰⁵. Ara bé, els autors coincideixen a considerar que a finals de la dècada dels trenta es va implantar el règim borbònic³⁰⁶.

A partir del Decret de Nova Planta a Catalunya, es va formar una Audiència presidida pel Capità General. A semblança del model municipal castellà es va implantar la figura dels corregidors³⁰⁷ que exercien com a presidents nats en els Ajuntaments cap de corregiment. En la resta de municipis la presidència es trobava en mans dels alcaldes majors o dels batlles, ambdues figures subordinades directament al corregidor³⁰⁸. Els regidors i els alcaldes, oficials del govern municipal, quedaven subordinats als alcaldes majors i corregidor i, aquests darrers eren responsables davant de la Reial Audiència de les seves actuacions, essent el president de l'Audiència el Capità General. Ens trobem, doncs, davant d'una organització administrativa clarament jerarquitzada on l'Ajuntament es trobava a la base d'aquesta estructura piramidal. Molt gràficament, Torras descriu aquesta situació: "*D'aquesta manera, el Capità General, situat en el cim de la*

³⁰⁴ TORRAS, p. 289.

³⁰⁵ Joan MERCADER I RIBA, *Felip V i Catalunya*, op. cit., pp. 323-427.

³⁰⁶ TORRAS, p. 298; Ferran SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, Barcelona, 1963, (2ª edició), p. 1201. Torras diu que altres autors situen a l'inici del regnat de Ferran VI la plena normalització del règim borbònic a Catalunya, Antoni AULÈSTIA I PIJOAN, *Estudis històrics. Monografies. Discursos. Articles*, II Barcelona, p. 167; Joan REGLÀ, *Història de Catalunya*, Barcelona, 1973, 2 vols., pp. 179-180.

³⁰⁷ Decret de Nova planta, art. 30.

³⁰⁸ TORRAS, p. 149.

*piràmide jeràrquica del règim borbònic , símbol de l'autoritat militar imposada a Catalunya, podia exercir el seu poder sobre qualsevol racó del País*³⁰⁹.

També l'intendent³¹⁰ adquirí especial rellevància ja que va tenir un intens protagonisme en la política d'abastaments i en el foment de l'activitat comercial. A més gaudia d'una enorme capacitat financera. Amb voluntat centralitzadora Felip V va crear l'any 1717 el superintendent al capdavant de cada un dels deu partits en que va dividir els territoris de la Corona de Castella i d' Aragó³¹¹. Aquest nou càrrec va significar una disminució de les competències municipals en matèria d'administració de propis i arbitris, del patrimoni municipal i la seva economia³¹². Amb l'objectiu de controlar la hisenda local per part de l'Estat es van promulgar els Reials Decrets de 28 de setembre de 1737 i de 8 d'octubre de 1738 que van regular la intervenció de les terres ermes dels pobles³¹³. Però, serà a partir del 1745 quan va començar veritablement la reforma de la hisenda local. Felip V va aprovar una important Instrucció que regulà amb uns nous paràmetres la recaptació dels arbitris municipals³¹⁴. L'ordenança de 13 d'octubre de 1749

³⁰⁹ TORRAS, p. 157.

³¹⁰ Sobre l'intendent veure: Eduardo ESCARTÍN SÁNCHEZ, *La Intendencia de Cataluña en el siglo XVIII*, Barcelona, 1995; Fabrice ABBAD, "Para una historia de los intendentes españoles en el siglo XVIII" a *Actas IV Symposium Historia de la Administración*, Madrid, 1983; les últimes pàgines de Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *El corregidor castellano (1348-1808)*, Madrid, 1970; G. MORAZZAI, *La Intendencia en España y en América*, Caracas, 1966; Joan MERCADER RIBA, "Un organismo piloto en la Monarquía de Felipe V: la Superintendencia de Cataluña", a *Hispania* 103, 1966, pp. 382-409; José Antonio ESCUDERO, *Curso de historia del derecho*, p. 758; Alfonso Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *La administración...*, op. cit., p. 167.

³¹¹ Joan MERCADER I RIBA, Felip V..., op. cit., pp. 119-251; CEBREIROS, p. 30.

³¹² Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *Sobre el Estado...*, op. cit., p. 213.

³¹³ CEBREIROS, pp. 30-32.

³¹⁴ Nov. R. VII, XVI, XI; Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *Sobre el Estado...*, op.

va assignar als intendants importants competències en la administració de propis i arbitris³¹⁵. Va esdevenir la segona figura del Principat després del capità general i per sobre del regent de la Audiència.

La racionalització administrativa pròpia del segle XVIII va ésser concretada pels il·lustrats a través, bàsicament, dels principis de centralització i unificació. Aquestes són les directrius polítiques per les que transcorrerà la política durant aquest segle i que incidiran directament en el règim municipal a través fonamentalment de les reformes que sofrirà la hisenda local³¹⁶. Serà a partir del regnat de Felip V quan va començar a arrelar aquesta política però no es pot oblidar que amb anterioritat ja trobem intents de centralització, de control i pèrdua d'autonomia municipal. Un exemple el tenim en l' *Auto acordat* de 9 de febrer de 1610 en que s'encomanà al Consell de Castella el control dels municipis castellans agrupats en cinc partits. Tocqueville ja va advertir en el seu moment que "*la centralización no era una conquista de la Revolución, sino, por el contrario, un producto del Antiguo Régimen*"³¹⁷.

Si la guerra de successió i el Decret de Nova Planta de 1716 per a Catalunya, que d'ella se'n deriva, marcaren les modificacions de la primera meitat del segle XVIII del municipi català, la política legislativa de to reformista de Carles III va regir les transformacions de la segona meitat d'aquell segle.

cit., p. 214.

³¹⁵ Eduardo ESCARTÍN SÁNCHEZ, *La Intendencia...*, op. cit. pp. 141 ss; CEBREIROS, p. 32.

³¹⁶ Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *Sobre el Estado...*, op. cit. p. 215.

³¹⁷ Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *Sobre el Estado...*, op. cit. p. 203, cita a Alexis DE TOCQUEVILLE, *El antiguo régimen y la revolución*, Madrid, 1969, libro segundo, p. 63.

El 30 de juliol de 1760 es va promulgar el Reial Decret que va crear la Comptadoria General de propis i arbitris subordinada jeràrquicament al Consell de Castella. Regulava, entre altres matèries, que aquest òrgan era el competent per aprovar el reglament d'ingressos i despeses dels pobles, comportant una limitació dràstica de l'autonomia econòmica del govern municipal al passar la monarquia a controlar la gestió de la hisenda municipal i els seus recursos econòmics. Teòricament la inspecció era molt estricte. Qualsevol despesa extraordinària per insignificant que fos, que hagués de sufragar-se del fons de propis, requeria del vist i plau del Consell. Aquest Decret era el resultat final d' un llarg procés³¹⁸.

La tutela que exercia l'Estat mitjançant el Consell de Castella pretenia vetllar pels interessos de les administracions i es volia posar fi a la corrupció manifesta per part de les oligarquies locals en l'administració dels patrimonis municipals. Al mateix temps, la monarquia tenia la intenció d'aprofitar-se dels beneficis de propis i arbitris³¹⁹.

³¹⁸ Nov. R., VII, XVI, XII, "...he resuelto, que los Propios y Arbitrios, que gozan y poseen todos y cada uno de los pueblos de estos mis Reynos, corran baxo la direccion de mi Consejo de Castilla, á quien hago el mas particular encargo de que tome conocimiento de los mismos Propios y Arbitrios,...he venido en crear en la corte una contaduría general con título de Propios y Arbitrios del Reyno,..."; Eduardo ESCARTÍN SÁNCHEZ, *La Intendencia de Cataluña en el siglo XVIII*, Barcelona, 1995, pp. 141 i ss; Antonio DOMÍNGUEZ ORTIZ, *Sociedad y Estado en el siglo XVIII*, Barcelona, 1976, p. 463; Alfonso Carlos MERCHÁN FERNANDEZ, *La administración...*, op. cit., pp. 167-168 i 182; i del mateix autor, *Gobierno municipal...*, op. cit., pp. 213; CEBREIROS, p. 32; Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, "El reformismo administrativo del siglo XVIII español" a *Estado y fiscalidad en el Antiguo Régimen* (1989) p. 36.

³¹⁹ Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio de Salamanca a finales del antiguo régimen*, Salamanca, 1984, pp. 84-85; TORRAS, pp. 330-331, posa de relleu la corrupció manifesta de les oligarquies locals de la que es fan ressò les autoritats superiors del Principat.

El 5 de maig de 1766 es promulgà l'*Auto acordat* que aprovà la creació de dues noves figures municipals com van ésser els diputats i personers del comú³²⁰, completat per la Instrucció de 26 de juny de 1766³²¹.

Les reformes de Carles III anaven encaminades en una doble direcció: major participació del poble en l'elecció dels càrrecs municipals per una banda, però per l'altra significava un augment de poder per part del corregidor i de l'alcalde major, dit amb altres paraules, implicava un increment del control del poder municipal per part de la monarquia³²². Amb aquestes reformes, Carles III volia frenar el poder de les oligarquies locals. El poble era partidari de la centralització perquè ho comprenia com una possible via per posar fi als abusos als quals es trobava sotmès per part del poder municipal ostentat per l'oligarquia municipal. En canvi, aquesta darrera, lògicament, s'hi oposava perquè veia perillar les seves prerrogatives³²³.

Val a dir també, que durant el regnat de Carles IV i en un moment d'endeutament greu per part de la monarquia, la política estatal va anar dirigida a recaptar fons que provenien dels propis i arbitris dels pobles, fet que va aguditzar encara més, la crisi municipal³²⁴.

³²⁰ Nov. R., VII, XVIII, I; CEBREIROS, p. 35.

³²¹ Nov. R., VII, XVIII, II. Veure apartat que he dedicat a aquests nous càrrecs en aquest capítol.

³²² CEBREIROS, p. 34; Fernando ALBI, *El corregidor en el municipio español bajo la monarquía absoluta*, 1943, pp. 71-73.

³²³ Alfonso Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *La administración...*, op. cit., p. 181, on adverteix que aquesta visió de que el poble es mostrava favorable a la centralització, és una qüestió que ha generat polèmica per part de la historiografia a l'actualitat ; CEBREIROS, p. 31.

³²⁴ Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 85.

La política de l'Estat absolut en el terreny de l'administració local va conduir cap a una crisi al municipi espanyol del segle XVIII. L'absolutisme era antagònic a l'autonomia municipal. Aquest antagonisme va continuar durant el segle XIX. El municipi es transformà en una institució subordinada a l'administració central i, va ésser el Consell de Castella qui va veure créixer les seves atribucions en detriment del municipi. La monarquia va combatre l'autonomia municipal amb la reducció de la seva potestat normativa i amb el control del govern municipal especialment a través de la hisenda local des del Consell Reial, corregidor i intendents³²⁵. González Alonso ha descrit la realitat municipal del divuit espanyol afirmant que "*Participación y autogobierno municipales, (...) eran desde mucho tiempo antes, y desde luego a comienzos del XVIII, meras palabras desprovistas de contenido*"³²⁶. No obstant la postura de la doctrina majoritària, hi ha altres autors que adopten una postura contrària respecte a l'autonomia municipal en el municipi borbònic, com és el cas d' Embid qui considera que la Instrucció de 1788 va afavorir l'autonomia municipal, o Gallego Anabitarte que pren una postura radical i, nega l'existència d'una monarquia absolutista³²⁷.

³²⁵ Alfonso Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *La administración...*, op. cit., p. 167, destaca com a element més rellevant del segle de les Il·luminacions, "el radical antagonismo entre toda posible autonomía municipal (si alguna quedaba) con los principios políticos y la teoría del Estado Absoluto que se instaura en España en el siglo XVIII"; Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *Sobre el Estado...*, op. cit., p. 204; CEBREIROS, p. 30-33; Miguel Angel LADERO QUESADA, "El poder central y las ciudades en España, del siglo XIV al final del Antiguo Régimen", a *Revista de Administración Pública* Nº94 (Madrid, gener-abril 1981), pp. 195-197; Vicente PALACIO ATARD, *La España del siglo XVIII. El siglo de las reformas*, Madrid, 1978, p.136 ; Antonio DOMÍNGUEZ ORTIZ, *La sociedad española en el siglo XVIII*, Madrid, 1955, pp. 350; Francisco TOMÁS Y VALIENTE, "Un ministro Castellano en la Corona de Aragón: Lorenzo Santayana y Bustillo" a *Gobierno e instituciones en la España del Antiguo Régimen*, Madrid, 1982, pp. 272-275; TORRAS, pp. 204-205; Josep Mª FONT RIUS, veure el terme "municipi modern" a *Diccionari d'història d'Espanya*, Madrid, 1968, p. 1166.

³²⁶ Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *Sobre el Estado...*, op. cit., pp. 208-209.

³²⁷ CEBREIROS, p.28, cita a Antonio EMBID URUJO, "Ordenanzas y reglamentos municipales en el derecho español", a *Instituto de Estudios de Administración local*, Madrid, 1978, pp. 68-77, i Alfredo GALLEGO ANABITARTE, "Notas...op.cit.

L'Ajuntament no solament s'ocupava de matèries pròpies del municipi com instrucció, beneficència, obres públiques, abastament de la població, etc., sinó que al mateix temps col·laborava en activitats estatals ja que l'Estat delegava al municipi atribucions que no podia assumir com eren el reclutament d'homes a l'exèrcit, recaptació de rendes provincials, etc. A canvi d'aquestes prestacions el Govern central tolerava els abusos comesos per les oligarquies municipals³²⁸. De totes maneres, el municipi borbònic va patir una davallada important de les seves competències sobretot, com ja hem mencionat, en l'àmbit de la hisenda³²⁹.

En resum, va ésser a través de l'administració territorial com el monarca s'encarregà de subjectar, fiscalitzar el govern dels municipis en favor dels seus interessos. D'aquesta manera es donà una situació clarament jerarquitzada i de subjecció de l'òrgan superior en relació a aquell immediatament inferior i, així successivament, des de la cúspide fins a la base de l'organització piramidal de l'administració.

Torras veu també als batlles i regidors i als propis comissaris de barris de les diverses poblacions com a elements de subjecció del poder municipal³³⁰.

1.1.EL CORREGIDOR

No tenim la intenció de fer un anàlisi exhaustiu de la figura del corregidor, sinó de donar unes pinzellades a aquest càrrec per la rellevància municipal que va significar per a Catalunya a partir de la seva implantació³³¹.

³²⁸ CEBREIROS, p.28.

³²⁹ Alfonso Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *Gobierno...*, op. cit., p. 239; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., pp. 113 ss; TORRAS, pp.204-205.

³³⁰ TORRAS, p. 177.

³³¹ Les obres més rellevants sobre aquesta institució són: Fernando ALBI, *El*

A Catalunya, el corregidor s'ha d'entendre dins del marc de les conseqüències de la guerra de successió. És per això que aquesta figura serà ocupada per militars, durant tot el divuit, amb una finalitat clara de control de l'ordre públic. Actuava com a element de repressió en els difícils anys de la postguerra³³². Segons Escudero el fet de que els corregidor fossin militars va contribuir "*a una administración municipal monocorde, autoritaria y elitista*"³³³.

El nou municipi que sorgí a Catalunya fruit del Decret de Nova Planta i la legislació borbònica, dibuixà la figura del corregidor com a president dels diferents Ajuntaments que eren cap de Corregiment. Juraven el càrrec davant del capità general de Catalunya però també davant de l' Ajuntament³³⁴. Presidien en nom del monarca o del senyor i examinaven l'actuació dels regidors³³⁵.

1.1.1. Requisits

corregidor en el municipio español bajo la monarquía absoluta (ensayo histórico-crítico), Madrid, 1943; Fernando ALBI, "El corregidor y la coadministración municipal", a *Revista de Estudios de la Vida local* (Madrid, 1943) pp. 361-375; Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *El corregidor castellano (1348-1808)*, Madrid, 1970; per a Catalunya: Josep M. GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya*, Madrid, 1997; Joan MERCADER I RIBA, *Felip V...* op.cit., pp. 75-86 i 253-313.

³³² Joan MERCADER I RIBA, *Felip V...*, op. cit., pp. 289, 292; TORRAS, p. 167.

³³³ José Antonio ESCUDERO, *Curso de historia del derecho español*, Madrid, p.764.

³³⁴ Joan MERCADER I RIBA, *Felip V...*, op. cit., p. 310.

³³⁵ TORRAS, p. 206.

Segons la Instrucció pública de 1737³³⁶ els corregidor no podien conuiuere amb les oligarquies municipals com també havien d' ésser honrats i no acceptar cap tipus de retribució o present³³⁷.

L'Ordenança de 13 d'octubre de 1749 va aprovar l'abolició del corregidor en les ciutats cap d'Intendència passant totes les seves atribucions a l'intendent. Va aparèixer, d'aquesta manera, una figura sincrètica: intendent-corregidor amb àmplies competències. Aquesta ordenança va regir fins a les reformes de Carles III³³⁸ i va atorgar als intendants prerrogatives molt àmplies en matèria d'administració dels propis i arbitris municipals³³⁹.

Condicionat pels constants conflictes de competència entre els intendants i els corregidor el 1766 Carles III va aprovar una Reial Cèdula que atorgava als corregidor competència en matèria de justícia i policia i als intendants les atribucions d'hisenda i guerra³⁴⁰.

³³⁶ Instrucció pública dels corregidors de Catalunya de 1737, cap. 7. Josep M^a GAY ESCODA, *El Corregidor...*op.cit., pp. 393-398. Text a l'Apèndix n.34 (pp. 929-937) Font Arxivística Nacional, Consejos Suprimidos, lligall 17-986.

³³⁷ Instrucció pública dels corregidors de Catalunya de 1737, cap. 7 a Josep M^a GAY ESCODA, *El Corregidor...*op.cit., pp. 393-398. Text a l'Apèndix n.34 (pp. 929-937).Font Arxivística Nacional, Consejos Suprimidos, lligall 17-986. de 1737; Josep M. GAY ESCODA, *El corregidor...*,op. cit., p. 396.

³³⁸ José Antonio ESCUDERO LÓPEZ, *Curso...*, op. cit. p. 764.

³³⁹ Eduardo ESCARTÍN SÁNCHEZ, *La intendencia de Cataluña en el siglo XVIII*, Barcelona, 1995, pp. 292 ss; Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *El régimen...*op. cit., p. 214.

³⁴⁰ José Antonio ESCUDERO LÓPEZ, *Curso...*op. cit., p. 764; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 27, 84; Alfonso Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *Gobierno...*, op. cit., p. 203.

El 1783 es portà a terme una profunda reforma dels corregidor. Segons González Alonso el corregidor esdevé a partir d'aleshores, de carrera, professional i intercanviable³⁴¹.

1.1.2. Competències

S'ha de separar la figura del corregidor com a jutge ordinari, de les competències que es deriven com a president de l'Ajuntament. Ens ocuparem únicament de les segones. El corregidor posseïa un ampli ventall de competències. Entre aquestes atribucions hi havia: tenir cura dels camins, obres públiques, proveïments, pòsits, propis, contribucions, arrendaments, administració de rendes, preocupar-se de la correcta administració dels pòsits, propis i arbitris³⁴² etc., i naturalment les funcions d'ordre públic derivades del fet d'ésser la màxima autoritat en la seva demarcació. Era competència seva, també, el ram de policia a la capital i pobles del seu partit; és a dir, repressió de vagabunds i malfactors, "*montes y plantíos*", la visita triennial dels pobles, etc.³⁴³ policia de mercat³⁴⁴, havia de protegir la lliure entrada de productes alimentaris (excepte les imposicions sobre el vi i la carn) procurant que els proveïdors no sofrissin abusos, havia de vetllar perquè els regidors fixessin correctament els

³⁴¹ NOV. R., VII, XI, XXVI; Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *El Corregidor...*, op. cit., pp. 245-279.

³⁴² Josep M. GAY ESCODA, *El Corregidor...*, op. cit., Madrid, 1997, p. 397; i *Instrucció pública dels corregidor de Catalunya del 1737*, cap. 13. Josep M^a GAY ESCODA, *El Corregidor...*op.cit., pp. 393-398. Text a l'Apèndix n.34 (pp. 929-937), Font Arxivística Nacional, Consejos Suprimidos, lligall 17-986.

³⁴³ Josep M. GAY ESCODA, *El corregidor...*, op. cit., p. 463.

³⁴⁴ Josep M. GAY ESCODA, *El corregidor...*, op. cit., p. 397; i *Instrucció pública dels corregidor de Catalunya*, caps. 42 i 43, dels corregidors de Catalunya de 1737, cap. 7. Josep M^a GAY ESCODA, *El Corregidor...*op.cit., pp. 393-398. Text a l'Apèndix n.34 (pp. 929-937). Font Arxivística Nacional, Consejos Suprimidos, lligall 17-986.

preus³⁴⁵, la presidència dels Ajuntaments³⁴⁶, el control de la hisenda municipal³⁴⁷, administrar justícia en nom del rei, etc. També havia de tenir cura dels hospicis i dels pobres³⁴⁸.

En el terreny polític, la Reial Cèdula instructòria de 1718 conferia al corregidor la convocatòria³⁴⁹, la presidència de les reunions³⁵⁰ i la direcció de les deliberacions de la Corporació local³⁵¹. Només tenia dret de vot en cas d'empat³⁵², per tant tenia un pes decisor en determinades matèries subjectes a aprovació. Els individus del consistori no es podien reunir sense la seva presidència o, en tot cas, la d'una persona delegada per ell³⁵³. El corregidor havia de vetllar per tal de fer complir els acords adoptats per la Corporació local, podia erigir-se en l'àrbitre de la situació en aquells casos en que no existís unanimitat entre els diferents membres del consistori, va esdevenir, doncs, una arma política important, tal i com va argumentar González Alonso en el seu moment³⁵⁴. El corregidor acabava imposant, en

³⁴⁵ *Instrucció pública dels corregidor de Catalunya de 1737*, caps. 42 i 43.

³⁴⁶ *Instrucció pública dels corregidor de Catalunya de 1737*, caps. 42 i 43.

³⁴⁷ Josep M. GAY ESCODA, *El corregidor...*, op. cit. p. 397.

³⁴⁸ *Instrucció pública dels corregidor de Catalunya 1737*, cap. 12; Josep M. GAY ESCODA, *El corregidor...*, p. 397.

³⁴⁹ Reial Cèdula Instructòria del 1718, art. 6 a Josep M^a GAY ESCODA, *El corregidor...op. cit.*, Text a l'Apèndix n° 25 (pp. 877-880).

³⁵⁰ Reial Cèdula Instructòria de 1718, art. 7 a Josep M^a GAY ESCODA, *El corregidor...op. cit.*, Text a l'Apèndix n° 25 (pp. 877-880).

³⁵¹ Reial Cèdula Instructòria de 1718, art. 6 a Josep M^a GAY ESCODA, *El corregidor...op. cit.*, Text a l'Apèndix n° 25 (pp. 877-880).

³⁵² Reial Cèdula Instructòria de 1718, art. 13 a Josep M^a GAY ESCODA, *El corregidor...op. cit.*, Text a l'Apèndix n° 25 (pp. 877-880).

³⁵³ Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *El corregidor...*, op. cit., pp. 205-206; Alfonso Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *Gobierno...*, op. cit., p. 230; TORRAS, p. 168.

³⁵⁴ Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *El corregidor...*, op. cit., pp.205-206.

moltes ocasions, la seva voluntat al municipi cap de Corregiment que presidia³⁵⁵.

A més podia immiscir-se en els acords presos per l'Ajuntament en cas que aquests transgredissin el servei de Déu i del rei, o per un bé universal del poble i en aquest darrer cas, n'havia de donar coneixement al monarca³⁵⁶. Per aquesta via es concedia un gran marge de maniobra als corregidor. Portaren a terme una actuació arbitrària tal i com també havia succeït a Castella, però agreujada Catalunya, segons Torras, per la situació particular en que es trobava, sotmesa a una forta repressió militar per part dels corregidors³⁵⁷.

També era l'encarregat de publicar i executar els bans i acords presos per l'Ajuntament però segons Gay, "*l'adopció d'aquests acords en matèries dites polítiques i de policia, salubritat, seguretat urbana rural i d'aigües corresponia a l'Ajuntament*"³⁵⁸.

La Instrucció de 15 de maig de 1788 va incrementar les atribucions del corregidor en matèria urbanística, ornat, neteja, política agrària, forestal, pecuària, comercial al controlar i regular preus i industrial³⁵⁹.

³⁵⁵ TORRAS, p. 169.

³⁵⁶ *Instrucción por capítulos que han de guardar los Corregidores del Principado de Cathaluña 1737*, art. 47, "*Que el corregidor no embaraze las resoluciones de los ayuntamientos en lo acordado por la mayor parte, sino en el caso lo puede hazer, y dar quenta a S. Magd.*" També, Josep M. GAY ESCODA, *EL corregidor...*, op. cit. pp. 201-202.

³⁵⁷ TORRAS, p.169.

³⁵⁸ Josep M. GAY ESCODA, *El corregidor...*, op. cit., p. 397.

³⁵⁹ Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *El Corregidor...*, op. cit., pp. 278-279; Alfonso Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *La administración...*, op. cit., pp. 178 i del mateix autor, *Gobierno...*, op. cit., p. 208.

Torras descriu així l'escenari polític del moment pel que fa al corregidor: "*la seva missió era essencialment tutelar, d'afirmació de l'autoritat reial a cada municipi*". La finalitat cercada pel legislador era "*més pròxima al concepte d'ordre públic que al de govern efectiu...*"³⁶⁰. Aquest autor creu que aquesta figura tenia una missió molt clara. Havia d'acabar amb els principis polítics d'autogovern i de legitimat popular que havien imperat fins aquell moment a Catalunya. Calia imposar els principis de l'absolutisme monàrquic.

Per a González Alonso, que ha estudiat exhaustivament aquesta figura, considera que la finalitat última que tenia el corregidor en totes les seves competències era la d'ésser el representant directe i més fidel de la monarquia. Per tant el corregidor era el representant del monarca al municipi i en ell exercia una finalitat fiscalitzadora en benefici dels interessos de la monarquia³⁶¹.

Gay, autor que va estudiar el corregidor a Catalunya, opina que tenia la finalitat d'anihilar l'autonomia municipal i integrar el municipi com un òrgan més de l'administració reial, format per regidors vitalicis que l'únic interès que tenien per continuar en el càrrec era el d'enriquir-se amb els avantatges que els hi oferia la seva situació, ja que havien perdut la seva facultat per autogovernar-se. Al corregidor se li va encarregar la tasca de conciliar les oligarquies municipals en els seus encaraments³⁶².

No obstant, cal posar de relleu que segons Mercader "*la vitalitat intrínseca del municipi català ... devia ésser tan clarament evident*" que el rei manà a un corregidor que es limités a una presidència merament representativa i

³⁶⁰ TORRAS, p. 168.

³⁶¹ Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *El corregidor...*, op. cit., pp. 108-109; TORRAS, pp. 168-169.

³⁶² Josep M. GAY ESCODA, *El corregidor...*, op. cit. pp. 200-201.

reconeguéssim com a matèria exclusiva del consistori la policia urbana i d'abastaments³⁶³.

Diversos autors han estudiat la confrontació entre corregidor i regidors en diverses poblacions catalanes des dels inicis de la implantació del municipi borbònic. En el transcurs del segle els abusos dels corregidors es van anar estenent a tots els municipis cap de Corregiment i van continuar a principis del segle XIX³⁶⁴. Torras té constància de que a Vic es produïren conflictes seriosos entre l'Ajuntament i el corregidor³⁶⁵.

Aquesta actitud dels corregidor es reproduïx en les altres esferes de poder a mesura que anem descendint jeràrquicament en l'administració: alcaldes majors, batlles i fins i tot els mateixos regidors van actuar de la mateixa forma, excedint-se en el terreny d'actuació que els hi pertocava³⁶⁶.

No obstant la legalitat, aquestes reiterades violacions del dret vigent per part dels corregidor van gaudir de total immunitat. Torras ha analitzat diversa documentació relacionada amb aquest aspecte, de la qual se'n conclou que malgrat l'allau de queixes i acusacions contra els corregidor i alcaldes de diverses poblacions catalanes, l'actitud del Consell de Castella era clarament favorable a aquests darrers, i el 1728 es va prohibir a la Reial Audiència, la possibilitat de perseguir els abusos dels corregidor i des del 1734 es va estendre als alcaldes majors³⁶⁷.

1.2.EL TINENT DE CORREGIDOR O ALCALDE MAJOR

³⁶³ Joan MERCADER I RIBA, *Felip V...*, op. cit., p. 85.

³⁶⁴ TORRAS, p. 170; i Joan MERCADER, *Felip V...*op. cit., Barcelona, 1968, pp. 81-82.

³⁶⁵ TORRAS, p. 170.

³⁶⁶ TORRAS, p. 172.

³⁶⁷ TORRAS, pp. 176-177.

Eren magistrats de rang inferior als corregidor i intendants en la jerarquia de les autoritats locals³⁶⁸.

Durant la segona meitat del segle XVIII aquesta figura adquirirà una major rellevància conseqüència del més alt grau d'intervencionisme estatal en l'administració local.

L'alcalde major era el president dels municipis que no eren cap de Corregiment deixant pel batlle la presidència dels diferents Ajuntaments dels municipis més petits³⁶⁹. Jurava el càrrec davant del capità general de Catalunya però també davant de l' Ajuntament del que n'era el president³⁷⁰. Presidia en nom del monarca o del senyor i examinava l'actuació dels regidors³⁷¹. L'alcalde major i el batlle es trobaven jeràrquicament subordinats al corregidor però tenien quasi les mateixes funcions que aquest en la seva pròpia circumscripció. A banda de presidir els Ajuntaments, els alcaldes majors i batlles administraven justícia i exercien les diferents potestats del corregidor en la seva esfera de competències³⁷².

1.2.1. Requisites

³⁶⁸ Hi havia diferents categories d'alcaldes majors que les podem trobar especificades a Joan MERCADER RIBA, *Felip V...*, op. cit., pp. 315 ss; p. 37.

³⁶⁹ José Manuel de BERNARDO ARES, *Los alcaldes mayores de Córdoba (1750-1833)*, Córdoba 1978; Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *El corregidor castellano (1348-1808)*, Madrid, 1970, p.37.

³⁷⁰ Joan MERCADER I RIBA, *Felip V...*, op. cit., p. 310.

³⁷¹ TORRAS, p. 206.

³⁷² TORRAS, p. 172.

Per poder optar a ocupar el càrrec s'exigia una formació jurídica, s'havia de ser lletrat³⁷³.

No podien ésser naturals ni veïns del lloc on havien d'ocupar el càrrec³⁷⁴. No obstant aquest impediment, el cert és que tenim coneixement que aquesta norma va ésser infringida amb el consentiment del rei³⁷⁵.

1.2.2. Nomenament i jurament del càrrec

A partir de l'Ordenança sobre intendents i corregidor de 13 d'octubre de 1749, els corregidor van perdre la facultat de poder elegir els alcaldes majors i es va atribuir aquesta competència al rei. El Consell de Cambra de Castella proposava els candidats al monarca, figura competent per designar els individus que cregués idonis per ocupar el càrrec, i podia prescindir d'aquells proposats per la Cambra³⁷⁶.

El nomenament oficial dels alcaldes majors es portava a terme mitjançant una Reial provisió redactada pel Consell de Cambra, signada pel rei en que s'atorgava un reial títol. En aquest document públic s'hi feien constar la categoria de l'alcalde major, la durada del càrrec, les atribucions, els honoraris, la data de presa de possessió, etc. En definitiva, s'hi feien constar els elements més importants³⁷⁷.

Un cop realitzat el nomenament reial la persona designada havia d'aportar un certificat d'haver liquidat les quotes de la germandat per l'auxili de les

³⁷³ NOV. R. VII, XI, notes 10, 13; NOV.R. VII, XI, 30, 2; José M. de BERNARDO ARES, *Los alcaldes ...*, op. cit., p. 12.

³⁷⁴ NOV. R., VII, II, XIV ; José M. de BERNARDO ARES, *Los alcaldes mayores...*op. cit., pp. 11.

³⁷⁵ M^a del Carmen IRLES VICENTE, *El régimen municipal Valenciano en el siglo XVIII*, Alicante, 1995, p. 127.

³⁷⁶ José M. de BERNARDO ARES, *Los alcaldes...*, op. cit., p. 13.

³⁷⁷ José M. de BERNARDO ARES, *Los alcaldes...*, op. cit., p. 15.

vídues i els pupils dels corregidor i alcaldes majors i un altre certificat de satisfacció de la "*media anata*"³⁷⁸.

En l'acte de presa de possessió el corregidor entregava una vara de justícia a l'alcalde major com a símbol de la possessió del càrrec. Encara que en el títol, com hem dit, es fixava el dia de la presa de possessió, sovint es sol·licitava una pròrroga per diverses raons³⁷⁹.

Els elegits, per poder exercir el càrrec, havien de prestar jurament davant del Consell³⁸⁰. A la pràctica, no sempre es complia aquesta normativa per la dificultat que suposava haver de desplaçar-se davant d'aquest òrgan, dificultat deguda a diverses causes com la distància, malaltia o altres raons personals o familiars i, aleshores, es feia el jurament o davant del bisbe, de l'Audiència o del corregidor³⁸¹.

1.2.3. Durada

El càrrec era triennal però a partir del Reial Decret de 29 de març de 1783 es va modificar per un període més ampli de sis anys³⁸².

No s'admetien pròrrogues en l'exercici del càrrec a no ser que hi hagués una causa justificada que la Cambra analitzaria i ho remetria al rei³⁸³.

³⁷⁸ Ordenança sobre intendants i Corregidor de 13 d'octubre de 1749, capítol segon ; José M. de BERNARDO ARES, *Los alcaldes...*, op. cit., pp. 14-15.

³⁷⁹ José M. de BERNARDO ARES, *Los alcaldes...*, op. cit., pp. 16-17.

³⁸⁰ NOV. R., VII, XI, XXI.

³⁸¹ En tenim exemples a M^a del Carmen IRLES VICENTE, *El régimen municipal...*, op. cit., p 128; José Mª de BERNARDO ARES, *Los alcaldes...*, cit., p. 16.

³⁸² NOV. R., VII, XI, XXIX, n° 4; VII, XI, XXX, n° 5; José M. de BERNARDO ARES, *Los alcaldes...*, op. cit., pp. 43-44.

³⁸³ NOV. R., VII XI, XXII, XVIII, XXX, n° 4; José M. de BERNARDO ARES, *Los*

1.2.4. Retribucions

Aquest càrrec percebia un salari i altres tipus d'honoraris³⁸⁴.

1.2.5. Competències

Les competències de l'alcalde major no eren del tot coincidents amb les del corregidor. Havien de ser lletrats, ja que la seva funció principal era de caràcter judicial. Actuaven com a jutges en les causes civils i penals³⁸⁵.

Entenia de tots aquells aspectes relacionats amb el govern econòmic, polític i administratiu dels pobles. Actuava com a substitut del corregidor quan aquest es trobava absent, malalt o el càrrec estava vacant. De totes maneres, allò habitual era que el corregidor gestionés tots els temes governatius i l'alcalde major s'ocupés dels assumptes contenciosos³⁸⁶.

En un primer moment assessorava a l'intendent en aquells temes que es requeria d'un coneixement en dret³⁸⁷. Més endavant, el 10 de març de 1764 s'aprovà una resolució en la que es determinava que els intendents tenien

alcaldes..., op. cit., pp. 44-45. M^a del Carmen IRLES VICENTE, *El régimen municipal...*, op. cit., p. 129, ha estudiat la contravençió d'aquesta norma jurídica a València.

³⁸⁴ NOV. R. , VII, XI, XXIII, n° 6 i 35; Joan MERCADER I RIBA, *Felip V...*, op. cit., pp. 316 ss; José M. de BERNARDO ARES, *Los alcaldes...*, op. cit., pp. 23 ss.

³⁸⁵ Joan MERCADER RIBA, *Felip V...*, op. cit., p.319.

³⁸⁶ Joan MERCADER RIBA, *Felip V...*, op. cit., pp. 39-40.

³⁸⁷ NOV. R. VII, XI (O II COMPROBAR A NOV R), XXIV, n° 5; José M. de BERNARDO ARES, *Los alcaldes...*, op. cit., pp. 41-42. En l'Ordenança de 1749 aquesta funció requeia a l'alcalde major de la sala civil. El 20 de Novembre de 1763 s'aprovà per Reial ordre que l'assessorarà l'alcalde més antic. Així, amb aquesta ordre, desapareix la distinció d'alcaldes competents en l'esfera civil i en la penal. NOV. R., VII, XI, XV.

la facultat d'escollir el lletrat que els hagués d'assessorar podent ésser una persona aliena als alcaldes majors³⁸⁸.

L'Ordenança de 13 d'octubre de 1749 sobre intendants-corrector havia detallat que corresponia a aquests les atribucions en matèria de justícia, policia, hisenda i guerra³⁸⁹. Quan es promulgà la Cèdula de 13 de novembre de 1766 en la que se separaren els correctors de les Intendències, es concediren les dues primeres matèries als correctors i les dues darreres als intendants³⁹⁰. Aquesta redistribució no va afectar a l'alcalde major, magistrat de rang inferior als corrector i intendants, que era una persona amb formació jurídica i intervenia assessorant en tots els afers del govern municipal³⁹¹.

1.3. COMPOSICIÓ DE L'AJUNTAMENT

L'Ajuntament en el segle XVIII estava integrat per alcaldes i regidors. A partir de 1766 entraren a formar-ne part els diputats i personers³⁹². No existeix unanimitat pel que fa a la qüestió de si el corrector és membre o no del consistori. Segons Infante no hi ha dubte de que el corrector és membre de l'Ajuntament recolzant-se en l'obra clàssica de Castillo de Bovadilla³⁹³. En canvi un altre estudiós del tema com és Torras, defensa una postura contrària asseverant que els correctors, alcaldes majors i batlles no són individus de l'Ajuntament, sinó uns elements externs que

³⁸⁸ NOV. R., VII, XI, XV.

³⁸⁹ NOV. R. , VII, XI, XXIV, n° 1.

³⁹⁰ NOV. R., VII, XI, XXVI.

³⁹¹ José M. de BERNARDO ARES, *Los alcaldes...*, op. cit., p. 37.

³⁹² Veure apartat reformes de Carles III.

³⁹³ Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 26.

actuen com a representants del rei o dels diversos propietaris jurisdiccionals³⁹⁴.

1.3.1. Regidors

Seguint a Cebreiros em sembla molt oportú utilitzar la definició que va fer en el seu dia Dou y de Bassols sobre els regidors afirmant que són "*los padres de la patria, para entender y gobernar todo quanto haya, que hacer en la ciudad, ó lugar respectivo, á excepción de las cosas, que por razón particular ha parecido conveniente reservarlas á otras personas*"³⁹⁵.

El govern municipal es portava a terme pels regidors juntament amb el corregidor. Albi opina que el corregidor era un regidor més, encara que la seva missió era fer prevaler en el municipi la voluntat de la monarquia³⁹⁶.

Dins del càrrec de regidor l'Ajuntament borbònic va establir la figura del regidor degà que era semblant pel que fa a les seves atribucions a l'antic conseller en cap³⁹⁷. Aquest càrrec l'ocupava, habitualment un noble o una persona amb "*qualificació professional o fortuna*". Aquest fet va significar que el regidor degà es convertís en el defensor dels interessos de l'oligarquia municipal³⁹⁸. Torras veu el regidor degà com a "*un instrument*

³⁹⁴ TORRAS, p.178.

³⁹⁵ Ramón Lázaro de DOU y de BASSOLS, *Instituciones del derecho público general de España con noticia del particular de Cataluña, y de las principales reglas de gobierno en qualquier estado*, (edic. facsímil) Barcelona, 1975, vol. II, p. 206.

³⁹⁶ Fernando ALBI, "El corregidor y la coadministración municipal", a *Revista de Estudios de la Vida local* (1943) pp.362-375; i del mateix autor, *El corregidor en el municipio español bajo la monarquía absoluta (ensayo histórico-crítico)*, Madrid, 1943, pp.146-154.

³⁹⁷ TORRAS, p. 206.

³⁹⁸ TORRAS, p. 207.

*fonamental del grup dominant en el municipi per a la subjecció de la resta dels titulars , els quals eren relegats pràcticament a la categoria de buròcrates, privats de poder real i de representació política*³⁹⁹.

Els municipis castellans, a diferència de Catalunya, no comptaven amb un nombre predeterminat de regidors. El nombre de regidors en els diferents municipis espanyols va ésser durant la segona meitat del segle XVIII molt variable. Fins al punt que Infante ha declarat que *"no resulta exagerado afirmar que es difícil encontrar dos ciudades que cuenten con un mismo número de regidores"*⁴⁰⁰. En el decret de Nova Planta per a Catalunya el nombre de regidors quedà regulat de la següent manera: 8 regidors per les ciutats cap de Corregiment i 24 a la ciutat de Barcelona⁴⁰¹, en ambdós casos es designarien pel monarca. En les altres poblacions serien designats per l'Audiència, en el nombre que considerés oportú, i se li hauria de comunicar al monarca. En aquestes darreres localitats la xifra era variable en funció del nombre d'habitants de cada població⁴⁰².

menys de 30 veïns: 2 regidors
de 31 a 60 veïns: 3 regidors
de 61 a 100 veïns: 4 regidors
de 101 a 200 veïns: 4 regidors
de 201 a 300 veïns: 6 regidors
de més de 300 veïns: 7 regidors

³⁹⁹ TORRAS, p. 208.

⁴⁰⁰ Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 31; CEBREIROS, p.105.

⁴⁰¹ Decret de Nova planta per a Catalunya de 1716, art. 31; Joan MERCADER I RIBA, *Felip V...*, op. cit., pp. 90-100.

⁴⁰² TORRAS, p. 192; i Reglament de 1717, 1ª classe, capítol 7, Antonio SANMARTÍ, *Colección de órdenes relativas a la nueva planta de la Real Audiencia de Cataluña*, Lleida, p. 164.

El nombre de 8 regidors que havien de tenir les localitats cap de Corregiment no es va observar en tots els casos. Per exemple, hi ha el cas de Talarn que mai va comptar amb vuit regidors sinó amb sis⁴⁰³.

A les poblacions molt petites, des del 1720 s'acordà que els càrrecs de batlle i regidor recaiguessin en una mateixa persona⁴⁰⁴.

Aquesta relació numèrica es va mantenir fins als anys cinquanta, moment en que es comencen a trobar declaracions que s'encaminen a intentar la reducció del nombre de regidors, al·legant especialment les despeses que això comportava. En els municipis cap de Corregiment va ésser on aquests intents de reducció van resultar més problemàtics perquè col·lisionaven amb els interessos dels regidors vitalicis. Hi ha un altre factor a tenir en compte i, és la creació en aquesta època, dels nous càrrecs de procurador síndic general, de diputat del comú i de síndic personer, són aquests nous càrrecs, els que estan interessats en la reducció del nombre de regidors, al·legant no únicament la despesa excessiva sinó també el parasitisme que aquest fet comportava⁴⁰⁵.

Darrera de tot aquest assumpte hi ha un interès polític evident ja que si es reduïen el nombre de regidors en els Ajuntaments cap de Corregiment, la implantació dels càrrecs creats a partir del 1766, és a dir, els diputats, procuradors síndics generals i síndics personers, tindrien un pes més rellevant en el moment de prendre decisions i emetre les votacions. En els

⁴⁰³ TORRAS, p.194.

⁴⁰⁴ TORRAS, p. 192.

⁴⁰⁵ TORRAS, p. 193, cita com a exemples el cas de Terrassa, Flix, La Seu d'urgell, St. Joan de les Abadesses, entre d'altres.

municipis més importants, el consistori podia estar format per quatre diputats, un procurador síndic general i un síndic personer⁴⁰⁶.

A partir de 1778, els síndics personers de diversos Ajuntaments, entre ells el de Vic, van intentar aconseguir una disminució en el nombre de regidors dels municipis cap de Corregiment. Presentaren una proposició per reduir de vuit a quatre els regidors vitalicis considerant que des de la creació dels nous càrrecs hi havia un excés d'individus que formaven part del consistori. A partir d'aquests moments es multiplicaren les propostes de que es reduïssin el nombre de regidors en els caps de Corregiment⁴⁰⁷. Aquesta actitud va provocar una reacció, lògicament, dels regidors vitalicis que veien perillar el seu protagonisme dins de l'Ajuntament⁴⁰⁸.

Torras creu que, en darrer terme, el que hom es plantejava, era el predomini d'un o altre grup social en els municipis⁴⁰⁹.

1.3.1.1. *Requisits*

Segons la Novíssima Recopilació els regidors havien d'ésser naturals del lloc, veïns i residents o, en cas de no ésser naturals del lloc, havien de tenir residència en aquella localitat⁴¹⁰.

⁴⁰⁶ TORRAS, p. 195.

⁴⁰⁷ TORRAS, pp. 194-195, cita com a exemples el cas de les poblacions de Tarragona, Tortosa, Mataro, Girona i Vic.

⁴⁰⁸ TORRAS, p. 195.

⁴⁰⁹ TORRAS, p. 196, segons paraules textuais de l'autor, "*si la noblesa, emparada en els càrrecs vitalicis, o les capes populars des de la plataforma de fiscalització que els oferien els nous càrrecs temporals*". Veure apartat de Carles III.

⁴¹⁰ Nov. R., VII, III, I, "*Mandamos, que los oficios perpetuos de las nuestras ciudades, villas y lugares no sean proveidos, salvo á los naturales dellas, que sean en ellas vecinos y moradores, ó no seyendo naturales, viniendo á facer morada en ellas, y no en otra manera*".

Abolició del "privilegi d'estrangeria" decretat per la Nova Planta⁴¹¹.

Tenir almenys 18 anys⁴¹².

Els regidors havien de ser nobles, amb una determinada renda anual que suposava que fos accessible a la noblesa mitjana, aptes, de bona conducta i sense tatxa⁴¹³.

1.3.1.2. *Impediments*

No podia ocupar un càrrec de regidor un eclesiàstic, ni un cavaller de l'ordre de Sant Joan⁴¹⁴.

Estaven excloses aquelles persones que tenien un treball manual ja que aquest era considerat deshonorós⁴¹⁵.

Tampoc podia ésser regidor un estranger⁴¹⁶.

No podia exercir simultàniament més d'un ofici municipal⁴¹⁷.

⁴¹¹ TORRAS, p.261.

⁴¹² NOV. R., VII, III, XVI.

⁴¹³ Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., pp. 46-47; Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *Gobierno...*, op. cit., p. 204; CEBREIROS, p. 113.

⁴¹⁴ NOV.R. III, V, XIV.

⁴¹⁵ Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *Gobierno...*, op. cit., pp. 204-205; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 48.

⁴¹⁶ NOV. R. VII, III, II.

⁴¹⁷ NOV.R. VII, III, IV.

El càrrec de regidor era incompatible amb el fet d'ésser fiador de cap assistent, corregidor, alcalde, agutzil, ni de cap altre oficial ni ministre de justícia⁴¹⁸.

No podien prendre en préstec qualsevol cosa dels majordoms i arrendadors de propis i pòsits del poble⁴¹⁹.

No podien ser regidors aquells que fossin deutors dels fons públics⁴²⁰.

Tampoc podien ésser arrendadors ni recaptadors de les rentes de propis de l'Ajuntament o els reials del municipi. Tampoc podia ésser fiador, abonador o assegurador per evitar que obtinguessin beneficis econòmics il·legals ajudant-se de la situació avantatjosa que li oferia el seu càrrec⁴²¹.

Tampoc podien ésser venedors al major de productes alimentaris, ni tampoc podien dedicar-se a temes d'activitats econòmiques relacionades amb abastaments⁴²².

També quedaven exclosos del càrrec aquells que s'haguessin dedicat al contraban, a no sé que fes més de tres anys que haguessin cessat en aquesta pràctica⁴²³.

⁴¹⁸ Nov. R., III, V, XIII.

⁴¹⁹ NOV. R., VII, IX, IX.

⁴²⁰ NOV. R., VII, IX, IX.

⁴²¹ NOV. R., VII, IX, VIII; VII, IX, IX; VII, IX, VII; (VII, III, VIII; VII V, III); CEBREIROS, p. 117.

⁴²² NOV. R., VII, III, XX; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 48; CEBREIROS, pp. 115-116; Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *El Gobierno...*, op. cit., p. 204.

⁴²³ NOV. R. VII, V, XIII; Joan MERCADER RIBA, *Felip V...*, pp. 365-366 i 389-427; TORRAS, p. 198.

Tampoc podien prendre possessió aquells regidors que convivien amb altres membres del consistori⁴²⁴.

1.3.1.3. *Inhabilitació i limitacions per raó de parentiu*

A Catalunya, la normativa que s'aplicava en aquesta matèria era l'anterior al Decret de Nova planta ja que no es trobava en la legislació borbònica cap tipus de regulació sobre aquesta matèria⁴²⁵.

La normativa anterior regulava com a causes d'inhabilitació: tenir un litigi contra la ciutat, ésser deutor del comú, haver comès fraus o abusos en l'exercici d'algun ofici anterior, ésser home de notòria mala fama, haver contravingut els privilegis municipals, etc⁴²⁶.

La inhabilitació temporal per buit legal consistia en l'espai de temps que havia de transcórrer entre el cessament d'un càrrec per un individu i la possibilitat legal de tornar-lo a ocupar o ocupar-ne un altre. La legislació borbònica fixava el termini d'inhabilitació de dos anys per tornar a ocupar el mateix càrrec i d'un any per ocupar-ne un altre de diferent⁴²⁷.

⁴²⁴ NOV. R., VII, IX, III.

⁴²⁵ Segons el Decret de Nova Planta, quedava en vigència tota la regulació anterior en totes aquelles matèries que no es derogaven per aquest Decret. Reial Decret de 16 de gener de 1716, Art. 42: "*En todo lo demás que no esté previsto en los capítulos antecedentes de este decreto, se observen las constituciones que antes había en Cataluña; entendiéndose, que son de nuevo establecidas por este decreto, y que tienen la misma fuerza y vigor que lo individual mandado en él.*", Art. 44: "*Y lo mismo se observará en las ordenanzas que hubiere para el gobierno político de las ciudades, villas y lugares en lo que no fuere contrario á lo mandado aquí; con ...se me consulte por la Audiencia lo que considerare digno de reformar y en lo demás lo reforme la Audiencia*", així com també l'art. 58.

⁴²⁶ TORRAS, p. 196.

⁴²⁷ TORRAS, p. 199.

Pel què fa a la inhabilitació per raó de parentiu, es prohibia fins al quart grau de consanguinitat i el segon d'afinitat, això significava que no podien ésser regidors en un mateix ni cosins germans⁴²⁸. Es volia evitar el control del poder municipal en mans d'unes poques famílies. Torras considera que l'Audiència va ser rigorosa en l'aplicació de la normativa en la primeres dècades però a partir de la segona meitat del segle divuit, els intents d'infracció d'aquesta normativa d'inhabilitació per parentiu van ser nombrosos i, especialment greus en les poblacions cap de corregiment⁴²⁹. Aquest autor creu que es va produir una relaxació en l'aplicació de les normes d'inhabilitació fonamentalment per dos motius: El caràcter de vitalici del càrrec de regidor i la falta "*de vinculació orgànica entre governants i governats, cosa que impedia una fiscalització immediata i directa de la seva gestió*"⁴³⁰.

A partir de les reformes de Carles III, la creació dels nous càrrecs comportà que a l'augmentar el nombre de persones que formaven un Ajuntament, dificultava l'aplicabilitat de les normes d'inhabilitació en els pobles amb poca densitat demogràfica. Això va desencadenar un menor rigor en el moment d'aplicar les normes d'inhabilitació per parentiu, fins al punt d'arribar, segons Torras, a nivells d'escàndol. Segons aquest autor "*aquest relaxament manifest de les normes de control del parentiu, i la tendència*

⁴²⁸ NOV. R., VII, III, V; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 47; Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *Gobierno...*, op. cit., p. 204; CEBREIROS, p. 115.

⁴²⁹ TORRAS, p. 199. A Castella la situació que es vivia era força semblant. Merchán és de l'opinió que aquesta inhabilitació és mera teoria ja que, a la pràctica, els càrrecs es repartien entre unes poques famílies i Infante també constata que a Salamanca es va donar més d'un cas on un individu va ocupar un càrrec malgrat trobar-se en una situació d'inhabilitació per parentiu. Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *Gobierno...*, op. cit., p. 204; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 48.

⁴³⁰ TORRAS, p. 196.

endogàmica entre les autoritats, especialment greu entre els regidors vitalicis de les poblacions cap de Corregiment, esdevindrà un dels principals motius de crítica contra l'Ajuntament borbònic"⁴³¹.

Es troba durant el segle XVIII un augment considerable de casos de discriminació per motius de rang familiar al que es pertany i per la professió del pretendent al càrrec. Segons Torras aquests casos no eren aïllats ans tot el contrari. Per aquest autor, aquesta situació transgredia, àdhuc, la Nova Planta, ja que aquesta no contemplava la inhabilitació per la categoria professional de l'individu aspirant a regidor⁴³². Aquesta situació ens plasma clarament la creixent aristocratització del municipi català a semblança del municipi castellà.

A Catalunya també es van donar casos d'inhabilitació per motius polítics durant els primers anys del règim borbònic per haver estat la persona aspirant al càrrec municipal de tendència política contrària a Felip V⁴³³.

1.3.1.4. *Procediment electoral i base sociològica dels regidors a Catalunya.*

Torras ha estudiat minuciosament aquest aspecte. No hi ha una regulació clara i precisa sobre el tema fet que ha comportat que l'autor hagi hagut de recórrer a altres fonts pel seu estudi. Ha examinat les consultes del Consell de Castella, dictàmens jurídics de l' Audiència i normes jurídiques disperses⁴³⁴.

⁴³¹ TORRAS, pp. 200-201.

⁴³² TORRAS, pp. 197-198.

⁴³³ TORRAS, p. 198.

⁴³⁴ TORRAS, pp. 221, 263.

Respecte a la base sociològica dels regidors, segons un estudi fet per Torras, a l'any 1717 a les poblacions principals de Catalunya la densitat nobiliària era poc important i només en tres localitats, Barcelona, Lleida i Vic, aquest estament gaudia de més presència residencial⁴³⁵. A partir de la implantació del règim municipal borbònic, es va produir un creixent procés de participació de la noblesa en el govern municipal català. Ara bé, la realitat sociològica que acabem de descriure impossibilitava que aquesta participació fos integral, tal i com haguessin desitjat les autoritats borbòniques que volien implantar a Catalunya un règim municipal a semblança del model municipal castellà⁴³⁶. Aquesta aristocratització de la figura del regidor no es pot estendre a totes les poblacions, sinó essencialment a les que són cap de Corregiment. En aquelles poblacions cap de Corregiment on la falta de nobles no ho va fer factible, es va substituir pel tàndem noblesa-doctors. Pel que fa a les poblacions restants, al renovar-se anualment els regidors implicà una altra percepció d'aquest càrrec⁴³⁷. Segons Torras el binomi noblesa-doctors controlava el 90% dels càrrecs de regidor degà, en les poblacions que no eren cap de Corregiment. En aquelles poblacions que l'absència de nobles impossibilitava l'ocupació dels càrrecs municipals més rellevants per aquest grup social, aleshores eren ocupats pel grup socialment més elevat d'aquella localitat, habitualment per les diverses categories de l'estament dels artistes, dels hisendats i terratinents es varen erigir en el grup dominant en l'Ajuntament borbònic⁴³⁸. Torras descriu amb les següents paraules la realitat sociològica

⁴³⁵ TORRAS, p. 240.

⁴³⁶ TORRAS, pp. 240 ss; Joan MERCADER RIBA, *Felip V...*, op. cit., pp. 88, 91, 325; José Antonio ESCUDERO, *Curso...*, op. cit., p. 764, estableix un paral·lelisme entre aristocratització i castellanització del municipi català; Antoni JORDÀ FERNÁNDEZ, *Poder i comerç a la ciutat de Tarragona, s. XVII, Tarragona, 1988*.

⁴³⁷ TORRAS, p. 253. En la mateixa obra, en la pàgina 250, trobem que l'autor ha estudiat que a Vic, durant el segle XVIII, la noblesa ocupava el 80% de les regidories.

⁴³⁸ TORRAS, pp. 257-258.

dels càrrecs de regidors de Catalunya: " *els propietaris benestants en els llogarrets pagesos, els mestres gremials o els artífexs distingits en les poblacions industrials, els comerciants i doctors en les poblacions mitjanes, i les diverses categories nobiliàries, dels ciutadans honrats a la noblesa titulada, en les poblacions principals*"⁴³⁹ .

També aquest autor arriba a la conclusió que hi ha una estreta vinculació entre poder econòmic i poder polític en els Ajuntaments que no són cap de Corregiment. Al voltant del 50% dels regidors eren del grup amb més alt poder adquisitiu. Es valorà la solvència econòmica del pretendent al càrrec fins al punt que es podia excloure un noble d'un càrrec de regidor per manca de fortuna suficient⁴⁴⁰. En canvi, en els Ajuntaments cap de Corregiment, en que els regidors no són de renovació anual sinó vitalicis, aquesta estreta vinculació, curiosament, es donà menys⁴⁴¹.

A l'hora de parlar del procediment electoral s'observa un canvi important a partir de la promulgació del Decret de Nova Planta en relació al règim electoral anterior. Felip V abolí la insaculació perquè pretenia acabar amb qualsevol resta d'autogovern del municipi⁴⁴² .

En primer lloc, es va establir una clara diferenciació entre el procediment electoral dels municipis reials del dels municipis baronials⁴⁴³ . En segon lloc

⁴³⁹ TORRAS, p. 246.

⁴⁴⁰ TORRAS, p. 247.

⁴⁴¹ TORRAS, pp. 259-260.

⁴⁴² TORRAS, p. 278; i Antoni JORDÀ FERNÁNDEZ, *Notes...*, op. cit., p. 17.

⁴⁴³ Els Ajuntaments baronials es regiren per un règim electoral que estava regulat en el Reglament del 1717 i estudiat per Torras i Mercader als quals ens remetem. El mecanisme d'elecció dels càrrecs pretenia ésser controlat per la monarquia, mitjançant l'observança i l'aprovació per part de la Reial Audiència. TORRAS, pp. 212-220 i 263; Joan MERCADER RIBA, *Felip V...*, op. cit., pp. 87, 93, 100 ss.

existia una divisió dins dels municipis reials entre la designació dels regidors dels municipis cap de corregiment dels de la resta de localitats.

Pel que fa als municipis reials, l'article 45 de la Nova Planta estableix que els regidors vitalicis dels Ajuntaments cap de Corregiment havien de ser designats únicament pel monarca, en canvi els regidors de les demás poblacions havien de ser elegits per la Reial Audiència. Poc temps després, s'estableix en el Reglament de 1717 que : "*Respecto al gobierno político y económico de las universidades y pueblos[...] pertenece a Nos y Real Audiencia, libre y absolutamente , y sin proposición ni concurso alguno de los mismos pueblos, la elección de los regidores*"⁴⁴⁴. L'actuació de l'Audiència va ésser molt clara al respecte, va donar prioritat absoluta a qualsevol aspirant a regidor que fos noble⁴⁴⁵.

Torras, en el seu estudi sobre els municipis, observa com el sistema de nomenaments directes de tots els càrrecs per part de la monarquia o de la Reial Audiència va fracassar. La designació directa per part de la monarquia restà exclusivament pels càrrecs de regidors vitalicis dels consistoris cap de Corregiment. Pels altres municipis, a partir dels anys vint, es va implantar el procediment de designació per terna tant en els municipis reials com els baronials, el qual romandrà vigent durant tot el segle⁴⁴⁶.

De totes maneres, no es coneix massa res sobre el procediment que es portava a terme per seleccionar els regidors vitalicis de les localitats cap de Corregiment. Tal com hem explicat prèviament, aquests regidors eren escollits directament pel monarca. Torras creu que és necessari, per estudiar aquest procediment, separar d'una banda els primers regidors que es van designar dels que ho van ésser amb posterioritat. En el primer cas,

⁴⁴⁴ Antonio SANMARTÍ, *Colección de órdenes*, op. cit., Reglamento del 1717, 2ª clase, cap. 3, pp. 173-174; TORRAS, p. 263.

⁴⁴⁵ TORRAS, pp. 242-243.

⁴⁴⁶ TORRAS, pp.264-265.

el context històric especial que es vivia és el motiu que ens ajuda a comprendre que sigui diferent dels regidors seleccionats amb posterioritat. Per bé que no es coneix amb exactitud, sembla que el Consell de Castella va dirigir aquest procediment i ordenà a l'Audiència que seleccionés persones fidels a Felip V. En el segon cas, quan hi havia una vacant, es feia publicitat. Els aspirants presentaven al Consell de Castella la sol·licitud del càrrec, acompanyada del certificat de mèrits. A partir d'aquest moment s'iniciava un procés per tal d'indagar les qualitats de cada un dels pretendents al càrrec. El Consell de Castella remetia els memorials a l'Audiència, aquesta els enviava al corregidor i aquest a l'Ajuntament a on s'havia de cobrir la vacant. Després de les investigacions oportunes, es tornava pel camí invers fins a l'Audiència i aquesta redactava un informe que s'enviava al Consell de Castella. La selecció dels candidats a regidors la portaven a terme la Reial Audiència i el Consell de Castella. Primer passava per l'examen de l'Audiència però qui acabava decidint era el Consell de Castella⁴⁴⁷.

L'Audiència, a la primera època, va efectuar un paper absolutament protagonista en la fiscalització dels candidats; en canvi en la segona meitat del segle, la consulta es va convertir en un mer formalisme, es constata una disminució evident del control, respecte a les peticions de càrrecs de regidors vitalicis. Aquest canvi d'actitud de l'Audiència es veu compensada per la rellevància cada vegada més gran de l'opinió del corregidor i molt especialment del propi Ajuntament en les consultes del Consell de Castella. Els regidors d'una Corporació local empraven qualsevol mitjà, per poder garantir que sortirien elegits els individus que ells pretenien per ocupar una regidoria. Quan tenia lloc una vacant volien controlar la provisió de les places, la designació dels regidors substituïts, les dimissions i arribaren a enfrontar-se amb l'Audiència per aquest tema⁴⁴⁸.

⁴⁴⁷ TORRAS, pp. 279-280.

⁴⁴⁸ TORRAS, pp. 280-285; "...passem a esbrinar els mecanismes precisos que entraven en funcionament a l'interior de cada municipi quan es produïa una vacant de regidor, ens adonarem que els ressorts que tenien a les seves mans

Els Ajuntaments tenien prerrogatives per confeccionar les llistes de candidats pel càrrec de regidor quan així ho sol·licitava el Consell de Castella, i l'Audiència era l'encarregada de remetre a aquest Consell la llista que l'Ajuntament havia elaborat⁴⁴⁹.

El sistema de provisió dels càrrecs de regidors vitalicis funcionava com una cooptació encoberta, per mitjà de la successió directa en la persona dels seus fills. També proposaven com a candidats persones de la seva família, bàndol o facció, i influïen decisivament, per mitjà d'informes tendenciosos i desfavorables, en la tria de les persones externes al seu cercle que aspiraven a un càrrec de regidor⁴⁵⁰.

Aquest procediment no era l'únic existent per l'ocupació de les places de regidor vitalici, doncs, a Catalunya, en el transcurs del set-cents es troben múltiples sol·licituds realitzades en vida dels regidors demanant que la plaça que quedaria vacant amb la seva mort passés a mans dels fills. També es va donar la conversió de càrrecs vitalicis en hereditaris sobretot a partir de la segona meitat del segle⁴⁵¹.

1.3.1.4.1. Procediment electoral per terna

els regidors per assegurar l'elecció dels candidats de la seva facció, eren enormes, des de la redacció d'informes tendenciosos sobre els contrincants, que sovint esdevenien un veto insuperable a les seves aspiracions, fins a la proposta directa dels mateixos candidats, actuacions pràcticament sempre ratificades per la consulta final de l'Audiència".

⁴⁴⁹ TORRAS, p. 285.

⁴⁵⁰ TORRAS, p. 288.

⁴⁵¹ TORRAS, pp. 286-288.

A partir dels voltants de l'any 1720 es va començar a introduir el sistema d'elecció per terna el qual es va convertir, doncs, en el procediment electoral normal tant en els municipis reials com en els baronials. Les primeres disposicions legals que es coneixen sobre ternes en aquesta època són de 1721. Torras diu que aquest procediment per ternes "*combinava aspectes propis de la cooptació -l'elecció de les autoritats entrants per les cessants-, amb la intervenció tutelar de la monarquia*". Es presentaven al rei un nombre determinat de persones perquè s'escollissin d'entre aquestes aquelles que acabarien ocupant el càrrec. Aquest autor adverteix que, de fet, anomenar terna al procediment electoral que es portava a terme en aquesta època no és correcte. Segons l'autor, es presentaven dues llistes dels candidats a regidor, i la terna és estrictament una llista de tres noms. El què seria estrictament designació de càrrecs pel procediment de terna, només es realitzava pels càrrecs de batlle i sots-batlle⁴⁵².

El procediment electoral s'iniciava amb la figura del regidor degà que presentava dos candidats per a cada un dels càrrecs que s'havien d'elegir "*y que estos sean de toda integridad, cuya reputación en los pueblos les dé la recomendación necesaria para manejarlos como conviene a la quietud y mayor bien de los vecinos*"⁴⁵³. Segons Torras, la influència del regidor degà era decisiva en el procés d'elaboració de les ternes i l'Audiència recolzava la seva actuació⁴⁵⁴.

A continuació, els regidors proposaven els seus candidats. Més tard, s'havia de decidir per majoria quins individus d'entre tots els que s'havien designat entraven a formar part de la terna. En cas d'empat li competia decidir a

⁴⁵² TORRAS, pp. 264-269.

⁴⁵³ Circular de la Reial Audiència del 3 de setembre de 1764 sobre la forma de portar a terme les eleccions; TORRAS, p. 266.

⁴⁵⁴ TORRAS, pp. 269-271.

l'alcalde major o batlle perquè era el president nat de l'Ajuntament. Posteriorment tots els regidors havien de signar l'acta independentment de si estaven d'acord o amb desacord amb el resultat i tinguessin intenció d'impugnar-lo. El nom dels elegits es feia públic per permetre els possibles recursos i impugnacions. Abans del 30 de setembre de cada any les propostes s'havien de fer arribar al corregidor⁴⁵⁵.

Els corregidor recollien les propostes dels regidors dels municipis i les passaven a l'Audiència⁴⁵⁶. Aquesta donà, sovint, instruccions de com s'havien d'efectuar les propostes als corregidor i als Ajuntaments⁴⁵⁷. No es coneix amb gaire detall tota aquesta fase ni les que vénen a continuació. L'Audiència examinava les propostes, a través de ministres especialitzats, estudiaven les queixes, recursos, etc. Podia rebutjar una proposta si ho considerava oportú i, aleshores, s'havia de tornar a iniciar el procediment. Exercia un control decisor i decidia en últim terme si els candidats podien ocupar una regidoria. El cert és que l'Audiència va adoptar una actitud arbitrària. Segons Torras, aquest comportament s'explica per l'esperit del Decret de Nova Planta que deixa a les seves mans i a les del capità general la fiscalització del govern municipal i, per tant, de l'elecció dels individus que l'havien de configurar. L'Audiència realitzava una vigilància constant en tot el procediment electoral i la seva actuació gaudia de total impunitat⁴⁵⁸.

Cada any durant el mes de gener s'aproven els nomenaments de regidors. A primers de febrer els regidors prenen possessió dels càrrecs. Si

⁴⁵⁵ TORRAS, pp. 266-267.

⁴⁵⁶ TORRAS, p. 273.

⁴⁵⁷ TORRAS, p. 266.

⁴⁵⁸ TORRAS, pp. 272-273, "*...algunes vegades la seva actuació mostrava sense embuts els recursos coactius que estava disposada a utilitzar per fer prevaler el seu parer a les ternes*".

hi havia algun conflicte en algun nomenament es tornava a examinar entre els mesos de febrer i maig⁴⁵⁹.

Aquest procediment electoral va esdevenir una constant de conflictes durant tot el segle: Manipulació de ternes, coaccions dels cacics locals, etc. També els corregidor, alcaldes majors i batlles, manipulaven les ternes per tal de que sortissin nomenades unes persones i no unes altres així com també nomenaven d'ofici determinats regidors diferents dels proposats. No obstant aquest comportament, aquests funcionaris reials tenien teòricament, entre altres, precisament la tasca de vetllar per la imparcialitat del govern municipal⁴⁶⁰.

En conclusió, Torras afirma que mitjançant aquesta via de procediment electoral, amb el regidor degà, batlle, alcalde major, corregidor i finalment l'Audiència quedava assegurat el control dels candidats a ocupar els càrrecs de regidor a favor del grup privilegiat. El que s'aconseguia era que una sèrie de persones s'anaven tornant en l'exercici del govern municipal ja que el regidor degà, que era extret de les capes socials més elevades, era qui feia la proposta de regidors per l'any següent, els quals habitualment eren confirmats per la resta de capitulars. Un cop transcorregut l'any de l'exercici del seu càrrec n'eren elegides unes altres. L'autor descriu aquesta situació d'una forma molt gràfica: *"ja que els regidors proposats per ells seguien fidelment el mecanisme de la roda que permetia proposar al seu temps uns tercers individus que finalment tornaven a nomenar els qui havien originat el procés"*. I això era possible perquè s'havia comprovat que a la pràctica a través de la terna acabaven essent elegits, sempre, aquells individus que es trobaven entre els primers de la llista⁴⁶¹.

⁴⁵⁹ TORRAS, pp. 272-273.

⁴⁶⁰ TORRAS, pp. 267-272.

⁴⁶¹ TORRAS, p. 274.

A partir de 1760, l'Audiència buscant una solució a la crisi del règim municipal, a la situació d'ingovernabilitat regnant, propugnà tornar al sistema insaculatori, en un intent d'acabar amb les extralimitacions dels regidors, corrupcions i abusos de poder, trampes electorals, etc., que havia generat un monopoli de poder en mans d'uns pocs⁴⁶².

Torras adverteix que, en realitat, aquest sistema insaculatori que s'implantà a finals del s. XVIII té molt poc a veure amb la insaculació anterior al decret de Nova Planta. Així afirma, "*gairebé es podria afirmar que els únics elements de semblança entre ambdós procediments eren els estrictament formals, del ritual dels rodolins, les bosses i la mà innocent del nen*"⁴⁶³. El monarca era l'únic competent per seleccionar les persones que formarien part de la insaculació però delegava als alcaldes majors i als corregidor aquesta funció, de manera que aquests confeccionaven unes llistes que tindrien una validesa d'entre cinc i deu anys, amb les persones que s'insaculaven.

Per aquest autor, el fet que les autoritats borbòniques reinstaressin la insaculació va significar la consolidació en el poder d'un limitat nombre de persones que pertanyien a la noblesa i a altres grups privilegiats que des de l'aparició dels nous càrrecs de diputats i personers temien per la seva hegemonia en el govern municipal⁴⁶⁴.

1.3.1.5. *Expedició del títol, jurament, presa de possessió, obligatorietat d'assistència*

Aquella persona que aspirava a ocupar una regidoria havia de dirigir-se en primer lloc a la Cambra de Castella amb tota la documentació necessària.

⁴⁶² Antoni JORDÀ FERNÁNDEZ, *Notes...*, op. cit., p. 24; TORRAS, p. 366.

⁴⁶³ TORRAS, p. 368.

⁴⁶⁴ TORRAS, p. 369.

Aquest òrgan era l'encarregat de l'expedició del títol que aniria signat pel Monarca⁴⁶⁵. L'aspirant havia de pagar la "*media annata*". Els comissaris d'estat també anomenats comissaris d'estatut⁴⁶⁶ era l'òrgan encarregat d'examinar si l'aspirant complia tots els requisits. A través d'aquesta via era com entrava a jugar un paper important l'Ajuntament a través del corregidor que era el camí emprat pels comissaris per requerir una sèrie de dades de l'aspirant a la Corporació municipal⁴⁶⁷.

En el moment en que al regidor se li expedia el títol, tenia lloc l'acte del jurament i presa de possessió⁴⁶⁸.

Es contemplava l'obligatorietat d'assistència a la major part de les reunions de l'Ajuntament⁴⁶⁹.

1.3.1.6. *Protocol*

La Reial cèdula inductòria del 1718 en el seu art. 8 estableix: "*Que la precedencia en los asientos, y graduación entre los regidores la tengan en primer lugar los Títulos, si los hay, y después los primógenitos de Título, y entre ellos por antigüedad de Título, después los nobles, después los*

⁴⁶⁵ NOV.R. IV, 5, 11 i VII, 7, 22; Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ *Gobierno...*, op. cit., pp. 205; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 45 els dos autors .

⁴⁶⁶ Merchán i Infante els anomena diferents.

⁴⁶⁷ Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., pp. 45-46, 49; Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *Gobierno...*, op. cit., p. 205.

⁴⁶⁸ Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 49; CEBREIROS, pp. 124 ss.

⁴⁶⁹ NOV. R., VII, IX, XII. NOV. R., VII, III, VIII, nota 3 "*Por acuerdo de la Cámara de 24 de Julio de 1784 se mandó, que en todo los títulos y cédulas, que se expidan para servir oficios de Regidores, se ponga cláusula de que, ántes de darse la posesion, presenten en Ayuntamiento allanamiento formal de que asistirán á él la mayor parte del año; sin cuya circunstancia no se les ponga en posesion de sus respectivos oficios*".

*caballeros y ciudadanos honrados, y sugetos que gozaren del privilegio militar, y últimamente los que no gozaren de este privilegio, si los huviere*⁴⁷⁰.

Aquest precepte legal és una exemplificació de la jerarquia entre regidors segons la categoria social. Norma que va sorgir, en un primer moment, només per la ciutat de Barcelona i les poblacions cap de Corregiment, però que va acabar estenent-se a la resta de localitats catalanes⁴⁷¹.

El regidor degà ocupava un lloc destacat en els actes i cerimònies que es celebraven⁴⁷².

1.3.1.7. *Salari*

Durant l'etapa del municipi borbònic hi va haver una minva considerable del salari dels regidors en relació al que venien cobrant amb anterioritat. Aquesta situació de pèrdua del poder adquisitiu es va anar agreujant perquè durant el segle XVIII es va produir un fort augment del cost de la vida. Això va provocar un desinterès per part dels regidors a ocupar el càrrec. Aquest va ésser un element més que va empitjorar la crisi de l'Ajuntament borbònic⁴⁷³.

A banda del sou assignat, el cert és que rebien altres ingressos, en diner o en espècies, per diferents treballs que realitzaven⁴⁷⁴. És a dir que el lloc que

⁴⁷⁰ Reial cèdula inductòria de 1718, art. 8 a Antonio SANMARTÍ, *Colección...*, op. cit.

⁴⁷¹ TORRAS, p. 241, n. 79.

⁴⁷² CEBREIROS, p. 130.

⁴⁷³ TORRAS, pp. 203-204.

⁴⁷⁴ TORRAS, p. 202.

ocupaven els hi brindava la possibilitat d'aprofitar determinats recursos econòmics⁴⁷⁵.

1.3.1.8. *Durada dels càrrecs*

A Catalunya, a diferència de Castella, la durada anual dels càrrecs municipals es va mantenir fins al decret de Nova Planta. A Castella des del segle XIV, i sobretot amb Alfons XI, els càrrecs començaren a fer-se vitalicis⁴⁷⁶.

Ametller va proposar pels municipis cap de Corregiment que els regidors esdevinguessin vitalicis. La durada d'aquest càrrec en la resta d'Ajuntaments havia de continuar essent anual. En un primer moment no se'ls hi va atribuir el caràcter d'hereditaris com tenien a Castella però a partir de 1740 el rei va derogar els principis recollits en la Nova Planta i va iniciar la venda dels càrrecs municipals, fins i tot, per "*juro de heredad*". No obstant, aquest intent no va reeixir i es tornà al sistema anterior⁴⁷⁷.

Dou y de Bassols afirmava que "*muchos de estos regimientos en Castilla se tienen por juro de heredad en diferentes familias, en Cataluña son muy pocos los de esta especie*"⁴⁷⁸.

La legislació sobre regidors vitalicis era incompleta, tan a Castella com a Catalunya, doncs no regulava els límits per a l'ocupació dels càrrecs, la qual

⁴⁷⁵ CEBREIROS, p. 127.

⁴⁷⁶ TORRAS, p. 179.

⁴⁷⁷ TORRAS, p. 181.

⁴⁷⁸ Ramón Lázaro de DOU y de BASSOLS, *Instituciones del derecho público...*, op. cit., p. 200.

cosa afectava tant a l'edat per començar a ocupar un càrrec com a l'edat per cessar⁴⁷⁹.

El cert és que la població catalana veia amb mals ulls la figura del regidor vitalici, la consideraven la causa dels abusos comesos pels regidors, degut a que el caràcter vitalici del càrrec li atorgava immunitat. A partir dels anys quaranta del vuit-cents es comencen a trobar peticions de tornar al caràcter anual o fins i tot triennal dels regidors, com va ser per exemple la petició sol·licitada pel municipi de Puigcerdà el 1760, així com també el cas del síndic personer de Vic l'any 1769, juntament amb el d'alguna altra població que van demanar la reducció a triennals dels càrrecs de regidors vitalicis⁴⁸⁰.

Amb Carles III s'intentarà atenuar aquesta problemàtica entorn als regidors vitalicis creant l'any 1766 els càrrecs d'extracció popular dels diputats del comú i dels síndics personers. Aquesta mesura s'aplicà bàsicament per intentar pal·liar i contrarestar les extralimitacions comeses en la gestió de poder pels regidors vitalicis⁴⁸¹.

El cert és que durant el segle XVIII es va generalitzar a tot el país la postura contrària a la perpetuïtat dels càrrecs municipals. Segons González Alonso no era possible acabar amb aquesta situació sense entrar a reformar l'organització social del país, la qual cosa significava qüestionar-se els propis principis fonamentals que legitimaven l'Estat⁴⁸².

⁴⁷⁹ TORRAS, pp. 182-183.

⁴⁸⁰ TORRAS, p. 190.

⁴⁸¹ TORRAS, p. 189.

⁴⁸² Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *Sobre el Estado...*, op. cit, pp. 220-221.

No obstant la multitud de queixes sobre el fet que els regidors fossin vitalicis, no trobem fins el 1805 que a Tortosa els seus regidors varen passar a tenir una duració triennal tal com havia decidit l'Audiència l'any 1768, contestant un interrogatori que li havia formulat el Consell de Castella⁴⁸³.

A partir dels anys vuitanta, la durada del càrrec de regidor en la majoria de poblacions que no eren cap de Corregiment va esdevenir triennal⁴⁸⁴. Els regidors triennals, lluny de solucionar la situació de crisis de l'Ajuntament borbònic, no va fer sinó agreujar-la, ja que van augmentar els abusos per la prolongació del temps en l'exercici del càrrec.

1.3.1.9. *Venda de càrrecs*

A Castella les regidories s'havien convertit sobretot des del segle XVII en un bé de transmissió patrimonial. Els regidors, en realitat, no accedien al càrrec per tenir un interès en optimitzar la gestió municipal sinó que percebien aquest ofici municipal com una via a través de la qual hom obtenia prestigi i recursos econòmics⁴⁸⁵.

Al segle XVIII, els regidors podien ser-ho per raó de compra i amb caràcter vitalici i transmetien el càrrec de pares a fills per "*juro de heredad*" encara que en el cas de Catalunya aquesta transmissió mortis causa no va prosperar com ja hem explicat en el punt anterior.

⁴⁸³ TORRAS, p. 190.

⁴⁸⁴ TORRAS, p. 365.

⁴⁸⁵ CEBREIROS, pp. 106-107 i 110.

Aquest fenomen comportava que el govern municipal estigués controlat sempre per les mateixes famílies sense possibilitat de renovació⁴⁸⁶.

Felip V l'any 1739 va ordenar la venda de tots els càrrecs municipals dels regnes de la Corona d'Aragó. A Catalunya aquesta decisió va tenir un ressò diferent segons els Ajuntaments. En aquelles poblacions que eren cap de Corregiment, en ésser els regidors vitalicis, va tenir escassa rellevància, al contrari del que va succeir a la resta de municipis catalans⁴⁸⁷.

El caràcter vitalici del regidor comportava que aquests s'extralimitessin en el seu poder cometent d'una banda, infinitat d'abusos bàsicament financers i de l'altra, practicaven sense temor el favoritisme cap als seus amics i familiars concedint-los-hi arrendaments municipals, etc⁴⁸⁸. En aquest ambient d'abús i corrupció per part dels regidors dels diferents municipis, es va formant el que Torras anomena "*consciència col.lectiva, ja que no es tractava solament d'una protesta cega, d'un esclat violent sense objectius*

⁴⁸⁶ Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *Sobre el Estado...* op. cit, p. 207. La transmissió dels oficis municipals ha estat estudiada en diferents treballs per TOMÁS Y VALIENTE. Citarem els estudis d'aquest autor que es van centrar en la centúria del setcents: "Las ventas de oficios de regidores y la formación de oligarquías urbanas en Castilla (Siglos XVII Y XVIII)" a *Historia, Instituciones. Documentos*, 2 (1975) pp.525 ss. Pel que fa a Catalunya trobem, especialment, diferents treballs de TORRAS I RIBÉ: *La venalitat dels càrrecs municipals a Catalunya (1739-1741). Un exemple concret: Vilanova i la Geltrú*, Vilafranca del Penedès, 1977; "La venta de oficios municipales en Cataluña (1739-1741), una operación especulativa del gobierno de Felipe V", a *V Symposium de Història de la Administración* (1982) pp. 723-747; Francisco TOMÁS Y VALIENTE, "Las ventas de oficios de regidores y la formación de oligarquías urbanas en Castilla (siglos XVII y XVIII)", a *Actas de las primeras jornadas de metodología aplicada de las ciencias históricas*, III 1975) pp. 551-568; "Ventas de oficios públicos en Castilla durante los siglos XVII y XVIII", a *Gobierno e instituciones en la España del antiguo régimen* (1982) pp. 151-177.

⁴⁸⁷ TORRAS, pp. 298 ss.

⁴⁸⁸ TORRAS, p. 108.

*clars, sinó que en tota l'actuació gremial hi ha un programa d'alternativa política davant del poder borbònic*⁴⁸⁹.

En aquesta època es comencen a presentar diferents memorials de queixes que plasmen aquest descontentament general a través de diferents Corporacions municipals catalanes⁴⁹⁰.

El 24 de novembre del 1741 es va derogar l'ordre de venda dels oficis municipals⁴⁹¹. Es volia tornar al sistema de duració anual dels càrrecs⁴⁹².

L'any 1752 a Vic, els gremis demanaven de poder constituir un organisme unitari de seguiment i control de la gestió dels regidors, format per síndics representants de tots els gremis⁴⁹³.

A la segona meitat del segle XVIII la venda d'oficis havia entrat en crisi⁴⁹⁴.

Els regidors cap de Corregiment, també es mostraren descontents amb el funcionament del municipi⁴⁹⁵.

⁴⁸⁹ Josep M. TORRAS I RIBÉ, "La Catalunya borbònica: evolució i reaccions contra el règim municipal" a *Història de Catalunya*, IV, Barcelona, 1978, p.190.

⁴⁹⁰ TORRAS, p. 326.

⁴⁹¹ TORRAS, p. 301.

⁴⁹² TORRAS, p. 307.

⁴⁹³ TORRAS, p. 324. En aquesta mateixa obra, a la p. 325, descriu com a Tarragona, el 1757, es va crear el càrrec de Diputat del Comú i Gremis, que pretenia controlar, com a representant dels gremis, les matèries de "proveïments i taxes sobre queviures en què intervenia l'Ajuntament".

⁴⁹⁴ CEBREIROS, pp. 108-109.

⁴⁹⁵ TORRAS, p. 328.

Carles III l'any 1779 i Carles IV el 1795 van tractar de fer front a la problemàtica que havia sorgit entorn de la perpetuïtat dels oficis municipals, incorporant a la corona els oficis alienats, pagant, a canvi, els drets de reversió. Però l'any 1799 es va ordenar el cessament de la incorporació de càrrecs alienats a la corona⁴⁹⁶. La mesura no va funcionar, ja que la monarquia no disposava de liquiditat suficient per pagar el dret de reversió d'aquests càrrecs⁴⁹⁷.

En resum, els càrrecs vitalicis van ser una constant font d'abusos en el govern municipal ja que comportava que una petita oligarquia local controlés el govern municipal.

1.3.1.10. *Competències dels regidors*

Torras és de l'opinió que, a Catalunya, el municipi borbònic va sofrir una reducció important de les seves competències en relació al municipi anterior. D'aquesta pèrdua d'atribucions, lògicament, els regidors se'n van veure afectats. En l'article 19 de la *Reial Cèdula instructòria* de 1718 s'estableix : "*Los regidores han de tener a su cargo el gobierno económico de sus ciudades, villas y lugares, y abasto y provisión para el común del pueblo, y lo demás tocante a la policía de ellas, y a la administración de sus propios y rentas*"⁴⁹⁸.

⁴⁹⁶ Antonio DOMÍNGUEZ ORTIZ, *Sociedad...*, op. cit., p. 469. NOV.R., VII, VII, XV; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA destaca la falta d'estudis sobre la desprivatització d'oficis municipals en el seu llibre *El municipio...*, op.cit., p. 85.

⁴⁹⁷ CEBREIROS, p. 33; i Antonio DOMÍNGUEZ ORTIZ, *Sociedad...* op. cit., p. 469.

⁴⁹⁸ TORRAS, op. cit., p. 204. Les competències d'aquests nous Ajuntaments s'establiren en l'art. 46 del Decret de nova planta recopilat a Antonio SANMARTÍ, *Colección de órdenes...*cit., pp.78-79) i en l'art. 19 de la Reial cèdula instructoria de 1718 en la mateixa obra citada , pp. 129-130).

Segons aquest autor, el municipi esdevé un mer òrgan administratiu subordinat a l'administració central. Es buida el municipi de poder polític, mantenint-se merament les funcions de tipus administratiu i burocràtic. Les competències polítiques, socials i econòmiques pròpies dels municipis van traspasar-se des dels inicis del règim borbònic a la Reial Audiència i a l'intendent. Àdhuc les competències de caire administratiu es van buidar de contingut i van suposar una pèrdua d'autonomia per part del govern municipal. A través dels corregidor i els seus agents -alcaldes majors i batlles- s'exercia un control de l'actuació dels regidors. Aquesta era una altra via de pèrdua d'autonomia dels regidors, que en última instància, significava pèrdua d'autonomia del municipi català que passava a estar subjecte a la voluntat de la monarquia o del poder senyorial al que es trobava subordinat el municipi⁴⁹⁹.

Cebreiros, en canvi, considera que a Santiago de Compostela les competències dels regidors eren molt àmplies i que actuaven en tots els àmbits de l'administració del municipi, i que durant el segle XVIII , malgrat la forta intervenció de la Corona, van mantenir bona part de les seves competències. Segons aquest autor, depenia de la personalitat de cada regidor si el marc competencial era exercit plenament o no. "*En muchas ocasiones, el absentismo, la corrupción y la preocupación por sus <<haciendas>> prevalecería sobre los intereses generales*"⁵⁰⁰. Els regidors eren auxiliats pels alcaldes en l'exercici de les seves competències⁵⁰¹.

Merchán manté una postura més propera a Torras, descriu una forta retallada de les competències dels regidors, especialment en el terreny de la hisenda municipal⁵⁰².

⁴⁹⁹ TORRAS, pp. 204-205. Ens remetem a allò dit a l'apartat introductori d'aquest capítol.

⁵⁰⁰ CEBREIROS, p. 130.

⁵⁰¹ CEBREIROS, p. 128.

⁵⁰² Alfonso Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *Gobierno municipal y administración*

Hem seguit el llistat de competències dels regidors elaborada per Cebreiros⁵⁰³: Els regidors eren auxiliats pels alcaldes en l'exercici de les seves competències.

- L'administració del patrimoni municipal, adoptant mesures sobre propis i arbitris, terres comunals, gestió de la hisenda municipal, ingressos i despeses del municipi.

- Abastaments, controlant preus, mesures, qualitat dels aliments, subhastes dels arrendaments dels abastaments, etc.

- Potestats normatives, bans i ordenances municipals.

- Designació d'oficis municipals de poca rellevància com pot ésser: porter, veedors, agutzils, etc.

- S'ocupaven de tasques militars com aprovisionament i allotjament de les tropes que estaven de pas (de l'obligació d'allotjar la tropa els regidors n'estaven exempts), allistaments i reemplaçament de quintes⁵⁰⁴.

- Matèries de policia com per exemple: neteja, salubritat, determinades matèries urbanístiques com per ex. enderrocament de finques que es trobaven en estat ruïnós, etc.

- Ordre públic, persecució de "*vagos y maleantes*".

- Instrucció pública.

local en la España del Antiguo Régimen, Madrid, 1988, p. 239.

⁵⁰³ CEBREIROS, pp. 128-129; INFANTE dedica un apartat del seu llibre a parlar de les atribucions judicials dels regidors a la qual ens remetem.

⁵⁰⁴ TORRAS, pp. 292- 293.

- Beneficència, establint hospicis i cases de misericòrdia.
- Sanitat, intentant posar remei als diferents contagis epidemiològics.
- Foment de les obres públiques.
- Activitats festives.
- Promoció del comerç i de la indústria, supervisant les ordenances dels gremis.
- Comunicar als pobles de la província les ordres rebudes del poder central.

1.3.1.11. *Competències regidor degà*

Encara que teòricament la convocatòria de les sessions municipals, juntament amb la seva presidència i direcció, corresponien al corregidor en les poblacions seus de Corregiment i els acords de la Corporació havien d'ésser encapçalats amb el seu nom, en realitat, la iniciativa dels acords i la direcció de les deliberacions corresponia al regidor degà⁵⁰⁵.

Al regidor degà se li poden atribuir algunes de les competències executives més importants. Requeien en ell els màxims poders de gestió així com la màxima presidència efectiva de l'Ajuntament tal i com hem comentat⁵⁰⁶. Segons Torras, la importància d'aquest càrrec recau en que "*concedeix les paraules i dirigeix els debats*" de les reunions de l'Ajuntament i influïa en la

⁵⁰⁵ Joan MERCADER I RIBA, *Felip V...*, op. cit., p. 90.

⁵⁰⁶ Joan MERCADER I RIBA, *Felip V...*, op. cit., pp. 86, 90; TORRAS, p. 206.

presa d'acords, ja que és el que emetia en primer lloc el vot, repercutint des de la seva posició els demés vots, ja que la votació era pública i oral⁵⁰⁷.

Totes les altres atribucions executives requeien en els regidors, sota la presidència efectiva del regidor degà. Així, veiem, que en la Reial Cèdula instructoria de 1718 estableix:

*"Que el regidor decano o más antiguo competa el proponer los negocios en el cabildo o ayuntamiento, y responder a las representaciones en nombre del común, y mandar sentar y cubrir y dar licencia para hablar a las personas que entran en cabildo"*⁵⁰⁸.

En la presa de decisions funcionava el principi de la majoria a no ser que es considerés que s'havia pres una decisió notòriament injusta⁵⁰⁹. De totes maneres, Torras afirma que encara que els acords del consistori fossin presos per majoria de vots, el regidor degà, moltes vegades, actuava al marge de la decisió majoritària emparant-se en la legalitat⁵¹⁰.

En ell requeia la tasca de prendre possessió als nous regidors i a altres oficials.

També administrava justícia mentre l'alcalde no prenia possessió del càrrec⁵¹¹.

1.3.1.12. Pèrdua d'interès dels regidors per ocupar aquest càrrec

⁵⁰⁷ TORRAS, p. 206. Reial cèdula Instructòria del 1718, art. 15 que estableix quan ha de tenir lloc una votació en secret.

⁵⁰⁸ TORRAS, p. 169; Reial cèdula instructoria del 1718, art. 10.

⁵⁰⁹ Ramón Lázaro de DOU y de BASSOLS, *Instituciones...*, op. cit, II, p. 215.

⁵¹⁰ TORRAS, p. 207.

A finals del segle XVIII s'adverteix una pèrdua d'interès dels regidors vitalicis pel seu càrrec. Les causes són diverses⁵¹² però podem ressaltar com a unes de les principals que deixa de veure's com un "*modus vivendi*" degut a la immutabilitat dels salaris i a l'augment considerable del cost de la vida. Segons Pérez Bua les corporacions locals estaven formades per uns regidors que havien comprat el càrrec i que el seu únic interès era treure'n un profit econòmic⁵¹³. Així com també a conseqüència de l'enfortiment i major intervencionisme del poder central en detriment del poder municipal i a la pèrdua de poder de la noblesa a causa de la rellevància cada vegada més gran de la burgesia⁵¹⁴.

Es comencen a trobar múltiples exemples de que els propis regidors intentaven escapar-se d'haver d'ocupar el càrrec o procuraven cessar-ne si ja n'eren⁵¹⁵.

Aquesta pèrdua d'atractiu va comportar que es rebaixés la categoria social dels individus que a partir d'aquests moments van ocupar el càrrec de regidor. La falta d'interès es va donar fonamentalment per part de la noblesa, segons Torras, i això va comportar que ocupessin el càrrec persones d'altres grups socials no tan elevats com la petita noblesa, doctors, comerciants, simples hisendats. Aquest fenomen va implicar que a principis del segle XIX, concretament l'any 1805, foren fixats uns criteris mínims de fortuna personal per poder aspirar al càrrec de regidor⁵¹⁶.

⁵¹² Em remeto a l'estudi de TORRAS a *Els municipis...* op. cit., pp.359 ss.

⁵¹³ CEBREIROS, p. 27; Manuel PÉREZ BUA, "Las reformas de Carlos III en el régimen local de España", a *Revista de Ciencias jurídicas y sociales*, 6 (1919) pp.224.

⁵¹⁴ TORRAS, p. 266; i CEBREIROS, p. 111.

⁵¹⁵ TORRAS, p. 357.

⁵¹⁶ TORRAS, p. 359.

La pèrdua d'interès del càrrec de regidor va desencadenar un absentisme creixent dels regidors en les reunions del consistori. Aquesta situació va significar un problema pel bon funcionament de les sessions i de l'Ajuntament en general i fins i tot en els inicis del segle XIX l'absentisme va arribar a esdevenir inquietant⁵¹⁷.

1.3.2. **Substitut o tinent de regidor**

Els regidors nomenaven un substitut o tinent. Aquesta era una característica pròpia de l'ordenament jurídic municipal castellà que s'aplicarà a Catalunya. Aquesta figura va néixer per substituir al regidor en aquells casos en que no li resultés possible exercir el seu càrrec per diverses causes: malaltia, absència justificada, o altres motius. A la pràctica va arribar a ser un mitjà per especular sobre un càrrec i obtenir-ne un benefici.

Els regidors vitalicis, a vegades, portaven una clàusula en el títol que contemplava la possibilitat de nomenar un substitut. Pel que fa als regidors perpetus per "*juro de heredad*", allò habitual és que es contemplés aquesta possibilitat⁵¹⁸.

En molts períodes, el nombre de substituïts que participaven en un Ajuntament era superior al dels titulars, de manera que la responsabilitat de les actuacions requeia sobre aquests. En època de Carles III, concretament l'any 1768, es va promulgar la Reial provisió de 28 d'abril per posar fi a aquesta situació. Aquesta disposició reduïa el tema dels substituïts als casos en que el càrrec de regidor recaigués per herència en una dona o en la incapacitat manifesta del titular. En realitat es tornava a una normativa

⁵¹⁷ Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., pp. 55-56; CEBREIROS, pp. 263-265.

⁵¹⁸ TORRAS, p. 185.

existent amb anterioritat i que no s'havia aplicat⁵¹⁹. Pocs anys més tard, es van promulgar les Reials ordres de 13 d'octubre i 27 de novembre de 1783, 12 de maig de 1786 i 12 de setembre de 1792 les quals prohibien la designació de substituïts. Així s'observa a partir de la dècada dels vuitanta una disminució de nomenaments de substituïts.

1.3.3. Alcalde

Segons Vizcaíno, "*alcalde significa aquella persona a quien aquel que tiene autoridad para nombrarle constituye en la dignidad de juez en aquel pueblo o pueblos para que le confiere jurisdicción.*

Esta voz es árabe, deducida de cadí que en nuestra lengua castellana equivale a la de juez o gobernador de algunas gentes. Es nombre genérico que tiene muchas acepciones"⁵²⁰.

Els alcaldes ordinaris eren designats pel monarca però també es contemplava la possibilitat, a través de concessió reial, de designació per part dels senyors i dels consells⁵²¹.

L'exercici del càrrec no era retribuït, encara que podien percebre part de les multes que imposaven⁵²².

⁵¹⁹ TORRAS, pp. 187-188.

⁵²⁰ Vicente VIZCAINO PÉREZ, *Tratado de la jurisdicción ordinaria para la dirección y guía de los alcaldes de los pueblos de España*, reedició de la de 1802, Madrid, 1979, p. 39.

⁵²¹ Vicente VIZCAINO PÉREZ, *Tratado...*, op. cit., p. 42.

⁵²² CEBREIROS, p.82.

Els alcaldes es renovaven anualment⁵²³.

1.3.3.1. *Requisits*

Requisit essencial per exercir l'ofici d'alcalde era el de ser natural i veí del lloc, quedant-ne exclosos els estrangers⁵²⁴.

Els alcaldes havien de ser persones "*idóneas y sin sospecha, llanos y abonados, ciudadanos de las ciudades, villas y lugares de nuestros Reynos, entendidos y pertenecientes para ello, que teman á Dios y á Nos , y á sus conciencias; y que sirvan los oficios por sí mismos y por sus oficiales, seyendo ellos presentes*"⁵²⁵.

Havia de transcórrer un interval de temps de 3 anys des del seu cessament fins a poder tornar a ocupar el càrrec, excepte si es tractava d'un noble en una població a on n'hi hagués pocs, aleshores aquest espai de temps es reduiria a un any⁵²⁶.

Pel que fa a l'edat s'havia de tenir 26 anys per ser jutge lletrat⁵²⁷ i 20 anys per esdevenir alcalde no lletrat⁵²⁸.

Altres requisits que s'exigien per ocupar el càrrec feien referència a la salut, s'excloïa als muts, sords, cecs, malalts crònics, etc⁵²⁹.

⁵²³ Vicente VIZCAINO PÉREZ, *Tratado...*, op. cit., p. 42.

⁵²⁴ NOV.R. VII, V, II i VII, V, IV; CEBREIROS, p. 65.

⁵²⁵ NOV.R. VII, V, IV.

⁵²⁶ NOV.R. VII, IV, IX; i Vicente VIZCAÍNO PÉREZ, *Tratado...*, op. cit., p. 51.

⁵²⁷ NOV.R. III, IX, II.

⁵²⁸ NOV.R. III, IX, III.

⁵²⁹ CEBREIROS, p. 66; i Vicente VIZCAINO PÉREZ, *Tratado...*, op. cit., p. 50.

Tampoc podia ésser alcalde un fiador ni un abonador o assegurador⁵³⁰. Ni el que s'hagués dedicat al contraban en els darrers tres anys abans d'ocupar l'ofici⁵³¹.

Es prohibia nomenar un substitut sense reial llicència⁵³² com tampoc estava permès arrendar l'ofici⁵³³.

L'alcalde no podia arrendar o recaptar les rentes de propis del Consell o les reials del lloc on exercia el càrrec⁵³⁴.

No podia viure amb altres persones que formaven part de l'Ajuntament, per preservar la imparcialitat, com tampoc amb cavallers ni prelats⁵³⁵.

No es podia ésser religiós com tampoc parent fins al quart grau amb els que acabaven de cessar com a alcaldes o amb els que havien ocupat un ofici públic l'any anterior⁵³⁶.

Tampoc podia ocupar un càrrec d'alcalde una persona que estigués ocupant un altre ofici públic, segons López Díaz. Però, en canvi, Cebreiros demostra com a Santiago el càrrec d'alcalde l'ocupava moltes vegades un regidor⁵³⁷.

⁵³⁰ NOV.R. VII, V, III; CEBREIROS, pp. 67-68.

⁵³¹ NOV. R., VII, III, XIII.

⁵³² NOV.R. VII, III, XVIII.

⁵³³ NOV.R. VII, III, VIII.

⁵³⁴ NOV.R. VII, V, III; i CEBREIROS, p. 67.

⁵³⁵ NOV.R. VII, III, IX; VII, III, X.

⁵³⁶ Vicente VIZCAINO PÉREZ, *Tratado...*, op. cit., pp. 51-52.

⁵³⁷ CEBREIROS, p.69, cita a Maria LÓPEZ DÍAZ, *Gobierno municipal e administración local na Galicia do antigo réxime*, Santiago 1993, pp. 122-124.

1.3.3.2. Competències

Els alcaldes eren fonamentalment jutges encara que també tenien competències en el municipi com a representants del rei en matèries d'hisenda, allotjament i bagatges i de manera molt més secundària eren competents en atribucions de "*policia y buen gobierno*" o "*gobierno económico de los pueblos*"⁵³⁸. Ens ocuparem només de les competències governatives per ésser les que afecten directament al règim municipal.

En citar el llistat de competències seguim l'esquema traçat per Cebreiros⁵³⁹ que alhora segueix a Vizcaino Pérez i a Dou y de Bassols. Els alcaldes tenien competències en:

Matèria de policia: neteja de carrers, cura dels camins, etc.

Seguretat pública com la persecució de "*vagos y maleantes*", control de la utilització d'armes, prohibició de determinats jocs, etc.

Salubritat pública: examen de metges, presa d'acords sobre epidèmies i altres malalties.

Beneficència, creant institucions dedicades a aquesta finalitat.

Abastament públic: qualitat i control dels aliments, dels arrendaments, dels pesos i mesures, etc.

⁵³⁸ Vicente VIZCAINO PÉREZ, *Tratado...*, op. cit., p. 15.

⁵³⁹ Eduardo CEBREIROS ÁLVARES, *Tratado..*, op. cit., pp. 89-90; Ramón Lázaro de DOU y de BASSOLS, *Instituciones del derecho público...* op. cit.

Col.laboració en activitats militars: Dictaven ordres en matèria d'allotjament i aprovisionament de les tropes, dirigien totes les actuacions dels reemplaçaments de l'exèrcit i resolien com a jutges de milícies conflictes entre jurisdiccions menors de la província.

Intervenien en l' administració de la hisenda municipal.

Circulaven les ordres que provenien de l' administració central per la província tenint cura del compliment de la normativa municipal.

L'alcalde més antic dirigia el funcionament del municipi. Convocava als demás integrants de l'Ajuntament per la celebració de les reunions. Signava les cèdules de convocatòria que el porter lliurava a cada un dels individus de l'Ajuntament. Dirigia i presidia les sessions i es preocupava per tal de que es desenvolupessin en harmonia⁵⁴⁰.

Cebreiros diu que l'alcalde dirigia les sessions de l'Ajuntament⁵⁴¹. El regidor degà substituïa l'alcalde quan aquest havia cessat i encara no s'havia nomenat el següent⁵⁴². En canvi Torras considera que el regidor degà era el president efectiu de l'Ajuntament i dirigia els debats, atorgant a l'alcalde una presidència honorífica⁵⁴³.

1.3.4. **Escrivans**

⁵⁴⁰ CEBREIROS, p. 89.

⁵⁴¹ CEBREIROS, p. 82.

⁵⁴² CEBREIROS, pp. 78-79.

⁵⁴³ Veure apartat del regidor degà.

Eren aquelles persones que la seva funció essencial era atribuir fe pública de totes les actuacions de l'Ajuntament⁵⁴⁴.

Era un membre més del consell⁵⁴⁵ encara que no tenia ni veu ni vot en les reunions del Consistori⁵⁴⁶.

El nombre d'escrivans de la Corporació local variava en funció de cada població⁵⁴⁷.

La designació dels escrivans era competència de l'Ajuntament. De totes maneres, aquest ofici també va ésser objecte d'alienació⁵⁴⁸. Amb el Decret de Nova Planta s'acordà que el capità general i l'Audiència podia designar l'escrivà de l'Ajuntament en les capitals de Corregiment⁵⁴⁹.

1.3.4.1. *Requisits i Incompatibilitats*

⁵⁴⁴ NOV.R. VII, II, IV. Per més informació ens remetem als treballs sobre aquesta figura de Lázaro POZAS POVEDA, "Aproximación al estudio del oficio de escribano público del número de la ciudad de Córdoba, en la primera mitad del siglo XVIII", a *Axerquia* 14 (1985); Manuel CUESTA MARTÍNEZ, *Oficios públicos y sociedad y sociedad. Administración urbana y relaciones de poder en la Córdoba de finales del Antiguo Régimen*, (1989); Esteban CORRAL GARCÍA, *El escribano de Concejo en la Corona de Castilla (siglos XI al XVII)* (1987), pp. 17-21; Maria LÓPEZ DÍAZ, "Una aproximación a la institución notarial en Santiago: escribanos y notarios a mediados del siglo XVIII", a *Estudios Mindonienses* 8 (1992); José MARTÍNEZ GIJÓN, "Estudios sobre el oficio de escribano en Castilla durante la Edad moderna", a *Centenario de la ley del notariado*, I, (1964).

⁵⁴⁵ Lorenzo de SANTANYANA BUSTILLO, *Gobierno político de los pueblos de España y el corregidor, alcalde y juez en ellos*, 1979, p. 8.

⁵⁴⁶ NOV. R., VII, II, IV.

⁵⁴⁷ CEBREIROS, p. 155.

⁵⁴⁸ Jesús MARINA BARBA, *Poder municipal y reforma en Granada durante el siglo XVIII*, p. 109.

⁵⁴⁹ Josep M. GAY ESCODA, *El corregidor...*, op. cit., p. 272.

Els requisits exigits per ocupar el càrrec eren "*La aptitud, pericia, honradez y, sobre todo, en que el oficio recayese en hombres de poridad*". Havien de tenir coneixements notariais i jurídics⁵⁵⁰.

Havia d'ésser major de 25 anys⁵⁵¹.

Haver estat un mínim de 2 anys com a escrivà en algun escriptori de secretaris o en qualsevol escrivania pública⁵⁵².

S'exigia una determinada renda econòmica⁵⁵³.

Per obtenir el títol d'escrivà públic calia que el Consell de Castella examinés les condicions exigides en cada un dels aspirants⁵⁵⁴.

Aquest ofici era incompatible amb ésser eclesiàstic⁵⁵⁵.

⁵⁵⁰ CEBREIROS, pp. 155-156.

⁵⁵¹ NOV.R. VII, XV, II.

⁵⁵² NOV.R. VII, XV, VI "*... traigan probado que han estado por tiempo de dos años continuos en escritorios de Secretarios ó Escribanos de Cámara de los Consejos y Chancillerías ó Audiencias, ú otros qualesquier Escribanos Públicos...*".

⁵⁵³ NOV.R.VII, VI, VIII.

⁵⁵⁴ NOV.R. IV, XXV, I "*De aquí adelante las personas que se hubieran de examinar para Escribanos de los reynos traigan informacion, y aprobacion de la Justicia de donde vivieren, de su habilidad y fidelidad..*"; NOV. R. VII, XV, VII regula que "*Por auto acordado de 6 de julio de 1679 se mandó, que para admitirse á examen de Escribanos, ademas de la informacion, conforme a las leyes del Reyno y autos del Consejo, de legitimidad, limpieza, edad y asistencia en oficios de Escribanos, Abogados ó Procuradores, en manejo y exercicio de papeles, obrando en él con fidelidad, la traigan de su vida y costumbres...y no trayéndola en esta forma, no sean admitidos*".

⁵⁵⁵ CEBREIROS, p. 157.

Estava prohibit viure amb prelats, cavallers o qualsevol oficial de l'Ajuntament⁵⁵⁶.

No podien arrendar rendes reals ni de propis, ni assegurar-les o recaptar-les. Tampoc podien ésser fiadors d'oficials de justícia del municipi⁵⁵⁷.

Tampoc podien exercir activitats de venda al detall en abastaments⁵⁵⁸.

Eren responsables penalment per les falsedats o fraus que cometessin en la redacció de qualsevol escrit⁵⁵⁹.

1.3.4.2. *Retribucions*

Rebien un salari⁵⁶⁰.

Se'ls hi prohibia rebre salaris d'esglésies, monestirs o de qualsevol persona⁵⁶¹.

1.3.4.3. *Durada i pèrdua del càrrec*

Podia perdre's per incompliment dels deures que comportava l'exercici d'aquest càrrec, per pèrdua d'un dels requisits exigits, per Comissió d'algun delictes, o per expiració del termini si el càrrec era temporal⁵⁶².

⁵⁵⁶ NOV.R. VII, IX, IV.

⁵⁵⁷ NOV.R. VII, IX, VII i VIII.

⁵⁵⁸ NOV.R. VII, IX, X.

⁵⁵⁹ CEBREIROS, p. 159.

⁵⁶⁰ CEBREIROS, p. 161.

⁵⁶¹ NOV: R. IV, XXV, VIII.

1.3.4.4. *Competències*

Actuaven com a fedataris públics. La seva presència era essencial en les reunions del consistori ja que redactaven l'acte de les sessions municipals donant fe dels debats i acords⁵⁶³. Autenticaven tota classe de documents municipals, expedien certificats, formalitzaven expedients, etc. També eren els encarregats de donar fe pública en l'àmbit judicial. Cada un dels escrivans s'assignava a un alcalde⁵⁶⁴.

1.3.5. **Comissaris de barris**

Els comissaris de barris foren creats un cop finalitzada la guerra pel mariscal Berwick a les poblacions catalanes més importants, en concret en tots els caps de partit i places fortes. Les seves atribucions principals són, segons Torras, de "*control policíac i manteniment de l'ordre públic*" en cada un dels barris en que es divideixen els municipis.

Aquest càrrec va subsistir almenys fins a les reformes de Carles III de l'any 1766 en que va ésser substituït per la nova figura de l'alcalde de barri creada per a les principals localitats de tot el país⁵⁶⁵.

1.3.6. **Procurador síndic general**

⁵⁶² CEBREIROS, p. 158.

⁵⁶³ Lorenzo DE SANTAYANA BUSTILLOS, *Gobierno político...*, op. cit., pp. 21, 33.

⁵⁶⁴ CEBREIROS, pp. 165-166.

⁵⁶⁵ TORRAS, pp. 177-178.

El 1760 es va crear el procurador síndic general, novetat municipal a Catalunya però que ja existia a Castella:

*"Que en todos los pueblos de ese Principado cavezas de partido y demás subalternas, sean grandes o pequeños, se establezca el empleo de procurador síndico con las mismas facultades que en Castilla, que sea trienal en todos, que su elección se haga por esa Audiencia a proposición de los ayuntamientos, quienes remitirán una terna"*⁵⁶⁶.

Dou i de Bassols defineix el procurador general com "*por lo que significa la voz procurador y la de síndico, [y] se entiende que el que obtiene este empleo es como apoderado, ó que tiene mandato y obligación para pedir en nombre de la ciudad ó del pueblo respectivo todo lo que convenga y sea necesario o útil a dicho pueblo*"⁵⁶⁷. Per tant, era una figura creada per representar els interessos dels veïns a la Corporació local.

De totes maneres, la realitat va resultar ésser ben diferent de l'objectiu pel qual s'havia creat aquesta figura, ja que el procurador general, en comptes de defensar els interessos de la comunitat, actuava a favor dels interessos de l'oligarquia local, desvirtuant la finalitat per la qual s'havia creat aquesta nova figura⁵⁶⁸.

Tenien veu i vot en les sessions municipals⁵⁶⁹.

El seient que ocupaven a l'Ajuntament era a continuació dels diputats⁵⁷⁰.

⁵⁶⁶ TORRAS, pp. 331-332; A. SANMARTÍ, *Colección...*, op. cit., p. 155; i Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *El régimen municipal...*, op. cit., p. 263.

⁵⁶⁷ Ramón Lázaro DE DOU Y DE BASSOLS, *Instituciones del derecho...*, op. cit., III, p. 238.

⁵⁶⁸ Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 84; CEBREIROS, p. 576; Ribé, TORRAS, pp.32-33.

⁵⁶⁹ CEBREIROS, p. 139.

1.3.6.1. *Requisits*

El càrrec havia d'ésser ocupat per "*las personas más principales de cada pueblo*". L'exercici era incompatible amb el de regidor⁵⁷¹.

Havien d'ésser naturals del regne, persones idònies, de bona fama i costums, aptes i majors d'edat⁵⁷².

Havien d'exercir l'ofici personalment, ja que la possibilitat de nomenar un substitut estava prohibida, a menys que s'aconeguís una autorització reial⁵⁷³. De totes maneres, aquesta prohibició no es va respectar. En cas de malaltia o absència les substitucions estaven permeses⁵⁷⁴.

No podien ésser procuradors els empleats de rendes, ministeri de marina i serveis de correus⁵⁷⁵ i els que havien estat contrabandistes si no feia un mínim de tres anys que haguessin plegat⁵⁷⁶.

Tampoc podien obtenir préstec dels majordoms i arrendadors de propis i pòsits, ni ésser deutor dels fons públics⁵⁷⁷.

⁵⁷⁰ NOV. R. VII, XVIII, II, cap. 10; TORRAS, p. 332.

⁵⁷¹ TORRAS, p. 332.

⁵⁷² CEBREIROS, p. 139; NOV. R. VII, V, II i III.

⁵⁷³ NOV. R. VII, XVIII, III.

⁵⁷⁴ CEBREIROS, pp. 145-146.

⁵⁷⁵ NOV.R. VII, V, XI.

⁵⁷⁶ NOV.R. VII, V, XIII; CEBREIROS, p. 139.

⁵⁷⁷ NOV.R. VII, IX, IX; CEBREIROS, p.140.

No podien viure amb altres oficials del consistori⁵⁷⁸.

1.3.6.2. *Durada del càrrec*

La durada del càrrec era anual amb l' excepció de Catalunya que era triennal. No obstant, van ésser freqüents les pròrrogues⁵⁷⁹.

1.3.6.3. *Procediment electoral*

El procurador general s'elegia a través d'una elecció popular. Aquesta situació era més teòrica que real, doncs, habitualment, els regidors proposaven a través del regidor degà, els dos candidats que posteriorment el poble havia de votar⁵⁸⁰. En altres poblacions el càrrec es trobava en mans d'una mateixa família, perquè el càrrec s'havia alienat. També en alguns municipis el procurador general requeia en un regidor per costum o privilegi⁵⁸¹.

Els regidors no van veure amb bons ulls, l'aparició d'aquesta nova figura en el consistori, però ben aviat, van procurar controlar mitjançant el procediment electoral de la terna que l'individu que en resultés elegit fos un defensor dels seus interessos. Així, Torras afirma com el procurador síndic general s'acaba convertint, actua en la pràctica, com si es tractés d'un regidor en la majoria d'Ajuntaments catalans⁵⁸².

⁵⁷⁸ NOV. R. VII,IX,III; CEBREIROS, pp. 139-140.

⁵⁷⁹ CEBREIROS, p. 137.

⁵⁸⁰ CEBREIROS, pp. 137 i 140.

⁵⁸¹ CEBREIROS, p. 137; Ramón Lázaro de DOU y de BASSOLS, *Instituciones del derecho...*, III,op. cit., p.239; i Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *El régimen...*, op. cit., p.228.

⁵⁸² TORRAS, p.333.

Així doncs, el binomi noblesa-doctors va controlar també aquest nou càrrec municipal en la majoria de poblacions de Catalunya⁵⁸³. Molts procuradors havien estat amb anterioritat regidors⁵⁸⁴.

1.3.6.4. *Jurament i presa de possessió*

El regidor degà era l'encarregat de rebre al procurador perquè tingués lloc l'acte de possessió i jurament del càrrec. El procurador es comprometia a desenvolupar correctament l'ofici, a assistir a les reunions del consistori i a guardar secret de tot allò que succeís en les sessions⁵⁸⁵.

1.3.6.5. *Salari*

El salari era equiparable al dels regidors⁵⁸⁶.

1.3.6.6. *Atribucions*

Les competències d'aquest càrrec no es trobaven clarament delimitades⁵⁸⁷.

Si la seva finalitat principal era protegir els interessos del poble, teòricament havia d'intervenir cada vegada que ho considerés oportú per tal de portar a terme la tasca que se li havia encomanat⁵⁸⁸.

⁵⁸³ TORRAS, p.334; Antoni JORDÀ FERNÁNDEZ, *Una nova visió de les reformes municipals de Carles III: L'Ajuntament de Tarragona*, Tarragona, 1990, p. 17.

⁵⁸⁴ TORRAS, p. 336.

⁵⁸⁵ CEBREIROS, pp. 144-145.

⁵⁸⁶ TORRAS, p. 332.

⁵⁸⁷ TORRAS, p.332.

⁵⁸⁸ CEBREIROS, p. 147.

Havia d'intervenir en els proveïments ciutadans, en la fixació dels preus dels queviures, en la vigilància dels arrendaments municipals, etc⁵⁸⁹.

Dou y de Bassols indica que entre les seves competències trobem "*solicitar deslindes, vigilar los abastos, defender los privilegios, exenciones y ordenanzas del pueblo, cuidar los pósitos, propios, las fianzas de los jueces y, en general, pedir todo lo que convenga al pueblo*"⁵⁹⁰.

Torras creu que les seves atribucions "*s'ajusten plenament a les reivindicacions de fiscalització i control de gestió dels regidors*"⁵⁹¹ i semblaven donar satisfacció a les demandes dels gremis.

Infante parla de les competències judicials del procurador general reflexades tant en les ordenances com en la vida diària de l'Ajuntament salamantí. Afirmar que el procurador esdevé el màxim representant de l'Ajuntament en els litigis en que aquest en forma part⁵⁹².

1.3.7. Reformes de carles III: diputats del comú i síndics personers

L'auto acordat del 5 de maig de 1766 va crear els nous càrrecs municipals de diputat del comú i síndic personer⁵⁹³. Per bé que eren de nova creació, es troben antecedents en figures semblants amb anterioritat⁵⁹⁴.

⁵⁸⁹ TORRAS, p. 332.

⁵⁹⁰ Ramón Lázaro de DOU y de BASSOLS, *Instituciones del derecho...*, III, pp. 239-240.

⁵⁹¹ TORRAS, p. 332.

⁵⁹² Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 77.

⁵⁹³ NOV. R. VII, XVIII, I.

Existeixen múltiples treballs sobre les reformes municipals de Carles III. Els autors coincideixen entorn de les causes que provocaren la necessitat d'una reforma en l'Ajuntament de la segona meitat del segle XVIII, ja que aquest es trobava immers en una forta crisi i calia cercar alguna solució⁵⁹⁵. Van produir-se una sèrie de queixes populars degut a la crisi econòmica existent a l'època que va desencadenar enormes problemes de subsistència. Hi havia greus dificultats en matèria d'abastament de la població, i aquesta era una atribució primordial del govern municipal. El motí de Squillache va ésser el detonant de tota aquesta situació. Una altra causa que va provocar aquesta reforma municipal va ésser la gestió corrupta i ineficaç del govern municipal controlat per una oligarquia local. En línies generals, podem dir que el descontentament general de la societat de l'època va provocar la promulgació d'una sèrie de disposicions legals que reformaren la planta dels municipis⁵⁹⁶.

⁵⁹⁴ Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *El régimen...*, op. cit., pp. 216-221; Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...* op. cit., pp. 269 ss.

⁵⁹⁵ Ens remetem a les obres més importants i de caràcter general sobre aquesta matèria, sense pretensió d'exhaustivitat. Qui ha estudiat amb més profunditat aquest tema és Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ molt especialment en els treballs següents: "Campomanes y las reformas en el régimen local: Diputados y personeros del Común", a *Cuadernos de investigación histórica*, 1, (1977), pp. 111-135; *Las reformas...*, op. cit.; "El reformismo administrativo del siglo XVIII español", a *Estado y fiscalidad en el antiguo régimen*, (1989) pp. 43-56. Altres autors que han estudiat de forma global aquest tema són Manuel PÉREZ BUA, "Las reformas de Carlos III en el régimen local de España" a *Revista de Ciencias Jurídicas y Sociales*, 6 (Madrid 1919) pp. 219-247; Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *paEl régimen municipal...*, op. cit.; Georges DESDEVISES DU DEZERT, "Les Institutions de l'Espagne au XVIII siècle" a *Revue Hispanique*, 157 (1927) pp. 233 ss. Existeixen nombrosos treballs sobre aquestes reformes centrant-se en poblacions concretes.

⁵⁹⁶ NOV. R. VII, XVII, XIII i XII, XI, III, pertanyen a l'Auto acordat de 5 de maig de 1766 i fan referència el primer a les rebaixes d'abastaments dels pobles provocats pels aixecaments populars i el segon eludeix als motins provocats per la pujada de preus del gra. Antonio Domínguez Ortiz, *Sociedad...*, cit., p. 471; Javier GUILLAMÓN, *Las reformas...*, op. cit., pp. 1 ss; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., pp. 87-96; Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *La administración...*, op. cit., p. 182.

L'objectiu buscat en la creació d'aquests nous càrrecs va ser el mateix que el del procurador síndic general, és a dir, la fiscalització de l'actuació dels regidors. I així s'establí en l'auto de 5 de maig de 1766: " ...*deseando evitar a los pueblos todas las vexaciones que por mala administración o régimen de los concejales padezcan en los abastos, y que todo el vecindario sepa cómo se manejan...*"⁵⁹⁷. Queda clar que la finalitat perseguida pel legislador era, doncs, posar fi a la corrupció portada a terme pels regidors en l'administració dels municipis i que havia esdevingut un fet habitual⁵⁹⁸.

A Catalunya Torras destaca d'aquestes dues noves figures, diputats i personers, d'una banda, la crítica a l'actuació dels regidors, posant com exemple un dels projecte més destacats de reforma de l'Ajuntament borbònic firmat pels síndics personers de Tarragona, Tortosa, Girona, Mataró i Vic l'any 1768⁵⁹⁹ i, de l'altra, i en una línia molt diferent, destaca l'actitud dels nous càrrecs en algunes localitats a on aquests van utilitzar l'ofici en benefici propi i com a un camí per aconseguir més endavant una regidoria⁶⁰⁰.

Segons Jordà, a l'Ajuntament de Tarragona, les persones que van ocupar aquestes noves institucions, comerciants i menestrals, s'aprofitaren del càrrec en benefici propi i no van defensar els interessos econòmics del seu grup social. No van lluitar contra els interessos i les pràctiques dutes a terme per l'oligarquia dels regidors, en la seva política municipal. "*L'actuació dels síndics i dels diputats del comú va buscar en tot moment equiparar-se, al*

⁵⁹⁷ NOV. R. VII, XVIII, I.

⁵⁹⁸ Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *El gobierno...*, op. cit., p. 204.

⁵⁹⁹ TORRAS, p. 345.

⁶⁰⁰ TORRAS, pp. 255-256.

*màxim, amb els regidors, per la importància i distinció social que això suposava*⁶⁰¹".

Cebreiros és de l'opinió que a Santiago de Compostela els nous ens, diputats del comú i procuradors síndics personers, van servir per frenar la força de l'oligarquia municipal representada a través dels regidors i van aconseguir fiscalitzar, en part, la seva actuació i així frenar en certa mesura les extralimitacions comeses per aquests. De totes maneres, considera que s'ha d'esperar uns quinze anys posteriors a la reforma, perquè això succeeixi⁶⁰². És evident, diu, que les reformes municipals de Carles III no van comportar una transmutació en el municipi "*lo cual es imposible sin cambiar la base ni las estructuras, pero sí pienso que sirven para modificar en parte, el poder absoluto de la oligarquía, abriendo un pequeño campo de actuación al común de los vecinos.*" La burgesia va acabar ocupant els nous càrrecs. Es va desencadenar una lluita entre aquest grup social i l'antiga oligarquia municipal⁶⁰³.

També a Catalunya, a finals del segle XVIII la burgesia estava perfectament integrada en el marc polític i econòmic del règim borbònic, i per tant, no és estrany imaginar que es van introduir en el govern municipal de la mà dels diputats i síndics personers⁶⁰⁴. La composició social dels diputats estava formada habitualment per botiguers i comerciants i la dels

⁶⁰¹ Antoni JORDÀ FERNÁNDEZ, *Notes...*, op. cit., p. 21; del mateix autor, *Una nova visió de les reformes de Carles III: l'Ajuntament de Tarragona, 1760-1808*.

⁶⁰² CEBREIROS, pp. 254-256, "*de una primera fase de sometimiento a la oligarquía municipal, los diputados del común y los síndicos personeros pasarán a una segunda de transición a mediados de la década de los 70, para, finalmente, en una tercer etapa, adoptar una postura de crítica y oposición a esa oligarquía...*"

⁶⁰³ CEBREIROS, pp. 255-257, 577.

⁶⁰⁴ Pierre VILAR, *Assaig sobre la Catalunya del segle XVIII*, Barcelona, 1973; TORRAS, p. 354.

personers síndics era, habitualment, de doctors en dret, notaris i escrivans, doncs es requeria una més gran preparació intel·lectual per les tasques que se'ls hi havia encomanat que per la dels diputats⁶⁰⁵.

La reacció dels regidors davant de la creació d'aquests càrrecs va ser sobretot obstaculitzar la seva intervenció en les sessions municipals. Els autors que han estudiat les reformes municipals de Carles III es fan ressò d'aquesta actitud adversa de l'oligarquia municipal⁶⁰⁶. D'altra banda, els batlles, alcaldes majors i corregidor mantenien una actitud favorable als regidors⁶⁰⁷.

Durant el regnat de Carles IV i especialment a principis del segle XIX, els càrrecs de diputat i síndic personer van estar controlats per alguns grups que repetien l'ofici un cop havien transcorregut els dos anys de buit legal exigits per la normativa jurídica vigent ⁶⁰⁸.

1.3.7.1. *Nombre de diputats i síndics personers*

En el capítol cinquè de l'Auto Acordat de 5 de maig de 1766 es va establir que en les poblacions de menys de 2.000 veïns hi hauria a cada Ajuntament un síndic personer i dos diputats del comú i, a la resta, quatre diputats i un síndic personer.

A finals de 1766 es va modificar la distribució del nombre de diputats i personers, perquè a les poblacions petites es feia molt difícil d'aplicar allò

⁶⁰⁶ Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *Gobierno...*, op. cit., p. 204; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., pp. 98-99; TORRAS, pp. 351-352.

⁶⁰⁷ TORRAS, p. 352.

⁶⁰⁸ Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., p. 122.

que inicialment s'havia aprovat. Va quedar establert de la manera següent⁶⁰⁹:

menys de 50 veïns: ni diputats ni síndic personer.

entre 50 i 100 veïns: només el síndic personer.

entre 100 i 200 veïns: 1 diputat i el síndic personer.

entre 200 i 2.000 veïns: 2 diputats i el síndic personer.

més de 2000 veïns: 4 diputats i el síndic personer.

El 1805 es van doblar el nombre de diputats dels Ajuntaments⁶¹⁰.

1.3.7.2. *Diputats*

La Instrucció de 26 de juny de 1766 va assenyalar que els diputats tenien dret a vot i seient a l'Ajuntament al costat dels regidors per tractar la matèria d'abastaments amb preferència al procurador síndic i al personer⁶¹¹ i que podrien "*concurrir á las funciones públicas de Iglesia, fiesta, regocijos ú otras semejantes con el Cuerpo de Ayuntamiento en su respectivo lugar*"⁶¹².

Aquesta Instrucció també fixa el tracte que han de rebre aquests nous individus de l'Ajuntament, "*El tratamiento así dentro del Ayuntamiento como fuera de él, quando esten en Cuerpo de comunidad estos individuos, será del todo uniforme al de los demas concejales...*"⁶¹³.

⁶⁰⁹ TORRAS, p. 341.

⁶¹⁰ Antonio DOMÍNGUEZ ORTIZ, *Sociedad...*, op. cit., p. 474.

⁶¹¹ NOV. R. VII, XVIII, I; Antonio DOMÍNGUEZ ORTIZ, *Sociedad...*, op. cit., p. 471; Carlos MERCHÁN, *La administración...*, op. cit., p. 168; del mateix autor, *Gobierno...*, op. cit., p. 213. NOV. R. VII, XVIII, II, cap. 10.

⁶¹² NOV.R., VII, XVIII, II, cap. 11; Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit. p. 94.

⁶¹³ NOV.R., VII, XVIII, II, cap. 12.

La preferència entre els diversos diputats s'establia, en primer lloc, pel criteri d'antiguitat, és a dir aquell que havia jurat abans el càrrec, i si l'havien jurat al mateix temps, resultava elegit el que havia obtingut més vots. Si estaven empatats, es preferia el de més edat o es decidia per sorteig, segons els casos⁶¹⁴.

Aquesta mateixa Instrucció atribuïa als diputats el dret a assistir a totes les reunions del consistori, encara que no pogués participar en les deliberacions ni en les votacions⁶¹⁵.

L'any 1768 l'Audiència dictaminà que els diputats i personers havien d'assistir a totes les sessions dels Ajuntaments encara que no es deliberés sobre matèria d'abastaments i atorgà als diputats veu i vot en tots els assumptes equiparant-los d'aquesta manera als regidors⁶¹⁶.

La Circular de 30 d'abril de 1769 els hi atorgà funcions de mostassà⁶¹⁷ la qual cosa va desencadenar una col·lisió de competències amb la figura del mostassà, encarregat de les matèries de mercats i aliments⁶¹⁸.

⁶¹⁴ Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., pp. 94-95.

⁶¹⁵ Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 99; NOV. R. VII, XVIII, II, cap. 14.

⁶¹⁶ TORRAS, p. 344. L'Audiència acordà: "*que en lo sucesivo sean llamados, concurren y acistan a todos los ayuntamientos [...] los diputados y personero [...], no solamente en los ayuntamientos que se haia de tratar en punto de abastos, sino en todos los que ocurran, y en todos estos ayuntamientos tengan voz y voto los diputados como los regidores que componen el ayuntamiento*".

⁶¹⁷ NOV.R., VII, XVIII, II, nota 6; CEBREIROS, pp. 217-218 i de 218-228 l'autor va relatant aquest creixement de funcions dels diputats a través de la documentació trobada a Santiago com pot ser, per ex., la comprovació de la qualitat del vi, etc.; Antonio DOMÍNGUEZ ORTIZ, *Sociedad y Estado...* op. cit., p.472, creu que els diputats tenien, en un primer moment, competències únicament en matèria d'abastaments i que posteriorment, es va estendre a l'administració de pòsits i propis i als sorteigs de quintes.

⁶¹⁸ Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 100; TORRAS, p.

1.3.7.2.1. Requisits

És important destacar que a la Instrucció de 1766 s'explicita que el càrrec pot ocupar-lo tant un noble com un plebeu⁶¹⁹.

S'aplicà idèntica normativa tant pels diputats com pels procuradors síndics⁶²⁰.

Segons la Instrucció de 1766, ni els regidors ni la resta d' individus de la Corporació local no podien ésser elegits diputats ni síndics. Així es garantia que no neutralitzessin la tasca que s' havia encomanat a aquestes noves figures⁶²¹.

No estava permès elegir cap persona que hagués ocupat un càrrec municipal fins que haguessin transcorregut dos anys des del dia del seu cessament⁶²².

343.

⁶¹⁹ NOV.R., VII, XVIII, II, cap. 9; Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op.cit., pp. 88-89; CEBREIROS, p. 216, puntualitza que la Reial Cèdula de 18 de març de 1783 aprova que podran ocupar aquest càrrec aquelles persones que realitzen un ofici mecànic.

⁶²⁰ CEBREIROS, p. 239; TORRAS, p. 341.

⁶²¹ NOV. R., VII, XVIII, XI, Cap. 8.

⁶²² NOV. R., VII, XVIII, XI, Cap. 7. La Cèdula del Consell de 15 de novembre de 1767 recopilada a NOV. R., VII, XVIII, III redueix el buit legal a 1 any pels oficis de justícia amb l'excepció dels diputats i personers: "...*declaro por punto general, que con solo un año de hueco puedan ser electos para cualesquier oficio de justicia, pero para ejercer la Diputación o personería se ha de guardar e de dos años que previene la instrucción y ley precedente*".

No podien ésser elegits els familiars dels regidors o d'algun altre càrrec de l'Ajuntament fins al quart grau de consanguinitat, així com tampoc un deutor del comú⁶²³. Les eleccions de diputats i síndics personers havien de tenir lloc abans que la designació dels alcaldes per tal de que no es donés una incompatibilitat sobrevinguda⁶²⁴.

No podien ocupar el càrrec els deutors del comú "*para evitar parcialidad con el Ayuntamiento ni otras personas*"⁶²⁵.

Es trobaven exempts els empleats del Ministeri de marina⁶²⁶, així com també els empleats de les Rendes reials⁶²⁷, administradors, comptadors, advocats, visitadors⁶²⁸. S'establiren altres incompatibilitats com ésser titulars del Sant ofici, administradors de bules, etc.⁶²⁹. Es van anar augmentant els supòsits d'exclusió⁶³⁰.

1.3.7.2.2. Procediment electoral

Va ésser la Instrucció de 26 de juny de 1766 la que va regular el procediment electoral d'aquests dos nous oficis municipals, establint: "*la*

⁶²³ NOV.R., VII, XVIII, II, cap. 8, Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *La administración...*, pp. 177, 183.

⁶²⁴ NOV. R. VII, XVIII, III; CEBREIROS, *El municipio...*, op. cit., p. 214.

⁶²⁵ NOV. R., VII, XVIII, I, n. 7; Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., p. 87.

⁶²⁶ NOV. R. VII, XVIII, VI, nota 10; Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., p. 29.

⁶²⁷ Reial ordre de 5 de febrer de 1768; Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., p. 31.

⁶²⁸ Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., p. 32.

⁶²⁹ CEBREIROS, p. 214; Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., p. 35.

⁶³⁰ Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *La administración...*, op. cit., p. 177; del mateix autor, *Gobierno...*, op. cit., p. 208; CEBREIROS, p. 215.

elección de diputados y personeros se debe executar por todo el pueblo dividido en parroquias o barrios, entrando con voto activo todos los vecinos seculares y contribuyentes", els quals en aquells pobles que tinguessin únicament una sola parròquia havien d'elegir a vint-i-quatre comissaris electors, i en aquelles poblacions que n'hi hagués més d'una se'n nomenarien dotze per parròquia , que serien els qui designarien les persones que havien d'ocupar definitivament els càrrecs⁶³¹.

Segons Guillamón, quan el legislador afirma "tot el poble" inclou a tots els veïns seculars i contribuents. No existeix una retallada important amb l'exigència de contribuent donat que pràcticament la majoria dels veïns ho era.

Les eleccions tenien lloc els darrers dies del mes de desembre⁶³².

En aquesta Instrucció es prohibeix de manera explícita als membres de l'Ajuntament "*entrometerse en esta elección, que se ha de hacer por el vecindario y electores gradualmente en el modo y forma que queda propuesto, aun cuando en los demás oficios de república se observe otra práctica*⁶³³", amb la finalitat d'evitar qualsevol possible intromissió dels regidors en aquelles persones que havien d'ocupar aquests càrrecs⁶³⁴.

⁶³¹ NOV.R. VII, XVIII, II; Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., pp. 27-29; pel funcionament del procediment electoral ens remetem a l'obra d'aquest autor a les pp. 48 ss; Miguel SERRANO BELEZAR, *Discurso político-legal sobre la erección de los diputados y personeros del común de los reynos de España, sus elecciones y facultades*, Valencia, 1790; Manuel PÉREZ BUA "Las reformas de Carlos III en el régimen local de España", a *Revista de ciencias jurídicas y sociales*, 6 (1919) p. 231; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 103; Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *Gobierno...*, op. cit. pp. 207-210; i del mateix autor, *La administración...* op. cit., p. 183; CEBREIROS, p. 207-213; TORRAS, pp. 340 ss.

⁶³² Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., p. 36.

⁶³³ NOV.R. VII, XVIII, II, cap. 4, Instrucció del Consejo de 26 de junio de 1766.

⁶³⁴ Antonio DOMÍNGUEZ ORTIZ, *Sociedad...*, op. cit., p. 472; CEBREIROS, p.

En cas d'empat en les votacions, el president dels compromissaris podia decidir entre les següents possibilitats: Que es repetís la votació però només entraven en aquesta aquells aspirants al càrrec que havien empatat en vots, i si no s'aconseguia un desempat, aleshores es recorria al sorteig. No obstant, el president podia també, ja que tenia un poder decisiu, si tots els membres hi estaven d'acord, elegir ell l'aspirant a ocupar el càrrec, acudir al criteri de la major edat i, finalment recórrer a la decisió del Reial Acord, informant-lo de les qualitats dels diferents aspirants. Aquesta via era la menys freqüent ja que el Tribunal únicament intervenia en situacions d'irregularitat en les eleccions⁶³⁵.

A Catalunya, l'any 1766, a través d'un Auto acordat, es va modificar el procediment electoral, de manera que les circumscripcions electorals passaven a ser els barris en comptes dels gremis. Aquesta normativa es va començar a aplicar l'any 1771. Aquesta reforma electoral perseguia de forma molt clara fer fonedissa la participació real del poble, que veia representats els seus interessos en la Corporació local, a través, fonamentalment dels gremis. Aquest fet va comportar un alt grau d'abstencionisme perquè el poble va deixar de veure que els elegits representessin veritablement els seus interessos. L'abstencionisme va arribar a tal grau que fins i tot s'havien d'imposar multes per forçar als veïns a acudir a les eleccions⁶³⁶.

Les eleccions no van estar exemptes de problemes⁶³⁷.

207.

⁶³⁵ Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., p. 50.

⁶³⁶ TORRAS, pp. 354-355.

⁶³⁷ Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 104.

1.3.7.2.3. Presca de possessió i jurament

Aquells que havien resultat elegits prenien possessió i juraven el càrrec a principis d'any⁶³⁸.

1.3.7.2.4. Duració del càrrec

Inicialment, segons l'Auto Acordat de 5 de maig de 1766, la duració del càrrec era anual, però, per Reial Provisió de 31 de gener de 1769, va esdevenir bianual renovant-se cada any la meitat dels diputats. Es va fixar que no es renovessin tots els diputats de cop sinó gradualment, de manera que a les poblacions on n'hi havia dos, cada any se'n renovés un, i allà on n'hi havia quatre es canviessin de dos en dos⁶³⁹.

En cas d'absència, malaltia o mort del diputat o síndic havia d'ésser substituït per aquell individu que l' havia seguit en vots⁶⁴⁰.

La reelecció no estava permesa per evitar la continuïtat en el càrrec, però a la pràctica era habitual que es donés⁶⁴¹.

⁶³⁸ NOV.R., VII, XVIII, II, cap. 5, 6, 7; Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., pp. 36, 77; CEBREIROS, p. 208.

⁶³⁹ NOV.R., VII, XVIII, IV; Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., pp. 37-38; Antonio DOMÍNGUEZ ORTIZ, *Sociedad y Estado...*, op. cit, p. 472; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., pp. 103-104; Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *Gobierno...* op.cit llibre: *Gobierno...*, pp. 210-211; CEBREIROS, p. 230.

⁶⁴⁰ NOV. R. III, VII, VIII; Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., p. 79.

⁶⁴¹ Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., pp. 39-45; Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *Gobierno...*, op. cit., p. 211; CEBREIROS, p. 208.

1.3.7.2.5. Responsabilitat dels diputats

Les seves actuacions eren supervisades pel corregidor qui havia de tenir cura de que els diputats complissin les obligacions establertes per l'Auto Acordat de 5 de maig de 1766 i la Instrucció per a diputats de juny del mateix any⁶⁴².

1.3.7.2.6. Atribucions dels diputats del comú

En el capítol XIII de la Instrucció de 26 de juny de 1766 es determinen les atribucions que inicialment es van concedir als diputats així com també als síndics personers.

Els diputats els hi pertocava ocupar-se especialment dels abastaments de la població, mercats i altres temes relacionats amb l'activitat econòmica⁶⁴³. En concret als diputats se'ls hi conferia: "*tratar y conferir en punto de abastos, examinar los pliegos o propuestas que se hicieran, y establecer las demás reglas económicas tocantes a estos puntos que pida el bien del común*"⁶⁴⁴". Les atribucions que es poden incloure dins d'aquesta descripció són molt àmplies i a causa de la manca de determinació van ésser, en el seu moment, font de conflictes competencials entre els diputats i els regidors, al mateix temps que afavorí que les atribucions d'aquests nous càrrecs s'anessin estenent, comportant inevitablement, una intromissió en l'esfera de les competències dels regidors, els quals van perdre part de les

⁶⁴² NOV. R. VII, XI, XXVII; Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., pp. 231 ss. Aquest control per part del corregidor es troba regulat en la Instrucció per a corregidor de 1788.

⁶⁴³ Ramón Lázaro de DOU y de BASSOLS, *Instituciones del derecho...*, op. cit., III, p. 243.

⁶⁴⁴ NOV.R. VII, XVIII, I, cap. 5; En tema de la competència dels diputats en matèria d'abastaments ens remetem a Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., pp. 139 ss.

atribucions que els hi havien estat concedides fins aleshores⁶⁴⁵. Així s'observa com a la Instrucció de 26 de juny de 1766 ja es va modificar el contingut de l'Auto de 5 de maig del mateix any perquè en el seu capítol 13 es va fixar aquesta tendència a l'ampliació competencial, legislant que: "*Tambien se admitirá á estos Diputados á las Juntas de pósito, y otras qualesquiera concernientes al abasto del pan...para que se actuen de la bondad del género, de la legalidad del precio, y de como se observa la Real Pragmática de 11 de julio y provision acordada de 30 de octubre de 1765*"⁶⁴⁶.

Segons Guillamón la funció dels diputats en matèria d'abastaments consistia en afavorir la llibertat de comerç⁶⁴⁷ i la seva missió no era "*exactamente fiscalizar a los regidores –aunque de hecho se convirtieran en fiscales por la no convivencia con los concejales-, sino actuar junto a ellos en los abastecimientos*"⁶⁴⁸.

Una Reial Cèdula del 2 de desembre de 1767 va atorgar als diputats del comú poder assistir i votar a la Junta de propis i arbitris "*en todos los asuntos que se traten del gobierno, administración, recaudación y distribución de dichos efectos*"⁶⁴⁹.

⁶⁴⁵ L'augment d'atribucions dels diputats a: Manuel PÉREZ BÚA, "Las reformas de Carlos III en el régimen local de España", a *Revista de ciencias jurídicas y sociales*, 6 (1919) pp. 230-231; Antonio DOMÍNGUEZ ORTIZ, *Sociedad...*, op. cit., p. 472; TORRAS, pp. 342-344; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 100; CEBREIROS, p. 216.

Conflictes competencials a: Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., p. 236; TORRAS, pp. 343, 350-354; CEBREIROS, pp. 227-228.

⁶⁴⁶ NOV. R. VII, XVIII, II, cap. 13; Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., p. 133; CEBREIROS, pp. 216-217.

⁶⁴⁷ Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., p. 134.

⁶⁴⁸ Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., p. 157.

⁶⁴⁹ NOV. R. VII, XVIII, I, nota 1; Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., p. 159; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 100; TORRAS, p. 343; CEBREIROS, p. 217.

Uns mesos més tard, s'aprova, per Circular de 10 de novembre de 1769, atorgar vot als diputats "*como a los regidores en la exacción de penas, suspensión, privación y nombramiento de los oficiales de caudales públicos*"⁶⁵⁰.

Per Reial Cèdula de 17 de desembre de 1771 es va establir que els diputats havien d'ajudar els regidors en els allistaments de quintes pel reemplaçament de l'exèrcit. La raó d' atorgar aquesta competència a aquests subjectes era, segons Guillamón, vetllar per una justa igualtat en el sorteig⁶⁵¹. També van intervenir en el nomenament i destitució d'oficials que empraven el cabal públic i els abastaments⁶⁵².

1.3.7.3. *Procurador síndic personer*

Segons Dou y de Bassols hi ha una clara equiparació entre el procurador síndic i el de síndic personer: "*Parece que el empleo de síndico personero se reduce á lo mismo, que el de síndico procurador, teniendo uno y otro voz para pedir lo conveniente y útil en nombre del público...*"⁶⁵³.

Aquesta figura apareix perfilada per buscar una solució al fet que el càrrec de procurador general hagués quedat controlat per una mateixa família i que en molts casos l'exercia un regidor. El procurador general havia nascut per defensar els interessos populars i havia quedat absorbit per l'oligarquia local, la qual cosa havia impossibilitat aconseguir l'objectiu pel qual s' havia

⁶⁵⁰ NOV. R. VII, XVIII, I, nota 2; Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., p. 208.

⁶⁵¹ Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., p. 230.

⁶⁵² Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p.100.

⁶⁵³ Ramón Lázaro de DOU y de BASSOLS, *Instituciones del derecho...*, op. cit., III, p. 241; CEBREIROS, p. 237.

creat. Així, l' Auto Acordat de 5 de maig de 1766 estableix que quan es donés aquesta situació, per compensar, es designés un procurador síndic⁶⁵⁴.

La Reial Cèdula de 15 de novembre de 1767 va ampliar aquest supòsit al regular que també s'elegiria un síndic personer quan el procurador general l'hagués designat l'Ajuntament⁶⁵⁵. A partir d'aquest moment, aquest càrrec es va generalitzar.

De totes maneres, allò que diferencia a aquestes dues figures, ja que ambdues s'havien creat per vetllar pels interessos del comú, era que el procurador general tenia un més ampli ventall de competències que el síndic personer⁶⁵⁶.

A l'Ajuntament ocupaven el seient després del procurador síndic perpetu⁶⁵⁷. El seient que corresponia al síndic personer era posterior en preferència al del procurador síndic general, sempre i quan aquest darrer hagués estat elegit de conformitat amb la normativa vigent, ..." el cual tenga asiento también en el Ayuntamiento después del procurador síndico perpetuo..."⁶⁵⁸.

1.3.7.3.1. Responsabilitats del procurador síndic personer

Les seves actuacions eren supervisades pel corregidor qui havia de tenir cura de que els personers complissin les obligacions establertes per l'Auto

⁶⁵⁴ NOV.R., VII, XVIII, I, Cap. 7; CEBREIROS, pp. 236-237.

⁶⁵⁵ NOV.R., VII, XVIII, III.

⁶⁵⁶ Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., p. 253.

⁶⁵⁷ NOV. R. VII, XVIII, I, nota 7, "...un Procurador Síndico Personero del Público; el qual tenga asiento tambien en el Ayuntamiento despues del Procurador Síndico perpetuo..."

⁶⁵⁸ NOV. R., VII, XVIII, I; Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., pp. 93, 240.

Acordat de 5 de maig de 1766 i la Instrucció per a diputats de juny del mateix any⁶⁵⁹.

1.3.7.3.2. Atribucions del procurador síndic personer

A l'Auto Acordat de 5 de maig de 1766 s'especificava que el procurador síndic tenia "*...voz para pedir y proponer todo lo que convenga al público generalmente, é intervenga en todos los actos que celebre el Ayuntamiento, y pida por su oficio lo que se le ofrezca al comun con método, orden y respeto...*"⁶⁶⁰ però no podia votar⁶⁶¹.

La seva missió era fiscalitzar l'actuació dels regidors i protegir els ciutadans de les seves extralimitacions, com queda explícitament determinat en l'Auto de 5 de maig de 1766. Aquesta atribució, com que era molt poc concisa, permetia donar cabuda a moltes competències, la qual cosa va provocar un conflicte competencial amb els regidors, ja que com molt bé descriu Torras "*representaven una intromissió directa en les atribucions que des de la promulgació del decret de Nova Planta corresponien per dret propi als regidors*"⁶⁶².

Guillamón considera que la seva acció consistia en "*pedir los beneficios y ventajas de su vecindario, mas no para determinar y resolver acerca de ellas, sino para INSTAR*"⁶⁶³.

⁶⁵⁹ NOV. R. VII, XI, XXVII; Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., pp. 231 ss. Aquest control per part del corregidor es troba regulat en la Instrucció per a corregidor de 1788.

⁶⁶⁰ NOV.R., VII, XVIII, I, nota 7.

⁶⁶¹ Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., pp. 93, 239.

⁶⁶² NOV. R., VII, XVIII, I, cap. 7; TORRAS, p. 343; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA; *El municipio...*, op. cit., p. 84.

⁶⁶³ Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., pp. 239, 254-255.

Guillamón cita com a competències: controlar els abastaments, propis i arbitris, vetllar perquè els sobrants de propis s'apliquessin a reduir els censos, pagar als creditors els seus crèdits, tenir accés als repartiments realitzats als veïns, reconèixer i visitar les fàbriques construïdes amb diners de propis, vigilar el pagament als "asentistas" -sense poder entrar a examinar els repartiments realitzats per cobrir aquestes despeses- i tenir cura de la neteja de carrers, l'ornament i la seguretat dels edificis⁶⁶⁴. Segons aquest autor era, però, l'activitat de policia la més rellevant d'aquest nou càrrec, especialment les obres públiques, neteja, ornament i seguretat d'edificis⁶⁶⁵. El 31 de gener de 1790 es va aprovar una Reial ordre que atorgava vot als personers en la Junta de policia⁶⁶⁶.

En matèria de policia urbana aquest càrrec col·lisionava amb el corregidor, sobretot, a partir de 1766 que l'intendent deixa de tenir competències en matèria de policia⁶⁶⁷.

Val a dir que el seu marge de maniobra era, doncs, com podem veure, molt gran. Els regidors s'oposaren a aquesta amplitud de competències la qual cosa va esdevenir una font de conflictes constant a tot l'Estat. Aquesta situació d'enfrontaments reiterats comportà que els síndics personers

⁶⁶⁴ CEBREIROS, pp. 242-243; Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., pp. 256-257; Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, "El procurador síndico general y los representantes del común en el ayuntamiento de Palencia bajo el reformismo borbónico (siglo XVIII)" a *Actas del II Congreso de Historia de Palencia, vol. III: Edad moderna y contemporánea*, (1988), p. 261.

⁶⁶⁵ Javier GUILLAMÓN ALVAREZ, "Campomanes y las reformas en el régimen local: Diputados y personeros del Común", a *Cuadernos de investigación histórica*, 1 (1997) p. 132.

⁶⁶⁶ NOV. R. VII, XVIII,II, nota 7; Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., pp. 286, 258-261.

⁶⁶⁷ Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, cit., p.224.

acudissin al Consell de Castella, que sempre es va mostrar propici a l'increment de les seves atribucions⁶⁶⁸.

Tal i com hem pogut observar en l'apartat que fa referència a les atribucions dels diputats, l'Audiència de Catalunya sentència el 1768 que tant els diputats com els síndics personers assisteixin a totes les reunions dels Ajuntaments⁶⁶⁹.

Infante afirma que, almenys en el cas de Salamanca, una vegada més ens trobem un exemple de com la realitat s'allunya sovint de la norma jurídica. Si el síndic personer se li van atribuir unes competències molt per sota de les dels diputats, en la realitat salmantina del divuit, aquest càrrec està francament allunyat de la legalitat⁶⁷⁰.

Tal i com hem pogut observar, les normes sobre diputats i personers van inclinar la balança a favor dels diputats. Ja sigui pel lloc preferent que ocupaven, com perquè tenien dret a vot, així com també per les atribucions que se'ls hi van concedir⁶⁷¹. En canvi, la legislació no va establir diferències entre aquests dos càrrecs municipals en temes de menys transcendència, segons Infante, com eren el procediment electoral i el règim d'incompatibilitats i exempcions per poder ésser elegits per aquests càrrecs⁶⁷².

⁶⁶⁸ CEBREIROS , p. 243.

⁶⁶⁹ TORRAS, p. 344.

⁶⁷⁰ Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., pp. 101-102.

⁶⁷¹ Ens remetem a l'apartat de les atribucions de diputats i personers. Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 100; Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *Gobierno...*, op. cit., p. 204.

⁶⁷² Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 101; NOV. R. VII, XVIII, II; NOV. R. VII, XVIII, V; NOV. R. VII, XVIII, VI; NOV. R. VII, XVIII, III; NOV. R. VII, XVIII, IV, n. 8; NOV. R. VII, XVIII, IV, n 9; NOV. R. VII, XVIII, IV, n. 10.

1.3.8. Alcaldes de barri

Amb les reformes municipals portades a terme per Carles III es van crear, per Reial Cèdula de 6 d'octubre de 1768 per a la ciutat de Madrid, els alcaldes de barri, que tenien com a finalitat "*un control preventiu més elevat i, en el seu cas dissuasiu, dels respectius veïnatges*". Darrera d'aquesta Cèdula hi trobem, doncs, la persecució d'un major control de la població amb la finalitat d'evitar possibles protestes i motins populars. Un temps més tard, el 13 d'agost de 1769 es va promulgar una Reial Cèdula en la que s'establia, tot seguint el model de Madrid, la figura de l'alcalde de barri a "*todas las ciudades con Chancillerías y Audiencias*" i es va anar estenent a moltes altres localitats⁶⁷³.

Aquests alcaldes depenien dels alcaldes de quarter i aquests formaven part dels organismes judicials de les Cancelleries i de les Audiències.

1.3.8.1. Designació

Segons la normativa existent sobre aquests alcaldes, el procediment electoral que s'havia d'aplicar havia d'ésser el mateix que el dels diputats i síndics al qual ens remetem⁶⁷⁴.

⁶⁷³ Reial cèdula de 6 d'octubre de 1768, Instrucció de 21 d'octubre de 1768 va regular de forma minuciosa diferents aspectes d'aquest ofici municipal; NOV.R. III, XXI, X; Reial cèdula de 13 d'agost de 1769; NOV.R., V, XIII, I, cap. 15 i 16; Josep M. GAY ESCODA, *El corregidor...*, op. cit., p. 462; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., pp. 84, 106-107. Sobre els alcaldes de barri: Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, "La Audiencia de Canarias y el gobierno municipal: establecimiento de los alcaldes de barrio (1769-1803)", a *Investigaciones Históricas*, I (1979) pp. 161-173; Francisco AGUILAR PIÑAL, "Un alcalde de barrio en el Madrid de Carlos IV", a *Boletín del Centro de Estudios del siglo XVIII*, 6 (1978) pp. 19-45; E. Salanova, *La reforma municipal barcelonesa: Los alcaldes de barrio, 1769*, Tesi de llicenciatura, Barcelona, 1970.

1.3.8.2. *Atribucions*

Els hi van atribuir unes competències que havien estat fins aleshores pròpies del govern municipal⁶⁷⁵ i que són les següents⁶⁷⁶:

Havien de matricular a tots els veïns, tant els que entraven com els que surtien, “celando la policia”.

Havien de tenir cura de l'enllumenat.

S'ocupaven de la neteja dels carrers i de les fonts.

S'encarregaven de l'ordre públic.

Tenien jurisdicció pedània.

Havien d'enviar els pobres a l'hospici, ocupar-se de que els nens abandonats aprenguessin un ofici o es possessin a servir, així com també havien de tenir cura i vigilància dels vagabunds i ociosos.

1.3.9. **Altres càrrecs municipals**

En aquest apartat ens referim a un conjunt completament heterogeni d'individus que desenvolupaven activitats diverses dins del municipi. Elegits periòdicament, amb renovació anual. Encara que sovint, les mateixes persones exercien un càrrec durant un període més o menys dilatat en el

⁶⁷⁴ Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 109.

⁶⁷⁵ Jesús MARINA BARBA, *Poder municipal y reforma en Granada durante el siglo XVIII*, (completar), p. 202.

⁶⁷⁶ NOV.R., III, XXI, IX, cap. 7; i III, XXI, X.

temps⁶⁷⁷. Es trobaven exclosos de la presa de decisions ja que aquests oficials no formaven part del consistori i no assistien, exceptuant algun cas aïllat, a les seves reunions⁶⁷⁸.

Aquests oficis eren regulats jurídicament mitjançant les ordenances locals, fet que ens impedeix de tractar-los genèricament, per aquest motiu ens remetem a les monografies citades en aquest capítol.

A Catalunya, la cèdula de 2 de gener de 1719 regulava els oficis subalterns de les localitats cap de Corregiment⁶⁷⁹. Aquests oficis havien d'ésser elegits pel monarca a través de la Cambra de Castella havent informat amb anterioritat al capità general i a la Reial Audiència. Només els oficis considerats més menors, mecànics, tals com el porter, el pregoner, etc. podien ésser proveïts pels regidors amb la presència del corregidor⁶⁸⁰.

L'Audiència declarà que en el decret de Nova Planta la creació i nomenaments d'oficis ,tant majors com menors, s'havia reservat al monarca. El capità general i l'Audiència podien designar el comptador en les capitals de Corregiment⁶⁸¹.

1.4. FUNCIONAMENT DE L'AJUNTAMENT

1.4.1. Sessions

⁶⁷⁷ NOV. R. VII, IV, X.

⁶⁷⁸ Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 33.

⁶⁷⁹ Josep M^a GAY ESCODA, *El corregidor...*, op. cit., p.270, Joan MERCADER I RIBA, *Felip V...*, op. cit. Ens remetem a aquest autor que enumera els diferents oficis subalterns, pp. 92-93, 393-394.

⁶⁸⁰ Joan MERCADER I RIBA, *Felip V...*, op. cit., pp. 393-394.

⁶⁸¹ Josep M. GAY ESCODA, *El corregidor...*, op. cit., p. 272.

Els membres de l'Ajuntament es reunien per prendre les decisions que els hi pertocaven sobre les matèries de la seva competència.

En les poblacions cap de Corregiment⁶⁸², les reunions de l' Ajuntament havien de celebrar-se en les cases del comú i es fixà la quota mínima de quatre regidors, amb l'assistència del corregidor, perquè la constitució de la reunió fos vàlida. Les sessions ordinàries es celebraven els dilluns, dimecres i divendres. Les sessions extraordinàries se celebraven per decisió última del corregidor⁶⁸³.

Corresponia al corregidor, tinent de corregidor o al regidor degà convocar i presidir les reunions de l'Ajuntament. Sense aquest requisit la celebració esdevenia nul·la⁶⁸⁴. Segons Cebreiros qui presidia era l'alcalde més antic i en defecte d'aquest, l'altre alcalde, i a manca d'aquests dos, presidia en substitució el regidor degà ⁶⁸⁵.

El president firmava les convocatòries de les sessions i el porter era l'encarregat de fer-les arribar als convocats. S'indicava el lloc, dia, hora i l'ordre del dia⁶⁸⁶.

En aquestes sessions, a Catalunya, s'hi reunien des de 1760⁶⁸⁷, els alcaldes ordinaris, regidors i el procurador general, i des de 1766 els diputats del

⁶⁸² Cèdula instructòria de 13 d'octubre de 1718 que regula les regles bàsiques de les capitals corregimentals.

⁶⁸³ Josep M. GAY ESCODA, *El corregidor...*, op. cit., p. 268.

⁶⁸⁴ Josep M. GAY ESCODA, *El corregidor...*, op. cit., p. 269; Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *Gobierno...*, op. cit., pp. 229-230; Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *El corregidor...*, op. cit., p. 204.

⁶⁸⁵ CEBREIROS, p. 258.

⁶⁸⁶ CEBREIROS, p. 258.

⁶⁸⁷ TORRAS, p. 331.

comú i el procurador síndic personer. Un dels escrivans era l'encarregat de redactar l'acte de tot allò que transcorria en cada una d'aquestes reunions en uns llibres que havia de custodiar, arxivar i tenir-ne cura⁶⁸⁸.

Arribat el dia i hora de la reunió, presents els assistents s'iniciava la sessió amb una missa i tenien lloc una sèrie de formalitats. Un cop finalitzada la cerimònia d'obertura de les reunions es començaven a debatre els temes establerts en la convocatòria sense poder entrar en la discussió d'altres assumptes que no haguessin estat prèviament determinats⁶⁸⁹. El cert és que les formes de deliberació no les trobem pràcticament regulades⁶⁹⁰. L'alcalde més antic era a qui li pertocava iniciar les discussions de cada una de les matèries⁶⁹¹. S'especificà l'obligatorietat de la sortida del regidor en cas de que tingués una vinculació personal amb algun dels temes que s'hagi de debatre⁶⁹². L'adopció d'acords es prenia per majoria dels assistents i, en cas d'empat, aquell que dirigia el debat gaudia de vot decisor per desfer l'empat⁶⁹³.

L'escrivà redactava l'acte de la reunió i firmaven tots els presents⁶⁹⁴.

A la Reial Audiència li competia salvaguardar el funcionament intern dels municipis com també resoldre qualsevol litigi entre regidors o entre aquests i els batlles o els corregidor⁶⁹⁵.

⁶⁸⁸ Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *El municipio...*, op. cit., p. 223; CEBREIROS, p. 257.

⁶⁸⁹ CEBREIROS, p. 260.

⁶⁹⁰ Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *El municipio...*, op. cit., p. 223.

⁶⁹¹ CEBREIROS, p. 261.

⁶⁹² NOV.R., III, VI, XXXIV; Ramón Lázaro DE DOU Y DE BASSOLS, *Instituciones del derecho...*, op. cit., II, p. 206; i CEBREIROS, p. 261.

⁶⁹³ CEBREIROS, p. 261.

⁶⁹⁴ CEBREIROS, p. 262.

1.4.2. Les Comissions i les Junes

A banda de les sessions ordinàries i extraordinàries de l'Ajuntament, el govern del municipi es feia efectiu a través de les Comissions i de les Junes. Cada any, durant el mes de gener, es nomenaven les persones d'entre els regidors que treballarien en cada una de les Comissions⁶⁹⁶.

Es deliberava en Junes *ad hoc* determinades competències de la corporació local degut a la seva especial importància. Algunes funcionaven amb caràcter permanent com la Junta de propis i arbitris i d'altres només per un període determinat⁶⁹⁷.

Segons Guillamón, l'increment de tecnificació i burocratització dels municipis va fer que sobretot a la segona meitat del segle divuit, la majoria de les tasques pròpiament administratives de la corporació les portaven a terme les diferents Comissions⁶⁹⁸.

1.5. COMPETÈNCIES DELS AJUNTAMENTS

Segons Tomás y Valiente *"el núcleo del gobierno ec de los pueblos lo constituía "la administración de los propios, la tutela sobre los comunes, el arrendamiento de puestos de abastos públicos y la policía sobre mercados, géneros, pesos y medidas, la decisión sobre imponer arbitrios, la posibilidad*

⁶⁹⁵ TORRAS, p. 206.

⁶⁹⁶ CEBREIROS, p. 268. Ens remetem a l'apartat d'aquest autor que tracta de les Comissions i Junes, pp. 268-290.

⁶⁹⁷ CEBREIROS, p. 280.

⁶⁹⁸ Javier GUILLAMÓN ÁLVAREZ, *Las reformas...*, op. cit., p. 340.

de ocupar de hecho ciertos bienes de propios o comunes sin dar cuenta a nadie..."⁶⁹⁹.

En aquesta època, el municipi s'ocupava de matèries tan diverses com hisenda municipal, abastament de la població, policia urbana, obres públiques, beneficència, moralitat, ordre públic, cerimònies, festes i espectacles, comerç i fàbriques, defensa, ensenyança, sanitat⁷⁰⁰. El municipi del segle XVIII va sofrir una retallada considerable de competències sobretot en l'àmbit d'hisenda⁷⁰¹. Aquesta pèrdua d'atribucions s'explica perquè es pretenia erigir el municipi en un mer òrgan subordinat a l'administració estatal.

A més a més, l'Ajuntament no solament s'ocupava de matèries pròpies del municipi, sinó que al mateix temps, col·laborava en activitats estatals ja que l'Estat delegava al municipi atribucions que no podia assumir, com el reclutament d'homes a l'exèrcit, recaptació de rendes provincials, etc.

Tots els autors que han estudiat els municipis a l'edat moderna coincideixen en afirmar que l' abastament de la població, juntament amb la hisenda municipal en la seva doble vessant de propis i arbitris, van ésser les màximes preocupacions del municipi borbònic. El paper preponderant atorgat al corregidor en aquest àmbit va produir una important col·lisió competencial en aquest terreny⁷⁰².

1.5.1. Abastaments

⁶⁹⁹ CEBREIROS, p. 294.

⁷⁰⁰ CEBREIROS, pp. 293 ss.

⁷⁰¹ Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *Gobierno...*, op. cit., p. 239; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., pp. 113 ss; TORRAS, pp.204-205.

⁷⁰² Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *Sobre el Estado...*, op. cit., p. 206; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., pp. 113-114.

Aquesta era una de les competències més importants dels municipis. Hi havia una clara preocupació per tal de que tots els veïns tinguessin aprovisionaments de tots els productes alimentaris, per aquesta raó hi havia un clar control en la quantitat, qualitat, pes i preu dels aliments.

El tema del tractament dels abastaments es trobava regulat àmpliament en les ordenances locals⁷⁰³.

Els Ajuntaments també s'ocupaven d'arrendar determinats productes al millor postor o els administrava directament la pròpia Corporació en aquells casos en que no "*existiesen pujas beneficiosas para el público*"⁷⁰⁴.

1.5.2. Policia urbana

Dou y de Bassols explica que amb eml mot "policia" s'ha d'entendre el bon ordre en general, el defineix com a "*aseo, la limpieza, curiosidad, buena crianza y urbanidad en el trato, y todas las providencias de buen gobierno, que inmediata o mediatamente influyan en el aseo, en la comodidad de los moradores, en la seguridad de sus bienes y personas...*"⁷⁰⁵.

1.5.3. Obres públiques

Tenien competències en matèria d'obres públiques per construir o arreglar camins, ponts carrers, obres en edificis públics, canyeries etc⁷⁰⁶.

⁷⁰³ Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., pp. 113-155; CEBREIROS, pp. 379-436; Ens remetem a Gonzalo ANES, "Los pósitos en la España del siglo XVIII", a *Moneda y Crédito*, 105 (1968) pp. 39-69.

⁷⁰⁴ CEBREIROS, p. 379.

⁷⁰⁵ Seguint a CEBREIROS utilitzem la definició de de DOU y de BASSOLS, *Instituciones del derecho...* op. cit., vol. III, pp. 340-341.

⁷⁰⁶ CEBREIROS, pp.447-473.

1.5.4. **Beneficiència**

A partir del s. XVIII l'Estat va començar a adquirir competències en matèria de beneficiència, tasca que fins aquells moments havien assumit l'Església i alguns particulars. Va començar a intervenir fonamentalment en l'administració dels hospitals, cases de misericòrdia i obres pies⁷⁰⁷.

1.5.5. **Moralitat i ordre públic**

Els municipis s'ocupaven també de la conservació de la moral, les bones costums i la tranquil·litat pública.

Presons

A partir de finals del s. XVIII s'observa un canvi de mentalitat en el govern local en el que han començat a penetrar certs elements ideològics propis dels corrents de pensament humanitaris que circulaven per Europa en l'àmbit del dret penal i, per aquest motiu, es van prendre mesures en matèria de presons encaminades cap a un tracte més digne pels presos.

1.5.6. **Cerimònies, festes i espectacles**

S'ocupaven de cerimònies religioses, rogatives públiques implorant auxili diví, exèquies i entronitzacions reials, festes diverses, teatre, etc.

1.5.7. **Comerç i indústria**

Els municipis intervenien en el comerç mitjançant el control dels gremis.

⁷⁰⁷ CEBREIROS, pp. 474-475.

1.5.8. Defensa

Allotjaments i bagatges

Els Ajuntaments havien de tenir cura d'allotjar les tropes que transitaven per les seves localitats i oferir-los-hi els bagatges necessaris.

Quintes

El 1770 s'aprovà una Reial Ordenança en la que s'ordenava als municipis a confeccionar un padró per poder realitzar el reclutament dels soldats. L'Ajuntament portava a terme els allistaments, decidia sobre les excepcions dels mossos, realitzava el sorteig i conduïa els quintats a la caixa general de reclutament. D'aquestes caixes n'hi havia una a cada cap de corregiment. Aquestes atribucions correspongueren a l'alcalde fins a la promulgació de l'ordre de 17 de desembre de 1771 en la qual es va atribuir també als regidors competències, juntament amb l'alcalde, en l'elaboració de l'allistament. Els diputats del comú vetllaven per la correcta configuració del padró i el personer defensava els interessos dels mossos. La Cèdula de 22 de juny de 1773 atribuïa als escrivans de la Corporació local la facultat de donar fe de l'allistament i del sorteig pel reemplaçament de l'exèrcit⁷⁰⁸.

1.5.9. Ensenyança

La provisió de l' 11 de juliol de 1771 va atribuir competències rellevants a l'Ajuntament en relació al control de l'ensenyament. A partir d'aleshores, eren aquestes Corporacions qui examinaven els aspirants a mestres. Amb

⁷⁰⁸ CEBREIROS, pp. 555-556.

anterioritat a aquesta disposició normativa, els municipis a penes tenien competències en l'àmbit de l'ensenyament i únicament se'ls hi atribuïa la facultat de determinar si un mestre podia exercir en aquella població, obrir una escola, així com també resolien sobre aquells supòsits en que una determinada persona exercia l'ensenyança sense el títol corresponent⁷⁰⁹.

1.5.10. Sanitat

La sanitat a la segona meitat del XVIII es concebia dins de la salubritat, amb la qual cosa les mesures que calia prendre anaven encaminades a en aquest sentit. L'altre punt que abraçava aquesta competència era el de les malalties contagioses com les epidèmies i la pesta que suposaven un perill social evident⁷¹⁰.

1.5.11. Hisenda municipal

Pel que fa referència a l'altre gran tema de les atribucions de la Corporació local, és a dir, la hisenda local hem de dir que el segle XVIII les reformes que es produïren anaren encaminades cap a un clar traspàs d'aquestes atribucions en mans de l'administració central amb la consegüent pèrdua competencial, lògicament, per part de les autoritats municipals. Centralització, doncs, de la hisenda local, és a dir, dels propis i arbitris amb la clara finalitat d'ajudar a eixugar el dèficit de la Monarquia⁷¹¹.

⁷⁰⁹ Títol que els hi havia atorgat el Consell de Castella, CEBREIROS, p. 560.

⁷¹⁰ CEBREIROS, pp. 568 ss.

⁷¹¹ Pel tema de la hisenda municipal durant el segle XVIII ens remetem als treballs de: José CALVO POYATO, "Gobierno municipal, fiscalidad y política agraria en el reinado de Carlos III" a *Cuadernos de Investigación Histórica* (1989) pp. 63-72; Jean Pierre DEDIEU, "Real Hacienda y haciendas

Aquestes reformes, seguint Infante, es poden dividir en tres etapes. La primera va tenir lloc durant la primera meitat del segle divuit on ja es van legislar algunes disposicions jurídiques que apuntaven ja cap aquesta línia de canvis. La segona abraçaria el període de les Instruccions de 1745 i 1760 i una tercera etapa que comprèn el desenvolupament de les instruccions citades que aniria de 1760 a 1836 quan es suprimeix la Comptadoria general de propis i arbitris⁷¹². La finalitat perseguida pel legislador és d'una banda centralitzar la hisenda local desposseint als oficials municipals de les seves funcions i, de l'altra, resoldre les necessitats fiscals de la monarquia borbònica⁷¹³.

El municipi, doncs, va perdre significativament la seva capacitat de disposar del control sobre els fons econòmics, gestió d'ingressos i despeses. Aquest fet significà una pèrdua de poder autonòmic fonamental pel govern local i la seva submissió a l'engranatge de l'administració central.

En l'Ordenança d'intendents de 1749 el legislador elaborà una exposició de motius en la que declarà explícitament la malversació de que eren objecte els fons dels propis i arbitris, i que amb la promulgació d'aquesta norma jurídica es perseguia posar fi a aquesta corrupció de les hisendes locals, concedint per aquest motiu diverses facultats a l'intendent⁷¹⁴.

municipales. Siglo XVIII. Castilla", a *El municipio en la España moderna*, Córdoba, 1996, pp. 171- 189; Pablo FERNÁNDEZ ALBALADEJO, "Monarquía ilustrada y haciendas locales en la segunda mitad del siglo XVIII" a *Fragments de Monarquía*, Madrid, 1992, pp. 456-; Carmen GARCÍA GARCÍA, "Haciendas municipales y bienes de propios: las reformas de Carlos III" a *Anales de Estudios Económicos y Empresariales*, 1 (1986) pp. 89-113; Antonio Miguel BERNAL, "Haciendas locales y tierras de propios: funcionalidad económica de los patrimonios municipales (siglos XVI-XIX)" a *Hacienda Pública Española*, (1978) p.55.

⁷¹² Ens remetem a INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 160.

⁷¹³ Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *Gobierno...*, op. cit., p. 246.

⁷¹⁴ Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *El corregidor...*, op. cit., pp. 324, 327-328.

En la Instrucció de 3 de febrer de 1745 es va establir la creació d'una Junta integrada pel superintendent i dos regidors de l'Ajuntament que gaudien de la seva confiança, amb la finalitat de *"entender en la administración y despacho de los expedientes, que correspondan á los Arbitrios"*⁷¹⁵. Les competències dels oficials de l'Ajuntament, que tenien atribuïda la funció de caràcter comptable de la gestió dels arbitris, es van traspasar al comptador de rentes reials de cada capital⁷¹⁶. Dins d'aquesta política de centralització de la gestió dels arbitris trobem una regulació concisa sobre determinats aspectes, com per exemple, com s'havien de gestionar els diners derivats dels arbitris, determinats oficials per la seva gestió, etc⁷¹⁷.

La provisió de 19 de juny de 1751 va atorgar al Consell de Castella atribucions transcendents en matèria de propis i arbitris, sota el control, en últim terme, del monarca, que consistien en la fiscalització anual dels comptes de propis i arbitris dels pobles. Havien de constatar que els arbitris que havien estat concedits pel rei, eren destinats al fi pel qual originàriament s'havien creat⁷¹⁸.

En la Instrucció, Reial Decret de 30 de juliol de 1760 es va posar de relleu la corrupció i incompetència dels oficials municipals en l'administració dels patrimonis municipals. Es va insistir en que la centralització era l'única via possible per tal de poder acabar amb aquesta situació i es va desposseir als

⁷¹⁵ NOV. R. VII, XVI, XI, paràgraf 1, 5 i 6; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 162.

⁷¹⁶ NOV. R., VII XVI, XI, paràgraf nº 3; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 162.

⁷¹⁷ NOV. R., VII, XVI, XII, paràgraf 4 i 7; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 163. Per a més informació sobre determinats aspectes relacionats amb la gestió d'aquests tributs, ens remetem a la Instrucció de 1745 i a l'obra citada d'INFANTE pp.163 ss.

⁷¹⁸ Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 161. NOV. R. Sup. VII, XVI, I.

oficials municipals de les seves atribucions, creant una nova figura anomenada comptador de rentes reials. Juntament amb la Comptadoria general de propis i arbitris, subordinada al Consell de Castella, que va ser a qui la Instrucció concedia competència en la gestió dels arbitris. El legislador afirmava que: "...he resuelto que los propios y Arbitrios que gozan y poseen todos y cada uno de los pueblos de estos mis Reynos corran baxo la direccion de mi Consejo de Castilla...(que) los dirija, gobierne y administre, y tome las cuentas de ellos anualmente...(mediante) una Contaduría general, con título de Propios y arbitrios del Reyno..." Aquesta Instrucció significava la pèrdua d'autonomia del govern municipal, en passar la monarquia, a través del Consell de Castella, a controlar la gestió de la hisenda municipal⁷¹⁹.

La Instrucció de 1760 regulà un control de la hisenda local dibuixant una jerarquia escalonada en tres nivells⁷²⁰:

En l'esglaó més alt d'aquesta estructura piramidal hi havia el Consell reial, controlat en última instància pel rei. Disposava d'un gran poder sobre els propis i arbitris. En aquest mateix nivell hi trobem la comptadoria general de propis i arbitris a la que se li va atribuir un immens poder de control⁷²¹.

En el segon esglaó s'atorgaren àmplies competències a l'intendent en tema de propis i arbitris. Tenia la obligació de conèixer i examinar l'estat dels patrimonis dels pobles. En aquest nivell trobem les Comptadories de província que tenien la tasca de supervisar els comptes anuals de propis i

⁷¹⁹ NOV. R. VII, XVI, XII. Ens remetem a les pàgines de G. ANES, *Economía e <<Ilustración>> en la España del XVIII*, 1981, pp. 81 ss; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 164. Veure apartat introductori d'aquest capítol.

⁷²⁰ Hem seguit l'anàlisi realitzada a la Instrucció de 1769 dels autors següents: Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *Gobierno..*, cit. p. 246; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, cit., pp.164-166.

⁷²¹ NOV. R. VII, XVI, XIII, capítols 19-26; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit. p. 165.

arbitris dels pobles de la seva demarcació, sota la direcció dels intendents⁷²².

En l'esglaó inferior hi havia les Juntes locals o municipals de propis i arbitris que tenien la facultat de gestionar aquestes matèries en l'àmbit municipal. Aquest òrgan era independent de l'Ajuntament⁷²³.

El tercer període de reformes de la hisenda local, que hem esmentat amb anterioritat, ve caracteritzat per un desenvolupament normatiu meticulós de la Instrucció de 1760. Força desconeixement d'aquesta època⁷²⁴.

Durant el regnat de Carles IV la monarquia va exercir una pressió fiscal important sobre els patrimonis municipals⁷²⁵. Una Cèdula de 29 de maig de 1792 determinava que aquell excedent existent dels propis i arbitris, un cop pagats *“los sueldos, réditos, cargas, y gastos ordinarios y extraordinarios señalados en los respectivos reglamentos de cada pueblo”* i altres despeses de diversa procedència havien d'anar destinats a liquidar els vals reials, excepte que es produís una situació de fam o de plaga o un cas d'urgent de necessitat pública. Aquest fet deixava un alt grau de discrecionalitat a les autoritats per actuar⁷²⁶.

El 16 de gener de 1794 es promulgà una Cèdula que derogava la de 29 de maig de 1792, i establia que un deu per cent de la totalitat obtinguda anualment dels propis i arbitris aniria destinada a l'amortització de vals

⁷²² NOV.R. VII, XVI, XIII, capítols 4-10; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 165.

⁷²³ NOV. R. VII, XVI, XIII, capítols 11-15, Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., pp. 165, 191.

⁷²⁴ Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., pp. 165-167.

⁷²⁵ Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., pp. 167 ss.

⁷²⁶ NOV. R., VII, XVI, XX, capítols 2 i 3; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 170.

reials⁷²⁷. El dia 26 de febrer del mateix any es promulgà una Instrucció la qual determinà que aquest deu per cent aniria també destinat a les despeses urgents en matèria de guerra⁷²⁸.

La Cèdula de 21 de febrer de 1798 aprovava la venda en pública subhasta de "*todas las casas que pertenecen y poseen los propios y arbitrios de mis reynos*"⁷²⁹.

El 15 de març de 1798 es promulgà una Cèdula que aprovava que s'havien de destinar la meitat de l'excedent d'arbitris i propis a la Caixa d'amortització "*imponiendo a su favor censos redimibles al tres por ciento sobre los fondos de dicha caja*"⁷³⁰.

Finalment, la pragmàtica de 30 d'agost de 1800 fixà que la meitat dels sobrants anuals de propis i arbitris s'assignessin a l'extinció dels vals i al pagament dels seus interessos⁷³¹. La cada vegada més greu crisi econòmica per part de la hisenda reial va desencadenar un increment de la pressió fiscal sobre els municipis. "*Se acudió a propios y arbitrios de los pueblos por deuda real*"⁷³².

1.5.11.1. *Ingressos*

1.5.11.1.1. Béns de propis

⁷²⁷ NOV. R. VII, XVI, LII; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 170.

⁷²⁸ NOV. R., VII, XVI LII, nº 80; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 170.

⁷²⁹ NOV. R. , X, XV, XXVIII, Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., pp. 170-171.

⁷³⁰ NOV. R. , VII, XVI, LII, Nº 82; Javier INFANTE MIGUEL-MOTTA, *El municipio...*, op. cit., p. 171.

⁷³¹ NOV. R. , VII, XVI, LII, nº 83.

⁷³² CEBREIROS, p. 360.

Aquest béns formaven part de la columna vertebral del patrimoni municipal. Com que allò habitual fou que fossin insuficients per sufragar totes les despeses del municipi, aleshores s'acudia als arbitris o altres vies extraordinàries com els repartiments.

Durant els segles XVII i XVIII els municipis van patir una davallada significant de propis a causa dels deutes deguts a la mala gestió que van portar a terme, pels excessos comesos pels poderosos i per la forta càrrega fiscal que van patir per part de la hisenda règia.

L'any 1760 Carles III promulgà el Reial Decret Instrucció de 30 de juliol que va crear la *Contaduría General de Propios y Arbitrios* amb l'objectiu de vetllar pels béns de propis davant de la situació de desgavell que es vivia a conseqüència essencialment de les polítiques de malversació de fons públics i males inversions que havien portat a terme els municipis. Aquest Reial Decret va acabar amb l'autonomia municipal en eliminar les competències econòmiques de les Corporacions locals. Aquest organisme depenia del Consell de Castella. Transferia un paper clau a l'intendent, a qui se li encomanà tenir cura de la correcta administració dels propis, i que sortissin a subhasta els propis arrendables, així com també havia d'inspeccionar la comptabilitat municipal. Els pobles li havien de remetre els seus comptes i l'intendent els faria arribar a la Comptadoria⁷³³.

1.5.11.1.2. Arbitris

Eren impostos indirectes que gravaven el tràfic mercantil. Eren impostos concedits pel rei, no els podien crear els pobles, amb caràcter extraordinari però amb tendència a perpetuar-se. Es gravaven sobre productes de

⁷³³ CEBREIROS, pp. 350 ss, Carlos MERCHÁN FERNÁNDEZ, *Gobierno ...op. cit.* Madrid, 1988, pp. 242 ss.

primera necessitat, la qual cosa provocava perjudicis als més pobres. Eren des del s. XVII el suport bàsic de les hisendes locals.

1.5.11.2. *Despeses*

Les despeses dels municipis eren molt diverses i es podien dividir en despeses ordinàries i extraordinàries.

La Instrucció de 30 juliol de 1760 determinava que el Consell sol·licitaria a cada població informació sobre els propis i arbitris de que disposaven i les despeses a les que havien de fer front i, a continuació aprovaria un reglament per a cada poble on es detallarien els diferents imports que es podrien emprar per cada partida de despeses. Qualsevol desemborsament per insignificant que fos quedava supeditat al reglament. La Comptadoria no autoritzaria cap endeutament superior al permès. És a dir, la hisenda municipal quedava supeditada a una rígida vigilància⁷³⁴.

1.5.11.3. *Retre comptes*

En el procés de rendició de comptes hi participaven el tresorer de la ciutat, la Junta de propis i arbitris, l'Ajuntament i l'intendent. Era el tresorer l'encarregat de presentar el compte anual en el consistori. A continuació era el procurador general qui tenia la tasca de revisar-lo i a posteriori s'aprovava. Després s'enviava a la Junta de propis i arbitris qui també l'havia de sotmetre a aprovació i a continuació la tramitava a l'intendent⁷³⁵.

⁷³⁴ CEBREIROS, p. 352, NOV. R. VII, XVI, XIII.

⁷³⁵ CEBREIROS, p. 368, Veure NOV. R. XVI, XXVIII-XLV sobre rendició de comptes.

CAPÍTOL III.- L'AJUNTAMENT CONSTITUCIONAL

1. MARC LEGISLATIU DEL MUNICIPI CONSTITUCIONAL: NORMATIVA BÀSICA MUNICIPAL

Conèixer la realitat del règim municipal en aquesta època, comporta estudiar, en primer lloc, quina era la normativa existent, per poder estudiar després com aquesta normativa va ser aplicada. Pretenem analitzar, doncs, la dicotomia municipi ideal- municipi real, en un cas concret, Vic, i en un període determinat, 1820-1823, sense pretendre extrapolar les conclusions a les quals arribem, a la resta d'Ajuntaments de l'Estat espanyol.

La normativa jurídica bàsica d'aquesta època és la següent:

En primer lloc, la Constitució de 1812⁷³⁶ on trobem regulat el municipi en el títol VI, capítol primer, "*Del gobierno interior de las provincias y de los pueblos*". Aquesta és la Constitució espanyola que tracta d'una manera més extensa el règim municipal. Així trobem en el seu articulat, la composició de l'Ajuntament, art. 309 i art. 311; la formació d'Ajuntaments en els pobles de 1.000 ànimes, art. 310; el sistema electoral, art. 312 a 315; requisits per poder ésser elegit alcalde, regidor i procurador síndic, art. 316 i 317; incompatibilitats, art. 318, obligatorietat de l'exercici dels càrrecs municipals, art. 319; l'establiment d'un secretari de l'Ajuntament, art 320; competències de la Corporació local, art. 321; la potestat per la creació d'arbitris municipals, que requeia en mans de les Corts, art. 322 i per últim, l'art. 323 establia que l'Ajuntament havia d'actuar sota la inspecció de la Diputació a qui havia de retre comptes dels cabals públics. També trobem

⁷³⁶ Seguim el text de Raquel RICO LINAGE, *Constituciones históricas*, Sevilla, 1994.

altres articles constitucionals que ens ajuden a perfilar l'organització d'aquest nou model municipal, com veurem en el transcurs d'aquesta exposició.

En segon lloc, la Instrucció "*para el gobierno económico político de las provincias*" de 23 de juny de 1813⁷³⁷ i la Instrucció d'idèntic títol del 3 de febrer de 1823⁷³⁸ que modificà, en part, alguns aspectes de l'anterior i la derogà, ja que el seu contingut es trobava refós en la Instrucció de 1823⁷³⁹. Ambdues Instruccions són la peça clau per configurar el nou règim municipal constitucional que es va pretendre implantar a Espanya durant els primers anys del segle dinou.

En tercer lloc, els Decrets de 23 de maig sobre *Formación de los Ayuntamientos constitucionales*⁷⁴⁰ i 10 de juliol *Reglas sobre la formacion de los Ayuntamientos constitucionales*⁷⁴¹ ambdós de 1812, els quals estableixen, per primer cop a Espanya, el caràcter d'elegibilitat dels oficis municipals; el Decret de 10 de març de 1813 sobre *Cómo se reemplazarán los regidores y demas oficiales de los Ayuntamientos*⁷⁴²; Decret d' 11 d'agost de 1813 *Varias reglas para gobierno de las Diputaciones*

⁷³⁷ Citarem la diferent normativa jurídica publicada segons la seva ubicació en la *Colección de leyes, decretos de Cortes, decretos y órdenes*. Citarem de la següent manera: Decret CCLXIX de Corts, de 23 de juny de 1813. Instrucció para el gobierno económico-político de las provincias (Col.lecció IV, 105), el IV fa referència al volum i el 105 a la pàgina. A partir d'ara: Instrucció de 23 de juny de 1813.

⁷³⁸ Decret XLV, de 3 de febrer de 1823 (Col.lecció XXI, apèndix). A partir d'ara: Instrucció de 3 de febrer de 1823.

⁷³⁹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 291. "*Estando refundida en la presente instruccion la de las Córtes generales y extraordinarias, decretada en 23 de Junio de 1813, queda esta sin efecto alguno por lo respectivo á la península, islas y posesiones adyacentes...*"

⁷⁴⁰ Decret CLXIII de 23 de maig de 1812 (Col.lecció II, 221).

⁷⁴¹ Decret CLXXIX de 10 de juliol de 1812 (Col.lecció III, 37).

⁷⁴² Decret CCXXXII de 10 de març de 1813 (Col.lecció IV, 7).

*provinciales y ayuntamientos de los pueblos*⁷⁴³; Decret de 13 de setembre de 1813 sobre *Nuevo plan de contribuciones públicas*⁷⁴⁴; Ordre de 8 de novembre de 1820 on "Se declara que los Síndicos Procuradores estan obligados, asi como los demas individuos de los Ayuntamientos, á la recaudacion y conduccion de las contribuciones"⁷⁴⁵; Decret de 23 de març de 1821 *Aclaraciones de la ley de 23 de mayo de 1812 sobre formacion de Ayuntamientos constitucionales*⁷⁴⁶; Decret de 27 de juny de 1822 *Facultades y obligaciones de los intendentes, Diputaciones provinciales y Ayuntamientos en el repartimiento de contribuciones, reclamaciones de agravios, administracion y recaudacion de todas las rentas de la Hacienda pública*⁷⁴⁷; i el Decret de 29 de juny de 1822 *Tiempo y forma en que los Ayuntamientos han de presentar á las Diputaciones provinciales sus presupuestos de gastos, medios para cubrirlos, y las cuentas anuales de su inversion*⁷⁴⁸, dibuixen amb més precisió algun aspecte puntual del règim municipal. Altres Decrets i Ordres que regulen altres qüestions concretes del règim municipal i que veurem en el transcurs d'aquest anàlisi legislatiu.

En el treball d'arxiu que hem realitzat, hem trobat normativa específica sobre diferents aspectes de la Corporació local, la qual ens ha resultat imprescindible per conèixer amb més exactitud aquesta institució. En definitiva ha resultat ésser un instrument molt valuós per l'elaboració concisa i rigorosa del marc teòric del règim municipal de l'època que ens hem proposat estudiar. L'anirem descobrint a mesura que ens endinsem en la lectura d'aquest treball.

⁷⁴³ Decret CCLXXXI 11 d'agost de 1813 (Col.lecció IV, 183).

⁷⁴⁴ Decret CCCIV (Col.lecció IV, 237).

⁷⁴⁵ Ordre de 8 de novembre de 1820 (Col.lecció VI, 341).

⁷⁴⁶ Decret IV de 23 de març de 1821 (Col.lecció VII, 13).

⁷⁴⁷ Decret CXX de 27 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 560).

⁷⁴⁸ Decret de 29 de juny de 1822 (Col.lecció IX,).

1.1. LA CONSTITUCIÓ ESPANYOLA DE 1812

Aquesta Constitució és, de tots els textos constitucionals espanyols, el que més àmpliament regula el règim municipal. És l'única Constitució que eleva a rang constitucional les normes jurídiques sobre elecció, organització i competències de l'entitat municipal. En l'article 321 de la Constitució s'enumeren les competències de l'entitat municipal. S'hi troben tant competències pròpies de l'Ajuntament com atribucions estatals realitzades per aquesta Corporació.

1.2. LES INSTRUCCIONS PEL GOVERN ECONÒMIC-POLÍTIC DE LES PROVÍNCIES DE 1813 I 1823

Les Instruccions de 1813⁷⁴⁹ i 1823, aquesta darrera, obra del liberalisme més radical, es diferencien fonamentalment pels següents punts:

Primer de tot, i des del punt de vista purament extern, em sembla rellevant comentar que la primera Instrucció constava de tres capítols, el primer d'ells dedicat a l'Ajuntament, el segon a la Diputació, i el tercer al cap polític, amb 25, 18 i 35 articles respectivament. En canvi, la Instrucció de 1823 era molt més extensa. Contenia un total de 291 articles, dividits en quatre capítols. El primer feia referència a l'Ajuntament amb 82 articles, el segon a la Diputació amb 99 articles, el tercer estava dedicat als alcaldes amb 54 articles i el quart capítol tractava sobre els caps polítics i estava format per 53 articles. El resultat final és de 291 articles l'any 1823 davant als 78 de 1813. L'anàlisi de la simple estructura externa d'ambdues normes ens adverteix sobre alguns elements a tenir en compte:

⁷⁴⁹ Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen...*, op. cit., pp. 300-301, estudia les influències de la Instrucció de 1813 tant de la legislació francesa com de la Novíssima Recopilació.

La Instrucció de 1813 no dedicava cap capítol a l'alcalde sinó que l'integrava en el capítol de l'Ajuntament, a més, tractava aquesta figura d'una forma molt menys detallada que la Instrucció del Trienni. Veurem, quan parlem dels alcaldes, que aquests van experimentar clarament un gir en relació a 1813, sobretot pel fet que es van convertir en la figura encarregada de les funcions executives de l'Ajuntament, i gaudien d'una força coactiva evident per poder executar els acords de la Corporació local. A l'alcalde li corresponia tot allò que fes referència al govern polític i a l'ordre públic, subordinat, això sí, a la figura del cap polític. També li corresponia tenir cura que es portés a terme el pagament de les contribucions, i, en el tema de les eleccions, es convertia en la persona encarregada de la convocatòria, presidència de les Juntes i vigilant del procediment electoral⁷⁵⁰.

En segon lloc, el capítol que tracta de l'Ajuntament en la Instrucció de 1823, regulava aspectes que no es trobaven contemplats en la primera Instrucció, per exemple les atribucions dels síndics procuradors, els diferents aspectes relatius al funcionament de l'Ajuntament, el tema de les sessions, també donava major efectivitat al president de la Corporació, regulava de forma més minuciosa el procediment electoral, així com també la figura de l'alcalde, com acabem de veure en el punt anterior⁷⁵¹. El cert és que la brevetat de l'articulat de la Instrucció de 1813 havia comportat molts dubtes, confusions, errors, a l'hora d'aplicar-la per part dels Ajuntaments, i per aquest motiu, la Comissió legisladora encarregada de redactar la segona Instrucció va pretendre acabar amb tota aquesta situació de confusió⁷⁵².

⁷⁵⁰ De la mateixa opinió Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 99. Veure per aquest apartat Luís MORELL OCAÑA, "El municipio constitucional i la Instrucción de 1813" a *El Municipio constitucional. II Seminario de Historia de la Administración*, Madrid, 2002.

⁷⁵¹ De la mateixa opinió, Concepción de CASTRO, *La revolución...* op. cit. p. 99.

⁷⁵² Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit, concretament el capítol segon pp. 57-120, que dedica al municipi d'aquesta època, titulat "La Revolución liberal. El modelo gaditano", en el qual va narrar diferents entrebancs per part dels municipis a l'intentar aplicar el nou model municipal

En tercer lloc, la Instrucció de 1813 era més centralista que el propi text constitucional. Els Ajuntaments no disposaven de competències exclusives ni tan sols en el seu àmbit privatiu d'interessos, i per altra banda, assumien més atribucions d'interès general, sempre des d'una perspectiva de clara subordinació a l'administració central, fet que l'allunyava encara més, en relació a la Constitució, de la concepció fisiocràtica del "*pouvoir municipal*". A més, per tal d'incrementar el centralisme de la Instrucció, s'intensificaven els mecanismes de control que havia de suportar l'Ajuntament⁷⁵³.

Molts autors que han estudiat aquesta legislació, perceben la Instrucció de 1823, en certa manera, com una reforma descentralitzadora comparant-la amb la del primer període liberal⁷⁵⁴, encara que ho va ésser menys del que una part dels liberals radicals hagués desitjat, com es pot despendre de la lectura del Diari de sessions⁷⁵⁵. Sánchez- Arcilla divergeix d'aquesta idea de descentralització perquè considera que, si bé és inqüestionable que l'Ajuntament tenia més protagonisme el 1823, es trobava fortament controlat per la Diputació i el Cap polític⁷⁵⁶. Comparteixo aquesta postura de que no hi ha descentralització, perquè hi ha una intensa subjecció al cap polític i a la Diputació.

regulat a la Instrucció de 1813.

⁷⁵³ De la mateixa opinió Josep MIR BAGÓ, *El sistema español de competencias locales y la reforma del régimen local en Cataluña*, Barcelona, 1990, pp. 70-71.

⁷⁵⁴ Veure el nostre capítol "Estat de la qüestió" on hem tractat aquest tema, Sebastián MARTIN RETORTILLO i Enric ARGULLOL MURGADAS, *Aproximación histórica al tema de la descentralización, (1812-1931)*... op. cit., pp. 68 ss; A. POSADA, *Evolución*... op. cit., pp. 79 ss; Antonio SACRISTÁN MARTÍNEZ, *Municipalidades de Castilla y Leon: estudio histórico-crítico*, pp. 514 ss.

⁷⁵⁵ Diari de sessions 8-III-1821 pp. 167-168, 17-XII-1822 pp. 1030-1032. Concepció de CASTRO, *La revolución*... op. cit., pp. 100-101.

⁷⁵⁶ José SÁNCHEZ-ARCILLA BERNAL, *El Gobernador*... op. cit.

En quart lloc s'estableix una clara diferència en relació al nombre de competències assumides pel municipi, que en la Instrucció del vint-i-tres van experimentar una notable ampliació. Sosa y de Miguel són de l'opinió que el legislador de la Instrucció de 1813 va prioritzar com a objectiu primordial la centralització de l'Estat i, en conseqüència, la subordinació dels Ajuntaments al poder executiu a través d'un sistema de controls i tuteles i, en contrapartida, no es va preocupar de desenvolupar les competències que els hi havien estat assignades per la Constitució. Afirmen textualment: "... contentándose con extraer, sin orden ni concierto, las (competències) que le parecieron convenientes del libro VII de la Novísima Recopilación...código que los redactores de la Instrucción parece ser que tuvieron a la vista en sus trabajos"⁷⁵⁷.

Encara que és innegable que la Instrucció de 1823 va ampliar considerablement el ventall de competències dels municipis, aquest fet no es va traduir en una major autonomia⁷⁵⁸.

En cinquè lloc, la Instrucció de 1823 bevia clarament de la concepció francesa del "*pouvoir municipal*" en el sentit que especificava que hi havia competències pròpies, d'interès privatiu de la Corporació local i competències d'interès general de la Nació que les exercia per delegació, encara que, a diferència de la concepció iusnaturalista francesa, fins i tot les competències d'interès privatiu del municipi s'exercien sota la dependència de la Diputació⁷⁵⁹.

⁷⁵⁷ Francisco SOSA WAGNER i Pedro DE MIGUEL GARCÍA, *Las competencias de las Corporaciones locales*, pp. 17 i 18 citat per MIR BAGÓ, op. cit., p. 70. De la mateixa opinió pel que fa a la procedència de la Novísima Recopilación de les competències municipals Javier GARCÍA FERNÁNDEZ tal i com explico a l'apartat de competències.

⁷⁵⁸ Comparteix també aquesta visió: Josep MIR BAGÓ, *El sistema...*, op. cit., p. 83. Aquest autor considera que l'Ajuntament té un reduït marge d'autonomia però no explica en què consisteix aquesta parcel.la reduïda d'autonomia, a banda d'elegir els membres de l'Ajuntament.

⁷⁵⁹Diego CHACÓN, *Notas jurídicas sobre la descentralización y el régimen*

En sisè lloc, per alguns autors s'observa, a la Instrucció de 1823, un major grau d'intervenció popular en la vida municipal⁷⁶⁰.

En setè lloc, la Comissió legisladora de la Instrucció de 1823 es qüestionà la forta subjecció de la Diputació al cap polític, element clarament característic de la primera Instrucció. Així en la nova Instrucció es va atribuir un major protagonisme a la Diputació, en detriment del cap polític⁷⁶¹, encara que no sempre resultés clara la línia divisòria entre el cap polític i la Diputació⁷⁶². A la Instrucció de 1813 s'establí que el cap polític era el vehicle de comunicació entre la Diputació i l'Ajuntament⁷⁶³. Aquesta situació va ser modificada amb la Instrucció de 1823, ja que a partir d'aquests moments, desapareixerà aquesta funció d'intermediari del cap polític, i la Diputació i l'Ajuntament van passar a tenir una relació directa⁷⁶⁴.

En vuitè lloc, la Instrucció de 1823 traçà una línia molt més clara entre, d'una banda, les funcions administratives i econòmiques que corresponien a la Diputació i a l'Ajuntament, i de l'altra, les funcions polítiques i d'ordre públic que eren pròpies del cap polític i de l'alcalde⁷⁶⁵. Podem parlar d'òrgans pròpiament deliberatius -Diputacions i Ajuntaments-, i de cossos executius- caps polítics i alcaldes-⁷⁶⁶.

local español, p. 33, citat per Josep MIR BAGÓ, *El sistema...*, op. cit., p. 79.

⁷⁶⁰ Josep MIR BAGÓ, op. cit., p. 33 que cita a Ramon MARTÍN MATEO i Enrique ORDUÑA REBOLLO, "La prespectiva històrica...", op. cit.

⁷⁶¹ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit, p. 95.

⁷⁶² POSADA HERRERA, pp. 194-195.

⁷⁶³ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. III, art. XVI.

⁷⁶⁴ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 160, 163.

⁷⁶⁵ De la mateixa opinió Concepción de Castro, *La revolución...*op. cit., pp. 98-99.

⁷⁶⁶ Veure el nostre capítol sobre l' estat de la qüestió.

En novè lloc, un altre punt a tenir en compte, i que ens sembla fonamental, és el canvi de subjecte a qui correspon la resolució dels recursos electorals. El 1813 es van atribuir al cap polític, el 1823 s'atorguen a la Diputació, encara que el cap polític seguirà essent el responsable de l'ordre públic dels actes electorals⁷⁶⁷.

En desè lloc, la Instrucció de 1823 aportà la novetat de regular el funcionament de l'Ajuntament amb un règim de sessions clarament determinat.

En onzè lloc, la Instrucció de 1823 va definir la potestat sancionadora dels Ajuntaments⁷⁶⁸.

En dotzè lloc, la Instrucció del trienni regulà la figura del secretari de la Corporació local.

I per últim, pel que fa a les competències municipals de la Diputació, la Instrucció de 1823 les amplia considerablement atorgant a aquesta Corporació, de forma exclusiva, l'aprovació dels pressupostos municipals, així com també, la creació de nous arbitris d'acord amb la Constitució⁷⁶⁹, sempre que l'obra o objecte a que anaven destinats, tinguessin un caràcter d'urgència, aspectes econòmics que van resultar ser prou importants, pel poder municipal que es veu clarament subordinat⁷⁷⁰. La Instrucció de 1823 amplia les competències de la Diputació en matèria dels béns dels pobles, i així, la Diputació podia concedir permís per a l'alienació de finques de propis, establiments de beneficència, etc⁷⁷¹.

⁷⁶⁷ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 100.

⁷⁶⁸ Josep MIR BAGÓ, *El sistema...*, op. cit., p. 88.

⁷⁶⁹ Constitució Espanyola de 1812, art. 322.

⁷⁷⁰ Instrucció de 3 de febrer de 1823, arts. 96 i ss.

⁷⁷¹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 104.

2. ASPECTES MÉS RELLEVANTS DE LA RELACIÓ DEL MUNICIPI AMB ELS DIFERENTS NIVELLS DE L'ADMINISTRACIÓ

Hem cregut oportú traçar algunes línies, per tal de clarificar aquells elements de l'organització de l'administració espanyola dels inicis del segle XIX, que resulten ésser essencials per comprendre el panorama del règim municipal d'aquella època⁷⁷².

La Constitució de 1812 configurà una administració provincial amb el cap polític com a autoritat suprema, designat directament pel rei per tal de defensar els seus interessos en l'administració provincial i local⁷⁷³. Era l'agent principal del Govern a la província i, precisament per aquesta raó "*velarà cuidadosamente sobre todos los ramos de la administracion pública, dando cuenta de cuanto considere digno de atencion y remedio*"⁷⁷⁴. Així, com descriu Jordà, les Diputacions i els Ajuntaments tenien funcions "*de información y asesoramiento o consulta hacia el jefe político*"⁷⁷⁵. La Diputació i l'Ajuntament eren cossos subalterns del poder executiu. Era el president de la Diputació⁷⁷⁶ i dels Ajuntaments capital de província, o de qualsevol altra població sempre que ho considerés oportú⁷⁷⁷.

Li corresponia "*cuidar de la tranquilidad pública, del buen orden, de la seguridad de las personas y bienes de sus habitantes, de la execucion de las*

⁷⁷² Per més informació veure el nostre capítol sobre l' estat de la qüestió.

⁷⁷³ Constitució Espanyola de 1812, art. 324.

⁷⁷⁴ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 277, 278 "*Para poder desempeñar este encargo ...para proporcionar en cuanto dependa de sus facultades la prosperidad y bienestar de la provincia, deberá dedicarse a conocer con especial esmero a conocer el clima, la situación de los pueblos, su salubridad, las costumbres de los habitantes...*"

⁷⁷⁵ Antoni JORDÀ FERNÁNDEZ, Las Diputaciones... op. cit. p. 59.

⁷⁷⁶ Constitució Espanyola de 1812, art. 325.

⁷⁷⁷ Constitució Espanyola de 1812, art. 309; Instrucció de 23 de juny de 1813, Cap. III, art. XIII; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 51.

*leyes y órdenes del Gobierno, y en general de todo lo que pertenece al orden público y prosperidad de la provincia; y así como será responsable de los abusos de su autoridad, deberá ser también puntualmente respetado y obedecido de todos*⁷⁷⁸.

El cap polític no era l'únic agent del Govern a les províncies. L' intendent tenia competències en matèria d'hisenda, era el cap de l'administració econòmica, i la comandància d'armes corresponia normalment al comandant general, però podia recaure en el cap polític si per raó de seguretat el Govern ho considerava oportú⁷⁷⁹.

A més a més, l' intendent va esdevenir el substitut del cap polític en cas de vacant o impossibilitat temporal⁷⁸⁰, i en cas d'impossibilitat ensems de l' intendent, aquest havia de ser substituït, a partir de la Instrucció de 1823, pel secretari del cap polític⁷⁸¹.

Es va establir la figura del cap polític subaltern⁷⁸² i el seu substitut havia de ser l'alcalde més antic. Les seves competències eren, fonamentalment,

⁷⁷⁸ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 238 i Instrucció de 23 de juny de 1813, art. I, cap. III.

⁷⁷⁹ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. III, art. V.

⁷⁸⁰ Constitució Espanyola de 1812, art 332 ; Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. III, art. X.

⁷⁸¹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 248. Aquesta regla no afecta a la presidència de la Diputació.

⁷⁸² Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. III,art. III. "*Podrá haber un Gefe político subalterno al de la provincia en los principales puertos de mar, que no sean cabezas de provincias, é igualmente en las capitales de partido de provincias muy dilatadas ó muy pobladas, donde el Gobierno juzgue ser conveniente establecerlos para la mejor direccion de los negocios públicos, despues de haber oido á la Diputacion provincial respectiva y al Consejo de Estado, y dando parte á las Córtes para su aprobacion*"; Instrucció del 3 de febrer de 1823, art. 240 no fa referència al requisit de que per haver-hi un subaltern ha de ser en un dels principals ports de mar, etc sinó que estableix "*...no podrá haber Gefe político subalterno en ninguna parte sin que lo acuerden las Cortes á propuesta del Gobierno, que para hacerla deberá oir a la Diputacion provincial respectiva*".

comunicar les lleis, decrets, etc., tenir cura de la seva observança, preservar l'ordre i la calma dels pobles, podia emprar constrenyiment, trametre els comptes dels pobles a la Comptadoria de propis i arbitris de la província,i, per últim, era el conducte de comunicació entre el cap polític i els Ajuntaments i la Diputació⁷⁸³.

En la Instrucció del vint-i-tres , el govern polític dels pobles es trobava en mans de l'alcalde, el qual estava subordinat jeràrquicament al cap polític i havia d'actuar sota les seves ordres i vigilància⁷⁸⁴. No deixa de sorprendre que en la Instrucció de 1813 no es digués res al respecte.

Els Ajuntaments havien d'actuar sota el control i subordinació de la Diputació com molt clarament queda palès en diferents articles de la Constitució i de les Instruccions de 1813 i de 1823⁷⁸⁵. Aquesta subordinació de l'Ajuntament a la Corporació provincial es manifestava clarament en les atribucions que la Constitució i les Instruccions li atorguen a la Diputació⁷⁸⁶. Aquesta institució exercia funcions d'inspecció, tutela, aprovació, etc., sobre les actuacions de la Corporació local. Exercia un fort control en matèria de contribucions així com sobre les finances municipals, vigilant que s'observessin les lleis i reglaments, limitant clarament, sobre el paper almenys, l'autonomia municipal, com veurem en el títol de les competències de l'Ajuntament.

⁷⁸³ Instrucció de 23 de febrer de 1813, cap. III, art. XXXIII.

⁷⁸⁴ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 183, 211, 263.

⁷⁸⁵ Ho podem observar en el transcurs de tot el marc legislatiu.

⁷⁸⁶ Constitució Espanyola de 1812, art. 335 , en especial els apartats, 1, 2, i 3. Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 140, " *Para desempeñar la Diputacion provincial los encargos que se expresan en los párrafos 6 y 9 del art. 335 de la CE, deberá recurrir á las Córtes ó al Gobierno ...*"

La Diputació era l'encarregada de preservar l'observança dels principis jurídics recollits a la Constitució i havia de comunicar a les Corts qualsevol infracció que es produís⁷⁸⁷.

La posició dels Ajuntaments quedà determinada, en part, per allò establert en els articles 322 i 323 de la Constitució de 1812. El primer d'aquest dos articles, regulava la necessitat de que les Corts fossin l'organisme amb plenes facultats per poder aprovar la creació de nous arbitris per sufragar les despeses d'un Ajuntament, i únicament en cas d'urgència, fos la Diputació qui, de forma interina, pogués aprovar-los, però seria preceptiva la ratificació, a posteriori, de les Corts. El segon article declarà explícitament, com hem vist, que la Corporació local havia de realitzar les seves funcions sota la inspecció de la Diputació⁷⁸⁸.

Segons Mir són fonamentals els articles del XVI al XIX del capítol I de la Instrucció de 1813 per percebre l'acèrrim control al qual estaven subjectes els municipis, tant per part de la Diputació com del cap polític. Així veiem, com en el transcurs d'aquests diferents articles, l'Ajuntament havia de retre comptes a la Diputació de la recaptació i inversió dels cabdals⁷⁸⁹, havia d'enviar anualment al cap polític de la província informació de l'estat en que es troben els diferents "objectes" de la seva competència⁷⁹⁰, també havia de comunicar les ordres que el cap polític li fes arribar als alcaldes dels altres pobles del partit. Qualsevol veí que se sentís agreujat per l'entitat municipal podia presentar recurs davant del cap polític⁷⁹¹ i,

⁷⁸⁷ La Constitució Espanyola de 1812, art. 335.9, determina que la Diputació haurà de : " *Dar parte á las Córtes de las infracciones de la Constitucion que se noten en la provincia*"; Instrucció de 23 de juny de 1813, art. XV, cap. II.

⁷⁸⁸ Adolfo POSADA, *Evolución...*, op. cit. p. 83.

⁷⁸⁹ Instrucció de 23 de febrer de 1813, cap. I, art. XVI.

⁷⁹⁰ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art. XVII.

⁷⁹¹ Instrucció de 23 de febrere de 1813, cap. I, art. XVIII.

finalment de l'alcalde primer nomenat de l'Ajuntament cap de partit, allà on no hi hagués cap polític subaltern⁷⁹².

Sobre la potestat de sancionar a l'Ajuntament, la Diputació tenia la facultat d'imposar multes als Ajuntaments⁷⁹³. Les Diputacions podien declarar incursos als Ajuntaments o als particulars en els negocis que fossin de les seves atribucions "*ó bien por via de apremio, ó bien por correccion, en caso de desobediencia, falta de cumplimiento, o de advertirse otros defectos maliciosos que no sean culpas y delitos, sobre los cuales se deba formar causa por tener una pena señalada terminantemente en el código penal*"⁷⁹⁴. Era el cap polític la persona encarregada de l'exacció de la multa⁷⁹⁵.

El cap polític podia imposar multes "*a los que le desobedezcan o falten al respeto y a los que turben el orden o sosiego público*"⁷⁹⁶.

3. CENTRALISME / AUTONOMIA MUNICIPAL

⁷⁹² Instrucció de 23 de febrer de 1813, cap. I, art. XIX.

⁷⁹³ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 178: "*Las Diputaciones provinciales podrán conminar con multas que no pasen de mil reales, y declarar incursos en ellas á los Ayuntamientos y á los particulares, en los negocios que sean de sus atribuciones, ó bien por via de apremio, ó bien por correccion, en caso de desobediencia, falta de cumplimiento, o de advertirse otros defectos maliciosos que no sean culpas y delitos, sobre los cuales se deba formar causa por tener una pena señalada terminantemente en el código penal*".

⁷⁹⁴ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 178: "*...en los negocios que sean de sus atribuciones, ó bien por correccion, en caso de desobediencia, falta de cumplimiento, o de advertirse otros defectos malicioso que no sean culpas o delitos...*"

⁷⁹⁵ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 179.

⁷⁹⁶ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. III, art. I; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 239, on s'afegeix en relació a 1813 que la multa no pot passar de mil reals i que no recaigui sobre una acció que estigui tipificada en el Codi Penal.

Només amb aquesta breu descripció de l'administració, podem ésser plenament conscients d'estar davant d'un Estat clarament centralista, almenys en el terreny legislatiu, i que instrumentalitzava aquest centralisme a través de la jerarquització dels diferents cossos de l'administració. Per tant, en aquest context, se'ns fa difícil pensar que el legislador deixés lloc per l'existència d'autonomia municipal. El legislador va dibuixar una Nació única plasmada a través d' un Estat nacional espanyol i, va percebre qualsevol porció d'autonomia com una amenaça evident per la unitat. Per aquesta raó, l'administració local no havia de ser res més que una administració subordinada en últim terme a l'administració central, al poder executiu, en definitiva, negant-li qualsevol possibilitat d'esdevenir un cos representatiu, perquè la Nació només és una i, la voluntat nacional es trobava representada a les Corts⁷⁹⁷.

Toscas es mostra contrari a aquesta postura, i considera que analitzant la legislació es poden atribuir a l'Ajuntament àmplies competències, algunes de les quals són bàsiques per la supervivència de l'Estat liberal⁷⁹⁸. Toscas creu que, encara que alguns autors han remarcat les "resistències als processos de centralització estatal", ha estat menystinguda, per la major part dels autors, la diversitat de realitats històriques, cultures, idiosincràsies, pràctiques locals en les que el poder central havia d'imposar la seva voluntat, "*així com la capacitat de les comunitats i de les formacions socials locals de condicionar i manipular les pràctiques i les idees de govern, de formular demandes i d'articular respostes*"⁷⁹⁹.

Estem d'acord amb aquest autor en que es van atribuir un ampli ventall de competències, tant a l'Ajuntament com a l'alcalde i, tal com diu Mir , l'alcalde era elegit pel poble, i aquestes competències abraçaven tant a

⁷⁹⁷ Veure l'estat de la qüestió. Diari de sessions 10-1-1812, p. 2591.

⁷⁹⁸ Eliseu TOSCAS SANTAMANS , *L'Estat...*, op. cit., pp. 51, 331-333.

⁷⁹⁹ Eliseu TOSCAS I SANTAMANS, *L'Estat...*,op. cit., p. 27.

atribucions d'interès privatiu del municipi com també a competències d'interès general per la Nació, com són l'ordre públic i la seguretat, l'educació i la beneficència, però el marge de maniobra era realment escàs, ja que la seva actuació estava totalment controlada pel cap polític o la Diputació⁸⁰⁰. Compartim amb Toscas l'afirmació que l'Estat no estava, a principis del segle dinou a Espanya, suficientment estructurat com per assumir ell mateix certes competències, i per això, les va delegar a les entitats locals, ara bé, insistim en la idea de posar l'accent en el ferm control que patia el municipi en la seva actuació, i que per nosaltres aquest fet resulta determinant per parlar d'autonomia o centralisme a l'inici del dinou a Espanya.

Ara bé, com sabem, una cosa és la norma jurídica escrita i l'altra la realitat, el que va succeir a la pràctica. Si la legislació ens deixa lloc per la polèmica, l'aplicació pràctica del dret ens obre un debat que no té una postura en absolut unànime en l'actualitat. A més, falten estudis de l'aplicabilitat del dret, tal i com s'ha comentat a l'introducció i a l'estat de la qüestió. Els autors divergeixen en quina va ser la realitat de l'administració municipal. La postura més radical la trobem defensada per Toscas, el qual al·lega, de la mà dels autors italians com Romanelli i Raggio, que la realitat administrativa de l'Espanya de principis del segle XIX es trobava molt allunyada de la norma jurídica. L'Estat, segons aquest autor, era molt dèbil, i per tant, no es podia comportar com un Estat centralista com es pretenia sobre el paper. Un exemple evident de la realitat d'aquest Estat feble i poc desenvolupat, ens ve de la mà de la hisenda estatal i com que no s'havien pogut crear uns òrgans de gestió estatals, s'articulaven determinades matèries a través dels òrgans locals. Si la major part dels ingressos de la hisenda estatal depenien dels cossos locals, era evident que "*els òrgans de govern local...acomplien , així, un paper administratiu clau per a l'Estat*". Considera que la percepció errònia, segons el seu criteri, dels autors que entenen l'Estat del dinou com un Estat fort i centralista, en detriment del

⁸⁰⁰ De la mateixa opinió Josep MIR BAGÓ, *El sistema...*, op. cit., p. 96.

poder local, quedant l'Ajuntament com un mer òrgan administratiu delegat de l'administració central, ve donada, essencialment, perquè els autors han considerat com a realitat allò que era únicament legislació. El dret s'havia allunyat de la realitat, la societat no podia acomplir la normativa jurídica ja que es trobava en una situació que feia impossible aplicar el dret. No hi havia possibilitats materials de centralització de l'Estat. Creu que s'ha produït una visió anacrònica de l'Estat, se'l veu com a fort, quan en realitat no ho era. Així manifesta, en contra del que s'ha afirmat tantes vegades, que no hi hagué una centralització rígida, ni meres resistències, "*sinó una negociació tensa i constant entre centre i perifèria, entre autoritats superiors i autoritats locals*"⁸⁰¹.

Una altra postura és la defensada per De Castro que afirma en el seu llibre sobre municipis que "*A mediados de siglo la superación del sistema gaditano ha encauzado ya definitivamente a la administración local española por las vías de la centralización y del control puramente jerárquico*"⁸⁰². D'aquesta afirmació, lògicament, concloem que en l'època objecte del nostre estudi, encara no s'havia aconseguit del tot la centralització de l'administració. Aquesta autora adopta una postura molt menys radical. Afirma que és evident que l'Ajuntament liberal disposava d'un ampli ventall de competències que abraçaven tota l'administració civil del seu terme i, que a més, l'Estat delegà a l'Ajuntament la recaptació de les contribucions generals, però el poder municipal quedà clarament limitat "*al encajarlo en los mecanismos generales del Estado*". L'autora és de l'opinió que, efectivament, ens trobem davant d'un Estat amb molt pocs recursos, i per aquest motiu, es veia amb la necessitat de delegar la recaptació de contribucions al municipi, i d'atribuir-li més competències de les que en realitat haurien de pertànyer-li⁸⁰³. Ara bé, considera que els forts controls

⁸⁰¹ Eliseu TOSCAS SANTAMANS, *L'Estat...*, op. cit., pp. 51 ss.

⁸⁰² Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 75.

⁸⁰³ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 82.

que sofrien les finances locals i les limitacions que tenien els Ajuntaments per imposar arbitris, restringien i desvirtuaven gran part de les atribucions pròpies de l'Ajuntament⁸⁰⁴.

Nieto parteix d'una postura diferent. Creu que al segle XIX el tema de les competències no tenia una importància rellevant i que si l'administració local era molt més operativa que la central, era lògic que aquella hagués assumit moltes més competències que les que teòricament li corresponien, i que acabés realitzant tasques pròpies de l'administració central. A més, des de l'òptica del liberalisme decimonònic, la centralització es traduïa en termes de jerarquia administrativa, si tots els cossos administratius no eren res més que parts subordinades d'un tot, és a dir l'Estat, en realitat tenia molt poca rellevància qui realitzava una tasca o una altra⁸⁰⁵.

García Fernández pensa que no existia en aquesta època autonomia municipal. Que estem davant d'un Estat molt centralitzat i que l'organització local perfilada era fortament centralitzada i contribuïa a establir un poder executiu poderós⁸⁰⁶.

Com veiem hi ha divergència d'opinions. El concepte de centralització és relatiu i si ho comparem amb les constitucions i lleis posteriors, la de Cadis és la menys centralista⁸⁰⁷.

⁸⁰⁴ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 85.

⁸⁰⁵ Alejandro NIETO GARCIA, op. cit., pp. 297- 298 "*...la total indiferencia que manifestaron los políticos y autores españoles de la época, no sólo sobre las cuestiones competenciales...Lo que sucede es que en España no surgieron tensiones notables entre el Estado y los municipios para disputarse áreas competenciales*".

⁸⁰⁶ Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen...*, op. cit. pp. 340-341.

⁸⁰⁷ Josep MIR BAGÓ, *El sistema...*, op. cit., p. 57, cita a Juan Alfonso SANTAMARÍA, *Sobre la génesis del derecho administrativo*, que afirma "*...En la Constitución gaditana...y un poder municipal y provincial potenciado hasta la más radical autonomía*".

4. CREACIÓ I SUPRESSIÓ DELS AJUNTAMENTS

La Constitució espanyola de 1812 va establir que s'havia de crear Ajuntaments nous en tots aquells pobles de més de 1.000 habitants⁸⁰⁸. Tant a la Constitució⁸⁰⁹ com en les Instruccions posteriors es va decretar que havia d'ésser la Diputació qui havia de crear Ajuntaments en aquells municipis que, tot i tenir almenys 1000 ànimes, no n'hi havia. Per això, per poder dur a terme aquest manament, la Diputació havia de tenir coneixement de totes les poblacions de la seva circumscripció⁸¹⁰.

La Constitució també establí que es creessin Ajuntaments en tots aquells pobles, que no obstant tenir-ne menys de 1.000, es considerés idoni⁸¹¹. Qualsevol població que per les seves particularitats d'agricultura, indústria o població cregués que havia de tenir Ajuntament, ho havia de fer saber a la Diputació⁸¹². La Diputació havia de redactar un expedient on es justificés la seva idoneïtat. I al mateix temps, havia d'elaborar un altre expedient en el que es tractés sobre la fixació dels termes municipals i, en el que s'havia d'adjuntar un informe de l'Ajuntament afectat. Ambdós expedients s'havien de remetre al cap polític, el qual els havia d'enviar al Govern, el

⁸⁰⁸ Constitució Espanyola de 1812, art. 310.

⁸⁰⁹ Constitució Espanyol de 1812, art. 335.3.

⁸¹⁰ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. II, art. I; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 83.

⁸¹¹ Constitució Espanyola de 1812, art. 310.

⁸¹² Decret CLXIII de 23 de maig de 1812 (Col.lecció II, 221) desenvolupa l'art. 310 de la Constitució. Aquest Decret regula tant els requisits de població per poder constituir un municipi com el procediment i terminis per escollir Ajuntament. Literalment l'art. 1 determina que: "*Cualquiera pueblo que no tenga Ayuntamiento, y cuya poblacion no llegue á mil almas, y que por sus particulares circunstancias de agricultura, industria ó poblacion considere que debe tener Ayuntamiento, lo hará presente á la Diputacion de la provincia, para que en virtud de su informe se provea lo conveniente por el Gobierno*". Segons la Constitució Espanyola de 1812, art. 335.3 és a la Diputació a qui li correspon tenir cura de que s'estableixin Ajuntaments allà on pertoqui.

qual tenia la potestat de decidir sobre l'establiment o no d'un nou Ajuntament⁸¹³.

Per les reflexions sobre la greu dificultat econòmica que suposaria la creació d'Ajuntaments en tots els municipis de 1000 ànimes, cal tenir molt present la intervenció parlamentària de Bernardo Martínez, en la sessió del dia 10 de gener de 1812, que posà de relleu l'encariment econòmic que aquesta política liberal implicava i que en conseqüència comportaria uns Ens locals inviables tal i com ja es posà de relleu en la discussió dels diputats liberals de Cadis⁸¹⁴. A més, no podem oblidar el context conjuntural de crisi econòmica que es vivia a l'època.

Ni a la Constitució espanyola de 1812, ni a la Instrucció de 1813, es va contemplar la possibilitat de supressió d' Ens locals, però sí es trobava regulada a la Instrucció de 1823. Se seguia el mateix procediment establert en el paràgraf anterior⁸¹⁵. Es considerava que quan una població no

⁸¹³ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. II, art. I; Instrucció de 3 de febrer de 1823, arts. 83 a 86.

⁸¹⁴ D'aquest tema se'n fa ressó Pedro Luís PÉREZ GUERRERO, "Antecedentes históricos del desarrollo local en España: la idea del fomento de la vida económica y social de los municipios entre 1800-1834" a Actes III Seminario de Historia de la Administración, Madrid, 2004, p. 6; Diario de sesiones de las Cortes de 10 de enero de 1812, p. 2603: "...debemos suponer que para que esta Corporación pueda cumplir con lo que se propuso la comisión en su establecimiento, es preciso tenga fondos considerables de que disponer en beneficio del público; porque ¿cómo podrán fundar escuelas de primeras letras, cuidar de la reparación de los caminos, puentes, cárceles..."

Com a conseqüència d'aquesta normativa es van incrementar considerablement el nombre d'Ajuntaments. Per exemple a Catalunya el 1824 hi havia 2093 municipis i en canvi, el 1797 únicament constaven 11 ciutats i 334 viles en el cens de població tal i com es pot veure en l'estudi publicat per Isabel Rueda "Diagnòstic del Mapa Municipal de Catalunya", citat en la tesi de Josep Mir Bagó, *El sistema...* op. cit, pp. 55-56 i, a on explica, com aquest increment d'Ajuntaments es troba molt allunyat del que va succeir a França, on la concepció del naturalisme municipal va connotà el reconeixement d'Ajuntaments pràcticament a la totalitat de pobles.

⁸¹⁵ En la Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 87, es detalla allò que es farà constar en l'expedient. "Por lo mismo se hará constar en el expediente la

sobrepassés el nombre de cinquanta veïns s'havien d'examinar les circumstàncies especials que l'envoltaven, i elaborar un expedient per tal de decidir si s'havia de suprimir o mantenir la Corporació municipal⁸¹⁶.

Les Corts promulgaren un Decret amb data de 24 de març de 1813, que entre d'altres punts, establia que la Regència del Regne havia d'informar sobre les exempcions que s'havien de concedir a les noves poblacions, havien de presentar una notícia del territori que havia d'assignar-se a cada Ajuntament, i les despeses o fons de propis i arbitris que convindria assenyalar per les despeses comunes, així com sobre qualsevol altre aspecte que considerés valuós per promoure la prosperitat d'aquestes poblacions⁸¹⁷.

5. FORMACIÓ DE L'AJUNTAMENT CONSTITUCIONAL DE VIC

En sessió ordinària de 17 de març de 1820 es notificà per part del corregidor que ja havia tingut lloc la publicació i jurament de la Constitució de 1812 en aquesta ciutat i s'ordenà que es col·loqués una

posibilidad ó imposibilidad del pueblo para sostener su Ayuntamiento, los inconvenientes ó ventajas que resultarán de su agregación, la distancia del pueblo a que se haya de agregar, y la facilidad ó dificultad de la comunidad entre ellos. Tambien se acreditará cuales sean los derechos, aprovechamientos ú otros goces que deban conservar los moradores en el pueblo agregado".

⁸¹⁶ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 85, art. 86. Per la problemàtica de l'aplicació pràctica que suposa l'aplicació de la normativa sobre creació i supressió d'Ajuntaments veure Josep SARRIÓ GUALDA, *La Diputació provincial de Catalunya sota la Constitució de Cadis (1812-1814 i 1820-1822)*, Barcelona 1991, pp. 285 ss; Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit. pp. 61 i ss.

⁸¹⁷ AMV, Llibre 59 1813 , document nº 97. Vic 2 de juny de 1813. El Cap polític ho comunicà a l'alcalde i Ajuntament.

placa a la plaça major que a partir d'aquell moment passà a anomenar-se plaça de la Constitució. Perquè es fessin efectives aquestes mesures adoptades es va fer responsable a un dels regidors. En aquesta mateixa sessió es determinà que sense necessitat d'esqueles d'avís, es celebrés "*Ayuntamiento pleno en todos los ordinarios y extraordinarios que ocurran...*" fins a la instal·lació de l'Ajuntament constitucional⁸¹⁸. De totes maneres, no es va tornar a reunir el consistori com molt bé en donà fe el secretari que certificà que des del dia disset fins al vint-i-sis de març de 1820 en que es va instal·lar l'Ajuntament constitucional no es va celebrar cap reunió ni ordinària ni extraordinària.

La primera sessió de l'Ajuntament constitucional del trienni liberal es va celebrar el dia 26 de març de 1820⁸¹⁹.

Ignorem com es portà a terme l'elecció dels individus que integraren el primer govern local constitucional que restà vigent fins a l'1 de gener de 1821 on s'elegiren els nous membres.

En la sessió de vint-i-vuit de març de 1820 s'acordà enviar un Ofici al clero per tal de que tingués notícia de que s'havia establert l'Ajuntament constitucional⁸²⁰.

El dotze d'abril de 1820 es decidí que, en compliment del Decret de divuit de març de 1812, es portés a terme el jurament i publicació de la Constitució de 1812 el següent diumenge, tot i que segons un Ban de l'Ajuntament de data de 26 de març de 1820, la Constitució ja s'havia jurat el 12 de març: "*Oisteis por segunda vez resonar en este recinto la*

⁸¹⁸ AMV Llibre d'actes, sessió 17-3-1820.

⁸¹⁹ AMV Llibre d'actes, sessió 26-3-1820.

⁸²⁰ AMV Llibre d'actes, sessió 28-3-1820. No s'especifica a qui concretament s'enviarà l'ofici sinó que es fa servir el vocable "clero".

*dulce voz constitucional de la monarquía española*⁸²¹. El següent diumenge, tal i com s'havia acordat, es va fer la proclamació i la jura solemne de la Constitució a la catedral. La Corporació s'ocupà de tot. Tingué lloc una funció religiosa, s'instal·laren lluminàries públiques durant les nits de dissabte i diumenge i, s'adornà el balcó de l'Ajuntament amb un domàs i un retrat del rei Ferran VII i el diumenge tingué lloc un correbou i s'organitzaren focs artificials⁸²².

El Govern polític superior de Catalunya envià una Circular en la que comunicava el Decret 23 de març de 1821 que contenia alguns aclariments al Decret de 23 de maig de 1812 sobre la formació dels Ajuntaments constitucionals *"...a fin que V. los distribuya entre los pueblos de este partido"*⁸²³.

La implantació del nou règim municipal va comportar certes dificultats en el seu funcionament. Segons la Diputació, la major part de dubtes, objeccions, i queixes contra els Ajuntaments, que li arribaven, eren causades pel desconeixement de la nova normativa liberal i, degut a la multiplicitat de consultes que havia de fer front, va ordenar que les entitats municipals compressin la Col·lecció de Decrets ordinaris i extraordinaris, i que les despeses que suposés aquesta compra *"le admitiria en las cuentas de Propios y Arbitrios el coste de los citados decretos"*⁸²⁴. A l'arxiu municipal de Vic no tenen aquesta Col·lecció, ignorem si és que no va arribar a comprar i, per tant, es va incomplir aquesta ordre, o simplement no s'ha conservat.

⁸²¹ AMV Bans, Edictes, Circulars, 26 de març de 1820.

⁸²² Jordi FIGUEROLA GARRETA, *Església i societat a principis del segle XIX*, Vic, 1988, p. 100.

⁸²³ AMV Correspondència 1820-1821, 6 d' abril 1821.

⁸²⁴ AMV Correspondència 1821-1822, 9 de març de 1821.

A partir del 23 d'abril de 1823 els constitucionals van preparar la defensa de la ciutat de Vic per tal de protegir-la davant de l'atac de les tropes franceses, cosa que no aconseguiren i el general francès Donadieu hi entrà el 6 de maig. La ciutat resistí un altre setge de les tropes constitucional els dies 12 i 13 de setembre, sense que hi hagués cap més novetat fins a l'establiment de l'absolutisme per part de Ferran VII⁸²⁵.

6. COMPOSICIÓ DE L'AJUNTAMENT CONSTITUCIONAL

L'Ajuntament estava format per l'alcalde o alcaldes, els regidors i el procurador síndic⁸²⁶.

El municipi tenia una doble naturalesa. Per una banda, era una part més de l'administració estatal i, per l'altra, era una Corporació elegida pels ciutadans amb uns interessos propis, a la qual corresponia el govern interior del poble com clarament especificava l'article 309 de la Constitució i que el govern polític estava al càrrec de l'alcalde⁸²⁷.

⁸²⁵ Eduard JUNYENT SUBIRÀ, *La ciutat de Vic i la seva història*, Barcelona, 1976, pp. 298-299.

⁸²⁶ Constitució Espanyola de 1812, art. 309. Ens crida l'atenció que aquest article parli de procurador síndic en singular, quan sabem que pot haver-n'hi més d'un en funció de la proporció d'habitants de cada població, com veurem a continuació, i en el propi text constitucional trobem que l'article 314 parla de síndics procuradors. La interpretació aïllada de l'article ens portaria inevitablement a una interpretació errònia. Ignorem el motiu que va portar a la Comissió constituent a la redacció en singular de procurador síndic en aquest article o si fou merament un error.

⁸²⁷ Alejandro NIETO GARCIA, op. cit. p. 301 "*Por decirlo con otras palabras: en el municipio se cruzaban y anudaban dos líneas diferentes: por un lado, la que venía de abajo arriba, encomendada a los Ayuntamientos, en cuanto representantes del pueblo, y que se refería al gobierno interior o económico; y*

Les Corts atribuiren als individus de l'Ajuntament la categoria de funcionaris públics⁸²⁸.

La Constitució delegà a les Lleis ordinàries la fixació del nombre d'individus que havien d'integrar cada una de les Corporacions locals, ara bé establí un criteri de proporcionalitat numèrica, de tal manera que el nombre d'individus que havia de tenir un Ajuntament anava en relació al nombre de veïns de cada població⁸²⁹. Pels Decrets de 23 de maig de 1812 i de 23 de març de 1821 sobre "*formación de los Ayuntamientos Constitucionales*" es va acordar la relació numèrica que li corresponia a cada un dels municipis, en funció de la densitat demogràfica de la població⁸³⁰.

por otro lado, la que venía de arriba abajo, encomendada a órganos del poder ejecutivo, como eran el alcalde y el jefe político provincial. Al encajarse estos dos elementos adquiere el municipio una naturaleza doble: corporación popular y, al tiempo, pieza integrada en el poder ejecutivo"; Instrucció de 23 de juny de 1813, art. 183.

⁸²⁸ Ordre 12-10-1820, (Col.lecció VI, 199).

⁸²⁹ Constitució Espanyola de 1812, art. 311 : "*Las leyes determinarán el número de individuos de cada clase de que han de componerse los Ayuntamientos de los pueblos, con respecto á su vecindario*".

⁸³⁰ Decret CLXIII de 23 de maig de 1812, art. IV (Col.lecció II, 221), "...*habrá un alcalde, dos Regidores y un Procurador Síndico en todos los pueblos que no pasen de doscientos vecinos; un alcalde, cuatro Regidores y un Procurador en los que teniendo el número de doscientos vecinos, no pasen de quinientos; un alcalde, seis Regidores y un Procurador en los que llegando á quinientos no pasen de mil; dos alcaldes, ocho Regidores y dos Procuradores Síndicos en los que desde mil no pasen de cuatro mil; y se aumentará el número de Regidores á doce en los que tengan mayor vecindario*". Art. V: "*En las capitales de provincia habrá á lo menos doce Regidores; y si hubiere mas de diez mil vecinos, habrá diez y seis*". Així el Decret IV de 23 de març de 1821

A Vic els quatre Ajuntaments que es van constituir en aquesta època estaven formats per 2 alcaldes , 8 regidors, 2 síndics . Un document datat el dia 25 de setembre de 1821 especifica que a Vic hi havia 9.000 habitants⁸³¹. Per tant és evident que la normativa de proporcionalitat no es va aplicar en aquesta localitat ja que li corresponien 3 alcaldes, 12 regidors i 2 síndics.

El Decret de 23 de març de 1821 posà de relleu la inobservança dels preceptes jurídics reguladors del nombre de "*funcionarios municipales*", ordenant que es completés el nombre d' alcaldes i demás individus que corresponien a cada Ajuntament, ja que aquest incompliment provocava danys irreparables als municipis⁸³².

(Col.lecció VII, 13) que aclara el Decret anterior i el modifica en part, ja que fixa una nova proporció per les poblacions de 500 veïns en endavant, estableix: "... *tres alcaldes, doce Regidores y dos Procuradores en los de 4 á 10.000: en los de 10.000 á 16.000 cuatro alcaldes, diez y seis Regidores y tres Síndicos: en los de de 16.000 á 22.000 cinco alcaldes, veinte Regidores y cuatro Síndicos; y en los de 22.000 arriba seis alcaldes, veinte y cuatro Regidores y cinco Procuradores Síndicos*". Concepción DE CASTRO, La revolución..., op. cit., p. 81, opina que aquest canvi del nombre d'individus de la Corporació en el Decret de 1821 s'explica perquè s'havia vist insuficient per l' operativitat del municipi el nombre d'individus que fixava el Decret de 1812.

⁸³¹ AMV Correspondència 1820-1821, 25 de setembre de 1821.

⁸³² Decret IV de 23 de març de 1821 (Col.lecció VII, 13): "*3ª Para evitar lo mas pronto posible los graves y trascendentales daños que ocasiona en las ciudades populosas la escasez de funcionarios municipales, se completará inmediatamente el número de alcaldes constitucionales y demas individuos de los Ayuntamientos hasta el que va indicado, nombrándolos los mismos electores que han hecho las elecciones para el presente año*".

6.1. REQUISITS PER OCUPAR UN CÀRREC MUNICIPAL

Els requisits legals per poder ésser elegit alcalde, regidor o procurador es trobaven regulats parcialment en la Constitució, segons la qual, a banda d' ésser ciutadà en l' exercici dels seus drets, s'havia de ser major de 25 anys i tenir almenys cinc anys de veïnatge i residència en el municipi. El text constitucional es va remetre a una llei posterior que havia de regular els altres requisits que havien de reunir aquells que havien d'exercir un càrrec municipal⁸³³.

6.2. INCOMPATIBILITATS I INHABILITACIONS

No podien ocupar un càrrec municipal els empleats públics de nomenament reial, amb l'excepció dels que servien a la milícia nacional⁸³⁴.

Tampoc podien ésser elegits els eclesiàstics⁸³⁵.

⁸³³ Constitució Espanyola de 1812, art. 317. Adolfo POSADA, Lecciones..., op.cit., p. 347, reflexiona sobre aquest article i és de l'opinió que una persona que "*no tiene casa abierta*" perquè viu amb els pares o en un hostal no pot ésser elegit individu d'un Ajuntament. De totes maneres, explica que a la pràctica a vegades els mots veí i resident s'interpretaren com a sinònims i d'altres no. I per tant a vegades s'entenia que el que viu amb els pares era veí i d'altres vegades no.

⁸³⁴ Constitució Espanyola de 1812, art. 318.

⁸³⁵ Decret CXCI de 21 de setembre de 1812 (Col.lecció III, 81): "...Que los eclesiásticos seculares, que se hallen en el ejercicio de los derechos de ciudadano, tengan voz activa, y puedan dar su voto en las elecciones de los ayuntamientos constitucionales; pero no podrán ser nombrados ni elegidos para ningún oficio del ayuntamiento ni consejo".

En l'elecció dels individus que havien de formar part de l'Ajuntament s'havien d'aplicar les normes d'incompatibilitat de parentiu fins al quart grau, normativa que no sempre es complia com es desprèn de la lectura de l'Ordre de 19 de maig de 1813⁸³⁶.

En el darrer Ajuntament constitucional que s'elegí a Vic, es va presentar un cas d'incompatibilitat per raó de parentiu. Un regidor que va resultar elegit era cosí d'un regidor cessant. Es resolgué que es procedís per part de la Junta d'electors a elegir un altre regidor i que es comunicés el nou individu que resultés elegit⁸³⁷.

Es contemplava una inhabilitació personal de dos anys des de la cessió d'un càrrec, fins a la possibilitat legal de poder tornar a ésser elegit. Tant aquesta disposició jurídica com la del paràgraf anterior, s'aplicava sempre i quan el nombre de veïns ho permetés, ja que en les poblacions de poca densitat demogràfica, l'aplicació real d'aquest precepte esdevingué, lògicament, impracticable⁸³⁸.

Els subjectes que formaven l'Ajuntament no podien, mentre durés el càrrec pel qual havien estat nomenats, ocupar-ne cap altre de la pròpia

⁸³⁶ Ordre de 19 de maig de 1813 (Col.lecció IV, 69) "*...que entre los individuos que componen aquel Ayuntamiento , así como tambien los hubo en el Ayuntamiento que cesó en fin de Diciembre último, y entre los individuos de ambos, indicando con este motivo la posibilidad de que tales cargos se perpetúen en unas mismas familias. En vista de ello han tenido á bien declarar, que no estando derogada por la Constitucion la ley sobre parentesco, que debe guardarse en la eleccion de los individuos de los Ayuntamientos, son nulas en esta parte las que hayan hecho contra su tenor...*"

⁸³⁷ AMV Carpeta 1822. No està enquadrada. Bcn 18 de febrer de 1823.

⁸³⁸ Constitució Espanyola de 1812, art. 316.

Corporació local⁸³⁹. En canvi, podien ésser elegits diputats de Corts o membres de la Diputació provincial, quedant, en aquest cas, vacant la plaça municipal que ocupaven⁸⁴⁰.

6.3. PROCEDIMENT ELECTORAL

Els càrrecs de l'Ajuntament eren elegits pels ciutadans. El sistema electoral municipal previst en el text constitucional era de sufragi universal masculí indirecte de segon grau, essent aquesta una de les novetats més destacables en relació al municipi de l'antic règim. Aquest fet va suposar, lògicament, l'abolició de tots els càrrecs municipals de caràcter perpetu⁸⁴¹.

Aquesta universalitat masculina, en realitat queda retallada si ens endinsem en l'articulat constitucional. D'antuvi, només tenien dret al sufragi actiu els veïns que eren ciutadans en l'exercici del seu dret⁸⁴². La Constitució va establir en quins casos es produïa la pèrdua⁸⁴³ i en quins casos la suspensió

⁸³⁹ Ordre de 31 de març de 1821(Col.lecció VII, 18).

⁸⁴⁰ Decret CCLXXXI d' 11 d'agost de 1813, (Col.lecció IV, 163) art. III.

⁸⁴¹ Constitució Espanyola de 1812, art. 312.

⁸⁴² Constitució Espanyola de 1812, art. 18, defineix la condició de ciutadà espanyol "*Son Ciudadanos aquellos españoles que por ambas líneas traen su origen de los dominios españoles de ambos hemisferios, y estan vecindados en qualquier pueblo de los mismos dominios*"; art. 23 "*Solo los que sean ciudadanos podrán obtener empleos municipales, y elegir para ellos en los casos señalados por la ley*".

⁸⁴³ Constitució Espanyola de 1812, art. 24: "*La calidad de Ciudadano español se pierde 1º Por adquirir naturaleza en país extranjero. 2º Por admitir empleo de otro Gobierno. 3º Por sentencia en que se impongan penas aflictivas ó infamantes, si no se obtiene rehabilitacion. 4º Por haber residido cinco años consecutivos fuera del territorio español, sin comision ó licencia del*

de la ciutadania⁸⁴⁴. Tots aquells homes que es trobaven en alguna d'aquestes circumstàncies, això els hi comportava la impossibilitat de poder exercir el seu vot. D'una simple lectura d'aquest article podem deduir com s'esdevenia ràpidament la reducció d'aquest suposat sufragi universal proclamat pels primers liberals. Com veiem aquesta restricció del sufragi no venia donada únicament per raons judicials, de deutes públics, etc., sinó que existia una discriminació per motius econòmics, com podem veure explícitament en el punt 3 i 4 de l'article mencionat. De Castro opina que el fet d'excloure del dret de vot als deutors dels fons públics, s'explica "*como forma de sanear el gobierno municipal*"⁸⁴⁵. Aquest article va beneficiar, sens dubte, els interessos de la burgesia.

El cap polític havia de vetllar perquè es portessin a terme les eleccions municipals i les renovacions dels membres dels Ajuntaments de forma periòdica⁸⁴⁶. En la Instrucció de 1813 s'establí que corresponia a

Gobierno". Segons Manuel ORTIZ DE ZÚÑIGA, *El libro...* op. cit. p. 32 afirma que l'últim punt, a la pràctica, no funcionava com un inconvenient per elegir ni per ésser elegit.

⁸⁴⁴ Constitució Espanyola de 1812, art. 25: "*El ejercicio de los mismos derechos se suspende:*

1º en virtud de interdiccion judicial por incapacidad fisica ó moral.

2º Por el estado de deudor quebrado, ó de deudor á los caudales públicos.

3º Por el estado de sirviente doméstico.

4º Por no tener empleo, oficio ó modo de vivir conocido.

5º Por hallarse procesado criminalmente.

6º Desde el año de mil ochocientos treinta deberán saber leer y escribir los que de nuevo entren en el ejercicio de los derechos de Ciudadano".

⁸⁴⁵ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit. p. 75.

⁸⁴⁶ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. III, art. XII; Instrucció de 3 de febrer

l'Ajuntament, sota la seva responsabilitat, el fet de dur a terme la renovació dels seus individus i havia de comunicar al cap polític que, efectivament, havia tingut lloc⁸⁴⁷. En canvi, la Instrucció de 1823 concedí a l'alcalde, en cas d'haver-n'hi més d'un havia de ser el primer nomenat el competent, la facultat d'ocupar-se, sota la seva responsabilitat, de la renovació dels Ajuntaments⁸⁴⁸.

En la Instrucció del Trienni s'aprovà que l'alcalde tindria cura de la convocatòria als veïns per la celebració de les Juntes parroquials, com a mínim amb vuit dies d'anterioritat. Un cop transcorreguts els primers quatre dies, s'havia de portar a terme una segona convocatòria i finalment, una tercera el dia abans de la celebració de les Juntes⁸⁴⁹.

L'Ajuntament havia de notificar, amb temps suficient, quina seria la data de les eleccions dels individus que havien de formar part de la Corporació local, per tal que tots els veïns que ho desitjessin, poguessin acudir a emetre el seu vot⁸⁵⁰.

Per facilitar la designació d'electors en les poblacions molt nombroses o quan *"la division y distancia de los pueblos ó parroquias que han de agregarse para establecer su ayuntamiento, podria hacerlo embarazoso, se formarán Juntas de parroquia..."* el Decret de 23 de maig de 1812 permetia crear Juntes de parròquia⁸⁵¹.

de 1823, art. 250.

⁸⁴⁷ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. II, art. XXII.

⁸⁴⁸ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 224.

⁸⁴⁹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 225.

⁸⁵⁰ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art XXII.

⁸⁵¹ Decret CLXIII de 23 de maig de 1812, *sobre formació d'Ajuntaments* (Col.lecció II, 221) art. VIII: *"Para facilitar el nombramiento de electores,*

Les Juntas parroquials estaven formades de "*todos los ciudadanos vecindados y residentes en el territorio de la parroquia respectiva, entre los que se comprehenden los eclesiásticos seculares*"⁸⁵².

Aquelles poblacions que tenien menys de cinquanta veïns, no podien formar parròquia i s'havien d'unir amb els veïns del poble més pròxim⁸⁵³.

particularmente donde una numerosa poblacion ó la division y distancia de los pueblos ó parroquias que han de agregarse para establecer su ayuntamiento, podria hacerlo embarazoso, se formarán Juntas de parroquia compuestas de todos los ciudadanos domiciliados en en ella, que deberán ser convocados con anterioridad, y presididas respectivamente por el gefe político, alcalde ó regidor, y cada una nombrará el número de electores que le corresponda con proporcion al total relativo á la poblacion de todas, debiéndose extender la acta de eleccion en el libro que se destinare á este fin, y firmarse por el presidente y el secretario que se nombrare".

⁸⁵² Constitució Espanyola de 1812, art. 35. Decret CLXIII de 23 de maig de 1812 sobre formació d'Ajuntaments, (Col.lecció VII , 221) art. VIII: "*Para facilitar el nombramiento de electores, particularmente donde una numerosa poblacion ó la division y distancia de los pueblos ó parroquias que han de agregarse para establecer su ayuntamiento, podria hacerlo embarazoso, se formarán Juntas de parroquia compuestas de todos los ciudadanos domiciliados en ella, que deberán ser convocados con anterioridad, y presididas respectivamente por el gefe político, alcalde ó regidor, y cada una nombrará el número de electores que le corresponda con proporcion al total relativo á la poblacion de todas, debiéndose extender la acta de eleccion en el libro que se destinare á este fin, y firmarse por el presidente y el secretario que se nombrare".*

⁸⁵³ Decret CLXIII de 23 de maig de 1812, (Col.lecció II, 221) art. IX. No obstant, en aquest article es contempla una excepció "*No podrá haber Junta de parroquia en los pueblos que no lleguen á cincuenta vecinos; y los que se hallen en este caso se unirán entre sí, ó con el mas inmediato para formarla; pero la tendrán todos aquellos que hayan estado hasta aquí en posesion de*

A partir del novembre de 1820, però amb caràcter d'interinitat, s'aprovà una Ordre per facilitar el procediment electoral en la que s'establí que les grans parròquies es dividissin en seccions de mil veïns cada una⁸⁵⁴.

Cada any, durant el mes de desembre, els ciutadans de cada municipi, organitzats en Juntes parroquials, havien d'elegir, per pluralitat de vots, uns electors, els quals havien de residir en el mateix poble i disposar de l'exercici dels drets que atorgava la ciutadania. El nombre d'electors era proporcional al d'habitants de cada localitat⁸⁵⁵. En aquelles urbs que hi

nombrar electores para la eleccion de justicia, ayuntamiento ó diputado del comun".

Josep SARRIÓ GUALDA, *La Diputación...*, op. cit., pp. 278-279. Posa de relleu les dificultats que troba la Diputació per aplicar a Catalunya aquests articles del Decret 23 maig 1812 perquè els pobles poguessin elegir els individus de l'Ajuntament per ells mateixos o units amb una altra població. S'ha de tenir present que Catalunya estava formada per multiplicitat de pobles petits.

⁸⁵⁴ Ordre de 8 de novembre de 1820 (Col.lecció VI, 360).

⁸⁵⁵ Constitució Espanyola de 1812, art. 313; Decret CLXIII, 23 maig de 1812 *sobre formació dels Ajuntaments Constitucionals*, (Col.lecció II, 221) art. VI: "...se elegirán en un día festivo del mes de Diciembre por los vecinos que se hallen en el ejercicio de los derechos de ciudadano nueve electores en los pueblos que no lleguen á mil, diez y siete en los que llegando á mil no pasen de cinco mil, y veinte y cinco en los de mayor vecindario". Decret IV de 23 de març de 1821 diu en el seu art. 2^a "... se elegirán en un día festivo del mes de diciembre por los vecinos que se hallen en el ejercicio de los derechos de ciudadano, nueve electores en los pueblos que no lleguen á 1.000: quince en los que llegando á 1.000 no pasen de 4.000; diez y nueve en los que llegando á 4.000, no pasen de 10.000; veinte y cinco en los que llegando á 10.000 no pasen de 16.000; treinta y uno en los que llegando á 16.000 no pasen de 22.000, y treinta y siete en los que pasen de 22.000".

hagués més Juntes de parròquies que electors a elegir se'n designava un per cada parròquia⁸⁵⁶. Si al contrari, el nombre de parròquies fos menor que el d'electors, cada Junta n'elegiria un, dos o més fins arribar al nombre d'electors que s'havia de designar i, si el nombre fos imparell, el designava la parròquia amb més població⁸⁵⁷.

Es designaven, per cada Junta parroquial, dos escrutadors que havien d'assistir a tots els actes de les eleccions juntament amb el president i el secretari⁸⁵⁸. El president era el cap polític o l'alcalde, de la forma establerta per la Constitució de 1812. En aquelles localitats que hi hagués dues o més Juntes parroquials, el cap polític presidia una Junta i l'alcalde l'altra "*y los regidores por suerte*" presidien les altres⁸⁵⁹. El president havia d'elegir un secretari. En les poblacions on hi hagués més d'una parròquia, l'alcalde havia de convocar, al mateix temps que tenia lloc la primera convocatòria, l'Ajuntament, per tal de que designessin els alcaldes i regidors que havien de presidir les Juntes parroquials⁸⁶⁰.

Els presidents, secretaris i escrutadors eren responsables, si no es redactaven les actes de les Juntes parroquials amb la formalitat deguda⁸⁶¹.

La Junta d'electors, nomenava per pluralitat de vots, en el mateix mes, l'alcalde o alcaldes, els regidors i el procurador o procuradors síndics que iniciarien el seu exercici l'u de gener següent⁸⁶².

⁸⁵⁶ Decret CLXIII de 23 de maig de 1812, (Col.lecció II, 221) art. X.

⁸⁵⁷ Decret CLXIII de 23 de maig de 1812, (Col.lecció II, 221) art. XI.

⁸⁵⁸ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art. XXII.

⁸⁵⁹ Constitució Espanyola de 1812, art. 46.

⁸⁶⁰ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 226.

⁸⁶¹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 227.

El cap polític era el president de la Junta d'electors allà on n'hi havia, en cas contrari, havia de ser l'alcalde més antic el responsable de que es celebrés la Junta d'electors que ell mateix havia de presidir. Si faltaven alcaldes presidia el regidor més antic⁸⁶³. La Junta d'electors havia d'estar autoritzada pel secretari de l'Ajuntament⁸⁶⁴. Els electors designaven d'entre ells dos escrutadors⁸⁶⁵. Deliberaven i elegien les persones que consideraven més apropiades per "*el mejor gobierno del pueblo*", les quals passaven a ocupar cadascun dels càrrecs "*sin pasar á la de alcalde segundo hasta que esté hecha la del primero, y así en cuanto á las demas*". S'enregistrava tota la sessió en un llibre d'actes, creat per aquest efecte, el qual havia d'anar firmat pel secretari i el president, i es feia públic allò que havia votat cadascú⁸⁶⁶. Un cop celebrades les eleccions es comunicava al cap polític i a la Diputació⁸⁶⁷.

Les Juntes parroquials i les d'electors es celebraven en els primers dies festius del mes de desembre. Havien de transcórrer quatre dies entre la conclusió de la Junta de parròquia i la d'electors, i si no podia ser possible,

⁸⁶² Constitució Espanyola de 1812, art. 314.

⁸⁶³ Les Juntes electorals de partit les trobem regulades a la Constitució de 1812, arts. 59 a 77 i pel Decret CLXIII de 23 de maig de 1812 (Col.lecció II, 221) art. VII; Instrucció de 3 de febrer de 1823, arts. 228-230.

⁸⁶⁴ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 228.

⁸⁶⁵ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art. XXII.

⁸⁶⁶ Decret CLXIII de 23 de maig de 1812, (Col.lecció II, 221) art. VII; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 228 i 229 "*...Las votaciones no serán secretas, antes bien deberá constar en el acta el elector que vota y la persona á quien da su voto, á fin de que en su caso pueda hacerse efectiva la responsabilidad que corresponda...*"

⁸⁶⁷ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 231.

perquè una causa greu ho impedís, s'havia de comunicar al cap polític⁸⁶⁸.

Per ésser elector de partit s'exigia ésser ciutadà major de 25 anys, veí i resident en el partit, era indiferent que fos eclesiàstic o secular, "*pudiendo recaer la eleccion en los ciudadanos que componen la Junta, ó en los de fuera de ella*"⁸⁶⁹.

Un cop celebrades les eleccions es notificava al cap polític i a la Diputació les persones que havien resultat elegides⁸⁷⁰.

6.4. CONVOCATÒRIA D'ELECCIONS A L'AJUNTAMENT DE VIC

Abans d'iniciar les eleccions dels compromissaris que havien d'elegir els regidors es celebrava una missa i un *Te Deum* quan conclouia, tal i com estableix la Constitució⁸⁷¹.

A principis de desembre de 1820 i 1821, com que s'havien d'anomenar electors parroquials per la designació de dos alcaldes, quatre regidors i un procurador síndic que reemplaçessin als que cessaven en el seu càrrec a finals d'any, es va acordar la celebració de la Junta electoral de parròquia per l'elecció dels membres de l'Ajuntament, en la forma que contemplava

⁸⁶⁸ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 230 "*...En los años en que deban hacerse las elecciones de Diputados á Córtes no se celebrarán las Juntas parroquiales el primer domingo de Diciembre en las capitales de provincia*".

⁸⁶⁹ Constitució Espanyola de 1812, art. 75.

⁸⁷⁰ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 231.

⁸⁷¹ AMV Correspondència 1820-1821, 1 d'octubre de 1821, 11 de desembre de 1821.

la Circular del cap superior polític de dotze de novembre d'aquests anys. També s'acordà anunciar-ho al públic mitjançant pregó en el qual s'indicava, en el cas de l'any 1821, les declaracions i variacions realitzades en les Ordres de dotze de desembre de 1820, u de febrer de 1821 i Decret de les Corts de vint-i-tres de març 1821⁸⁷².

El sis de desembre de 1821 es celebrà una sessió extraordinària en la qual el president posà en coneixement de l'Ajuntament haver rebut, en el correu del dia anterior, una Reial Ordre de setze de novembre en la que S.M. havia establert una normativa amb la finalitat d'uniformar el mètode amb què les Juntes electorals havien de renovar els membres del consistori i d'aquesta manera evitar les queixes i recursos ocasionats per la ignorància dels votants a l'hora d'interpretar l'esperit de les lleis. L'Ajuntament acordà que amb la finalitat d'instruir al públic de tot allò que s'havia d'observar en les següents eleccions, es posés en coneixement dels veïns la Reial Ordre citada i la Circular del cap superior polític⁸⁷³.

Com que la durada dels càrrecs municipals era anual, al desembre de 1822 s'havia de tornar a celebrar eleccions. A la tardor d'aquest any, arribà a Vic una Instrucció, ignorem de quina es tracta, dirigida a facilitar les operacions convenientes per la celebració de les Juntes electorals de parròquia que havia de verificar-se el diumenge 7 d'octubre de 1822. En el primer article es determinava que se celebressin les Juntes electorals de parròquia⁸⁷⁴.

⁸⁷² AMV Llibre d'actes, sessió de 5-12-1820, 5-12-1821.

⁸⁷³ AMV Llibre d'actes, sessió 6-12-1821.

⁸⁷⁴ AMV Circulars i bans 1811-1834. Impresos. Aquest article deia que la província de Catalunya ja havia quedat dividida en partits i que aquesta divisió havia estat aprovada per les Corts el 25 d'octubre.

En l'article segon s'indicava que era responsabilitat de l'alcalde primer del cap de partit i en el seu defecte, de l'alcalde segon , circular ràpidament aquesta Instrucció perquè a tots els pobles del partit de Vic se celebressin eleccions el dia 7 d'octubre.

En els paràgrafs anteriors ens adonem, per la documentació consultada a l'arxiu municipal, de les dificultats i confusions que es van produir als Ajuntaments en l'aplicació del procediment electoral en el municipi, fet que va provocar la promulgació de diferents normes jurídiques per intentar resoldre aquesta situació.

En certa manera, és comprensible, tenint en compte que era un sistema de designació nou, que només s'havia posat en pràctica durant el breu primer període liberal⁸⁷⁵.

L'1 de gener de 1822, es tornà a reproduir exactament la mateixa situació que un any abans, tal i com establia la legislació: després d'haver-se prestat el jurament previst en la Constitució, els capitulars designats per la Junta electoral de parròquia van prendre possessió del seu càrrec, reemplaçant aquells que havien cessat a finals de desembre. A continuació, l'Ajuntament confirmà a tots els "*Dependientes*" del mateix cos en els seus respectius càrrecs, amb l'excepció del secretari⁸⁷⁶.

L'endemà s'aprovà comunicar al cap polític la renovació de l'Ajuntament de Vic⁸⁷⁷.

⁸⁷⁵ En aquest període també hi hagué certes dificultats i confusions en posar a la pràctica el funcionament electoral, documentació que hem estudiat per una futura publicació del règim municipal de Vic 1812-1814.

⁸⁷⁶ AMV Llibre d'actes, sessió 1-1-1821, 1-1-1822.

⁸⁷⁷ AMV Llibre d'actes, sessió 2-1-1822.

A Vic, en la sessió de nou d'octubre de 1821, el president va convocar sessió extraordinària perquè havien sorgit dubtes sobre la legitimitat de les eleccions celebrades el darrer diumenge pel nomenament d'electors parroquials *"... respecto a haverse repartido el n° de 31 compromisarios entre las dos secciones dando tal vez una equivocada inteligencia del art. 42 constitucional. Y aunque siendo las dos secciones dando tal vez una sola Parroquia y correspondiendo a esta el nombramiento de 10 Electores...no deben exceder a 31 el numero de compromisarios...Discutiendo la materia...se ha acordado manifestar de buena fe lo practicado...al jefe político y la Diputación...declaren las elecciones válidas"*⁸⁷⁸.

Tres dies més tard, la Diputació declarà nul·les les eleccions en virtut de l'art. 42 de la Constitució i "que se vuelvan a reunir los ciudadanos y nombren 31 compromisarios y estos 5 electores"⁸⁷⁹.

El cap superior polític de la província comunicà un ofici⁸⁸⁰, amb data de 25 de gener de 1822, a l'alcalde constitucional primer de Vic en el que se li demanà que comprovés en els diferents pobles que integraven el Partit de Vic si s'havia verificat la renovació dels Ajuntaments. En virtut d'aquest ofici, l'alcalde comunicà, mitjançant vereda, als diferents pobles del Partit que remetessin testimoni d'haver executat la renovació dels seus Ajuntaments. En cas contrari, el cap superior polític autoritzava a l'alcalde a sancionar amb una multa de 25 lliures de béns de propis als

⁸⁷⁸ AMV Llibre d'actes, sessió 9-10-1821.

⁸⁷⁹ AMV Correspondència 1820-1821, 12 octubre de 1821.

⁸⁸⁰ AMV Circulars i bans 1811-1834. Impressos.

individus de l'Ajuntament que no hagués complert amb la seva obligació⁸⁸¹.

El Govern polític de la província de Barcelona resolgué que la Junta d'electors procedís al nomenament de síndics. S'advertí a l'Ajuntament perquè convoqués immediatament la reunió d'aquesta Junta d'acord amb les disposicions legals existents⁸⁸².

En l'estudi d'aquest apartat hem trobat a faltar l'existència d'una documentació més rica, ja que poca informació hem pogut obtenir de la cerca. En aquest sentit ens ha resultat decebedor. No queda reflectit en la documentació localitzada actes que il·lustrin com es van portar a terme les eleccions, com tampoc que s'hagués portat a terme la comprovació de que els components de l'Ajuntament reunissin tots els requisits per poder esdevenir regidor, alcalde o procurador síndic.

S'havien assenyalat determinades esglésies per celebrar les Juntes de parròquia per procedir a les eleccions dels individus de l'Ajuntament però l'autoritat eclesiàstica considerà que era més convenient assenyalar altres indrets, com per exemple els convents suprimits, perquè fer-ho en un lloc tan sagrat era irreverent⁸⁸³.

6.5. PRESA DE POSSESSIÓ

L' 1 de gener de cada any, s'iniciaven en el càrrec els nous individus que havien resultat elegits, i es comunicava aquest fet al cap polític i a la

⁸⁸¹ L'alcalde Constitucional primer de Vic executà aquesta ordre el 28 de gener de 1822.

⁸⁸² AMV Carpeta 1822, 25 d'abril de 1823.

⁸⁸³ AMV Correspondència 1822-1823, 25 novembre 1822.

Diputació. Havien de jurar que observarien la Constitució i la resta de l'ordenament jurídic, que serien fidels al rei i que complirien les obligacions que havien assumit, davant del cap polític, on n'hi hagués, i sinó davant de l'alcalde més antic⁸⁸⁴. No se'ls podia suspendre en el càrrec, encara que s'hagués presentat qualsevol recurs o s'hagués al·legat algun tipus de tatxa⁸⁸⁵. Altrament, hagués pogut comportar un obstacle important pel normal funcionament de la institució municipal.

A l'Ajuntament de Vic, a les sessions d'1 de gener de 1821, 1822 i 1823, després d'haver prestat el jurament previst en la Constitució, van prendre possessió els nous càrrecs que havien resultat elegits per aquest any⁸⁸⁶. L'any 1820 la primera reunió de la Corporació municipal constitucional va tenir lloc el 26 de març sense que quedés constància de l'acte de jurament i presa de possessió.

6.6. NATURALESA DEL CÀRREC

Els elegits tenien l'obligació d'exercir el càrrec. L'exercici del càrrec era gratuït⁸⁸⁷ i obligatori. Només podien excusar-se si es trobaven en una de les causes que havia d'ésser regulades per la llei⁸⁸⁸, però aquesta normativa no es va arribar a aprovar. Per de Posada només quedaven exempts d'ocupar un càrrec municipal aquells individus deutors, quan els seus deutes fossin superiors a la fortuna que posseïen⁸⁸⁹. Segons de Castro *"la condición de deudor a la Hacienda pública o a la municipal resulta ser*

⁸⁸⁴ Constitució Espanyola de 1812, art. 337 i 374.

⁸⁸⁵ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 232.

⁸⁸⁶ AMV Llibre d'actes, sessió 1- 1-1821, 1-1-1822, 1-1-1823.

⁸⁸⁷ Decret CCLXXXI d'11 d'agost de 1813, (Col·lecció IV, 163) art. VI.

⁸⁸⁸ Constitució Espanyola de 1812, art. 319.

⁸⁸⁹ POSADA HERRERA, p. 348.

*demasiado frecuente entre la clase media de la época...*⁸⁹⁰. Afirmació que corroborem i que hem pogut comprovar de la documentació analitzada en l'apartat de la hisenda.

No obstant l'obligatorietat d'assistència no podem afirmar que aquest requisit es complís regularment, doncs, dels 8 regidors que tenia l'Ajuntament de Vic, la tònica general era que assistissin entre 6 i 7 regidors, dels 2 alcaldes només n'assistia 1, i dels dos síndics variava entre 1 i 2 en funció de les sessions. Excepcionals són les vegades que es presenten tots els membres del consistori, i no s'observa que els assumptes a deliberar en aquestes sessions tinguessin una importància capdal, ans al contrari, es tractava d'una sessió com les altres. En el període d'estiu la freqüència baixa moltíssim, sobretot a l'estiu de 1822, de totes maneres, no es pot oblidar que en aquesta època és quan la guerra s'agreuja considerablement. Per tant, es pot parlar d'absentisme en l'Ajuntament constitucional de Vic.

6.7.DURADA I RENOVACIÓ DELS INDIVIDUS DE L'AJUNTAMENT

Els càrrecs de l'Ajuntament tenien una durada anual. La renovació es feia de la següent manera: Els alcaldes eren reemplaçats en la seva totalitat, els regidors i procuradors síndics eren substituïts, cada any, només la meitat, exceptuant aquells Ajuntaments que estiguessin formats únicament per un únic procurador, en aquest cas, lògicament, aquest seria renovat anualment⁸⁹¹.

⁸⁹⁰ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 76.

⁸⁹¹ Constitució Espanyola de 1812, art. 315.

Pel que fa als membres de la Corporació municipal, havien de cessar aquells individus de l'Ajuntament que havien incorregut en algun tipus de conducta que hagués donat lloc a un procés judicial⁸⁹².

6.8. DESIGNACIÓ DE SUBSTITUTS

Les Corts aprovaren un Decret el març de 1813 i, per tal de que no sorgissin dubtes sobre la forma de reemplaçar les vacants, decretaren que quan es produís una baixa per defunció d'un regidor el reemplaçaria un individu que seria elegit per la darrera Junta d' electors. Aquest nou regidor hauria d'exercir el seu càrrec tot el temps que li corresponia al difunt. Aquest Decret s'interpretà com a extensible a la resta d'oficis de la Corporació local⁸⁹³.

Només es crearia una nova Junta de parròquia si es donés el cas que faltessin la majoria d'electors "*y para nombrar solamente los que resten hasta la correspondiente totalidad de electores*" i, en cap cas, en el supòsit que només en faltés algun⁸⁹⁴.

Uns mesos més tard es promulgà un altre Decret que resolvia que en el cas hipotètic de que faltessin la major part dels membres de l'Ajuntament, serien substituïts pels individus que havien ocupat els càrrecs l'any

⁸⁹² Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 83.

⁸⁹³ AMV Bàndols Circulars Edictes Vigatans 1812-1814. Decret Cadis 10 de març de 1813. Es notificà a Vic amb data de 28 d'abril de 1813. Trobem un altre Decret amb el mateix contingut que l'anterior però la via que es va seguir i les persones a qui es va anar notificant fins arribar a l'alcalde i a l'Ajuntament constitucional són diferents. Es notificà a Vic el 30 d'abril de 1813.

⁸⁹⁴ Decret CCXXXII de 10 de març de 1813(Col.lecció IV, 7); Decret CCLXXXI de 11 d'agost de 1813, (Col.lecció IV, 163) art. II.

anterior⁸⁹⁵. El substitut, no ocuparia l'antiguitat del substituït, sinó l'últim lloc, pel fet d'haver estat el darrer elegit⁸⁹⁶.

El legislador de la Instrucció del vint-i-tres aprovà que en cas d'absència, malaltia o vacant temporal dels procuradors síndics serien els regidors que haguessin entrat en últim lloc, els que els haurien de substituir, i si, altrament, es tractés dels alcaldes, aleshores els encarregats de substituir-los serien els regidors més antics⁸⁹⁷. Aquesta Instrucció no regulà com s'havia d'actuar quan la vacant fos d'un regidor.

6.9. RECURSOS EN MATÈRIA ELECTORAL

Segons la Instrucció de 1813, els recursos o dubtes sobre eleccions dels oficis municipals els havia de resoldre el cap polític per via governativa⁸⁹⁸. En la Instrucció de 1823, es produí un canvi importantíssim en aquesta matèria, ja que a partir d'aquest moment, havia de ser la Diputació, i no el cap polític, la institució competent per resoldre els recursos i dubtes que es plantegessin sobre aquesta matèria, sense que fos possible plantejar un ulterior recurs⁸⁹⁹. La Diputació havia de resoldre, àdhuc,

⁸⁹⁵ Decret CCLXXXI d'11 d'agost de 1813, (Col.lecció IV, 163) art. II.

⁸⁹⁶ Decret CCLXXXI de 11 d'agost de 1813, (Col.lecció IV, 163) art. V.

⁸⁹⁷ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 78, pel que fa als procuradors síndics.

⁸⁹⁸ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. III, art. XXIII. Concepción de CASTRO, *La revolución...* op. cit., pp. 79-80 relata que abans de la Instrucció de 1813 en alguns casos els veïns acudien al poder judicial essent freqüents els conflictes entre el poder executiu i el judicial.

⁸⁹⁹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, arts. 134 a 136.

aquells recursos o queixes que es presentessin sobre "*excusas y exoneracion de los oficios municipales*"⁹⁰⁰.

Tant els recursos sobre nul·litats i tatxes com els que es presentaven per excuses i exempcions, es consideraven de caràcter urgent i, si la Diputació no estava reunida, s'havien de resoldre de la mateixa manera que "*los otros de la misma clase de urgentes*"⁹⁰¹.

6.10. PRESIDÈNCIA DE L'AJUNTAMENT

El cap polític presidia l' Ajuntament capital de província i, el cap polític subaltern, allà on n'hi havia, era el president de l'Ajuntament cap de partit o del poble on residia. En la Instrucció de 1813 només tenien dret de vot en cas d'empat, dret que no es va mantenir en la Instrucció del Trienni. Aquest canvi era d'una rellevància política extrema. Els caps polítics podien presidir qualsevol altre Ajuntament del seu districte quan per algun motiu ho creguessin convenient⁹⁰². En la resta de poblacions era l'alcalde, designat en primer lloc en cas d'existència plural d'aquests, qui presidia. Si per alguna raó això no fos possible, la presidència era pel regidor més antic⁹⁰³.

6.11. ALCALDE

⁹⁰⁰ Instrucció de 3 de febrer de 1823, arts. 137 a 138.

⁹⁰¹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 139 "*...como se previene en el artículo 157 de esta instruccion, con respecto á los otros de la misma clase de urgentes*".

⁹⁰² Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. III, art. XIII; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 251.

⁹⁰³ Constitució Espanyola de 1812, art. 309; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 51.

L'alcalde era una figura que gaudia de doble naturalesa. D'una banda, com a individu de l'Ajuntament i, de l'altre, com a delegat de l'administració central.

Com a membre de l'Ajuntament tenia funcions governatives, econòmiques i judicials⁹⁰⁴.

Com a delegat de l'administració central es trobava subordinat jeràrquicament al cap polític. Havia d'obeir i executar les seves ordres. El cap polític tenia l'obligació de comunicar al Govern l'estat de la província, sobretot pel que feia referència al govern polític, i per això, havia de mantenir correspondència, en aquests aspectes, amb els alcaldes⁹⁰⁵.

El tractament legislatiu que realitzen les dues Instruccions de la figura de l'alcalde és, en essència, realment diferent⁹⁰⁶. En la Instrucció de 1813 no existia un títol que es dediqués específicament a aquesta figura, cosa que sí succeïa en la Instrucció de 1823, on trobem una regulació molt més detallada i on la figura de l'alcalde es va convertir en la màxima autoritat de l'entitat municipal que assumia les funcions executives, i l'Ajuntament, com a cos, o els seus components, individualment, l'havien d'auxiliar sempre que aquest els hi demanés⁹⁰⁷.

⁹⁰⁴ Constitució Espanyola de 1812, art. 309, inclou clarament la figura de l'alcalde com un dels individus que integren l'Ajuntament. L'art. 275 remet a lleis posteriors la regulació de les seves potestats tant en el camp contenciós, com en l'econòmic i en el governatiu. No estudiarem ni la vessant judicial ni conciliadora de l'alcalde.

⁹⁰⁵ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 211, 263.

⁹⁰⁶ Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen...*, op. cit. p. 280. Parla d'absència total de la noció d'alcalde en la Instrucció de 23 de juny de 1813 i que aquest era presentat només com a figura encarregada de tutelar l'Ajuntament.

⁹⁰⁷ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 26.

En la Instrucció de 1813 l'alcalde era fonamentalment jutge i assumia el rol de substitució del cap polític. Les seves competències en matèria d'ordre públic foren compartides amb l'Ajuntament. En canvi, a la Instrucció del vint-i-tres l'alcalde es converteix en la pedra angular de les funcions governatives: la gestió política i l'administrativa⁹⁰⁸.

La Instrucció de 1823 reforçà, sense cap mena de dubte, la funció executiva de la figura de l'alcalde, i determinà la seva força coactiva, quan aquesta fos necessària, per executar els acords de l'Ajuntament. Els alcaldes tenien facultats per imposar multes i fer complir les penes⁹⁰⁹.

Assumí importants atribucions, la major part de les quals eren més pròpies del govern i, en base a aquest fet, se'l sotmetia a un acèrrim control, per part del cap polític essencialment. El govern polític dels pobles estava a càrrec de l'alcalde sota la inspecció del cap polític⁹¹⁰. Tal i com explica Mir, amb aquesta Instrucció, qui resultava més beneficiat no era l'Ajuntament sinó l'alcalde⁹¹¹, encara que no hem d'oblidar que aquest formava part de la Corporació local, ja que continuava essent elegit pels veïns del municipi.

Adolfo Posada afirma que, amb la Instrucció del Trienni, l'alcalde es convertí en un òrgan executiu, político-administratiu, diferent de l'Ajuntament, amb caràcter propi, encara que estretament relacionat amb la institució municipal, "*es una expresión representativa del organismo*

⁹⁰⁸ Luis MORELL OCAÑA, "El municipio ...", op. cit. pp. 122-124.

⁹⁰⁹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 207 "...pero se abstendrán de ejecutar arrestos y prisiones fuera de los casos y en otros términos que los prevenidos en la Constitución y en las leyes", art. 219.

⁹¹⁰ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 183.

⁹¹¹ Josep MIR BAGÓ, *El sistema...*, op. cit., p. 94.

general del Estado", en canvi, en la Instrucció del primer període liberal, les seves funcions es confonien amb les de l'Ajuntament⁹¹². És cert, que aquesta figura quedà clarament perfilada en el Trienni com un càrrec delegat de l'administració central, però no el podem veure únicament com un agent del govern, ja que no es pot obviar que seguí essent de caràcter electiu pels veïns del municipi, element que considerem d'una especial rellevància igualment que Mir⁹¹³. Al capdavant, ens hem de preguntar, per quins interessos vetllaria un individu elegit pels veïns del municipi i no pel govern central.

Era una figura comparable al cap polític, en les seves funcions governatives i executives, però en el terreny municipal; de la mateix manera que l'Ajuntament era equiparable a la Diputació encara que es trobés subordinada a aquesta, ja que ambdós eren òrgans de caràcter representatiu i deliberatiu⁹¹⁴.

Als municipis formats per més d'un alcalde, aquests s'havien de posar d'acord entre ells per a l'adopció de les mesures pertinents en relació a las "*medidas generales de buen gobierno y de seguridad*" i, en cas de discrepància, sortia vencedora l'opinió majoritària, i en cas d'empat, es comunicava al cap polític per tal de que fos aquest qui decidís⁹¹⁵. Tots els alcaldes tenien idèntic rang⁹¹⁶.

Els alcaldes tenien un secretari que era el mateix que el de l'Ajuntament⁹¹⁷.

⁹¹² Adolfo POSADA, *Evolución...* op. cit., p.133.

⁹¹³ Josep Maria MIR BAGÓ, *El sistema...* op. cit., p 60.

⁹¹⁴ Veure capítol sobre l' estat de la qüestió.

⁹¹⁵ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 185.

⁹¹⁶ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 188.

⁹¹⁷ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 220, "*El Secretario de los alcaldes*

6.11.1. Competències

6.11.1.1. *Comunicació de les normes jurídiques*

En la Instrucció de 1813 s'establí que havia de ser el cap polític subaltern, sempre i quan n'hi hagués, el conducte a través del qual el cap polític comunicés les lleis, decrets i ordres que havien de publicar-se en el seu territori, essent de responsabilitat del cap polític la circulació de les lleis⁹¹⁸. A la Instrucció del vint-i-tres s'atribuí aquesta funció al cap polític, sense fer menció al cap polític subaltern. Havia de circular als alcaldes i Ajuntaments de la província les Lleis, Decrets, Resolucions que emanessin de les Corts, així com les Ordres, Instruccions, Reglaments i Providències generals que emanessin del Govern⁹¹⁹.

En absència dels caps polítics, era l'alcalde primer de l'Ajuntament cap de partit qui havia de portar a terme aquest servei⁹²⁰. En absència o

en los asuntos político-gubernativos, es el mismo que el del Ayuntamiento con la dotacion que se le señale por este concepto; y los papeles correspondientes á aquellos asuntos se conservarán en la Secretaría y Archivo del mismo Ayuntamiento".

⁹¹⁸ Instrucció de 23 de febrer de 1813, cap. III, art. XVII, XXXIII. Però no especifica qui ho circularà si no hi ha cap polític subaltern.

⁹¹⁹ Sembla que aquest article entri en contradicció amb altres en que el cap polític comunica les lleis únicament a l'alcalde i aquest darrer comunica a l'Ajuntament i no com s'estableix aquí que el cap polític comunica a l'alcalde i a l'Ajuntament. Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 256, 258, 259.

⁹²⁰ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap.I, art. XIX: " *El alcalde primer nombrado de los Ayuntamientos de las cabezas de partido en donde no hubiere Gefe político subalterno, hará circular con puntualidad á los demas de su*

inexistència d'aquest, seria l'alcalde més antic de l'Ajuntament cap de partit l'encarregat de comunicar totes les ordres, circulars, decrets, etc., que li notifiqués el cap polític, als diferents alcaldes dels pobles del partit⁹²¹. El mateix succeirà, a partir de la Instrucció del vint-i-tres amb les circulars que s'enviïn per les Diputacions⁹²². A la documentació consultada a l'arxiu de Vic, trobem quasi sempre que es comunica a l'alcalde i a l'Ajuntament constitucional de Vic (expressió que es troba al final de la correspondència).

Totes les disposicions havien de ser publicades a la capital de la província i s'havien d'enviar els exemplars als alcaldes primers cap de partit⁹²³.

territorio las órdenes que el Gefe político le comunique para ser circuladas. Los respectivos alcaldes de los pueblos del partido certificarán por el secretario del Ayuntamiento haberlas recibido, y remitirán las certificaciones al alcalde de la cabeza de partido, y este al gefe político; siendo responsables unos y otros de la morosidad que se note en la circulacion de las órdenes, ó en la remision de los certificados". De la mateixa Instrucció, cap. III, art. XXXIII; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 286, 289 "Ademas será el conducto por donde se entiendan con el gefe político superior los alcaldes de su territorio, y tambien recibirá y dará cursos á las instancias y reclamaciones que les presenten los Ayuntamientos, los alcaldes y los particulares, remitiéndolas al Gefe superior..."

⁹²¹ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art. XX; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 212, 213, 214 "*Los alcaldes primeros...harán que se publiquen por bandos y por los demas medios acostumbrados, las circulares que contengan disposiciones generales y de interés común..."*

⁹²² Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 215.

⁹²³ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 257 "*Dispondrá tambien el Gefe político que todas las disposiciones mencionadas en el artículo se publiquen en la capital de la provincia, y cuidará de comunicarlas á la Diputacion provincial, y remitir los ejemplares suficientes á los alcaldes primeros de las*

Les circulars que despatxaven els caps polítics havien d'ésser enumerades començant cada any una nova enumeració. Els alcaldes van comissionar a persones que les recollien setmanalment en la població capital de partit⁹²⁴. Aquesta enumeració la trobem aplicada a l'arxiu de Vic, amb anterioritat a la Instrucció, a partir de 1821.

En la Instrucció del 1813 es regulava que l'alcalde havia de comunicar a l'Ajuntament totes les ordres que havien de publicar-se pels mitjans habituals⁹²⁵, per tal de que ningú pogués al·legar ignorància⁹²⁶. I a la Instrucció de 1823 s'amplià el contingut d'aquest articulat establint que estiguessin a la vista perquè tothom les pogués consultar a la secretaria de l' Ajuntament. *"Tambien cuidarán de que se hagan presentes á los Ayuntamientos todas las circulares que reciban ejecutándolo sin dilacion y expresándose individualmente en el acta ó acuerdo en que se verifique"*⁹²⁷.

cabezas de partido, sin perjuicio de que podrá hacerlo separadamente en derecho á algunos pueblos, si por su localidad ó por otras razones fuese mas conveniente".

⁹²⁴ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 260 *"...ó adoptarán otro medio que sea poco dispendioso, segun lo permitan las circunstancias, evitando en lo posible el despacho de conductores y verederos"*.

⁹²⁵ Instrucció de 23 de febrer de 1813, cap. I, art. XX.

⁹²⁶ Manuel ORTIZ DE ZÚÑIGA, *El libro...*, op. cit., p. 47.

⁹²⁷ Instrucció de febrer de 1823, art. 214, *"Los alcaldes primeros, asi de los pueblos capitales como de los subalternos, harán que se publiquen por bandos y por los demas medios acostumbrados, las circulares que contengan disposiciones generales y de interes comun, y que se tengan francas en la Secretaría de Ayuntamiento para que pueda verlas cualquier vecino que lo apetezca..."*

La Instrucció del 1823 feia possible la relació directa entre la Diputació i l'alcalde o l'Ajuntament. Per aquesta raó, la Diputació comunicava directament a l'alcalde primer nomenat del municipi cap de partit les seves ordres i disposicions generals, el qual les havia de fer circular als alcaldes dels diferents Ajuntaments que integraven aquell partit judicial. La Diputació també podia, quan ho considerés adient, fer circular ella mateixa, directament, les diferents ordres a cada un dels Ajuntaments dels pobles del partit⁹²⁸.

En la Instrucció del Trienni els alcaldes actuaven com a vehicle de comunicació entre els ciutadans i el cap polític⁹²⁹.

6.11.1.2. *Ordre públic*

Qualsevol fet de suficient importància, s'havia de posar en coneixement del cap polític com a persona a qui li corresponia la pau, l'ordre públic, la protecció de les persones i béns de tots els pobles de la província⁹³⁰, o al cap polític subaltern si era el cas. En la Instrucció del tretze també tenia la potestat de mantenir l'ordre i la tranquil·litat dels pobles i per aquesta raó

⁹²⁸ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 162, 215.

⁹²⁹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 210 "*Si algunos interesados quisieren remitir por el conducto de los alcaldes las instancias que dirijan á los Gefes políticos, las entregarán á dichos alcaldes, y estos las remitirán con su informe y con toda la instruccion sea posible. Los alcaldes serán responsables por la morosidad que se note en dar curso a dichas instancias*".

⁹³⁰ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. III, art. I, Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 199 i art. 238.

podia fer us de constrenyiment mitjançant l'arrest i multes de la mateixa manera que ho podien fer els propis caps polítics⁹³¹.

L'alcalde havia d'executar les mesures convenients per assegurar la calma i l'ordre públic i per la protecció de les persones i els béns dins del terme municipal⁹³². En aquesta matèria, l'alcalde podia demanar auxili a l'Ajuntament, el qual estava obligat a prestar-li⁹³³.

Els alcaldes també podien sol·licitar auxili als veïns i aquests estaven obligats a donar-li ajuda⁹³⁴. Podien recórrer també, a la Milícia nacional⁹³⁵ o a l' Exèrcit⁹³⁶. Si els alcaldes tenien coneixement de l'existència d'algun delicte, com per exemple un robatori, podien requerir a la Milícia local i als veïns armats, per tal que sortissin a perseguir als delinqüents⁹³⁷.

Els alcaldes constitucionals tenien atribucions per la persecució i detenció dels desertors. Havien de lliurar-los a l'autoritat militar més pròxima i posar en coneixement del cap polític tots els arrestos que es produïssin.

⁹³¹ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. III, art. XXXIII.

⁹³² Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I art. X; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 184,185 i 189.

⁹³³ Instrucció de 23 de febrer de 1813, cap. I, art. X; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 192,193.

⁹³⁴ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 196.

⁹³⁵ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 195, " *Estando la Milicia nacional local á las órdenes de la Autoridad política, podrán emplearla los alcaldes en los objetos de su instituto, segun los reglamentos que rijan, y por lo mismo podrán valerse de su auxilio para las rondas, para recorrer los campos, para la persecucion y aprehension de malechores, y para otros fines semejantes*".

⁹³⁶ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 197.

⁹³⁷ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 198.

El cap polític exigiria la responsabilitat dels alcaldes si observés algun tipus d'incompliment o de negligència.

Els fondistes i amos d'una posada havien de posar en coneixement dels alcaldes els hostes que havien tingut allotjats. Els alcaldes eren responsables de que això es portés, efectivament, a terme. Havien de fixar aquesta Circular en diferents paratges públics, en els hostals i en les diferents entrades i sortides de la ciutat. Vuit dies després d'haver-se fet pública aquesta disposició començarien a imposar multes als contraventors⁹³⁸.

I per últim pel que fa a l'ordre públic, s'ha de destacar la importància d'aquest càrrec en relació a la milícia local, competència que hem estudiat i a la qual ens remetem en el capítol cinquè.

6.11.1.2.1. Contraban

Els alcaldes havien d'autoritzar la circulació de mercaderies d'un poble a un altre, havien d'assumir les funcions de contra-registres i, a falta d'aquests, era imprescindible l'expedició de guies i salconduits per acabar amb el frau i assegurar el lliure tràfic de mercaderies⁹³⁹. Aquesta normativa sovint no es complia com es posa de manifest en diferents documents⁹⁴⁰.

⁹³⁸ AMV Bans, Circulars, Edictes Vigatans 1817-1822, Ban de 20 de maig de 1820 i de gener de 1822 (sense la data del dia).

⁹³⁹ Reial ordre de 25 abril de 1821 sobre aranzel de les duanes, (Col.lecció VII, 55) art. 8.

⁹⁴⁰ AMV Correspondència 1820-1821, Reial Orde comunicada pel Cap Polític Superior de Catalunya de 26 de març i 9 d'agost de 1821. Veure apartat del capítol V que fa referència al contraban.

6.11.1.2.2. Passaports

Els alcaldes podien despatxar i visar els passaports, però en les províncies frontereres i litorals era al cap polític a qui li corresponia aquesta tasca a les persones que vinguessin o anessin a països estrangers⁹⁴¹.

Tots els passaports havien de ser visats per l'alcalde constitucional o qui el substituís dels pobles on els portadors pernoctessin.

En cas de que un alcalde examinés un passaport sense legalitzar d'un subjecte que hagués passat la nit en una localitat, havia d'imposar una multa d'un duro per aquesta falta. A no ser que es tractés d'un dels pobles limítrofes amb una altra província on el transeünt hagués passat la nit. En aquest supòsit, els alcaldes havien de legalitzar el passaport sense imposar cap multa.

Si es donés el cas de que un alcalde es negués a legalitzar un passaport, el portador s'havia de presentar davant de l'escrivà o secretari de l'Ajuntament per tal que donés testimoni de la negativa de l'alcalde.

Si l'alcalde observava alguna falta que convertís al "caminant" en un sospitós, aquest podia ésser detingut *"y el alcalde procederá á lo demás que se expresa en el art. 4 de la dicha circular de 5 de julio"*.

⁹⁴¹ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. III, art. XXVIII; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 194 *"Toca á los alcaldes expedir y refrendar los pasaportes de los que viajen en los términos que prevengan las leyes, y conforme a ellas el Gobierno y el Gefe político de la provincia"*; art. 271, 272: *"Los Gefes políticos podrán expedir y visar los pasaportes de cualesquiera otras personas que viajen en sus provincias ó los pidan para fuera de ellas, y cuidarán de proveer a los alcaldes del número suficiente de pasaportes en blanco"*.

L'alcalde a qui se li lliurés testimoni de negació de legalització d'un passaport per part d'un altre alcalde, l'havia de visar, remetre-li el document on constés la negativa de legalització, i imposar una multa de 25 lliures a l'alcalde que s'hi havia negat⁹⁴².

En una Circular del cap polític de 26 març 1821 s'advertí la falta d'exactitud en el compliment de la Circular de 5 de juliol de 1820 sobre la regulació dels passaports que inseria l' Ordre de la Regència de 15 d'agost de 1813. Segons aquesta circular l'existència del passaport s'explicava per a conservar i protegir la llibertat i la propietat dels ciutadans i considerava que la poca vigilància d'algunes autoritats locals en aquest assumpte era en gran part la causa de que els ciutadans honrats fossin agredits en la seva persona i els seus béns⁹⁴³.

Els estrangers van quedar subjectes a la jurisdicció ordinària, amb l'excepció del cos diplomàtic, i els seus passaports podien ser expedits pels caps polítics, els alcaldes i els Ajuntaments. Va quedar abolit el fur d'estrangeria que havia restat vigent fins aquell moment⁹⁴⁴.

6.11.1.2.3. Reunions

⁹⁴² AMV Circulars i Bans 1811-1834. Impressos, Circular de 5 de juliol de 1820.

⁹⁴³ AMV Circulars i bans 1811-1834. Impressos. Circular Govern Polític de 26 de març de 1821.

⁹⁴⁴ Decret II de 14 de març de 1821, (Colecció VII, 3).

Havien de vetllar per preservar la llibertat civil de l'individu i, per tant, en cap cas, podien prohibir les reunions que no estiguessin explícitament prohibides per la llei⁹⁴⁵.

Les persones que es volguessin reunir en públic per deliberar sobre temes polítics, havien prèviament, en un termini de dotze hores d'anterioritat, comunicar el lloc i hora on es celebraria la reunió a l'alcalde primer constitucional o al cap superior polític en el lloc on residís⁹⁴⁶.

Quan es tractés d'una reunió amb caràcter periòdic s'havia d'elaborar un reglament que s'havia de remetre a les autoritats esmentades en el paràgraf anterior⁹⁴⁷.

En cas de percebre símptomes de sedició en alguna reunió, el cap polític, l'alcalde o un regidor però aquest darrer amb una ordre expressa dels altres dos, podria suspendre la reunió. Per portar-ho a terme, havia de llegir tres vegades en veu alta aquest Decret, requerint als concurrents a retirar-se i sinó acataven l'ordre se'ls obligaria a retirar-se emprant la força⁹⁴⁸.

6.11.1.3. *Moral pública*

Havien de salvaguardar la moral pública, evitant, en la mesura del possible, les reunions en tavernes i altres indrets de dubtosa reputació⁹⁴⁹.

⁹⁴⁵ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 205.

⁹⁴⁶ Decret VII 1 d'octubre de 1822, (Col.lecció X) art. 1.

⁹⁴⁷ Decret VII 1 d'octubre de 1822, (Co.lecció X) art. 2.

⁹⁴⁸ Decret VII 1 d'octubre de 1822, (Col.lecció X...) art. 3.

⁹⁴⁹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 205, 206: "*Zelarán tambien para que*

Tant al cap polític com als alcaldes corresponia la facultat de concedir permisos per una funció teatral, toros o qualsevol altre espectacle⁹⁵⁰.

El Decret de les Corts de 23 d'abril de 1813, establia que es complís la resolució de 12 de març de 1811 en que s'ordenava que els impressors remetessin dos exemplars de totes les obres i papers que s'imprimissin per a classificar-los en l'arxiu i biblioteca de les Corts. En el seu punt cinquè fixava que els alcaldes constitucionals dirigien amb la màxima rapidesa possible als caps polítics els exemplars que rebessin, i aquests els enviarien als secretaris de les Governacions de la península i ultramar, els quals ho trametrien finalment a les Corts. En el punt sisè el cap polític i alcaldes donarien rebut als impressors dels exemplars que respectivament se'ls hi lliuressin⁹⁵¹.

L'alcalde ho havia de notificar als impressors i estampadors del seu territori per la seva observança, als quals imposaria una multa en cas d'incompliment⁹⁵².

6.11.1.4. *Milícia nacional*

no haya garitos ni juegos prohibidos para corregir los vicios y excesos contra la moral pública, y para proceder contra los vagos y mal entretenidos en los términos que previenen las leyes".

⁹⁵⁰ Ordre de 7 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 209).

⁹⁵¹ AMV, Llibre 59 1813 n° 109; també podem trobar aquest document dins del mateix arxiu a Bans Circulars Edictes Vigatans 1812-1814. Cadis 23 d'abril de 1813. Es va rebre a Vic el dia 28 de juny de 1813.

⁹⁵² AMV, Llibre 59 1813 n° 109, Decret de 23 d'abril de 1813, art. 2 : *"Estos ejemplares se entregarán indefectiblemente en el mismo día de su publicación, baxo la multa de cincuenta ducados".*

Ens remetem al capítol de les competències municipals.

6.11.1.5. *Procediment electoral*

Els alcaldes intervenien en el procediment electoral d'una manera molt directa. Havien de tenir cura, sota la seva responsabilitat, que es constituïssin les Juntes de parròquia corresponents que havien d'elegir, indirectament, els membres de l'Ajuntament, Diputació i Corts⁹⁵³.

6.11.1.6. *Renovació individus Ajuntament*

L'alcalde constitucional primer de Vic, com tots els alcaldes cap de partit, havia de vetllar perquè es portessin a terme les renovacions dels diferents consistoris de totes les poblacions que integraven el Partit corresponent⁹⁵⁴.

6.11.1.7. *Abastaments*

També era competència de l'alcalde, juntament amb els regidors i els ajudants de barri, el control de pesos i mesures per tal d'evitar qualsevol possible frau en els gèneres objecte de venda "y señaladamente de las especies de comestibles y consumo que *los tienen conocidos*"⁹⁵⁵. Podien demanar assessorament a l'Ajuntament per prendre les mesures

⁹⁵³ Veure apartat procediment electoral municipal. Instrucció de 3 de febrer de 1823 arts. 224 a 236.

⁹⁵⁴ AMV Correspondència 1822-1823, Ofici cap polític 25 de gener de 1822.

⁹⁵⁵ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 190.

necessàries en aquest àmbit, però en cap cas tindrien el caràcter de vinculant⁹⁵⁶.

6.11.1.8. *Recaptació de contribucions*

Col·laboraven en la recaptació de les contribucions i podien actuar governativament i per via d'urgència embargant els béns dels contribuents morosos⁹⁵⁷.

6.11.1.9. *Sanitat i beneficència*

Intervenien en matèria de salut pública i beneficència en allò que determinaven les lleis i reglaments⁹⁵⁸.

6.11.1.10. *Altres competències*

Els alcaldes tenien competència en el terreny governatiu per l'embargament i venda dels béns en cas de deutes a "*favor de los propios y arbitrios y pósitos y otros fondos comunes del pueblo*"⁹⁵⁹.

⁹⁵⁶ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 191.

⁹⁵⁷ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 216 "*Los alcaldes auxiliarán con su autoridad y jurisdiccion la cobranza de las contribuciones que deban hacer los Ayuntamientos, procediendo para ello gubernativamente y por via de apremio contra los bienes de los contribuyentes hasta su embargo y venta para que se realice el pago*".

⁹⁵⁸ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 208. Ens remetem al capítol V en l'apartat de sanitat i beneficència.

⁹⁵⁹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 217 i 218 "*Para dirigir estos*

A més prestaven la seva força coactiva en tot allò que fos necessari per poder executar els acords i demés providències de la Corporació municipal. També podien imposar multes⁹⁶⁰.

En la sessió de tres d'abril de 1821 consta com el jutge de Primera Instància va instar que se li atorgués la possessió del seu càrrec. L'alcalde constitucional primer li va lliurar el bastó corresponent en senyal de possessió. Al mateix temps s' aprovà que s'enviés una Circular a tots els pobles del Partit per tal de que tinguessin coneixement d'aquest fet i el reconeguessin com a jutge de primera instància⁹⁶¹.

Podien assumir qualsevol altra funció que li atribuïssin les lleis, reglaments i ordenances municipals, sempre i quan no fos contrària a la Instrucció de 1823⁹⁶².

Segons Ortiz de Zúñiga, autor que va fer un estudi sobre aquesta figura, afirma que assumia altres funcions que no estaven regulades en la legislació. Estableix que els hi corresponia també: "*...extinció de incendios; autorizar el uso de armas; autorizar puestos ambulantes y otras diversas ocupaciones (posadas, tabernas, carruajes públicos...); mandar confeccionar los padrones; velar por el correcto ejercicio de la*

procedimientos se pasará por el Ayuntamiento al alcalde una certificacion en que conste que los ha acordado, con presencia de las cuentas, obligaciones, libros o asientos en que consten los débitos; pero los alcaldes solo entenderán en los expedientes que se formen con estas certificaciones mientras conserven el carácter de gubernativos..."

⁹⁶⁰ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 219.

⁹⁶¹ AMV Llibre d'actes, sessió 3-4-1821.

⁹⁶² Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 237.

*medicina; controlar la higiene de alimentos y bebidas; control y vigilancia de baños; presidir la Junta de beneficencia; vigilancia de mercados; controlar el cumplimiento de las limitaciones a la caza y a la pesca; resolver conflictos de pastos o de caminos pecuarios; hacer respetar los monumentos y objetos artísticos; ..."*⁹⁶³.

6.11.2. Recursos contra l'alcalde

Qualsevol persona que cregués que una providència governativa de l'alcalde li havia produït un greuge, podia recórrer davant del Cap polític⁹⁶⁴. Aquí es manifesta clarament la subordinació de l'alcalde al cap polític.

6.12. REGIDORS

No trobem en cap de les Instruccions un apartat dedicat específicament als regidors.

6.12.1. Desinterès pel càrrec de regidor

De la lectura de la documentació es desprèn una certa tendència a la pèrdua d'interès per ocupar una regidoria en aquesta època. De totes formes, com a mínim hi havia d'haver l'interès dels liberals convençuts perquè el liberalisme s'implantés a l'Estat espanyol. Hem trobat algunes incidències ,durant el trienni liberal, que van tenir lloc en el moment de

⁹⁶³ Manuel ORTIZ DE ZUIGA, *El libro...*op. cit. p. 51.

⁹⁶⁴ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 209.

prestar-se el jurament i prendre possessió dels càrrecs dels individus de la Corporació municipal, ja que no es presentaren i ho acabaren fent amb retard, i d'altres que al·legaren alguna causa com mala salut, que residien a Barcelona, etc. per sol·licitar l'exoneració del càrrec. A tall d'exemple, però n'hi ha altres, en detallem alguns casos:

En la sessió de vint-i-vuit de març de 1820 prengué possessió del seu càrrec un regidor que no s'havia presentat quan es va constituir l'Ajuntament liberal per estar malalt. Prestà el jurament, davant del president de la Corporació local, de que observarà la Constitució, serà fidel al rei i complirà les seves obligacions⁹⁶⁵.

En una carta del dia 19 de desembre de 1820, un individu que havia estat elegit regidor s'excusà de no ocupar el càrrec al·legant motius de salut i la duresa del clima de la ciutat⁹⁶⁶. L'endemà el cap polític contestà la missiva afirmant que els motius que invocava no eren suficients per exonerar-lo del càrrec de regidor, però que podia restar a Barcelona durant l'hivern. L'individu en qüestió acceptà la decisió del cap polític⁹⁶⁷.

El regidor quart, que va resultar elegit en la convocatòria d'electors de l'any 1821, no jurà el càrrec i prengué possessió fins el catorze d'abril, amb un retard de tres mesos i mig, ja que no s'havia presentat amb anterioritat per trobar-se absent de la ciutat⁹⁶⁸.

⁹⁶⁵ AMV Llibre d'actes, sessió 28-3-1820.

⁹⁶⁶ AMV Correspondència 1820-1821, 19 de desembre de 1820.

⁹⁶⁷ AMV Correspondència 1820-1821, 20 de desembre de 1820.

⁹⁶⁸ AMV Llibre d'actes, sessió 14-4-1821. Altres exemples a Correspondència 1820-1821, 7 de gener de 1821, 10 de gener de 1821, 17 de gener de 1821.

6.12.2. Competències

Als regidors els hi corresponien totes aquelles competències que no s'haguessin atribuït específicament als alcaldes o síndics. En la Instrucció de 1813 no trobem cap article que faci referència a aquest aspecte, en canvi, en la Instrucció de 1823 s'atorgaren als regidors les següents atribucions:

Juntament amb els alcaldes i els ajudants de barris havien de vigilar que no es produïssin fraus en el pes i mesures dels gèneres que es venien⁹⁶⁹.

Amb l'objecte de vigilar la policia d'aquesta ciutat i esbrinar els sospitosos que s'hi amagaven, l'Ajuntament de Vic aprovà que els capitulars es fessin càrrec d'un barri, i que tant ells com els agutzils, "*que quanto observaren digno de la atencion del gobierno*" ho comunicessin al comissionat del barri respectiu⁹⁷⁰.

L'u de gener de 1821 el consistori aprovà que cadascun dels regidors i síndics s'ocupés d'un barri "con el objeto de vigilar la policia de esta ciudad y averiguar las gentes sospechosas que se averiguen en ella" i "dando orden a los Alguaciles que quanto observasen digno de atención del Gobierno político lo comuniquen al Sr. Comisionado del Barrio respectivo" però que quan es tractés d'un esdeveniment urgent es comunicés directament a l'alcalde⁹⁷¹.

Havien de prestar assistència als alcaldes en matèria d'ordre públic i seguretat en les persones i els béns⁹⁷². També havien d'auxiliar als alcaldes, quan aquests els hi demanessin, en qualsevol altra matèria⁹⁷³.

⁹⁶⁹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 190.

⁹⁷⁰ AMV, Llibre d'actes, sessió 1-1-1821.

⁹⁷¹ AMV, Llibre d'actes, sessió 1-1-1821.

⁹⁷² Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 191, 192 i 193 "*En su consecuencia*

En les poblacions grans es designava a cada un dels capitulars per tenir cura d'un quarter⁹⁷⁴.

No trobem altres articles que facin referència a competències específiques dels regidors.

6.13. PROCURADORS SÍNDICS

Posada defineix els síndics "*como una especie de tribunos que representan los intereses de la municipalidad; llevan la voz en todos los asuntos que pertenecen al comun y les está encargado promover todas las cuestiones así contenciosas como voluntarias, que sean de interes de la municipalidad*"⁹⁷⁵.

Els síndics tenien dret a vot com qualsevol altre individu de l'Ajuntament⁹⁷⁶.

se podrá encargar á los Regidores y Síndicos que rondan alternativamente, que recorran el término de la poblacion, que celen y vigilen en el cuartel ó barrio que se les señale, especialmente en los pueblos numerosos, y que desempeñen otras comisiones semejantes para ayudar á los alcaldes, y bajo las órdenes de estos, á quienes deberán dar cuenta de todo lo que ocurra".

⁹⁷³ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 26.

⁹⁷⁴ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 186-187.

⁹⁷⁵ POSADA HERRERA, pp. 204, 303. Aquest autor considera innecessària la permanència en aquesta època del càrrec de procurador síndic perquè ha desaparegut la causa que va originar la seva creació.

⁹⁷⁶ Ordre de 10 de novembre de 1812 (Col.lecció III, 151); Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 77.

6.13.1. Competències

6.13.1.1. *Vetllar pels interessos econòmics dels veïns*

A la Instrucció de 1813 no trobem ni un sol article que ens digui quines eren les seves competències. Observem un canvi d'actitud del legislador durant el Trienni liberal, on es regularen detalladament les obligacions dels síndics. Aquest canvi, ja es manifestà explícitament, als inicis d'aquesta segona etapa del liberalisme espanyol, quan s'aprovà una Ordre de 8 de novembre de 1820, en la que s'afirmava, categòricament, que la Constitució atorgava als procuradors síndics la categoria de veritables individus de l'Ajuntament i, en conseqüència, participaven del repartiment i recaptació de les contribucions i repartiments veïnals, de la mateixa manera que els altres individus de l'Ajuntament⁹⁷⁷.

Estaven especialment destinats a fer de portaveus dels interessos dels veïns davant, tant de l'Ajuntament, com dels alcaldes, Diputació provincial i cap polític, per vetllar per la bona administració i inversió dels fons públics i per un equitatiu repartiment de les contribucions. En definitiva, vetllaven pels interessos econòmics dels pobles⁹⁷⁸.

Tenien un paper rellevant en aquells casos en que sorgissin despeses no previstes en el pressupost municipal⁹⁷⁹.

Examinaven i elaboraven informes en l'administració d'arbitris i propis, concretament, examinaven els comptes elaborats pel dipositari de propis i arbitris. I finalment, un cop s'haguessin enviat els comptes i diligències als

⁹⁷⁷ Ordre 8 de novembre de 1820 (Col.lecció VI, 341).

⁹⁷⁸ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 78.

⁹⁷⁹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, arts. 33, 36. Veure apartat pressupostos.

síndics, aquests havien de proposar un dictamen que havien de fer arribar a la Diputació⁹⁸⁰.

6.13.1.2. *Ordre públic*

Havien d'auxiliar als alcaldes en matèria d'ordre públic i seguretat en les persones i els béns⁹⁸¹.

6.13.1.3. *Passaports*

El passaport el lliuraven els alcaldes dels pobles amb la intervenció dels síndics procuradors⁹⁸².

⁹⁸⁰ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 41 *"El Ayuntamiento, con asistencia del síndico ó síndicos, examinará estas cuentas; y si halláre algunos reparos que oponer á ellas, los extenderá por escrito, y comunicará el pliego que forme al Depositario si los reparos versaren sobre omision de cargo, falta de justificación ú otro artículo de que él deba responder; ó á los Capitulares del año anterior, si dichos reparos recaen sobre haber sido mal libradas algunas cantidades, sobre no haber tenido los fondos los debidos valores, ó sobre otros particulares de que puedan ser responsables los mismos capitulares"*. Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 43 l' últim fragment d'aquest article estableix: *"Al mismo tiempo se remitirá un sucinto resúmen ó extracto de las cuentas, dispuesto de modo que pueda fijarse como edicto"*. Veure capítol de competències de l' Ajuntament en l'apartat de propis i arbitris.

⁹⁸¹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 192, art. 193 *"En su consecuencia se podrá encargar á los Regidores y Síndicos que rondan alternativamente, que recorran el término de la poblacion, que celen y vigilen en el cuartel ó barrio que se les señale, especialmente en los pueblos numerosos, y que desempeñen otras comisiones semejantes para ayudar á los alcaldes, y bajo las órdenes de estos, á quienes deberán dar cuenta de todo lo que ocurra"*.

⁹⁸² AMV Bans, Circulars, Edictes Vigatans 1812-1814. Es notifica a Vic el 30 de desembre de 1812. Veure apartat alcaldes.

6.14. SECRETARI

6.14.1. Designació

L'Ajuntament havia d'elegir un secretari per majoria absoluta de vots⁹⁸³.

El dia vint-i-sis de març de 1820 es va celebrar a Vic la primera reunió de l'Ajuntament del Trienni liberal, i es va procedir a la designació del secretari de la Corporació municipal. Decidirien que havia d'ésser aquell individu que, segons el seu lliure arbitri, estimessin més apte i que reunís les condicions d'acreditada honradesa. Va resultar elegit per unanimitat.

La Instrucció de 1823 va regular aquest càrrec amb molta més precisió que la legislació anterior⁹⁸⁴. Per portar a terme l'elecció del secretari, s'havia de publicar la vacant per tal de que s'hi poguessin presentar tots aquells que reunissin els requisits establerts⁹⁸⁵.

6.14.2. Requisits. incompatibilitats

No podia ésser cap dels individus que formaven l'Ajuntament, a no ser que, per raó de la densitat demogràfica molt reduïda d'una població, no fos possible elegir una altra persona i, sempre, a criteri de la Diputació⁹⁸⁶.

⁹⁸³ Constitució Espanyola de 1812, art. 320.

⁹⁸⁴ Instrucció 3 de febrer de 1823, cap. I, art. 58 a 66 legislen sobre la figura del secretari municipal.

⁹⁸⁵ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 58: "*prefiriendo en igualdad de circunstancias á los que gocen algun sueldo que pueda economizarse en favor del Erario nacional o de otros fondos públicos*".

⁹⁸⁶ Instrucció 23 de juny de 1813, cap. I, art. XXI; Instrucció de 3 de febrer de

No era necessària la qualitat d'escrivà per ésser secretari⁹⁸⁷. Aquesta nova orientació legislativa obria la possibilitat, lògicament, a un ampli ventall d'individus per poder optar al càrrec de secretari del qual havien estat exclosos fins aleshores.

A partir de la promulgació de la Instrucció de 1823 es declarà que els escrivans dels jutjats i els numeraris no podien ésser secretaris⁹⁸⁸.

6.14.3. Durada i substitució del càrrec

El secretari de l'Ajuntament podia ésser cessat del seu càrrec per decisió de la pròpia Corporació, però es requeria el consentiment de la Diputació⁹⁸⁹.

Durant el Trienni liberal, es tornà a insistir sobre el mateix afer que ja havia preocupat als consistoris durant el primer període liberal. Alguns Ajuntaments es mostraren contraris, no obstant la legalitat, de que fos preceptiu el beneplàcit de la Diputació per la renovació del secretari i que aquest únicament es pogués reemplaçar amb l'existència d'una justa causa. Per aquesta raó presentaren a les Corts les seves queixes sobre l'actuació de la Diputació⁹⁹⁰.

1823, art. 59.

⁹⁸⁷ Decret CLXXIX de 10 de juliol 1812, (Col.lecció III, 37) art. II.

⁹⁸⁸ Instrucció 3 de febrer de 1823, art. 61.

⁹⁸⁹ Instrucció de 23 de juny de 113; art. XXI; Instrucció 3 de febrer de 1823, art. 60.

⁹⁹⁰ Ordre de 20 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 418), establia que el secretari només podia ésser cessat en el supòsit de l'existència d'una causa legítima que

En cas d'absència o malaltia del secretari, havia de ser substituït per l'oficial major de la secretaria, sempre i quan, l'Ajuntament ho consentís. En cas de disconformitat o en aquells casos en que es tractés d'una Corporació que no disposés d'oficials majors, aleshores el propi Ajuntament havia d'elegir el substitut, "*hasta que las Córtes resuelvan lo conveniente*"⁹⁹¹.

Les Corts després d'haver pres en consideració l'exposició d'un Ajuntament sobre qui havia de substituir al secretari en cas de malaltia o de qualsevol altre impediment temporal, va resoldre que serien els oficials majors de la secretaria sempre i quan ho autoritzin els Ajuntaments. En aquelles secretaries a on no hi hagués oficials majors o no s'hagués donat

s'havia de notificar a la Diputació. Tenint en compte que l'Ordre estava aclarint la Instrucció de 23 de juny de 1813, ens sorprèn observar com aquesta interpretació no és fidel, o va més enllà d'una mera interpretació literal, ja que aquesta no menciona en cap cas la necessitat que hagi de concórrer una causa. "*Las Córtes, habiendo examinado el adjunto expediente formado por el Ayuntamiento de Villaseca en Cataluña, con motivo de haber dispuesto la Diputacion provincial que continuase de Secretario de el D. José Guardiola, nombrado para este encargo en 1820, no obstante haber sido depuesto en 1821, y elegídose otro para reemplazarle, por lo cual solicita que se declare que el nombramiento de Secretario corresponde exclusivamente á los Ayuntamientos, se han servido declarar que la determinacion de la Diputacion provincial es muy justa y arreglada en un todo á lo que previene la instruccion de 1813 para el gobierno económico-político de las provincias, pues una vez elegido un secretario de Ayuntamiento, no puede ser removido por él aun en su renovacion anual, sino por causas legítimas que exponga á la Diputacion provincial y que esta estime tales...*" En qualsevol cas, la Instrucció de 3 de febrer de 1823 confirma en el seu article 174 l'Ordre de 1822.

⁹⁹¹ Segons l'ordre de 29 de juny de 1821 (Col.lecció VII, 221).

l'avenença, l' Ajuntament nomenaria un secretari interí que fos de la seva confiança⁹⁹².

6.14.4. Naturalesa del càrrec

Aquest càrrec estava retribuït i es proveïa amb els fons del comú⁹⁹³. L'Ajuntament que no hagués aprovat la dotació pel seu secretari seguint el sistema constitucional, havia de dirigir-se a la Diputació, determinant quin era el salari que creia que s'havia de fixar, i aquesta havia de tenir en compte una sèrie de variables per atorgar la seva aprovació⁹⁹⁴.

L'alteració del salari percebut pel secretari havia de ser aprovada per la Diputació, amb la posterior conformitat del Govern, segons la Instrucció de 1813, en canvi, en la de 1823, es contemplava la particularitat de no fer esment a la intervenció del govern⁹⁹⁵.

⁹⁹² AMV Circulars i bans 1811-1834. Impressos. Circular, Barcelona, 7 d'agost de 1821. Aquesta circular es correspon a l'Ordre de les Corts de 29 de juny de 1821 (Col.lecció VII,).

⁹⁹³ Constitució Espanyola de 1812, art. 320.

⁹⁹⁴ Instrucció de 3 de febrer de 123, art. 62 "*El Ayuntamiento que no tenga señalada y aprobada, rigiendo el sistema constitucional, la dotacion para su Secretario, propondrá á la Diputacion la que crea correspondiente, y dicha Diputacion la aprobará, previo el conocimiento necesario, y con la modificacion que estime arreglada, tomando en consideracion el vecindario del pueblo, su situacion en carrera ó fuera de ella, la extension de su término, y las demas circunstancias que deban tener influencia sobre el particular*".

⁹⁹⁵ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art. XXI; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 63.

En la primera sessió de l'Ajuntament del Trienni liberal s'aprovà que el secretari estigués dotat dels fons del Comú tal i com s'havia establert en la legislació⁹⁹⁶. Ara bé, no es va dir res sobre quina era la suma que havia de rebre per l'exercici del seu càrrec. No serà fins a la sessió que tingué lloc el dia 5 d'abril de 1820 quan s' aprovà quin havia d'ésser el seu salari⁹⁹⁷.

El 1823 la Diputació acordà que se li havia de retribuir un salari de 6000 rals anuals⁹⁹⁸.

Les Corts van prohibir que cap empleat públic pogués tenir dos sous, ni emoluments⁹⁹⁹.

6.14.5. **Competències**

Les funcions del secretari eren:

L'ordenació i custòdia de tots els documents (expedients, ordres i altres) propis de la secretaria¹⁰⁰⁰.

Autoritzava totes les diligències que corresponien al govern econòmic i a les competències de l'Ajuntament¹⁰⁰¹.

⁹⁹⁶ AMV Llibre d'actes, sessió 26-3-1820.

⁹⁹⁷ AMV Llibre d'actes, sessió 5 -4-1820.

⁹⁹⁸ AMV Correspondència 1822-1823, 6 de març de 1823.

⁹⁹⁹ Ordre de 8 d'octubre de 1820. (Col.lecció VI, 179).

¹⁰⁰⁰ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 65.

¹⁰⁰¹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 66.

Havia de redactar en un llibre de paper segellat tots els acords presos per l'Ajuntament¹⁰⁰², on hi havia de constar, entre altres, la signatura del secretari¹⁰⁰³.

La correspondència entre l'Ajuntament i la Diputació i l'Ajuntament i el cap polític havia d'anar signada pel president de la Corporació local i el secretari quan es tractava d'assumptes de poca transcendència¹⁰⁰⁴. En canvi, quan fossin assumptes rellevants, havien de firmar tots els individus de l'Ajuntament, a més del secretari¹⁰⁰⁵.

El secretari de l'Ajuntament assumia, al mateix temps, la tasca de secretari dels alcaldes en les seves funcions político-governatives¹⁰⁰⁶.

De Castro reflexiona sobre la transcendència d'aquest càrrec, tant per les funcions que li eren pròpies, com per l'experiència que anava adquirint en tots els afers municipals en comparació als altres individus que passaven

¹⁰⁰² Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 64.

¹⁰⁰³ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 67. Veure l'apartat del funcionament de l'Ajuntament.

¹⁰⁰⁴ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 68 "*...como oficios acusando el recibo de órdenes, remitiendo expedientes, etc; pero cuando en los oficios ó exposiciones se evacuen informes, se hagan propuestas para aprobacion de gastos ó arbitrios...*"

¹⁰⁰⁵ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 68: "*La correspondencia del Ayuntamiento con la Diputacion provincial y el gefe político se firmará por el Presidente y el Secretario cuando sea de poca consideracion, como oficios acusando el recibo de órdenes, remitiendo expedientes, etc; pero cuando en los oficios ó exposiciones se evacuen informes, se hagan propuestas para aprobacion de gastos ó arbitrios, ó se trate de otros asuntos importantes, firmarán todos los individuos de Ayuntamiento con el Secretario*".

¹⁰⁰⁶ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 220.

fugaçment per la Corporació, ja que el caràcter de continuïtat del secretari, en relació a la brevetat dels càrrecs municipals, el convertia en un complet coneixedor de tot el funcionament del govern local¹⁰⁰⁷.

6.14.6. Funcionament secretaria

S'aprovà que la secretaria havia d'estar oberta tots els dies de la setmana que no fossin festius, tres hores al matí i dues hores a la tarda¹⁰⁰⁸.

6.14.7. Oficial del secretari

Durant el període de la segona etapa del municipi liberal, podem contemplar com l'existència de la figura de l'ajudant no sofreix cap tipus de transformació, i de la mateixa manera que s'havia produït durant la primera etapa liberal¹⁰⁰⁹, en una reunió que tingué lloc a principis d'abril de 1820, l'Ajuntament va resoldre procedir al nomenament d'un oficial o escriptent que auxiliaria al secretari en les seves tasques. Concretament, tindria la funció primordial d'agilitzar els afers de la secretaria. Es va establir que es designava perquè hi havia molta feina a la secretaria de l'Ajuntament i d'aquesta manera tots els assumptes es resoldrien amb més celeritat. Tenint present les circumstàncies d'idoneïtat, conducta i

¹⁰⁰⁷ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., p. 82.

¹⁰⁰⁸ AMV Llibre d'actes, sessió 15-11-1812.

¹⁰⁰⁹ AMV Llibre d'actes, sessió 15-11-1812 "*la mas pronta expedicion de los negocios pendientes en la misma*",... "*Y en consideracion á que las muchas y graves atribuciones de que se halla rodeado el mismo Ayuntamiento exigen Operarios que ayuden à la materialidad de un despacho...*"

coneixements necessaris, es procedí a designar l'ajudant el qual quedà habilitat per substituir-lo en cas d'absència o malaltia del secretari¹⁰¹⁰.

Se li assignava una remuneració que s'havia de sufragar de l'emolument assignat al secretari¹⁰¹¹.

6.15. ESCRIVÀ PÚBLIC

En la sessió de disset d'abril de 1822 la Corporació local aprovà elegir un escrivà públic que tingués al seu càrrec "*el oficio*" d'hipoteques de Vic i del seu partit d'acord amb allò previst en el Decret de les Corts de vint de maig de 1821 en el que s'ordenà que en aquells casos en que el secretari de l'Ajuntament no reunís el requisit d'ésser escrivà públic se n'elegís un per ocupar-se del registre d'hipoteques. Prèviament a l'adopció d'aquesta decisió l'Ajuntament havia consultat en data de divuit de març al cap polític i aquest va contestar en presència de la Diputació "*en once del corriente*"¹⁰¹².

Mitjançant documentació trobada a l'arxiu municipal prenem consciència de certa confusió que va generar la nova figura del secretari municipal amb la de l'escrivà públic. Exposem a continuació alguns d'aquest documents que clarament ens exemplifiquen sobre aquest assumpte.

L'Ajuntament de Vic consultà a la Diputació sobre si el secretari d'aquest consistori, que no tenia el reial títol d'escrivà, podia continuar despatxant hipoteques o si aquesta funció li corresponia a un escrivà públic tal i com

¹⁰¹⁰ AMV Llibre d'actes, sessió 5-4-1820.

¹⁰¹¹ AMV Llibre d'actes, sessió 5-4-1820.

¹⁰¹² AMV Llibre d'actes, sessió 17-4-1822.

estava previst en el Decret de les Corts de 20 de maig de 1821. La Diputació va resoldre que segons l'article 1 del Decret de les Corts de 22 d'agost de 1812 havien de cessar els escrivans d'Ajuntament i que per tant, el secretari de l'Ajuntament de Vic havia de deixar el càrrec de comptador d'hipoteques per no tenir el títol d'escrivà públic i que s'havia de nomenar una persona que reunís el requisit mencionat d'acord amb les prevencions de la Reial pragmàtica d'hipoteques de 31 de gener de 1768 i de conformitat amb el mencionat Decret de 20 de maig de 1821¹⁰¹³.

En la sessió de vint de setembre de 1822 es llegí una Reial ordre de disset d'abril de 1822 on es prohibia als secretaris d'Ajuntament que no reunissin la qualitat d'escrivà o notari dels Regnes, autoritzar les escriptures de contractes; i trobant-se el secretari de la Corporació local de Vic en aquestes circumstàncies, l'Ajuntament aprova nomenar a un escrivà públic d'aquesta ciutat, per autoritzar les escriptures d'arrendament de propis i arbitris de la subhasta que tindria lloc el següent diumenge¹⁰¹⁴.

6.17. ALTRES CÀRRECS MUNICIPALS

Durant el trienni van formar-se quatre consistoris diferents. Com sabem la durada dels càrrecs municipals que integraven el govern municipal era anual, menys el primer Ajuntament que tingué una durada menor per ésser a mitjans de març de 1820 quan s'implantà de bell nou l'Estat constitucional. El primer govern data de vint-i-set de març de 1820, el segon de l' 1 de gener de 1821, el tercer del 2 de gener de 1822 i, per últim, el de 1823 que també començà el primer de gener, finalitzà amb

¹⁰¹³ Carpeta 1822. No està enquadrada. Barcelona, 11 d'abril de 1822.

¹⁰¹⁴ AMV llibre d'actes, sessió 20-9-1822.

l'entrada de les tropes franceses a la ciutat i el General Donadieu, comandant d'aquestes tropes, convocà el poble a les Cases consistorials, el sis de maig, amb la finalitat de proposar una Junta Provisional que s'encarregués del govern de la ciutat . En cada un d'aquests Consistoris s'aprovà en la primera sessió, per una millor gestió de totes les atribucions pròpies de l'Ajuntament, distribuir entre els capitulars les diferents matèries i, també designar els diferents oficis municipals.

6.17.1. Alcaldes de barri

L'Ajuntament de Vic va acordar la "*Instrucción para los alcaldes de Barrio de la Ciudad de Vich y su Parroquia*" aprovada per la Reia Audiència i publicada per ordre del governador militar i polític interí de Vic i el seu Partit on es regulà la normativa per l'elecció d'aquests alcaldes i quines eren les seves obligacions i responsabilitats¹⁰¹⁵.

Segons aquesta Instrucció l'elecció dels alcaldes de barri s'havia d'efectuar pels veïns del barri i havia de tenir lloc cada any davant del corregidor. Les eleccions s'havien de celebrar des de principis de desembre fins per Nadal i s'havia de publicar una llista amb els noms d'aquelles persones que havien sortit elegides. L'1 de gener prenen possessió del càrrec¹⁰¹⁶.

Si algun dels que havien resultat elegits s'excusava d'exercir el càrrec, havia d'explicar les causes a "S.E. el Real Acuerdo". Si es donava com a

¹⁰¹⁵ AMV Bans, Circulars i Edictes Edictes vigatans 1740-1812, Instrucción para los alcaldes de Barrio de la Ciudad de Vich y su Parroquia, Vic 14 de maig de 1812.

¹⁰¹⁶ AMV Bans, Circulars i Edictes Edictes vigatans 1740-1812, Instrucción para los alcaldes de Barrio de la Ciudad de Vich y su Parroquia, Vic 14 de maig de 1812, art. 1.

vàlida l'excusa s'entenia que resultava elegit l'individu que havia estat més votat i així consecutivament¹⁰¹⁷.

6.17.1.1. *Jurament i presa de possessió del càrrec*

Els alcaldes de barri havien de jurar i prendre possessió dels seus càrrecs el dia primer de gener a l'Ajuntament de Vic¹⁰¹⁸. Després de fer el jurament se li lliurava el bastó de comandament, fins i tot si era per fer una substitució en cas d'absència o malaltia per pocs dies, es procedia de la mateixa manera, primer se li prenia jurament i després havia d'utilitzar el bastó del "propietario...y para que conste su persona y substitucion"¹⁰¹⁹.

Per tal de que els veïns reconeguessin als alcaldes de barri i així evitar que es pogués al·legar ignorància, havien d'utilitzar la insígnia de l'espasa i un bastó de vara i mig d'alt amb puny de marfil, que se li havia de lliurar quan jurés i prengués possessió del càrrec. Aquest bastó havia de ser restituit quan cessaven en el càrrec. I en cas de pèrdua o deteriorament de la vara, el subjecte en qüestió havia de reemplaçar-lo per un de nou sufragant les despeses de la seva pròpia butxaca¹⁰²⁰.

¹⁰¹⁷ AMV Bans, Circulars i Edictes Edictes vigatans 1740-1812, Instrucció para los alcaldes de Barrio de la Ciudad de Vich y su Parroquia, Vic 14 de maig de 1812, art. I.

¹⁰¹⁸ AMV Bans, Circulars i Edictes Edictes vigatans 1740-1812, Instrucció para los alcaldes de Barrio de la Ciudad de Vich y su Parroquia, Vic 14 de maig de 1812, art. I.

¹⁰¹⁹ AMV Bans, Circulars i Edictes vigatans 1740- 1812, Vic 14 de maig de 1812, art. II.

¹⁰²⁰ AMV Bans, Circulars i Edictes vigatans 1740-1812, Vic 14 de maig de

6.17.1.2. *Substituts*

Es preveu la substitució de l' alcalde de barri en cas d'absència o malaltia. La decisió correspondrà al corregidor el qual anomenarà un interí que serà un individu del mateix barri¹⁰²¹.

6.17.1.3. *Atribucions*

El corregidor havia de lliurar a cada alcalde de barri una descripció expressiva i clara dels carrers que l' hi havia assignat¹⁰²².

Cada un dels alcaldes de barri podia comptar amb un escrivà reial que habités en el mateix barri per tal que l'ajudés en algunes diligències. Estava obligat, davant de la demanda de qualsevol alcalde de barri, a cooperar i actuar en les diligències encara que fos transeünt¹⁰²³.

S'atorgaren facultats als alcaldes de barri sobretot per tal de vetllar sobre la tranquil·litat pública i el bon ordre dels veïns, així podem veure:

1812, art. II.

¹⁰²¹ AMV Bans, Circulars i Edictes vigatans 1740-1812, Vic 14 de maig de 1812, art. II.

¹⁰²² AMV Bans, Circulars i Edictes vigatans 1740-1812, Vic 14 de maig de 1812, art. III.

¹⁰²³ AMV Bans, Circulars i Edictes vigatans 1740-1812, Vic 14 de maig de 1812, art. IX.

Matricular a tots els veïns fent constar el nom, estat , ocupacions o oficis, nombre de fills, criats "*con sus clases y estados*". Computar també els criats seculars de cases religioses, temples, hospitals, etc. S'havia d'especificar qui vivia en cada casa, pis, etc. i en cas de traslladar-se a viure en un altre habitacle s'havia de comunicar a l'alcalde de barri¹⁰²⁴.

S'havien d'enregistrar les posades i mesones, també les que s'anomenaven secretes o de "despesa" , així com les persones que hi treballen i els hostes estables, i també s'hi havia de fer constar d'on eren naturals o veïns i en quin dia i any van entrar-hi a viure. Els fondistes públics i secrets o de despesa havien de comunicar a l'alcalde de barri el dia en que arribava o marxava un hoste. Si l'hoste en qüestió se n'anava a viure en un altre barri s'havia de comunicar a l'alcalde de l'altre barri¹⁰²⁵.

Visitar amb freqüència les fondes públiques i secretes o de despeses, per tal de tenir coneixement de les persones que s'hi hostatjaven, de si els fondistes complien amb les seves obligacions i del tractament que rebien els hostes. Havien d'adoptar les providències oportunes "*y haciendo las prevenciones que los casos pidan, consultando en los que sean nuevos, ó dudosos al Caballero corregidor*"¹⁰²⁶. Zelar els cafès, fondes, tavernes, cases de joc, etc. i realitzar visites a qualsevol hora i amb freqüència. També havien de controlar els desordres i altercats, i saber el nombre i la

¹⁰²⁴ AMV Bans, Circulars i Edictes vigatans 1740-1812, Vic 14 de maig de 1812, art. IV.

¹⁰²⁵ AMV Bans, Circulars i Edictes vigatans 1740-1812, Vic 14 de maig de 1812, art.V.

¹⁰²⁶ AMV Bans, Circulars i Edictes vigatans 1740-1812, Vic 14 de maig de 1812, art.VI.

classe de persones que les freqüentaven, etc. Informar de totes aquestes qüestions al corregidor¹⁰²⁷.

Realitzar les matrícules de veïns, hostals i posades en un "*Quaderno Maestro*" i després copiar-les en un llibre que havia d'estar rubricat per un dels escrivans del Jutjat reial ordinari de la ciutat¹⁰²⁸.

Podien detenir un individu que hagués comès flagrantment un delictes i enviar-lo a la presó. L'escrivà havia de donar fe i diligència d'aquest fet¹⁰²⁹.

Vigilar que els veïns complissin els bans de policia en matèria d'enllumenat i neteja, i en cas de contravenció, podien imposar multes. Tenien per aquests supòsits jurisdicció econòmica i preventiva amb els regidors. Havien d'informar al corregidor directament en aquests casos¹⁰³⁰.

Tenir cura també del ram de policia visitant les botigues i oficines públiques com tavernes, hostals i bodegues per la qüestió de pesos i

¹⁰²⁷ AMV Bans, Circulars i Edictes vigatans 1740-1812, Vic 14 de maig de 1812, art. VII.

¹⁰²⁸ AMV Bans, Circulars i Edictes vigatans 1740-1812, Vic 14 de maig de 1812.

¹⁰²⁹ AMV Bans, Circulars i Edictes vigatans 1740-1812, Vic 14 de maig de 1812, art.VII

¹⁰³⁰ AMV Bans, Circulars i Edictes vigatans 1740-1812, Vic 14 de maig de 1812, art. X.

mesures evitant i corregint els excessos i donant-ne informació al corregidor en el cas de providències majors¹⁰³¹.

Controlar la neteja i bon ordre de les fonts i empedrats castigant als que incomplien els bans i ordres publicades *"y si en ámbos notaren alguna necesidad de reparos lo participarán al Caballero corregidor"*¹⁰³².

Comunicar l'existència de rodamóns, captaires, orfes i nens abandonats pels seus pares al corregidor el qual havia de prendre les providències que cregués convenientes¹⁰³³.

Zelar el compliment d'aquesta Instrucció, els bans de policia i executar les diligències que se'ls hi encarreguessin¹⁰³⁴.

Tenien un llibre de *"fechos"* en el qual havien de redactar els fets tal com havien transcorregut *"y la providencia que tomó por sí en los prontos de que deberá dar cuenta despues al Caballero corregidor, y la que haya tomado con aprobacion del mismo en los que admitiesen dilacion"*¹⁰³⁵. Els llibres de *"fechos"* donaven fe de la seva veracitat. En cas contrari els

¹⁰³¹ AMV Bans, Circulars i Edictes vigatans 1740-1812, Vic 14 de maig de 1812, art. XI.

¹⁰³² AMV Bans, Circulars i Edictes vigatans 1740-1812, Vic 14 de maig de 1812, art. XII.

¹⁰³³ AMV Bans, Circulars i Edictes vigatans 1740-1812, Vic 14 de maig de 1812, art. XIII.

¹⁰³⁴ AMV Bans, Circulars i Edictes vigatans 1740-1812, Vic 14 de maig de 1812, art. XIV.

¹⁰³⁵ AMV Bans, Circulars i Edictes vigatans 1740-1812, Vic 14 de maig de 1812, art. XV.

alcaldes havien de ser castigats per delictes de falsedat¹⁰³⁶. Els corregidors havien de revisar mensualment aquests llibres¹⁰³⁷.

Es va regular la protecció als veïns d'una possible intromissió en la seva vida privada per part dels alcaldes de barri que s'extralimitessin en les seves funcions. Els veïns podien recórrer davant del corregidor en cas de que creguessin que s'havia produït un excés per part de l'alcalde de barri¹⁰³⁸.

En la Instrucció del vint-i-tres es fixà que en les poblacions grans, a part d'atorgar a cada un dels capitulars un quarter al seu càrrec, es podien nomenar alcaldes o ajudants pels barris. Ambdós càrrecs eren designats per la mateixa Corporació local però els ajudants els proposava, per a cada quarter, el capítular que se n'havia de fer càrrec¹⁰³⁹.

Els alcaldes de barri del Trienni no eren elegits pels ciutadans, sinó que nomenats directament per l'Ajuntament. No consta a cap document si les seves competències eren les mateixes que les explicitades tan detalladament en la Instrucció de 1812. El ceremonial al seu voltant, que explica aquesta Instrucció, sembla que no existia i les seves obligacions giraven sobretot al voltant de la vigilància dels barris, la seguretat dels seus habitants i les qüestions de higiene.

¹⁰³⁶ AMV Bans, Circulars i Edictes vigatans 1740-1812, Vic 14 de maig de 1812, art. XVI.

¹⁰³⁷ AMV Bans, Circulars i Edictes vigatans 1740-1812, Vic 14 de maig de 1812, art. XVII.

¹⁰³⁸ AMV Bans, Circulars i Edictes vigatans 1740-1812, Vic 14 de maig de 1812, art. XVIII.

¹⁰³⁹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 186.

Durant la legislatura municipal de l'any 1820 no se'n parla. El 1821, durant l'acte de presa de possessió i nomenaments de càrrecs, s'acordà que els regidors i síndics s'encarreguessin cadascun d'ells d'un barri, amb l'ajuda dels agutzils els quals havien de comunicar qualsevol anomalia al Comissionat de barri i, si era un assumpte greu, a l'alcalde. Es va dividir la ciutat en deu barris controlats pels vuit regidors i els dos síndics. No apareix el nom d'alcaldes de barri, es parla de comissionats o "concejales" de barri. El mateix va ocórrer l'any 1822. En canvi el 1823 no se'n parla, potser massa preocupat l'Ajuntament amb els afers ocasionats per la guerra.

En la sessió de l'Ajuntament de Vic de 24 d'agost de 1821 s'encomanà als "concejales de barri" (utilitzen aquesta terme com a sinònim d'alcaldes de barri) que realitzessin una matrícula de cases amb la col.laboració dels veïns del barri¹⁰⁴⁰.

6.17.2. Càrrecs de caràcter social

Dins els de caràcter social hi havia dos regidors per a l'administració de l'Escola de Jesús i Maria¹⁰⁴¹, un regidor per a l'església de la Pietat¹⁰⁴², i un síndic per a l'administració de la Junta de l'Hospital.

6.17.3. Càrrecs relacionats amb les obres públiques

Veure apartat de les comissions.

6.17.4. Càrrecs relacionats amb la hisenda pública

¹⁰⁴¹ AMV Llibre d'actes, sessió 27-3-1820.

¹⁰⁴² AMV Llibre d'actes, sessió 27-3-1820, 1-1-1821, 2-1-1822, 1-1-1823.

En l'àmbit de les finances hi havia dos regidors encarregats de l'arranjament i cobrament de la contribució¹⁰⁴³. Per signar les lliurances que s'expedissin contra els fons de propis es va designar l'alcalde primer, el regidor primer i el procurador síndic primer; i en cas d'absència o impediment d'algun d'ells l'havia de substituir el que el seguís en el seu respectius càrrecs¹⁰⁴⁴. El Segon govern local van designar l'alcalde primer i els síndics procurador¹⁰⁴⁵. Per signar les lliurances contra els fons de la font nova es van designar tres regidors¹⁰⁴⁶. I en el segon i tercer govern van quedar legitimats per signar les lliurances del fons de la nova font, dos regidors¹⁰⁴⁷.

En la sessió de vint-i-quatre d'agost de 1821 es va procedir al nomenament de perits repartidors pel repartiment de contribucions territorials de cases i patents i va ésser format per un regidor, un síndic, tres veïns contribuents de la ciutat i dos terratinents¹⁰⁴⁸.

L'any 1820 el càrrec de mostassà, encarregat de vigilar i comprovar pesos i mesures en les trasaccions públiques, de que les monedes no presentessin anomalies i no fossin falses, i de la qualitat de productes i preus, es va adjudicar a un regidor que canviava mensualment, però els anys següents es va assignar a un particular.

¹⁰⁴³ AMV Llibre d'actes, sessió 27-3-1820, sessió 2 de gener de 1821, sessió de 2 de gener de 1822 i sessió de 2 de gener de 1823.

¹⁰⁴⁴ AMV Llibre d'actes, sessió 27-3-1820.

¹⁰⁴⁵ AMV Llibre d'actes, sessió 1-1-1821, sessió 2-1-1822.

¹⁰⁴⁶ AMV Llibre d'actes, sessió 1-1-1821.

¹⁰⁴⁷ AMV Llibre d'actes, sessió 2-1-1822.

¹⁰⁴⁸ AMV Llibre d'actes, sessió 31-8-1821.

6.18. OFICIS DEPENDENTS

L'Ajuntament també tenia els anomenats "dependents" que serien individus particulars, el seu càrrec no era vitalici, i eren designats pels membres de la Corporació local. Encara que els Ajuntaments constitucionals els podien renovar cada any, el mateix dia o l'endemà de la presa de possessió del nou govern municipal, a la pràctica sovint eren ratificats any darrera any. Cobraven un salari de l'Ajuntament. No formaven part del consistori. Eren un grup completament heterogeni que desenvolupaven activitats diverses entre els que hi havia:

6.18.1. El mostassà

Ofici ja citat anteriorment, que en un primer moment l'exercia un regidor que canviava mensualment, però després va passar a ser també un particular.

6.18.2. El comptador de propis i arbitris

El 25 d'octubre de 1812 les Corts aprovaren que els Ajuntaments que en les seves ordenances disposessin d'un comptador de propis i arbitris continués aquest en el càrrec fins que s'aprovesin les noves ordenances municipals de la forma que es prescrivia en la Constitució, i un cop aprovades se suprimís aquest càrrec si es considerava que ja no era necessari¹⁰⁴⁹. No obstant la promulgació d'aquest Decret, va esdevenir un dubte freqüent per part d'alguns Ajuntaments el fet de si havia de restar vigent la figura de comptador de propis o si pel contrari s'havia de suprimir. Les Corts insistiren reiterant la seva postura¹⁰⁵⁰.

¹⁰⁴⁹ Ordre 25 d'octubre de 1812, (Col.lecció III, 131).

¹⁰⁵⁰ Ordre 2 de desembre de 1812, (Col.lecció III, 174); AMV cartes a la

Pel que fa referència a les competències del comptador de propis es determinà que realitzaria idèntiques funcions que fins aquell moment havia realitzat la Junta de propis, la Diputació havia de donar el seu vist-i-plau de la mateixa manera que ho feia la Comptadoria general de propis i arbitris per a l'aprovació dels comptes¹⁰⁵¹.

Durant el Trienni la figura del comptador restà vigent i en el primer govern municipal a l'abril de 1820 procediren a confirmar com a comptador de propis l'individu que ja venia ocupant el càrrec durant els anys del municipi absolutista¹⁰⁵². En els governs successius, a principi de legislatura, es fa constar que es confirmen en els seus càrrecs els dependents que els ocupaven l'any anterior, cosa que no era obstacle perquè, en alguns casos, fossin canviats a la meitat.

6.18.3. El dipositari de propis

Tenia l'obligació de tenir els cabdals municipals a disposició de l'Ajuntament i havia de pagar les lliurances que se li presentessin firmades per les persones nomenades amb aquesta finalitat¹⁰⁵³.

6.18.4. El dipositari d'arbitris

ciutat de 1813, Vic 18 de febrer de 1813.

¹⁰⁵¹ Ordre 14 de gener de 1813 (Col.lecció III, 182).

¹⁰⁵² AMV Llibre d'actes, sessions 5-4-1820, 2-1-1821, 2-1-1822.

¹⁰⁵³ AMV Llibre d'actes, sessió 27-3-1820, 2-1-1821, 2-1-1822. Veure l'apartat del capítol V sobre dipositaris de propis i arbitris.

Es nomenà l'any 1822 per tal que custodiés, a disposició de l'Ajuntament, els cabals que successivament produïssin els arbitris adoptats per cobrir la contribució indirecta de consums¹⁰⁵⁴.

6.18.5. El col.lector i el comptador de la contribució

Els governs constitucionals de 1820, 1821 i 1822 van procedir a confirmar com a col.lector i contador de la contribució les persones que ja venien ocupant el càrrec l'any anterior¹⁰⁵⁵. Aquestes persones, ocupades en l'arranjament i cobrament de la contribució general i les seves dependències, eren també particulars, com en els càrrecs anteriors¹⁰⁵⁶.

L'intendent va comunicar una Reial Ordre del secretari del Despatx d'Hisenda en la qual s'establia que els Ajuntaments havien de nomenar cobradors de la forma establerta en l'article 123 del Decret de les Corts de 29 de juny de 1821¹⁰⁵⁷.

6.18.6. Oficis relacionats amb l'abastament, pesos i mesures

Aquests oficis eren els del credencer o fidel pesador de carns; el revisor de carns; l'afinador de pesos i mesures; el plater i revisor de monedes; els zeladors del fidel encarregats de controlar el servei públic de certes mesures i els aparells amb que aquestes eren fetes per tal que complissin les

¹⁰⁵⁴ AMV Llibre d'actes, sessió 2-1-1822. Per l'estudi d'aquest càrrec ens remetem al capítol de competències a l'apartat d'economia i hisenda.

¹⁰⁵⁵ AMV Llibre d'actes, sessió 5-4-1820, 2-1-1821, 2-1-1822.

¹⁰⁵⁶ AMV Llibre d'actes, sessió 31-8-1821, es nomenà nou repartidor de la contribució territorial ja que l'individu que el venia exercitant quedà exonerat per motius de salut.

¹⁰⁵⁷ AMV Circulars i bans 1811-1834. Impresos. Vic 26 de març de 1822.

condicions d'exactitud i legalitat establertes per l'autoritat i els nuncis del fidel.

Els Ajuntaments d'aquests anys van ratificar també els que venien ocupant aquests càrrecs en anys anteriors amb algunes incidències al llarg de l'any. Com a exemple, a finals del 1820 es llegí un memorial, amb motiu de la mort del que exercia el càrrec, en el que el fill del difunt sol·licitava ocupar el lloc del pare, lloc que ja havia ocupat el seu oncle també difunt¹⁰⁵⁸.

En la sessió de quinze de maig de 1822, en atenció d'haver-se presentat un subjecte acreditat per exercir el càrrec de pesador de carn i que oferia millor preu, s'acordà en aquesta sessió rebaixar el salari del revisor de carn, i que si algú presentava millors condicions es preferiria a aquest darrer¹⁰⁵⁹.

En la sessió de catorze de març de 1821 es deliberà sobre la sol·licitud presentada pels arrendataris dels drets municipals els quals sol·licitaren que l'Ajuntament nomenés i posés a la seva disposició un agutzil mostassà. S'aprovà que l'Ajuntament no tenia facultats per poder-ho executar i "*que proponga Celadores con arreglo a la Tabba*"; i que l'Ajuntament els nomenaria sempre i quan reunissin els requisits necessaris¹⁰⁶⁰. Però uns dies més tard, en la sessió de vint-i-tres de març es sol·licità, mitjançant un memorial, pels arrendataris dels drets municipals que es nomenés per agutzil mostassà a un individu i l'Ajuntament acordà nomenar la persona proposada, limitant les seves

¹⁰⁵⁸ AMV Llibre d'actes, sessió 3-11-1820.

¹⁰⁵⁹ AMV Llibre d'actes, sessió 15-5-1822.

¹⁰⁶⁰ AMV Llibre d'actes, sessió 14-3-1821.

facultats a l'objecte de zelar els drets i demés diligències sobre aquesta matèria¹⁰⁶¹.

En la sessió de vint-i-dos de febrer de 1822, altra vegada a instància dels arrendataris dels drets municipals, l'Ajuntament procedí a nomenar els zeladors d'aquests drets. En la sessió de tres de juliol de 1822 s'aprovà conferir la plaça de ministre zelador que es trobava vacant per defunció de l'individu que venia ocupant aquest càrrec i nomaneren a una persona que havia presentat un memorial amb el propòsit de sol·licitar aquesta plaça¹⁰⁶².

6.18.7. Oficis auxiliars

Els portalers de la Ciutat i els porters de la Casa Consistorial, així com també els pregoners públics, encarregats de fer les crides en veu alta, el mestre d'obres i el mestre fuster de la ciutat també foren confirmats en les seves tasques¹⁰⁶³.

En sessió de trenta-un de gener de 1821 s'aprovà elegir nou portaler de la porta dels Caputxins per mort del que venia ocupant el càrrec¹⁰⁶⁴.

6.19. INEPTITUD, PREVARICACIÓ, ETC.

¹⁰⁶¹ AMV Llibre d'actes, sessió 23-3-1821.

¹⁰⁶² AMV Llibre d'actes, sessió 3-7-1822.

¹⁰⁶³ AMV Llibre d'actes, sessió 5-4-1820, 2-2-1821, 2-1-1822.

¹⁰⁶⁴ AMV Llibre d'actes, sessió 31-1-1821.

Tots aquells que abusessin del seu ofici i en resultés un perjudici per la causa pública o als particulars, es considerava que havien comès delictes de prevaricació, i com a conseqüència, se'ls hi imposava la pena de destitució del seu càrrec, inhabilitació a perpetuïtat per obtenir qualsevol càrrec, i el rescabament de tots els danys causats, quedant subjecte a qualsevol altre pena establerta per llei¹⁰⁶⁵. Si prevariessin mitjançant suborn en la forma prevista pels jutges havien de ser sancionats com aquests¹⁰⁶⁶.

Aquella persona que no exercís correctament el seu càrrec per ineptitud o manca de cura se l'havia de desposseir del càrrec que ocupés, a més hauria de compensar els perjudicis causats, a banda de poder quedar subjecte a qualsevol altre sanció assenyalada per l'ordenament jurídic¹⁰⁶⁷.

La lentitud en executar i fer complir les normes jurídiques també estava sancionada¹⁰⁶⁸.

6.20. RESPONSABILITAT DELS CÀRRECS DE L'AJUNTAMENT

Les Corts volent que es fes efectiva la responsabilitat de tots els funcionaris públics quan faltessin en l'exercici dels seus oficis, regulà en el punt 17 d'aquest Decret que qualsevol espanyol que volgués presentar una queixa davant de les Corts, davant del rei o davant del Tribunal Suprem de Justícia contra un cap polític, intendent o qualsevol empleat, podria acudir davant del jutge lletrat del partit, o davant de

¹⁰⁶⁵ Decret CCXLIV 24 de març de 1813 (Col.lecció IV, 20), cap. II, art. 1.

¹⁰⁶⁶ Decret CCXLV 24 de març de 1813 (Col.lecció IV, 20), cap. 2, art. 2.

¹⁰⁶⁷ Decret CCXLIV de 24 març de 1813, (Col.lecció IV, 20) cap 2, art. 3.

¹⁰⁶⁸ Decret CCXLIV de 24 de març de 1813, (Col.lecció IV, 20) cap. 2, art. 5.

l'alcalde Constitucional i aquest havia d'admetre la queixa immediatament, sota la seva responsabilitat, quedant l'interessat amb la potestat per apel·lar a l'Audiència territorial, per la resistència, morositat, contemplació o altre defecte¹⁰⁶⁹.

Eren responsables també de les faltes comeses pels seus subalterns sempre i quan s'haguessin produït per omissió o tolerància d'aquests, o no s'haguessin instruït suficientment per trobar-hi una solució¹⁰⁷⁰.

6.21. INFRACCIÓ DE LA CONSTITUCIÓ

En el supòsit en que s'hagués incoat un procés per transgressió de la Constitució s'havia de suspendre en les seves funcions a l'infractor en qüestió tant si es tractava d'un individu o d'una Corporació¹⁰⁷¹.

6.22. SOCIOLOGIA DEL PODER MUNICIPAL

L'Ajuntament constitucional de Vic fou dominat i controlat en part per l'oligarquia local dels hisendats, (va descendir dràsticament la categoria de nobles que formaven part de la Corporació, únicament se'n mantingué un i, encara no en tots els anys) però al mateix temps, comptaren amb una destacada presència de les classes mitjanes, sobretot menestrals, botiguers i professionals liberals. Alguns individus de l'Ajuntament absolutista continuaren formant part del govern liberal i curiosament aquests pertanyien al grup social dels hisendats, a l'igual que succeí a Barcelona com ens indica Toscas i a Lleida segons Sánchez Carcelén, en

¹⁰⁶⁹ AMV Bandols Circulars Edictes Vigatans 1812-1814. Decret de les Corts de 24 de març de 1813. Es notificà a Vic el 21 de maig 1813

¹⁰⁷⁰ Ordre 30 de març de 1813 (Col·lecció IV, 30), cap. 2, art. 4.

¹⁰⁷¹ Ordre 30 de març de 1813 (Colecció IV, 30).

canvi a Sarrià no es donà aquest perfil i van desaparèixer tant la noblesa com els hisendats del govern municipal¹⁰⁷²l.

A continuació detallem els membres que composaren cada un dels diferents Ajuntaments constitucionals de Vic, el perfil social del que ens ha resultat possible localitzar i quins d'aquests individus havien format part de l' Ajuntament d'Antic Règim¹⁰⁷³.

26 de març de 1820

Juan Vilabella, alcalde 1er (Regidor. És el que consta en el cens de 1824).

Havia format part de l'Ajuntament d'Antic Règim com a regidor.

Marciano Macià, Alcalde 2on (Hisendat) També formà part de l'Ajuntament d'Antic Règim com a regidor.

Joaquin de Prat, regidor.

Luciano Subias, regidor.

Francisco Domingo, regidor (Guanter) Diputat en l'Ajuntament d'Antic Règim.

Pedro Vidal, regidor (Guanter).

¹⁰⁷² Antonio SÁNCHEZ CARCELÉN, *La crisis...* op. cit., p.2. Eliseu TOSCAS SANTAMANS, *L'Estat...*op. cit., pp.239-242, també a Sarrià i Barcelona es contempla certa continuïtat en alguns individus que ja formaven part de l'Ajuntament absolutista, però la diferència està en que a Barcelona l'element de continuïtat està representat per la noblesa i els terratinents i a Sarrià per les classes mitjanes.

¹⁰⁷³ Per la localització dels oficis hem acudit a AMV Cens municipal 1824. (Fou el primer cens elaborat per l'Ajuntament de Vic) i per estudiar la continuïtat dels membres de l'Ajuntament d'Antic Règim, hem analitzat el llibre d'actes dels darrers anys del municipi absolutista abans de la instal.lació del nou Ajuntament constitucional .

Ramon Capdevila, regidor (Botiguer) Diputat en l'Ajuntament d'Antic Règim.

Salvador Palanca i Pou, regidor (Botiguer).

Melchor Corominas, regidor (Botiguer).

Pedro Capdevila, regidor (Teixidor).

Nicolás Coma, síndic (Cerer). Diputat en l'Ajuntament d'Antic Règim.

Antonio Valls, síndic. Diputat en l'Ajuntament d'Antic Règim.

1 de gener de 1821

Antonio Macià, alcalde 1er (Hisendat).

Bernardino Sobrerriba, alcalde 2on. Diputat en l'Ajuntament d'Antic Règim.

Joaquin de Prat, regidor.

Luciano Subias, regidor.

Francisco Domingo, regidor (Guanter).

Pedro Vidal, regidor (Guanter).

Josep Font Macià, regidor.

Ignacio Miguel de Sallés regidor (Noble).

Rafael Jordi, regidor (Fuster).

Antonio Mas, regidor (Semoler).

Nicolás Coma, Síndico (Cerer).

Josep Giró, Síndico (Farmacèutic).

1 de gener de 1822

Josep Mas y Oñós, alcalde 1er.

Antonio Mas Musach, alcalde 2on.

Ignacio Miguel de Sallés, regidor (Noble). Alcalde en l'Ajuntament d'Antic règim.

Josep Font Macià, regidor. Diputat en l'Ajuntament d'Antic Règim.

Rafael Jordi, regidor (Fuster).

Antonio Mas, regidor.
Josep Estañol, regidor.
Juan Saits, regidor (Hisendat).
Juan Martí, regidor (Boticari).
Miguel Bofill, regidor (Cinter).
Josep Giró, síndic (Farmacèutic).
Antonio Bartra, Síndic.

1 de gener de 1823

Luciano Folcs de Valle, alcalde 1er.
José Semir, alcalde 2on.
José Estañol Horta, regidor.
Juan Saits, regidor (Hisendat).
Juan Martí, regidor (Boticari).
Miguel Bofill, regidor (Cinter). Diputat en l'Ajuntament d'Antic Règim.
José Gros, regidor (Escultor).
Salvador Palanca Boix, regidor (Botiguer).
Antonio Canadell, regidor.
Jaime Costa, síndic (Botiguer).
Antonio Vaxerías, síndic.

6 de Maig de 1823

El general Donnadieu, comandant de la 10ª Divisió de l'Exèrcit francès convocà el poble a la casa del consistori es posà fi a l' Ajuntament constitucional de Vic i es constituí la Junta Provisional Governativa del Corregimient de Vic format per¹⁰⁷⁴:

Marqués de Vallgornera (Noble).

¹⁰⁷⁴ AMV Llibre d'actes, sessió 6 de maig de 1823.

Antonio Espona (Hisendat).

Jacinto Bru de Sala (Cavaller).

Joaquin de Rocafiguera (Noble).

Juan Vilabella (Hisendat . Havia estat alcalde 1er el 1820 i regidor en l'Ajuntament d'Antic Règim).

Marciano Macià Noguera (Hisendat alcalde 2on el 1820).

Luís Arbell (Hisendat).

Ramon Fugurull (Semoler).

Jacinto Alvall.

Juan Pujol (Procurador).

Pedro Cañellas.

Gaspar Oliveras.

Josep Miguel Portell, Secretari (Escrivà).

CAPÍTOL IV.- FUNCIONAMENT DE L'AJUNTAMENT

1. SESSIONS ORDINÀRIES I EXTRAORDINÀRIES

El govern de la ciutat es portava a terme essencialment a través de les reunions de la Corporació municipal que podien ésser de dues categories: sessions ordinàries i sessions extraordinàries. Era en el transcurs d'aquestes sessions on s'adoptaven les resolucions més transcendents per la vida del municipi. La Instrucció del 1813 va ometre regular el funcionament de la Corporació local. Les sessions dels Ajuntaments es celebraven almenys dues vegades per setmana, llevat d'aquelles localitats que tenien una població de menys de 1.000 veïns, les quals realitzarien únicament una sessió setmanal¹⁰⁷⁵. S' havia de concretar anualment en quins dies fixes setmanals tindrien lloc les reunions ordinàries, determinant que aquells dies en que no es pogués celebrar una sessió perquè coincidís amb una festa assenyalada, o per alguna causa greu, s'hauria de verificar el dia següent¹⁰⁷⁶.

Les sessions extraordinàries es celebraven quan el president de l'Ajuntament ho considerava oportú, per raó de la matèria que es volia discutir, o quan ho demanava un capitular al·legant justa causa. En aquest cas s'havia de notificar al president. En les capitals de província, tenia també aquesta facultat l'alcalde primer nomenat, ara bé, ho havia de notificar al cap polític superior¹⁰⁷⁷.

¹⁰⁷⁵ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 52.

¹⁰⁷⁶ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 53.

¹⁰⁷⁷ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 54. En les capitals de província, no obstant ésser el president de l'Ajuntament el cap polític, com hem pogut veure, l'alcalde més antic tenia també la facultat de convocar les sessions extraordinàries, sempre i quan en donés coneixement al cap polític.

Les sessions eren obertes al públic, excepte quan es tractava algun assumpte que requerís deliberar a porta tancada¹⁰⁷⁸.

Les reunions de la Corporació no se celebraven si no hi eren presents la meitat més un dels seus membres. L'assistència, tant a les sessions ordinàries com a les extraordinàries, era obligatòria, excepte quan algun individu al·legava una causa justa per excusar la seva absència, la qual havia de notificar al president o al secretari de l'Ajuntament¹⁰⁷⁹.

El president tenia la funció de dirigir les sessions i definir l'ordre dels assumptes a tractar¹⁰⁸⁰.

Les sessions se celebraven habitualment a la casa consistorial. A Vic una sessió extraordinària es convocà a l'església de Nostra Senyora de la

Manuel ORTIZ DE ZÚÑIGA, *El libro...* op. cit. p. 165, creu que les reunions extraordinàries s'utilitzaven per evitar l'assistència d'algun individu que per alguna raó no interessés la seva presència. Per evitar aquest fet, l'autor considera que la convocatòria a sessió extraordinària s'havia de fer a través d'una cèdula a tots els capitulars els quals signaven la seva recepció. "*Solamente de este modo puede evitarse los amaños de la intriga y la nulidad de dichos acuerdos*".

¹⁰⁷⁸ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 52. Manuel ORTIZ DE ZÚÑIGA, *El libro...* op. cit. p. 39 opina que "*mas puede asegurarse que todos, menos los presupuestos municipales, repartimientos de contribuciones y alistamientos del ejército y de la milicia nacional, requieren, si no sigilo, al menos deliberación reservada, único medio de evitar la influencia de intereses personales, que tanto coartan el libre uso del voto en las discusiones y acuerdos públicos*". El mateix autor dona la seva opinió també en el llibre *Elementos de derecho administrativo*, pp. 165-166.

¹⁰⁷⁹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 55: "*...cuando tengan que ausentarse del pueblo para no volver en el mismo día, lo avisarán también al Presidente del Ayuntamiento para que lo haga presente a éste*".

¹⁰⁸⁰ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 51: "*...Toca al Presidente dirigir las sesiones, disponiendo que los negocios se traten por el orden mas conveniente, y que se observen la mayor formalidad y decor*".

Pietat, però en el transcurs de la mateixa es traslladà, més tard, a la casa consistorial. No consta en l'acta el motiu d'aquest esdeveniment¹⁰⁸¹.

2. ADOPCIÓ I EXECUCIÓ D'ACORDS

Segons l'Ordre de 20 de novembre de 1812, els alcaldes, regidors i procuradors síndics tenien dret a vot, circumstància que no es feia extensible al cap polític ni al cap polític subaltern de la província, quan actuaven com a presidents d'una Corporació local¹⁰⁸². Aquests individus podien votar, segons la Instrucció del 1813¹⁰⁸³, única i exclusivament, en cas que es produís un empat. En canvi, a partir de la Instrucció de 1823, s'establí que no podien votar sota cap precepte¹⁰⁸⁴. Decisió, indubtablement, de cabdal transcendència política. Element que podríem considerar dins de la línia de descentralització de la Instrucció del vint-i-tres.

Els acords s'havien d'adoptar per majoria absoluta de vots. Si això no era possible s'havia de tornar a deliberar aquell assumpte en la següent reunió i fins a una tercera sessió. Si tot i així, no s'aconseguia el quòrum establert, l'alcalde més antic havia de resoldre la matèria tractada "*y en su defecto, por el orden de nombramiento, á uno de los Capitulares que cesaron el dia primero del año, para que decida la discordia*". Tots els membres de l'Ajuntament podien fer constar la seva intenció de vot, si

¹⁰⁸¹ AMV Llibre d'actes, sessió extraordinària 21-4-1822.

¹⁰⁸² Ordre de 10 de novembre de 1812 (Col·lecció III, 151). José POSADA HERRERA, *Lecciones...* op. cit., p. 296, es mostra contrari a l'exclusió de vot del cap polític afirmant que és una anomalia que no es troba en cap altre cos.

¹⁰⁸³ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. III, art. XIII.

¹⁰⁸⁴ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 251.

així ho sol·licitaven, quan aquest fos contrari al de la majoria, i s'havia de plasmar per escrit en l'acte de la sessió¹⁰⁸⁵.

L'elecció de persones es portava a terme també per pluralitat absoluta de vots. Si no s'arribava a aquest quòrum s'havia de fer una segona votació entre els dos individus que havien obtingut més vots. I si hi havia més de dues persones que havien empatat, la sort decidia qui havia d'entrar en el segon escrutini. Es tornava a votar i, en cas de que es produís un altre empat, es tornava a emetre una tercera votació que seria secreta. Si fins i tot en aquest cas es tornés a produir un empat, aleshores, havia de decidir la sort¹⁰⁸⁶.

Els acords venien acompanyats de la "*media firma*" del president i la resta de capitulars que es trobaven presents en la presa de les decisions. També firmava el secretari¹⁰⁸⁷.

Els acords de l' Ajuntament s'executaven o bé pels individus que composaven l'Ajuntament, o per altres subjectes designats per aquests, o per l'alcalde, de la manera que els propis Ajuntaments determinaven¹⁰⁸⁸. En relació a aquest article segon de la Instrucció del vint-i-tres, volia comentar dos aspectes. En primer lloc el tractament que donà a l'alcalde com a individu diferent dels altres membres que composaven l'Ajuntament. Aquí queda reflectida aquesta doble naturalesa que tenia l'alcalde en aquesta època, tal i com s'ha comentat en el capítol de composició. En segon lloc, atorgà la funció executiva no solament a l'alcalde sinó també a l'Ajuntament¹⁰⁸⁹. S'atorgaren funcions executives a la Corporació municipal.

¹⁰⁸⁵ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 56.

¹⁰⁸⁶ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 57.

¹⁰⁸⁷ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 67.

¹⁰⁸⁸ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 2.

¹⁰⁸⁹ Veure apartat alcalde. Veure estat de la qüestió on es tracta la postura en

3. LLIBRE D'ACTES

La seva existència es deu a la necessitat de recollir per escrit les deliberacions i acords presos en les sessions de la Corporació municipal.

En una reunió de finals d'octubre de 1821 el Consistori aprovà que les sessions de l'Ajuntament s'iniciarien amb la lectura de l'acta de la sessió anterior¹⁰⁹⁰.

4. PROTOCOL

El cap polític presidia totes les funcions públiques que es celebraven, però, en aquells casos en que hi assistís la Diputació, aquesta havia d'ocupar un lloc prioritari¹⁰⁹¹.

5. SUSPENSÍO I DISSOLUCIÓ DE L'AJUNTAMENT

No existia cap norma jurídica que regulés la possibilitat de suspendre o dissoldre una Corporació local. Posada Herrera creu que, no obstant l'absència legal, aquesta facultat era natural, necessària i atribuïble al poder central¹⁰⁹².

contra de que la Corporació local adopti funcions executives, especialment José POSADA HERRERA, *Lecciones...* p. 282; ;Manuel ORTIZ DE ZÚÑIGA, *Elementos...*, op. cit. pp. 151-152.

¹⁰⁹⁰ AMV Llibre d'actes, sessió 31-10- 1821.

¹⁰⁹¹ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. III, art. XXXV i Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 285. Ambdós articles diuen que"... *Cuidará el Gefe político de que se celebren con el conveniente decoro y en los días señalados, las funciones públicas decretadas por las Córtes, y de que se ejecute lo mismo en todos los pueblos de la provincia*".

¹⁰⁹² José POSADA HERERRA, *Lecciones...*op. cit., p. 352.

6. COMISSIONS I JUNTES

Per una millor gestió de les competències de la Corporació local es formaren, amb els seus individus, Comissions o seccions que actuaven sota les ordres de l'Ajuntament¹⁰⁹³. Durant els primers dies de l'any es renovaven els membres que havien de formar part de les diferents Comissions. Els síndics quedaven exclosos de participar en les Comissions, ja que es considerava que tenien encomanades altres activitats¹⁰⁹⁴ però a Vic aquest article s'incomplí reiteradament.

Es van formar diverses Comissions com la de revisió de monedes formada pels dos síndics; la Comissió per firmar les escriptures dels arrendaments dels drets municipals (vi, vinagre, oli, pesca salada i les de balances i romanès) i altres propis i arbitris del Comú de la ciutat, atorgades al millor postor en subhasta pública, formada per dos regidors; la Comissió de Milícies amb un regidor i un síndic, a més dels comandaments d'aquestes; la Comissió per tenir cura del roba i utensilis de la caserna. Altres Comissions es formaven segons les circumstàncies, com per exemple la Comissió per construir el monument a la Constitució l'any 1820.

- Comissió d'obres. Pel Comissionat d'obres públiques s'elegiren un regidor i un síndic procurador en els tres primers governs, i en el darrer govern a dos regidors¹⁰⁹⁵.

¹⁰⁹³ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 75 i art. 76: "*Estos podrán aumentar ó suprimir las comisiones creadas, y crear otras de nuevo, según lo exijan las circunstancias...*"

¹⁰⁹⁴ Instrucció de 3 de febrer de 1813, art. 77.

¹⁰⁹⁵ AMV Llibre d'actes, sessió 27-3-1820.

En la sessió de vint-i-set de juliol de 1821, després de llegir un Ofici de l'Ajuntament del terme de Riudeperes sol·licitant la recomposició del camí ral "limitrofe a las Jurisdicciones de Vich, Santa Eugenia y Riudeperas..." s'aprovà realitzar aquesta recomposició i que per portar-la a terme es possessin d'acord els comissionats dels Ajuntaments de Sta. Eugènia i Riudeperes amb els de Vic¹⁰⁹⁶.

S'acordà crear una Comissió per construir i col·locar una làpida de la Constitució a la plaça d'aquest nom i se n'ocuparen els comissionats d'obres¹⁰⁹⁷.

- Comissió encarregada de redactar les ordenances municipals. Les persones designades foren quatre regidors un síndic, que quedaven exempts de formar part de qualsevol altra Comissió extraordinària¹⁰⁹⁸. Aquestes ordenances no es van arribar a aprovar mai i tampoc hem trobat cap document que en faci referència.

- Comissió per l'administració del Sant Hospital¹⁰⁹⁹, formada per un regidor i dos síndics els quals formaven part de la Junta d'aquesta institució, juntament amd dos particulars i tres facultatius.

- Comissió de revisió de monedes que estava constituïda pels dos síndics. Un cop creada es procedí a notificar-ho al delegat de rendes en contestació al seu ofici de trenta-un de desembre anterior¹¹⁰⁰.

¹⁰⁹⁶ AMV Llibre d'actes, sessió 27-7-1821.

¹⁰⁹⁷ AMV Llibre d'actes, sessió 27-3-1820 Trobem molts documents que fan referència a aquest monument.

¹⁰⁹⁸ AMV Llibre d'actes, sessió de 9-8-1820.

¹⁰⁹⁹ Veure apartat sanitat.

¹¹⁰⁰ AMV Llibre d'actes, sessió 2-1-1822.

- Comissions de barris. El 2 de gener de 1821 i el mateix dia de l'any 1822, es renovaren les Comissions dels barris que tenien al seu càrrec els capitulars que havien cessat a finals d'any i s'aprovaren els nous nomenaments on hi havia regidors i síndics¹¹⁰¹:

- Comissió per firmar les escriptures d'arrendament dels drets municipals sobre el vi, vinagre, oli, i pesca salada i balances i romanès atorgades en pública subhasta a favor del millor postor "prometiendo tener por firme y valedero todo quanto obraren dhos Ssres. Comisionados, en respecto á dha Comision". Estava integrada per dos regidors¹¹⁰².

- Comissió de Pavellons. S'acordà designar per torn mensual tots els regidors i síndics que anirien rodant¹¹⁰³.

-Comissió d'aigües. Es va crear el 25 d'abril de 1821, formada per dos regidors i encarregada de portar a la ciutat les aigües de Bellpuig. El gener de 1822 es va renovar aquesta Comissió.

Pel que fa a les Juntes es crearen:

- Junta d'enllumenat

Pel que sembla aquesta Junta va gaudir de caràcter permanent durant aquest període estudiat. Per la Junta d'enllumenat es designaren regidors i síndics procuradors¹¹⁰⁴. En la sessió d'u de març de 1822 acordà l'Ajuntament formar la Junta d'enllumenat amb individus únicament del si

¹¹⁰¹ AMV Llibre d'actes, sessió 2-1-1821, 2-1-1822.

¹¹⁰² AMV Llibre d'actes, sessió 2-1-1822.

¹¹⁰³ AMV Llibre d'actes, sessió 1-1-1821.

¹¹⁰⁴ AMV Llibre d'actes, sessió 27-3-1820, 2-1-1821, 2-1-1822, 2-1-1823

de l'Ajuntament ja que fins aquells moments també n'havien format part membres del cabildo.

En la sessió de vuit de març de 1822 s'organitzà novament la Junta que s'havia d'encarregar de l'administració i govern econòmic de l'enllumenat. L'Ajuntament elegí com a vocals d'aquesta Junta als regidors primer i cinquè i al síndic procurador primer, i en cas d'absència o de malaltia els havien de substituir els que els succeïen immediatament després dins de cada un d'aquests càrrecs, sota la presidència d'un dels alcaldes¹¹⁰⁵.

- Junta de vigilància de Vic i el seu partit¹¹⁰⁶.

- Junta municipal de sanitat formada per un regidor, dos síndics, més dos particulars i tres facultatius: un cirurgià i dos metges¹¹⁰⁷.

- Junta municipal de beneficència¹¹⁰⁸.

7. RELACIONS AMB ALTRES ÒRGANS

La Regència del Regne va voler organitzar la correspondència dels Ajuntaments amb els caps polítics, i la dels caps polítics amb la Secretaria de la Governació de la Península i Illes adjacents. La Regència va resoldre sobre les pautes a seguir en el correu dels Ajuntaments dels pobles amb els caps polítics de les províncies i, la dels caps polítics amb la Secretaria de la Governació. Els Ajuntaments havien d'escriure d'ofici als caps polítics, en primer lloc, totes les setmanes, en segon lloc, tots els mesos,

¹¹⁰⁵ AMV Llibre d'actes, sessió 8-3-1822.

¹¹⁰⁶ Ens remetem al capítol tercer l'apartat de passaports dins ordre públic.

¹¹⁰⁷ Veure competències de l'Ajuntament: sanitat.

¹¹⁰⁸ Veure competències de l'Ajuntament: beneficència.

en tercer lloc, tots els anys. Aquestes tres classes de correspondències seguien un patró dissenyat prèviament¹¹⁰⁹.

La secció setmanal comprenia tres articles: El primer feia referència a la correspondència, el segon a la salut pública i el tercer era relatiu a allò que el legislador anomenava ocurrencies notables.

Pel que feia a la correspondència, s'havia de posar una relació de les ordres, decrets, circulars i demés oficis que s'haguessin rebut del cap polític, amb una indicació o extracte succint del seu contingut, copiat del que portaven els mateixos oficis.

Respecte a la salut pública s'havia de fer constar notícies de l'estat de la salut pública en general, però en cas de que hi hagués epidèmia en el poble o en pobles propers les notícies havien de ser "*muy circunstanciadas sobre el particular*".

En relació a les ocurrencies notables es feia referència a tots els esdeveniments importants i extraordinaris, tant en allò físic com en el terreny moral, les desgràcies, riuades, naufragis, robatoris, assassinats, "*suplicios de reos*", quimeres de les que en resulti un dany de gravetat, excessos que alteressin o amenessin la tranquil·litat dels pobles, com també les accions de patriotisme, virtut, humanitat, beneficència, desinterès, valor, etc.

No es podia deixar d'enviar cada setmana aquest plec encara que només fos per dir que no s'havien produït novetats.

¹¹⁰⁹ AMV Bàndols Circulars Edictes Vigatans 1812-1814, 1 de juliol de 1813, Instrucció de 9 de setembre de 1813 i AMV Correspondència 1820-1821, Instrucció de 10 de juny de 1820 amb el mateix contingut que l'anterior Instrucció es tornà a enviar a Vic, i també una Reial Ordre Circular de 1-1-1821, rebuda a Vic, a través del cap polític, el 23-3-1821.

En cas de que succeís algun esdeveniment classificable en la categoria d'ocurrències notables s'havia de comunicar immediatament sense esperar que arribés el dia de la setmana en que s'havia de remetre el plec. Primerament perquè es considerava vergonyós que un esdeveniment que fos públic entre els particulars fos ignorat pel Govern i posteriorment perquè així s'evitava perdre temps en buscar una solució al problema. Aquest plec extraordinari s'anomenava d'urgència, i s'havia d'expressar en l'article d'ocurrències del plec ordinari immediat *"y además en la nota de los pliegos que se envían"*.

Pel que fa referència al plec mensual, durant els vuit primers dies de cada mes els Ajuntaments havien d'enviar al cap polític un informe relatiu al mes anterior compost per deu capítols que eren els següents: salut pública, estadística, subsistències, collites i cria de ramats, educació, establiments d'instrucció i de ciències, establiments de beneficència, obres públiques, esperit públic i observacions.

En el primer article, dedicat a la salut pública, s'havia d'explicar de forma general tot allò que havia transcorregut durant el mes anterior.

El segon article rebia el nom d' estadística. En realitat, el que s'hi havia de fer constar era la relació de totes les defuncions, naixements i matrimonis del mes, establint les diferències amb el mes anterior. Això, sense perjudici de la relació que havien d'enviar cada tres mesos al cap polític de nascuts, casats i morts, amb especificació de sexes i edats, segons les dades dels rectors, i precisant les malalties causants de la mort, en virtut d'allò establert en l'art. 2, cap. 1 del Reglament pel govern polític de les províncies.

L'article tercer feia referència a les subsistències. Aquest plec només l'havien d'emplenar els pobles caps de partit, com era el cas del municipi objecte del nostre estudi. Havia d'incloure la taula de preus corrents de

les principals produccions del país i articles de consum comú durant el mes, amb les diferències que hi hagués amb el mes precedent. S'havien de comunicar els articles de producció o consum propis *"del mismo, omitiéndose los demás del modelo, y añadiéndose los artículos nuevos que este no exprese, según las diferentes circunstancias y calidades de los países"*.

L'article quart era sobre la collita i cria del bestiar. S'havia de notificar l'estat actual i l'estat probable successiu tant de les collites com del bestiar i la climatologia existent durant aquest període mensual.

L'article cinquè tractava sobre l'educació. S'havia d'informar sobre l'estat de les escoles de primeres lletres i d'altres classes d'ensenyança si n'hi havia.

L'article sisè feia referència als establiments d'instrucció i de ciències, col·legis, universitats, acadèmies, etc. Es comunicava si hi havia hagut alguna novetat.

L'article setè informava sobre els establiments de beneficència com ara les cases d'orfes i expòsits, hospitals, hospicis, etc. S'informava sobre el seu estat i les novetats que s'haguessin produït.

L'article vuitè tractava sobre obres públiques. Construcció o composició de ponts, camins, finques del comú, empedrat, enllumenat, presons, entrades i sortides dels pobles, etc. S'havia de posar en coneixement les obres pendents i l'estat en que es trobaven.

A l'article novè corresponia donar a conèixer l'esperit públic, o sigui havia de descriure l'opinió dels veïns sobre els afers d'interès general com ara els sentiments que tenien en relació a la Pàtria, l'observança de les normes jurídiques, la confiança amb el Govern, el respecte i subordinació

a les autoritats, si es posaven obstacles pel compliment de les disposicions de les autoritats o no, si els veïns participaven positivament en les eleccions i demés actes comunals o no, etc.

L'article desè era el de les observacions. Les Corporacions locals havien d'incloure en aquest capítol qualsevol qüestió, reflexió, etc. sobre els apartats anteriors, proposant millores, advertint defectes, comunicant l'urgència d'una obra, etc. S'havien d'establir els arbitris amb què es podia comptar per realitzar les millores "*y cuanto dicte á los Ayuntamientos el celo del bien comun*".

I per últim trobem el plec o relació anual. En els primers quinze dies de cada any els Ajuntaments havien de trametre als caps polítics una relació que abastés tot l'any anterior. La seva estructura era idèntica a la del plec mensual, amb els mateixos articles. S'havia de recapitular el contingut dels plecs dels dotze mesos anteriors.

Salut pública: s'havia d'emetre un resum dels dotze mesos anteriors.

Estadística: un informe sobre l'estat de la població el 31 de desembre, defuncions, naixements i casaments de tot l'any, expressant les diferències de cada partida d'aquestes amb la de l'any anterior.

Subsistències: aquest apartat l'havien d'omplir únicament les poblacions que eren cap de partit. Havien d'elaborar una taula amb la mitjana de preus dels productes de primera necessitat, apuntant les diferències que s'havien observat i en relació amb l'any anterior.

Collita i cria de bestiar: un resum del què havia succeït durant l'any i una previsió de l'any següent.

Educació: estat de les escoles de primeres lletres i altres per a infants. S'havia de comunicar si s'havien obert noves escoles o si se n'havien tancat. El nombre d'alumnes, l'aprofitament de les classes per part d'aquests, etc.

Establiments d'instrucció i de ciències: resum d'allò esmentat durant els plecs mensuals d'aquell l'any. Si s'havien fet nous establiments d'aquesta classe o suprimit, etc.

Establiments de beneficència: resum de tot allò comentat durant l'any, puntualitzant especialment si s'havien creat establiments nous o pel contrari se n'havien suprimit, ja que es mantenien del fons del comú, i també dels que eren de fundació particular i n'estiguessin encarregats.

Obres públiques: recompte de les obres realitzades, de les que quedaven pendents i de l' estat en que es trobaven.

Esperit públic: recapitulació de tot allò que s'havia dit durant els dotze mesos anteriors. S'havia d'informar sobre l'estat de les ordenances municipals. Si s'havien redactat o en quin estat es trobaven.

Observacions: un resum de l'any. S'havia de comunicar al cap polític qualsevol assumpte que es considerés d'interès per tal de que aquest es trobés en situació de coneixença de l'estat en que es trobaven tots els temes que eren atribuïbles a nivell de serveis a les Corporacions locals¹¹¹⁰.

El plec setmanal s'havia de crear cada diumenge, el mensual el primer diumenge de cada mes i l'annual el segon diumenge de l'any, ambdós sense perjudici del plec setmanal que toqués aquell dia. Aquests plecs

¹¹¹⁰ Segons allò previst en la Instrucció de 1813 art. XVII, cap. I.

s'havien d'enviar al cap polític subaltern si n'hi hagués, i en defecte d'aquest, a l'alcalde primer constitucional del poble cap del Corregiment, el qual quedava encarregat de vigilar que es complís l'enviament i que no es produís cap tipus de moratòria advertint al cap polític en cas de que es desencadenés. Els Ajuntaments havien de redactar un extracte molt concís del seu contingut al marge de tots els oficis que dirigien al cap polític. Aquesta sinopsi s'emprava per reproduir-lo en l'article de la correspondència del plec ordinari setmanal.

Tots aquests formularis s'havien de remetre immediatament al cap polític subaltern d'aquell partit si n'hi havia, i sinó a l'alcalde primer de la ciutat cap de Corregiment, per tal de que aquest els enviés al cap polític, encarregant a l'alcalde que zelés que no en faltés cap i evités tota la morositat i li notifiqués qualsevol falta o demora que s'observés.

La Reial Ordre Circular de 1 gener 1821 dóna unes instruccions similars demanant als Ajuntaments que en els últims dies dels mesos de març, juny, setembre i desembre remetin al Govern polític un plec dividit en cinc capítols, govern polític, economia, instrucció pública, foment i estat de l'agricultura, arts i comerç, beneficència i salut pública, correus, camins i canals, informant sobre aquests temes. La circular arriba a l'alcalde de Vic a través del cap polític que li recorda l'obligació de transmetre-ho als altres alcaldes del Partit i encarregar-se que ho compleixin¹¹¹¹.

Tots els individus de l'Ajuntament quedaven responsables de l'incompliment de tot allò previst en aquesta Instrucció.

Aquesta obligació de posar en coneixement del Govern, a través del cap polític, allò que succeïa als municipis és una mostra ben plausible, sens

¹¹¹¹ AMV Correspondència 1820-1821, 23-3-1821.

dubte, del control que exercia el Govern, de la supeditació i subordinació de l'entitat municipal a l'administració central.

El cap polític comunicà que eren molts els Ajuntaments que havien deixat de complir i altres que ho havien fet de manera insuficient, i que aquesta falta d'informació sobre la província li impedia poder posar en coneixement del Govern suprem tots aquells temes que tenien relació amb els Ajuntaments¹¹¹². Però no hem trobat cap document que faci referència a l'incompliment d'aquesta Instrucció durant el trienni liberal.

A més, també s'incomplien altres aspectes de la correspondència oficial com era el cas de les signatures que havien de constar en l'imprès.

Durant el Trienni es continuà reiterant per part del govern superior polític, que en els marges dels oficis i exposicions que els hi enviessin els alcaldes i Ajuntaments hi anotessin un breu resum de l'assumpte en qüestió, tenint cura de no entremesclar els diferents objectes que podien aparèixer en un mateix ofici. La menor falta sobre aquest punt seria considerada una imperdonable desobediència¹¹¹³.

8. CONTROL DE L'APLICACIÓ DEL DRET

La Regència del Regne, per tal de tenir coneixement de si els Decrets de les Corts i les Ordres que atorgaven les Secretaries del despatx es complien o no, aprovà, entre altres punts, que les respectives autoritats donessin avís d'haver-los rebut i d'haver-los complert. I si eren de llarg compliment es comprometien a executar-los i a donar-ne coneixement en el moment en que es produïssin.

¹¹¹² AMV Llibre d'actes, sessió 21-12-1813.

¹¹¹³ AMV Cartes enviades a la ciutat, 4 d'octubre de 1821.

En segon lloc aprovà que quan allò que s'hagués de portar a terme fruit d'un Decret o Ordre requerís tracte successiu, se n'havia de donar coneixement cada quinze dies¹¹¹⁴.

La Regència del Regne, per tal de millorar i estrènyer les relacions que havien d'unir els pobles amb les autoritats i a aquestes entre sí, per tal de que tots unànimement i de comú acord i consentiment contribuïssin amb els seus esforços a establir i consolidar l'ordre civil i a promoure el bé general de l'Estat i la prosperitat nacional, va acordar que qualsevol particular que es proposés dirigir al Govern alguna instància referent a un assumpte governatiu que fos d'interès merament individual o d'un únic poble, s'hauria de tramitar per mitjà de l'Ajuntament un informe del problema en qüestió i trametre'l al cap polític sense demora, el qual amb el seu dictamen i un cop escoltada la Diputació, si la importància de l'assumpte ho requeria, es remetria a la Secretaria d'Estat i Despatx de la Governació de la península.

Només en cas que existís una justa queixa o raonada desconfiança envers a l'Ajuntament, podria l'interessat, amb manifestació raonada dirigir la reclamació directament al cap polític; així com també en cas de justa queixa o fundada desconfiança del cap polític o de la Diputació provincial, o de trobar-se interrompuda la comunicació amb la capital de la província o en qualsevol altre poble on residissin aquestes autoritats, podria dirigir-la per mitjà de l'Ajuntament o immediatament al Govern¹¹¹⁵. Tot allò que s'havia establert sobre els particulars es feia extensible a qualsevol gremi, comunitat o cos que no fos l'Ajuntament¹¹¹⁶.

¹¹¹⁴ AMV Bans, Circulars, Edictes Vigatans 1812-1814, Decret de Cadis 28 d'octubre de 1812 que es notificà a Vic el 20 de desembre de 1812.

¹¹¹⁵ AMV Bandols Circulars Edictes Vigatans 1812-1814, Vic 26 de maig de 1813.

¹¹¹⁶ AMV Bandols Circulars Edictes Vigatans 1812-1814, Vic 26 de maig de 1813, art. IV.

Les instàncies que l'Ajuntament de qualsevol poble cregués convenient dirigir al Govern, sempre que fossin relatives a assumptes d'interès privatiu del poble o que fossin assumptes d'interès comú de molts o de tots els pobles de la província, havien de dirigir-se per mitjà de la Diputació provincial o del cap polític, per tal de que aquest les enviés, amb la competent instrucció, a la Regència del Regne, i només en cas de justa queixa o fundada desconfiança del cap polític o de la Diputació, o d'estar interrompuda la comunicació, podrien dirigir-se immediatament al Govern¹¹¹⁷.

Si en la instància d'un Ajuntament es tractés d'assumptes d'interès comú de varies províncies o general de tota la Nació, podia dirigir-se immediatament al Govern¹¹¹⁸.

9. QUEIXES I RECURSOS DELS POBLES I PARTICULARS

Totes les providències o negocis governatius sobre queixes, dubtes i reclamacions dels pobles o dels particulars, s'havien de tramitar de forma gratuïta¹¹¹⁹.

Segons la Instrucció de 1813, qualsevol queixa o reclamació que portessin a terme els pobles sobre greuges soferts en el repartiment de la quota de contribucions s'havia de presentar a la Diputació a través del cap polític. La Diputació havia d'estudiar el cas, sense que la presentació

¹¹¹⁷ AMV Bandols Circulars Edictes Vigatans 1812-1814, Vic 26 de maig de 1813, art. V.

¹¹¹⁸ AMV Bandols Circulars Edictes Vigatans 1812-1814, Vic 26 de maig de 1813, art. VI.

¹¹¹⁹ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. III, art. XXXIV; Instrucció del 3 de febrer, art. 281.

del recurs tingués efectes paralitzadors per a l'execució del repartiment de les contribucions. Idèntic procediment s'havia de seguir en aquelles queixes presentades pels particulars sobre el repartiment de les quotes efectuades per les entitats municipals, si aquestes no les haguessin resolt satisfactòriament. El mateix succeïa en les reclamacions sobre abastaments, sempre que "*estas conserven el carácter de gubernativas*" i amb les queixes i dubtes presentades pel poble o pels particulars en matèria de reclutament o reemplaç de l'exèrcit¹¹²⁰.

Seguint amb la mateixa Instrucció, l'article divuit del primer capítol determinava que qualsevol veí que considerés que l'Ajuntament o l'alcalde li havien fet un greuge "*sobre cualquiera de los objetos que quedan indicados...*"¹¹²¹. Podia presentar un recurs davant del Cap polític, el qual hauria de resoldre escoltant prèviament la Diputació, quan ho considerés oportú. Aquest article sembla col·lisonar amb el contingut de l'article tres del segon capítol de la mateixa disposició legal (que hem explicat justament en el paràgraf anterior) ja que adjudica a la Diputació la potestat resolutiva dels recursos presentats per greuges comesos a un particular en matèria de repartiment de la quota de contribucions, abastaments i reclutament de l'exèrcit. En conseqüència, entenem que l'article 3 del capítol segon era una excepció al to generalista de l'article divuit del capítol primer i, per tant, la resolució d'aquestes queixes o recursos els havia de portar a terme el cap polític, amb l'excepció dels casos regulats per l'article del capítol segon i que acabem de citar. I un altre punt que ens crida l'atenció en la comparativa amb aquest article és que en l'article divuit no s'exigís el requisit de que el particular no hagués presentat recurs prèviament davant de la mateixa Corporació i que aquesta no l'hagués resolt satisfactòriament.

¹¹²⁰ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. II, art. III "*....sin perjuicio de que la autoridad militar ejerza la intervencion conveniente acerca de la aptitud y robustez de los individuos*".

¹¹²¹ Entenem per la interpretació d'aquest article que amb aquesta expressió el legislador fa referència a qualsevol matèria objecte d'atribució municipal.

En la Instrucció del Trienni, l'Ajuntament podia presentar qualsevol queixa o reclamació davant de la Diputació¹¹²², relacionada amb algun greuge que considerés que s'havia comès en la distribució de la quota de contribució que se li havia assenyalat, sense parilitzar el repartiment.

Els particulars podien presentar una queixa davant de la Diputació, sense possibilitat d'un ulterior recurs, per qualsevol greuge que consideressin que havien sofert per part de l'Ajuntament. Ara bé, prèviament era preceptiva la presentació d'una queixa davant de l'Ajuntament, i que no hagués estat resolta satisfactòriament¹¹²³. El mateix succeïa, segons la Instrucció de 1823, en totes les reclamacions i dubtes en matèria de "*Abastos, propios, pósitos y demas negocios que pertenecen privativamente á las atribuciones de los Ayuntamientos mientras...conserven el carácter gubernativo*"¹¹²⁴. És a dir, que es podia presentar qualsevol recurs contra qualsevol atribució pròpia de l'Ajuntament. Veiem en aquesta article el concepte del règim municipal francès de "*pouvoir municipal*". Hem d'entendre doncs, que per exemple, la matèria d'elaboració d'estadística que no era privativa de la Corporació local no era susceptible de recurs segons aquest article? Aquesta era realment la postura del legislador? Una interpretació correcte del terme "competències pròpies", ens hauria d'encaminar cap a una resposta positiva. En canvi, en la Instrucció de 1813 només parla de "*abastos*" i no fa

¹¹²² Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 90.

¹¹²³ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 91 Si interpretem aquest article amb els seus precedents en número, aquests greuges fan referència al repartiment de la quota de contribucions i, si l'interpretem aïlladament, fa referència a qualsevol greuge. De totes maneres, decantar-se per una o altra opció, afortunadament no ens portarà a conclusions divergents pel que fa a plantejar-se sobre quines matèries podien presentar queixes els particulars quan creien que se'ls hi havia comès un greuge, ja que l'art. 92, ens aclaria la possibilitat de que disposava el particular de presentar recurs o queixa per qualsevol matèria privativa del municipi.

¹¹²⁴ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 92.

menció als propis i arbitris, sí que fa menció, per altra banda, al reclutament o reemplaçament de l'exèrcit¹¹²⁵.

Una primera diferència entre ambdues Instruccions és que, a la de 1823, l'Ajuntament o el particular que se sentia agreujat per l'entitat local o l'alcalde, podia presentar qualsevol queixa o reclamació directament davant de la Diputació, sense que hagués d'intercedir la figura del cap polític¹¹²⁶. En canvi, a la Instrucció de 1813, era el cap polític el cos amb potestat per resoldre, el qual havia d'escoltar la Diputació quan ho cregués oportú, encara que en determinats casos, tal com hem vist, resolvia la Diputació, però s'havia de presentar el recurs per la via del cap polític i que aquest cap polític havia de resoldre "*gubernativamente toda duda, sin que por estos recursos se exija derecho alguno*"¹¹²⁷.

Una segona diferència que observem és que en la segona Instrucció tots els greuges eren resolts per la Diputació i el cap polític perd tota potestat resolutiva.

Una tercera diferència amb la Instrucció de 1813 és que, en la de 1823, es parla de negocis privatis del municipi, influència clarament francesa, i en la del 1813 no fa referència a aquest concepte.

En la Instrucció del vint-i-tres, a banda de poder plantejar qualsevol dubte o queixa pel reemplaçament de l'exèrcit, podien, tant els Ajuntaments com els individus, plantejar qualsevol dubte o queixa a la Diputació sobre el reemplaçament de la Milícia nacional¹¹²⁸. També establí que qualsevol persona podia formular una reclamació davant de la Diputació, si creia que se l'havia menystingut per la suma abusiva que se li havia assignat, o que

¹¹²⁵ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. II, art. III.

¹¹²⁶ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 50, 90-93.

¹¹²⁷ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art. XVIII.

¹¹²⁸ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 93.

s'havia produït una desigual distribució en el repartiment de les càrregues que havia de suportar en assumptes de bagatges, allotjament i altres subministres de les tropes¹¹²⁹.

Els individus que es consideressin agreujats per un suposat repartiment injust de la quantia que els pertocava pagar, podien presentar una queixa davant del propi Ajuntament, en un termini de quinze dies. La presentació d'una queixa no implicava, en cap cas, la suspensió de l'obligatorietat que tenia el contribuent de pagar. Si estaven en disconformitat amb la resolució emesa per la Corporació, aleshores podien presentar una queixa davant de l'intendent. Finalitzat aquest període no es podia presentar cap requeriment sense haver pagat prèviament¹¹³⁰. La Instrucció de 3 de febrer de 1823 no menciona la possibilitat de presentar una reclamació davant de l'intendent.

Per presentar una demanda judicial s'havia d'haver acreditat prèviament el pagament de la contribució que ja havia vençut¹¹³¹.

A més la Constitució espanyola concedia a qualsevol espanyol el dret a presentar recurs davant de les Corts o del rei "*para reclamar la observancia de la ley fundamental*". I en defensa de la Constitució qualsevol veí podia recórrer davant d'una suposada actuació inconstitucional de la Corporació local¹¹³².

¹¹²⁹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 71, 275.

¹¹³⁰ Decret XCIII de 27 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 493), art. 2.

¹¹³¹ Decret XCIII de 27 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 493), art. 1.

¹¹³² Constitució Espanyola de 1812, art. 373.

CAPÍTOL V.- COMPETÈNCIES MUNICIPALS

1. INTRODUCCIÓ

Als Ajuntaments els hi corresponia "*el gobierno interior de los pueblos*"¹¹³³ i als alcaldes el "*gobierno político sota la inspección del Jefe político*"¹¹³⁴.

No compartim l'opinió de Mir Bagó que, en la realització de la seva tesi doctoral, interpreta que el terme emprat per les Corts constituents en l'article 309 de la Constitució "*gobierno interior de los pueblos*" comportava una clara intenció d'atribuir a l'Ajuntament un paper no merament administratiu sinó també polític¹¹³⁵. La interpretació dels textos històrico-jurídics no ens indueix a pensar que es pugui arribar a aquesta conclusió. Per Morell el constituent va delimitar clarament el concepte "govern interior" del "govern polític" atribuïnt a l'Ajuntament el primer i a l'alcalde al darrer. Segons aquest autor, per "govern interior" es pot entendre la llista de competències que apareixen regulades en l'art. 321 del text constitucional i vinculades a "*las medidas generales de buen gobierno*" de l'art. X del cap. I de la Instrucció de 1813, conjuntament amb les ordres que emanen dels alcaldes "*para conservar el orden y la tranquilidad de los pueblos*" auxiliats per la Corporació local¹¹³⁶

A més, ja que l'alcalde era un càrrec electiu, no es podia considerar, únicament, un agent del govern, sinó que també formava part de la Corporació municipal. Considerem que les seves competències d'ordre

¹¹³³ Constitució Espanyola de 1812, art. 309.

¹¹³⁴ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 183.

¹¹³⁵ Josep MIR BAGÓ, *El sistema...*, op. cit., p. 60.

¹¹³⁶ Luís MORELL OCAÑA, "El municipio"... op. cit., pp. 132-145.

públic i de seguretat de les persones i béns passaven a formar part, també, del conjunt de competències municipals¹¹³⁷.

Les atribucions dels Ajuntaments es troben regulades genèricament a l'art. 321 de la Constitució espanyola de 1812 i desenvolupades posteriorment per les Instruccions de 1813 i 1823. La Constitució estableix en aquest article que:

“Estará a cargo de los Ayuntamientos:

Primero: La policía de salubridad y comodidad.

Segundo: Auxiliar al alcalde en todo lo que pertenezca a la seguridad de las personas y bienes de los vecinos, y a la conservación del orden público.

Tercero: La administración e inversión de los caudales de propios y arbitrios conforme a las leyes y reglamentos, con el cargo de nombrar depositario bajo responsabilidad de los que lo nombran.

Cuarto: Hacer el repartimiento y recaudación de las contribuciones, y remitirlas a la Tesorería respectiva.

Quinto: Cuidar de todas las escuelas de primeras letras y de los demás establecimientos de educación que se paguen de los fondos del común.

Sexto: Cuidar de los hospitales, casas de expósitos y demás establecimientos de beneficencia, bajo las reglas que se prescriban.

¹¹³⁷ Josep MIR BAGÓ, *El sistema...*, op. cit., p. 60.

Séptimo: Cuidar de la construcción y reparación de los caminos, calzadas, puentes y cárceles, de los montes y plantíos del común, y de todas las obras públicas de necesidad, utilidad y ornato.

Octavo: Formar las Ordenanzas municipales del pueblo y presentarlas a las Cortes para su aprobación por medio de la Diputación Provincial, que las acompañará con su informe.

Noveno: Promover la agricultura, la industria y el comercio según la localidad y circunstancias de los pueblos, y cuanto les sea útil y beneficioso".

Quan ens endinsem en l'anàlisi competencial de la Corporació local, hem de tenir molt present la fiscalització que rebia per part de la Diputació i el cap polític. Tenim tota una colla d'articles que així ens ho indiquen i que anirem analitzant en les pàgines següents. Les Diputacions, com ja hem advertit amb anterioritat, tenia encomanada la tasca d'inspecció de l'actuació de l'Ajuntament en la pròpia Constitució de 1812¹¹³⁸. Si analitzem el capítol segon de la Instrucció del primer govern liberal que anava destinat a les "*obligaciones y cargos de las Diputaciones provinciales*", la major part dels seu articulat regulava aspectes relacionats amb el control, inspecció, tutela, etc. dels Ajuntaments. En la Instrucció del vint-i-tres, s'establí, explícitament, que la Diputació era l'autoritat immediatament superior als Ajuntaments, i per aquesta raó "*ocurrirán estos a ellas en todos los negocios de sus atribuciones en que sea necesario*"¹¹³⁹.

En la Instrucció del 1823 es van ampliar considerablement les atribucions municipals, però això no es va traduir en una ampliació d'autonomia,

¹¹³⁸ Constitució Espanyola de 1812, art. 323: "*Los Ayuntamientos desempeñarán todos estos encargos baxo la inspeccion de la diputacion provincial...*"

¹¹³⁹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 82.

perquè els Ajuntaments continuaven estant subjectes al control del cap polític i de la Diputació. És possible que l'ampliació de les competències fos la causa que ha portat a afirmar, per part d'alguns autors, que aquesta Instrucció es tractava d'una norma menys centralitzadora que l'anterior.

Tal i com apunta Mir les competències municipals les trobem en part regulades en la legislació sectorial *"... senyalar la disponibilidad del municipio, como parte que es del Estado, para que el legislador le encomiende la gestión de los intereses públicos en los ámbitos de actividad que lo requieran. Y, como veremos, es precisamente esta legislación sectorial la que en la práctica va concretando las competencias locales, o las va vaciando, según los casos"*¹¹⁴⁰.

García Fernández observa que les competències de la Instrucció de 1813 provenen de la Novíssima Recopilación¹¹⁴¹.

Els autors del segle XIX concebien l'actuació que exercien les Diputacions sobre els Ajuntaments com de tutela¹¹⁴². Ortiz de Zúñiga adoptà una postura diferent, ja que creia que, allò que realment feien els òrgans superiors, era auxiliar als inferiors. Les Instruccions de 1813 i 1823 persisteixen en aquest postura¹¹⁴³.

¹¹⁴⁰ Josep MIR BAGÓ, *El sistema...*, op. cit., p. 70.

¹¹⁴¹ Javier GARCIA FERNANDEZ, *El origen...*, op. cit., p. 277.

¹¹⁴² José POSADA HERRERA, *Lecciones...* op. cit., pp. 326, 327; Alejandro de OLIVÁN, *De la administración...* op. cit., pp. 213, 259, parla d'una època posterior a la que nosaltres estudiem, i entén que la tutela l'exercien els governadors, que era la figura en la que es van convertir els caps polítics posteriorment a l'època objecte del nostre estudi. Veure per aquesta qüestió JORDÀ, p. 77.

¹¹⁴³ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. II, art. IX i ss; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 82. Pensem que mentre l'article IX del cap. II de la Instrucció de 23 de juny de 1813 ens apropa a la idea de tutela de la Diputació sobre les Corporacions locals, l'article 82 de la Instrucció de 1823 s'entén més com el concepte d'auxili del qual ens parla Ortiz.

2. POLICIA DE SALUBRITAT, COMODITAT I ABASTAMENTS

La Constitució establí que l'Ajuntament era competent en matèria de policia de salubritat, comoditat i abastaments¹¹⁴⁴.

En les Instruccions de 1813 i 1823 trobem una enumeració molt precisa de les funcions que assumia l'Ajuntament en l'àmbit de "*policia de salubritat i comoditat*". L'article primer establí que els Ajuntaments s'havien de fer càrrec de la policia de salubritat i comoditat, de la neteja dels carrers, mercats, places públiques, hospitals, presons, cases de beneficència o de caritat. "*Cuidarán asimismo de la desecacion de las lagunas ó pantanos y de dar curso á las aguas estancadas ó insalubres, segun mejor convenga, y de remover todo lo que en el pueblo ó su término pueda alterar la salud de los habitantes ó al del ganado*"¹¹⁴⁵.

La Instrucció del Trienni decretava que les disposicions que aprovessin els Ajuntaments en relació als serveis descrits en l'article primer, havien de ser realitzats pels propis membres de la Corporació o per aquelles persones designades per aquesta o pels alcaldes quan fos necessària la seva autoritat¹¹⁴⁶.

2.1. SALUBRITAT

2.1.1. Cementiri

¹¹⁴⁴ Constitució Espanyola de 1812, art. 321. 1.

¹¹⁴⁵ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art. I; Instrucció de 3 de febrer de 1823 art. 1.

¹¹⁴⁶ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 2. Aquest article tracta a l'alcalde com un càrrec aliè a l'Ajuntament degut a la seva doble naturalesa de que ja hem fet referència en l'apartat de l'alcalde.

Els Ajuntaments també havien de tenir cura de que els cementiris estiguessin correctament ubicats¹¹⁴⁷.

Havien d'ocupar-se de l'establiment i conservació dels cementiris previ reconeixement de facultatius de medicina¹¹⁴⁸. La Diputació havia de vetllar perquè efectivament es portés a terme la construcció de cementiris i tenia la potestat de concedir arbitris i/o alienació de finques i propis per contribuir a aquesta construcció¹¹⁴⁹.

El cert és que des del primer període liberal l'Ajuntament de Vic, l'any 1813, havia aprovat la construcció d'aquesta nova construcció¹¹⁵⁰.

Una Comissió de l'Ajuntament de Vic juntament amb la col·laboració d'alguns facultatius mèdics van portar a terme l'elecció d'un terreny adient per a la construcció d'un cementiri. Es va decidir comunicar-ho al cap polític així com també fer-li saber que l'Ajuntament no disposava de cabals per executar les obres per tal de que remetés aquesta comunicació

¹¹⁴⁷ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap.I, art. I; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 3 "*Tambien cuidarán los Ayuntamientos de que en cada pueblo se construyan y conserven uno ó mas cementerios, segun el vecindario, situados convenientemente, y previo reconocimiento de facultativos de medicina*".

¹¹⁴⁸ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 3.

¹¹⁴⁹ Decret CXX de 29 de juny de 1822 (Col·lecció IX, 560), art. 10.

¹¹⁵⁰ AMV Llibre d'actes, sessió de 6-12-1813. El desembre de 1813, la Corporació municipal, en aplicació de la legislació que establia la construcció d'un cementiri provisional fora de la ciutat, creà una Comissió designada per inspeccionar i elegir el terreny per construir el cementiri. AMV Llibre d'actes, sessió 26-2-1814. Un any més tard, en sessió de 9 de febrer de 1814 es llegí un ofici del Cap superior polític en que preveia que aviat es comencés la construcció del cementiri fora de la ciutat. Finalment el 26 de febrer de 1814 es presentà pel mestre d'obres el projecte i el pressupost del nou cementiri al consistori. Aquest resolgué que es fes arribar aquesta documentació citada a la Diputació per via del cap superior polític. AMV Llibre d'actes, sessió 7-3-1814, Al març de 1814, la Diputació va concedir el permís a l'Ajuntament per vendre a la casa i l'hort de les carmelites descalces i els diners que s'obtinguessin d'aquesta transacció econòmica es destinarien a la construcció del nou cementiri.

a la Diputació i que aquesta *"se sirva designar para los que deveran cubrir los referidos gastos"*¹¹⁵¹. Finalment, durant el Trienni es va aconseguir edificar el nou cementiri aplicant la legislació liberal que determinava que havien d'estar forçosament ubicats fora de la ciutat. L'Església el beneí i es va comprometre a no enterrar cap cadàver dins de la ciutat¹¹⁵².

2.1.2. Clavegueram

El carrer de Gurb no tenia lliure sortida de l'aigua de la pluja i s'ordenà als propietaris de les terres que provocaven aquest estancament que donessin amplitud i profunditat suficient per alliberar el corrent de les aigües¹¹⁵³.

Aquest mateix any es va construir un tram de clavegueram nou¹¹⁵⁴ i es reparà el de la Rambla del Carme¹¹⁵⁵.

2.1.3. Neteja carrers

En sessió municipal de 30 juliol 1820 s'aprovà publicar un Edicte on s'ordenava als ciutadans *"que se limpien las calles cada semana y se rieguen diariamente mañana y tarde"*.

2.1.4. Aigües

La legislació assenyalava l'obligatorietat de mantenir les fonts públiques ben netes i que tinguessin aigua suficient¹¹⁵⁶.

¹¹⁵¹ AMV Llibre d'actes, sessió 9-12-1813.

¹¹⁵² AMV Correspondència 1822-1823, 23 abril de 1823.

¹¹⁵³ AMV Llibre d'actes, sessió 14-6-1820.

¹¹⁵⁴ AMV Llibre d'actes, sessió 7-7-1820.

¹¹⁵⁵ AMV Llibre d'actes, sessió 6-9-1820.

El 1820 l'Ajuntament de Vic va aprovar fer obres de reparació a la canonada de la font de la plaça¹¹⁵⁷ i a la de les aigües que venien de Bellpuig que es trobava fora de la ciutat¹¹⁵⁸ amb la finalitat de poder abastar Vic d'aigua. L'any següent van decidir la instal·lació d'una nova canonada per a la conducció d'aquestes aigües, per la qual cosa van formar una Comissió amb dos regidors per tal de que activessin i fessin les providències oportunes per dur a terme aquesta obra tant important per a la ciutat¹¹⁵⁹. El gener de 1822 es va renovar la Comissió amb l'encàrrec de tenir cura dels comptes que sobre aquesta matèria havia presentat el dipositari dels fons destinats a aquesta obra¹¹⁶⁰.

2.1.5. Fems

En sessió de 24 de setembre de 1821, durant l'epidèmia, l'Ajuntament aprovà un Pregó detallant la manera en que s'havien de treure els fems per evitar el contagi¹¹⁶¹.

2.2. COMODITAT

¹¹⁵⁶ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art. V; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 16.

¹¹⁵⁷ AMV Llibre d'actes, sessió 5-4-1820.

¹¹⁵⁸ AMV Llibre d'actes, sessió 18-6-1820.

¹¹⁵⁹ AMV Llibre d'actes, sessió 25-4-1821. Per aquestes obres ens remetem a l'apartat d'obres.

¹¹⁶⁰ AMV Llibre d'actes, sessió 30-1-1822.

¹¹⁶¹ AMV Llibre d'actes, sessió 24-9-1821.

També tenien competència en l'embelliment dels paratges públics, l'enllumenat públic i l'empedrat dels carrers¹¹⁶². El 8 de març de 1822 l'Ajuntament de Vic es proposà la conservació dels arbres del Prat de la Riera i el seu passeig, per la qual cosa es va prohibir tallar arbres i la introducció d'animals en aquest paratge.

2.3. ABASTAMENTS

Els Ajuntaments havien de preocupar-se per la provisió d'aliments suficients i de bona qualitat per a la població¹¹⁶³.

La declaració del principi de llibertats de la revolució Francesa que comporta, sense cap mena de dubte, essencialment una llibertat econòmica, o dit d'altra manera, la instauració del liberalisme econòmic provoca cert comportament bipolar en l'àmbit de l'administració local ja que per una banda se li consoliden les atribucions en matèria d'abastaments però de l'altra banda l'Estat liberal creu fermament en la no intervenció en matèria econòmica i és en aquesta clara disjuntiva que hem de situar i interpretar la Instrucció de 1813 quan declara "Para procurar la comodidad del pueblo, cuidará el Ayuntamiento por medio de providencias económicas, conformes con las Leyes de franquicia y libertad, de que esté surtido abundantemente de comestibles de buena calidad". I precisament, no podem oblidar, que és en aquest mateix any

¹¹⁶² Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art. V; Instrucció 3 de febrer de 1823, art. 17: "...y á que haya paseos y otros sitios públicos de recreo en cuanto lo permitan las circunstancias de cada pueblo". Veure títol obres.

¹¹⁶³ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap.I, art.V; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 15 "Cuidarán los Ayuntamientos por medio de providencias económicas, arregladas á las leyes de franquicia y libertad, de que los pueblos esten surtidos abundantemente de comestibles de buena calidad" contingut que el trobem en les dues Instruccions.

que les Corts espanyoles proclamen la llibertat de comerç suprimint les barreres existents¹¹⁶⁴.

2.3.1. *Escorxador*

Es treu a pública subhasta l'arrendament del femador de l'escorxador i que es formi la taba¹¹⁶⁵.

El Capítol de la catedral incomplia la normativa per fer degollar i escorxar els animals que anaven destinats a la carnisseria de la ciutat i el cap polític va resoldre, prèvia escolta de l'Ajuntament i de la Diputació, que havien d'actuar de la mateixa forma que els altres abastadors de carn. Finalment, el Capítol va decidir desprendre's d'aquesta administració¹¹⁶⁶.

2.3.2. *Carn*

Arrel d'una exposició que envià les Corts a l'Ajuntament de Barcelona sobre un eixauc que s'estava prestant sobre l'abast de carns en la persona del capità general i en altres autoritats i aquesta càrrega requeia sobre tots els veïns. Les Corts van aprovar l'Ordre de 30 de setembre de 1820 mitjançant la que es declaraven abrogades qualsevol prestació que suposés un abús i arbitrariedad a favor de determinats empleats públics o autoritats municipals amb les que quedaven gravades els pobles¹¹⁶⁷.

2.3.3. *Vi*

¹¹⁶⁴ Javier García Fernández,...actas II Symposium, pp. 138.

¹¹⁶⁵ AMV Llibre d'actes, sessió 31-5-1820.

¹¹⁶⁶ AMV Correspondència 1820-1821, 17 d'abril de 1821.

¹¹⁶⁷ Ordre de 30 de setembre de 1820 (Col.lecció VI, 154).

S'aprovà treure a pública subhasta l'arrendament de la casa "colector del portal del vino por menor" i que es formés la taba corresponent¹¹⁶⁸.

A Lleida la situació de dificultat econòmica va esdevenir tant dramàtica que hi havia problemes greus per abastir a tota la població dels productes alimentaris bàsics¹¹⁶⁹. A Vic aquesta situació no va arribar a succeir.

3. ORDRE PÚBLIC, SEGURETAT DE LES PERSONES I DELS BÉNS.

L'Ajuntament havia d'auxiliar als alcaldes en tot el que fes referència a la seguretat de les persones, els béns dels veïns i la conservació de l'ordre públic, sempre que aquests ho requerissin¹¹⁷⁰. En la Instrucció de 1813, s'especificà que l'òrgan municipal havia d'adoptar les mesures generals de bon govern amb la finalitat de perseguir l'ordre públic, la tranquil·litat, seguretat de les persones i béns. Aquestes mesures havien de ser acordades pels Ajuntaments i executades pels alcaldes. Però tant en aquestes providències, com en les que els alcaldes estaven autoritzats a prendre per ells mateixos, per tal de conservar l'ordre i la tranquil·litat dels pobles, havien de ser auxiliats pels Ajuntaments o els seus individus en particular¹¹⁷¹. En la Instrucció de 1823, observem un canvi en la regulació d'aquest aspecte, ja que no fa referència explícita a que la Corporació hagués d'auxiliar l'alcalde en matèria d'ordre públic, sinó que fa una afirmació de forma genèrica que l'Ajuntament "*en cuerpo como sus individuos en particular deben auxiliar, siendo requerido para ellos a*

¹¹⁶⁸ AMV Llibre d'actes, sessió 31-5-1820.

¹¹⁶⁹ Antoni SÁNCHEZ I CARLELÉN, " La crisi...", op.cit., p. 15.

¹¹⁷⁰ Constitució Espanyola de 1812, art. 321.2: "*Auxiliar al alcalde en todo lo que pertenezca á la seguridad de las personas y bienes de los vecinos, y á la conservacion del órden público*".

¹¹⁷¹ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art. X. Veure apartat alcaldes.

l'alcalde en la ejecución de las medidas y providencias de los alcaldes"¹¹⁷². La redacció d'aquest article, tal i com afirma Mir Bagó, ens permet interpretar que no només s'havia d'auxiliar a l'alcalde en ordre i seguretat, tal i com s'estableix a la Constitució, sinó en qualsevol altre matèria que així ho requerís¹¹⁷³.

3.1. PASSAPORTS

Les Corts deliberaren sobre quina era l'autoritat competent en matèria d'expedició de passaports als estrangers transeünts en territori espanyol. Van resoldre que tots els estrangers, amb l'excepció del cos diplomàtic, quedaven sotmesos a la jurisdicció ordinària i, per tant, serien els Ajuntaments, alcaldes i caps polítics a qui els hi correspondria la seva expedició¹¹⁷⁴.

Es reclamà a la Corporació local l'import dels 10.600 passaports que els hi havia lliurat el cap polític¹¹⁷⁵.

Amb l'inici de la guerra es van crear les Juntes de vigilància. La Junta de vigilància de Vic i el seu partit, creada el 13 de juliol de 1822, va expedir un edicte ordenant "*a los vecinos habitantes y residentes en esta ciudad se presentasen a dicha Sección para recibir cartas de vecindad y residencia*" que tindria validesa durant un any. Un cop finalitzada aquesta, els ciutadans es presentaren a demanar la renovació d'aquestes cartes i

¹¹⁷² Instrucció de 1823, art. 26, capítol 1; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art.192,193.

¹¹⁷³ Josep MIR BAGÓ, *El sistema...*, op. cit., p. 89.

¹¹⁷⁴ Decret 14 de març de 1821 (Col.lecció VII, 3) En aquest Decret les corts aboleixen el fur militar com a competent en aquesta matèria. Per les atribucions en relació als passaports, veure apartat competències alcalde.

¹¹⁷⁵ AMV Correspondència 1820-1821, 9 d'agost de 1821.

la Junta ho posà en coneixement de l'Ajuntament i li demanà com havia d'actuar¹¹⁷⁶.

3.2. ROBATORIS

Per intentar frenar l'onada de robatoris de béns amb l'objectiu d'ésser venuts amb posterioritat, patits amb freqüència per la població vigatana, la política municipal va adoptar diverses mesures encaminades a atenuar la inseguretad ciutadana que patia la població conseqüència de la reiterada violació del dret fonamental a la propietat privada. En primer lloc, s'adoptà la mesura de prohibir l'adquisició d'objectes de persones desconegudes¹¹⁷⁷. En segon lloc, s' encomanà a cada un dels vocals de l'Ajuntament que es fes responsable d' un barri de la ciutat per zelar les persones sospitoses¹¹⁷⁸.

3.3. POLÍTICA MUNICIPAL CONTRA EL CONTRABAN

El cap polític ordenà a l'Ajuntament exercir una severa vigilància per acabar amb el contraban i poder treure les fàbriques del "*triste abatimiento en que se encuentran...*" i ordenà que treballessin amb la més esteta col.laboració amb els "dependientes del resguardo"¹¹⁷⁹.

¹¹⁷⁶ AMV Correspondència 1822-1823, 7 de gener de 1823.

¹¹⁷⁷ AMV Llibre d'actes, sessió 23-12-1812.

¹¹⁷⁸ AMV Llibre d'actes, sessió 2-6-1820.

¹¹⁷⁹ AMV Correspondència 1820-1821, 21 d'abril de 1820.

Hi havia duanes i contraregistres¹¹⁸⁰ per evitar el contraban, que al mateix temps eren un impediment per al lliure comerç. De totes maneres, el cap polític manà a l'alcalde i Ajuntament la lliure circulació dels gèneres no prohibits entre les línies de duanes i contraregistres, però s'havia de portar la guia¹¹⁸¹ o comprovant que es treia en la primera i presentar-la a la segona. Demanà també a l'alcalde que circulés aquestes ordres a tots els alcaldes i Ajuntaments del partit¹¹⁸².

Els alcaldes constitucionals havien d'exercir les funcions de contraregistres, quan aquests no existien per expedir guies i salconduits i la circulació de mercaderies en petites quantitats d'un poble a l'altre s'havia de fer amb guies dels mateixos alcaldes, o amb testimonis autoritzats per ells¹¹⁸³. El cap polític va comunicar a l'alcalde de Vic que en alguns punts aquests procediments no es complien, i els gèneres transitaven sense cap document, cosa que propiciava el contraban, i li recordà el compliment de l'expedició de certificacions i salconduits i de contraregistres que al mateix temps que impediien el frau, asseguraven el lliure tràfic dels ciutadans¹¹⁸⁴.

Es va voler controlar la introducció de gèneres de contraban a través de les tàpies dels horts i corrals que es trobaven ubicats a la part exterior de la ciutat, i s'ordenà a tots els propietaris d'aquests immobles que en el terme de tres dies alcessin aquestes tàpies, sota l'amenaça que en cas de contravenció, s'imposaria una multa de deu lliures¹¹⁸⁵.

¹¹⁸⁰ Eren registres per comprovar-ne un altre.

¹¹⁸¹ Les guies eren document expedit per passar duanes.

¹¹⁸² AMV Correspondència 1820-1821, 26 de març de 1821.

¹¹⁸³ Reial Ordre de 25 abril de 1821, (Col.lecció VII, 55) art. 8.

¹¹⁸⁴ AMV Correspondència 1820-1821, 9 d'agost de 1821.

¹¹⁸⁵ AMV Llibre d'actes, sessió 14-6-1820.

Segons Sánchez Carcelén el contraban va incrementar-se durant el segon període liberal per la manca de control governamental a causa de l'ocupació reialista. A Lleida l'intendent es queixà de l'actitud totalment passiva del govern municipal per intentar reduir-lo¹¹⁸⁶.

3.4. MORAL I BONS COSTUMS

Als vocals de la Corporació, en les seves funcions de comissionats de barri, també se'ls hi va atorgar la funció de vigilar les cases on es practicaven jocs il·legals¹¹⁸⁷.

Els Ajuntaments havien de procurar vigilar, sota la seva responsabilitat, a les persones que no tenien ocupació o forma de vida coneguda i que havien quedat els seus drets de ciutadà suspesos per la Constitució¹¹⁸⁸.

Els anomenats gitanos, ganduls o sense cap ocupació útil, i tota la resta d'individus de característiques similars¹¹⁸⁹ eren perseguits, detinguts després d'haver examinat la documentació de que disposaven per analitzar la seva situació, i enviats a les cases de misericòrdia, hospicis, o qualsevol altre establiment en el que poguessin treballar "*sin hacerse peores ni gravosos al Estado*". No obstant això, disposaven, un cop havien estat detinguts, d'un termini de vuit dies per al·legar qualsevol dels fets que es consideraven excepció a la retenció, i que es trobaven regulats en el Decret anteriorment mencionat. També se'ls podia obligar a treballar en

¹¹⁸⁶ Antoni SÁNCHEZ i CARCELÉN, "La crisi..." op.cit., p. 11.

¹¹⁸⁷ AMV Llibre d'actes, sessió 2-6-1820.

¹¹⁸⁸ Decret XXVIII d'11 de setembre de 1820 (Col·lecció VI, 110), art. 1.

¹¹⁸⁹ Descrits en la Reial ordre de 30 d'abril de 1745 i pel Reial Decret de 7 de maig de 1775, llei 7, títol 3, llibre 12 de la Novíssima Recopilació, i la seva nota 6.

les obres públiques d'aquella localitat o de les localitats properes¹¹⁹⁰. S'imposava un període màxim de dos anys per aquesta classe de penes correccionals. Era competència dels jutges determinar un temps més breu que el fixat per aquest Decret segons les circumstàncies de cada cas "*y nunca se ejecutarán (les penes) sin consultar antes la determinacion con el proceso original de la Audiencia de la Provincia, la cual deberá confirmarla, revocarla, ó modificarla...oyendo el fiscal y a la parte*". En els supòsits que s'observés reincidència en individus que ja havien estat prèviament sancionats, se'ls hi imposaria una sanció més àmplia, que era el doble del temps establert en la primera¹¹⁹¹.

3.5. PRESONS

En la legislació liberal sobre presons s'observa clarament una clara connotació ideològica més humanitària. Les Corts van aprovar una ordre que consistia en prohibir els calabossos subterranis i mal sanejats de les presons, casernes i fortaleses. Establiren que les presons havien de situar-se de tal manera que tinguessin llum natural i pel que fa als reus "*que no se pongan grillos a los presos y en el caso de ser necesaria alguna seguridad, sea solo grillete...*". S'ordenava també destruir tots els accessoris de tortura que anteriorment s'empraven habitualment en les presons "*para dar tormento á los presos*"¹¹⁹². Aquesta normativa s'havia d'aplicar en la construcció i reformes de les presons, i s'havia de tenir en compte, en les visites que havien de portar a terme, entre altres, alguns individus de la Corporació municipal.

¹¹⁹⁰ Decret XXVIII d'11 de setembre de 1820 (Col.lecció VI, 110), art. 2.

¹¹⁹¹ Decret XXVIII d'11 de setembre de 1820 (Col.lecció VI, 110), art. 3.

¹¹⁹² Ordre de 12 d'octubre de 1820 (Colecció VI, 198).

3.5.1. Visites a les presons

El Decret de 9 d'octubre de 1812 regulà l'assumpte de les visites a les presons que havien de realitzar els prelats i jutges eclesiàstics els dissabtes abans de Rams, Pentecosta, 24 de setembre (Mare de Déu de la Mercè) i Nadal. Havien d'estar acompanyats de dos individus de la Diputació o de l'Ajuntament del poble respectiu els quals no tenien vot. El jutge havia de presidir la visita. S'havien de presentar tots els presos i els jutges havien de veure les causes per posar en llibertat a qui s'ho mereixés. Havien d'examinar les habitacions i informar-se del tracte i aliments rebuts¹¹⁹³.

Aquestes visites s'anaren repetint periòdicament a Vic, durant tot el període del Trienni liberal, des del setembre de 1821 fins al març de 1823. Convocades pel Jutjat de 1ª Instància¹¹⁹⁴ i per l'Audiència Territorial amb motiu del trasllat a Vic d'aquesta Audiència a causa de l'epidèmia de febre groga¹¹⁹⁵.

En la Instrucció del tretze no es va regular el tema de les presons. En canvi, sí el trobem regulat en la Instrucció del vint-i-tres. S'havien de portar a terme, periòdicament, visites a les masmorres per tal d'obtenir informació sobre el seu estat, condicions salubres i de confort i del tracte que rebien els presoners. Per la realització d'aquestes visites era preceptiva l'assistència de dos individus de l'Ajuntament. No tenien dret

¹¹⁹³ Decret de 9 d'octubre de 1812 (Col.lecció III, 96), art. II.

¹¹⁹⁴ AMV Correspondència 1820-1821 i Correspondència 1822-1823, 17 de maig de 1820, 23 de desembre de 1820, 26 de març de 1822, 23 de setembre de 1822, 22 de desembre de 1822, 18 de desembre de 1822, 18 de març de 1823.

¹¹⁹⁵ AMV Correspondència 1820-1821, 23 de setembre de 1821 i 20 de desembre de 1821.

a vot, la seva tasca consistia en informar a la institució municipal de la situació de les presons¹¹⁹⁶.

3.5.2. Adequació de les condicions de la presó a la normativa liberal

Un informe de 1821 ens descriu la presó de Vic. Explica que es trobava ubicada al centre de la ciutat i estava en una situació lamentable, afirmant que era un edifici amb *"falta de luz y ventilación y excesiva humedad, de modo que en lugar de custodia sirve de penoso castigo a los detenidos...en la actualidad existen en dichas cárceles diez y siete presos para cuya subsistencia no hay fondo alguno, sino el precario de las limosnas que recogen algunos ciudadanos caritativos"*¹¹⁹⁷. Degut a aquesta situació es decidí realitzar-hi les reformes necessàries. La Diputació resolgué aprovar les obres que s'havien realitzat, i demanà un estat circumstanciat de les despeses per poder deliberar amb coneixement de causa el reintegrament total o parcial d'aquestes¹¹⁹⁸.

Pràcticament un any més tard, la Diputació provincial de Barcelona notificà a l'Ajuntament de Vic que en vistes d'un ofici, rebut el 28 de maig del regent de l'Audiència Territorial de Barcelona sobre la inseguretats de les presons dels pobles Cap de Partit, i les freqüents fugues de presos, havia acordat instruir un expedient sobre l'estat en que es trobaven, i la conveniència d'adaptar els edificis d'algun convent dels suprimits, o bé de

¹¹⁹⁶ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 18, *"En las visitas de cárceles, á que segun la ley de 9 de octubre de 1812 deben asistir, sin voto, dos individuos del Ayuntamiento, tomarán estos los conocimientos necesarios acerca del estado de dichas cárceles, del trato que se da á los presos, y de lo concerniente á la policía de salubridad y comodidad de ellas, para hacerlo presente al Ayuntamiento con las demas observaciones que se les ofrezcan"*.

¹¹⁹⁷ AMV correspondència 1820-1821, Informe sense data.

¹¹⁹⁸ AMV Correspondència 1822-1823, 27 d'octubre de 1821.

rehabilitar les presons existents¹¹⁹⁹. L'Ajuntament respongué en ofici de 22 de setembre, fent saber les reformes que s'havien fet al suprimir el convent de la Mercè per a condicionar-lo com a presó.

Les Diputacions s'havien d'ocupar de promoure que els Ajuntaments construïssin presons, concedint arbitris i l'alienació de finques de propis per sufragar les despeses que originarien aquestes obres¹²⁰⁰.

3.5.3. Manutenció dels presos

La situació crítica en que es trobava la ciutat en aquesta època, arrel de la davallada econòmica que patia, li suposava una gran dificultat a l'hora de procedir a executar les seves funcions. Així podem observar com la situació de falta de recursos per part de la corporació també va esdevenir un problema en l'àmbit de presons com quedà recollit explícitament en alguns documents. Un exemple fou la falta de cabdals disponibles per alimentar els presos. L'Ajuntament es veié amb la necessitat de reclamar a l'intendent i a l'administració de rentes de la ciutat que li proporcionessin allò convenient per alimentar als reus¹²⁰¹.

El Jutjat de primera Instància del partit de Vic envià a l'entitat local una llista amb els noms dels reus que se'ls hi havia de subministrar

¹¹⁹⁹ AMV Correspondència 1822-1823, 13 de juliol de 1822.

¹²⁰⁰ Decret CXX de 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 560) art. 10.

¹²⁰¹ AMV Correspondència 1820-1821, 17 de novembre de 1821, "*Sr. Alc Const. de esta Ciudad... La Sala del Crimen de esta Audiencia territorial en vista de lo que V. indica.....de no tener a su disposición caudales disponibles para la manutención de los presos....ha acordado...se sirva disponer lo conveniente para que no falte a los presos que se hallan en sus cárceles lo necesario para su manutención, reclamándolo del Caballero intendente y de la Administración de Rentas de esta ciudad...*"

aliments¹²⁰². També l'Audiència envià a la Corporació un llistat dels presos pobres de solemnitat en resposta a una petició realitzada per l'Ajuntament¹²⁰³.

La instal·lació a Vic de l'Audiència territorial va complicar encara més les coses, ja que van venir de Barcelona els presos que depenien de la Sala del crim d'aquesta Audiència, que va notificar a l'Ajuntament, en contestació d'un ofici municipal, que uns trenta o quaranta depenien per a la seva alimentació de la Pia Almoyna de Barcelona i altres dels seus respectius pobles¹²⁰⁴. El 9 de gener del 1822 li envià la llista de presos pobres de solemnitat provinents de la presó de Barcelona, tal com havia sol·licitat l'Ajuntament¹²⁰⁵.

En una visita a la presó, un soldat pres explicà a la Comissió de presons que el seu comandament havia donat les disposicions adients pel subministrament de la seva manutenció diària, per aquest motiu la Comissió demanà a l'Ajuntament que revisés el cas d'aquell soldat¹²⁰⁶.

La Sala del crim de l'Audiència dictaminà que les estàncies de les presons estiguessin il·luminades de nit i, que pel que feia a la consulta que li havia fet l'Ajuntament sobre la inversió que s'havia de donar als maravedís que la Comissió tenia per comprar vestits i calçats pels presos, contestà que no era objecte de les seves atribucions¹²⁰⁷.

¹²⁰² AMV, Correspondència 1822-1823, 16 de gener de 1823.

¹²⁰³ AMV Correspondència 1821-1822, 9 de gener de 1822.

¹²⁰⁴ AMV Correspondència 1820-1821, 19 de novembre de 1821.

¹²⁰⁵ AMV Correspondència 1822-1823, 9 de gener de 1822.

¹²⁰⁶ AMV Correspondència 1820-1821, 6 de novembre de 1821.

¹²⁰⁷ AMV Correspondència 1820-1821, 14 de desembre de 1821.

La Diputació, d'acord amb una Reial ordre del Govern¹²⁰⁸ relativa a fixar la quantitat diària en que s'havia de socórrer diàriament als presos pobres, consultà a l'entitat municipal quina havia d'ésser aquesta quantitat¹²⁰⁹. Finalment va acordar que per "*fixar la cantidad diaria con que se ha de socorrer a los reos pobres de las cárceles*" l'Audiència es posés d'acord amb l'Ajuntament¹²¹⁰.

La Corporació reclamà el cobrament pels socors subministrats als presos dependents de l'Audiència territorial així com també decidí envià un recordatori a l'intendent per la manutenció dels presos pobres¹²¹¹.

L'administrador de rentes de Vic reclamà a la Corporació que sufraguessin l'import que li havia costat el subministrament dels presos, que l'havien extret dels fons de les penes de cambra a l'intendent¹²¹².

4. ECONOMIA I HISENDA

Al començament del Trienni, una de les mesures que adoptà el Govern per intentar resoldre el greu problema de falta de liquiditat que patia l'Estat espanyol, va ésser prendre la resolució de sol·licitar un préstec als particulars. Alguns Ajuntaments, com va ésser el cas de Tarragona, van demanar a la població adinerada de participar en aquest préstec que tenia

¹²⁰⁸ No ens diu el document de quina Reial Ordre es tracta.

¹²⁰⁹ AMV Correspondència 1822-1823, 13 de juliol de 1822.

¹²¹⁰ AMV Correspondència 1822-1823, 30 d'agost de 1822.

¹²¹¹ AMV Llibre d'actes, sessió 16-1-1822 i 1-1-1822.

¹²¹² AMV Correspondència 1822-1823, 5 de març de 1823. AMV, Correspondència 1822-18239 gener 1822 i 5 març 1822 Com a conseqüència de l'estada a Vic de l'Audiència Territorial es va haver de portar a terme l'execució d'un pres. Les despeses les va pagar en un primer moment l'Ajuntament però van ser reintegrades per l'intendent.

un interès del 10%¹²¹³. A Vic no hem trobat documentació sobre aquest esdeveniment.

L'alarmant situació econòmica dels Ajuntaments no semblava preocupar seriosament els legisladors liberals. Cap reforma tenia com a finalitat primordial acabar amb les dificultats econòmiques que els municipis arrossegaven des de feia temps¹²¹⁴.

Les noves autoritats intentaren portar a terme una política liberalitzadora de l' economia, fet que comportà la reducció del poder econòmic dels municipis al privar-los de la seva principal font d'ingressos: el monopoli de certes activitats econòmiques o si més no el seu arrendament. El resultat de tota aquesta política, juntament amb la penúria econòmica que arrastraven les poblacions arreu del país, que s'havia agreujat durant la guerra de la Independència, i que es va veure empitjorada encara més amb la guerra civil entre absolutistes i liberals, viscuda a Catalunya, a partir sobretot de l'estiu de 1822, desencadenà una forta pressió fiscal que va recaure sobre la població, al veure's incrementades, considerablement, les contribucions militars i extraordinàries¹²¹⁵.

El resultat de tots aquests esdeveniments van ésser grans retards en el pagament de les contribucions dels Ajuntaments, i multitud d'expedients municipals a resoldre en el Congrés dels diputats. Hi va haver una

¹²¹³ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució i contrarevolució a Catalunya durant el Trienni liberal*, Tesi doctoral, UPF, 1999, p. 332. Aquesta tesi ha estat publicada sota el títol *La revolució de 1820 i el Trienni liberal a Catalunya, Vic, 2001*, però nosaltres citarem a través de la tesi; Antoni JORDÀ FERNÁNDEZ, *Orígens de la Diputació de Tarragona (1822-1840): Divisió territorial, organització i relacions amb els Ajuntaments*, Tarragona, 2008, p. 94.

¹²¹⁴ Carmen GARCÍA GARCÍA, "Las reformas ..." op. cit., p. 431.

¹²¹⁵ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit.

deficient recaptació de les contribucions d'aquests anys. En el conjunt de l'Estat dels 1438 milions pressupostats se'n recaptaren 595 (41'5%)¹²¹⁶.

4.1. LA DESAMORTITZACIÓ MUNICIPAL

Els constituents de Cadis s'havien marcat com un dels objectius bàsics del seu programa, la desvinculació i desamortització, i dins d'aquesta darrera, la desamortització municipal era una de les seves prioritats. Per aquest motiu, les Corts promulgaren el Decret de 4 de gener de 1813 que aprovà la conversió a propietat privada de tots els terrenys erms, de propis, arbitris i reialenc, amb l'excepció de les terres d'aprofitament comunal necessàries als pobles. Els rendiments anuals de propis i arbitris s'havien de substituir "*por los medios mas oportunos*" que aprovarien les Corts, a proposta de la Diputació¹²¹⁷.

Durant el Trienni liberal es tornà a legislar sobre la mateixa matèria. A l'agost de 1820, tornà a entrar de nou en vigència el Decret de 4 de gener de 1813¹²¹⁸. Les Corts tenien el propòsit de promoure i activar la distribució dels terrenys erms i els de propis d'acord amb els paràmetres acordats per Decret de 4 de gener de 1813 "*y para poner en ejecución el repartimiento de los mismos en beneficio de los pueblos y de los militares*

¹²¹⁶ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit., p. 386. Per exemple a la Bisbal del Penedès van deixar de pagar el 73% de les contribucions d'aquests anys.

¹²¹⁷ Decret CCXIV de 4 de gener de 1813 (Col.lecció III, 189), arts. X-XII "*Sobre reducir los baldíos y otros terrenos comunes á dominio particular: suertes concedidas á los defensores de la patria y á los ciudadanos no propietarios*"... Algunes d'aquestes terres es concedirien com a premi patriòtic als soldats o oficials. L'assenyalament d'aquests premis únicament es podia realitzar per l'Ajuntament, essent preceptiu escoltar prèviament als procuradors síndics. Els interessats havien d'aportar els documents acreditatius del seu bon servei; sobre alienació del patrimoni municipal veure Carmen GARCÍA GARCÍA, "*Las reformas...*", op. cit., pp. 436-437.

¹²¹⁸ Carmen GARCÍA GARCIA, "*Las reformas...*", op. cit, p.437.

beneméritos". Per portar a terme el contingut d'aquesta normativa legal, s'ordenà a tots els pobles que formessin un expedient instructiu de cada un dels terrenys en el termini que establís la Diputació. En aquest expedient, s'hi havia de fer constar la fitació de la parcel·la, per quina via el poble havia adquirit un o més d'un dret sobre aquesta (és a dir, per via de donació, compravenda o qualsevol altre títol), el seu us, la seva extensió, la seva qualitat, el seu aprofitament, la seva vàlua econòmica, els seus gravàmens, "*su producto, si fuese de propios ó baldío arbitrado*", (etc.)¹²¹⁹.

Cal no oblidar que durant el Trienni es va vincular la venda de les terres de propis a la "*liquidación de las obligaciones crediticias o censuales de los municipios*". En canvi, durant la primera etapa constitucional, aquestes alienacions anaven dirigides a sufragar el deute nacional¹²²⁰.

Arrel de l'exposició de diversos pobles, sobre els prejudicis causats a la ramaderia per l'aplicació del Decret de 8 de juny de 1813 sobre "*acotament de terrenys*", les Corts aprovaren el Decret de 8 d'abril de 1822 que acordava la seva suspensió, fins que no s'apliqués el Decret de 4 de gener de 1813 sobre conversió a propietat privada dels terrenys erms i els comuns, i determinaren que els Ajuntaments continuarien "*en la macomunidad de pastos en los terrenos baldíos y realengos todos aquellos que la hayan tenido*"¹²²¹.

¹²¹⁹ Ordre 8 novembre 1820 (Col·lecció VI, 345) medidas para la ejecucion del repartimiento de terrenos baldíos y de propios de los pueblos, art. 1; sobre alienació patrimonial veure Carmen GARCÍA GARCÍA, *Las reformas...* op.cit. pp. 437-439.

¹²²⁰ Carmen GARCÍA GARCÍA, "*Las reformas...*", op. cit. p. 438.

¹²²¹ Ordre de 8 d'abril de 1822 (Col·lecció IX, 61), art. 1º "*Hasta que se lleve á efecto el decreto de 4 de Enero de 1813 sobre reduccion á dominio particular y otros terrenos comunales, y queden arreglados los Ayuntamientos, los que deberán presentar á las Córtes para su aprobacion, por medio de las respectivas Diputaciones provinciales, las ordenanzas municipales de cada uno...*"

El Decret de 29 de juny de 1822 "*sobre conversió a propietat particular dels terrenys de propis i arbitris , erms i reialencs*" regulava el repartiment de terrenys "baldíos" i reialencs i de propis i arbitris, de tal manera que en el seu article primer declarava que "*Todos los terrenos baldíos y realengos y de propios y arbitrios, así en la Península é islas adyacentes como en Ultramar, se reducirán á propiedad particular, exceptuando los de las cuatro sierras nevadas de Segovia, Leon, Cuenca y Soria, y los egidos necesarios á los pueblos*" ¹²²².

Ara bé, la meitat de les terres ermes i les reials amb l'excepció dels terres d'aprofitament comunal quedaven reservades per tal que aquella part que es considerés oportuna s'empraria per fer front al deute nacional, i preferentment s'havia de destinar als crèdits que tenien contra la nació els veïns dels pobles a qui pertanyien els terrenys i de tots aquests s'havia de donar prioritat a aquells que s'havien realitzat per la guerra i que dataven des de l'1 de maig de 1808 fins a la finalització d'aquesta ¹²²³.

A la pràctica la resistència dels Ajuntaments va impedir que aquesta normativa jurídica acabés aplicant-se ¹²²⁴.

4.2. PRESSUPOST MUNICIPAL

¹²²² Decret CXXII 29 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 560), art.1 i art. 2: "*Sin perjuico de lo que está prevenido se reserva la mitad de baldíos y realengos exceptuando los ejidos, para que en todo o en parte....sirva de hipoteca de la deuda nacional*". L' Ordre de 12 de juny de 1822 en el seu art.2 establí que: "*Los que cultivan terrenos de propios , repartidos á consecuencia de la Real Instruccion del año de 1770, deben continuar en la plena posesion y disfrute de ellos, pagando el canon establecido, y dichos terrenos no deben incluirse en el expediente mandado formar por la orden de 8 de noviembre de 1820*".

¹²²³ Decret 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 560) art. 2.

¹²²⁴ Concepción de CASTRO, *La revolución...*, op. cit., pp. 87-88.

Es va haver d'esperar fins el Decret de 29 de juny 1822 sota la rúbrica "*Tiempo y forma en que los Ayuntamientos han de presentar á las Diputaciones provinciales sus presupuestos de gastos, medios para cubrirlos, y las cuentas anuales de su inversion*" per començar a disposar de certa reglamentació sobre aquest assumpte¹²²⁵. Però no fou fins a la Instrucció del 1823 que es regulà el tema pressupostari de forma més completa i planificada.

Cada any, durant el mes d'octubre l'Ajuntament havia de presentar a la Diputació un pressupost municipal de les despeses públiques ordinàries previstes per l'any següent que es sufragarien amb el fons de propis i arbitris¹²²⁶. Els Ajuntaments havien de configurar un altre pressupost on s'havia de detallar el valor dels fons dels propis i arbitris. Els síndics havien d'aportar la seva valoració per escrit sobre aquests pressupostos i fer-lo arribar també a la Diputació¹²²⁷. D'aquesta manera, hom podia retre compte, ràpidament, de si la quantitat disponible era suficient per sufragar les despeses ordinàries imprescindibles per executar les seves funcions. En cas negatiu, s'havia de sol·licitar a la Corporació provincial la creació de nous arbitris detallant-ne minuciosament les seves

¹²²⁵ Decret CXX de 29 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 560) No se'n feia referència a la Constitució de 1812 i, únicament de forma fragmentada, en la Instrucció de 1813 ja que a penes regulava aquest àmbit, llevat d'alguna norma dispersa.

¹²²⁶ Decret CXX de 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 560) art.1; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 30. Segons, Posada Herrera, cit. p. 305, un dels defectes més rellevants de la Instrucció de 3 de febrer de 1823 és que no feia distincions entre despeses voluntàries i despeses necessàries i no establia una obligació per part de l'Ajuntament de votar cap despesa: "*La ley no dice espresamente que el ayuntamiento pueda negarse, pero tampoco dice que tenga obligacion de hacerlo, y si un ayuntamiento fundado en esta ley, se negase á votar aquellos gastos que son necesarios...yo creo que la diputacion provincial, y el gobierno en su caso, tendrían derecho, con arreglo á las leyes, para poder obligar al ayuntamiento á acordar el presupuesto indispensable*".

¹²²⁷ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 30, art. 32.

característiques així com el càlcul de la summa que en pensaven obtenir¹²²⁸.

La deliberació sobre els pressupostos, s'havia de celebrar en sessió pública. El president de la Corporació municipal comunicava als veïns, amb tres dies d'anterioritat, la data d'aquesta sessió que havia de tenir lloc en dia festiu, i en una bona hora per facilitar l'assistència a tots aquells que hi volguessin estar presents, els quals no tindrien ni veu ni vot, però podrien comunicar a la Diputació allò que consideressin oportú¹²²⁹.

Ara bé, tant el pressupost com els comptes així com també els mitjans per cobrir les despeses s'havien d'exposar al públic durant vuit dies, perquè en tinguessin coneixement els veïns, amb anterioritat a trametre-ho a la Diputació¹²³⁰, la qual els confirmava o els modificava, segons allò que considerava adient¹²³¹. Finalment, la Corporació provincial havia d'enviar-los a les Corts per la seva aprovació durant el mes de març¹²³². Aquest procediment que tenia un clar exponent centralitzador, era molt poc realista ja que el fet que les Corts haguessin d'aprovar tots els pressupostos de tots els Ajuntaments, evocava al fracàs legislatiu, per impossibilitat material de que les corts poguessin complir aquesta tasca que se'ls hi havia encomanat.

La Diputació podia emprar arbitris i a falta d'aquest repartiment veïnals per costejar els pressupostos de despeses que encara no estiguessin

¹²²⁸ Decret de 29 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 560), art. 1.

¹²²⁹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 31.

¹²³⁰ Decret CXX 29 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 560), art. 3.

¹²³¹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 99.

¹²³² Decret CXX, 29 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 560), art. 7.

aprovats. Ara bé, era preceptiu enviar a les Corts en la següent legislatura tota la informació per a la seva definitiva aprovació¹²³³.

4.3. HISENDA MUNICIPAL

La Constitució atorgava a les Corts les atribucions més importants en tema de contribucions establint que "*Las Córtes establecerán ó confirmarán anualmente las contribuciones, sean directas ó indirectas, generales, provinciales ó municipales...*"¹²³⁴.

Tots els veïns tenien el deure de contribuir a les despeses municipals en proporció al seu nivell de renda amb l'excepció dels militars que estaven en servei¹²³⁵.

S'atribuí als Ajuntaments l'organització i administració dels seus ingressos i despeses, però tot sota un control estricte de les instàncies superiors.

4.3.1. Ingressos

A continuació anem a detallar els diferents ingressos de que es nodria el municipi.

4.3.1.1. Propis i arbitris

¹²³³ Decret CXX, 29 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 560), art. 11.

¹²³⁴ Constitució Espanyola de 1812, art. 338.

¹²³⁵ Ordre 23 de març de 1822 (Col.lecció IX, 29).

El municipi, es sostenia essencialment dels rendiments de propis i arbitris i de l'explotació de monopolis. De totes maneres, l'explotació monopolística o l'arrendament de determinades activitats econòmiques (com la fleca, la taverna, la carnisseria, el forn, la tenda, el molí i de la venda d'aiguardent, oli, sal i pesca salada)eren juntament amb la imposició indirecta sobre la venda o circulació de mercaderies la principal font de finançament municipal català a l'antic règim. En canvi, els béns comunals i les terres de propis no eren gaire abundants en el patrimoni municipal¹²³⁶. Segons Sánchez Carcelén, els ingressos dels Ajuntaments, en general, s'obtenien una tercer part dels arrendaments de forns, tavernes, hostals, etc., i dues terceres parts dels arbitris per les vendes de diferents productes (carn, vi, aiguardent, oli)¹²³⁷. Per Arnabat els Ajuntaments catalans obtenien els seus ingressos a parts iguals dels arrendaments de punts públics de venda i d'arbitris¹²³⁸.

La Corporació local s'ocupava de gestionar l'administració i inversió dels propis i arbitris¹²³⁹.

Amb la promulgació del Decret de 29 de juny de 1822, les Diputacions estaven legitimades per crear nous arbitris o alienar alguna finca de propis amb l'objectiu de que els Ajuntaments poguessin crear presons, cementiris i dotar de noves places per a nous professors de primeres lletres¹²⁴⁰, així com també, s'autoritza a les Corporacions provincials que

¹²³⁶ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...* op. cit., pp. 386-387; Josep SARRIÓ GUALDA, *La Diputació...*, op. cit., pp. 280-282; per més informació ens remetem a M. Jesús ESPUNY i Josep SARRIÓ, "La Hacienda y los bienes de propios de los municipios catalanes a comienzos de la Revolución liberal", a *III Jornades d'Estudis d'Història "El món rural català a l'època de la Revolució liberal"*, Cervera, 1990.

¹²³⁷ Antoni SÁNCHEZ CARCELÉN, "La crisi..." op cit., p.2.

¹²³⁸ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...* op. cit., p. 402.

¹²³⁹ Constitució Espanyola de 1812; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 27.

¹²⁴⁰ Decret CXX 29 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 560), art. 10.

*“para cubrir los presupuestos de gastos que no esten aprobados usen de aquellos arbitrios que juzguen oportunos, y á falta de estos repartimientos vecinales; con prevencion de que para la próxima legislatura remitan cuenta exacta de todo para la aprobacion de las Córtes”*¹²⁴¹. Aquests dos articles ens sorprenen per la potestat que atorgava a la Diputació en la creació de nous impostos, ja que en el primera article, en cap cas fa referència a que estiguem davant d'una concessió interna a l'espera que les Corts ratifiquessin la decisió de les Diputacions i, en el segon si que la Diputació havia de remetre a les Corts per la seva aprovació posterior, però no s'exigia a diferència de l'art. 322 de la Constitució el caràcter d'urgència. Aquest Decret fou més descentralitzador que la Instrucció del vint-i-tres.

4.3.1.1.1. Dipositari de propis i arbitris

L'entitat municipal havia de nomenar un dipositari dels cabdals de propis i arbitris¹²⁴². En la Instrucció del vint-i-tres es va especificar que aquest dipositari es designés, en els primers vuit dies del mes de gener de cada any, per majoria absoluta, sota la responsabilitat dels que l'havien nomenat. Era l'encarregat de pagar els lliuraments. L'Ajuntament podia substituir-lo per un altre, abans que expirés el termini¹²⁴³.

El Dipositari de propis posà en coneixement de l'Ajuntament de Vic que per molt que ho havia intentat no havia aconseguit el cobrament de les pensions censals d'una sèrie d'individus, la relació dels quals acompanyà en una llista¹²⁴⁴.

¹²⁴¹ Decret CXX 29 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 560), art. 11.

¹²⁴² Constitució Espanyola de 1812, art. 321.3; Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art. XI; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 28.

¹²⁴³ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 29.

¹²⁴⁴ AMV Correspondència 1822, 22 de desembre de 1822.

4.3.1.1.2. Comptes de propis i arbitris

L'Ajuntament havia de publicar cada mes els seus comptes de propis i arbitris¹²⁴⁵. La Diputació i el cap polític exercien un intens control sobre la gestió dels propis i arbitris¹²⁴⁶. La Instrucció de 1813 establí que la Diputació havia de vetllar per la correcta inversió de propis i arbitris i examinar els seus comptes, els quals s'havien d'enviar a la Comptadoria de propis i arbitris de la província, per tal de que els analitzés¹²⁴⁷. El cap polític subaltern era qui havia de remetre els comptes dels pobles a la Comptadoria de propis i arbitris de la província¹²⁴⁸. A continuació, la Diputació havia de donar el seu vistiplau sobre els comptes de propis i arbitris, i els havia de trametre al cap polític, que era qui tenia potestat per aprovar-los i, els havia d'enviar al Govern pel seu coneixement¹²⁴⁹. En cas de que el cap polític tingués algun inconvenient en la seva aprovació ho havia de consultar al Govern¹²⁵⁰. Hi havia una clara

¹²⁴⁵ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 39 "*Estos arbitrios y los demas que se concedan para cualquier fin, se administrarán en todo como los caudales de Propios, y así de unos como de otros publicarán los Ayuntamientos mensualmente estados de entrada y salida y existencia, con la expresion sucinta de la procedencia é inversion de los fondos. La publicacion se hará con respecto á cada mes, en los cuatro primeros dias del siguiente, fijando el estado en una tabla, que se colocará á la puerta de la sala capitular, donde deberá permanecer hasta la publicacion de otro nuevo estado*".

¹²⁴⁶ Veure apartat comptes. Constitució de 1812, art. 335 que parla de les competències de la Diputació estableix en el seu punt sisè: "*Dar parte al Gobierno de los abusos que noten en la administracion de las rentas públicas*".

¹²⁴⁷ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. II, art. V.

¹²⁴⁸ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. III, art. XXXIII.

¹²⁴⁹ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. II, art. V "...*Este [el cap polític] hará formar por la misma contaduría un finiquito general comprehensivo de las cuentas de todos los pueblos de la provincia, y le remitirá cada año al Gobierno para su conocimiento...*"

¹²⁵⁰ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. III, art. XXV. La interpretació d'aquests articles m'ha resultat complexa per la falta de claredat alhora de redactar els diferents procediments de tramitació que finalment crec haver

desconfiança en el govern municipal per part dels diputats liberals pel que fa a la possible mala gestió i malversació dels fons públics¹²⁵¹.

El cert és que aquesta normativa s'incomplia en la seva major part, element que desencadenà que el 8 de febrer de 1822 s'aprovés una Reial Orde en la que s'exigia als pobles la presentació dels comptes de propis arbitris i el pagament d'aquests impostos en el termini de trenta dies sota pena de 100 lliures. Els ens locals no feren cas de cap dels dos punts que regulava aquesta ordre, i la Diputació es va veure obligada a actuar amb duresa, enviant constrenyiments als Ajuntaments per aquests incompliments en el pagament de propis..." De totes maneres, a finals de setembre de 1822 fou el cap polític qui es dirigí a la Diputació comunicant-li *"en atención a las circunstancias en que se halla esta provincia le parecia conveniente que se suspendiesen los apremios contra los Ayuntamientos morosos en remitir las cuentas de propios y arbitrios de mil ochocientos veinte y mil ochocientos veinte y uno"*.

El 27 de juny de 1822 la Diputació reclamava als municipis cap de partit els comptes de propis i arbitris així com que aquests ho fessin efectiu a la resta dels pobles del partit¹²⁵², la qual cosa posa de relleu que els pobles seguien sense complir en aquest àmbit.

Amb la Instrucció de 1823 es portaren a terme algunes modificacions. S'establí que cada any, a principis de gener, el dipositari de propis i arbitris entregués els comptes d'aquests fons, de l'any que acabava de

comprès correctament. De la mateixa opinió sobre la deficient redacció d'aquest articulat trobem a Josep SARRIÓN GUALDA, *La Diputació...*, op. cit., p. 283. Segons aquest autor en la Instrucció de 1813 no es va regular de manera clara *"el camí que havien de seguir els comptes entre el Cap polític superior, el Cap polític subaltern (en cas d'existir), la comptadoria de propis i arbitris i la mateixa Diputació"*.

¹²⁵¹ Carmen GARCÍA GARCÍA, "Las reformas...", op.cit .

¹²⁵² Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit., pp. 398-400.

finalitzar, a l'Ajuntament¹²⁵³. Aquest amb l'assistència dels síndics, els havia d'examinar i si tenia alguna objecció a fer ho notificava al dipositari¹²⁵⁴. Els síndics havien d'elaborar un dictamen i tramitar totes les diligències sobre valoració, informes, etc. d'aquests comptes. Aquests informes, juntament amb els comptes, s'havien d'enviar a la Diputació¹²⁵⁵. S'ha de destacar, doncs, la intervenció dels síndics com a novetat en relació a la Instrucció de 1813 així com la regulació del control dels dipositaris.

4.3.1.2. Impostos indirectes sobre el consum

El dèficit municipal dels anys 1821, 1822, 1823 es situava entre el 24% i el 30% del pressupost. Per eixugar el dèficit es recorria als impostos indirectes sobre el consum¹²⁵⁶. Una de les causes que conduïren a la penúria econòmica de les entitats municipals fou l'existència de morosos entre els veïns de la localitat que no pagaven els censos sobre els propis¹²⁵⁷.

El 13 de setembre de 1813 es promulgà el Decret que regulava el nou pla de contribucions públiques que extingia totes les contribucions sobre el consum¹²⁵⁸ per tant, quedaven abolits els arbitris sobre el consum i establia que els Ajuntaments, al quedar-se sense aquesta classe d' arbitris, havien

¹²⁵³ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 40.

¹²⁵⁴ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 41 "...y si halláre algunos reparos que oponer á ellas, los extenderá por escrito y comunicará..al Depositario...", art. 42.

¹²⁵⁵ Decret CXX de 29 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 560), art. 2: establia que l'Ajuntament havia d'enviar, durant el mes de gener, els comptes de les despeses públiques a la Diputació. Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 43.

¹²⁵⁶ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...* op.cit., p. 392.

¹²⁵⁷ AMV Correspondència 1820-1821, 28 de desembre de 1820.

¹²⁵⁸ Decret CCCIV de 13 de setembre de 1813 (Col.lecció IV, 229) art. 1.

de proposar a la Diputació altres mesures per poder sufragar les despeses municipals. La Diputació ho havia de proposar al Govern i aquest a les Corts per la seva aprovació, de conformitat amb allò regulat a l'art. 322 de la Constitució de 1812¹²⁵⁹. Aquest Decret també establí que els productes de finques pertanyents als propis dels pobles quedessin subjectes a la contribució directa¹²⁶⁰.

Els impostos indirectes que recaptava la hisenda central es substituïren per una contribució directa, però en el cas de les hisendes locals, no es va establir la font d'ingressos que havia de substituir els impostos suprimits. En els mesos que van precedir aquest Decret, les Corts van rebre algunes consultes de Corporacions municipals sobre quins haurien d'ésser els impostos a aplicar a partir d'aquells moments. Alguns Ajuntaments exposaren que s'establís un recàrrec sobre la contribució directa, d'altres suggeriren l'ús d'alguns arbitris que se seguien recaptant o que se'n restablissin d'altres que s'havien suprimit¹²⁶¹.

Amb aquesta política tributària, els municipis van quedar, doncs, mancats de bona part les seves fonts de riquesa, la qual cosa, alterà essencialment el desenvolupament de la seva política local al no poder desenvolupar per manca de recursos els serveis públics que se li havien assignat. Per una banda, els Ajuntaments van veure reduïts els seus impostos i per l'altra, es van veure obligats a oferir més serveis. Van assumir més competències que amb anterioritat i, per poder continuar endavant, van haver de recórrer a la creació de contribucions extraordinàries.

Segons García, durant el primer Govern liberal (1812-1814) pràcticament no s'aplicà la legislació fiscal local i per tant, fonamentalment per la seva

¹²⁵⁹ Decret CCCIV de 13 de setembre de 1813 (Col.lecció IV, 229), art. VII.

¹²⁶⁰ Decret CCCIV de 13 de setembre de 1813 (Col.lecció IV, 229), art. XIII.

¹²⁶¹ Carmen GARCÍA GARCÍA, *La crisis...*, op. cit., p.333.

breu durada, encara que no únicament per aquest motiu, sinó també per les particulars circumstàncies conjunturals en que es va trobar sotmès aquest període, molt especialment la guerra amb França; aquesta legislació va tenir, essencialment, un valor merament doctrinal¹²⁶².

Al maig de 1820 s'envià una circular del cap polític de Catalunya, en la que s'afirmava "*que se sustituyan los derechos municipales que gravitan sobre el comercio interior de todo lo que se compra y venda en mercados y ferias y lo que transita por el pueblo*". Però una cosa era la teoria i l'altra la pràctica¹²⁶³. El retard en l'execució del Decret, sobre abolició dels drets municipals que gravaven sobre el comerç interior, va comportar que el cap polític enviés una circular als Ajuntaments, cap de partit, advertint que complissin de forma immediata la proposta de nous ingressos per substituir els suprimits notificant-ho a la Diputació¹²⁶⁴.

No obstant allò relatat en el paràgraf anterior, el cert és que la Corporació municipal de Vic tenia problemes amb algun individu que es negava a

¹²⁶² Carmen GARCÍA GARCÍA, *La crisis...* op. cit., p. 434.

¹²⁶³ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...* op. cit., p. 391.

¹²⁶⁴ AMV Correspondència 1820-1821, 16 de maig de 1820, "*No siendo justo que se dilate por mucho tiempo la abolicion de los derechos municipales que gravitan sobre el comercio interior de todo lo que se compra y vende en los mercados y ferias, y lo que transita por el pueblo ó su término con destino á otro; de acuerdo con la Junta provisional prevengo á V. que por todo el mes de junio inmediato, proponga á la Diputacion provincial los medios con que puedan subrogarse los impuestos que se cobran sobre los efectos de consumo, ó sobre el comercio interior, que con arreglo al decreto de las Córtes de 13 de setiembre de 1813, deben quedar enteramente abolidos y libres de esta traba, manifestando al mismo tiempo el modo como cubrir estos arbitrios, ó el tanto que sobre ellos tuviere esa poblacion señalado para sus gastos municipales, ó para la subsistencia de algun establecimiento público, dando noticia estensiva del origen, naturaleza, é inversion de aquellos; á fin de que hallándose la Diputacion justos y conformes á la absoluta libertad del tráfico interior, los proponga al gobierno, y este á las Córtes en la forma prevenida por punto general...sin perjuicio de que, si es conveniente, pueda antes la Diputacion disponer que cesen todos los derechos é impuestos que se cobren en las ferias y mercados, y cualesquier otros sobre el comercio interior...*"

pagar els arbitris de vi, vinagre, oli i pesca salada al·legant la promulgació del Decret d'abolició de les contribucions indirectes sobre el consum. Per aquesta raó consultà a la Diputació, la qual resolgué que subsistissin els arbitris del pobles fins que no fossin subrogats per altres ingressos, amb la finalitat de poder fer front a les obligacions municipals i, per tant, l'Ajuntament procedís a compel·lir a tots aquells individus que s'havien oposat al seu pagament¹²⁶⁵.

El 6 d'agost de 1820 s'aprovà un Decret que abolia el Decret de 13 de setembre de 1813 que extingia les contribucions sobre el consum¹²⁶⁶.

Els Ajuntaments podien continuar arrendant o deixant a lliure venda els cinc articles de consum (oli, vi, vinagre, aiguardent i carn) i els drets de propis i arbitris, excepte els de fires i mercats i de trànsit que s'havien de suprimir. Però al mateix temps, es prohibia als Ajuntaments cobrar impostos indirectes sobre articles pel comerç, quedaven intactes "*aquellos otros que se cobran por la hacienda pública o entrar a ella por cualquier titulo que sea*"¹²⁶⁷. La manera de gestionar els propis i la regulació de la venda dels cinc productes (vi, vinagre, oli, aiguardent i carn) de forma lliure o bé privativa era un dels assumptes importants del debat municipal, i fins i tot, va obligar a la Diputació a publicar una circular intentant orientar els pobles sobre aquest aspecte¹²⁶⁸.

¹²⁶⁵ AMV Correspondència 1820-1821, 12 de juliol de 1820.

¹²⁶⁶ Decret VII de 6 d'agost de 1820 (Col·lecció VI, 31).

¹²⁶⁷ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op.cit, p. 393.

¹²⁶⁸ AMV Correspondència 1820-1821, Circular 17 de gener de 1821, Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit., pp. 393-395.

A conseqüència de la promulgació del Reial Decret de 3 de juliol de 1821 que regulava l' impost indirecte sobre els 5 articles de consum, l'Ajuntament exposà els punts següents¹²⁶⁹:

1.- Deliberar sobre "*los datos e ideas que produzcan la equidad en el reparto y exacción del cupo que corresponda a esta ciudad...*"

2.- A la ciutat de Vic per manca de propis s'havien establert, des de temps immemorial, el dret municipal sobre el consum de vi, vinagre i oli per atendre les càrregues i obligacions del comú. Puntualitzava que aquests drets municipals sobre el consum es trobaven gravats en un 17% per la Tresoreria nacional, fet que augmentava, considerablement, el gravamen

¹²⁶⁹ AMV Correspondència 1820-1821, 9 d'agost de 1821 "Consecuente a lo prevenido por V. en su circular de de 22 Jul. sobre R. D. 3 Jul. que trata del impuesto de los 5 artículos de consumo que en él se detallan, ha premeditado este Ay. sobre los datos e ideas que produzcan la equidad en el reparto y exacción del cupo que corresponda a esta ciudad en el citado impuesto....En defecto de propios se halla de tiempo inmemorial establecido en ella el derecho minicipal sobre el consumo de vino, vinagre y aceite para atender a las cargas y obligaciones del común, y no obstante de ser esta una contribución indirecta que pesa sobre los vecinos consumidores, se halla gravada con el 17% de sus productos que entran en la Tesoreria Nacional, aumentando el gravámen de dicha contribución a la qual se da impropriamente el nombre de arbitrio. La venta de carnes está igualmente adicta a los gastos del alumbrado en virtud de Real Provisión a la corresponsion (?) diaria que en especie perciben por título oneroso el Sto. Hospital de Enfermos y La Comunidad de PP. Capuchinos de esta Ciudad, y a los gastos que exige la conservación de los edificios absolutamente necesarios para este ramo de abastos. Todo recargo sobre los citados articulos ha de aumentar por....(?) su precio y de consiguiente el gravámen que señaladamente en quanto al vino y aceite sufren ya las clases indigentes. El aguardiente es en esta ciudad el único artículo susceptible de admitir el impuesto de que se trata sin mayor perjuicio de los consumidores, pues siendo libre su venta y sin sujeción a cargo alguno, nunca puede llegar a ser excesivo el aumento de su precio sobre el que actualmente tiene. El Ay. ha creído de su obligación manifestar a V. lo que lleva expuesto a fin de que con arreglo al art 3ª del mencionado R. D. Pueda hacerse....el repartimiento de la cantidad que quepa a esta Prov. entre los pueblos de la misma".

sobre aquesta contribució, a la que es donava segons la Corporació "*impropiamente el nombre de arbitrio*".

3.- La venda de la carn estava afectada a les despeses de l'enllumenat del St. Hospital i de la comunitat de caputxins i a les despeses que exigia la conservació dels edificis absolutament necessaris "*para este ramo de abastos*".

4.- El recàrrec sobre els citats articles havia d'augmentar, però aquest esdeveniment implicaria, sens dubte, un empitjorament de les classes indigents. L'aiguardent era l'únic article susceptible de ser gravat amb aquest impost, sense major perjudici dels consumidors, perquè era de lliure venda i no estava subjecte a cap tipus de càrrega i, per tant, no podia arribar a ésser excessiu l'augment del seu preu. Aquesta carta la van enviar a l'intendent, i aquest els hi respongué que acudissin a la Diputació que era a qui li corresponia "*el arreglo del cupo de este tributo*".

Molts Ajuntaments es queixaven del continuat recurs als impostos extraordinaris per sufragar les despeses¹²⁷⁰. No hem trobat un document a Vic que vagi en aquesta línia de lamentacions sobre els arbitris.

A l'abril de 1822, en el ple del consistori, es llegí un memorial d'un particular sol·licitant que es suprimissin els drets municipals que requeien sobre el vi, el vinagre, l'oli i la pesca salada subrogant els ingressos que s'obtidrien pels drets sobre aquests productes per mitjà d'un recàrrec a la contribució. D'aquesta manera, no es veurien disminuïts els ingressos necessaris per cobrir les càrregues i obligacions de la ciutat. L'Ajuntament

¹²⁷⁰ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit., p. 395. L'Ajuntament del Vendrell es lamentava "...no tener que continuar con los arbitrios que van con la nota de aprobados...no solo por contener estos siempre una odiosidad de parte de los contribuyentes en razón de ser de la clase que más se resiste al pago..." En aquesta població l'any 1822, el 71% dels impostos venen de propis i arbitris (la majoria sobre el consum) el 29% extraordinaris també sobre el consum.

respongué que la Constitució i les lleis delimitaven les seves atribucions i que no estava al seu abast l'extinció dels drets municipals. Afirmà que aquesta era una competència que requeria única i exclusivament al Congrés nacional. Afegí que les obligacions "*á que estan afectos los dhos de vino, vinagre, aceyte y pesca salada por hallarse legitimamente hipotecados por sus productos el cumplimiento de aquellas, deben satisfacerse religiosamente*" abans de la seva extinció, a no sé que el legislador determinés una altra cosa¹²⁷¹.

Arrel d'aquesta confusió, pocs dies més tard, els arrendataris dels drets municipals sol·licitaren que s'expedís un pregó, amb la finalitat, de donar a conèixer al públic que els mencionats drets continuaven, pel moment, vigents, i que es publicués en "*los parages de estilo...*"¹²⁷².

En el ple de 25 d'octubre de 1822 l'Ajuntament de Vic acordà que:

*"En atención a que los impuestos sobre los cinco artículos que previene la ley no alcanzan a cubrir el cupo de la contribucion de consumos, y los gastos extraordinarios que ocasionan las urgencias del dia, a fin de evitar un nuevo reparto entre los vecinos, usando el Ayuntamiento de las facultades que le concede el Decreto de Cortes de 25 de junio de 1821, ha acordado que desde el dia de mañana se cobre por cada carga de vino que entre en la ciudad el derecho de cinco pesetas en lugar de las cuatro que pagaba y una peseta por arroba de aguardiente en lugar de media que se exigía entendiendose esta providencia interinamente y hasta quedar cubiertas las atenciones a que se destina..."*¹²⁷³

¹²⁷¹ AMV Llibre d'actes, sessió 19-4-1820.

¹²⁷² AMV Llibre d'actes, sessió 28-4-1820.

¹²⁷³ AMV, Llibre d'actes, sessió 25-10-1822.

4.3.1.3. *Pòsits*

Quan l'Ajuntament necessitava recursos per l'armament de la Milícia nacional, construcció o reparació de fonts, camins, cementiris, presons o qualsevol obra d'utilitat pública podia emprar els fons o blat del pòsit, sempre i quan ho sol·licités a la Diputació i aquesta li ho aprovés¹²⁷⁴.

4.3.1.4. *Repartiments veïnals*

La Instrucció del tretze no regulà els repartiments veïnals.

A la primavera de 1822, les Corts manifestaren la seva postura poc favorable als repartiments veïnals, i els aprovaven únicament en aquells casos en que Diputació argumentés en el seu informe que les Corporacions locals no disposaven d'altres mitjans per costejar les despeses fruit de les seves obligacions municipals¹²⁷⁵.

Els repartiments veïnals s'havien d'adaptar a allò establert en la Constitució, Lleis i Instruccions, notificant-los als veïns perquè els satisfessin i poguessin fer les pertinents reclamacions en cas de disconformitat¹²⁷⁶.

4.3.1.5. *Impost sobre la carn*

L'Ajuntament exigia 3 pessetes per cada porc que es matava amb la finalitat de vendre'l. Alguns veïns van presentar un recurs contra

¹²⁷⁴ Decret 29 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 560), art. 5.

¹²⁷⁵ Ordre de 25 de maig de 1822 (Col.lecció IX, 172).

¹²⁷⁶ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 47.

l'Ajuntament per aquesta pràctica davant del Govern superior polític el qual va requerir a la Corporació que presentés l'Ordre que segons ells els legitimava a aquesta contribució¹²⁷⁷.

4.3.1.6. *Alienació de finques de propis o establiments de beneficència*

El Decret de 29 de juny de 1822 regulà que en cas de necessitat es podria alienar, permutar o realitzar una dació en cens d'una finca de propis, la Diputació elaboraria el corresponent informe que enviaria al Govern qui tenia potestat per resoldre¹²⁷⁸. En canvi, en la Instrucció del vint-i-tres, el legislador atribuïa a la Diputació la facultat de poder autoritzar la venda, permuta, dació a cens, o qualsevol altra alienació de les finques de propis o dels establiments municipals de beneficència¹²⁷⁹. Podríem veure una descentralització en aquest punt. Se'n van vendre diverses durant aquest període per poder fer front als deutes i despeses.

4.3.2. **Despeses**

S'havia de fer front a les despeses mitjançant els propis i arbitris de cada població¹²⁸⁰. La Constitució establí que si l'Ajuntament necessitava, per raó de "*obras ú objetos de utilidad comun*", emprar arbitris per no ésser suficient els cabals de propis, era preceptiu el consentiment de les Corts

¹²⁷⁷ AMV Correspondència 1820-1821, 29 de desembre de 1821.

¹²⁷⁸ Decret CXX de 29 de juny de 1822 (Col·lecció IX, 560), art. 7.

¹²⁷⁹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 104 "*Las Diputaciones provinciales podrán conceder permiso para la venta, permuta, dacion o censo ú otra enagenacion de las fincas de los Propios ó de los pueblos, ó de establecimientos municipales ó provinciales de beneficencia, instruyendo sobre ello el debido expediente con audiencia de los Ayuntamientos y Juntas respectivas, y haciendo constar la utilidad ó conveniencia de que se verifique la enagenacion*".

¹²⁸⁰ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 30.

que obtindrien per via de la Diputació. En el supòsit que es tractés d'una qüestió urgent, l'Ajuntament podia utilitzar l'arbitri de forma interina sempre i quan hagués obtingut el consentiment de la Diputació, mentre s'estava a l'espera de l'aprovació definitiva de les Corts¹²⁸¹.

El legislador va preveure situacions diverses en les que la Corporació es podia trobar amb dificultats per poder sufragar les despeses que analitzarem a continuació.

Amb la promulgació de la Instrucció de 1813, es produí una novetat en relació al text constitucional, es va introduir la figura del cap polític, que actuava en aquest punt d'intermediari entre l'Ajuntament i la Diputació. Si l'Ajuntament necessitava per despeses públiques d'utilitat comú, d'una summa superior a la prèviament fixada del fons de propis i arbitris, s'havia d'acudir al cap polític exposant-li la importància de la despesa i aquest ho notificava a la Diputació¹²⁸².

La regulació del text constitucional en aquesta matèria va propiciar múltiples sol·licituds presentades per part de les Corporacions municipals amb el propòsit de que els hi aprovessin els arbitris proposats per poder cobrir les despeses sorgides de la pròpia gestió de les seves atribucions. Les Corts no tenien temps material per resoldre de cap manera, tot aquest allau d'expedients municipals, finalment, amb l'objectiu de cercar una solució, adquirir més fluïdesa en la resolució d'aquestes sol·licituds, i no obstaculitzar més l'activitat diària dels ens locals, les Corts acordaren mitjançant, una Ordre el 25 de juny de 1821 establir la possibilitat dels Ajuntaments d'emprar, de nou, impostos indirectes. Va atorgar a les Diputacions la facultat de poder autoritzar interinament arbitris als

¹²⁸¹ Constitució Espanyola de 1812, art. 322, sobre la creació d'arbitris, veure apartat ingressos propis i arbitris.

¹²⁸² Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art. XI.

pobles¹²⁸³, que fossin les Diputacions, de conformitat amb la potestat que els hi concedia l'art. 322 de la Constitució, que consentissin als Ajuntaments que empresin interinament l'arbitri de balances¹²⁸⁴ així com també els hi estava permès gravar amb impostos els béns de consum, sempre i quan, la Diputació estigués convençuda, després d'haver examinat un expedient informatiu, de que fos peremptori l'assumpte al que es destinaven aquests arbitris, i al mateix temps es trobessin davant de l'arbitri que impliqués un menor gravamen. La impossibilitat real d'aplicabilitat de l'art. 322 de la Constitució, en la que s'atorgava la potestat de forma unilateral a les Corts per l'aprovació de la creació de nous arbitris, la qüestió de sobre quins productes podien imposar-se aquests arbitris, es va deixar a criteri discrecional de les Diputacions. Carmen García considera que l'Ordre de 25 de juny de 1821 autoritzava a la Diputació l'aprovació de nous impostos indirectes sobre el consum (sol·licitats per les entitats locals, per tal de que poguessin fer front a les seves despeses) sense necessitat de posterior sanció de les Corts¹²⁸⁵. No compartim aquesta interpretació, doncs, en l'articulat d'aquesta Ordre no es regula aquest aspecte, ans el contrari, estableix explícitament que "...las

¹²⁸³ Ordre 25 de juny de 1821 (Col·lecció VII, 1) sota la rúbrica, "*Declarando que las Diputaciones provinciales pueden consentir que los Ayuntamientos graven á sus pueblos con ciertos impuestos, cuando su objeto sea urgente*", "*Las Córtes... se han servido resolver ..que las Diputaciones provinciales..en uso de sus facultades que le concede el artículo 322 de la Constitución, pueden consentir que los Ayuntamientos interinamente usen del arbitrio de fiel medidor, y el de gravar con impuestos los objetos de consumo para sus gastos municipales, en el único caso de estar convencidas las mismas Diputaciones por vista de expediente instruido de ser urgente el objeto á que se destinen dichos arbitrios, y de no haber otros de menos gravosos...*"

¹²⁸⁴ En castellà "*Fiel medidor*".

¹²⁸⁵ Segons Carmen GARCÍA el 21 de Juny de 1821 s'aprovà una norma jurídica, l'autora fa referència al vocable genèric de "Llei", en la que s'autoritzava interinament l'ús d'aquells arbitris sol·licitats pels pobles amb la mera aprovació de les Corts sense l'exigència de que fossin sancionats per les Corts. Aquesta norma jurídica no l'hem trobat i, creiem que es tracta d'un error de l'autora, que volia dir 25 i no 21 de juny de 1821, ja que ella mateixa afirma que en les pàgines precedents ja ha parlat d'aquesta "Llei", quan en realitat, el que ha fet és parlar de l'Ordre de 25 de juny.

Diputaciones provinciales, en uso de la facultad que les concede el artículo 322 de la Constitución...", i aquest article constitucional estableix explícitament que la resolució de les Corts és preceptiva, fins i tot, en els casos d'urgència, però que la Diputació podia aprovar interinament un arbitri, sempre i quan, estigués convençuda de la urgència de la despesa¹²⁸⁶.

A continuació García, afirma que amb la Instrucció de 1823 es retornà a la situació anterior. En la línia del que acabem d'argumentar, divergim de l'autora també en aquest punt, ja que no es pot tornar a una situació de la qual mai s'havia sortit. Una altra cosa, molt diferent, és que a la pràctica, aquest article no es complís, per poc realista, ja que hauria suposat un allau de sol·licituds enviades a les Corts que haurien provocat un col·lapse en el funcionament diari d'aquest organisme central. García afirma, i aquí sí que hi estem plenament d'acord, que la Instrucció del vint-i-tres va suavitzar el fort control de les Corts perfilat a Cadis, ja que en aquells supòsits, en que la creació d'un nou arbitri, no impliqués, en cap cas, un esforç monetari per cada veí superior als 10 reals, la sanció de les Corts seria un mer formalisme, no en canvi, si l'import era superior, que a més s'havia de fer arribar a les Corts a través del Govern¹²⁸⁷. Se'ns escapa la raó per la qual la Diputació no podia fer arribar l'informe directament el Congrés, com havia fet fins aquell moment i tal com es desprenia de la Constitució, i, s'introduí

¹²⁸⁶ Constitució Espanyola de 1812, art. 322, "...*En el caso de ser urgente la obra ú objeto á que se detinen, podrán los Ayuntamientos usar interinamente de ellos con el consentimiento de la misma diputacion, mientras recae la resolucion de las Córtes...*"

¹²⁸⁷ Carmen GARCÍA GARCÍA, *La crisis...* op. cit, pp. 441-442; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 98 "*Para obtener la aprobación de las Córtes, se observará, que si la facultad concedida por la Diputacion provincial no excediere de tantos diez reales vellon cuantos sean los vecinos del pueblo, dicha Diputacion dará cuenta al Congreso por medio de un extracto sucinto que remitirá en los primeros dias del mes de Marzo, comprendiendo en él todos los casos que hayan ocurrido; pero si la facultad escediese de la proporcion indicada, acompañará el expediente original, remitiendo asi este, como el extracto referido por medio del Gobierno, que lo pasará á las Córtes con su informe*".

la intervenció del Govern com a figura intermediària entre la Corporació provincial i les Corts.

No obstant que la promulgació de l'Ordre de 25 de juny de 1821, semblava millorar considerablement la situació, el cert és que les Corts seguiren rebent queixes que mostraven insatisfacció, fet que originà , la promulgació d' una nova Ordre de data 11 de juny de 1822 en la que s'autoritzava que la Diputació de Toledo pogués ratificar interinament els pressupostos de despeses municipals dels pobles de la seva província, així com també els arbitris i repartiments veïnals, en aquells supòsits en que fos necessari per cobrir les despeses, amb el requisit imprescindible de remetre prèviament a les Corts un expedient on es detallés la situació. Aquesta Ordre va ésser el resultat d'una exposició que li havia fet arribar a les Corts la referida Diputació al·legant la insuficiència d'operativitat de la normativa que venia regulant la situació fins aquell moment,és a dir, l' Ordre de 25 de juny de 1821. I aquesta Ordre obria pas a que la resta de Diputacions poguessin actuar de la mateixa manera.

En la Instrucció de 1823, en relació a la Instrucció de 1813, va desaparèixer l'actuació del cap polític com a intermediari. Els Ajuntaments podien proposar la creació de nous arbitris directament la Diputació¹²⁸⁸, i s'amplià el contingut, afegint-hi que, a part de sol·licitar arbitris nous, també podrien demanar repartiments veïnals¹²⁸⁹. Aquesta Instrucció ens aclareix

¹²⁸⁸ Decreto CXX de 29 de junio de 1822 (Col.lecció IX, 561), art. 1; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 30.

¹²⁸⁹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 96.

què entenia per urgent el legislador¹²⁹⁰, així com també les condicions que es requerien per obtenir l'aprovació de les Corts¹²⁹¹.

En la Instrucció del vint-i-tres, la regulació de les despeses, sofrí modificacions rellevants. Un primer supòsit, feia referència a aquells casos en que la vàlua per la realització d'una determinada despesa pública fos superior a la que inicialment se li havia assignat en l'aprovació del pressupost municipal. En aquests casos, l' Ajuntament havia de prendre l'acord oportú un cop hagués seguit els mateixos tràmits assenyalats per la deliberació dels pressupostos¹²⁹², i havia de fer arribar aquest afer als síndics perquè donessin la seva estimació per escrit¹²⁹³. El legislador va establir dos procediments a seguir segons la quantia de la despesa:

El primer procediment, era aplicable únicament en aquells casos en que no es sobrepassés la suma de tantes pessetes com nombre de veïns formessin aquella població, i ensems, es requeria que els síndics donessin la seva conformitat a allò acordat per la Corporació municipal. Si es donaven aquestes dues circumstàncies, es podia procedir a la despesa simplement posant-ho en coneixement de la Diputació. En el supòsit que

¹²⁹⁰ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 97: "*Se entenderá urgente la obra ú objeto de que se trate, siempre que sea relativo á las cargas municipales ordinarias de los pueblos, á obras cuya pronta ejecucion sea notoriamente útil, á la reparacion ó continuacion de otra que deba ser mas costosa si se retarda, y á otros fines que no den espera, ó en que pueda haber perjuicio en caso de dilacion*".

¹²⁹¹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 98: "*Para obtener la aprobacion de las Córtes se observará, que si la facultad concedida por la Diputacion provincial no excediere de tantos diez reales vellon cuantos sean los vecinos del pueblo, dicha Diputacion dará cuenta al Congreso por medio de un extracto sucinto que remitirá en los primeros dias del mes de Marzo, comprendiendo en él todos los casos que hayan ocurrido; pero si la facultad excediese de la proporcion indicada, acompañará el expediente original, remitiendo asi este, como el extracto referido por medio del Gobierno, que lo pasará á las Córtes con su informe*".

¹²⁹² Veure inici de l'apartat dels pressupostos.

¹²⁹³ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 33 "*gastos públicos y objetos de utilidad común*".

es produís alguns tipus de reclamació davant de la Diputació, n'eren responsables els regidors, alcaldes i síndics¹²⁹⁴. Entrava en joc la ficció jurídica com si es tractés d'una qüestió de caràcter urgent *"la obra u objetos a que se destinen los arbitrios"*, i com si la Diputació hagués atorgat el seu consentiment amb caràcter d'interinitat, mentre s'esperava la resolució definitiva emesa per les Corts¹²⁹⁵.

El segon procediment, es reservava per aquells casos en que s'ultrapassava l' import detallat en el paràgraf anterior, o també en tots aquells altres casos en que, tot i no sobrepassar el cost, els síndics haguessin expressat la seva disconformitat amb l'acord pres per l'Ajuntament. Aleshores, la Corporació no tenia potestat per decidir, era preceptiva la intervenció de la Diputació¹²⁹⁶, la qual, podia, posant-ho en coneixement del Govern, conferir-li poder de disposar de la quantitat que sol·licités del fons de propis i arbitris¹²⁹⁷.

Un altre supòsit, tenia lloc en aquells casos en que les despeses originades per obres públiques d'utilitat comú, no es podien costejar amb els fons de propis i arbitris aprovats, per ésser insuficients. S'havia de buscar la solució que comportés un gravamen menor¹²⁹⁸. En la Instrucció del tretze únicament es feia referència a despeses per obres públiques i en canvi, en la Instrucció del vint-i-tres s'amplià l'àmbit a qualsevol despesa d'utilitat comú. S'emprava la publicitat descrita en l' art. 31 de la

¹²⁹⁴ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 34.

¹²⁹⁵ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 37.

¹²⁹⁶ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 35.

¹²⁹⁷ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 95.

¹²⁹⁸ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art. XII que es remet a la Constitució; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 36 *"En el caso de que las obras públicas ó gastos de utilidad común exijan mas fondos que los que produzcan los Propios y Arbitrios aprobados, se tratará asi de la necesidad ó utilidad del gasto, como del arbitrio ó arbitrios menos gravosos de que se pueda usar..."*

Instrucció de 1823 de la qual ja hem parlat prèviament. La resolució adoptada per l'Ajuntament es remetia als síndics, els quals emetien un dictamen per escrit¹²⁹⁹.

Els ens locals podien emprar una part dels ingressos dels propis i arbitris no previstos en el pressupost anual "*hasta la cantidad que les está permitido*" però no determinava quina era aquesta quantitat. La Diputació tenia potestat per resoldre allò que considerés oportú¹³⁰⁰.

4.3.2.1. *Distribució de les despeses*

Segons Sánchez Carcelén, en general, l'ensenyament representava una quarta part de les despeses; sanitat i beneficència una dècima part¹³⁰¹.

Salaris

La Diputació ordenà que la Corporació procedís al pagament de les dues mensualitats que devia al tinent visitador de "Montes" i, que ho fes efectiu del fons de propis¹³⁰². Aprovà també que el salari dels vereders estigués a càrrec de tot el partit, així com també, les despeses d'escriptori de l'alcalde¹³⁰³.

¹²⁹⁹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 36. En el primer supòsit el legislador utilitza el vocable "*gastos públicos y objetos de utilidad común*" (art. 33) i en el segon supòsit el terme "*obras públicas ó gastos de utilidad común*". Creiem que els utilitza com a sinònims.

¹³⁰⁰ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 100.

¹³⁰¹ Antoni SÁNCHEZ CARCELÉN, "La crisis...", op. cit. p. 2. La documentació sobre aquest tema és abundant, però nosaltres no hem entrat a analitzar el seu contingut pendent de classificació i catalogació per a un posterior estudi.

¹³⁰² AMV Correspondència 1820-1821, 23 d'octubre de 1820.

¹³⁰³ AMV Correspondència 1820-1821, 23 d'agost de 1821, La Diputació considerava que eren indispensables perquè feien possible que les ordres que havien de circular els alcaldes cap de partit arribessin a tots els Ajuntaments

Els salaris dels jutges de primera instància havien d'ésser pagats pels pobles dels propis o a través d'altres mitjans¹³⁰⁴.

Les Corts decretaren el juny de 1821 el pressupost de despeses per l'any econòmic(1 de juliol de 1821 a 30 de juny de 1822) i establiren que els sous dels alcaids de presons i altres empleats en les presons, reparació d'edificis de presons i Audiència, execució i conducció de presos, manutenció de presos, infermeries, etc. estarien a càrrec del govern econòmic i polític dels pobles, i per tant els seus Ajuntaments eren els que havien de tenir cura d'aquestes despeses i en cap cas les havia d'assumir l'Audiència.

També havien de pagar 689 reals pels 10.600 passaports que els hi havia lliurat el cap superior polític a través de l' alcalde primer¹³⁰⁵.

La Diputació sol·licità que els Ajuntaments li tramitessin els seus pressupostos "figurando en él, y en la clase de salarios, la cantidad de 6000 r. anuales al secretario del Ayuntamiento"¹³⁰⁶.

S'havien de pagar els salaris dels dependents i del secretari.

Despeses Església

En els municipis, les quantitats destinades a fer front a les despeses de les festivitats religioses i ajudes al clergat eren força considerables sense arribar a ésser molt elevades. S'ha de tenir present que un terç de l'any

amb la màxima celeritat possible. En el Llibre d'actes de la sessió de 24-8-1821 es comunicà la resolució de la Diputació sobre el salari dels vereders.

¹³⁰⁴ Ordre 25 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 453).

¹³⁰⁵ AMV Correspondència 1820-1821, 24 de novembre de 1820.

¹³⁰⁶ AMV Correspondència 1822-1823, 6 de març de 1823.

era festiu i s'entrellaçaven elements eclesiàstics amb profans. La cera acostumava a ésser la remesa més prominent dins de les despeses d'aquesta categoria. Les dificultats financeres aconsellaven retallar les despeses d'aquest tipus¹³⁰⁷. Amb l'objectiu de retallar la despesa municipal conseqüència de la forta crisi que es patia, el legislador promulgà aquestes normes jurídiques.

L'Ordre de 6 de maig de 1822 limità les despeses que es podien realitzar sobre les festivitats religioses. Es prohibiren els refrescs i altres presents que es lliuraven en les festes o solemnitats eclesiàstiques tant per part dels Ajuntaments, com pels majordoms o qualsevol altre individu que tingués la prerrogativa de pagar despeses a la seva costa o d'algun fons públic¹³⁰⁸. Així com també es va prohibir realitzar per part de la Corporació local qualsevol classe de col·lecta amb el propòsit de sufragar qualsevol despesa de les funcions de l'Església¹³⁰⁹ i que l'ens municipal requerís almoïna amb la finalitat de sufragar les despeses de les funcions de l'Església¹³¹⁰.

S'aprovà que les despeses de l'Església referents a aquestes celebracions solemnes en que hi hagués de col·laborar l'Ajuntament amb la partida dels fons municipals, o les confraries, majordoms o altres veïns es fixés una taxa resultat de l'acord entre el prelat diocesà de conformitat amb el cap polític, havent escoltat amb anterioritat al rector, sense possibilitat d'extralimitar-se en la quantitat determinada¹³¹¹.

¹³⁰⁷ Carmen GARCÍA GARCÍA, *La crisis...*, op. cit. pp.88 ss.

¹³⁰⁸ Ordre 6 de maig de 1822 (Col.lecció IX, 209) "*Se prohíbe á los Ayuntamientos, mayordomos y otras personas pagar á su costa ó de los fondos públicos refrescos y otros obsequios con motivo de fiestas eclesiásticas; así como tambien el hacer aquellos cuestaciones para gastos de iglesia*" , art. 1.

¹³⁰⁹ Ordre 6 de maig de 1822 (Col.lecció IX, 209), art. 1.

¹³¹⁰ Ordre 6 de maig de 1822 (Col.lecció IX 209), art. 3.

¹³¹¹ Ordre 6 de maig de 1822 (Col.lecció IX, 209), art. 2.

Pocs dies més tard, s'aprovà una altra Ordre insistint en el mateix tema, i així s'establí que únicament es pagarien dels fons de propis i arbitris les celebracions de l'Església del dia de Corpus, l'aniversari de la Constitució el 12 de març i la dels Patrons de cada poble a elecció d'aquests. Les Corts informaren que havien arribat a prendre aquesta decisió coneixedores de l'esforç econòmic que els hi suposava als veïns haver de fer front a les càrregues oneroses de les celebracions dels pobles¹³¹².

S'acordà que es satisfessin dels fons de propis i arbitris la cera de la cerimònia de Corpus, exclusivament en aquells pobles que tenien el costum de fer-ho¹³¹³. La cera que s'havia d'emprar en la resta de celebracions religioses havia d'ésser sufragada per les fàbriques de les esglésies¹³¹⁴.

Despeses extraordinàries

En la sessió ordinària del consistori vigatà del dia 17 de març de l'any 1820 es resolgué examinar la quantitat que des de principis d'any s'havia gastat de la partida senyalada en despeses extraordinàries¹³¹⁵.

4.4. COMPTES

Segons la Constitució, l'Ajuntament tenia l'obligació de retre comptes, anualment, del cabal públic que s'hagués recaptat o invertit a la Diputació¹³¹⁶.

¹³¹² Ordre 14 de maig de 1822 (Col.lecció IX, 140), art. 1.

¹³¹³ Ordre 14 de maig de 1822 (Col.lecció IX, 140), art. 2.

¹³¹⁴ Ordre 14 de maig de 1822 (Col.lecció IX, 140), art. 4.

¹³¹⁵ AMV Llibre d'actes, sessió 17-3-20.

¹³¹⁶ Constitució Espanyola de 1812, art. 323 *"Los Ayuntamientos desempeñarán*

El Decret de 29 de juny de 1822 establí que els Ajuntaments havien de presentar a les Diputacions els comptes de les despeses públiques durant el mes de gener¹³¹⁷.

L'Ajuntament, en la seva sessió de 28 de març de 1820, pretenia mostrar amb claredat i transparència l'estat de l'administració pública de totes les branques en que s'havia conclòs que es liquidessin els comptes. S'establí una Comissió per realitzar aquesta tasca i es designaren alguns regidors¹³¹⁸. El cert és, però, que no tornem a trobar cap altra sessió, ni amb anterioritat ni amb posterioritat a aquest data, en que es torni a mostrar la preocupació per la persecució de la transparència en els comptes de la ciutat.

Qualsevol poble podia presentar una queixa o reclamació sobre els comptes a la Diputació. Aquesta examinava i esmenava els possibles errors dels comptes i ho remetia al cap polític, a fi de que els aprovés. La Corporació provincial havia de donar el seu vistiplau si eren conforme a les disposicions legals i, finalment s'enviaven al cap polític perquè els aprovés en nom del Govern¹³¹⁹. Després trametia els comptes al Govern perquè en tingués coneixement¹³²⁰. En el cas que la Diputació i el cap

todos estos encargos baxo la inspeccion de la diputacion provincial, á quien rendirán cuentas justificada cada año de los caudales públicos que hayan recaudado é invertido".

¹³¹⁷ Decret CXX de 29 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 560), art. 2.

¹³¹⁸ AMV Llibre d'actes, sessió 28-3-1820.

¹³¹⁹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 107, 108: *"Verificada esta, volverán las cuentas á la Diputacion, que formará un finiquito general, comprensivo de todas las de los pueblos de la provincia; y lo remitirá al gefe político, para que este, hecha la anotacion conveniente en un registro, que se llevará en su Secretaría, lo dirija al Gobierno para su conocimiento y para los demas efectos que puedan convenir"*, art. 109 *"En el finiquito general deberán constar la aprobacion superior y el visto bueno de la Diputacion provincial, con expresion de los caudales sobrantes que queden en arcas en cada pueblo"*, art. 266.

¹³²⁰ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 108.

polític tinguessin una opinió dispar haurien d'elaborar, ambdues institucions, un informe raonat que es remetria al Govern¹³²¹.

Sánchez- Arcilla és del parer que la Instrucció del Trienni liberal, en comptes d'enfortir el poder de les atribucions de la Diputació, el que pretenia era "*dejar bien clara su inspiración centralista*", ja que, en realitat, les Diputacions seguien tenint únicament la possibilitat de donar el seu vistiplau als comptes municipals, però en cap cas les seves facultats podien anar més enllà. A més a més, s'introduí una novetat important, i és que, mentre el 1813, si sorgia algun inconvenient en l'aprovació dels comptes, el cap polític consultava al Govern, el 1823, la resolució final, en cas de divergència entre els informes, que han de ser raonats, de la Diputació i del cap polític, l'aprovació requeia en mans del Govern¹³²².

La Diputació podia acordar que aquells deutes incobrables per part de l'Ajuntament per insolvència dels deutors o per desconèixer qui eren els titulars del deute, fossin separats dels comptes corrents¹³²³.

4.5. CONTRIBUCIONS PROVINCIALS SOBRE PROPIS

En la Instrucció de 1813 s'establí que l'excedent dels rendiments dels propis i arbitris, un cop satisfetes les necessitats dels pobles, aniria a la

¹³²¹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 266. El Cap polític aprovava no solament els comptes de propis, arbitris sinó també els dels graners comunals "*y demás fondos comunes de los pueblos*".

¹³²² SÁNCHEZ-ARCILLA BERNAL, "Los antecedentes...", op. cit. p. 231.

¹³²³ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 102 "*...dejando de ponerlas entrada por salida, sin perjuicio de practicar todas las diligencias oportunas para que se verifique el pago si variasen las circunstancias indicadas. Lo dispuesto en este artículo se entiende con las deudas pendientes hasta el día, porque en lo sucesivo no deberá haber tales atrasos que no puedan cobrarse*".

Diputació per costejar les despeses de les obres públiques de la província¹³²⁴.

Al novembre de 1820 s'acordà que el 10% sobre propis, concedits per la reparació de camins i obres públiques de les províncies, s'entengués respecte d'allò que els pobles tinguessin meritats "*por los productos del año anterior y por los atrasos que adeuden por este género de impuestos*"¹³²⁵.

La Instrucció de 1823 establia que s'havia de remetre a la Diputació el deu per cent de la summa que es recaptava sobre els productes de propis, amb la finalitat de fer front a les despeses originades per les obres públiques de la província i els establiments de beneficència¹³²⁶. Per la conservació o construcció d'obres de la província, la Diputació utilitzava el cinc per cent "*destinado á este fin sobre los productos de Propios*"¹³²⁷.

Un dels recàrrecs més gravosos a que havien de fer front els pobles era pagar a les diputacions provincials el 17% de propis, acompanyat del 2% de talles i de l'1'5 per les dietes dels diputats de Corts, en total un 20,5% que augmentà fins el 21% quan se suspengué l' impost de sanitat¹³²⁸.

Es conserven diversos documents on l'Ajuntament, demanava a la Diputació la condonació de les summes que devien per raó del 17% dels

¹³²⁴ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. II, art. X.

¹³²⁵ Decret LXXII 8 de novembr de 1820 (Col.lecció VI, 312).

¹³²⁶ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 44 i 45 "*Para que sea efectivo el apronto del diez por ciento, deben tener entendido los Ayuntamientos que se adeuda de todas y de cada una de las cantidades que se recauden únicamente por los productos de propios; de consiguiente, que cobrada una partida, solo pueden disponer de sus nueve décimas partes, quedando reservada la restante, y responsables con sus propios bienes los Capitulares que libren mas de aquellas*".

¹³²⁷ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 114.

¹³²⁸ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit., p. 398.

propis. A tall d'exemple, l'Ajuntament sol·licità a la Diputació la condonació dels deutes per impagament del 17% dels propis i arbitris dels anys 1818 i següents. La Corporació provincial va transmetre aquesta demanda al Comptador principal de propis que estudià els antecedents del cas, i va poder comprovar que el suprimit Consell de Castella, amb dates de 27 d'agost de 1817 i de 26 de setembre de 1818, havia concedit permís a l'Ajuntament de Vic per emprar els sobrants de propis i arbitris per continuar les obres de les canonades en una font pública. En base a aquest esdeveniment, la Diputació desestimà la demanda de la Corporació local de que se l'eximís del pagament del 17% i dels altres impostos de l'any 1818 i següents. Per tant, havia de satisfer el deute que havia contret al delegat del partit¹³²⁹.

El juny de 1821, l'Ajuntament envià una carta a la Intendència de l'exèrcit sol·licitant que deixessin d'exigir el 17% de propis "*hasta cubrir la cantidad designada por el abasto de aguas a esa ciudad, está fundada en la entrega de los sobrantes de aquellos en la tesoreria de Hacienda pública...*" La Intendència li respongué que no tenia competències per resoldre i que s'havia de dirigir a la Diputació¹³³⁰.

Els dipositaris de la Diputació reclamaven a l'Ajuntament de Vic "*el pronto pago de los que faltan a pagar*" el 17% dels propis i demás impostos¹³³¹.

¹³²⁹ AMV Correspondència 1820-1821, 30 de juny de 1821 "*...que el Consejo de Castilla concedió el permiso para emplear los sobrantes de propios y arbitrios para las citadas obras...que resulten después de cubiertas sus cargas y obligaciones...y siendo la satisfacción del 17% una carga de las más privilegiadas y que debe pagarse con preferencia a cualquier otra, puede V. servirse mandar al Ayuntamiento de la ciudad de Vich, satisfaga al Sr. Delegado de aquel Partido (de Intendencia) lo que le corresponde en la relación de pago que V. le envió...*"

¹³³⁰ AMV Correspondència 1820-1821, 9 de juny de 1821.

¹³³¹ AMV Correspondència 1820-1821, 20 juliol de 1821.

A Vic no havien pagat la contribució de propis de l'any 1821, i la Diputació, cansada ja d'haver reiterat que es fes efectiu el seu compliment sense haver obtingut cap efecte, ordenà que paguessin immediatament o en contrapartida "*se practicarà la exacción en los términos que se estimen oportunos, satisfaciendo V. y su secretario mancomunadamente y de bienes propios el exceso que pueda resultar, además de la multa que previene la circular 1 julio último y 14 de diciembre último...*"¹³³².

La Reial ordre de 8 de febrer de 1822 exigia als pobles el pagament dels impostos dels propis i arbitris en el termini de 30 dies sota pena de 100 lliures. El setembre del mateix any, el cap polític interí demanà a les Diputacions "*que en atencion a las circunstancias...se suspendan los apremios a los Ayuntamientos morosos...*" i aquesta acceptà¹³³³.

Les Corts condonaren als pobles el deute que els hi restava pendent del pagament del 17% dels productes de propis corresponents als anys de 1807 fins a 1813, ja que aquests els havien invertit amb el subministrament de les tropes i amb altres fins públics amb caràcter d'urgència¹³³⁴.

Molts pobles devien el pagament de la contribució general del 17% dels propis i les talles de l'any 1818 i sanitat dels anys 1820 i 1821, malgrat les reiterades reclamacions del seu cobrament per part del les autoritats

¹³³² AMV Correspondència 1822-1823, 26 de gener de 1822.

¹³³³ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució*, op. cit., pp. 398-400.

¹³³⁴ Decret 26 de març de 1822, (Colecció IX, 34) arts. 1, 2 i 3 "*No tendrá lugar la remision ó perdon en aquella ó aquellas cuentas en que resultare que el contingente del 17 por 100 debe existir en poder de los segundos contribuyentes*".

competents, a Vic a més a més, devien l'1,5 % i les dietes dels diputats a Corts¹³³⁵.

La Diputació reclamà el cobrament del percentatge de propis i arbitris dels anys 1819-1820 i, afirmà que en cas d'incompliment, si era necessari, feria servir tots els recursos de que disposava, fins i tot, el constrenyiment militar¹³³⁶.

4.6. REPARTIMENT I RECAPTACIÓ DE LES CONTRIBUCIONS ESTATALS

La Constitució atorgava a les Corts les atribucions més importants en tema de contribucions establint que "*Las Córtes establecerán ó confirmarán anualmente las contribuciones, sean directas ó indirectas, generales, provinciales ó municipales...*"¹³³⁷.

Un cop les Corts haguessin efectuat el repartiment de les contribucions que havien d'aportar cada una de les províncies, l'intendent havia de determinar la quota contributiva de cada població. Ho havia de notificar a cada un dels pobles, però prèviament, es requeria l'aprovació de la Diputació, la qual havia d'examinar si s'havia fet un repartiment equitatiu i just¹³³⁸. Com podem observar, les Instruccions atribuïen a l'intendent un paper destacable en matèria de contribucions, no obstant, la Diputació tenia sempre l'última paraula, i únicament atorgava el seu vistiplau si considerava la quota assenyalada justa i equitativa¹³³⁹.

¹³³⁵ AMV Correspondència 1820-1821, 15 de juny de 1821.

¹³³⁶ AMV Correspondència 1822-1823, 2 d'abril de 1823.

¹³³⁷ Constitució Espanyola de 1812, art. 338.

¹³³⁸ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. II, art. II; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 88,89; Decret XCIII de 27 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 493), art. 4.

¹³³⁹ Decret de 27 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 493), art. 2.

A l'Ajuntament li corresponia realitzar el repartiment i recaptació de les contribucions entre els veïns independentment de que aquestes fossin nacionals o provincials. Es portaven a terme mitjançant el protocol establert en les disposicions legals. Les contribucions recaptades s'havien de trametre a la tresoreria que correspongués¹³⁴⁰.

L'intendent havia de tenir cura de que els Ajuntaments executessin el repartiment i la recaptació de les contribucions¹³⁴¹. Tenia potestat per actuar de forma coercitiva contra l'Ajuntament, per via d'urgència, en aquesta matèria. Encara que en determinats casos pogués actuar directament contra els particulars, allò habitual, era que fos l'Ajuntament el que procedís contra aquests darrers. També imposava multes als alcaldes o Ajuntaments que dilatessin els procediments¹³⁴².

¹³⁴⁰ Constitució Espanyola de 1812, art. 321.4; Les Instruccions es remeten a la Constitució i a les lleis i Instruccions en aquesta matèria com també en els repartiments veïnals. Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art. XIII; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 47; L'ordre del 8 de novembre de 1820 (Col.lecció VI,) aclareix que els procuradors síndics són competents en aquest àmbit, de la mateixa manera que la resta d'individus de l'Ajuntament.

¹³⁴¹ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap.II, art. II; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 89.

¹³⁴² Decret XCIII de 27 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 493), art. 5 "*La accion de apremio de los intendentes será contra los Ayuntamientos, y estos la tendrán contra los contribuyentes; pero podrán tambien aquellos dirigirla contra los últimos en los términos que se dirán siempre que sea necesario*"; art. 6 "*...extendiendo la facultad de los intendentes á poder multar á los alcaldes ó Ayuntamientos que nieguen ó dilaten el cumplimiento á sus despachos, y á hacer efectivas las multas, asi como las costas de los apremios. Cuando estos apremios no sean suficientes para cubrirle, ó no se hayan presentado postores á la compra de ellos, se usarán apremios militares, mantenidos á costa de los pueblos y de las Justicias y Ayuntamientos por mitad*"; art. 7 "*Los apremios, vencidos que sean los plazos, se despacharán irremisiblemente, y se procurará tener menos consideracion con los pueblos que adeuden mayor suma, empezando siempre dichos apremios por los Ayuntamientos de las capitales de provincia, para que se verifique que ningun pueblo de ella los sufra sin que la capital lo esté sufriendo. El mismo orden se guardará en los apremios militares*"; art. 8 " *Cuando estos apremios militares se despachen para cualquier pueblo, la accion de los intendentes contra los vecinos es solo para el pago de dietas á la tropa. Esta accion se entenderá solamente con los morosos*

La Diputació resolvia les queixes *"de agravios de partido á partido y de pueblo á pueblo, sin suspender el pago de lo repartido"*. Així com també, tenia potestat per intervenir i reclamar al Govern els danys que patissin els pobles quan els intendants no ho haguessin resolt, *"usando de este derecho de protección hasta ante las Córtes; pero sin emabarazar el curso de las providencias del Gefe de Hacienda"*¹³⁴³.

En canvi, si la reclamació presentada pels pobles o individus era sobre qualsevol altre aspecte, eren l'intendent o el Govern qui tenien potestat per resoldre¹³⁴⁴.

El repartiment de les quotes contributives entre els pobles, fou l'altre gran cavall de batalla en matèria d'hisenda. A través de diversos estudis que s'han portat a terme en alguns municipis catalans, les conclusions convergeixen en un mateix punt: que foren les poblacions, basades essencialment en l'activitat productiva de l'agricultura, les que resultaren més perjudicades. Millorar la distribució de les quotes era complexa, fonamentalment per l'absència d'una bona estadística¹³⁴⁵.

En el primer any econòmic (1820-1821) el repartiment de les contribucions entre els pobles i els veïns de cada població es va realitzar prenent com a base el cadastre de 1817. Perjudicant aquelles poblacions

en el pago de las contribuciones; pues las demas gestiones, relativas á que este apremio produzca su efecto, serán de obligación de los Ayuntamientos, como los únicos habilitados para percibir el cupo de mano del contribuyente y responsables á la remesa y entrega del dinero en la Tesorería".

¹³⁴³ Decret XCIII de 27 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 493), art. 4.

¹³⁴⁴ Decret XCIII de 27 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 493), art.4 *"...los pueblos y individuos, si tuvieren que reclamar acerca de ella [la cobranza], deberán hacerlo á los intendants, ó al gobierno para su conducto"*.

¹³⁴⁵ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...op. cit.*, p.342; Jaume TORRAS, *Liberalismo...op. cit.*

que tenien com activitat productiva principal l'agricultura, com acabem de veure¹³⁴⁶.

El repartiment de les contribucions entre els veïns dins de cada un dels municipis, era l'altre punt polèmic, font de múltiples enfrontaments¹³⁴⁷.

Durant el segon any econòmic, al maig de 1822, les diverses Diputacions provincials de Catalunya demanaren que es fessin nous repartiments. Concretament la de Barcelona manifestà "... *La contribución de consumos debe repartirse entre los individuos del pueblo a medida de lo más o menos que cada familia consume, y que como es regular que el más rico consume más... debe contribuir más que otro...*"¹³⁴⁸.

4.6.1. CONTRIBUTIÓ DIRECTA

Durant el primer any fiscal (1820-1821), es manifestà una forta oposició al pagament, especialment per part de les oligarquies locals, a la contribució general instaurada per Garay el 1817, element que es sumà a la ja de per si delicada situació econòmica que travessaven els municipis. Segons ha estudiat Carmen García, en aquelles poblacions en que no s'havien suprimit els arbitris, no es revelà aquesta actitud de resistència. Finalment, el juny de 1821, davant la forta oposició a la contribució directa, les pròpies Corts decidiren optar pels impostos indirectes¹³⁴⁹.

¹³⁴⁶ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op cit. p. 340.

¹³⁴⁷ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op.cit., p. 331 L'Ajuntament de Solsona declarava que el problema estava en que els rics pagaven i la resta no podia pagar per falta de diners.

¹³⁴⁸ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit., pp. 362-366.

¹³⁴⁹ Carmen GARCÍA GARCÍA, "Las reformas...", op. cit., pp.435-436.

4.6.2. Reducció del delme i nova imposició sobre el consum

El Decret de 29 de juny de 1821, va reduir el delme a la meitat i establí la creació d'una nova imposició sobre el consum. En teoria aquest impost substituïa el mig delme suprimit tal i com va assenyalar Fontana. El que inicialment semblà una bona notícia i una millora econòmica pels pagesos va acabar esdevenint tot el contrari, ja que la falta de liquidat per part dels pagesos més humils, resultà ésser un problema per poder fer front a les seves obligacions contributives, perquè havien de pagar amb diners, dels quals no disposaven, i abans pagaven en espècies. Un altre adversitat, va ésser que el còmput que es va fer sobre el delme fou molt elevat i, com a conseqüència, la reducció a la meitat, va ésser, a efectes pràctics, bastant menys des del punt de vista econòmic, del que s'havia esperat¹³⁵⁰.

Les Junes diocesanes van continuar amb la recaptació i distribució del mig delme. *"y el alcalde ú otro individuo del Ayuntamiento tendrán en la recaudacion y administracion una intervencion inmediata en union con los colectores de que se habla en el artículo anterior. Los alcaldes constitucionales los auxiliarán para que el medio diezmo y primicia que se*

¹³⁵⁰ Josep FONTANA, *Hacienda y Estado en la crisis final del antiguo régimen español (1823-1833)*, Madrid, 2001, p. 70; Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit, pp. 348-351, explica que el motiu pel qual el Govern realitzà aquest càlcul fou perquè allò que van tenir en compte va ésser el delme *"que s'havia d'haver pagat i no a partir del que realment s'havia pagat degut a la resistència pagesa"*... *"En alguns casos la pagesia més pobre estava pagant el delme sencer vestit de cens o com a tal, al que li havia cedit o arrendat les terres i, a més, la nova contribució que teòricament l'havia de substituir...els pagesos pobres(rabassers i parcers) que havien de vendre l'excedent al mercat local, després de la collita (quan els preus eren més baixos) per poder pagar les contribucions, l'esmentada reducció a canvi dels consums, sovint resultava negativa, sobretot si hi afegim que no era estrany que continués pagant el delme sencer (de la seva part) i, ara, a més, el 25% de la contribució reial i municipal per la terra"*.

pague cumplidamente en todo el término dezmatorio á que se extienda su jurisdicción" ¹³⁵¹.

El nou impost sobre el consum es calculava tenint com a base el cadastre, i per tant, com a conseqüència, es tornava, altre cop, a danyar als pobles petits i agraris. La Diputació admetia aquest fet, i considerava un error emprar el cadastre per fer el repartiment de la contribució de consums. No era partidària de l'establiment d'aquest nou tribut i sol·licità a les Corts, que si no era possible derogar aquesta contribució, que com a mínim es repartissin les quotes prenent com a base el veïnatge i no el cadastre.

Tots aquests esdeveniments, van aportar un plus rellevant a que una part important de la pagesia catalana es decantés cap als reialistes, descontents d'aquesta política econòmica i contributiva portada a terme pel Govern liberal.

Per tal de que els ens locals poguessin fer front a aquest nou impost, se'ls concedí la facultat de gravar amb una taxa la venda de vi, vinagre, aiguardent, oli i carn, *"amb la qual cosa els habitants de les viles amb mercat no havien de satisfer-lo directament"*... Malgrat tot, aquesta contribució fou una font de conflictes i alguns municipis decidiren no pagar-la ¹³⁵². A Vic, hem vist com es gravava la venda de la carn ¹³⁵³.

Durant el 1822 la Diputació continuà mostrant-se clarament contrària a la contribució de consums manifestant que *"...a excepción de los Pueblos grandes, ha sido una verdadera y gravosa Contribución directa"*. La Diputació havia rebut més de 400 recursos de diversos Ajuntaments

¹³⁵¹ Decret de 17 juny 1822 (Col·lecció IX, 406) , art. 9.

¹³⁵² Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...* op. cit. pp. 352-357.

¹³⁵³ Veure impost sobre la carn.

contra aquesta contribució sol·licitant o la rebaixa de la quota o directament la seva exoneració. Moltes Corporacions declaraven la seva impossibilitat per fer front a la contribució de consums i als constrenyiments que s'havien originat conseqüència del seu incompliment. Ara bé, la Diputació, no únicament, va rebre recursos contra la contribució de consums sinó també contra la resta de contribucions tant de les Corporacions municipals com dels particulars.

Com que la Diputació mostrà clarament la seva postura contrària a les contribucions de consums i del registre públic l'intendent considerava que amb aquesta actitud la Diputació havia potenciat clarament els impagaments¹³⁵⁴. La Diputació catalana insistí en la seva postura i envià un informe amb data d'11 d'abril de 1822 al secretari de governació on posava de relleu que Catalunya resultava menyscabada pel nou sistema contributiu¹³⁵⁵.

Al maig de 1822 la Diputació de Barcelona sol·licità als Ajuntaments que *"se dediquen con esmero a la formació de un Catastro o Apeo general a fin de que con este conocimiento, se imponga la contribución territorial con equidad y proporción"*. Aquest cadastre no es va arribar a realitzar¹³⁵⁶.

Els liberals intentaren portar a terme algunes modificacions arrel de tota la situació viscuda a nivell tributari durant els dos primers anys. En primer lloc, per l'establiment dels imports de les contribucions territorial, urbana i patents es prendria com a base el cadastre de 1817 amb alguns reajustaments pel que fa a la contribució de patents que es prendria en consideració l'activitat industrial de cada població, i en quan a l' impost

¹³⁵⁴ AMV Bans, Circulars i Edictes no vigatans 1811-1834, Circular de l'intendent de Catalunya 16 de gener de 1822.

¹³⁵⁵ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit., pp. 366-368.

¹³⁵⁶ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit, p. 343.

de consums es calcularia en funció dels veïns. La contribució de consums es calcularia sobre el padró de la població de 1819 no del cadastre. Les desigualtats entre els pobles van disminuir però no es van acabar. La Diputació havia de portar a terme el repartiment¹³⁵⁷.

4.6.3. Contribució de la sal

La sal, lliurada per resolució reial als municipis, era també objecte de pagament per part de les Corporacions a Hisenda¹³⁵⁸.

Era habitual l'endeutament pel pagament de la sal amb el que havien de contribuir els pobles a l'Estat. Les Corts reberen diversos expedients del Govern amb les reclamacions d'allò que devien els pobles per aquest concepte. Un d'aquests expedients venia amb un annex de la Direcció General d'Hisenda que s'interrogava sobre la possibilitat de que aquests deutes poguessin compensar-se amb crèdits liquidats o vals reials com s'havia establert en el Decret de 27 d'octubre de 1820. Les Corts van resoldre que el ram de la sal no era pròpiament una contribució¹³⁵⁹.

4.6.4. Contribució de patents

Les Corporacions municipals, en el moment que rebessin l'ordre del Govern, havien de configurar una matrícula general de totes aquelles persones que exercien qualsevol classe de professió, art o ofici que

¹³⁵⁷ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*op.cit., pp.376-377.

¹³⁵⁸ AMV Correspondència 1820-1821, 27 d'abril de 1821.

¹³⁵⁹ AMV Correspondència 1820-1821, 27 d'abril de 1821.

implicava el pagament de patents. Aquesta operació havia de finalitzar com a molt tard el dia 20 d'agost de 1822¹³⁶⁰.

4.6.5 Contribucions de drets de Registre públic

La contribució de drets de Registre públic estava paralitzada i el cap superior polític va ordenar, mitjançant un ofici de l'intendent als Ajuntaments, que prestessin tot l'auxili necessari als registradors per tal que aquests poguessin acomplir plenament el seu càrrec¹³⁶¹.

4.6.6. Contribució extraordinària de guerra

A partir de l'estiu de 1822, la guerra civil que es vivia a Catalunya s'agreujà considerablement i lògicament comportà que l'increment dels bagatges i contribucions per a l'exèrcit causés una situació de més pressió a la població, prou ofegada amb tot el tema contributiu i de crisi econòmica. Al mateix temps, la situació empitjorà amb les contribucions extraordinàries de guerra. Sobre el repartiment de les quotes per aquestes classe d'impostos, val a dir, que es van acabar pagant per les classes més adinerades, especialment pel clergat i la noblesa.

Un altre despesa econòmica que originà la guerra, i que venia a afegir una nova dificultat a la de per si complexa i delicada realitat econòmica que patien els municipis, que es trobaven sense recursos i en una situació crítica d'endeutament, fou la necessitat de fortificar-se i defensar-se dels atacs dels reialistes. Davant d'aquest fet les poblacions liberals es va veure en la imperiosa necessitat de crear nous tributs extraordinaris als

¹³⁶⁰ Decret LXXXVI 26 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 464) arts.5 i 6.

¹³⁶¹ AMV Correspondència 1820-1821, 7 de desembre de 1821.

veïns o sol·licitar préstecs als grups amb més poder adquisitiu, els quals demanaven a canvi no pagar la contribució ordinària¹³⁶². Molts Ajuntaments manifestaren que no pagarien les contribucions fins que no se'ls hi abonessin les despeses que havien hagut de realitzar (per utensilis, fortificacions, milícia, etc.)¹³⁶³.

Durant la primavera de 1823, en vistes de la invasió francesa imminent, es crearen, de nou, contribucions extraordinàries de guerra que s'havien de distribuir entre els veïns en funció de la riquesa. Al 13 de maig de 1823 s'aprovà que els subministraments fets a l'exèrcit des de juliol de 1822 es computessin a la summa de la contribució impagada.

4.7. IMPAGAMENTS DE LES CONTRIBUCIONS

Amb la proclamació de la Constitució els pobles van deixar de pagar les contribucions *"ja que consideraven que amb la desaparició del vell sistema havien desaparegut també les seves càrregues fiscals"*, i es deixaren de pagar aquells tributs que es trobaven més vinculats a l'antic règim i que eren més malvistos per la població, com eren les contribucions lligades als drets de portes¹³⁶⁴. A Vic no he trobat cap document relacionat amb aquest punt.

La crisi econòmica fou un element més de la resistència al deure de compliment dels ciutadans a les càrregues fiscals, i va fer que repercutís, àdhuc, en les contribucions ordinàries com veurem en el transcurs d'aquests títol. Arnabat parla d'una *"immensa onada de queixes que arribaren a la Diputació de Catalunya tot demanant la rebaixa o l'exempció de contribucions"*¹³⁶⁵.

¹³⁶² Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit. pp. 377 i 381-382.

¹³⁶³ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit., pp. 384-386.

¹³⁶⁴ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op.cit., pp. 321 ss.

¹³⁶⁵ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit., p. 330.

La decisió de que les contribucions deixessin de fer-se efectives en espècies per passar a cobrar-se en diners, en una conjuntura de crisi econòmica i de davallada dels preus dels productes agrícoles, complicà considerablement la recaptació d'impostos, els endarreriments anaren "*in crescendo*" cada any que transcorria¹³⁶⁶.

La Diputació podia consentir una demora en el pagament de deutes a favor dels propis i arbitris, pòsits o altres fons comuns del poble, després d'haver escoltat a l'Ajuntament i sempre que concorregués justa causa. Aquesta demora no podia excedir, en cap cas, d'un any¹³⁶⁷. La Diputació no podia condonar deutes de la Corporació local essent de competència exclusiva de les Corts¹³⁶⁸.

A finals de 1820, el deute tributari de Catalunya, era d'un 35,5%. En un inici, es va decidir condonar el deute en un terç a totes aquells ciutadans que paguessin els 2/3 restants¹³⁶⁹. Altres mesures que es van aprovar foren suspensió dels constrenyiments en relació a les contribucions anteriors a 1820, i en contrapartida, això es restaria dels deutes que l'Estat havia contret amb els pobles¹³⁷⁰. Ensems, s'oferí la possibilitat de pagar amb vals reials o xavalla, que es pagués mensualment en comptes de trimestralment¹³⁷¹.

¹³⁶⁶ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit. p. 402.

¹³⁶⁷ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 101.

¹³⁶⁸ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 103 "*...y en caso de que solicite por los deudores con motivos fundados y recomendables, instruirán sobre ello expediente, oyendo al Ayuntamiento respectivo, y lo remitirán al Gobierno para que lo pase á las Córtes, sin que por ello se suspenda el ejercicio de la accion contra dichos deudores*".

¹³⁶⁹ Decret 13 d'agost de 1820 inclòs en la Circular del Cap polític de Catalunya de 6 de setembre de 1820 dins Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit., p.338.

¹³⁷⁰ Decret LXV 27 d'octubre de 1820 (Col.lecció VI, 260).

¹³⁷¹ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit., p. 338; Circular del Cap

El segon any del Trienni, va finalitzar amb un fracàs doble tan polític com econòmic. De la totalitat de les contribucions només es va recaptar un 48%, a banda de que hi havia certs sectors de la pagesia que no podien fer front, ni que volguessin, a l'increment de la pressió tributària"¹³⁷².

Durant el tercer any econòmic (1822-1823), el Consell d'Estat reconeixia que la càrrega tributària havia estat excessiva en els darrers anys, i que la població no podia assumir-la de cap manera. Per tant, la política econòmica havia de canviar d'orientació, acceptant aquesta realitat, havia de disminuir la càrrega fiscal i, en contrapartida, rebaixar les despeses per emmotllar-se a la realitat econòmica del país. La penúria econòmica s'agreujà encara més, les collites foren francament dolentes¹³⁷³.

La forta càrrega tributària que havien de suportar els municipis ha estat relatada clarament per Arnabat, el qual afirma textualment: "*hem de ser conscients de les importants exigències monetàries que haurien d'afrontar els pobles que significava que entre abril de 1821 i abril de 1822 s'havien d'haver aportat catorze categories d'impostos*"¹³⁷⁴.

L'intendent de Catalunya constatà que, efectivament, la morositat en tema de contribucions era elevada però que la contribució que registrava un més alt índex d'impagament era la de consums¹³⁷⁵. A les darreries del

polític de Catalunya de 13 de desembre de 1820.

¹³⁷² Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit., p. 359. A finals de 1821, s'havien recaptat 42 dels 50 milions del primer terç de la contribució territorial. El Secretari del Despatx d'Hisenda considerava que era conseqüència en part de les desigualtats del repartiment i de la caiguda dels preus dels productes provinents de l'agricultura van caure un 34% entre 1817 i 1822.

¹³⁷³ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit., p. 370.

¹³⁷⁴ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit., pp.345-346.

¹³⁷⁵ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit. p. 357, cita la Circular de l'intendent de Catalunya de 24 d'abril de 1822.

mes de març de 1822, afirmava que molt poques poblacions havien aportat la quota de les contribucions¹³⁷⁶.

La resistència al pagament de les contribucions fou d'una gran intensitat i semblava que l'única via per fer efectiu el cobrament eren emprant la força militar¹³⁷⁷.

El problema de l'impagament va ésser una constant durant tot aquest període, segons Arnabat "*una quarta part dels oficis que van rebre els Ajuntaments procedents de les autoritats provincials i estatals eren per recordar-los les seves obligacions tributàries o reclamar-los els diners*"¹³⁷⁸. Pel que fa a Vic, on hem portat a terme una cerca exhaustiva de la documentació d'aquest període, malgrat no haver realitzat un recompte sobre aquest esdeveniment, com per poder afirmar si es tracta aproximadament d'una quarta part o no, sí que estem en condicions d'afirmar, sense cap mena de dubte, que la correspondència sobre aquest aspecte és abundant i reiterativa. Com també ho és la documentació sobre milícia i exèrcit per la particular situació de guerra que va marcar l'esdevenir del dia a dia municipal d'aquest període constitucional.

Molts Ajuntaments van presentar recursos per no haver de pagar immediatament les contribucions.

A finals d'octubre de 1820, les Corts van decidir condonar als pobles els recàrrecs per raó de qualsevol tipus de contribució que encara estigués pendent fins a data de l'1 de gener de 1820¹³⁷⁹. Ara bé, es deixava molt clar, que el Govern utilitzaria tots els mitjans legals que estiguessin en les

¹³⁷⁶ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op.cit., p. 359.

¹³⁷⁷ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit., p. 380.

¹³⁷⁸ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit., p. 322 nota peu 11.

¹³⁷⁹ Decret LXV de 27 d'octubre de 1820 (Colecció VI, 260), art. 1.

seves mans tant per cobrar la liquidació de tots els debits que tenien els pobles a favor de l'erari públic, com per resoldre el tema dels crèdits a favor dels pobles en concepte de subministres de racionaments, utensilis o de qualsevol altra provinença¹³⁸⁰. Es fixà que aquests crèdits s'empressin per tal de rescabalar les contribucions endarrerides¹³⁸¹. Aquells pobles que fossin deutors de la hisenda pública i no tinguessin crèdits per amortitzar podien efectuar el pagament mitjançant vals reials¹³⁸². En el supòsit de l'existència de pobles que estiguessin al dia del pagament de les seves contribucions, i fossin creditors contra l'Estat, el Govern ho havia de posar en coneixement de les Corts en la legislatura següent, les quals haurien de decidir allò que creguessin més adient per aquestes poblacions¹³⁸³. Aquest Decret posà de relleu d'una banda, la dificultat que tenien la majoria de poblacions de pagar contribucions, i paral·lelament la dificultat de l'Estat per fer front als seus deutes amb els pobles. La crisi econòmica produïda per la guerra de la independència havia comportat una difícil situació deficitària tant per part de l'Estat com de l'administració local i el Govern absolutista de Ferran VII no havia aconseguit resoldre-la.

Pocs dies després, les Corts realitzaren un recordatori d'allò que s'havia aprovat en el Decret anteriorment detallat, advertint que es deixés de perseguir a aquells pobles, pel cobrament de les contribucions, que van decidir compensar els seus crèdits procedents de forniments efectuats a les tropes durant la guerra de la independència amb les contribucions que devien en aquella època¹³⁸⁴.

¹³⁸⁰ Decret LXV de 27 d'octubre de 1820 (Colecció VI, 260), art. 2.

¹³⁸¹ Decret LXV de 27 d'octubre de 1820 (Colecció VI, 260), art. 3.

¹³⁸² Decret LXV de 27 d'octubre de 1820 (Colecció VI, 260), art. 5.

¹³⁸³ Decret LXV de 27 d'octubre de 1820 (Col.lecció VI, 260), art. 6.

¹³⁸⁴ Decret LXXXII de 8 de novembre de 1820 (Col.lecció VI, 315).

El Decret de 12 de maig de 1821 va erigir als intendants, com a la màxima autoritat (de forma interina fins que no s'hagués aprovat una nova normativa que portés a terme una reforma de la hisenda pública), amb plena competència en matèria de recaptació d'impostos i de qualsevol classe de contribució. Per tant, els hi atorgaren facultats per portar a terme els constreyniments que consideressin convenients per fer efectiu el cobrament de les diferents contribucions i impostos "*sin necesidad de implorar el auxilio del poder judicial ni otra Autoridad*"¹³⁸⁵. Establí que aquells Ajuntaments que no havien lliurat la quantitat de diners corresponent a la quota que se'ls hi havia assignat i que havien d'haver recaptat en concepte de determinat tribut, se'ls hi embargarien els seus béns "*propios del alcalde, concejales y secretarios del Ayuntamiento*" i es vendrien per cobrir el deute que havien contret amb la hisenda pública¹³⁸⁶.

A l'estiu de 1821, la Diputació, després d'haver rebut una Circular del Govern on aquest feia constar les seves lamentacions per la falta de compliment en les contribucions, va requerir als pobles que fessin efectius els pagaments¹³⁸⁷.

La Reial Instrucció de 9 de juny de 1822, finalment aprovà que els endarreriments dels dos primers anys del trienni es restessin de la quantitat que s'havia aportat a l'exèrcit¹³⁸⁸.

¹³⁸⁵ Decret XIV 12 de maig de 1821 (Col·lecció VII, 80), art. 1 Segons l'art. 2, aquests constreyniments s'havien d'efectuar d'acord amb la Instrucció de 1725 amb l'excepció d'aquella part que feia esment de la detenció dels individus de les Corporacions locals que eren cap de partit, com era el cas de Vic "*porque es poco conforme á las nuevas instituciones*".

¹³⁸⁶ Decret XIV 12 de maig de 1821 (Col·lecció VII, 80), art. 3.

¹³⁸⁷ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit., p. 346, Circular de la Diputació de Catalunya de 27 d'agost de 1821.

¹³⁸⁸ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit., p.376.

Les Diputacions eren les que tenien competència per intervenir i aprovar els repartiments de les contribucions "*y á oír y resolver las quejas de agravios de partido á partido y de pueblo á pueblo*", però no podien, sota cap concepte, suspendre el pagament del repartiment. Les queixes dels pobles i contribuents havien d'anar dirigides directament a l'intendent. Ara bé, la Diputació estava legitimada per instar al Govern els danys que haguessin sofert els pobles en aquells casos en que l'intendent no ho hagués resolt satisfactòriament. També podia exercir aquest dret de protecció davant de les Corts¹³⁸⁹.

Aquest mateix Decret de juny de 1822 atorgava als Ajuntaments acció de constrenyiment contra els contribuents. Els intendants podien exercir aquesta acció contra els Ajuntaments i aquests darrers contra els contribuents. Els intendants també podien dirigir-se directament als contribuents quan fos necessari¹³⁹⁰. Els intendants podien fins i tot multar als alcaldes i Corporacions locals que no fessin efectius els seus pagaments¹³⁹¹.

Quan amb els constrenyiments no s'obtenien els resultats esperats, o quan amb els béns dels regidors no era suficient per cobrir el pagament, o no s'haguessin presentat postors per la compra dels referits béns, aleshores es procedia a constrenyiments militars "*a costa de los pueblos y de las justicias y Ayuntamiento por mitad*"¹³⁹².

¹³⁸⁹ Decret 27 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 493), art. 4.

¹³⁹⁰ Decret 27 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 493), art. 5.

¹³⁹¹ Decret 27 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 493), art. 6 "*...los apremios se verificaran con arreglo á lo prevenido en el decreto de Córtes de 12 de mayo de 1821...y demás existentes*".

¹³⁹² Decret 27 de juny de 1822 (Col.lecció IX,493), art. 6.

En l'execució dels constrenyiments s'havien de tenir menys contemplacions amb aquells pobles que tenien un deute més gran. S'havien de començar els constrenyiments per les capitals de província¹³⁹³.

Quan s'haguessin de portar a terme constrenyiments militars, l'intendent únicament podia dirigir l'acció contra els contribuents amb l'únic propòsit de pagar les dietes a les tropes. La resta de tràmits que aquest fet comportava eren competència de l'Ajuntament, així com també, era aquest l'únic legitimat per percebre la quantitat pendent i lliurar-la a la Tresoreria¹³⁹⁴.

Les Corts atribuïren al Govern la facultat per condonar els deutes a la hisenda pública¹³⁹⁵.

A Catalunya els constrenyiments que es van aplicar als Ajuntaments foren nombrosos¹³⁹⁶.

Els endarreriments de les contribucions augmentaven cada any del 40 al 60% durant el Trienni. Molts Ajuntaments es veieren en la necessitat d'anar venent progressivament el seu patrimoni municipal¹³⁹⁷ per poder afrontar la seva situació de dèficit.

A tall de conclusió podem dir que els problemes més importants en relació a les contribucions tant estatals, provincials com locals foren:

¹³⁹³ Decret de 27 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 493), art. 7.

¹³⁹⁴ Decret 27 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 493) art. 8.

¹³⁹⁵ Decret LXXV de 25 de juny 1822 (Col.lecció IX, 444).

¹³⁹⁶ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit., p. 357.

¹³⁹⁷ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit., p.?

- 1.- desacord en el repartiment de les quotes contributives tant en relació als pobles com entre els veïns dels diferents municipis.
- 2.- impagaments, endarreriments, etc.

Durant el Trienni, la política tributària va acabar essent un fracàs estrepitos, ja que no obstant els innegables intents per posar ordre i racionalitzar la hisenda, la greu crisi econòmica que travessava el país va esdevenir una adversitat insuperable i, no es va poder desplegar tota la planificació financera en la seva integritat, essencialment per la forta resistència que es va trobar el Govern per part dels municipis¹³⁹⁸.

4.7.1. **Altres impagaments**

L'Administrador general de rentes estancades reclamà el pagament de penes de càmara¹³⁹⁹. En aquest concepte en aquesta Tresoreria havien d'ingressar íntegrament tots els productes per penes de càmara els Ajuntaments havien de remetre mensualment a l'intendent el compte de despeses, socors i d'altres que prescrivien el citat article. L'intendent després d'haver examinat tota la documentació i si considerava que estava tot conforme a la legalitat s'havia de procedir al pagament del seu import en la Tresoreria¹⁴⁰⁰.

4.8. RECURSOS

¹³⁹⁸ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit., p. 340.

¹³⁹⁹ "Por el art. 11 del decreto de cortes 29 junio último, se expresan los gastos que deben sufrir los fondos de Penas de Cámara... se observarán las mismas precauciones y formalidades que para gastos de administración de las demás rentas del Estado".

¹⁴⁰⁰ AMV Correspondència 1822-1823, 26 de febrer de 1823.

Els Ajuntaments eren competents en els assumptes de reclamacions de reparació de greuges per quotes fixades en les contribucions. Un cop rebuda la reclamació estaven obligats a dictar sentència en el terme de quinze dies. Els possibles agreujats podien recórrer davant de l'intendent en el supòsit d'estar disconformes amb la decisió. Aquest havia d'escoltar al Director de província i dictar una providència¹⁴⁰¹.

No es podia presentar cap demanda relacionada amb el cobrament de les "*contribuciones, impuestos y rentas*" de qualsevol classe sense haver prèviament pagat la quantitat vençuda per considerar-se de naturalesa governativa i no judicial¹⁴⁰².

5. INSTRUCCIÓ PÚBLICA

La Constitució establí com una atribució més dels Ajuntaments, tenir cura de les escoles de primeres lletres i altres establiments educatius que s'havien de pagar amb els fons del comú¹⁴⁰³. A tots el pobles de la Monarquia hi havia d'haver escoles de primeres lletres "*En las que se enseñará a los niños a leer, escribir y contar y el catecismo de la religión católica que comprenderá también una breve exposición de las obligaciones civiles*". Havien de vetllar pel correcte exercici de l'ensenyament per part dels mestres i molt especialment del compliment de l'art. 366 de la Constitució. També havien de disposar de la dotació dels mestres amb fons del comú, prèvia aprovació del Govern i escoltat l'informe de la Diputació¹⁴⁰⁴. En la Instrucció del vint-i-tres, s'amplià el

¹⁴⁰¹ Decret 27 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 493), art. 2.

¹⁴⁰² Decret 27 de juny de 1822 (Col.lecció IX, 493), art. 1.

¹⁴⁰³ Constitució Espanyola de 1812, art. 321.5.

¹⁴⁰⁴ Constitució Espanyola de 1812, art. 366; Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art. XIV.

ventall d'atribucions que podia realitzar l'entitat local en aquesta matèria, sense concretar exactament en què consistien i remetent-se a la legislació: "*...y cumplimiento exactamente todos los demas encargos que les estuvieren hechos y se les hicieren por las leyes y por el plan general y reglamentos de instruición pública, con respecto al establecimiento de dichas escuelas donde deba haberlas, á la dotacion de los maestros, y á su eleccion y remocion*"¹⁴⁰⁵.

La Constitució de 1812 va establir que una de les atribucions pròpies de la Diputació era la de promoure l'ensenyament¹⁴⁰⁶. Per aquest motiu havia de vetllar per l'establiment de les escoles de primeres lletres en els diferents municipis de la seva demarcació. També havia de vigilar el seu bon funcionament i la qualitat dels mestres i havia d'impulsar els Ajuntaments perquè es dotessin les escoles de mestres¹⁴⁰⁷, concedissin arbitris i autoritzessin l'alienació de finques de propis per poder fer front a les despeses corresponents¹⁴⁰⁸.

És l'únic text constitucional que dedica un títol exclusivament a l'educació, probablement aquest fet, es deu a que els hereus de la il·lustració tenien una fe cega en la força transformadora que exerciria l'educació sobre la societat.

Els Ajuntaments tenien la potestat d'elegir els mestres de les escoles públiques, la vigilància sobre la seva conducta i la potestat de canviar-los si

¹⁴⁰⁵ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 48.

¹⁴⁰⁶ Constitució Espanyola de 1812, art. 335.5.

¹⁴⁰⁷ Constitució Espanyola de 1812, art. 335.5, on s'estableix el control de la Diputació en matèria de la instrucció pública que gestionin els Ajuntaments; Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. II, art. XII; Instrucció de 3 de febrer de 1823, arts. 127, 128 el qual es remet al Reglaments en matèria d'exàmens i mèrits dels mestres.

¹⁴⁰⁸ Decret CXX de 29 de juny de 1822 (Col·lecció IX, 560), art. 10.

hi havia una causa justa. En aquest darrer cas es preveia la possibilitat que els mestres poguessin recórrer davant la Diputació la qual havia d'escoltar també a les entitats locals¹⁴⁰⁹.

Els mestres se'ls retribuïa del fons del comú, però es requeria, prèviament, l' aprovació del Govern, el qual havia d'haver escoltat amb anterioritat l'informe de la Diputació, i en defecte d'aquest fons, la Corporació provincial n'havia de determinar uns altres, segons les formalitats descrites en l' art. 322 del text constitucional.

Les Diputacions eren les autoritzades a fixar la renda anual dels mestres de les escoles públiques de primeres lletres, així com també de les jubilacions i de "*cuando se imposibiliten*" però havien d' escoltar prèviament a l'en municipal¹⁴¹⁰.

Els mestres de les escoles públiques havien de ser examinats necessàriament. Els exàmens es realitzaven a la capital de província respectiva i, si la distància era molt gran, a la ciutat cap de partit o allà on les Diputacions provincials determinessin¹⁴¹¹.

Els Ajuntaments per ells mateixos, o a través d'una Comissió, havien de visitar les escoles que es trobaven sota la seva inspecció mensualment i, en cas que la situació ho requerís, les vegades que es cregués idoni, amb la finalitat d'estimular els mestres i els alumnes¹⁴¹². Segons Mir, l'afany reglamentari de les Instruccions comportà que s'atorgués a l'Estat la

¹⁴⁰⁹ Decret LXXXI de 29 de juny de 1821, Reglament general d'Instrucció pública (Col.lecció VII, 362), art. 17.

¹⁴¹⁰ Decret LXXXI de 29 de juny de 1821, Reglament general de Instrucció pública (Col.lecció VII, 362), art. 18.

¹⁴¹¹ Decret de LXXXI de 29 de juny de 1821 (Col.lecció VII, 362), art. 15.

¹⁴¹² Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art. XIV; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 48.

potestat de regular " *hasta el último detalle, lo que los ayuntamientos pueden, no pueden o deben hacer en el ejercicio de su competencia*"¹⁴¹³.

En l' informe Quintana elaborat el març de 1813¹⁴¹⁴ s'establia explícitament que "...*la instrucción ha de ser universal, pública, gratuita, uniforme y libre...*" Els punts fonamentals d'aquest informe és que perceben l' educació "*como un instrumento de reforma social, y el medio idóneo para la evolución y el progreso de la sociedad*". Els principis essencials eren la igualtat, la universalitat de l'educació conseqüència immediata de la igualtat, la uniformitat o l'ús d'uns mateixos llibres de text i d'idèntiques metodologies docents, caràcter públic i gratuït en la primera ensenyança i llibertat d'elecció de centres docents. Tots aquests principis eren pensats, únicament, per la població masculina. "*El informe distinguía claramente entre la instrucción a la que tienen derecho todos los niños -que ha de ser universal, completa, gratuita y libre- de la educación que recibirían las niñas, la cual era discrecional, privada, doméstica y destinada no a producir ciudadanos libres e independientes, sino esposas y madres*".

El Reglament General d'Instrucció Pública de 29 de juny de 1821 proclamà la gratuïtat i la uniformitat de l'ensenyament públic¹⁴¹⁵. Hi havia d'haver un mateix mètode d'ensenyança i uns mateixos llibres¹⁴¹⁶. En

¹⁴¹³ Josep MIR BAGÓ, *El sistema...*, op. cit., p. 84.

¹⁴¹⁴ Durant el mes de març de 1813 els diputats liberals, van remetre una circular a les Universitats perquè informessin sobre els problemes existents en el món de l'ensenyament. Al mateix temps, van crear una Junta d'Instrucció Pública amb la finalitat que elaborés un informe sobre la reforma general de l' educació. Les Universitats no van respondre la circular, la Junta, en canvi, sí va complir la tasca que se li havia encomanat. L'autor de l' informe va ésser Manuel José Quintana, poeta il·lustrat i liberal. Aquest informe va ésser enviat pel Govern a les Corts durant el setembre de 1813 però el retorn de Ferran VII va impedir la seva deliberació parlamentària.

¹⁴¹⁵ Decret LXXXI de 29 de juny de 1821, Reglament General d' Instrucció Pública (Col.lecció VII, 362), art. 1 i 3.

¹⁴¹⁶ Decret LXXXI de 29 de juny de 1821, Reglament General d' Instrucció

contrapartida, l'ensenyament privat era lliure i el Govern només exerciria el control per impedir que *"se enseñen máximas ó doctrinas contrarias á la religion divina que profesa la Nacion, ó subversivas de los principios sancionados en la Constitución..."*

En aquest Reglament del vint-i-un es mantenien les mateixes assignatures educatives obligatòries en les escoles de primeres lletres que havia regulat el text constitucional, no obstant establia la possibilitat d'ampliar aquestes matèries sempre i quan la Diputació ho considerés convenient *"...por el mayor vecindario, ú otra causa, pudiéndose en dichas escuelas enseñarse completamente la aritmética, unos elementos sucintos de geometría, y los principios de dibujos necesarios para las artes y oficios"*¹⁴¹⁷.

En cada poble que arribés a 100 veïns s'havia d'establir una escola de primeres lletres. En les que no arribessin a aquest nombre d'habitants les Diputacions havien de proposar els mitjans per tal de que no faltés aquesta ensenyança. En els pobles amb molt veïnatge hi havia d'haver una escola per cada 500 veïns¹⁴¹⁸.

En el títol X del Reglament es regulà l'ensenyament femení, establint que es crearien escoles públiques en que s'ensenyés a llegir, escriure i comptar i, a les adultes, en cap cas especifica l'edat, les labors i habilitats pròpies del seu sexe¹⁴¹⁹.

Pública (Col.lecció VII, 362), art.2.

¹⁴¹⁷ Decret LXXXI de 29 de juny de 1821, Reglament General d' Instrucció Pública (Col.lecció VII, 362) *"...aprenderán los niños a leer y escribir correctamente, y asimismo las reglas elementales de aritmética, y un catecismo que comprenda brevemente los dogmas de la religión, las máximas de buena moral, y los derechos y obligaciones civiles"*.

¹⁴¹⁸ Decret LXXXI de 29 de juny de 1821, Reglament General d' Instrucció Pública (Col.lecció VII, 362), art. 14.

¹⁴¹⁹ Decret LXXXI de 29 de juny de 1821, Reglament General d' Instrucció Pública (Col.lecció VII, 362), art. 120.

Atribuïa al Govern la potestat de conèixer la quantitat a que ascendia la totalitat dels fons de la província destinats a la instrucció pública¹⁴²⁰ i de proposar a les Corts els mitjans per cobrir les situacions de dèficit, "*procurando en cuanto sea posible arreglarse al plan general establecido para todas las contribuciones del Estado*", després d'haver-ho degudament estudiat¹⁴²¹.

També atorgà al Govern la facultat, després d'haver escoltat als Ajuntaments i a les Diputacions, de destinar edificis públics que havien estat propietat d'establiments o Corporacions suprimides com a escoles o universitats¹⁴²².

Es va crear la Direcció General d'Estudi d'acord amb allò establert en la Constitució¹⁴²³ que havia de vetllar pel bon funcionament de les escoles de primeres lletres, es trobava sota l'autoritat del Govern que inspeccionava l'ensenyament públic¹⁴²⁴. Les facultats d'aquesta institució eren fonamentalment, vetllar per l'ensenyament públic i tenir cura de que s'observessin els seus reglaments, ocupar-se de la formació dels diferents plans i reglaments necessaris per la reforma de la instrucció pública, promoure la millora dels mètodes d'ensenyança, retre comptes anualment a les Corts de l'estat de l'ensenyança pública mitjançant una memòria¹⁴²⁵.

¹⁴²⁰ Decret LXXXI de 29 de juny de 1821, Reglament General d' Instrucció Pública (Col.lecció VII, 362) , art. 125.

¹⁴²¹ Decret LXXXI de 29 de juny de 1821, Reglament General d' Instrucció Pública (Col.lecció VII, 362), art. 126.

¹⁴²² Decret LXXXI de 29 de juny de 1821, Reglament General d' Instrucció Pública (Col.lecció VII, 362), art. 128.

¹⁴²³ Constitució Espanyola de 1812, art. 369 "*Habrà una dirección general de estudios, compuesta de personas de conocida instruccion, á cuyo cargo estará, baxo la autoridad del Gobierno, la inspección de la enseñanza pública*".

¹⁴²⁴ Decret LXXXI de 29 de juny de 1821 (Col.lecció VII, 362), art. 92.

¹⁴²⁵ Decret LXXXI de 29 de juny de 1821, Reglament General d' Instrucció

Aquest òrgan va redactar el projecte de Reglament general de primera ensenyança de 1822 que no s'arribà ni a discutir. Aquest projecte de Reglament es va fer circular als Ajuntaments " *a fin de que lo ponga en planta en cuanto parezca conveniente..(fins que s'aprovés a les Corts) ...observando las autoridades las ventajas que proporcione...y las dificultades...*" amb la finalitat de poder perfeccionar-lo¹⁴²⁶.

A Vic existien tres escoles de primeres lletres. Una fundada amb renta pròpia amb el nom de Jesús i Maria i sota la direcció d'una administració de la que eren membres dos regidors que nomenava l'Ajuntament. Tenia 240 alumnes amb ensenyament gratuït. Una altra escola amb 42 alumnes on s'ensenyava a llegir, escriure i comptar. I per últim, hi havia l'escola de primeres lletres dins del Col·legi Tridentí o Seminari, que era gratuïta amb 200 alumnes. Hi havia una casa de beates de l'ordre de St. Domènec en la que s'ensenyava a les nenes les "*labores propias de su secso...*" amb 100 alumnes. No hi havia escola de dibuix per falta de mitjans¹⁴²⁷. Segons Figuerola que ha estudiat la instrucció pública a Vic a principis del dinou, l'ensenyament primari estava molt desatès. De 159 alumnes que assistien gratuïtament a l'escola, només 113 ho feien sense pagar. La varietat d'edats en una mateixa aula ens fa sospitar que l'ensenyament era poc efectiu¹⁴²⁸.

Pública Reglament General d' Instrucció Pública (Col·lecció VII, 362), art. 101.

¹⁴²⁶ AMV Correspondència 1822-1823, 15 de novembre de 1822.

¹⁴²⁷ AMV Correspondència 1822-1823, Informe sobre l'ensenyament a la ciutat de Vic sense data ni firma. El col·legi Tridentí tenia tres mestres de gramàtica llatina, una càtedra de retòrica, tres càtedres de filosofia, dues càtedres de Teologia escolàstica i dues càtedres de Teologia moral.

¹⁴²⁸ Jordi FIGUEROLA GARRETA, Església i Societat a principis del segle XIX, Vic, 1988, p.21.

El Rector del col·legi Tridentí sol·licità a l'Ajuntament un certificat de que aquesta escola tenia ensenyament públic gratuït. Aquest decidí crear una Comissió per assabentar-se del funcionament d'aquest col·legi, fundació i estatuts i molt particularment de les seves beques per a pobres¹⁴²⁹. Al novembre de 1820, aquesta Comissió posà en coneixement de l'Ajuntament que les beques no havien anat destinades als pobres, contràriament al objecte de la seva fundació. L'Ajuntament va aprovar formar una Comissió encarregada de treballar a favor dels estudiants pobres¹⁴³⁰.

El consistori aprovà una Comissió per l'administració del col·legi de Jesús i Maria¹⁴³¹.

5.1. ENSENYAMENT DE LA CONSTITUCIÓ

Hem parlat de la rellevància que els liberals atorgaven a la docència com a vehicle per transformar la ideologia dels ciutadans. Amb el ferm convenciment d'aquesta premissa, instauraren l'obligació que els mestres impartissin docència sobre el contingut del text constitucional. També es crearen les càtedres de constitució. Volien encaminar a la població cap a una postura favorable al constitucionalisme, i a la percepció de la bondat d'aquest text per la persecució de la felicitat.

El Decret 24 d'abril de 1820 regulà l'ensenyament de la Constitució en quatre àmbits diferents, entre els que s'hi trobaven, els capellans que adoctrinarien constitucionalment durant els seus sermons als seus feligresos i els mestres en les escoles de primeres lletres que educarien

¹⁴²⁹ AMV Llibre d'actes, sessió 13-9-1820.

¹⁴³⁰ AMV Llibre d'actes, sessió 3-11-1820.

¹⁴³¹ AMV Llibre d'actes, sessió 11-10-1820.

als seus alumnes en els paràmetres constitucionals. El cert és, però, que aquesta obligació s' incomplia sovint i, per intentar acabar amb aquest esdeveniment, l'Ajuntament va acordar expedir un ofici al bisbe i a l'administració de l'escola de Jesús i Maria, invitant-los a l'observança de l'ordenament jurídic¹⁴³². El consistori, el maig de 1820, acordà donar les gràcies al mestre de l'escola de primeres lletres per haver inculcat els valors i principis de la constitució al seu alumnat¹⁴³³.

Les càtedres de Constitució, que es crearen per impartir docència sobre els continguts del text constitucional, depenien de les autoritats municipals. El 2 de juliol de 1820 s'aprovà la creació de la càtedra de Constitució i la de matemàtiques¹⁴³⁴. Uns dies més tard, es procedí al nomenament del mestre que havia d'ocupar la càtedra de constitució¹⁴³⁵.

A l'octubre de 1820, la Diputació denegà l'autorització de crear una càtedra de Constitució i Dret natural a l'Ajuntament de Vic per motius econòmics afirmant que *"resulta no ser asequible por el tributo que debería imponerse a esos vecinos... como porque debe explicarse la Constitución en las Iglesias, conventos y escuelas públicas conforme está mandado, pero por mi parte no hallo inconveniente que se convoquen a los cabezas de familia de esta ciudad y haciéndoles conocer las ventajas"....*, i al·legant que es podria crear en el supòsit que s'aconseguís *"una subscripción para costear la citada càtedra..."*¹⁴³⁶. La ciutat hauria d'esperar-se encara un temps per tornar a disposar d'aquesta càtedra que

¹⁴³² AMV Llibre d'actes, sessió 30-3- 1821.

¹⁴³³ AMV Llibre d'actes, sessió 17-5-1820.

¹⁴³⁴ AMV Llibre d'actes, sessió 2-7-1820.

¹⁴³⁵ AMV Llibre d'actes, sessió 19-7-1820.

L'informe va ésser enviat a les Corts per la seva aprovació però no hi va haver temps material per la seva discussió a causa del retorn de Ferran VII, i es va quedar com a un mer projecte de Decret sobre *"el arreglo general de la Enseñanza pública"* amb data de 7 de març de 1814.

¹⁴³⁶ AMV Correspondència 1820-1821, 8 de novembre 1820.

seria finalment ocupada durant el 1821¹⁴³⁷. De totes maneres, Luís de Sosa, coronel, ciutadà de Vic, amant de la constitució i desitjós que tots els ciutadans d'aquesta ciutat coneguessin el seu contingut, traduí a la llengua catalana, el llibre de "Manual de la Constitució espanyola" i fa referència de l'existència d'una càtedra de Constitució a Vic¹⁴³⁸.

A l'estiu de 1821 un professor, que ocupava una càtedra de la Constitució i dret natural a Vic, demanà a l'Ajuntament en què podia comptar per viure, per poder decidir si volia continuar ocupant aquesta càtedra o preferia renunciar-hi¹⁴³⁹. L'Ajuntament envià un escrit a la Diputació per informar-se de la dotació de les càtedres de Constitució i la Diputació l'informà de l'import que es pagaria que procediria dels fons de propis i arbitris durant un any¹⁴⁴⁰.

L'Ajuntament de Vic envià un ofici al vicari general amb el propòsit d'uniformar els textos que s'utilitzaven en el col·legi Tridentí de Vic (seminari) amb els emprats per la Universitat de Barcelona de conformitat amb el Reglament general d'estudis. El vicari general acceptà el contingut d'aquest ofici comunicant a la Corporació local que així ho havia transmès al rector del seminari de cara als cursos que començarien l'any següent¹⁴⁴¹.

¹⁴³⁷ Eduard JUNYENY SUBIRÀ, La ciutat de Vic...op.cit., p. 297.

¹⁴³⁸ Jordi ROCA I VERNET, Política, liberalisme i revolució, Barcelona 1820-1823, Tesi doctoral, UAB 2007, p. 154.

¹⁴³⁹ AMV Correspondència 1820-1821, 2 de juny de 1821

¹⁴⁴⁰ AMV Correspondència 1820-1821, 21 d'agost de 1821.

¹⁴⁴¹ AMV, Correspondència 1822-1823, 30 de desembre de 1822; Jordi FIGUEROLA GARRETA, Església..., op. cit; p.107-108 *"Una altra qüestió que enfrontà Strauch amb el govern fou la promulgació del nou pla d'instrucció pública. El bisbe no acceptava que l'Estat es fiqués en l'organització, els mètodes i les lectures del seminari. No volia que es canviessin els textos d'ensenyament que es feien servir tradicionalment i mirà d'escapolir-se de totes les ordres que li enviaren. Així, davant la insistència en el compliment de les normes per part del Cap superior polític que no era corresposta pel bisbe, el 18 de desembre de 1821, la Direcció general d'Estudis del Regne li*

La Diputació envià una ordre de les Corts a l'Ajuntament regulant que els diners que obtindrien dels monuments de les arts dels convents suprimits els destinessin a l'ensenyança de les ciències naturals i exactes¹⁴⁴².

A finals d'octubre de 1820, en sessió ordinària es llegí un ofici de de la Universitat de Cervera demanant a l'Ajuntament el seu recolzament a la subsistència d'aquesta Universitat. L'Ajuntament de Vic mostrà la seva disconformitat amb aquesta idea, i en contrapartida, acordà enviar una representació a les Corts, a fi que els estudis del Seminari conciliar fossin admesos per als graus de les Universitats establertes i les que s'havien d'establir¹⁴⁴³.

6. BENEFICÈNCIA I SANITAT

6.1. BENEFICÈNCIA

En l'Estat constitucional, el municipi assumí la beneficència com una de les noves competències, juntament amb la instrucció pública i la sanitat, que tradicionalment havien recaigut en l'actuació caritativa de l'Església i de particulars (per bé que a la segona meitat del XVIII el municipi començà a assumir aquests serveis). L'atenció sanitària als pobres havia de gestionar-se des de l'Ajuntament, amb metges contractats i pagats pel municipi¹⁴⁴⁴. Els governs liberals pretenien treure protagonisme i poder a l'Església dins de la societat. No obstant, la institució catòlica, no restà

envià un escrit pregant-li que informés minuciosament sobre la classe d'ensenyament que es donava al Seminari, sobre les càtedres, les assignatures i els autors que s'hi estudiaven..."

¹⁴⁴² AMV Correspondència 1822-1823, 24 de febrer de 1823.

¹⁴⁴³ AMV Llibre d'actes, sessió 27-10-1820.

¹⁴⁴⁴ Veure apartat de sanitat.

immòbil, i contraatacà fermament aquesta política amb la creació de noves ordres religioses dedicades a l'assistència i a l'ensenyament. Es produí un gir en la mentalitat de l'època liberal en aquest àmbit, transformant la caritat en beneficència, com a conseqüència del principi de fraternitat sorgit de la revolució francesa que va promoure l'assistència pública als desvalguts.

Concretament, la Constitució establí que l'Ajuntament havia de tenir cura dels hospicis, cases d'orfes i demés establiments de beneficència que es mantinguessin amb fons del comú¹⁴⁴⁵. Ara bé, en aquells establiments que eren catalogats de fundació particular o que estaven delegats pel Govern a persones o entitats particulars, l'única atribució que hi tenia la Corporació municipal era la d'informar al Govern davant l'observança d'alguna classe d'abús¹⁴⁴⁶.

La Diputació havia de tenir cura de que els establiments de beneficència complissin els objectius que els hi havien estat assignats. En definitiva, tenia encomanada la tasca de vigilància i promoció per a la construcció dels hospitals, cases d'expòsits i establiments de beneficència¹⁴⁴⁷.

El 27 de desembre de 1821 es promulgà el Decret general de beneficència sancionat el 6 de febrer de 1822 que desenvolupà les funcions de la Corporació municipal en aquesta matèria atorgant als Ajuntaments les responsabilitat en matèria de cases de maternitat, lactància, educació infantil, cases de socors, socors domiciliaris i hospitals públics¹⁴⁴⁸. Tots els

¹⁴⁴⁵ Constitució Espanyola de 1812, art. 321.6.

¹⁴⁴⁶ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap.I, art. VII.

¹⁴⁴⁷ Constitució Espanyola de 1812, art. 335.8: "*proponiendo al Gobierno las reglas que estimen conducentes para la reforma de los abusos que observaren*"; Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. II, art. IX; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 111.

¹⁴⁴⁸ A més es promulgà el Decret XL de Corts de 27 de desembre de 1821 publicada el 6 de febrer de 1822 (Col.lecció VIII, 115) sobre "*Establecimiento*

establiments de beneficència, inclosos els privats, les seves rentes i els seus fons, van quedar subjectes a la seva normativa¹⁴⁴⁹.

Va ésser la primera legislació que aparegué a Espanya sobre beneficència, i fou la base de tota la legislació del segle dinou. La seva rellevància, va recaure, especialment, en que posà el pes de la beneficència, definitivament, en mans de l'administració pública, quan fins aquell moment, sempre havia estat a càrrec de l'Església i particulars.

La Instrucció del vint-i-tres es remeté a allò establert en aquest Decret¹⁴⁵⁰.

6.1.1. Reintegrant dels béns immobles

El Decret de 12 de febrer de 1822 sobre "*Arbitrios al plan de beneficencia*", de conformitat amb l'art. 17 del Decret de 9 de novembre de 1820 sobre "*pago de la deuda nacional*", establí que s'havia de reintegrar als hospitals "*en egercicio de enfermería o hospitalidad doméstica*", als hospicis, cases d'orfes o d'educació, tots els seus béns immobles, drets i rentes que els hi pertanyien i havien estat ocupats¹⁴⁵¹.

De la mateixa manera, aquells béns que havien estat propietat dels jesuïtes i que s'havien adjudicat a alguna institucions de beneficència però

general de Beneficiencia" completada per un altre Decret LXX de Corts de 12 de febrer de 1822.

¹⁴⁴⁹ Decret de 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 127.

¹⁴⁵⁰ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 22 "*Para cumplir lo prevenido en el párrafo 6º, del art. 321 de la Constitución observarán los Ayuntamientos en la parte que les toca el Reglamento general de beneficencia pública decretado por las Córtes extraordinarias en 27 de diciembre de 1821, y sancionado por S.M.*"

¹⁴⁵¹ Decret 12 de febrer de 1822 (Col.lecció VIII, 269), art. 2.

que posteriorment, a 1816, els havien retornant als seus antics propietaris, ara en virtut d'aquest Decret havien de ser restituïts a les institucions de beneficència¹⁴⁵².

Si alguns dels béns ressenyats en els dos articles anteriors haguessin estat venuts al crèdit públic, en comptes d'ésser restituïts amb els seus antics béns, havien de ser indemnitzats amb d'altres d'idèntic valor a judici dels perits corresponents que serien designats per la Junta de beneficència i comissionats del crèdit públic¹⁴⁵³.

El Govern tenia potestat per atorgar als centres de beneficència els edificis que havien estat propietat de corporacions que havien deixat d'existir, així com també els terrenys, horts, etc. annexats en aquella part que el Govern cregués convenient¹⁴⁵⁴. Així la Comissió del crèdit públic posà a disposició de l'Ajuntament de Vic els edificis del convent suprimit de Sant Josep amb la finalitat d'ésser utilitzats per a ús públic. Aquest convent va ser destinat a Lazareto d'observació per als malalts contagiosos¹⁴⁵⁵.

6.1.2. Contribucions per costejar el dèficit

El dèficit dels establiments de beneficència "de la Nación" es cobrien, en primer lloc, *"con el producto de la Bula de cruzada, sin perjuicio de la aplicación de su quinta parte al pago de los intereses de la deuda nacional"*¹⁴⁵⁶.

¹⁴⁵² Decret 12 de febrer de 1822 (Col.lecció VIII, 269), art. 3 .

¹⁴⁵³ Decret 12 de febrer de 1822 (Colecció VIII, 269), art. 3.

¹⁴⁵⁴ Decret 12 de febrer de 1822 (Colecció VIII, 269), art. 4.

¹⁴⁵⁵ AMV Correspondència 1820-1821, Crèdit públic Nacional- Comissió Principal de Catalunya, 17 de setembre de 1821; AMV Llibre d'actes, sessió 9-9-1821.

¹⁴⁵⁶ Decret de 12 de febrer de 1822 (Col.lecc VIII, 269), art. 5.

Quan amb aquesta butlla no n'hi havia prou i fins que no es cobrés el dèficit, es van aprovar els arbitris següents¹⁴⁵⁷:

La meitat del 10% de propis destinat a la construcció i reparació dels camins provincials.

El rendiment de l' indult quadragesimal.

El producte del fons "pio benefical".

"Una manda forzosa en todos los testamentos, cuyo minimum sea un real de vellon, debiendo pagar igualmente al menos esta cantidad los herederos abintestatos".

Un impost addicional sobre las gràcies que el rei havia dispensat, en la forma següent¹⁴⁵⁸.

D'acord amb aquest Decret, la Junta de Beneficència de Vic notificà a l'Ajuntament que volia demanar diners al Comissari general de creuades per atendre les despeses de la casa de beneficència, i li demanà el seu recolzament¹⁴⁵⁹.

¹⁴⁵⁷ Decret de 12 de febrer de 1822 (Col.lecc VIII, 269), art. 6.

¹⁴⁵⁸ Les creus que dóna el Rei de "*Órdenes militares de Calatrava, Montesa, Alcántara, mil reales; Creus de Carlos III, Isabel la Católica, mil reales*" etc.

¹⁴⁵⁹ AMV Correspondència 1822-1821, 4 de setembre de 1822. "*Habiendo esta Junta resuelto acudir al Excmo. Sr. Comisario Gral. de la Cruzada para que destinara caudales del fondo quadragesimal para atender los gastos de la Casa de Benef., acompaño a v. el adjunto recurso....espero que con su acreditado zelo acompañará la instancia en vista de los apuros en que se encuentra esta Junta...*"

La petició de la Junta de Vic al Comissari de la Creuada va ésser atesa i la Diputació provincial (Secció de Foment) li va fer arribar, a través del secretari d'Estat, la resposta següent:

Es traslladà a la Junta de Beneficència de Vic un ofici comunicant una Ordre del rei per tal de que es posés a disposició d'aquesta Junta una quantitat de diners provinents "*de las existencias actuales pertenecientes al Indulto quadragésimo en aquella Diócesis...*" en contestació el que la Junta i la Diputació van exposar sobre les necessitats en beneficència¹⁴⁶⁰.

El Govern polític Superior de Catalunya es dirigí a tots els Ajuntaments de Catalunya, entre ells el de Vic, perquè demanessin diners als veïns per auxiliar als pobres de la casa caritat de Barcelona que es trobava en una situació de dificultat extrema a causa de l'epidèmia patida en aquella ciutat¹⁴⁶¹.

6.1.3. Junta municipal de beneficència

S' havia d'establir una Junta de beneficència a cada poble per poder realitzar les tasques encomanades per la Constitució en matèria d'hospitals, hospicis, cases d'expòsit i altres establiments de beneficència. Aquesta Junta actuaria com a auxiliar de l'Ajuntament¹⁴⁶².

6.1.3.1. Composició

¹⁴⁶⁰ AMV, Correspondència 1822-1823, 2 abril 1823.

¹⁴⁶¹ AMV Correspondència 1820-1821, 19 de setembre de 1821.

¹⁴⁶² Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 1. Veure apartat diferents institucions de beneficència.

En totes aquelles poblacions que tinguessin una densitat demogràfica superior a 400 veïns o que fossin capital¹⁴⁶³, la Junta havia d'estar integrada per nou persones d'entre les quals n'havia de formar part un dels alcaldes constitucionals, el qual esdevindria el president nat, un regidor, el rector més antic, quatre veïns il·lustrats i caritatius, un metge i un cirurgià dels de més prestigi¹⁴⁶⁴. En els pobles que no disposessin de facultatius serien substituïts per veïns, indistintament de que pertanyessin a l'estat eclesiàstic com a l'estat seglar¹⁴⁶⁵. Als pobles més petits la Junta havia d'estar formada per set individus: l'alcalde constitucional, que era el president, un regidor, un rector, un facultatiu de medicina, i en el seu defecte un cirurgià, i de tres veïns "*de los más pudientes é ilustrados*"¹⁴⁶⁶.

Els membres de la Junta eren designats per la Corporació. El seu càrrec tenia una durada bianual. S'havien de renovar cada dos anys la meitat dels seus membres. El primer cop se'n renovarien cinc, i el segon cop els restants, i així successivament¹⁴⁶⁷.

En la sessió de vint de setembre de 1822 l'Ajuntament de Vic acordà establir en aquesta ciutat la Junta municipal de beneficència, d'acord amb allò regulat en els articles primer i segon del Reglament de Beneficència Pública. Com a president nat s'elegí a l'alcalde segon i com a vocals un regidor, quatre veïns il·lustrats i caritatius, un metge i un llicenciat en cirurgia, que juntament amb el rector d'una parròquia formaren la mencionada Junta. L'Ajuntament acordà comunicar a cada un d'aquests individus el seu nomenament¹⁴⁶⁸.

¹⁴⁶³ No especifica de quina capital es tracta. De partit?

¹⁴⁶⁴ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col·lecció VIII, 115), art. 2.

¹⁴⁶⁵ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col·lecció VIII, 115), art. 4.

¹⁴⁶⁶ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col·lecció VIII, 115), art. 3.

¹⁴⁶⁷ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col·lecció VIII, 115), art. 6.

¹⁴⁶⁸ AMV, Llibre d'actes, sessió 20-8-1822.

Hi havia d'haver un secretari i un comptador que serien dos vocals de la Junta escollits per aquesta, ara bé, per la seva aprovació era preceptiu el consentiment de l'Ajuntament¹⁴⁶⁹. Si una població tenia molts afers de beneficència es podien designar com a secretari i comptador dues persones alienes a la Junta. L'entitat local no podia aprovar-ho sense més, sinó que ho havia de comunicar a la Diputació, i aquesta podia consultar al Govern allò que cregués convenient¹⁴⁷⁰. Eren, però, finalment, les Corts qui a proposta del Govern, havien d'aprovar o desestimar la creació d'aquestes places i en cas d'aprovar-les assignava la dotació corresponent. Les Juntes proposaven les persones que creguessin idònies i els Ajuntaments les nomenaven¹⁴⁷¹.

La Corporació, sota la seva responsabilitat, i a proposta de la Junta, havia de designar un dipositari que no havia d'estar necessàriament al càrrec d'un dels individus de la Junta. Aquesta activitat no estava remunerada¹⁴⁷².

La Junta havia de designar per a cada institució de beneficència un visitador escollit d'entre els vocals de la Junta. Aquest subjecte tenia la missió de vetllar pel compliment dels reglaments, d'exercir la vigilància de si els empleats actuaven diligentment, i si els pobres estaven correctament assistits¹⁴⁷³.

6.1.3.2. *Funcionament*

¹⁴⁶⁹ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 7 .

¹⁴⁷⁰ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 8.

¹⁴⁷¹ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 9.

¹⁴⁷² Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 10 "*á cuyo individuo se le abonarán los gastos*" .

¹⁴⁷³ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 12.

El Govern havia d'aprovar un reglament sobre el guiatge d'aquesta Junta¹⁴⁷⁴.

Les sessions s'havien de celebrar en els dies, hora i de la manera que s'establia en el reglament. En el lloc que es considerés més convenient entre els diversos espais disponibles dels diferents establiment de beneficència¹⁴⁷⁵.

Les Juntes municipals es relacionaven exclusivament amb les Corporacions municipals. Únicament en cas de reclamar per greuge comès per l'Ajuntament, s'encaminarien a la Diputació la qual en assumptes d'aquesta matèria s'havia de dirigir al Ministeri de la Governació¹⁴⁷⁶.

6.1.3.3. Atribucions

Les atribucions de la Junta eren les següents:

Fer observar aquesta Llei, el Reglament i demés ordres del Govern sobre beneficència¹⁴⁷⁷.

Assabentar a l'Ajuntament quan es cregués convenient crear, suprimir o arranjar qualsevol d'aquests establiments¹⁴⁷⁸.

¹⁴⁷⁴ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 5 .

¹⁴⁷⁵ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 11.

¹⁴⁷⁶ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 16.

¹⁴⁷⁷ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 12 .

¹⁴⁷⁸ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 12 . Veure apartat diferents institucions de beneficència.

Proposar arbitris per la seva dotació i per auxiliar situacions extraordinàries de pobresa¹⁴⁷⁹. A Vic la Junta va proposar arbitris per cobrir el dèficit¹⁴⁸⁰.

Executar les ordres del Govern en matèria de mendicitat que li serien notificades per l'Ajuntament¹⁴⁸¹.

Inspeccionar la comptabilitat portada a terme pels administradors de les diverses institucions de beneficència. Conclòs el seu examen, les havien de remetre al consistori emetent el dictamen pertinent¹⁴⁸².

Vetllar per la bona marxa de l'administració i l'economia en la inversió dels fons d'aquests establiments, la claredat en els comptes i la correcta actuació en les tasques realitzades pels diferents empleats, comunicant, en cas advers, a l'Ajuntament qualsevol incidència poc clara de qualsevol individu, el qual se'l suspendria en l'exercici del seu càrrec si existien sospites raonades de maniobres maquiavèliques o per un altre esdeveniment greu¹⁴⁸³.

Proposar a l'Ajuntament els possibles candidats que considerés susceptibles d'ocupar els càrrecs de director i d'administradors dels establiments de beneficència¹⁴⁸⁴.

¹⁴⁷⁹ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 12.

¹⁴⁸⁰ AMV Correspondència 1822-1823, 20 de març de 1823 "...la Junta Municipal de Beneficencia de esta ciudad manifestando el dèficit en que se encuentra dicha Junta, ha resuelto la Diputación que la citada Junta proponga los arbitrios que sean a propósito para cubrir el citado dèficit".

¹⁴⁸¹ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art.12.

¹⁴⁸² Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art.12.

¹⁴⁸³ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art.12.

¹⁴⁸⁴ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art.12 .

La Junta municipal de beneficència de Vic presentà a principis d'octubre de 1822, segons l'art.12 del Reglament, la proposta d'administradors per a la Casa de Misericòrdia de nenes orfes, considerant que els individus presentats reunien les circumstàncies d'integritat, il·lustració i caritat requerides. L'Ajuntament els acceptà concedint a tots ells les facultats que com a tals els incumbien d'acord amb el reglament. També acordà aprovar el nomenament fet per la Junta de recaptadors de les rendes de la Casa de Misericòrdia d'acord amb l'art.30 del Reglament¹⁴⁸⁵. Uns dies més tard, l'Ajuntament nomenà un nou facultatiu per a vocal de la Junta, degut a la defunció de l'anterior¹⁴⁸⁶.

El desembre la Corporació municipal aprovà el nou pla de la Junta de beneficència que proposava un nou grup de facultatius mèdics, reemplaçant els existents, per l'assistència als malalts pobres del St. Hospital. També s'aprovà el salari d'aquests metges amb 600 reals¹⁴⁸⁷.

La Junta municipal de beneficència comunicà a l'Ajuntament la proposta d'un nou cirurgià i membre de la Junta per tal de que si el considerava apte procedís a fer el nomenament¹⁴⁸⁸.

També s'havia d'elaborar anualment un pressupost de despeses i una estadística de beneficència del seu districte. Un cop finalitzada es trametria a l'Ajuntament¹⁴⁸⁹. La Junta municipal de beneficència de Vic va aportar el pressupost per les despeses de l'any següent a l'Ajuntament, així com també l'estadística de beneficència¹⁴⁹⁰.

¹⁴⁸⁵ AMV, Llibres d'actes, sessió de 3-10-1822.

¹⁴⁸⁶ AMV Llibre d'actes, sessió 16-10-1822.

¹⁴⁸⁷ AMV, Llibre d'actes, sessió de 13-12-1822.

¹⁴⁸⁸ AMV, Correspondència 1822-1823, 6 febrer 1823.

¹⁴⁸⁹ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col·lecció VIII, 115), art. 12.8.

¹⁴⁹⁰ AMV Correspondència 1822-1823, 6 de febrer de 1823.

També havia de lliurar els comptes documentats dels fons que s'havien invertit en l'hospitalitat i auxilis domiciliats a la Corporació local¹⁴⁹¹.

Les Juntes havien de promoure les associacions piadoses que tinguessin per objecte la millora dels presidaris en les presons públiques¹⁴⁹².

Les cases de bojos privades estaven també sota el control de les Juntes de beneficència¹⁴⁹³.

L'Ajuntament exposà un dubte sobre les atribucions de la Junta municipal de beneficència a la Diputació, ja que tenia dificultats d'interpretació del reglament, però desconeixem de quin dubte es tractava¹⁴⁹⁴.

Una de les obligacions de la Junta de beneficència era proposar arbitris amb l'objectiu de socórrer la indigència¹⁴⁹⁵, però la Junta de Vic considerà que aconseguiria major efecte una "*invitación y orden*" perquè tots els contribuents participessin amb alguna almoïna per col·laborar amb l'Hospital¹⁴⁹⁶.

6.1.3.4. *Ingressos i despeses*

¹⁴⁹¹ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art 12.

¹⁴⁹² Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 97.

¹⁴⁹³ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 125.

¹⁴⁹⁴ AMV Correspondència 1822-1823, 10 desembre de 1822. Aquest és un document de la Diputació provincial de Barcelona-Secció Atribucions polítiques, que resol el dubte manifestat, en el seu moment, per l'entitat local. Però no s'especifica de quina competència es tracta.

¹⁴⁹⁵ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 12.3.

¹⁴⁹⁶ AMV Correspondència 1822-1823, 6 de febrer de 1823.

Hem trobat varis documents manifestant la crítica situació econòmica de la Junta, la falta de recursos i mitjans i reclamacions als seus deutors per cobrar els deutes¹⁴⁹⁷. Una de les vies que s'emprà fou la d' acudir als devots dels establiments de beneficència per tal que avancessin liquiditat per via de préstec. No sabien a qui acudir, no tenien recursos per assistir als malalts. Enviaren a l'Ajuntament un estat dels malalts i exòsits del St. Hospital de la ciutat de Vic, i un estat dels fruits i cabdals existents a l'1 octubre de 1822, així com també un estat dels crèdits que tenia aquest establiment per tal de que aquest acordés la providència que estimés oportuna¹⁴⁹⁸.

La Junta posà de manifest les grans dificultats en que s'havia trobat en aquest període per portar a terme les seves atribucions degut a la gran escassetat de recursos "*...ha procurado despachar a los enfermos de males habituales para lograr algún alivio...se ven sin ningún recurso...*"¹⁴⁹⁹.

Davant la delicada situació econòmica deficitària en que es trobava la Junta, decidiren demanar diners a la Diputació però aquesta respongué que no en tenia i "*que pongan arbitrios que sean a propósito para cubrir el indicado déficit*"¹⁵⁰⁰.

6.1.3.5. Juntas parroquials de beneficència

¹⁴⁹⁷ AMV Correspondència 1822-1823, 3 d'octubre de 1822, parla dels crèdits que té la Junta de beneficència i que no cobren, endarreriments de pensions de censals, etc.

¹⁴⁹⁸ AMV Correspondència 1822-1823, 19 de gener de 1823.

¹⁴⁹⁹ AMV Correspondència 1822-1823, 19 de gener de 1823.

¹⁵⁰⁰ AMV Correspondència 1822-1823, 20 de març de 1823.

En les poblacions de "*mucho vecindario*"¹⁵⁰¹, la Junta, amb l'aprovació de l'Ajuntament, havia de nomenar Junes parroquials de beneficència presidides pel rector de la parròquia i en les seves absències o malalties pel seu tinent¹⁵⁰².

Es va aprovar que a Vic hi havia d'haver quatre Junes parroquials. La Junta de beneficència sol·licità a l'entitat municipal que s'aprovés el nomenament de les Junes¹⁵⁰³.

S'acordà aprovar un Reglament específic per aquestes Junes parroquials donada la seva importància en les poblacions populosos on eren l'element clau del funcionament de la beneficència¹⁵⁰⁴.

6.1.3.5.1. Composició

Aquestes Junes havien d'estar formades a més de pel president, per vuit veïns de la parròquia que fossin persones zeloses i caritatives, les quals havien de ser renovades cada dos anys per meitats, a iniciativa de la mateixa Junta que ho havia de proposar a la Junta municipal de beneficència¹⁵⁰⁵.

Hi havia d'haver un secretari, un comptador i un dipositari que serien escollits d'entre els mateixos membres de la Junta¹⁵⁰⁶.

¹⁵⁰¹ No diu què entén per això.

¹⁵⁰² Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 17 .

¹⁵⁰³ AMV Correspondència 1822-1823, 6 de febrer de 1823.

¹⁵⁰⁴ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 24.

¹⁵⁰⁵ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 18.

¹⁵⁰⁶ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 19.

6.1.3.5.2. Atribucions

Les Junes parroquials s'havien d'ocupar de¹⁵⁰⁷:

La col·lecta d'almoines.

Les subscripcions voluntàries.

Hospitalitat i socors domiciliaris i de fer portar als establiments de beneficència aquells que no poguessin ésser atesos a casa seva.

La primera ensenyança dels nens pobres.

Acollir als expòsits i desemparats.

La vacunació dels infants pobres.

En aquelles poblacions, que per raó de la densitat demogràfica no s'haguessin establert Junes parroquials de beneficència, totes aquestes atribucions havien de ser realitzades per la pròpia Junta municipal¹⁵⁰⁸.

6.1.3.5.3. Ingressos i despeses

No es dotarien de més fons que aquells que dimanessin d' almoines de la parròquia juntament amb aquells que procedissin de la Junta municipal per via de socors¹⁵⁰⁹.

¹⁵⁰⁷ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 21.

¹⁵⁰⁸ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 22.

¹⁵⁰⁹ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 20.

Per la custòdia dels fons hi havia una arca de tres claus en mans del president, una altra en possessió del comptador i una altra pel dipositari¹⁵¹⁰.

Havien de presentar, anualment, comptes documentats dels seus fons a la Junta municipal de beneficència¹⁵¹¹.

6.1.3.6. *Altres institucions de beneficència*

Els establiments de beneficència que havien d'ésser controlats per la Junta municipal eren: les cases de maternitat, cases de socors, hospitals de malalts, convalescents i bojós, hospitalitat domiciliada i finalment socors domiciliaris¹⁵¹².

Tots aquells establiments de beneficència no mencionats en aquest Decret s'havien de suprimir. S'adjudicarien els seus fons als demés establiments d'aquestes característiques. S'exceptuaven d'aquesta norma les escoles per a cecs i sordmuts i les demés cases que tinguessin per objecte l'educació d'ambdós sexes¹⁵¹³.

El Decret manifestà explícitament la seva preferència perquè fossin les germanes de la caritat les que ocupessin els càrrecs de benevolència, i essencialment la gestió de les cases de maternitat i en l'assistència dels malalts en els hospitals¹⁵¹⁴.

¹⁵¹⁰ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 19.

¹⁵¹¹ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 22 .

¹⁵¹² Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 40.

¹⁵¹³ Decret XL 27 de desembre de 1821, (Col.lecció VIII, 115), art. 134.

¹⁵¹⁴ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 14 .

El Govern després d'haver escoltat a l'Ajuntament i a la Diputació podia proporcionar edificis públics com a seus de determinades institucions¹⁵¹⁵.

Cases de maternitat

Pel que fa a les cases de maternitat n'hi havia una a cada província i es dividien en tres departaments: un de refugi de les dones embarassades, un per la lactància dels infants i un altre per a conservar i educar a aquests nens fins a l'edat de sis anys¹⁵¹⁶.

En aquells pobles a on no hi havia cases de maternitat, la Junta municipal s'havia de fer responsable de la cura dels nens expòsits i a més havien d'inscriure'ls, a semblança del que feien en les cases de maternitat, en un llibre on registraven a tots els nens entrants i a on s'hi anotaven totes les circumstàncies que convenia expressar¹⁵¹⁷.

Pel que fa al tema de la lactància, les Juntes havien de cercar diligentment dides per a la criança dels nadons, les quals els nodririen en els seus propis habitatges. En el supòsit de que la troballa de dides no donés resultat s'havien de portar els criancions a una casa de maternitat¹⁵¹⁸.

La mainada que es criés en les cases de maternitat quedarien sota la tutela de la Junta municipal¹⁵¹⁹.

¹⁵¹⁵ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 137.

¹⁵¹⁶ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 41.

¹⁵¹⁷ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 55, 53 .

¹⁵¹⁸ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 56, 57.

¹⁵¹⁹ Decret XL 27 de desembre de 1821, (Col.lecció VIII, 115), art. 63.

Cases de socors

Les cases de socors eren pensades per acollir orfes, desemparats, impeditos, pobres i aquelles criatures de les cases de maternitat que ja havien acomplert els sis anys d'edat¹⁵²⁰.

Hi havia d'haver com a mínim una casa de socors a cada província per acollir els orfes desemparats¹⁵²¹. Cada residència es dividia en dues seccions per raó de sexe. Al capdavant de cada departament hi havia un director (directora en el departament femení)¹⁵²².

Es fixà que s'havia d'aprovar un reglament específic pel tractament d'aquestes cases¹⁵²³. La seva finalitat primordial era la persecució dels següents objectius:

En primer lloc, proporcionar el que s'anomenava, la primera ensenyança als nens i nenes, és a dir, educació bàsica¹⁵²⁴.

En segon lloc, i un cop finalitzada la primera ensenyança conferien la segona que consistia en instruir en un art, professió o ofici¹⁵²⁵.

En tercer lloc, tenien competències en determinar l'establiment d'aquells tallers i fàbriques que consideraven més idonis per les necessitats de la zona. En les cases de socors s'establirien "*las fábricas y talleres que sean más análogos á las necesidades y producciones de la provincia; tomando*

¹⁵²⁰ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 71.

¹⁵²¹ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 71.

¹⁵²² Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 72.

¹⁵²³ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 85.

¹⁵²⁴ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 74.

¹⁵²⁵ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 74 i 75
"...se le destinará el arte, profesión ú oficio á que mas disposicion tenga y él quiera elegir..."

*las debidas precauciones para que con este motivo no decaigan las fábricas particulares*¹⁵²⁶.

En funció del nombre de persones, fàbriques, tallers i altres negocis existents, la Junta de beneficència elegiria un o més individus de confiança del director i directora per ajudar-los en les seves tasques. S'havia d'intentar que les persones designades fossin pobres que es trobaven en la casa de socors, sempre i quan reunissin el requisit d'idoneïtat¹⁵²⁷.

En quart lloc, se'ls hi havia encarregat la comesa de proporcionar feina a totes aquelles persones que no tenien un mitjà de guanyar-se la vida encara que no visquessin en la casa de socors¹⁵²⁸.

Cap persona podia ésser retinguda més temps de l' estrictament necessari, però prèviament a la seva sortida, requeria d'una llicència per escrit de la Junta de beneficència, i se li lliuraven els seus estalvis, que li havien estat custodiats en un fons d'estalvis, durant el període de temps que havia durat la seva estada en la casa de socors¹⁵²⁹.

Socors domiciliats

Hi havia la política d'intentar resoldre per part de les Juntes parroquials de benevolència , i en cas de no haver-n'hi, per part de la Junta municipal de beneficència , el màxim d'assumptes possibles d'indigència de forma domiciliada, i únicament traslladar les persones a la casa de socors quan

¹⁵²⁶ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 74.

¹⁵²⁷ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 84.

¹⁵²⁸ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 77.

¹⁵²⁹ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 80, 76.

fos realment imprescindible¹⁵³⁰. Amb aquesta finalitat, s'havia de nomenar un vocal de la Junta que ostentaria el càrrec de comissari de pobres. Tenia la missió de distribuir la multiplicitat de tasques en l'esfera dels socors domiciliaris i, al mateix temps, setmanalment, havia de rendir comptes de la seva actuació a la Junta¹⁵³¹.

Les Juntes havien de cercar treball per aquelles persones que es trobaven en situació de desocupació o proporcionar matèries primes amb què poder treballar. També repartien aliments als necessitats que eren descomptats, posteriorment, del salari que havien de percebre pel seu treball¹⁵³².

Si algun pobre no tenia habitatge propi o aliè on residir, la Junta s'ocupava d'enviar-lo a un establiment de beneficència¹⁵³³.

En contrapartida, a totes aquestes actuacions regulades per aquest Decret, es prohibia categòricament demanar almoïna a totes aquelles persones allà a on s'havien establert les cases de socors i es realitzaven els auxilis domiciliats¹⁵³⁴. L'autoritat havia de vigilar el més estricte compliment¹⁵³⁵. En cas de contravenció d'aquesta norma, el captaire seria traslladat al seu poble per ordre del cap polític. Les autoritats locals del seu domicili decidirien allò que correspongués, previ informe corresponent, posant-ho en coneixement de la Junta municipal de beneficència¹⁵³⁶.

¹⁵³⁰ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 86.

¹⁵³¹ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 87.

¹⁵³² Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 89, 90.

¹⁵³³ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 91.

¹⁵³⁴ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 93.

¹⁵³⁵ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 94.

¹⁵³⁶ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 95.

6.1.4. Ingressos i despeses

Tots els fons, indistintament de quin fos el seu origen, havien d'anar destinats a socórrer totes les necessitats descrites en aquest Decret¹⁵³⁷.

Hi havia dues classes de fons, els generals i els municipals¹⁵³⁸. Els fons generals eren aquells que provenien de les rentes, consignacions i arbitris i requerien el consentiment de les Corts per poder-los destinar a beneficència¹⁵³⁹. Els municipals eren les rentes, censos, béns, drets, accions i altres arbitris particulars dels establiments de benevolència i les almoines que es lliuraven a la Junta. Aquest fons s'havien d'emprar per sufragar les despeses d'aquelles cases de beneficència que no eren autosuficients, com també per coadjuvar amb els pobles, en les seves necessitats ordinàries, quan no es bastessin per ells mateixos¹⁵⁴⁰.

La recaptació dels fons generals havia de ser realitzada per empleats d'hisenda¹⁵⁴¹.

Els fons municipals s'havien d'utilitzar per fer front a les despeses de sosteniment dels establiments de beneficència i dels auxilis domiciliaris de cada localitat. Era la pròpia Junta en unió amb les Juntes parroquials, en aquelles poblacions que s'haguessin creat, les que havien de decidir de quina manera s'havien de distribuir els fons, d'acord amb la forma establerta en el reglament. En el supòsit de que hi hagués un excedent passaria a formar part dels fons generals¹⁵⁴².

¹⁵³⁷ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 95.

¹⁵³⁸ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 95.

¹⁵³⁹ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 27.

¹⁵⁴⁰ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art.28.

¹⁵⁴¹ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 30.

¹⁵⁴² Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 29.

La recaptació d'aquests fons municipals s'exercia per una o més persones nomenades per la Junta municipal amb l'aprovació i sota la responsabilitat de l'Ajuntament. A aquests recaptadors se'ls hi concedia l'u per cent d'allò col·lectat¹⁵⁴³. Havien de rendir comptes mensualment davant del dipositari i li havien de lliurar la suma recaptada. Podien puntualitzar allò que consideressin adient per millorar els cobraments i el dipositari tenia l'obligació de transmetre aquestes valoracions a la Junta¹⁵⁴⁴.

Els dipositaris havien de posar en coneixement de la Junta, cada mes, els comptes de les quantitats recaptades, els pagaments efectuats i les sumes restants a la caixa¹⁵⁴⁵.

Cada mig any, s'havien de publicar els cabdals que havien entrat en la dipositaria i s'havien de detallar tots els moviments que s'haguessin produït¹⁵⁴⁶.

Els Ajuntaments havien de fiscalitzar anualment els comptes documentats que els hi lliurava la Junta, els quals remetien a la Diputació prèvia aprovació o censura. La comptadoria de propis de la província era l'òrgan encarregat d'examinar-los i de donar el vist-i-plau si ho considerava oportú, i, finalment seria el cap polític qui tenia la plena competència per conferir la seva aprovació¹⁵⁴⁷.

¹⁵⁴³ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 30.

¹⁵⁴⁴ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 32.

¹⁵⁴⁵ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 33.

¹⁵⁴⁶ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 34. *"...expresando la inversion que hayan tenido, las existencias ó déficit que hubiere, y el número de pobres que se haya socorrido"*.

¹⁵⁴⁷ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col.lecció VIII, 115), art. 35.

El Govern adoptaria les mesures oportunes per indagar quins eren els fons existents en matèria de beneficència a cada província i proposaria a les Corts les reformes adients per millorar la situació¹⁵⁴⁸. En el supòsit que la situació fos deficitària un cop sufragades les despeses originades de les diverses institucions de beneficència, el Govern hauria de proposar a les Corts les solucions idònies¹⁵⁴⁹.

La beneficència passà moments molt difícils en els períodes turbulents de la guerra. Així, per exemple, la Junta municipal de beneficència de Vic, el 8 de gener de 1823, deia en una carta adreçada a l'Ajuntament: *"Esta Junta de Beneficencia se vé en los mayores apuros por la falta de granos, a motivo de la mucha entrada de soldados y paisanos enfermos, de modo que ya tiene agotados todos los medios y recursos... Los granos y otros efectos que han robado los Facciosos a este Establecimiento, es otro de los motivos de la suma indigencia"*¹⁵⁵⁰.

6.7. SANITAT

Quan diem que l'Estat liberal assumí la sanitat com a competència, resulta del tot imprescindible, delimitar clarament a quins aspectes de la sanitat es feia referència. El cert és, que el poder polític, únicament s'ocupava de la sanitat, sempre i quan, aquesta tingués un component social, com era el cas de les malalties infeccioses, quan la malaltia podia tenir conseqüències col·lectives. És a dir, que no s'ocupava de la sanitat des d'un punt de vista individual sinó col·lectiu. El poder públic únicament intervenia en aquells supòsits en que existia un perill per a la societat. L'assistència individual en cas de malaltia que no posés en perill la resta

¹⁵⁴⁸ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col·lecció VIII, 115), art. 135.

¹⁵⁴⁹ Decret XL 27 de desembre de 1821 (Col·lecció VIII, 115), art. 136.

¹⁵⁵⁰ AMV Correspondència 1822-1823, Carta de la Junta local de beneficència a l'Ajuntament de Vic, 8 de gener de 1823.

de la població, únicament es contemplava en els casos d'indigència, per tant, tenia un enfocament clarament vinculat amb la beneficència. Dit d'una altra manera, en el model d'Estat liberal, l'individu s'havia d'ocupar de la seva salut i el poder polític únicament de les qüestions d'ordre públic: epidèmies i pobresa¹⁵⁵¹.

En el transcurs del dinovè segle, no hi va haver en cap moment, una política de continuïtat en matèria sanitària, i només s'actuava en les conjuntures d'epidèmia, en canvi, en els períodes de calma sanitària, el Govern, caps polítics, i els alcaldes se n'oblidaven¹⁵⁵². Excepcionalment, durant el primer i segon període liberal, l'organització sanitària que corresponia a l'Estat central, caps polítics i, en certa mesura als alcaldes, va ésser fructífera en normes i activitat sanitària¹⁵⁵³.

En matèria de sanitat estricta els Ajuntaments havien de tenir cura dels hospitals¹⁵⁵⁴, i la Diputació havia de vetllar per la bona realització d'aquesta tasca¹⁵⁵⁵.

En el transcurs de tot el segle, la sanitat va ésser entesa com una funció governativa dins de l'àmbit de la policia de salubritat, tal i com queda clarament fixat en l'article primer de les dues Instruccions que estableix: *"Estando á cargo de los Ayuntamientos de los pueblos la policía de salubridad y comodidad, deberán cuidar de la limpieza de las calles, mercados, plazas públicas y de la de los hospitales, cárceles y casas de caridad ó de beneficencia...y por último, de remover todo lo que en el*

¹⁵⁵¹ Luís MORELL OCAÑA, "El municipio...", op. cit., p. 141.

¹⁵⁵² José Javier VIÑES RUEDA, *La sanidad española en el siglo XIX*, Navarra, 2010, p. 26.

¹⁵⁵³ José Javier VIÑES RUEDA, "La sanidad...", op. cit., p. 32.

¹⁵⁵⁴ Constitució Espanyola de 1812, art. 321.1 i 321.6.

¹⁵⁵⁵ Constitució Espanyola de 1812, art. 335.8 ; Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. II, art. IX; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 111.

pueblo ó en su término pueda alterar la salud pública ó la de los ganados"¹⁵⁵⁶.

La Instrucció de 1813 insistia en el tema de policia de salubritat, afegint-hi la qualitat dels aliments, les aigües estancades o insalubres i els cementiris. En referència als hospitals clarificava, en relació a la Constitució, que l'entitat local només havia de tenir-ne cura quan aquestes institucions eren pagades amb fons del comú. En les institucions de sanitat privades, l'Ajuntament es limitava a informar al cap polític en el cas de que observés algun tipus de pràctica abusiva¹⁵⁵⁷.

En la Instrucció del Trienni, s'ampliaren les obligacions de l'Ajuntament respecte a la sanitat, ja que aquesta entitat havia de procurar que hi haguessin professionals sanitaris, metges, cirurgians i veterinaris. Havien de ser contractats per l'Ajuntament i se'ls pagava dels fons públics, amb les matisacions aprovades pel legislador, ja que aquest establí l'obligatorietat de dotar de fons públics als facultatius, com a mínim per socórrer als pobres, "*sin perjuicio de que si los fondos públicos lo pueden sufrir, se extienda tambien la dotacion á la asistencia de todos los demas vecinos*". Si els seus sous o honoraris s'havien de satisfer per conductes o repartiments veïnals per no ésser suficients els fons públics, aleshores només l'haurien de pagar aquelles persones que volguessin beneficiar-se dels seus serveis¹⁵⁵⁸. De totes maneres, la Instrucció aclaria, en l'article següent, que només es dotaria dels fons públics els facultatius, per l'assistència als pobres, en aquelles poblacions en que els fons municipals de beneficència fossin insuficients¹⁵⁵⁹. I per últim, es regulà que en

¹⁵⁵⁶ José Javier VIÑES RUEDA, "La sanidad...", op. cit., p. 26. Pels diferents intents fallits de legislar en matèria de sanitat durant el trienni liberal veure l'obra d'aquest autor pp. 30 ss.

¹⁵⁵⁷ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art. VII .

¹⁵⁵⁸ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 12, 13, 14. Aquests articles regulen els honoraris i la forma de pagament dels facultatius.

¹⁵⁵⁹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 13.

aquelles localitats que no disposessin de fons municipals de beneficència ni de fons públics suficients per cobrir els honoraris d'aquests professionals de la salut, es reservaria una part del pressupost anual per poder-los-hi fer front¹⁵⁶⁰.

Les Instruccions es remetien per la resta de matèries de salut pública a les Lleis i Reglaments sanitaris¹⁵⁶¹.

Durant el Trienni hi va haver varis intents fallits d'aprovar una Llei de sanitat pública¹⁵⁶².

6.2.1. Mesures per evitar contagi per epidèmia

Quan en una localitat apareixia alguna malaltia "*reynante*" o epidèmia, l'entitat local ho havia de comunicar immediatament al Cap polític, amb la finalitat de que es prenguessin totes les mesures oportunes¹⁵⁶³. En la Instrucció del vint-i-tres, s'hi afegí que es notifiqués al cap polític a través d' un dictamen d'un facultatiu¹⁵⁶⁴, amb la finalitat, suposem, d'evitar falses alarmes¹⁵⁶⁵.

¹⁵⁶⁰ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 14.

¹⁵⁶¹ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. III, art.XXII; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 264 i l'article 11 establia que "*En lo demás relativo a la salud pública se arreglarà el Ayuntamiento á lo prevenido por las leyes y reglamentos sanitarios...*"

¹⁵⁶² Veure José Javier VIÑES RUEDA, *La sanidad...* op. cit.

¹⁵⁶³ Instrucció de 3 de febrer de 1813, cap. I, art. III "...á fin de cortar los progresos del mal, y auxiliar al pueblo con los medicamentos y demas socorros que pueda necesitar; avisándole en el último caso semanalmente, ó aun con mayor frecuencia si el Gefe político lo requiriese, del estado de la salud pública y de la mortandad que se note".

¹⁵⁶⁴ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 10.

¹⁵⁶⁵ De la mateixa opinió, José SÁNCHEZ-ARCILLA BERNAL, "Los antecedentes..." op. cit., p. 232.

Durant el primer període liberal, davant d'una malaltia contagiosa o endèmica, el cap polític tenia facultats per prendre totes les mesures necessàries per acabar amb el problema, ja fos unilateralment o d'acord amb la Junta de sanitat i de la Diputació si aquesta es trobava reunida¹⁵⁶⁶. En canvi, en la Instrucció del Trienni, no es donava peu a la intervenció de la Junta de sanitat ni a la Diputació, doncs, decidia unilateralment el cap polític. Aquest havia de comunicar l'existència de les malalties o epidèmies directament al Govern¹⁵⁶⁷.

A Vic, en la sessió municipal celebrada el 4 de juny de 1820 es comunicà l'ofici enviat pel cap polític en el qual feia saber que a la ciutat s'havien detectat dos casos d'epidèmia, i per tant, es prenguessin les mesures oportunes. La Corporació municipal decidí reunir-se l'endemà a les 4 de la tarda a la sala capitular, d'una banda, amb els comissionats seculars i regulars que hagués designat el capítol eclesiàstic, i de l'altre, amb els vocals encarregats dels diferents barris per tal que elegissin als homes que consideressin útils per fer guàrdia¹⁵⁶⁸.

La sanitat pública municipal acomplia, doncs, dues finalitats: en primer lloc, evitar el contagi i la propagació de malalties infeccioses rellevants com la pesta, i en segon lloc, s'ocupava de la higiene pública com el tema d'aigües, productes alimentaris, indústries contaminants, cementiris, etc.

En la reunió extraordinària de l'endemà l'alcalde primer advertí que l'objecte de la convocatòria era donar les providències necessàries per intentar evitar en la mesura del possible la propagació del contagi. L'Ajuntament va procedir a la formació de la Junta de sanitat segons el decret de 23 de juny de 1813, formada per l'alcalde, el rector d'una

¹⁵⁶⁶ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. III, art. XXII.

¹⁵⁶⁷ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 264.

¹⁵⁶⁸ AMV, Llibre d'actes, sessió extraordinària 4-6-1820.

parròquia, dos metges i quatre veïns. La ciutat organitzà un torn de guàrdies per tal d'evitar l'entrada de productes susceptibles de produir contagi ¹⁵⁶⁹.

Pocs dies més tard, amb el ferm propòsit d'intentar frenar el contagi epidèmic, es plantejaren la reedificació dels portals i d'aquesta manera alleugerar als veïns del cansament d'haver de realitzar guàrdies de sanitat. L'alcalde constitucional presentà un pressupost del cost d'aquestes obres. Com que no hi va haver unanimitat entre els membres del consistori sobre aquesta proposta de la reedificació, després de la deliberació es procedí a la votació. L'emissió de vots es decantà favorable a la reedificació dels portals. També s'aprovaren guàrdies als portals, i la Junta de sanitat visità els malalts de l'Hospital¹⁵⁷⁰. El 30 de juny es publicà un Edicte demanant que es netegessin els carrers i es reguessin matí i tarda. El 9 de juliol s'acordà suspendre les guàrdies de sanitat i substituir-les per rondes¹⁵⁷¹.

Com a conseqüència de l'existència de casos d'hidrofòbia, la Junta superior de sanitat ordenà a l'Ajuntament que s'advertís, mitjançant bans, a tots els veïns que tinguessin gossos possessin morrions i petits collars als gossos, i que en cas de contravenció es mataria als animals que no els portessin¹⁵⁷².

El 10 de setembre de 1821, l'Ajuntament es reuní per una alarma d'epidèmia de febre groga a la zona de Barcelona. Es prengueren les mesures per frenar la propagació del contagi amb els equipatges que arribaven de fora. A les set de la tarda, el regidor primer vocal de la Junta de sanitat tornà a convocar l'Ajuntament, i decidí establir una guàrdia de

¹⁵⁶⁹ AMV Llibre d'actes, sessió 5-6-1820.

¹⁵⁷⁰ AMV, Llibre d'actes, sessió 14-6-1820.

¹⁵⁷¹ AMV Llibre d'actes, sessió 9-7-1820.

¹⁵⁷² AMV Correspondència 1820-1821, 30 de juny de 1820.

cavalleria per impedir l'entrada dels articles sospitosos. En els pròxims dies el consistori es reuní sovint. El 14 es suspengueren les fires¹⁵⁷³. Quatre dies més tard, es publicà un Edicte on es prohibia entrar a la ciutat a qualsevol persona que vingués de Barcelona sense la firma del comandant¹⁵⁷⁴. El 25 de setembre s'acordà realitzar un cens a cada barri. I es publicà un Pregó on es prohibia compravenda de roba usada¹⁵⁷⁵. L'endemà es continuaren prenent mesures a l'hospital de Lazareto que era on es trobaven els infecciosos¹⁵⁷⁶. L'1 d'octubre es realitzaven rogatives, i el 3 d'octubre es prohibia que ningú sortís del Lazareto, sense ordre escrita de l'alcalde¹⁵⁷⁷.

A causa d'aquesta pesta situada a Barcelona i els seus voltants es va decretar que havien de transcórrer 19 dies d'observació perquè els veïns d'aquesta localitat poguessin obtenir el passaport i sortir de la ciutat. Per deixar-los entrar a Vic, la Corporació va decidir obligar-los a esperar deu dies més perquè alguns individus no havien complert l'espera dels 19 dies i s'havia detectat que circulaven amb passaports falsos¹⁵⁷⁸. La Junta superior de Catalunya es queixà a l'Ajuntament de Vic i a la Junta municipal de sanitat d'aquesta localitat per considerar que aquesta era una pràctica abusiva, i que aquells que circulessin amb documents falsos se n'havia d'ocupar la justícia, però que en cap cas, la Corporació podia prendre aquesta resolució¹⁵⁷⁹. L'Ajuntament feu cas omís d'aquesta ordre del Govern superior, fet que comportà que un mes més tard arribés una altra carta, de la Junta superior de Catalunya en la que insistia de nou en el mateix assumpte, afirmant que aquesta situació provocava anarquia i

¹⁵⁷³ AMV Llibre d'actes, sessió de 14-9-1821.

¹⁵⁷⁴ AMV, Llibre d'actes, sessió 18-9-1821.

¹⁵⁷⁵ AMV Llibre d'actes, sessió 25-9-1821.

¹⁵⁷⁶ AMV, Llibre d'actes, sessió 26-10-1821.

¹⁵⁷⁷ AMV Llibre d'actes, sessions 1-10-1821 i 3-10-1821.

¹⁵⁷⁸ AMV Correspondència 1820-1821, 27 d'octubre de 1821.

¹⁵⁷⁹ AMV Correspondència 1820-1821, 12 de novembre de 1821.

desordre i que havien de deixar entrar a tothom sense obligar-los a fer una nova quarantena¹⁵⁸⁰.

Per evitar la propagació de malalties contagioses, el cap polític prengué diverses decisions com la paralització del tràfic mercantil i la lliure introducció de mercaderies. Aquesta decisió ocasionà quantioses pèrdues en l'economia, fet que provocà que uns quants fabricants de Vic exposessin les seves queixes al Govern polític superior de Catalunya. La resposta fou que malgrat el seu gran interès en contribuir en el foment de la indústria i el comerç no podia fer res al respecte¹⁵⁸¹.

Un any més tard, tenim constància a través de la documentació que es tornà a repetir la mateixa decisió a causa d'una epidèmia més lleu localitzada a la zona de Tortosa i Barcelona, amb la consegüent pèrdua econòmica per part de cert sector de la població. Molts pobles van decidir suspendre la fira per por del contagi de l'epidèmia mitjançant la circulació de les mercaderies¹⁵⁸².

6.2.2. Atenció sanitària a domicili

Es pretenia evitar en la mesura del possible que les persones haguessin d'acudir a centres o hospitals. De tal manera que es procurava que totes aquelles persones que poguessin ésser ateses a domicili no les traslladessin a cap centre hospitalari. Ara bé, en aquelles situacions en

¹⁵⁸⁰ AMV Correspondència 1820-1821, 27 de novembre de 1821.

¹⁵⁸¹ AMV Correspondència 1820-1821, 19 de novembre de 1821.

¹⁵⁸² AMV Correspondència 1822-1823, 15 d'octubre de 1822. Així entre octubre i desembre hi ha a l'Arxiu cartes de Vilarodona, Berga, Cardedeu, Verdú anunciant la suspensió de la fira.

que es tractés de malalties "*sospitoses*", malalts que no tinguessin domicili en el municipi on es trobaven, i per últim, aquells individus que no reunissin els requisits exigits per aquest Decret per tal de que poguessin ésser atesos a casa seva, és a dir: ésser veí o veïna resident en la parròquia, de bones costums i tenir ofici o ocupació coneguda, havien de ser traslladats a un hospital per tal de poder ésser atesos¹⁵⁸³.

6.2.3. Hospitalitat pública

Tots aquells malalts que no poguessin ésser guarits a les seves cases se'ls ingressava a un hospital públic¹⁵⁸⁴.

Hi havia d'haver hospitals públics allí on el Govern considerés oportú, un cop hagués escoltat als Ajuntaments i a la Diputació¹⁵⁸⁵. Ara bé, cap poble, per més gran que fos, tindria més de quatre hospitals, els quals s'intentarien ubicar en extrems oposats¹⁵⁸⁶.

L'administració del Sant Hospital, així era com s'anomenava l'Hospital de Vic, va fer arribar a l'entitat local l'estat de la situació dels dos establiments, el St. Hospital i de la Casa d'expòsits, que estaven al seu càrrec i hi adjuntà una còpia dels seus estatuts i els seus comptes¹⁵⁸⁷.

¹⁵⁸³ Decret XL de Beneficència 27 de desembre de 1821 (Col·lecció VIII,115), art. 88 i 98.

¹⁵⁸⁴ Decret XL, de Beneficència 27 de desembre de 1821 (Col·lecció VIII,115), art.104.

¹⁵⁸⁵ Decret XL, de Beneficència 27 de desembre de 1821 (Col·lecció VIII,115), art. 105.

¹⁵⁸⁶ Decret XL de Beneficència 27 de desembre de 1821(Col·lecció VIII,115), art. 106, 107.

¹⁵⁸⁷ AMV Correspondència 1820-1821, 6 de gener de 1821.

Es produïren enfrontaments entre l'Ajuntament i el comissionat subaltern del crèdit públic per l'ús del convent de St. Josep ja que el primer el volia convertir en hospital on es tractarien les malalties infeccioses i, els darrers el volien per instal·lar les seves oficines. Al final s'acordà que aquest convent es convertís en el que s'anomenava Lazareto o hospital per a infecciosos¹⁵⁸⁸.

L'Hospital travessava una forta crisi econòmica conseqüència de les elevades despeses que havia hagut d'assumir per l'estància dels militars que havien estat hospitalitzats durant el període de la guerra de la Independència i que la Comissió del crèdit públic encara no els hi havia reemborsat, tot i haver reclamat a l'intendent el seu cobrament. A l'agost de 1822 l'administració del Sant Hospital va exposar a l'Ajuntament la necessitat de rebre fons, ja que la seva delicada situació econòmica venia agreujada per les dificultats que es trobava per cobrar algunes pensions i censals. Aquesta falta de mitjans li dificultava enormement atendre a molts militars, (ferits de guerra) i, per aquest motiu, els administradors demanaren ajuda al dipositari dels fons destinats al reemplaçament de l'Exèrcit¹⁵⁸⁹.

A la tardor del 1822, les relacions entre l'Hospital i la Corporació eren tenses ja que els administradors de l'hospital decidiren presentar un recurs contra l'Ajuntament davant de la Diputació perquè l'Ajuntament els hi havia de donar 1500 lliures de carn anualment i no els hi havia lliurat. Ateses les raons de l'informe i després d'haver-lo examinat, la Diputació resolgué que l'Ajuntament satisfés anualment 300 lliures catalanes a l'Hospital¹⁵⁹⁰.

¹⁵⁸⁸ AMV Correspondència 1820-1821, 14 de setembre de 1821.

¹⁵⁸⁹ AMV Llibre d'actes, sessió 17-8-1822.

¹⁵⁹⁰ AMV Correspondència 1822-1823, 4 d'octubre de 1822.

Al gener de 1823 l'administració de l'Hospital envià a l'Ajuntament un estat dels malalts i expòsits del St. Hospital de pobres malalts de la ciutat de Vic i una estat dels fruits i cabdals existents a l'1 octubre de 1822 així com també un estat dels crèdits que tenia aquest establiment¹⁵⁹¹.

En aplicació de l'art. 38 del Reglament de beneficència de 1822 es proposà un cirurgia i es comunicà a l'Ajuntament perquè si el considerava apte li donés el seu vist-i-plau¹⁵⁹².

Tres quartes parts dels malats que acudien a l' Hospital de Vic, eren forasters. Aquest fet succeïa perquè no s'havien format les Juntes de beneficència en els pobles corresponents, d' on provenien aquests malalts, tal i com establia el Decret. Davant d'aquesta situació la Junta de beneficència demanà a l'Ajuntament que amenecessin als pobles del partit, que no havien format les corresponents Juntes, de que no els hi admetrien més malalts.

Igualment la Junta de beneficència va demanar a l'alcalde que acudís al Govern , com a encarregat principal de l'establiment, manifestant que aquest Hospital tenia concedits uns diners anuals, bé fossin del mig delme com d'un altre fons, per al manteniment dels expòsits i que si no els hi entregaven haurien d'acomiar els 53 expòsits que es trobaven a la casa de maternitat¹⁵⁹³.

6.2.4. Hospitals de convalescència i de bojos

¹⁵⁹¹ AMV Correspondència 1822-1823, 19 de gener de 1823.

¹⁵⁹² AMV Correspondència 1822-1823, 6 de febrer de 1823.

¹⁵⁹³ AMV Correspondència 1822-1823, 23 de gener de 1823.

Els hospitals de convalescència i els de bojos no es computaven entre el nombre màxim de quatre hospitals per població fixats pel reglament, ja que es considerava convenient que els malalts que eren assistits en aquests establiments, en ares a l'eficàcia del seu guariment, rebessin una atenció diferent de la resta de pacients. Per tant, es crearien hospitals especialitzats únicament per a bojos i hospitals únicament per convalescents. En aquest darrer cas, el Decret precisava que es portaria a terme sempre i quan fos possible¹⁵⁹⁴.

Era competència del Govern decidir la continuïtat o supressió de les cases de convalescència, que ja existien amb anterioritat al Decret, després d'haver escoltat l'opinió de l'Ajuntament i la Diputació¹⁵⁹⁵. Es va establir la necessitat d'aprovar un reglament específic per legislar sobre les cases de convalescència¹⁵⁹⁶.

Hi havia d'haver també, cases públiques destinades a acollir i curar els bojos. Podia compartir-se una casa d'aquestes característiques entre dues o més províncies. Tot en funció de la població, distàncies, recursos, etc. La creació de més o menys cases de bojos era decisió unilateral del Govern¹⁵⁹⁷.

6.2.5. Junta de sanitat

¹⁵⁹⁴ Decret XL de Beneficència 27 de desembre de 1821, (Col·lecció VIII, 115), art. 107: "*Entre estos cuatro hospitales no se comprenderá el de convalecencia, que será separado siempre que sea posible, y el de locos, que lo será siempre*".

¹⁵⁹⁵ Decret XL de Beneficència 27 de desembre de 1821 (Col·lecció VIII, 115), art. 117.

¹⁵⁹⁶ Decret XL de Beneficència 27 de desembre de 1821 (Col·lecció VIII, 115), art. 118.

¹⁵⁹⁷ Decret XL de Beneficència 27 de desembre de 1821 (Col·lecció VIII, 115), art. 119.

En tots els municipis s'havia de formar una Junta municipal de sanitat, i en les capitals de província una Junta provincial de sanitat¹⁵⁹⁸. La Corporació local havia de crear, cada any, una Junta de sanitat¹⁵⁹⁹ formada per l'alcalde més antic, el rector, un o més facultatius, un o més d'un regidor, i un o varis veïns¹⁶⁰⁰. En la Instrucció de 1823 no es fa referència als membres que han d'integrar la Junta.

La Junta municipal de sanitat era un òrgan consultiu que auxiliava a l'alcalde¹⁶⁰¹.

En un ple extraordinari, convocat per resoldre assumptes relacionats amb una malaltia contagiosa que amenaçava a la ciutat, l'Ajuntament procedí a la formació de la Junta de sanitat d'acord amb el Decret de 23 de juny de 1813 i es nomenaren per vocals de la Junta a l'alcalde primer com a president, a un rector, ambdós vocals nats, a dos metges i dos veïns¹⁶⁰². L'alcalde envià un ofici al capbreu major per tal de que nomenés quatre eclesiàstics i que el prior de St. Domènec escollís quatre sacerdots per

¹⁵⁹⁸ Ordre 1 novembre de 1813 (Col·lecció V, 14).

¹⁵⁹⁹ Instrucció de 23 de juny del 1813, cap. I, art. IV; Instrucció de 3 de febrer del 1823, art. 11. Ambdues Instruccions es remeten als reglaments existents o que en el futur existiran per la regulació de la Junta de sanitat.

¹⁶⁰⁰ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art. IV "*...donde el vecindario lo permita, una Junta de sanidad, compuesta del alcalde 1º o quien sus veces haga, del cura párroco mas antiguo, donde hubiese mas de uno, de uno ó mas facultativos, de uno ó mas regidores, y de uno ó mas vecinos, segun la extension de la poblacion y ocupaciones que ocurran; pudiendo el Ayuntamiento volver á nombrar los mismos regidores y vecinos, y aumentar el número en la Junta quando el caso lo requiera...*". I en la mateixa Instrucció però en el capítol II, art. XI fixa que "*...En la capital de cada provincia habrá una Junta de sanidad, compuesta del gefe político, del intendente, del R. Obispo ó su Vicario general, y en ausencia de ambos de uno de los párrocos del pueblo, prefiriendo el mas antiguo, de un individuo de la Diputacion, y del número de facultativos y vecinos que este estime conveniente*".

¹⁶⁰¹ Luís MORELL OCAÑA, "El municipio ..." op. cit., p. 141.

¹⁶⁰² AMV Llibre d'actes, sessió extraordinària 5-6-1820.

formar part de la Junta de sanitat. Tots aquests individus juntament amb un canonge havien de passar per l'entitat municipal per rebre instruccions sobre salut pública¹⁶⁰³.

Aquesta Junta tenia, per raó de la matèria, una composició de naturalesa mixta formada d'un cantó per individus del consistori i de l'altra per personal facultatiu. I també en formaven part alguns eclesiàstics.

El 1822 es van renovar els membres de la Junta. Com a individus vocals de la Junta municipal de sanitat van quedar elegits tres membres de l'Ajuntament (un regidor i dos síndics procuradors), un cirurgià, dos metges i dos particulars¹⁶⁰⁴.

6.2.5.1. *Competències*

El director dels hospitals petits, amb cabuda per a pocs malalts, podia ésser un vocal de la Junta elegit pels diferents vocals que l'integraven¹⁶⁰⁵.

A aquelles poblacions que tenien una xifra molt elevada d'hospitalitzats, la Junta municipal podia establir-hi cases de convalescència a les afores, per tal d'enviar-hi els convalescents dels hospitals¹⁶⁰⁶.

Els facultatius dels hospitals públics havien d'ésser elegits per concurs públic d'oposició convocada per la Junta. Aquesta disposició s'entenia de

¹⁶⁰³ AMV Llibre d'actes, sessió 5-6-1820; Correspondència 1820-1821, 13 de juny de 1820.

¹⁶⁰⁴ AMV Llibre d'actes, sessió 2-1-1822.

¹⁶⁰⁵ Decret XL de Beneficència 27 de desembre de 1821 (Col·lecció VIII, 115), art. 113.

¹⁶⁰⁶ Decret XL de Beneficència 27 de desembre de 1821 (Col·lecció VIII, 115), art. 116.

cara al futur, sense perjudici d'aquells metges existents en el moment de l'entrada en vigència d'aquesta norma¹⁶⁰⁷.

Les Juntes parroquials¹⁶⁰⁸ o les municipals en cas d'absència d'aquelles, havien de proveir als malalts dels medicaments i proporcionar-los els auxilis necessaris. Per portar a terme aquesta tasca, s'havien de nomenar com a vocals de la Junta, individus que realitzessin tasques d'infermers. Aquests havien d'actuar de conformitat amb el dictamen del metge, a no ser que es tractés d'un cas d'extremada urgència. També havien de remetre a la Junta parroquial o municipal compte exacte de les sumes que s'havien invertit, de la situació en que es trobaven els malalts, é a dir, quin era el curs que havia seguit la seva malaltia (si s'havien guarit, mort, etc.)¹⁶⁰⁹.

Les Juntes parroquials havien de designar els facultatius que consideraven necessaris, però amb el previ consentiment de la Junta municipal¹⁶¹⁰.

Al desembre de 1821 la Diputació va donar diners a l'Ajuntament per poder fer front a despeses de sanitat¹⁶¹¹.

7. OBRES PÚBLIQUES

Segons la Constitució espanyola de 1812 l'Ajuntament era competent en matèria d'obres públiques, concretament establia que havia de:

¹⁶⁰⁷ Decret XL de Beneficència 27 de desembre de 1821 (Col·lecció VIII, 115), art. 114.

¹⁶⁰⁸ Veure beneficència.

¹⁶⁰⁹ Decret XL de Beneficència 27 de desembre de 1821 (Col·lecció VIII, 115), art. 99, 100, 101.

¹⁶¹⁰ Decret XL de Beneficència 27 de desembre de 1821 (Col·lecció VIII, 115), art. 102.

¹⁶¹¹ AMV Correspondència 1820-1821, 24 desembre de 1821.

*"Cuidar de la construcción y reparación de los caminos, calzadas, puentes y cárceles, y de todas las obras públicas de necesidad, utilidad y ornato"*¹⁶¹².

El legislador va classificar les obres públiques en tres grups diferents: nacionals, provincials i municipals. Les darreres eren competència de l'Ajuntament.

Les Instruccions van fixar aquelles obres públiques que corresponien a l'Ajuntament i de les quals se n'havia d'ocupar :

*"Cuidará cada Ayuntamiento de los caminos rurales y de travesía de su territorio, y de todas aquellas obras públicas de utilidad, beneficencia ú ornato que pertenezcan precisamente al término de su jurisdicción, y que se dirijan á la utilidad ó comodidad de su vecindario en particular, qualquiera que sea la naturaleza de estas obras..."*¹⁶¹³.

La Diputació tenia encomanada la tasca de vetllar perquè l'Ajuntament complís amb les seves atribucions en aquest àmbit¹⁶¹⁴. La Corporació local havia de notificar, anualment, a la Diputació les obres que havia portat a terme i en quin estat es trobaven¹⁶¹⁵. En el cas de Vic veiem que la Diputació sol·licità a la Corporació local la tramesa de la documentació on s'especificava les despeses sobre les obres que s'havien de fer al convent suprimit de la Mercè i a la presó, per tal de deliberar sobre el reintegrament de la totalitat o part d'aquestes despeses¹⁶¹⁶. També exercí

¹⁶¹² Constitució Espanyola de 1812, art. 321.7.

¹⁶¹³ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art. VI; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 19.

¹⁶¹⁴ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. II, art. IX.

¹⁶¹⁵ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 81.

¹⁶¹⁶ AMV Correspondència 1820-1821, 27 d'octubre de 1821.

un control sobre el pressupost de la reconstrucció dels portals que havien quedat enderrocats durant la guerra i comunicà a l'entitat municipal que li semblava correcte, tot i així, va advertir que es tingués molta cura en realitzar les obres de la forma més econòmica possible¹⁶¹⁷.

Quan l'Ajuntament havia de dur a terme una obra i era necessari recórrer a arbitris per realitzar-la, es requeria el consentiment de les Corts, única institució amb potestat per poder decidir en aquest aspecte. Ara bé, quan es tractava d'una obra que s'havia de realitzar amb urgència¹⁶¹⁸, la Diputació podia aprovar un arbitri. Aquesta decisió, però, tindria sempre el caràcter d'interina, fins que no s'emetés el consentiment de les Corts¹⁶¹⁹.

7.1. OBRES D'ARRANJAMENT URBÀ: CLAVEGUERES I CANONADES

Per procedir a la reconstrucció del clavegueram se sol·licità als interessats que ajudessin a pagar les obres i també es demanà als veïns del carrer de Gurb, on les aigües pluvials no tenien sortida, la seva ajuda per netejar el carrer i donar-li l'amplada suficient. La quantitat restant sortia dels fons de la dotació¹⁶²⁰. Es va modernitzar el clavegueram de la ciutat¹⁶²¹.

Es va crear una Junta encarregada de l'enllumenat¹⁶²².

¹⁶¹⁷ AMV Correspondència 1820-1821, 22 de desembre 1821.

¹⁶¹⁸ Instrucció 3 de febrer de 1823, art. 97, defineix el concepte d'urgència de les obres afirmant que "*Se entenderá urgente la obra ú objeto de que se trate, siempre que sea relativo á las cargas municipales ordinarias de los pueblos, á obras cuya pronta ejecucion sea notoriamente útil, á la reparacion ó continuacion de otra que deba ser mas costosa si se retarda, y á otros fines que no den espera, ó en que pueda haber perjuicio en caso de dilacion*".

¹⁶¹⁹ Constitució Espanyola de 1812, art. 322. Veure apartat de propis i arbitris.

¹⁶²⁰ AMV Llibre d'actes, sessió 14-6-1820.

¹⁶²¹ AMV Llibre d'actes, sessió 7-7-1820 i 13-2-1821.

¹⁶²² AMV, Llibre d'actes, sessió 8-3-1822.

L'Ajuntament de Vic va dedicar un esforç important, doncs fou una obra de gran envergadura, a construir una canonada per portar l'aigua de Bellpuig, que es trobava a uns quilòmetres fora de Vic. La ciutat estava faltada d'aigua i la que tenia no era de molt bona qualitat. Aquesta aigua va arribar a la ciutat i es va instal·lar una font de cinc aixetes situada al costat del convent de les Carmelites¹⁶²³.

Un informe de l'Ajuntament, sense data, però posterior a la Reial Ordre d' 1 gener 1821¹⁶²⁴, ja que respon a la sol·licitud expressada en aquesta Ordre, fa referència als passejos existents a la ciutat. Parla del passeig del Prat de la riera "*al mediodía de la salida de la ciudad con tres órdenes de chopos...del llamado de la Muralla, sin árbol ni adorno*" i del projecte que té l'Ajuntament de bastir un altre passeig a la rambla de Santa Clara que "*con poco coste podría construir-se, pero esta en proyecto por falta de caudales*"¹⁶²⁵. Pel que fa al passeig del Prat de la riera, s'acordà recomposar-lo i conservar-lo i no deixar tallar els arbres¹⁶²⁶.

7.2. RECONSTRUCCIÓ DE LES FORTIFICACIONS

Es va acordar la reconstrucció dels portals de la ciutat que havien quedat enderrocats durant la guerra. Primer per una qüestió sanitària, durant l'epidèmia de l'estiu del 1820, per evitar l'entrada de productes susceptibles de contagi. L'alcalde va presentar el pressupost d'aquesta reedificació que va ser aprovada per l'Ajuntament. Després per una qüestió de defensa de la ciutat motivada pels enfrontaments bèl·lics. S'havia creat una Junta de fortificacions que va començar les obres, però

¹⁶²³ AMV Llibre d'actes, sessions 18-6-20,25-4-21 i 30-1-22.

¹⁶²⁴ No he trobat aquesta Reial Ordre.

¹⁶²⁵ AMV Correspondència 1820-21, informe sense data.

¹⁶²⁶ AMV Llibre d'actes, sessions de 13-2-21 i 8-3-22.

es van paraitzar per falta de fons¹⁶²⁷. Més tard, amb les obres ja acabades, es van presentar els comptes a la ciutat i van ser aprovats¹⁶²⁸.

En sessió de 14 de novembre, l'Ajuntament va acordar enviar una representació a la Diputació Provincial demanant permís per fer servir les rendes de propis i arbitris en la reedificació dels portals de la ciutat¹⁶²⁹.

7.3. CARRETERES I CAMINS

En el mateix informe de l'Ajuntament de que es parla unes línies més amunt, es posà de relleu la situació francament dolenta de les carreteres que comunicaven Vic amb l'exterior, fet que obstaculitzava el comerç i deixava la ciutat de Vic pràcticament incomunicada. Feia referència, fonamentalment, a les carreteres Vic-Barcelona, Vic-Puigcerdà, Vic-Olot i Vic-Girona entre altres¹⁶³⁰. Els únics acords de l'Ajuntament que fan referència a la reparació de carreteres són del vint-i-un i fan referència a les carreteres de Santa Eugènia de Riuprimer i Riudeperes¹⁶³¹, i el permís que, el vint-i cinc de maig, es demana a la Diputació per a la construcció de la carretera Vic-Barcelona.

L'Ajuntament va acordar la recomposició dels camins, que estaven en molt mal estat i d'un pont¹⁶³². Un escrit de la Diputació provincial feia saber a l'Ajuntament que comprenia els motius que l'havien portat a a proposar els mitjans per a l'habilitació dels camins que es trobaven

¹⁶²⁷ AMV Correspondència 1822-1823, 22 d'agost de 1822.

¹⁶²⁸ AMV Actes Municipals 1820-23 sessions 14-6-1820 i 5-9-1822, 6-9-1822 i 7-9-1822.

¹⁶²⁹ AMV Llibre d'actes, sessió 14-11-1821.

¹⁶³⁰ AMV Correspondència 1820-1821, informe sense data.

¹⁶³¹ AMV Llibre d'actes, sessió de 27-7-1821.

¹⁶³² AMV Llibre d'actes, sessió 13-9-1820 i 20-9-1820.

intransitables. Aquesta proposta consistia en demanar l'ajuda dels veïns, fent jornals per arreglar aquests camins els que no tenien diners i, els que en tenien, pagant un jornal per tal de que fes la feina per ells¹⁶³³.

En el terreny artístic va tenir importància la construcció del monument a la Constitució, al mig de la Plaça Major, encarregada a un escultor de qualitat i bastant conegut en l'època, en Pere Quadres¹⁶³⁴. També es va parlar de la restauració del teatre que estava en bastant mal estat¹⁶³⁵.

7.4. OBRES PROVINCIALS I NACIONALS

Si l'Ajuntament tenia coneixement de la necessitat de portar a terme alguna obra que pertanyés a la província, ho havia de notificar al cap polític segons la Instrucció de 1813¹⁶³⁶, en canvi, en la Instrucció de 1823 ho havia de notificar a la Diputació¹⁶³⁷. Quan tingués coneixement d'alguna obra o reparació en les obres públiques de competència nacional, ho havia de comunicar al Govern¹⁶³⁸.

El Govern polític de la província, en la seva secció de camins i canals, comunicà a l'Ajuntament, de part del secretari d'Estat, una resolució en la qual es notificava que les subhastes de les obres nacionals de camins i

¹⁶³³ AMV Correspondència 1820-1821, 21 febrer 1821.

¹⁶³⁴ AMV Llibre d'actes, sessió 7-7-20 i 13-2-21, entre altres.

¹⁶³⁵ AMV Llibre d'actes, sessió 20-9-1820 i 13-2-1821.

¹⁶³⁶ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art. VI.

¹⁶³⁷ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 20.

¹⁶³⁸ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art. VI: "...y lo mismo deberá entenderse de las obras públicas nacionales...que por interesar al reyno en general han de estar al cuidado del Gobierno, que encargará á cada provincia, ó á cada Ayuntamiento lo que en cada caso tenga por conveniente"; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 21: (idem)"...desempeñando los Ayuntamientos acerca de ellos la parte que dicho Gobierno les encargue".

canals i la dels pontatges havien de tenir lloc davant del cap polític o davant dels individus que integraven una Comissió que havien elegit les Diputacions i els Ajuntaments¹⁶³⁹.

8. ORDENANCES MUNICIPALS

La Constitució concedí a l'Ajuntament la potestat per redactar les ordenances municipals. La Diputació les havia de fer arribar a les Corts juntament amb l'elaboració d'un informe, ja que era imprescindible obtenir l'aprovació de les Corts¹⁶⁴⁰. Nieto ens adverteix de la impossibilitat de portar a la pràctica aquesta disposició¹⁶⁴¹.

En les Instruccions no hi ha cap referència a les ordenances municipals.

9. AGRICULTURA, INDÚSTRIA I COMERÇ

La Constitució va decretar que els Ajuntaments havien de fer el possible per la promoció de l'agricultura, la indústria i el comerç intentant resoldre els entrebancs que sorgissin¹⁶⁴². Ha estat l'única vegada en la història del constitucionalisme espanyol que s'ha atribuït, en el text constitucional, a les entitats locals les funcions de la política de foment o de promoció econòmica, tal i com descriu el polític Pérez Guerrero¹⁶⁴³. Les Instruccions no feren res més que confirmar allò que dictaminava el text

¹⁶³⁹ AMV Correspondència 1822-1823, 18 novembre 1822.

¹⁶⁴⁰ Constitució Espanyola de 1812, art. 321.8.

¹⁶⁴¹ Alejandro NIETO, "Estudio..." op. cit. p. 317.

¹⁶⁴² Constitució Espanyola de 1812, art.321.9.

¹⁶⁴³ Pedro Luís PÉREZ GUERRERO, "Antecedentes históricos del desarrollo local en España: la idea del fomento de la vida económica y social de los municipios entre 1808-1833" a *Actas del III Seminario de Historia de la Administración*, Madrid, 2004.

constitucional¹⁶⁴⁴. D'aquesta legislació es pot concloure la voluntat per part del legislador d'erigir unes entitats municipals actives amb el foment i economia de la seva societat, que s'interessessin per la riquesa i comoditat de la població¹⁶⁴⁵. És evident que, en aquest punt, el legislador no va optar per una postura que seria pròpia de l'economia liberal, és a dir, de plena abstenció del poder polític en l'àmbit econòmic.

Tant el text constitucional com les Instruccions també van atribuir a la Diputació competències en aquest àmbit, i en les Instruccions s'afegí que també s'haurien de fer càrrec de les arts i notificar al Govern els diferents projectes¹⁶⁴⁶. Però no s'observa, tal i com va fer notar Pérez Guerrero, una atribució de tutela de la Diputació cap als ens locals¹⁶⁴⁷. En la Instrucció de 1813 es concedien atribucions, àdhuc, al cap polític¹⁶⁴⁸. En canvi, en la Instrucció de 1823 s'establí que el cap polític havia d'abstenir-se d'obstaculitzar les funcions que corresponien a la Diputació, per tal d'evitar possibles conflictes, però que havia de proposar "*...al gobierno todos los medios que crea convenientes para el fomento de la agricultura, la industria y el comercio, y todo cuanto sea útil y beneficiosos a la*

¹⁶⁴⁴ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art. XV; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 49.

¹⁶⁴⁵ Pedro Luís PÉREZ GUERRERO, "Antecedentes..." op. cit., pp. 5-6; aquest autor remet a Adolfo POSADA, *Evolución...* op. cit., p. 15.

¹⁶⁴⁶ Constitució Espanyola de 1812, art. 335.5; Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. II art. XIV; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 133.

¹⁶⁴⁷ Pedro Luis PÉREZ GUERRERO, "Antecedentes..." op. cit., p. 8 "*...conviene observar el grado de autonomía con la que quedaban diseñados los municipios, en la medida de que todas estas previsiones de fomento local no serían tales si aquellos no contaran con una mínima autonomía en su gestión y cierta suficiencia financiera para su ejecución*".

¹⁶⁴⁸ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. III, art. I, art. XXVI "*Propondrá el Gefe político al Gobierno todos los medios que crea convenientes para el fomento de la agricultura, la industria y el comercio, y todo quanto sea útil y beneficioso á la provincia*".

provincia..."¹⁶⁴⁹. La Diputació, a Catalunya, es considerà plenament competent en matèria de prosperitat econòmica¹⁶⁵⁰.

Segons Pérez Guerrero, la Diputació actuava en aquesta competència com a "*correa de transmissió con el Gobierno de la Nación, en un modelo que parecía más diseñado para que las iniciativas políticas discurrieran "desde abajo hacia arriba" que viceversa*"¹⁶⁵¹.

En consonància a la política econòmica liberal s'aprovà, en data de 8 de juny de 1813, un Decret que declarava lliure el tràfic i el comerç interior de grans i que es restablí en el Trienni liberal¹⁶⁵².

Al maig de 1820, l'Ajuntament de Vic rebé una Circular del cap polític afirmant "*...que no se dilate más la abolición de los derechos municipales sobre el comercio interior y todo lo que se compra y vende en mercados y ferias y lo que transita por el pueblo con destino a otro, de acuerdo con la Junta Provisional, proponga V. a la Dip. Prov. los medios con que pueden subrogarse estos impuestos...*" Assenyalant quin tant per cent d'aquests impostos disposava el poble per les despeses municipals o establiments públics¹⁶⁵³.

¹⁶⁴⁹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 267.

¹⁶⁵⁰ Josep SARRIÓN GUALDA, *La Diputació...*, op.cit., pp.253-255.

¹⁶⁵¹ Pedro Luís PÉREZ GUERRERO, "Antecedentes...p. 10, l'art. 133 de la Instrucció de 1823 establia "*...las Diputaciones se ocuparán con el mayor esmero en fomentar por todos los medios posibles la agricultura, la industria, las artes y el comercio. Los planes y proyectos que formen sobre estos objetos se remitirán al Gobierno*".

¹⁶⁵² Veure apartat polític econòmica i tributària.

Decret 8 de juny de 1813(Col.lecció IV, 80), art. IX "*Quedarà enteramente libre y expedito el tráfico y comercio interior de granos y demas producciones de unas á otras provincias de la Monarquía, y podrán dedicars á él los ciudadanos de todas calses, almacenar sus acopios donde y como mejor les aprezca, y venderlos al precio que les acomode, sin necesidad de matricularse, ni de llevar libros, ni de recoger testimonios de las compras*".

¹⁶⁵³ AMV Correspondència 1820-1821, 16 de maig de 1820.

En la sessió municipal de 5 de gener de 1821 els síndics manifestaren l'abús, que segons ells, es produí com a conseqüència de la llibertat en la compra i venda de comestibles als mercats de la ciutat, i demanaren que es representés a la Superioritat els perjudicis que aquest fet ocasionà¹⁶⁵⁴. El 8 de gener de 1822 l'Ajuntament acordà prohibir la compravenda de gèneres no comestibles els dies de festa¹⁶⁵⁵.

L'informe fet per una Comissió municipal l'any 1821 descriu el comerç en termes molt negatius: "*comercio, si puede darse este nombre a unos pocos tenderos o rebendedores...se puede decir que si no está decadente a lo menos no está pujante por la causa indicada...*" Aquesta causa a la que fa referència era la guerra¹⁶⁵⁶. La guerra dificultà enormement el trànsit de mercaderies i la celebració de fires i mercats, fet que agreujà encara més la crisi econòmica, especialment el comerç¹⁶⁵⁷.

La pesta groga fou un factor més que va afectar negativament el comerç ja que també comportà que es prenguessin mesures que van afectar a la lliure circulació de mercaderies i l'establiment de les fires i mercats¹⁶⁵⁸. L'Ajuntament va rebre cartes dels Ajuntaments de Vilarodona¹⁶⁵⁹,

¹⁶⁵⁴ AMV Llibre d'actes, sessió 5-1-1820.

¹⁶⁵⁵ AMV Llibre d'actes, sessió 8-1-1822.

¹⁶⁵⁶ AMV, Correspondència 1820-1821, sense data.

¹⁶⁵⁷ Antoni SÁNCHEZ CARCELÉN, "La crisis...", op. cit.

¹⁶⁵⁸ Veure apartat sanitat.

¹⁶⁵⁹ AMV Correspondència 1822-1823, 15 d'octubre de 1822.

Berga¹⁶⁶⁰ , Cardedeu¹⁶⁶¹ i Verdú¹⁶⁶² anunciant l'anulació de les seves fires a causa de la situació sanitària¹⁶⁶³.

El consistori rebé una carta del Govern polític superior de Catalunya (Secció de Salut Pública i Beneficència), que passo a citar textualment en algunes parts, ja que ens perfilen la situació crítica en que es trobava la indústria vigatana a causa de la pesta:

*".....varios ciudadanos fabricantes vecinos de esa ciudad , haciendo presente el estado lastimoso en que se hallan sus talleres por la falta de tráfico y libre introducción de sus manufacturas en las demás provincias, con motivo de las providencias sanitarias...solicitando...el alivio de aquellas medidas. Lo que he pasado a la Junta Superior de Sanidad...nada puede hacer por ahora...mis constantes desvelos para contribuir al fomento de la industria y el comercio"*¹⁶⁶⁴.

A Vic hem trobat duanes internes¹⁶⁶⁵, mesura totalment de signe contrari a la política econòmica liberal. Segons Sánchez de Carcelén, *"En estas barreras se realizaban múltiples controles para efectuar exhaustivos registros y el abono de tributos suplementarios..."*, les duanes internes complicaven encara més el flux de mercaderies i agreujava la situació dels petits productors i venedors, ja que part important dels seus beneficis anaven encaminats a les necessitats de l'Ajuntament i despeses militars. *"también cumplía otro objetivo porque fue la ampliación del control policíaco mediante la verificación de los pasaportes de la mayor parte de los*

¹⁶⁶⁰ AMV Correspondència 1822-1823, 8 de setembre de 1822.

¹⁶⁶¹ AMV Correspondència 1822-1823, 13 de novembre de 1822.

¹⁶⁶² AMV Correspondència 1822-1823, 10 d'octubre de 1822.

¹⁶⁶³ AMV Correspondència 1822-1823, sense data.

¹⁶⁶⁴ AMV Correspondència 1820-1821, 19 de novembre de 1821.

¹⁶⁶⁵ Veure apartat ordre públic.

individuos y la realización de un registro con la finalidad de perseguir en comercio negro de armas para preservar el orden y la seguridad pública además de intentar paliar el colosal contrabando"¹⁶⁶⁶.

El cap polític, el 21 d'abril de 1820, va demanar a l'Ajuntament que extremés la vigilància sobre el contraband i que no deixés entrar a la ciutat gèneres de comerç il·lícit. I pel marc de 1821 "*que se libre la circulación de todos los géneros no prohibidos entre la linea de Aduanas y contrarregistros*"

El cert és que la greu crisi econòmica d'aquesta època va impossibilitar que l'entitat municipal pogués portar a terme una política de prosperitat per a l'agricultura, indústria i comerç com es posa de relleu en la inactivitat municipal en aquest àmbit. L'Ajuntament va fer una crida als procuradors dels gremis de la ciutat perquè fessin, cadascun d'ells als seus agremiats, les observacions convenientes per al foment de la indústria¹⁶⁶⁷. També es convocà un concurs amb un premi al ciutadà que presentés l'invent més beneficiós per a les arts i la indústria de la ciutat¹⁶⁶⁸. Es presentaren un projecte sobre l'art de tenyir i un altre sobre un nou mètode de cultiu¹⁶⁶⁹.

Pel que fa a la situació de la indústria no travessava un bon moment. Les adoberies, que eren la indústria més potent de la ciutat, "*la más considerada de la Península en curtidos de toda especie de cueros y pieles y principalmente pieles de lana para gamuzas y ante*", segons l'informe abans citat, estava en gran decadència per la introducció de curtits estrangers i el preu excessiu del transport de pells i cuiros que venien de tota la Península "*por haver de ser a lomo por falta de calzadas tanto*

¹⁶⁶⁶ Antoni SÁNCHEZ CARCELÉN, "La crisis..." op.cit., p. 18.

¹⁶⁶⁷ AMV, Llibre d'actes, sessió 13-2-1821.

¹⁶⁶⁸ AMV, Llibre d'actes, sessió 4-1-1822.

¹⁶⁶⁹ AMV Llibre d'actes, sessions 4-1-1822 i 16-1-1822.

reales como transversales", a més de la importància que havien adquirit en els últims anys les fàbriques de curtits franceses.

La manufactura tèxtil havia estat rellevant a Vic, però la industrialització dels tallers va suposar una pèrdua econòmica per la ciutat, al trobar-se mancada d'energia hidràulica suficient per fer moure les fàbriques, fet que provocà que la indústria es desplaçés cap a altres pobles propers que disposaven de rius amb més cabdal i, per tant disposaven d'aquesta energia. Un informe de l'Ajuntament de Vic de 1821 afirma que: *"Las artes que ocupa a la mayor parte de esta población, forman la industria y a un Comercio de muchos de sus fabricantes que especulan con sus respectivas manufacturas en el principado y fuera de el; siendo las principales el Ylado y Texido del Algodon: el Ylado y teixido del Cañamo y la de curtidos. Su estado actual es el siguiente: Algodon...Las fabricas de este ramo están en decadencia a causa de la paralización general del comercio: Por el poco consumo que hay de estos generos nacionales por los grandes acopios que se habian hecho de manufacturas estrangeras y las que se introducen ahora por el contrabando: Es causa de la decadencia de este arte en esta poblacion las muchas maquinas que en otras poblaciones, abundantes de agua, se han construido y que impulsadas de este elemento van resultando que las manufacturas les salen mas bentajosas para arreglarlas mas: todo esto se remediaría realizando la proyectada venida de una parte del Ter por un canal de Regadio que muchos años hace se esta tratando y se ha acudido al Gobierno para su permiso y medios de realizarlo, lo que no solo para este arte sino para todos los demas resultaría bentajas incalculables"*¹⁶⁷⁰.

La sequera va perjudicar el camp de forma severa, especialment, la collita de l'any 1821. Es van fer rogatives per demanar la pluja. Aquesta situació va generar l'empobriment dels pagesos

¹⁶⁷⁰ AMV, Correspondència 1820-1821, sense data

El mateix informe de 1821 sobre l'estat econòmic de Vic descrivia l'agricultura i ramaderia en un estat molt precari: *"Los labradores, la maior parte o casi todos con el nombre de Parceros, cultiban pequeñas porciones de tierras ajenas entregando al propietario la tercera parte de los frutos. Los infortunios de la ultima guerra y las desgraciadas cosechas posteriores, ha retraído los animos, reduciendo el número de labradores, y quedando generalmente en estado de pobreza.*

*La decadencia de la Cria de ganados proviene en parte de las mismas causas indicadas respecto a los labradores y por la excesiva introduccion de los Franceses"*¹⁶⁷¹.

10. MILÍCIA NACIONAL

Les milícies eren una organització de ciutadans armats, a part de l'exèrcit i la policia, similars a les que havien sorgit i havien tingut protagonisme en les revolucions liberals europees i americanes. Pels liberals les milícies representaven la base d'un Estat participatiu, amb ciutadans armats amb capacitat de fiscalitzar les autoritats i resistir-se als seus mandats si els consideraven inadequats.

La Constitució de Cadis configurà un pla de milícies urbanes i establí que a cada província hi hauria varies milícies integrades per alguns dels seus habitants¹⁶⁷². Ara bé, no atorgà a l'Ajuntament atribucions en relació a aquest cos.

¹⁶⁷¹ AMV Correspondència 1820-1821, sense data

¹⁶⁷² Constitució Espanyola de 1812, art. 362.

La Constitució regulava la Milícia com a part integrant de l'Exèrcit juntament amb les tropes regulars. Aquesta circumstància va canviar amb el Decret de les Corts de 15 d'abril de 1814 on s'aprovà la separació de la Milícia nacional de l'Exèrcit regular i establí el Reglament per la creació d'aquesta Milícia.

La Milícia nacional espanyola fou creada a través d'un Decret de les Corts el 15 d'abril de 1814. No va tenir temps de posar-se en pràctica degut a la derogació de la Constitució per Ferran VII el 4 de maig de 1814.

El nou règim liberal del Trienni li va donar un important protagonisme. La Milícia tenia la finalitat de defensar l'Estat liberal i va produir un reforçament de l'autoritat dels Ajuntaments en passar a dependre d'ells aquesta força armada¹⁶⁷³. El Reial Decret 21 Març 1820 autoritzà la creació d'aquest cos a partir del Reglament de 1814.

El 24 d'abril de 1820 la Junta provisional de Madrid promulgà el Reglament provisional per a la Milícia nacional local d'acord amb l'art. 362 de la Constitució i inspirat en el Reglament de 1814. Aquest Reglament va restringir la Milícia nacional a les ciutats caps de província i de partit, i designà les autoritats que havien d'intervenir en la seva organització que havien de ser, a banda dels Ajuntaments, el cap polític, el comandant militar i la Diputació Provincial¹⁶⁷⁴. Pel que fa a la qüestió de l'armament i els subministraments es decretà que, si no era possible proveir a la Milícia a través dels magatzems nacionals, s'autoritzava als Ajuntaments respectius, amb l'aprovació de la Diputació provincial, que els adquirissin i satisfessin el

¹⁶⁷³ Josep MIR BAGÓ, *El sistema...* op. cit., p. 78.

¹⁶⁷⁴ Antoni SÁNCHEZ CARCELÉN, "La Milicia nacional de Lleida 1820-1821" a *Cuadernos de Historia Contemporánea* 2008 (30), p. 253 cita el Reglament provisional de la Milícia nacional local de 24 d'abril de 1820, art.1.

seu import dels fons públics dels pobles, o es valguessin dels arbitris que consideressin més convenients¹⁶⁷⁵.

El Decret de 31 d'agost de 1821 va aprovar un altre Reglament provisional en el qual el servei de la Milícia passà a ésser obligatori, però s'autoritza la continuïtat de les Milícies voluntàries ja existents¹⁶⁷⁶. Els milicians havien de tenir de 18 a 50 anys¹⁶⁷⁷ i no estar suspesos dels drets de ciutadania segons les causes assenyalades per la Constitució¹⁶⁷⁸.

Dins del pensament liberal hi havia opinions oposades sobre el tema de si la Milícia havia de ser voluntària o obligatòria. Els elements més radicals eren partidaris de que fos voluntària perquè d'aquesta manera tenien la seguretat de que els individus que la formaven eren fidels als principis liberals i per tant més fiables.

El cap polític en un document de gener de 1821 comunicà que en aquelles poblacions on ja existia una Milícia voluntària, que aquesta subsistís amb independència de la creació de la nova Milícia que s'estava formant, que es podien augmentar el nombre de places, i que els Ajuntaments vetllessin per atendre amb urgència als nous voluntaris procurant-los-hi

¹⁶⁷⁵ Antoni SÁNCHEZ CARCELÉN, "La Milicia nacional de Lleida 1820-1821" a *Cuadernos de Historia Contemporánea* 2008 (30), p. 253 cita el Reglament provisional de la Milícia nacional local de 24 d'abril de 1820, art. 26.

¹⁶⁷⁶ Decret 31 d'agost de 1820, (Col.lecció VI, 64), art. 13.

¹⁶⁷⁷ Decret XVI de 31 d'agost de 1820, (Col.lecció VI, 64), art.1.

¹⁶⁷⁸ Decret XVI de 31 d'agost de 1820, (Col.lecció VI, 64), art.2. Segons allò establert en els arts. 24 i 25 de la Constitució de 1812 que regulen els drets de ciutadania. Art. 24, "*La calidad de ciudadano se pierde: 1) por adquirir naturaleza en país extranjero. 2) Por admitir empleo de otro gobierno. 3) Por sentencia en que se impongan penas aflictivas o infamantes. 4) Por haber residido cinco años consecutivos fuera del territorio español sin comisión o licencia del Gobierno*". Art. 25, "*Se suspende la ciudadanía: 1) Por interdicción judicial por incapacidad física o moral. 2) Por el estado de deudor quebrado o de deudor de los caudales públicos. 3) Por el estado de sirviente doméstico. 4) Por no tener empleo, oficio o modo de vivir conocido. 5) Por hallarse procesado criminalmente*".

l'equipatge i armament amb "...preferencia a los demás como es justo. Pues toda omisión en el particular y aun que fuese con el paliado pretexto de la organización de la nueva Milicia, será considerado como un acto de insubordinación y desafecto a las nuevas instituciones..."¹⁶⁷⁹. En aquest document, en el qual el cap polític fa grans elogis dels serveis prestats per la Milícia voluntària, s'hi veuen les idees dels sectors més radicals del liberalisme, partidaris de la Milícia voluntària.

El 29 juny 1822 les Corts promulgaren de nou un Decret sobre les Milícies, que regulava una mena de coexistència de dues Milícies de la manera següent: tot ciutadà de 20 a 45 anys "*que tenga propiedad, rentas, industria u otro modo conocido de subsistir...está obligado al servicio de esta Milicia. Desde la edad de 18 años se admitirán como voluntarios*"¹⁶⁸⁰. I al mateix temps continuaven les companyies de la Milícia voluntària ja existents.

El poder municipal controlava la Milícia nacional fos voluntària o obligatòria¹⁶⁸¹.

La formació de la Milícia obligatòria, anomenada també reglamentària, va tenir moltes dificultats a la majoria de municipis catalans, al contrari de la constitució ràpida de la voluntària. En alguns municipis no s'arribà a crear, però sembla que sí s'aconseguí en la majoria de ciutats importants¹⁶⁸². Un exemple d'aquesta resistència a formar part de la Milícia reglamentària es posà de manifest en un Edicte que l'alcalde de Vic decidí enviar a la tardor

¹⁶⁷⁹ AMV Correspondència 1820-1821, 17 de gener de 1821.

¹⁶⁸⁰ Decret de les Corts de 29 juny 1822, (Col.leccióIX, 570), art. 1, i l'art. 2 establia que "*La Milicia nacional local se compone de voluntaria y legal. La primera constará de los actuales voluntarios...La segunda de los demás individuos...*"

¹⁶⁸¹ Antonio SÁNCHEZ CARCELÉN, "La formación...", op. cit., p.265.

¹⁶⁸² Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...* op. cit., p.262.

de 1820 a tots els veïns, ordenant, que en el termini de quaranta-vuit hores, es presentessin als comissionats de barri elegits per l'Ajuntament, llistes individuals dels homes que hi havia a cada família. Finalitzat el termini s'imposaria als morosos una multa¹⁶⁸³. A principis de 1822, fou el cap polític qui exigí que, en el termini de vint-i-quatre hores, es presentés a l'alcalde una llista de la Milícia reglamentària¹⁶⁸⁴.

En alguns pobles, hi van haver enfrontaments entre les dues Milícies, i alguns Ajuntaments van optar per mantenir-les separades¹⁶⁸⁵. Fins i tot la Diputació de Catalunya va enviar una circular el 24 gener 1821 dient "...*que la Milicia Voluntaria se mantenga independientemente separada de la forzosa...*" La Milícia forçosa va rebre també el nom de reglamentària o legal.

El Decret de 4 de maig de 1821 publicà un "*Reglamento adicional al de 31 de agosto de 1820 para la Milicia nacional*" que sembla afavorir el desenvolupament de la Milícia voluntària. Els seus dos primers articles autoritzen als Ajuntaments a rebre en classe de milicians voluntaris a tots els que es presentessin sota les condicions prescrites, estiguessin o no allistats a la Milícia nacional no voluntària. Aquesta facultat s'entén durant el termini de quatre mesos, comptats des de la publicació del Decret, per a tots els individus majors de divuit anys. Transcorregut aquest temps, tots els que anaven complint aquesta edat podien entrar també a la classe de voluntaris, sempre i quan ho sol·licitessin en el termini de quatre mesos després d'haver-los complert. Als pobles on existia Milícia nacional de les dues classes i haguessin acordat la unió en un sol cos, s'havia de considerar, per als efectes d'aquest Decret, com si aquest cos hagués estat de voluntaris des del principi¹⁶⁸⁶. S'aprovà que, degut a l'escassetat d'armes

¹⁶⁸³ AMV Llibre d'actes, sessió 9-10-1820.

¹⁶⁸⁴ AMV Llibre d'actes, sessió 18-2-1822.

¹⁶⁸⁵ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...* op. cit., p. 263.

¹⁶⁸⁶ Decret de 4 de maig de 1821, (Col.lecció VII, 66), art.1 al 6

que hi havia en aquells moments per subministrar a tota la Milícia nacional, es comencés a distribuir les existents, en primer lloc, entre els voluntaris¹⁶⁸⁷. El Decret de 29 juny del 1822 ratificà la disposició anterior, és a dir, "*La Milícia voluntaria es preferida a la legal para suministrarles armas por los almacenes de la Nación*"¹⁶⁸⁸.

10.1.COMISSIÓ MILÍCIA REGLAMENTÀRIA LOCAL

A Vic sembla haver-hi hagut alguns problemes i una certa desorientació a l'hora d'estructurar la Milícia reglamentària i, entre finals de desembre del 21 i febrer del 22, es portà a terme una reorganització d'aquesta per part de l'Ajuntament amb ordres rigoroses del cap polític. L'entitat municipal va fer saber que en vistes a les variacions que havia sofert la Milícia reglamentària de Vic degut a que, per una banda hi havia individus que ja havien complert els cinquanta anys i per tant havien de passar a ser exempts, i per l'altra banda, havien d'ingressar els nou milicians joves. S'encomanà a una Comissió presidida per un regidor de l'Ajuntament, la reorganització de la Milícia reglamentària de Vic i la nova formació de companyies i batallons. També és demanà als comandants de la Milícia voluntària i la de cavalleria un estat de les forces de cada una de les dues institucions¹⁶⁸⁹.

En la sessió de divuit de febrer de 1822 l'Ajuntament de Vic llegí una circular del cap polític on exigia, en el terme de vint-i-quatre hores i sota amenaça de multa, que els Ajuntaments del partit presentessin a l'alcalde primer, un estat de la força efectiva de les Milícies voluntàries, reglamentàries i de cavalleria, així com també una llista dels exempts de

¹⁶⁸⁷ Decret de 4 de maig de 1821, (Col.lecció VII, 66) art.7.

¹⁶⁸⁸ Decret de 29 juny del 1822, (Col.lecció IX, 570) art.59.

¹⁶⁸⁹ AMV Llibre d'actes, sessió 12-12-21.

la reglamentària¹⁶⁹⁰. Pocs dies més tard, es feia constar en el llibre d'actes, que ja estaven rectificades les llistes de la Milícia reglamentària i que s'havia de procedir al nomenament dels comandaments. L'Ajuntament acordà que les eleccions se celebressin el dia següent¹⁶⁹¹.

El 2 d'abril es creà una nova Companyia de la Milícia voluntària, i l'1 de juliol ja existien dos batallons de la Milícia reglamentària, els components dels quals es queixaven "*del penoso servicio que se les exige*", la qual cosa semblava donar la raó als partidaris de la Milícia voluntària¹⁶⁹².

Una dificultat per a la formació de la Milícia, tant voluntària com no, va ser la dedicació que requeria i que treia temps al treball normal dels ciutadans del qual depenia el seu sou. A vegades era difícil de compatibilitzar les dues ocupacions. El capità d'una de les dues companyies vigatanes exposà a la Corporació que la prestació a la Milícia resultava excessivament onerosa pels milicians i, per aquest motiu creia que seria bo que s'establissin torns, alternant la participació en la Milícia entre els seus membres, perquè poguessin acudir al seu treball¹⁶⁹³.

Durant el Trienni, a diferència de 1814, les funcions de la Milícia nacional s'encomanaren de manera exclusiva a l'autoritat civil. La Milícia esdevingué popular, civil i desmilitaritzada i es convertí en una Milícia autènticament liberal¹⁶⁹⁴.

¹⁶⁹⁰ AMV Llibre d'actes, sessió 18-2-1822.

¹⁶⁹¹ AMV Llibre d'actes, sessió 22-2-1822.

¹⁶⁹² AMV Correspondència 1820-1821, i Correspondència 1822-1823, 1 abril 1822.

¹⁶⁹³ AMV Correspondència 1820-1821, 4 de juliol de 1821.

¹⁶⁹⁴ Roberto L. BLANCO VALDÉS, *Rey, Cortes y Fuerza armada en los orígenes de la España liberal*, p.448.

L'autoritat dels municipis es va incrementar considerablement. L'Ajuntament era l'encarregat de la constitució d'aquesta Milícia integrada per ciutadans convocats i finançats pel Consistori¹⁶⁹⁵. L'alcalde era el cap militar del municipi en absència d'autoritat militar¹⁶⁹⁶.

El Decret de 29 de juny de 1822 és molt semblant en aquest aspecte. Assenyala que els Ajuntaments havien de tenir cura de l'organització, reemplaçament i armament, fons de la milícia "*y demás atenciones...*"¹⁶⁹⁷, que la Milícia nacional havia d'estar sota les ordres de l'autoritat superior política local¹⁶⁹⁸, i que "*Diariamente concurrirá uno de los Ayudantes por turno a recibir del alcalde la orden para toda la Milicia Local*"¹⁶⁹⁹.

Qualsevol greuge que cometessin els Ajuntaments sobre les Milícies l'havia de resoldre la Diputació. També li concernia a aquesta determinar sobre els dubtes¹⁷⁰⁰. Altra vegada, tornem a veure, la supeditació dels Ajuntaments a la Diputació.

10.2. CONSTITUCIÓ DE LA MILÍCIA

La majoria d'Ajuntaments de ciutats més o menys importants van començar ràpidament l'organització de la Milícia voluntària. L'Ajuntament de Vic va ser conscient molt aviat de la importància d'aquesta Milícia i ja a finals de març, acordà formar un exhort invitant els veïns i habitants de

¹⁶⁹⁵ Decret 31 agost 1820 "*Reglamento provisional de la Milicia nacional*", (Col.lecció VI, 64), art. 33: "*La Milicia nacional se hallará bajo las órdenes de la Autoridad superior política local...*".

¹⁶⁹⁶ Enrique ORDUÑA, *Municipio...* op. cit., p. 300.

¹⁶⁹⁷ Decret de 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 570), art. 166.

¹⁶⁹⁸ Decret de 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 570), art. 168.

¹⁶⁹⁹ Decret de 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 570), art. 82.

¹⁷⁰⁰ Decret de 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 570), art. 167.

Vic a allistar-se voluntàriament per establir una força armada local, amb l'objectiu de conservar el bon ordre i protegir el dret de propietat, mentre no es rebessin instruccions per l'establiment de la Milícia local que havia de formar-se amb el mateix objecte¹⁷⁰¹. El 19 d'abril l'Ajuntament va expedir un pregó exhortant a l'allistament a la Milícia provisional i voluntària, i que tots aquells veïns que tinguessin armes i munició les entreguessin per armar aquesta Milícia tal com ho disposava el Govern¹⁷⁰².

El 28 d'abril, el cap polític notificà a l'Ajuntament la constitució a Barcelona d'una Junta formada pel cap polític, un individu de la Junta de govern, un regidor de l'Ajuntament constitucional i dos oficials de graduació amb l'objecte de proposar al rei la immediata organització de la Milícia nacional¹⁷⁰³. En la mateixa carta demanava a l'Ajuntament notícia de l'estat de la Milícia local a Vic i el seu Partit, si els milicians estaven vestits i armats i quins arbitris havien fet servir per equipar-los¹⁷⁰⁴.

El 3 de juliol el cap polític tornà a fer les mateixes preguntes a l'Ajuntament a través d'un formularis que no coneixem per no haver-se conservat¹⁷⁰⁵.

L'Ajuntament de Vic acordà el 13 d'agost de 1820 aprovar un reglament provisional per a l'organització de la Milícia local a l'espera de que el Govern aprovés el definitiu. El reglament té 13 articles que són normes internes de comportament per als milicians. En l'article 1 es subratlla que

¹⁷⁰¹ AMV Llibre d'actes, sessió 27-3-1820.

¹⁷⁰² AMV Llibre d'actes, sessió 19-4-1820.

¹⁷⁰³ AMV Correspondència 1820-1821, carta del cap polític de 28 d'arbil de 1820, el qual cita aquesta Reial Ordre 28 d'abril de 1820 que no es troba en la Col.lecció.

¹⁷⁰⁴ AMV Correspondència 1820-1821, 28 Abril de 1820.

¹⁷⁰⁵ AMV Correspondència 1820-21, 3 de juliol de 1820.

"Los milicianos están obligados a defender la Constitución, las Autoridades establecidas y la pública tranquilidad a toda costa..." ¹⁷⁰⁶.

10.3. MEMBRES DE LA MILÍCIA

El Decret 31 agost 1820 establí que eren membres de la Milícia tots els ciutadans dels 18 als 50 anys i que no haguessin perdut els seus drets de ciutadania. Les companyies creades pel Decret de 24 abril 1820 subsistien i continuaven portant el nom de voluntàries.

El Decret de 4 maig 1821, posava com a condició indispensable per a ser admès a la Milícia voluntària *"...tener casa abierta, propiedad, rentas u oficio con taller para subsistir, o ser hijo del que tenga estas circunstancias"* ¹⁷⁰⁷. Aquí es manifesta el caràcter en certa manera classista de la milícia ja que en quedaven exclosos bona part de la població rural i els assalariats de les ciutats. A més els milicians no cobraven cap sou pels serveis que realitzaven dins del seu poble o terme municipal, per tant els seus membres havien de tenir altres medis de subsistència. Quan passaven a un altre terme municipal se'ls abonava la quantitat de cinc rals de velló per dia de servei ¹⁷⁰⁸. Aquestes quantitats les costejava l'Ajuntament dels fons públics ¹⁷⁰⁹.

En el Decret de 29 juny de 1822 s'estableix que tots els espanyols a partir dels 20 anys d'edat fins als 45 tenien l'obligació de prestar servei a la Milícia sempre i quan, com en el Decret del 1821, tinguessin una forma coneguda de subsistència a criteri de l' Ajuntament o fossin fills d' algú

¹⁷⁰⁶ AMV Correspondència 1820-1821, 13 d'agost de 1820.

¹⁷⁰⁷ Decret de 4 maig 1821, (Col.lecció VII, 66), art. 4.

¹⁷⁰⁸ Decret de 4 maig 1821, (Col.lecció VII, 66), art.15.

¹⁷⁰⁹ Decret de 4 maig 1821, (Col.lecció VII, 66), art. 17.

que la tingués. Dels 18 als 20 anys podien participar en la Milícia com a voluntaris¹⁷¹⁰.

Anualment, durant el mes de gener, les Corporacions locals havien d'inscriure en un registre, creat específicament per a la Milícia legal, a totes aquelles persones que ja havien accedit a l'edat indicada en l'art. 1 i que no servien a la voluntària, així com també, s'havia d'enregistrar la baixa de totes aquelles que ja havien complert l'edat igualment assenyalada per cessar en l'obligatorietat de servir a la Milícia. Ara bé, podien continuar servint a la Milícia aquells que així ho desitjaven i es trobaven hàbils¹⁷¹¹.

La major part dels cossos de la Milícia eren d'infanteria, no obstant això, en aquells pobles que disposessin d'uns termes molt extensos o que les seves heretats estiguessin molt lluny de la localitat, també podien organitzar-se partides de cavalleria, formades pels ciutadans que tinguessin cavalls o eugues. La Milícia nacional de cavalleria s'integrava d'individus voluntaris i en cas de que no s'arribés al nombre indispensable, d'aquells que l'Ajuntament decidís que reunien les facultats necessàries¹⁷¹². La cavalleria estava formada essencialment per ciutadans de bona posició econòmica i social.

També es podien formar, quan l'Ajuntament ho cregués necessari i amb l'aprovació de la Diputació, una Milícia d'artilleria¹⁷¹³ i Companyies de caçadors, a peu o a cavall, destinats a guardar els termes i vigilar camins¹⁷¹⁴.

¹⁷¹⁰ Decret 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 570), art. 1 i 2.

¹⁷¹¹ Decret 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 570), art. 3.

¹⁷¹² Decret 31 d'agost de 1820, (Col.lecció VI, 64), art. 74 i Decret 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 570) art.21.

¹⁷¹³ Decret 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 570), art. 22.

¹⁷¹⁴ Decret 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 570), art. 31.

10.4. EXEMPTS DE LA MILÍCIA LOCAL

El Decret de 31 agost de 1820 regulava els individus que quedaven exempts de participar en la Milícia: *"No se admiten...los que hayan perdido o tengan suspensos los derechos de ciudadano.... Estarán exceptuados los que por impedimento físico...se hallen imposibilitados para el manejo de las armas; los ordenados in sacris; los funcionarios públicos; los Médicos, Cirujanos, Boticarios...., los Maestros...Preceptores de latinidad y Catedráticos; los simples jornaleros y los marineros"*¹⁷¹⁵.

Els Ajuntaments sovint dubtaven sobre quins ciutadans estaven exempts de la Milícia i traslladaven aquests problemes al cap polític i la Diputació. D'aquest tema en tenim varis exemples en la documentació examinada, com la pregunta de l'Ajuntament de Vic sobre la inclusió a l'allistament de *"els Parceros y Mozos asalariados"*. La Diputació li contestà que els primers sí s'havien d'allistar i en canvi els segons n'estaven exempts¹⁷¹⁶.

El jornalier Francesc Saurina fou exclòs de la Milícia encara que s'oferia voluntàriament *"por no tener casa abierta ,propiedad o oficio con taller..."*¹⁷¹⁷.

També en una carta responent a l'Ajuntament de Vic, la Diputació comunicà a aquesta Corporació que els empleats del crèdit públic i els

¹⁷¹⁵ Decret de 31 agost de 1820, (Col.lecció VI, 64), art. 2; Ordre 12 d'octubre de 1820, (Col.lecció VI, 199) Les Corts, arrel d'un dubte sorgit sobre l'amplitud del terme funcionaris públics, van aclarir que abraçava a tots els empleats de nomenament Reial, els diputats de Corts, els de província i els individus d'Ajuntament.

¹⁷¹⁶ AMV Correspondència 1820-1821, 11 de novembre de 1820.

¹⁷¹⁷ AMV Llibre d'actes, sessió 27-7-1821.

altres funcionaris estaven exempts del servei a la Milícia nacional¹⁷¹⁸. Un altre exemple és una carta d'un milicià que demanà la baixa per ser funcionari públic¹⁷¹⁹.

En vista de la quantitat de problemes que va suscitar en un primer moment als Ajuntaments constitucionals, caps polítics i Diputacions provincials la constitució de la Milícia, les Corts van intentar resoldre-ho amb la promulgació d'una Ordre de 8 de novembre de 1820 que resolvia diversos dubtes. A la pregunta de si dins la categoria de funcionaris civils quedaven inclosos els individus de l'Ajuntament i el secretari, les Corts van respondre "*que acerca de los individuos de Ayuntamiento está determinado ya lo conveniente, y que en la exencion acordada para estos se comprende tambien los secretarios del Ayuntamiento*"¹⁷²⁰.

El Decret de 29 de juny de 1822 exposà de manera més precisa, a partir del que s'havia establert el 31 d'agost de 1820, qui eren els ciutadans exempts per a la milícia. Distingí entre impeditos, exceptuats i dispensats. Els impeditos eren tots aquells que havien estat processats criminalment i es trobaven en situació de suspensió dels seus drets com a ciutadans, i els que no havien estat rehabilitats judicialment després d'haver sofert una pena corporal o infamatòria. També els que tenien un impediment físic que els impossibilitava prestar el servei¹⁷²¹.

Estaven exceptuats els ordenats "*in sacris*", els individus de l'exèrcit permanent i "*tambien los de la milicia activa cuando estén sobre las armas*". Els caps polítics i els seus secretaris, els magistrats de l'Audiència

¹⁷¹⁸ AMV Correspondència 1820-1821, 13 de març de 1821.

¹⁷¹⁹ AMV Correspondència 1820-1821, 3 de desembre de 1821.

¹⁷²⁰ Ordre de 8 de novembre de 1820, (Col.lecció VI, 349).

¹⁷²¹ Decret de 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 570), art.4.

i els jutges de primera Instància, els alcaldes de les presons, els empleats del palau del rei i els criats de lliurea¹⁷²².

Els dispensats eren els diputats de Corts, els individus de les Diputacions provincials i els seus secretaris, els empleats civils, militars i d'hisenda de nomenament reial, els individus de l'Ajuntament i el seu secretari, els metges, cirurgians i apotecaris, els mestres, catedràtics i bibliotecaris, "*los criados de labranza, trabajadores del campo y pastores...*"¹⁷²³

L'Ajuntament podia admetre com a voluntaris els dispensats que ho sol·licitessin i, pel què feia referència als empleats de nomenament reial, la Corporació municipal havia de decidir qui eren els que podien comptabilitzar la seva tasca amb la prestació de serveis a la Milícia, sense descurar les obligacions objecte del seu treball¹⁷²⁴.

Les persones exemptes de prestar el servei a la Milícia, en contrapartida, havien de subvenir en metàl·lic la quantitat de cinc rals mensuals assenyalada en el Reglament¹⁷²⁵.

El Decret 29 de juny de 1822 exceptuà del pagament dels cinc rals als simples jornalers, els servents domèstics, els pobres de solemnitat, i els retirats que no fossin propietaris o no tinguessin un sou superior als 500 rals mensuals¹⁷²⁶. Al mateix temps encarregà als rectors o vicaris de les parròquies i als degans dels Capítols eclesiàstics, els caps de l'administració pública i tots els que estiguessin encarregats d'alguna corporació o establiment amb individus sota les seves ordres obligats a

¹⁷²² Decret de 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 570), art. 5.

¹⁷²³ Decret de 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 570), art. 6.

¹⁷²⁴ Decret 31 d'agost de 1820, (Col.lecció VI, 64), Art. 3°; Decret 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 570), art. 7.

¹⁷²⁵ Decret 31 d'agost de 1820, (Col.lecció VI, 64), art. 75.

¹⁷²⁶ Decret 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 570), art. 153.

pagar els cinc rals, que retinguessin aquesta quantitat en el moment de satisfer el sou, i que la lliuressin puntualment a l'Ajuntament¹⁷²⁷.

10.5. ELS FONS ECONÒMICS DE LA MILÍCIA NACIONAL I LA SEVA DISTRIBUCIÓ

Els Ajuntaments havien de trametre a la Diputació una llista de totes les persones que estaven exceptuades i havien de controlar anualment el fons format per totes les aportacions dels exempts a la Milícia¹⁷²⁸. Era també la Diputació qui havia de vetllar per tal de que tingués lloc per part de la Corporació local el compliment d'aquesta recaptació. Aquestes quantitats recaptades s'havien de custodiar per l'alcalde primer, pel dipositari de l'Ajuntament, i per l'oficial de la Milícia de major graduació de les poblacions que eren capital de partit, com era el cas de Vic, en una arca de tres claus¹⁷²⁹. Aquests fons anaven destinats a sufragar, amb el vist-i-plau de la Diputació, la paga de trompetes, tambors i pitos, a la compra d'instruments i municions de guerra i a la recomposició de l'armament¹⁷³⁰. Anualment les persones encarregades del dipòsit dels fons havien de remetre l'estat de comptes a la Diputació i, un cop revisades, el cap polític les enviava al Govern i aquest a les Corts¹⁷³¹.

El pagament dels cinc rals mensuals que havien de tributar els exempts incloïa també els eclesiàstics, que ho feien amb grans reticències, adduint que no tenien pressupost i els deutes s'anaven acumulant. L'Ajuntament de Vic envià un escrit al vicari general amb una llista on constaven tots els eclesiàstics que no havien pagat l'equivalent al servei de la Milícia. El

¹⁷²⁷ Decret 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 570), art.155.

¹⁷²⁸ Decret 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 570), art. 76.

¹⁷²⁹ Decret 29 de juny de 1822,(Col.lecció IX, 570), art. 77.

¹⁷³⁰ Decret 31 d'agost de 1820, (Col.lecció VI, 64), art. 78.

¹⁷³¹ Decret 31 d'agost de 1820, (Col.lecció VI, 64), art. 79.

vicari general contestà dient que “...a todos he hecho el correspondiente recuerdo para que paguen” ¹⁷³².

Els Ajuntaments havien de cobrar aquestes contribucions de la mateixa manera que qualsevol altre ¹⁷³³, i el que faltés per assegurar les necessitats de la Milícia havia de sortir dels fons comuns del poble, amb l'autorització de la Diputació ¹⁷³⁴.

Seguint allò establert, el Govern polític superior de Catalunya demanà als Ajuntaments, entre ells el de Vic, si es feien efectius els pagaments de la quota que pertocava a tots aquells ciutadans que estaven exempts del servei de milícies, inclòs els clergues ¹⁷³⁵. A l'abril del 1822, davant la falta d'armament als magatzems nacionals i les dificultats econòmiques, el Govern polític superior de Catalunya tornà a demanar a la Corporació de Vic si s'estaven exigint els 5 reals dels exempts ¹⁷³⁶.

10.6. ATRIBUCIONS DE LA MILÍCIA LOCAL

La Milícia havia de fer guàrdia a les Cases consistorials; vetllar per la seguretat i ordre públic, i substituir a l'exèrcit nacional en tasques pròpies d'aquest cos, quan aquest es trobava absent d'aquell territori o s'hi trobava present però amb un nombre escàs de soldats, i per aquesta raó necessitava de la col·laboració de la Milícia local; perseguir els desertors i malfactors, dins del terme municipal ¹⁷³⁷; escortar la conducció de presos

¹⁷³² AMV, Llibre d'actes, sessió de 18-2-22.

¹⁷³³ Decret 31 d'agost de 1820, (Col·lecció VI, 64), art.154.

¹⁷³⁴ Decret 31 d'agost de 1820, (Col·lecció VI, 64), art.160.

¹⁷³⁵ AMV Correspondència 1820-1821, 30 de juny de 1821.

¹⁷³⁶ AMV Correspondència 1822-1823, 2 d'abril de 1822.

¹⁷³⁷ Les competències de la Milícia es troben regulades en el Reglament provisional per la milícia nacional local, Decret 31-8-1820 capítol 2, arts. 15

o cabdals nacionals "*desde su pueblo hasta el inmediato donde haya Milicia que lo continúe*"¹⁷³⁸. També era atribució de la Milícia defensar les cases i termes del poble dels possibles atacs dels enemics interiors i exteriors¹⁷³⁹.

Ni l'alcalde ni l'Ajuntament no estaven en situació de poder denegar l'ajut requerit per qualsevol autoritat política que necessités dels serveis de la Milícia local perquè no tingués forces suficients a la seva disposició, però el requeriment d'aquestes autoritats havien de ser formulades per escrit i raonades. L'Ajuntament i l'alcalde esdevenien responsables de qualsevol desordre que es produís en cas d'haver de refusar l'auxili demanat¹⁷⁴⁰.

El Decret 29 juny de 1822 va subratllar com a principal objecte de la Milícia "*el sostener la Constitución política de la Monarquía*"¹⁷⁴¹... Va recollir la majoria d'obligacions de la Milícia establertes en el Reglament d'agost del 1820 i n'hi va afegir de noves, com concórrer a les funcions públiques on hi hagués d'haver força armada a judici dels Ajuntaments¹⁷⁴², la de no poder-se reunir sota cap pretext sense permís de l'alcalde, excepte en cas d'alarma, incendi o commoció pública¹⁷⁴³.

a 26 ambdós inclosos.

¹⁷³⁸ Decret 31 d'agost de 1820, (Col.lecció VI, 64), art. 19, 20.

¹⁷³⁹ Decret 31 d'agost de 1820, (Col.lecció VI, 64), art. 21.

¹⁷⁴⁰ Decret 31 d'agost de 1820, (Col.lecció VI, 64), art. 22.

¹⁷⁴¹ Decret de 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 570), art. 61.

¹⁷⁴² Decret de 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 570), art. 64.

¹⁷⁴³ Decret de 29 de juny de 1822, (Col.lecció 570), art. 69.

Quan la Milícia local havia de col·laborar amb l'exèrcit, per falta de dispositius d'aquest, s'havia de posar a les ordres del cap militar, però aquest no podia disposar de la Milícia sinó per conducte dels alcaldes¹⁷⁴⁴.

L'autoritat de l'alcalde sobre la Milícia quedà subratllada en el Decret de 29 d'agost de 1822, quan s'establí que diàriament un dels ajudants, per torn, es reuniria amb l'alcalde per rebre l'ordre per a tota la Milícia local¹⁷⁴⁵.

Sobre totes aquestes qüestions la normativa semblava funcionar amb normalitat i l'Ajuntament de Vic rebé elogis dirigits a la Milícia per part de la Diputació i el cap polític¹⁷⁴⁶. L'Ajuntament només rebé una queixa del capità de la Milícia local sobre que els havien obligat a realitzar determinades tasques que no eren de la seva competència, com fer guàrdies a la presó, quan en relació als presoners únicament tenien atribuïdes competències pel que feia a la seva escorta¹⁷⁴⁷. Aquestes guàrdies es feren com a conseqüència del trasllat a Vic del Tribunal superior de justícia de Catalunya degut a l'epidèmia de febre groga.

Pel que fa a l'aspecte disciplinari dels milicians la situació era més complicada. Hi va haver baralles i les autoritats es van haver d'imposar. Un regidor va ser agredit i insultat per uns milicians i es va realitzar una judici de conciliació davant l'alcalde segon. A principis de setembre va tenir lloc a l'Ajuntament una reunió extraordinària, amb l'assistència del jutge de 1ª Instància, per una baralla bastant important entre dos grups de milicians. Es donà part a la Comandància militar i finalment el problema se solucionà pacíficament amb la sol·licitud de perdó davant de

¹⁷⁴⁴ Decret 29 juny 1822, (Col.lecció IX, 570), art. 77.

¹⁷⁴⁵ Decret de 29 d'agost de 1822, (Col.lecció IX, 570), art. 82.

¹⁷⁴⁶ AMV Correspondència 1820-1823, 23 desembre de 1821, 17 gener de 1822.

¹⁷⁴⁷ AMV Correspondència 1822-1823, 23 de novembre de 1821.

l'alcalde dels individus que havien tingut un paper més preponderant en les baralles "...se le habian presentado reconocidos de los errores que habian cometido, prometiendole total enmienda...". Finalment l'Ajuntament ordenà al comandant de la Milícia que prohibís l'ús d'uniforme i armes fora de servei, i que s'inculqués als milicians el degut respecte a l'autoritat¹⁷⁴⁸.

10.7. COMPOSICIÓ SOCIAL DE LA MILÍCIA

Els Reglaments de la Milícia local, tal com hem vist, instituïen com a condició indispensable per accedir-hi "...tener casa abierta, propiedad, rentas u oficio con taller, o ser hijo del que tenga estas circunstancias" per tant exclouïen els ciutadans de les classes més baixes: els assalariats de les ciutats i els jornalers del camp. Estava formada sobretot per gent de classe mitjana, comerciants, artesans i petits propietaris.

Per altra banda els milicians voluntaris molt sovint havien de pagar-se l'uniforme, la qual cosa contribuïa també al caràcter classista d'aquesta Milícia, que en alguns casos es va anomenar Milícia burgesa¹⁷⁴⁹.

Arnabat, amb dades de la Milícia nacional voluntària de Vic, extretes de l'arxiu municipal, realitza una avaluació de la seva composició social: "*Destaca la presència d'artesans i menestrals que representen el 55,5% dels milicians voluntaris i que junt al 13% de teixidors, signifiquen quasi un 70%. La base era eminentment popular, tot i que els comandaments pertanyien a les classes dominants locals: dos hisendats, dos notaris i un militar retirat. Els altres sectors representats són les professions liberals (8,5%), comerciants (6%), nobles (4,5%), i militars (2,5%) aquests tres darrers amb una presència quasi absoluta a la companyia de cavalleria de*

¹⁷⁴⁸ AMV Llibre d'actes, sessions de 1-9-1820, 3-9-1820, 6-9-1820, 9-9-1820.

¹⁷⁴⁹ Antonio SÁNCHEZ CARCELÉN, "La formación...", op. cit. p.254.

*l' esmentada Milícia. I amb una presència testimonial jornaleros (1%) i funcionaris (1%)*¹⁷⁵⁰”.

10.8. RECURSOS

Les queixes i dubtes que es poguessin suscitar sobre qualsevol aspecte relacionat amb la formació i servei de la Milícia s’havien de presentar davant de les Diputacions provincials, que eren les encarregades de resoldre’ls. Sobre la seva determinació no es podia presentar posterior recurs. Mentre es produïa l’espera d’aquesta resolució s’havia de complir allò ordenat per la màxima autoritat superior local¹⁷⁵¹.

En aquelles situacions d’extrema urgència que es produïssin mentre la Diputació no es trobava reunida, i que per la seva circumstància peremptòria no fos possible l’espera, s’autoritzava al cap polític a resoldre aquella qüestió, fent arribar a la Diputació l’expedient¹⁷⁵².

10.9. SUBORDINACIÓ I PENES CORRECCIONALS

Els caps de la Milícia de cap manera podien reunir-la sense l’autorització de l’autoritat civil¹⁷⁵³.

Hi havia un Consell dins de l’organització de la Milícia que s’anomenava de subordinació i disciplina. A aquest Consell li corresponia la resolució i coneixement de les penes imposades als milicians per les faltes comeses.

¹⁷⁵⁰ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*, op. cit. p.274.

¹⁷⁵¹ Decret de 4 d’octubre de 1820 (Colecció VI, 169), art. 1.

¹⁷⁵² Decret 4 d’octubre de 1820, (Col.lecció VI, 169), art. 2.

¹⁷⁵³ Decret de 31 d’agost de 1820, (Col.lecció VI, 64), art.44.

Aquest òrgan estava format per varis membres de la milícia: el comandant com a president, dos capitans, dos tinents, dos sotstinentes, dos sergents, dos caporals i quatre milicians¹⁷⁵⁴. Ara bé, en aquells pobles en que per raons numèriques no arribés a haver-hi una companyia completa, de 70 a 100 homes, el Consell estaria format per l'alcalde i dos membres de la Milícia nacional¹⁷⁵⁵.

El cap de les Milícies locals de Vic va fer saber a la Comissió de milícies la dificultat en que es trobaven per aplicar les penes que prescrivia el Reglament als milicians que incomplien les seves obligacions, ja que la ciutat es trobava sense guàrdia¹⁷⁵⁶.

10.10. JURAMENT

El jurament era l'acte més solemne de les Milícies. Després d'assistir a missa major, *"la Autoridad superior política local...recibirá el juramento del Comandante...y acto continuo el Comandante preguntará a sus subordinados: ¿Jurais a Dios defender con las armas que la patria pone en vuestras manos la Constitución política de la Monarquía ; obedecer sin excusa ni dilación a vuestros Gefes...y no abandonar jamás el puesto?..."*¹⁷⁵⁷. A Vic el 1821 s'acabà aquest important acte festiu amb *"el espectáculo de una corrida de Novillos, diversión favorita y predilecta del País"*¹⁷⁵⁸.

¹⁷⁵⁴ Decret 31 d'agost de 1820, (Col.lecció VI, 64), art. 62-69, i Decret 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 570), art. 129-135.

¹⁷⁵⁵ Decret 31 d'agost de 1820, (Col.lecció VI, 64), art. 64.

¹⁷⁵⁶ AMV Correspondència 1820-1821, 18 de maig de 1821.

¹⁷⁵⁷ Decret 31 d'agost de 1820, (Col.lecció VI, 64), art. 38-39 i Decret 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 570), art. 92.

¹⁷⁵⁸ AMV Llibre d'actes, sessió 31 de gener de 1821.

En aquelles poblacions en que hi havia dos o més batallons, els membres d'aquest cos havien de jurar en les parròquies designades per l'autoritat civil. Hi havien d'assistir en una el cap polític o l'alcalde, en l'altra, l'altre alcalde, i en les restants els regidors per sorteig¹⁷⁵⁹.

L'Ajuntament va enviar un ofici al Capítol de la Catedral a meitats de gener de 1821, notificant-li que es portaria a terme el jurament de la Milícia nacional el diumenge 28 de gener¹⁷⁶⁰. Els eclesiàstics no semblen sentir gaire simpatia envers aquesta qüestió. Un cop fet el jurament el cap polític parlava en escrit a l'Ajuntament "*de pública manifestación de entusiasmo patriótico*", i feia referència a la notificació que li havia fet l'alcalde de "*el disgusto del clero*", dient que, encara que molest, no se li havia de donar importància¹⁷⁶¹.

10.11. NOMENAMENT D'OFICIALS

La Corporació local despatxava els títols corresponents a oficial, sergent i caporal de la Milícia local, els quals eren elegits pels individus de la Companyia per pluralitat absoluta de vots dels presents a l'acte, davant dels respectius Ajuntaments¹⁷⁶². També es realitzava davant de l'Ajuntament el nomenament dels subjectes de la plana major per votació dels oficials ja nomenats, els quals havien de prendre l'acord pel resultat de majoria absoluta¹⁷⁶³.

¹⁷⁵⁹ Decret 31 d'agost de 1820, (Col.lecció VI, 64), art. 38,39 i 40.

¹⁷⁶⁰ AMV Correspondència 1820-1821, 18 de gener de 1821.

¹⁷⁶¹ AMV Correspondència 1820-21, 10 febrer 1821.

¹⁷⁶² Decret 31 d'agost de 1820, (Col.lecció VI, 64), art. 27.

¹⁷⁶³ Decret 31 d'agost de 1820, (Col.lecció VI, 64), art. 28. Els articles del 4 a l'11 de l'esmentat decret especifiquen el nombre de milicians que calia per formar les esquadres, companyies i batallons, i també quants oficials corresponien a cada una d'aquestes formacions.

La Milícia nacional local estava sota les ordres de "*la Autoridad superior política local*" que en tots aquells assumptes greus havia d'actuar de conformitat amb l'Ajuntament respectiu¹⁷⁶⁴.

L'elecció democràtica dels comandaments portà forces discussions i problemes entre els milicians. A Vic els voluntaris de les Milícies locals estaven dividits en dos bàndols, uns que *"...intentaban proceder al nombramiento del Capitán sin las debidas formalidades...al paso que otros se oponian a la nueva elección"*. La Diputació provincial va acordar que, ja que els milicians estaven dividits en dues meitats gairebé iguals, els 102 individus que formaven la Companyia de voluntaris es dividissin en dues seccions formant dues companyies diferents i independents i que cada una procedís a l'elecció dels seus respectius comandaments davant de l'Ajuntament. La Diputació, però, demanà a l'Ajuntament que fes entendre als milicians que el que havia succeït havia estat un acte d'insubordinació greu, que si es tornés a repetir es castigaria amb gran rigor¹⁷⁶⁵.

10.12. INSTRUCCIÓ

Els oficials i sergents nomenats havien de rebre una primera instrucció o bé d'oficials retirats que habitessin els pobles respectius, o bé, si aquests no existien, de caps militars nomenats per l'exèrcit a sol·licitud dels Ajuntaments¹⁷⁶⁶.

¹⁷⁶⁴ Decret 31 d'agost de 1820, (Col.lecció VI, 64), art. 33.

¹⁷⁶⁵ AMV Correspondència 1821-1821, 25 novembre 1820.

¹⁷⁶⁶ Decret 31 d'agost de 1820, (Col.lecció VI, 64), art. 36.

Aquests oficials, una vegada instruïts, eren els encarregats de fer la instrucció al conjunt del cos de milicians, per la qual cosa havien d'elegir els dies festius per tal de fer-ho més fàcil per a tothom¹⁷⁶⁷.

10.13. DRET A PERCEBRE PENSIONS

Es prengué en consideració els casos de mort o invalidesa dels milicians. El milicià de qualsevol grau que quedés invàlid en acte de servei i no tingués béns suficients per a la seva manutenció, s'havia de beneficiar d'una pensió vitalícia proporcionada a la seva classe, a proposta de l'Ajuntament i amb l'aprovació de la Diputació provincial¹⁷⁶⁸. La mateixa pensió i en els mateixos termes s'havia de concedir a la vídua, fills menors de divuit anys o pares, en aquest ordre, del milicià mort en acte de servei¹⁷⁶⁹.

Com a conseqüència dels xocs entre Milícia nacional i les tropes reialistes en un país ja en estat de guerra, a finals de 1822 començaren a arribar sol·licituds de vídues, fills o pares de milicians morts per tal de percebre una pensió. També de milicians que havien quedat impossibilitats a causa de les ferides en acte de servei. A l'Ajuntament de Vic es reberen diversos escrits d'aquesta mena, reclamant el dret a percebre una pensió¹⁷⁷⁰, així com també les instruccions del Govern polític superior de Catalunya que regulaven com havien d'ésser ateses les viudes, fills o pares dels milicians que traspassessin en acte de servei¹⁷⁷¹.

¹⁷⁶⁷ Decret 31 d'agost de 1820, (Col.lecció VI, 64), art.37.

¹⁷⁶⁸ Decret 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 570), art. 146.

¹⁷⁶⁹ Decret 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 570), art. 147.

¹⁷⁷⁰ AMV Correspondència 1822-1823, 31 d'octubre 1822, 30 novembre de 1822, 16 desembre de 1822.

¹⁷⁷¹ AMV Correspondència 1822-1823, 22 i 30 de novembre de 1822.

Per facilitar el cobrament de les pensions i evitar les confusions de Comptadoria i Tresoreria de la província, la Diputació va decretar, d'acord amb la legislació vigent en aquell moment, que l'Ajuntament creés una Comissió "*de su seno para atender a dicho negociado ...deberá cuidar de recargar y cobrar el importe de dichas pensiones a los bienes de los particulares o a los Pueblos de ese Partido...y satisfacer...a los agraciados el importe...llevando la correspondiente cuenta y razón...*"¹⁷⁷².

10.14. ARMAMENT I VESTUARI

Els "*Almacenes nacionales*" eren, en principi, qui havia de subministrar les armes, però no tenien material suficient per proveir de fusells i municions a la Milícia, per tant el Govern autoritzà que els caps polítics dels llocs on hi hagués dipòsits d'armes poguessin demanar-les als caps militars. També demanà les armes als ciutadans que en tinguessin de pròpies i autoritzà els Ajuntaments, amb l' anuència de la Diputació, a poder disposar del fons de propis i arbitris i, en cas de mancança d'aquests o de que resultessin ésser insuficients, la Diputació havia de proposar a les Corts, per la via del cap polític i a través del Govern, els recursos que creguessin pertinents per fer factible l'armament de tota la milícia¹⁷⁷³.

El Decret de 29 de juny del 1822 establí unes disposicions semblants. Ratificà com l'element bàsic de proveïment d'armes i fornitures per a la Milícia els "*almacenes de la Nación*"¹⁷⁷⁴. També havien de lliurar les municions necessàries als Ajuntaments els quals, a través dels respectius caps, les havien de passar als milicians. Per fer la reposició els

¹⁷⁷² AMV Correspondència 1822-1823, 2 d'abril de 1823.

¹⁷⁷³ Decret 31 agost 1820,(Col.lecció VI, 64), art. 73.

¹⁷⁷⁴ Decret de 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 570), art.53 i 54.

comandaments de la Milícia havien de demanar-ho a l'alcalde el qual ho havia de remetre al cap polític i aquest amb coneixement de la Diputació, ho havia de demanar als Magatzems nacionals. Cada milicià havia de tenir sempre deu cartutxos embalats i tenia l'obligació de conservar el seu armament en el millor estat possible¹⁷⁷⁵. En cas que els "*almacenes de la Nación*" no tinguessin armes per a subministrar a la Milícia, s'havien de comprar amb els fons de la mateixa Milícia, o del sobrant dels propis de l'Ajuntament, o per qualsevol altre mitjà que proposés la Diputació.

Malgrat la legislació, a la pràctica, el proveïment d'armes i vestuari a la Milícia local va recaure en gran mesura sobre els Ajuntaments respectius. Aquesta qüestió va representar un seriós problema, ja que aquests estaven en una situació econòmica difícil que es va agreujar encara més amb les despeses per la Milícia.

La falta d'armament es fa evident des del primer moment. A Vic es multiplicaren els escrits de l'Ajuntament al cap polític i la Diputació i a l'inversa sobre aquest tema, i també dels comandaments de la Milícia a l'Ajuntament. Al començament l'Ajuntament es dirigí diverses vegades als caps militars en demanda de fusells per a la Milícia¹⁷⁷⁶. El 4 de setembre de 1820 el Govern polític escriu a l'Ajuntament de Vic del lliurament de fusells als Ajuntaments constitucionals per part dels "*Almacenes de Atilleria*" i es posava en consideració si el seu import havia de ser abonat pels Ajuntaments, consideració que es decidí postergar per més endavant. Uns dies abans el mateix Govern polític posava en coneixement de l'Ajuntament que S.M. havia resolt que "siempre que los

¹⁷⁷⁵ Decret de 29 de juny de 1822, (Col.lecció IX, 570), art.55 i 56.

¹⁷⁷⁶ AMV, Llibre d'actes, sessions 27-5-1820, 9-6-1820, 14-6-1820, 25-6-1820.

Ayuntamientos o Jefes políticos pidan munición se les entregue de los almacenes nacionales" ¹⁷⁷⁷.

A l'escassetat d'armament s'hi afegí la falta d'uniformes¹⁷⁷⁸. El comandant de la Milícia voluntària de Vic, explicà a la Comissió de Milícies que tenien "*...fusiles por arreglar...falta de ropa..el descontento general de los Milicianos..motivada por la falta de cartuchos y piedras de chispa...*"¹⁷⁷⁹.

Es va formar una Comissió de la Milícia voluntària que demanava i rebia dels caps de les dues Companyies relacions sobre fusells, municions, uniformes, estat de comptes¹⁷⁸⁰.

A la primavera del 1822 la situació es va fer extrema amb l'entrada a la comarca dels facciosos. El Govern polític superior de la província de Barcelona informà de l'entrada dels francesos en pobles propers a Vic com l'Esquirol i Olot i ordenà a l'Ajuntament de Vic que ho notifiqués a la resta de pobles del partit, per tal de que aquests prestessin tots els auxilis que fossin necessaris. Aquesta situació implicà la necessitat de més armament i la paga de 6 rals diaris o de 5 rals més el pa als milicians.

10.15. MESURES ECONÒMIQUES QUE PRENGUÉ L'AJUNTAMENT DE VIC PER FER FRONT A LES DESPESES DE LA MILÍCIA NACIONAL

¹⁷⁷⁷ AMV Correspondència 1820-1821, 23 d'agost de 1820 i 4 de setembre de 1820.

¹⁷⁷⁸ AMV Correspondència 1820-1821, 4 i 6 d'agost 1821.

¹⁷⁷⁹ AMV Correspondència 1820-1821, 14 d'agost de 1821.

¹⁷⁸⁰ AMV Llibre d'actes, sessions 29 i 30-4 -1821. Correspondència 29 i 30 de novembre 1821.

A causa de la delicada situació econòmica que vivia el municipi, la dificultat i esforç per poder mantenir la milícia van ésser enormes. Així es veu clarament plasmat en la documentació analitzada.

Els Ajuntaments hagueren de recórrer a diversos sistemes de finançament com repartiments entre les classes més acomodades, vendes de terres i productes de propis, els diners de la quota dels exempts, diners dels pòsits, subscripcions populars, càrregues sobre les vendes de carn o vi, recàrrecs sobre les contribucions ordinàries i fins i tot obres de teatre representades pels mateixos milicians. Encara que els Ajuntaments van realitzar un gran esforç per armar i vestir les milícies, aquest objectiu no s'aconseguí mai del tot¹⁷⁸¹.

Una de les primeres mesures que va prendre l'Ajuntament de Vic, amb l'aprovació de la Junta provisional¹⁷⁸² va ser l'arrendament del Prat d'en Galliners, de propietat municipal, per un període de quatre anys per poder cobrir despeses de vestits i armament per la Milícia¹⁷⁸³. També va acordar que el vestuari de la Milícia aniria a compte de l'Ajuntament¹⁷⁸⁴.

El Consistori nomenà un dipositari que recaptés i tingués a la seva disposició els cabals destinats a costejar l'armament, vestuari i forniments de la Milícia local¹⁷⁸⁵.

S'organitzaren dos balls públics, la recaptació dels quals es lliurà a aquest dipositari¹⁷⁸⁶.

¹⁷⁸¹ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...* op. cit., pp. 279-280.

¹⁷⁸² La Junta Provincial va actuar entre 9 març 1820, quan Ferran VII jura la Constitució i 9 de Juliol quan les Corts es reuneixen solemnement.

¹⁷⁸³ AMV Correspondència 1820-1821, 3 de maig de 1820.

¹⁷⁸⁴ AMV Llibre d'actes, sessió 27-4-20.

¹⁷⁸⁵ AMV Llibre d'actes, sessió 8-5-1820.

Un canonge va cedir la donació fúnebre del dia dos de maig perquè es destinés als fons del vestuari de la milícia local¹⁷⁸⁷.

L'Ajuntament de Vic va requerir a la Diputació l'aprovació d'un arbitri temporal sobre la carn per fer front a les despeses per la compra d'equipatge i armament a la Milícia¹⁷⁸⁸. Uns mesos més tard, es presentà una altra proposta de creació d'arbitris amb la finalitat de cobrir les despeses de l'equipatge de la Milícia de Vic i la Diputació aprovà, en relació a les diverses propostes, l' arbitri sobre la carn que es consumia a la ciutat i l' impost temporal sobre el xai i el cabrit¹⁷⁸⁹.

Davant la necessitat urgent de continuar el manteniment de la Milícia, la Diputació donà permís a l'Ajuntament perquè posés en marxa tots els arbitris que considerés oportuns per tal de mantenir les ajudes a aquest cos¹⁷⁹⁰. D'aquesta manera la Diputació donà un ampli marge de maniobra a la Corporació municipal en matèria d'arbitris, justificada per la situació de guerra en que es trobaven.

La Diputació notificà a l'Ajuntament que "*...heche V. mano a cualquier fondo que haya disponible para municiones...y prevenga a todos los pueblos del Partido que hagan lo mismo...*"¹⁷⁹¹ i autoritzà a l'Ajuntament a obrir un préstec reintegrable...sota la garantia de tots els béns de propis i arbitris, i si no n'hi havia prou "*...el citado Ayuntamiento invite a todas las corporaciones, estamentos y particulares...para un reparto vecinal*

¹⁷⁸⁶ AMV Llibre d'actes, sessió 12-5-1820.

¹⁷⁸⁷ AMV Llibre d'actes, sessió 2-6-1820.

¹⁷⁸⁸ AMV Llibre d'actes , sessió 11 maig 1821.

¹⁷⁸⁹ AMV Correspondència 1820-1821, 24 d'agost de 1821.

¹⁷⁹⁰ AMV Correspondència 1822-1823, 2 abril 1822.

¹⁷⁹¹ AMV Correspondència 1820-1821, 28 abril 1821.

reintegrable..."¹⁷⁹². També es va recórrer a un préstec entre la gent més rica de la ciutat¹⁷⁹³.

La Diputació havia rebut diverses reclamacions de ciutadans que estaven en disconformitat amb el repartiment de la contribució que s'havia establert per mantenir les companyies de voluntaris armats. Per poder-ho resoldre va requerir a la Corporació municipal que l'informés sobre les bases adoptades, que li remetés el Reglament o els objectes sobre els quals hagués recaigut la imposició, ja fos sobre finques, comerç, indústria, capitació, etc. I la quantitat detallada a cada poble¹⁷⁹⁴.

A més a més, la dura conjuntura que travessava el país comportà que els pobles del partit de Vic no es presentessin a pagar el contingent per la manutenció de les dues companyies de voluntaris. Per aquestes circumstàncies la Junta d'armament d'aquest partit manifestà que es trobava en situació de gran dificultat, ja que únicament li restaven diners per dos dies. Davant d'aquest fet es va acordar la creació d'un emprèstit reintegrable amb els fons de la Junta. Es va presentar a l'alcalde primer de Vic el nom dels subjectes que es considerava que podien avançar els diners. Transcorregut un temps la Junta no havia tingut notícies de si s'havia portat a terme l'encàrrec fet a l'Ajuntament i es requerí a l'alcalde "*que procederá inmediatamente a la exacción de empréstito haciendo que se ponga en poder del depositario*"¹⁷⁹⁵.

L'Ajuntament va requerir a la Junta d'armament, creada el juny de 1822¹⁷⁹⁶, que presentés una sèrie de documents (desconeixem quins) per

¹⁷⁹² AMV Correspondència 1822-1823, 30 abril 1822.

¹⁷⁹³ AMV Llibre d'actes, sessió 3-9-1822.

¹⁷⁹⁴ AMV Correspondència 1821-1822, 12 de setembre de 1822.

¹⁷⁹⁵ AMV Correspondència 1822-1823, 12 de juliol de 1822.

¹⁷⁹⁶ AMV Llibre d'actes, sessió 16-6- 1822.

remetre'ls a la Diputació i aquesta li respongué que no tenia altres documents que els pressupostos dels comptes d'allò que li corresponia pagar mensualment a cada una de les poblacions del Partit. La Junta d'armament recordà que aquestes poblacions, tal com havia acordat la Junta general, "*debían pagar mensualmente una quarta parte de un tercio de la contribución general*" per contribuir a pagar el sou de les Companyies de Voluntaris. Però que s'havia acordat amb els alcaldes constitucionals de Vic donar uniforme als voluntaris i l'armament necessari, cosa que resultava molt costosa i per tant s'havia decidit que en lloc del "*quartillo*" convingut es pagués un terç, la qual cosa s'havia verificat des de l'1 de juliol fins a la data de la carta que era de 2 d'octubre¹⁷⁹⁷.

El 14 d'octubre la Junta d'armament comunicà a l'Ajuntament que "*la caja de esta Junta está exhausta de metálico...los Pueblos y la Ciudad están adeudando más de 15.000 libras catalanas...*" i demanen a la Corporació municipal "*que tome providencias*"¹⁷⁹⁸. No sabem com es va solucionar.

La Diputació advertí a l'Ajuntament que, sota cap pretext, la contribució extraordinària de guerra es pogués emprar en cap altra aplicació que el pagament de les tres companyies voluntàries d'aquest partit¹⁷⁹⁹.

Amb la insurrecció dels reialistes, les Milícies voluntàries de diferents localitats entraven i sortien dels seus respectius termes municipals i això comportava cobrar el servei. Sorgiren alguns problemes a l'hora de saber qui havia de pagar els sous als milicians, si els Ajuntaments dels que formaven part o els Ajuntaments on havien exercit els seus serveis

¹⁷⁹⁷ AMV Correspondència 1822-1823, 2 d'octubre de 1822.

¹⁷⁹⁸ AMV Correspondència 1822-1823, 14 d'octubre de 1822.

¹⁷⁹⁹ AMV Correspondència 1822-1823, 21 de març de 1823.

militars. El Govern polític de la província de Barcelona comunicà una resolució de l'intendent, en resposta a un ofici tramitat per l'Ajuntament de Vic, en la que afirmava que cada municipi havia de fer-se càrrec de pagar les despeses ocasionades pels subministraments de les seves Milícies, independentment del lloc del territori on es trobessin. Per tant, si pel fet de trobar-se fora del seu partit els subministraments els havia hagut de pagar una altra Corporació, li havia d'ésser reemborsat l'import de la despesa¹⁸⁰⁰.

Així la Comissió en persecució de facciosos demanà diners, 2000 rals, en préstec de dos dies a l'Ajuntament de Vic per socórrer urgentment a la companyia de voluntaris de Mataró. I es passaria el rebut del préstec a l'entitat municipal de Mataró¹⁸⁰¹. Un altre exemple el trobem en que l'Ajuntament de Vic havia deixat diners al de Barcelona per poder lluitar contra els facciosos que es trobaven ubicats en aquella zona. Com que únicament havien retornar una part dels diners prestats la Corporació reclamà la totalitat del deute¹⁸⁰².

Els milicians a vegades no cobraven els serveis realitzats fora del terme municipal i les peticions dels comandants reclamant el cobrament a l'Ajuntament foren bastant nombroses el 1821 i constants a partir de l'estiu de 1822¹⁸⁰³.

A partir del 15 de novembre la Junta d'armament havia de cessar en les seves funcions ja que les seves atribucions havien de ser assumides per l'Ajuntament cap de partit, segons la circular de la Diputació provincial de 6 de novembre i Decret 16 de setembre expedit per la mateixa Diputació. El 9 de novembre la pròpia Junta exposà a la Corporació municipal que

¹⁸⁰⁰ AMV Correspondència 1822-1823, 4 de juny de 1822.

¹⁸⁰¹ AMV Correspondència 1822-1823, 11 de juny de 1822.

¹⁸⁰² AMV Correspondència 1822-1823, 13 de maig de 1822.

¹⁸⁰³ AMV Llibre d'actes, sessions a partir primavera 1822.

*"Habiendo cesado la Junta en sus funciones y habiendo de rendir cuentas a V... Espera la Junta que permitiendo V. a los individuos que las componian el cobro de los atrasos de pueblos de este partido...para acudir con ellos al reintegro del préstamo que se exigió a varios particulares de Vic, y pagar otras deudas..."*¹⁸⁰⁴.

La Diputació va acordar que es paguessin dels fons de la caixa de la Junta d'armament del partit de Vic 6 rals de "vellón" diaris als voluntaris d'aquest partit i només 5 si se'ls abonava la ració de pa, com era preceptiu en cas de guerra i, al mateix temps, recordà al president d'aquesta Junta *"...que debe cesar en sus funciones por quedar estas reasumidas...a los alcaldes Constitucionales Cabezas de Partido"*¹⁸⁰⁵.

A partir de l'esclat de la guerra als problemes econòmics que tenien els Ajuntaments amb els subministraments a la Milícia, s'hi afegiren els sous que havien de pagar a cada milicià de sis rals diaris o cinc més la ració de pa, estipulats per a temps de guerra. A més a partir de finals del 1822 s'hi ajuntaren els milicians expatriats que també reclamaren el seu sou¹⁸⁰⁶.

Cada vegada es necessitaven més forces. L'Ajuntament va voler crear un pla per l'admissió de voluntaris per la formació d'un cos de fusellers de muntanya. El Govern superior de la província de Barcelona aprovà el projecte en el qual s'establí pagar un sou a càrrec dels pobles del partit¹⁸⁰⁷. El Govern polític de la Província de Barcelona manifestà la seva gran satisfacció per la formació del que representava la 3ª Companyia de voluntaris¹⁸⁰⁸.

¹⁸⁰⁴ AMV Correspondència 1822-1823, 9 de novembre de 1822.

¹⁸⁰⁵ AMV Correspondència 1822-1823, 4 de desembre de 1822.

¹⁸⁰⁶ AMV Llibre d'actes, sessió 29-11- 1822.

¹⁸⁰⁷ AMV Correspondència 1822-1823, 12 de juny de 1822.

¹⁸⁰⁸ AMV Correspondència 1822-1823, 6 de juliol de 1822.

El 31 de maig del 1822 l'Ajuntament acordà la formació d'aquest cos armat a sou dels pobles del Partit per perseguir els petits grups de facciosos que es movien per aquells termes municipals¹⁸⁰⁹. Es convocà als alcaldes dels pobles per parlar d'aquest projecte¹⁸¹⁰ i es decidí utilitzar una tercera part de la contribució del primer terç de l'any per atendre la manutenció i la compra d'armament d'aquesta força armada¹⁸¹¹. El 25 de juny aquest cos de la Milícia arribà a tenir 250 homes a sou dels pobles del Partit, això va fer que l'Ajuntament anunciés que havia esgotat la partida de despeses extraordinàries i es dirigí al Govern demanant ajuda per subsistir¹⁸¹². Els pobles del Partit no pagaven el que havien acordat i l'Ajuntament de Vic *"en uso de las facultades que el jefe político le tiene concedidas"* acordà que el subtenent de la Milícia voluntària ajudat per la força armada passés pels pobles del Partit a exigir als seus Ajuntaments les mensualitats que devien pel pagament de la Milícia armada a sou d'aquests pobles, amb facultat d'expedir constrenyiment contra els Ajuntaments morosos¹⁸¹³.

Trobem documents que ens donen a conèixer el canvi de bàndol que es va produir per part d'alguns milicians. Als alcaldes i Ajuntaments se'ls hi va atorgar la facultat per exigir els béns dels subjectes que s'unien als facciosos. *"La exacción deberá empezar por los sujetos más pudientes..."* Havien de pagar una quantitat i aquestes summes anaven destinades a ajudar als milicians i veïns que lluitaven contra els reialistes. Però es demanava als alcaldes i Ajuntaments que no molestessin les persones que s'havien unit als facciosos i després s'havien acollit a l'indult. Els alcaldes

¹⁸⁰⁹ AMV Llibre d'actes, sessió 31-5- 1822.

¹⁸¹⁰ AMV Llibre d'actes, sessió de 7-6- 1822.

¹⁸¹¹ AMV Llibre d'actes, sessió de 16-6- 1822.

¹⁸¹² AMV Llibre d'actes, sessió 25-7- 1822.

¹⁸¹³ AMV Llibre d'actes, sessió 5-8- 1822.

i Ajuntaments que no executessin aquesta ordre del Govern polític havien de ser castigats severament i se'ls hi exigien mil lliures de multa¹⁸¹⁴. Aquells individus que es passaren al bàndol reialista s'acordà que fossin detinguts per insubordinació¹⁸¹⁵.

10.16. SESSIONS EXTRAODINÀRIES DE L'AJUNTAMENT DE VIC PER A LA DEFENSA DE LA CIUTAT

Aquestes sessions extraordinàries són un bon exemple de com l'Ajuntament amb l'alcalde al capdavant exercí la seva autoritat com a cap de les Milícies voluntàries i fins i tot reuní els comandaments de l'Exèrcit que es trobaven en aquell moment a la ciutat.

La primera va tenir lloc el 27 d'abril de 1822¹⁸¹⁶ quan anaven arribant notícies de tots els pobles del voltant notificant els moviments de les guerrilles dels reialistes comandades per l'anomenat Misses. A les set de la tarda arribà la informació que havien entrat al poble de Sant Pere de Torelló amb tres-cents homes. L'Ajuntament acordà enviar una vereda als pobles de la comarca a fi que armessin tota la gent que poguessin, toquessin a somatén i exercissin tota la resistència possible ajudant a la Milícia i a l'Exèrcit.

També s'acordà que l'Ajuntament es mantingués en sessió permanent. Es convocà a la Sala capitular els comandants de les Companyies de voluntaris, de caps de família, de cavalleria i de la Milícia reglamentària per estudiar conjuntament el pla de defensa de la ciutat en el cas de que en Misses intentés envair-la i es distribuïssin les diferents Companyies als

¹⁸¹⁴ AMV Correspondència 1822-1823, 3 de juliol de 1822.

¹⁸¹⁵ AMV Correspondència 1822-1823, 3 d'agost de 1822.

¹⁸¹⁶ AMV Llibre d'actes, sessió 27-4- 1822.

punts d'entrada a la ciutat. Al llarg de la nit van arribant notícies dels diferents pobles explicant com estava la situació. El cap polític comunicà que sortia de Barcelona un destacament de l'Exèrcit en direcció a Vic. Finalment, cap a les onze del matí, arribaren notícies positives de que els facciosos havien estat dispersats per la Tropa. Es notificà al cap polític tot el que havia succeït després de l'últim informe.

El 21 maig 1822 es produí una amenaça d'invasió a la ciutat i la tropa es trobava absent, per la qual cosa, se la reclamà tres vegades. L'Ajuntament acordà "*oponer las más obstinada resistència*" i va adoptar les mesures necessàries al respecte"¹⁸¹⁷.

El 7 de juliol de 1822 la ciutat de Vic tornava a estar amenaçada d'invasió pels reialistes. Es reuní l'Ajuntament i es creà una Comissió amb els alcaldes, els comandants de les tres companyies de la Milícia voluntària i el comandant de la Milícia voluntària de cavalleria per acordar el més convenient per tal d'organitzar la defensa de la ciutat davant la possible entrada dels facciosos. A les vuit del vespre es reuniren, a més, amb el tinent coronel comandant general del Resguard militar de Catalunya y de la "*Tropa apostada en este punto*", el capità d'Infanteria i comandant de les Companyies formades a "*sueldo de los Pueblos de este Partido*", el comandant de la Milícia voluntària de la ciutat i capità de la 1ª Companyia, el capità de la 2^a, el comandant de la partida de cavalleria i

¹⁸¹⁷ AMV Llibre d'actes, sessió 21-5-1822 "*Los vecinos desarmados embarren fuertemente la puertas de sus casas, sacando primero los de las calles de Sta. Teresa, de Capuchinos, de Manlleu, de Gurb y de S. Pedro, todos los muebles, maderas y demás estorbos que puedan embarazar el paso de los enemigos, sobre los cuales lanzaran una lluvia de texas desde los texados de sus propias casas. Que se cierren todas las entradas a la ciudad...*".

el capità de la Companyia voluntària de caps de família, per estudiar la defensa, *"se ha acordado defender hasta el último trance esta ciudad, a cuyo efecto se han resuelto las disposiciones siguientes: 1º Cerrar y paredar todos los Portales... 2º que en estos haya guardia con milicianos... 3º que se publique por Edicto para noticia del Pueblo....4º despachar inmediatamente un oficio al Gefe político manifestándole el resultado de la convocatoria y la necesidad de municiones y auxilios..."*¹⁸¹⁸.

El 9 de juliol de 1822 s'esperava *"la pronta llegada de las Tropas"*, ja que s'havien demanat reforços, i aquests havien de resoldre la situació¹⁸¹⁹.

11. EXÈRCIT

Durant els anys del Trienni els punts de connexió més importants entre l'Exèrcit i Ajuntaments van ser la constitució de les quintes, el subministrament i l'allotjament de la tropa i els bagatges, aquests últims sobretot des de l'inici de la situació bèl·lica¹⁸²⁰.

Al final del Trienni liberal el fort enfrontament bèl·lic entre reialistes i constitucionalistes va condicionar plenament el desenvolupament de la vida municipal i agreujà encara més la crisi econòmica que venien arrossegant des de feia temps. Aquests esdeveniments van produir en els

¹⁸¹⁸ AMV Llibre d'actes, sessió de 7-7- 1822.

¹⁸¹⁹ AMV Llibre d'actes, sessió de 9-7- 1822.

¹⁸²⁰ La Constitució de Cadis va disposar en l'art. 356 que *"Habrà una fuerza militar nacional permanente, de tierra y de mar, para la defensa exterior del Estado y la conservación del orden interior"*; en l'article 357 va decretar que les Corts serien les encarregades de fixar anualment el número de tropes i *"...el modo de levantarlas"*. I en l'art. 361 va establir el servei militar com a prestació obligatòria: *"Ningún español podrá excusarse del servicio militar"*.

Ajuntaments una abundància de documentació sobre exèrcit i Milícia nacional local.

11.1. REEMPLAÇAMENT

Segons Arnabat durant el trienni es convocaren quatre quintes: una l'any 1821(14 de maig), dues l'any 1822 (22 de juny i 31 octubre), i una altra el 1823 (7 de febrer). Aquest sistema de quintes trobà molta resistència a Catalunya, sobretot durant el darrer trimestre de 1822 i el primer de 1823, pels perills derivats de la situació de guerra. Les quintes del vint-i-u i del vint-i-tres ni tan sols es van arribar a portar a terme¹⁸²¹. Aquesta resistència també l'hem trobat a la ciutat de Vic analitzant les fonts, com veurem en el transcurs d'aquest títol.

Quan es van convocar les quintes de l'any 1821, en algunes poblacions encara no s'havien completat els reemplaçaments de l'Exèrcit dels anys anteriors, i vist els greus inconvenients que es podien produir si es volien portar a terme, les Corts decretaren que els pobles que no haguessin efectuat les quotes dels anys anteriors, quedessin rellevats de l'obligació de verificar-ho i cobrissin només el contingent assignat en el reemplaçament d'aquell any. Tanmateix les Corts es queixaren de la irresponsabilitat dels que no havien complert la seva obligació¹⁸²².

Els Ajuntaments de Catalunya es mostraren molt contraris a constituir aquesta lleva i, a través de la Diputació, argumentaren que la difícil situació que travessava el país, amb l'epidèmia de febre groga i la gran secada, feia molt complicat aconseguir dur a terme aquest reclutament. Aquests raonaments foren acceptats per les Corts i el Govern.

¹⁸²¹ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...*op. cit., p. 662.

¹⁸²² Ordre de 27 de juny de 1821. (Col.lecció VII , 204).

Raonaments que es repetiren, per part de la Diputació, quan es decretà la lleva de juny del 22 , a pesar dels requeriments del cap polític i el Govern¹⁸²³.

El març de 1822 l'alcalde de Vic notificà a l'Ajuntament els comunicats rebuts "*por correo de ayer*" pels quals es manava procedir al reemplaçament de l'Exèrcit i a la formació d'una Junta composta per un individu de l'Ajuntament, dos particulars caps de família juntament amb els dos que nomenessin cada un dels barris amb més habitants, segons el protocol establert¹⁸²⁴.

El 10 d'abril l'Ajuntament va formar aquesta Comissió i al mateix temps acordà consultar al cap polític sobre quins eren els defectes físics que constituïen exempció del servei, amb la finalitat de que els facultatius que havien de reconèixer els reclutes tinguessin les mateixes opinions de qui s'havia de donar per inútil i no es produís la falta de coincidència que s'havia produït en els reemplaçaments anteriors¹⁸²⁵.

El 25 d'abril els "*Comisionados para el reemplazo de este Partido*" dirigiren un escrit a l'Ajuntament de Vic on li feren saber les seves queixes "*...por lo muy sobrecargada que se halla la ciudad...y la desigualdad con que está repartido el cupo que corresponde a este Partido, entre los pueblos del mismo...*". Aquesta Comissió per al reemplaçament també reclamà l'establiment a Vic d'una Caixa de Reclutament, fet que evitaria que els reclutes s'haguessin de traslladar a Manresa¹⁸²⁶.

¹⁸²³ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...* op. cit., p. 662, tret de les Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió 30 agost 1822, fol.137v.

¹⁸²⁴ AMV Llibre d'actes, sessió 21-3-1822.

¹⁸²⁵ AMV Llibre d'actes, sessió 10-4-1822.

¹⁸²⁶ AMV Correspondència 1822-1823, 25 d' abril de 1822. Tot això era per a la lleva de 1821 suposo, perquè la del 1822, segons diu Arnabat , es va convocar el juny.

El reclutament extraordinari d'octubre del 1822 i febrer de l'any següent, que es feren necessaris per l'estat de guerra, originaren un gran rebuig a la població, probablement per la situació bèl·lica que es vivia i els perills que això comportava. Aquest malestar fou recollit per les entitats municipals que manifestaren les seves queixes a la Diputació. La de Vic es queixà a la Diputació de *"la odiosidad con que en varios pueblos habia sido recibido el decreto de las Cortes sobre el último reemplazo extraordinario"*¹⁸²⁷.

Així aquests reclutaments, a la majoria de pobles de Catalunya, es van dur a terme amb molt retard, de la qual cosa el cap polític en va responsabilitzar a *"la tibieza de algunos Ayuntamientos"* i amenaçà els alcaldes amb multes per a ells i els regidors, si no presentaven la quota corresponent als reemplaçaments dictaminats¹⁸²⁸.

Els quintats pertanyents a les classes benestants utilitzaven substituïts que, a canvi d'un sou, feien el servei militar en comptes d'ells. Els que no es podien pagar un substituït a vegades fugien i es convertien en desertors¹⁸²⁹.

L'alcalde envià a l'Ajuntament una Circular del cap polític en la que ordenava el compliment del Decret de 22 d'octubre 1822 sobre el reemplaçament extraordinari de l'exèrcit, i que l'Ajuntament nomenés

¹⁸²⁷ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...* op. cit., p 670, que ho ha tret de les actes de la Diputació de Barcelona, vol. 13, sessió de 14 de març de 1823, fol. 41. L'acte municipal de Vic de 14 març 1823 no es troba a l'Arxiu de Vic, ja que les actes, des de finals de gener de 1823 fins a primers de maig 1823, no s'han conservat. Comencem a trobar altre vegada les actes amb el nou Ajuntament absolutista.

¹⁸²⁸ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...* op. cit., p.671, tret de ADB, lligall 46, expedient 7.

¹⁸²⁹ Ramon ARNABAT MATA, *Revolució...* op. cit., p.675.

immediatament els individus que havien de constituir la Junta que s'havia d'ocupar d'aquesta qüestió¹⁸³⁰. Altra vegada s'observa el gran retard amb que es constituïen les lleves.

En aplicació del Decret de les Corts de 8 de febrer del 1823, la Diputació havia de lliurar vestits i armats als 941 homes que li pertocaven per aquest reemplaçament. Per costejar vestuari i armament estava autoritzada a "*hechar mano de atrasos y adelantos de contribuciones...*" i en base a aquest Decret, demanà a les Corporacions municipals el seu ajut. Sol·licità a l'Ajuntament de Vic el lliurament de 2.000 duros al dipositari de la Diputació, i li notificà que en cas d'incompliment, hauria de respondre per no haver atès al bé de la pàtria¹⁸³¹. L'Ajuntament no va complir, fet que comportà que la Diputació l'advertís, de que sinó feia efectiu aquest pagament, el comandant d'armes del Partit exigiria als individus de l'Ajuntament, de forma mancomunada i de béns propis, la quarta part del total d'aquella quantitat, sense perjudici, de cobrar, en cas contrari, el deute dels capitulars. L'Ajuntament contestà amb un ofici, del qual en desconeixem el contingut, per tal de justificar el perquè del seu incompliment. El comandant d'armes de Vic acordà suspendre l'execució, però amb la condició que paguessin els 2.000 duros pendents i, en cas contrari, es veuria obligat a emprar la força contra la Corporació¹⁸³².

Uns dies més tard, el cap superior polític envià un ofici en el qual comunicava que el mitjà utilitzat per la ciutat de Vic i alguns altres pobles..."*que para hacer el reemplazo por substitución contribuyan aún los exentos, es el más conforme a fin de que la carga se haga más llevadera...*"¹⁸³³.

¹⁸³⁰ AMV Correspondència 1822-1823, 3 de març de 1823.

¹⁸³¹ AMV Correspondència 1822-1823, 7 de març de 1823.

¹⁸³² AMV Correspondència 1822-1823, 7 de març de 1823 i 28 de març de 1823.

¹⁸³³ AMV Correspondència 1822-1823, 21 març de 1823.

La Instrucció de 1823, va atribuir als Ajuntaments la competència de portar a terme el conjunt de tràmits per l'allistament d'aquells que havien d'integrar l'exèrcit, la Milícia nacional activa i la Milícia local així com les demás competències que se li atribuïen pel legislador¹⁸³⁴, fet que no regulava la Instrucció de 1813. Mir Bagó parla de nova competència¹⁸³⁵, afirmació que no compartim, ja que com podem concloure de l'anàlisi de la documentació de Vic, el seu Ajuntament ja realitzava aquesta funció amb anterioritat a aquesta data. Ara bé, no hem trobat la disposició jurídica que li atribuïa amb anterioritat a la Instrucció de 1823.

11.2. SUBMINISTRAMENTS I ALLOTJAMENT DE LES TROPES

La Constitució de Cadis no feia cap referència a les atribucions municipals en matèria de bagatges, allotjament i subministraments a la tropa.

La Instrucció de 1813 dictaminà que "*Cada Ayuntamiento cuidará de que los bagajes, alojamientos y demás suministros para la tropa se repartan con igualdad y equitativamente entre los vecinos...asimismo que se observe la más exacta cuenta y razón para los correspondientes abonos*"¹⁸³⁶. El cap polític era el responsable de l'ordre interior de la província i l'incumbia la superior inspecció en matèria de bagatges, allotjaments i subsistències que s'havien de lliurar als soldats¹⁸³⁷.

¹⁸³⁴ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art.72 "*Toca á los Ayuntamientos formar los alistamientos y desempeñar los demas encargos que se les hagan por las leyes, reglamentos y ordenanzas para el servicio del Ejército, permanente, de la Milicia nacional activa y de la local*".

¹⁸³⁵ Josep MIR BAGÓ, *El sistema...*, op. cit., p.88.

¹⁸³⁶ Instrucció de 23 de juny de 1813, art. 24.

¹⁸³⁷ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap.III, art. XXX.

En la Instrucció del 1823 l'Ajuntament, en aquests aspectes, es trobava subordinat tant al cap polític com a la Diputació¹⁸³⁸.

Aquesta disposició fou una font constant de conflicte entre l'Exèrcit i els Ajuntaments ja que sovint es donaren abusos per part dels soldats que hagueren de patir els veïns. Aquesta situació es veu de sobres reflectida en la documentació analitzada.

L'obligació que tenia l'Ajuntament de proporcionar allotjament, bagatges i altres forniments als soldats, no era susceptible de patir un retard. En cas de que es produís una demora en el compliment d'aquesta obligació, el cap polític estava legitimat per constrènyer als Ajuntaments¹⁸³⁹.

A causa de la crisi econòmica i com a conseqüència de la guerra, a la ciutat de Vic es multiplicaren els problemes pel subministrament a la tropa. L'Ajuntament tenia l'obligació d'atendre la provisió a l'Exèrcit i, teòricament, a posteriori, aquest li satisfia les despeses que aquest deure li ocasionava. Els caps militars demanaven constantment als Ajuntaments pa per als soldats, pinso per als cavalls i palla per a les casernes. El cobrament del cost d'aquests productes que, en principi, havia de ser abonat per l'Exèrcit, no sempre es produïa i normalment es retardava, així que els problemes econòmics es multiplicaven, tant per part dels municipis com dels militars, ja que ni uns ni altres tenien capital. A continuació, posem alguns exemples a nivell il·lustratiu de l'abundant documentació sobre aquesta temàtica: "el *Comandante general del Ejército del 7º Distrito, Francisco Milans*", demanà a l'Ajuntament de Vic "se sirva providenciar un empréstito de 5.000 duros repartidos entre los pudientes..." ja que la 1ª Brigada estava "sin recursos para su

¹⁸³⁸ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 275.

¹⁸³⁹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 275.

subsistencia"¹⁸⁴⁰. L'1 de gener del 1823 el "*Teniente coronel del Resguardo Militar*" requerí que "*se adelante el caudal necesario para la subsistencia y manutención del mismo en calidad de reintegro...*" L'Ajuntament manifestà que estava sense mitjans i l'alcalde va acordar fer servir 51.000 rals de la "*Tabla de Comunes Depósitos*"¹⁸⁴¹ i el 6 de gener "*Debiendo ingresar caudales en la Caja general de Armamento...se ha acordado expedir libranza contra los fondos de propios...*"¹⁸⁴².

Els Ajuntaments tenien grans dificultats per cobrar el cost de les despeses que havien hagut de fer per atendre el subministrament de l'Exèrcit, la qual cosa feia incrementar encara més les seves dificultats econòmiques. A la sessió municipal de 22 juliol del 1822 es fa constar que "*...a pesar del considerable suministro de paja y cebada a la caballeria...y que no obstante las repetidas reclamaciones al Sr. intendente no ha podido lograrse el reintegro...*"¹⁸⁴³.

L'Ajuntament de Vic , el 17 de març de 1823, exposà al comandant d'armes de la ciutat que estava al descobert de 300 rals, a causa dels avançaments de diners fets a la Comandància, i el 31 del mateix mes envià un ofici a l'intendent general de l'Exèrcit del 7° districte demanant cent mil rals pel subministrament de pa i pinso a l'Exèrcit. L'intendent explicà que aquesta demanda no la podia assumir la Pagaduria del districte 7° per no disposar de cabals, que s'estava a punt de fer un nou contracte, i que entretant l'Ajuntament havia de continuar el subministrament¹⁸⁴⁴. La situació econòmica era realment catastròfica.

¹⁸⁴⁰ AMV Correspondència 1822-1823, 28 octubre 1822.

¹⁸⁴¹ AMV Llibre d'actes, sessió 1-1-1823.

¹⁸⁴² AMV Llibre d'actes, sessió 6-1-1823.

¹⁸⁴³ AMV Llibre d'actes, sessió 22-7-1822.

¹⁸⁴⁴ AMV Correspondència 1822-1823, 17 març i 31 de març de 1823.

La Corporació municipal havia d'enviar mensualment tots els rebuts dels subministres amb les certificacions de preus, per tal d'acreditar el seu import, amb la finalitat de que la Tresoreria de l'Exèrcit els hi satisfés, tal com estava establert en l'art. 10 del "*Reglamento de Provisiones y órdenes posteriores*". En un escrit del Comptador de l'Exèrcit recorda aquesta qüestió a l'Ajuntament de Vic¹⁸⁴⁵.

La dificultat econòmica en que es trobaven els pobles per poder satisfer els subministres a l'Exèrcit era enorme¹⁸⁴⁶. L'Ajuntament de Vic exposà a l'Exèrcit la difícil situació econòmica en que es trobava i la impossibilitat per poder fer front a les despeses que li demanaven per prestar els auxilis necessaris a les tropes, i els grans sacrificis que havia hagut de fer. No obstant la seva dissertació, el comandant general del districte li envià un ofici requerint-lo a continuar auxiliant a les tropes per evitar els desastrosos resultats que la seva manca de col·laboració causaria a la pàtria¹⁸⁴⁷.

La Circular, de la "*Gefatura administrativa del 7º Distrito militar*", en que comunicava el canvi d'assentador dels subministres de pa, civada i palla per les tropes de l'Exèrcit que circulessin per aquesta població, comproment-se a liquidar immediatament els rebuts que els hi presentessin de les despeses de l'Ajuntament pel subministrament de les tropes, deuria donar un respir a l'Ajuntament¹⁸⁴⁸.

¹⁸⁴⁵ AMV Correspondència 1822-1823, 27 d'abril de 1822.

¹⁸⁴⁶ AMV Correspondència 1822-1823, és una constant en la documentació de l'arxiu municipal de Vic per exemple, carta enviada per l'alcalde de Roda de Ter, 28 d'abril de 1822.

¹⁸⁴⁷ AMV Correspondència 1822-1823, 17 d'octubre de 1822.

¹⁸⁴⁸ AMV Correspondència 1822-1823, 25 de març de 1823.

L'acte de l'aquarterament de l'Exèrcit esdevingué també una qüestió important. Els caps militars exigiren a l'Ajuntament l'allotjament immediat de la tropa. Es demanà llençols i mantes a l'Hospital i també als ciutadans¹⁸⁴⁹. En la majoria de casos es van utilitzar els antics convents que havien quedat buits per la desamortització¹⁸⁵⁰. També s'utilitzaren cases de particulars. El 20 de juny del 1822 l'Ajuntament acordà fer un empadronament de les cases de la ciutat per aquesta qüestió¹⁸⁵¹.

A finals de 1822 l'Exèrcit havia de fer front a la duresa del clima durant els mesos d'hivern a la plana de Vic. La Diputació organitzà una subscripció per aconseguir capots per als soldats que sembla que donà pocs resultats. Així que la Diputació demanà a l'Ajuntament que augmentés aquesta subscripció i es lamentà de la falta d'entusiasme d'alcaldes i Ajuntaments caps de partit per excitar el zel dels veïns pel bé de la pàtria¹⁸⁵².

Pel que fa als bagatges, el 27 de febrer 1822 l'Ajuntament demanà als propietaris de carros que fessin aquest servei¹⁸⁵³. Degut als inconvenients i a les protestes que aquest servei ocasionava l'Ajuntament va acordar subvencionar-lo amb quatre rals als dia dels fons d'armament¹⁸⁵⁴. El 13 de juliol es formà una Brigada de bagatges al mateix temps que es demanà un emprèstit a les persones adinerades¹⁸⁵⁵.

I per últim, comentar que en temps de guerra la Milícia voluntària passava a dependre de l'Exèrcit tal com es pot veure en l'escrit que el cap de 1º

¹⁸⁴⁹ AMV Llibre d'actes, sessió 9-1-1822.

¹⁸⁵⁰ AMV Correspondència 1822-1823, 19 d'octubre i 25 d'octubre de 1822.

¹⁸⁵¹ AMV Llibre d'actes, sessió 20-6-1822.

¹⁸⁵² AMV Correspondència 1822-1823, 5 de desembre de 1822.

¹⁸⁵³ AMV Llibre d'actes, sessió de 27-2-1822.

¹⁸⁵⁴ AMV Llibre d'actes, sessió 1-7-1822.

¹⁸⁵⁵ AMV Llibre d'actes, sessió 13-7-1822.

Exèrcit d'Operacions, comandant general Pablo Mier feu arribar a l'alcalde i on informà de "*el interesante servicio que está prestando la Compañía de Voluntarios de este Partido, que forma parte de la División a mi mando*"¹⁸⁵⁶.

11.3. SOL·LICITUDS DE RESCABALAMENTS EN LES CONTRIBUCIONS NACIONALS PER AVANÇAMENTS REALITZATS A L'EXÈRCIT

L'Ajuntament va fer molts subministres a les tropes i el seu cost havia d'ésser retornat per la Tresoreria de la nació. Les municipalitats, en cap cas, es trobaven legitimades per descomptar aquestes despeses de les contribucions¹⁸⁵⁷.

En més d'una ocasió l'Ajuntament hagué d'avançar diners a l'Exèrcit i després aquest no els hi reemborsava. En base aquest fet intentaren que aquest crèdit que havien contret els hi fos descomptat de les contribucions. Cito com exemple una carta que s'envià a la Intendència de l'Exèrcit manifestant la seva intenció de pagar les contribucions que devia, però exceptuant l'import per uns subministres lliurats a l'exèrcit¹⁸⁵⁸. Un altre exemple que ens il·lustra aquesta problemàtica reiterada, la trobem en una carta que l'entitat municipal dirigí al director de la Intendència en la que manifestava que havia avançat diners a l'Exèrcit i proposava que el reintegrament es portés a terme descomptant-los-hi aquests diners de la contribució territorial i de la de consum que es trobaven impagades. El director de la Intendència de la província denegà la proposta, i sol·licità que la Corporació li remetés una relació circumstanciada de com s'havien lliurat els diners si en metàl·lic o en

¹⁸⁵⁶ AMV Correspondència 1822-1823, 29 d'abril de 1823.

¹⁸⁵⁷ AMV Correspondència 1822-1823, 14 d'abril de 1822.

¹⁸⁵⁸ AMV Correspondència 1822-1823, 27 d'abril de 1822.

espècie, a quin cos de l'Exèrcit s'havia entregat, etc. per poder fer el reintegrament¹⁸⁵⁹. Per tots aquest fets finalment s'aprovà el Decret de 13 de maig de 1823 en el que es determinà que els subministraments fets a l'Exèrcit des de juliol de 1822 podien descomptar-se de la contribució, mesura que havia d'alleugerir la càrrega fiscal, però arribava, malauradament, massa tard.

12. ALTRES COMPETÈNCIES

12.1. PÒSITS.

La Constitució no va incloure aquesta competència en l'enumeració de les competències municipals de l'article 321.

En canvi la Instrucció de 1813 establí que li corresponia a l'Ajuntament tenir cura dels graners comunals "*enténdiendose en estos puntos con el gefe político...*" Sobre aquells pòsits de fundació particular l'única atribució de l'Ajuntament era la d'informar al Govern si observava algún abús¹⁸⁶⁰. La Instrucció de 1823 també atorgà a l'Ajuntament la cura dels pòsits remetent-se a la legislació. Contràriament a la primera Instrucció no menciona al cap polític¹⁸⁶¹. En aquells casos en que es tractés de pòsits que pertanyien a una fundació particular, l'Ajuntament únicament havia de donar part a la Diputació dels abusos observats¹⁸⁶².

¹⁸⁵⁹ AMV Correspondència 1822-1823, 17 de març de 1823.

¹⁸⁶⁰ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art. IX.

¹⁸⁶¹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 24 "...Quedan de consiguiente extinguidas las Juntas de intrvencion, debiendo despacharse los asuntos de este ramo por la Secretaria de Ayuntamientos, y no por otra".

¹⁸⁶² Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 25.

El 8 de juny de 1813 es promulgà un Decret que establia diverses mesures pel foment de l'agricultura i la ramaderia declarant lliure el tràfic i el comerç interior de grans¹⁸⁶³.

Els pòsits tampoc encaixaven fàcilment amb el liberalisme econòmic. Eren graners del comú amb els que s'evitava l'especulació dels acaparadors de gra i auxiliaven els pagesos en anys de misèria donant-los gra per poder sembrar. També concedien préstecs sense recàrrec¹⁸⁶⁴.

Sobre el fet de que la Diputació concedís moratòria en el pagament de deutes a favor dels pòsits, em remeto a allò dit sobre aquest punt en matèria d'arbitris i propis¹⁸⁶⁵.

Segons la Instrucció de 1813 els comptes de pòsits, en primer lloc, eren examinats per la Comptadoria de propis i arbitris, posteriorment estaven també supeditats al control de la Diputació i del cap polític, al qual li corresponia l'aprovació d'aquests en nom del Govern, previ vistiplau de la Diputació¹⁸⁶⁶. En cas de tenir algun inconvenient en l'aprovació havia de consultar al Govern¹⁸⁶⁷. Un cop aprovats aquests comptes s'enviaven al Govern pel seu coneixement¹⁸⁶⁸.

¹⁸⁶³ Decret 8 de juny de 1813 (Col.lecció IV, 80), art. IX.

¹⁸⁶⁴ Javier GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen...op.cit.*, p. 139.

¹⁸⁶⁵ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 101.

¹⁸⁶⁶ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. II, art. VII; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 266. Veure l'apartat de Comptes de propis i arbitris.

¹⁸⁶⁷ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. III, art. XXV; Instrucció de 3 de febrer, art. 266. La diferència entre ambdues Instruccions és que en la primera, simplement es diu, que en cas de divergència entre Diputació i Cap polític s'enviarà al Govern, i en la segona Instrucció s'especifica que davant del mateix supòsit s'enviaran al Govern els diferents informes raonats.

¹⁸⁶⁸ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. II, art. VII.

12.2. ESTADÍSTICA, REGISTRE CIVIL I CENS.

La formació del cens i l'estadística eren matèries atribuïbles a la Diputació¹⁸⁶⁹ i la funció de l'Ajuntament s'havia de limitar a la seva col.laboració facilitant la informació necessària¹⁸⁷⁰. El legislador, en la Instrucció de 1823, ordenà al consistori l'elaboració d'un cens de població d'acord amb el model que assenyalés el Govern i la Diputació¹⁸⁷¹.

Tenia una gran rellevància a qui corresponia aquesta competència perquè en l'elaboració del cens es determinava el cos electoral¹⁸⁷².

De totes maneres, aquestes atribucions no es van executar per part de l'entitat municipal.

En la Instrucció del Trienni s'aprovà la creació d'un registre civil dels nascuts, casats i morts¹⁸⁷³, encara que a efectes pràctics, sabem que la seva creació va tardar unes dècades.

¹⁸⁶⁹ Constitució Espanyola de 1812, art. 335.7; Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. III, art. XXXI "*Cuidará el Gefe político de que el plan estadístico de la provincia, que él debe remitir al Gobierno en el mes de Enero de cada año, y cuya formacion está encargada á la diputacion provincial, comprehenda todos los objetos que el mismo Gobierno le indique, sin perjuicio de añadir todas las noticias y datos que crean convenientes*"; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 276 amb idèntic contingut que en la Instrucció del bienni.

¹⁸⁷⁰ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. II, art. XIII; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 4, 129, 130, 131.

¹⁸⁷¹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 5 : "*Es igualmente de cargo de los Ayuntamientos formar el censo de poblacion, con arreglo a los modelos que dispondrá el Gobierno, y á las otras prevenciones que les hagan las Diputaciones provinciales*".

¹⁸⁷² Antoni JORDÀ FERNÁNDEZ, ... (quina?) op. cit., p. 76

¹⁸⁷³ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 7.

El cap polític havia de tenir cura que, en el pla estadístic de la província que li corresponia elaborar a la Diputació, s'incloguessin tots els elements que indicava el Govern. Hi podia afegir els elements que considerés convenients, i l'havia de remetre al Govern¹⁸⁷⁴.

Cada trimestre, els Ajuntaments havien de fer arribar a mans del cap polític (en la Instrucció del 1813) i en mans de la Diputació (en la Instrucció del 1823), un escrit extès pel capellà o el rector on constaven els naixements, defuncions i casaments que s'havien produït al poble, on s'havia de precisar el sexe i les edats pertinents. Al mateix temps, s'havia d'enviar una llista elaborada per un facultatiu mèdic especificant les diferents malalties que havien causat la mort als difunts¹⁸⁷⁵. Trobem, doncs, un canvi entre ambdues Instruccions. Mentre en la primera, el cap polític aconseguia la informació directament dels Ajuntaments, en la segona la informació l'obtenia la Diputació dels Ajuntaments, i aquesta la transmetia al cap superior polític. Finalment, aquest havia de remetre les llistes al Govern¹⁸⁷⁶.

En la segona Instrucció, s'afegí que la Corporació municipal havia de comparar les llistes a què hem fet referència amb els llibres del registre civil (encara que aquest no es va arribar a crear) mostrant la seva conformitat o disconformitat, i en aquest darrer cas, havia de detallar les dissimilituds que observava. Un cop s'hagués creat el Registre civil i amb ell el seus llibres ja no seria necessari acudir als llistats del rector i dels facultatius¹⁸⁷⁷.

¹⁸⁷⁴ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. III, art. XXXI; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 276.

¹⁸⁷⁵ Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art. II; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 8.

¹⁸⁷⁶ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 262. Sembla que el legislador es va oblidar en la redacció de l'article mencionat de la Instrucció del tretze que el cap polític remetés al govern la informació sobre nascuts, casats i morts.

¹⁸⁷⁷ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 9.

A la Instrucció del Trienni s'aprovà la necessitat de crear un padró municipal anual. Com es desprèn del propi contingut literal del seu articulat, l'elaboració del padró municipal tenia una transcendència fonamental en matèria de seguretat, policia, en el repartiment de les contribucions i altres càrregues i en els allistaments per l'Exèrcit i Milícies¹⁸⁷⁸.

Hem vist, doncs, que la Instrucció del vint-i-tres aportà una sèrie de novetats en aquest apartat competencial. Finalment no s'arribà a confeccionar i el primer cens que es troba a l'Arxiu municipal de Vic és el del 1824.

12.3. ESPECTACLES, CERIMÒNIES, ETC.

No hi ha cap article que reconegui la cultura com a competència de la Corporació municipal.

De la lectura de la documentació municipal sembla desprendre's que l'activitat cultural que tenia lloc a la ciutat era realment escassa o bé no quedava realment registrada de forma habitual, i únicament en queda constància a les actes quan hi ha algun problema de moralitat, com una sessió de l'Ajuntament en el primer període liberal en que qüestionava la moralitat de l'espectacle.

Hi havia un teatre propietat en la seva major part de l'Ajuntament però també d'alguns particulars, que s'emprava per balls i representacions d'aficionats i en certs moments els beneficis que se n'obtenien anaven

¹⁸⁷⁸ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 6: "*Tambien formarán en el mes de Enero de cada año el padron general para el gobierno y administracion de su respectivo pueblo, comprendiendo en él los particulares que sean necesarios, para que sirva á los objetos de policía, de seguridad, y órden de repartimiento de contribuciones y cargas, y de los alistamientos para el Ejército permanente, y para las Milicias nacionales activa y local*".

destinats al pagament de l'armament de la Milícia i a les despeses del monument commemoratiu a la Constitució¹⁸⁷⁹ que es va construir¹⁸⁸⁰. En la sessió de 27 d'octubre de 1820 l'Ajuntament fa referència a la possible representació d'algun acte sobre el naixement o la Passió. El 6 de febrer de 1822 va tenir lloc, efectivament, una representació de la Passió. Ignoro si n'hi va haver d'altres.

El 19 de juliol de 1820 una companyia còmica de Manresa sol·licità permís a l'Ajuntament per la seva representació durant una temporada, permís que li fou concedit¹⁸⁸¹.

S'estava construint un monument a la llibertat i es va demanar per part del Govern superior polític de Catalunya la màxima celeritat en la seva finalització¹⁸⁸². L'Ajuntament va prestar una atenció important al monument commemoratiu de la Constitució, el va encarregar a un escultor considerat de qualitat i bastant conegut en l'època, Pere Quadres -el taller de la seva família havia treballat en la construcció de la catedral neoclàssica de Vic- i el cost econòmic també va tenir una certa importància. L'Ajuntament va crear una Comissió per fer-ne un seguiment i aconseguir "*la mayor perfección en la obra con todo el ahorro posible*"¹⁸⁸³. El 29 i 30 de desembre del 1821 van organitzar-se unes grans festes públiques per celebrar la inauguració del monument de la constitució.

¹⁸⁷⁹ AMV Correspondència 1820-1821, informe sense data.

¹⁸⁸⁰ AMV Correspondència 1821-1822, carta de 21 d'octubre 182. Trobem forces documents que fan referència a l'estat en que es troba el monument. Hem seleccionat aquesta carta a tall d'exemple.

¹⁸⁸¹ AMV Llibre d'actes, sessió 19-7-1820.

¹⁸⁸² AMV Correspondència 1820-1821, carta enviada per Govern polític superior de Catalunya 23 de desembre de 1821.

¹⁸⁸³ AMV Llibre d'actes, sessió 27-10-1820.

A començaments de 1822 el consistori acordà que se celebrarien diversos balls públics de Carnaval a la casa Consistorial i els diners que se n'obtinguessin anirien destinats a costejar diversos temes, sense especificar quins¹⁸⁸⁴.

Es van fer diverses rogatives per falta d'aigua demanant la pluja¹⁸⁸⁵. No es descriuen en què consistien aquests actes però imaginem que deuriem tenir certa solemnitat.

Es donà llicència a les Diputacions per tal de que delimitessin la quantitat que els Ajuntaments podien destinar a la festivitat de la Constitució¹⁸⁸⁶.

Sobre la banda de música municipal de la ciutat únicament hem trobat informació a través d'un parell de sessions de l'Ajuntament on es posà de relleu que els músics reclamaven cobrar diversos treballs realitzats en diferents funcions públiques¹⁸⁸⁷, i en una altra sessió, una any i mig més tard, la Corporació finalment aprova el pagament dels músics que acompanyaven a les autoritats en els actes públics¹⁸⁸⁸.

¹⁸⁸⁴ AMV Llibre d'actes, sessió 30-1-1822.

¹⁸⁸⁵ AMV Correspondència 1822-1823, 21 de març de 1822, 22 d'abril de 1822, etc.

¹⁸⁸⁶ Ordre 14 de maig de 1822 (Col.lecció VII, 140) "*Los pueblos de la Nacion no pagarán de los fondos de propios y Arbitrios mas funciones de iglesia que la del Corpus, la del aniversario de la Constitucion y la de los patronos de cada pueblo*", art. 3.

¹⁸⁸⁷ AMV Llibre d'actes, sessió 12-12-1821.

¹⁸⁸⁸ AMV Llibre d'actes, sessió 3-5-1822.

El juny de 1822 s'aprovà una Ordre que atorgava als alcaldes i als caps polítics la facultat de concedir o denegar permisos per funcions teatrals, corrides de toros o o per qualsevol altre espectacle¹⁸⁸⁹.

12.4. POTESTAT SANCIONADORA

L'Ajuntament podia imposar multes i requerir l'auxili de l'alcalde per fer-les complir¹⁸⁹⁰. Val a dir també que podien iniciar un litigi quan així ho creguessin convenient pel bé públic¹⁸⁹¹.

Per finalitzar aquest capítol, no podem oblidar que tan la Instrucció de 1813 com al de 1823 deixaren la porta oberta a possibles futures ampliacions de les atribucions municipals, mitjançant disposicions legals, sempre i quan el contingut d'aquestes no s'oposés a les Instruccions esmentades¹⁸⁹².

¹⁸⁸⁹ Ordre de 7 de juny de 1822 (Col.lecció IX).

¹⁸⁹⁰ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 80: "*Los Ayuntamientos tienen la facultad de imponer multas proporcionadas que no pasen de quinientos reales en los asuntos correspondientes á sus atribuciones, no siendo por culpas y delitos por los cuales se deba formar causa por tener una pena señalada correspondientes á sus atribuciones, no siendo por culpas y delitos por los cuales se deba formar causa por tener una pena señalada terminantemente en el Código penal. Las harán exigir con el auxilio de los alcaldes, si fuese necesario*".

¹⁸⁹¹ Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 46 "*Cuando sea conveniente al bien público entablar ó seguir algun litigio, los Ayuntamientos formarán una consulta, á cuya continuacion pondrán su dictámen á lo menos dos letrados de conocida ciencia y experiencia. La consulta y los dictámenes acompañarán á las cuentas, sin lo cual no se abonarán tampoco si la opinion de los letrados no hubiese ofrecido una esperanza probable del buen éxito del litigio*".

¹⁸⁹² Instrucció de 23 de juny de 1813, cap. I, art. XXV; Instrucció de 3 de febrer de 1823, art. 74: "*...pertenece á los ayuntamientos desempeñar todos los demas objetos que les estan encomendados por las leyes, reglamentos u ordenanzas municipales, en todo lo que no se oponga á la presente instruccion*".

CONCLUSIONS

El nostre objectiu principal ha estat estudiar d'una banda la legislació sobre el règim municipal constitucional de 1820-1823 i de l'altra com aquesta ha estat aplicada en un cas concret: l'Ajuntament de Vic, per tal de conèixer la dicotomia municipi ideal- municipi real.

Després d'haver analitzat profundament i de forma exhaustiva la documentació del trienni liberal concloem que a Vic es formà sens dubte un Ajuntament constitucional. Hi ha qui diu que en un període tan breu no s'aplicà la normativa liberal. La nostra opinió és que es pot evidenciar el contrari.

Per tal d'arribar a la conclusió esmentada, hem ordenat, sistematitzat i interpretat en profunditat la totalitat de la legislació promulgada referent a la Corporació local i recollida en la Col·lecció de Decrets i Ordres expedits per les Corts, així com la legislació inèdita conservada a l'arxiu municipal de Vic, aconseguint d'aquesta manera un major coneixement legislatiu sobre el règim municipal constitucional.

Amb el nostre treball hem aportat per primera vegada l'anàlisi del règim municipal constitucional de Vic de 1820-1823 des de la triple vessant d'organització, funcionament i competències seguint el mateix procediment descrit en el primer punt d'ordenació, sistematització i interpretació.

Tanmateix ens ha resultat impossible conèixer fins a quin punt l'Ajuntament vigatà tenia coneixement de la legislació promulgada, ja que no existia a l'època un mitjà eficaç de publicitat de les normes jurídiques. No disposem de mitjans per determinar si en el cas de Vic es va arribar a enviar la totalitat de la legislació, ja que no es va portar a terme, un

registre d'entrada de les diferents disposicions jurídiques que es rebien. Solament es conserven algunes poques normes jurídiques generals, però, en cap cas, aquesta succés ens pot fer concloure que no haguessin estat enviades. Les Corporacions locals tenien l'obligació de subscriure's a la Col·lecció legislativa anteriorment mencionada, ara bé, a Vic o van incomplir aquest Ordre o malgrat haver-la complert no s'ha conservat, ni tampoc disposem de cap indici que ens indiqui que va existir. Però aquest tampoc és un fet que per si sol ens pugui conduir a concloure que no van disposar d'aquesta col·lecció. No obstant els fets relatats, el nostre examen de centenars i centenars de documents ens inclina a posicionar-nos cap a una postura favorable al coneixement, sinó de la seva totalitat, almenys sí d'una bona part de la legislació municipal per part de la Corporació vigatana. De la interpretació de les fonts documentals considerem que la coneixença de la legislació municipal era àmplia, doncs, sovint es fa referència en les actes i la resta de documents a la legislació, ara bé no podem afirmar amb exactitud quin va ésser el seu grau exacte de coneixement.

Val a dir que s'observaren dificultats d'interpretació de la normativa referent al procediment electoral dels membres del consistori i la nova figura del secretari va comportar certa confusió en relació a la figura de l'escrivà, ja que no es requerí com a un dels requisits que el secretari fos escrivà públic.

Pel que fa referència a l'aplicabilitat del dret, hem analitzat les cartes rebudes de diferents autoritats i institucions com també els Llibres d'actes del consistori. Aquests llibres no ens han permès estudiar les diferents postures, discussions ja que només plasmen els acords i no les deliberacions. De les fonts documentals de l'arxiu municipal de Vic hem pogut conèixer parcialment, per manca o bé de documentació conservada o bé per falta de constància en les fonts de molts dels esdeveniments del que succeïa en el dia a dia de la vida quotidiana de l'Ajuntament vigatà,

fins a quin punt la normativa reguladora del municipi coincidí amb aquella aplicada pel govern local. Un exemple del tot il·lustratiu d'aquest assumpte és que tots aquells aspectes que fan referència al procediment electoral, designació, control dels requisits, impediments, etc. no es troba plasmat en la documentació. Un tema de tanta transcendència política com aquest no deixa de ser com a mínim sorprenent que no es fes constar en la documentació. Se'ns escapa quin interès hi pot haver al darrera d'aquesta circumstància. Amb tota la prudència necessària imprescindible en aquests casos, ens inclinem cap a una postura favorable a l'aplicabilitat de la norma per part de l'Ajuntament. No hi ha una actitud de resistència de forma genèrica sinó una posició favorable al liberalisme, ara bé no sempre s'acataren les disposicions jurídiques. Hi ha un àmbit en que es produirà un incompliment ferm i constant i és en l'àmbit de l'economia i hisenda.

Efectivament, una de les conseqüències que comportà la crisi econòmica va ésser la falta de compliment de forma reiterada i constant de les obligacions contributives dels Ajuntaments a l'administració central i, en el major dels casos l'endarreriment d'aquests.

A més la guerra generà deutes per part de l'Estat al municipi, fonamentalment per despeses relacionades amb el manteniment dels soldats que havia hagut de fer front el municipi i que el Govern no els hi rescabala, la qual cosa agreujà encara més la precària situació econòmica que vivia la l'Ajuntament.

L'Ajuntament incomplí també l'obligació que tenia de fer una proposta de nous ingressos per subrogar els drets municipals que gravaven el comerç interior.

Desconeixem quina va ésser la posició de l'Ajuntament de Vic davant l'obligació de retre els comptes de propis i arbitris i els comptes generals

del municipi, així com del pressupostos. El cert és que hem examinat alguns documents que expliciten el seu incompliment per part dels municipis i fins i tot la Diputació amenaçà d'emprar constrenyiments contra les poblacions que seguissin resistint-se. I que aquests documents foren enviats a Vic. Ara bé, no podem afirmar amb seguretat, per manca de fonts, que aquesta conducta fos assumida pel municipi vigatà, tot i que es deixa constància que és una conducta molt generalitzada. S'ha d'interpretar això darrer com un element de resistència a la pèrdua d'autonomia municipal que havien patit ja des de les últimes dècades del s. XVIII? No ens atrevim a concloure res al respecte, però certament n'és un indici.

Semblantment, hem detectat retards en els reclutaments de veïns per l'exèrcit (quintes), incompliment en mesures a favor de la lluita del contraban i en matèria de passaports. L'Ajuntament no va aplicar el Decret de proporcionalitat entre nombre d'habitants de les poblacions i nombre d'individus del consistori. Tampoc va elegir un síndic el 1823 i s'incomplí l'obligatorietat d'assistència per part dels membres de l'Ajuntament. Podem afirmar que en l'Ajuntament constitucional de Vic es practicà l'absentisme.

Hi ha també un reiterat incompliment de la Instrucció de 1813 que exclouïa als síndics de formar part de les Comissions.

Val a dir que l'Ajuntament no s'ocupà de promoure l'agricultura, indústria i comerç tal i com es desprèn de la manca d'actuacions al respecte, incomplint en aquest punt una de les obligacions competencials que el legislador li atorgà. Tampoc es va elaborar el registre civil el cens i l'estadística.

El context històric, molt especialment la primera guerra civil a partir especialment de l'estiu de 1822 en que s'agreujà considerablement, i la

greu crisi econòmica que patia el nostre país, són factors absolutament determinants per la configuració de l'Ajuntament real com ha quedat demostrat en aquesta tesi. La major part de la documentació està absolutament condicionada per aquestes dues circumstàncies. La crisi econòmica impedirà l'Ajuntament el poder desplegar amb èxit el ventall de competències de la Corporació local per manca de liquiditat per poder fer front a les despeses que el desenvolupament de les competències comportaria. La pesta i la sequera foren elements també rellevants que marcaran la política municipal i que agreujaren encara més la situació de precarietat econòmica.

La importància de la Milícia local, conseqüència de la guerra, serà també un element absolutament rellevant per la configuració del municipi vigatà que defensà el bàndol liberal fins al final.

És important assenyalar el paper absolutament actiu del cap polític com a òrgan administratiu jeràrquicament superior a l'Ajuntament. Se li havia de comunicar setmanalment els diferents esdeveniments municipals. El que ens posa de relleu aquesta obligació és el ferm propòsit de centralització i control a ultrança per part de l'administració central a través del cap polític.

No hem trobat en les fonts cap enfrontament polític i competencial entre el cap polític i l'Ajuntament, o amb la Diputació, més enllà de la polèmica pels impagaments i deutes.

Pel que fa a la composició de l'Ajuntament, alguns dels membres de l'Ajuntament absolutista continuaran formant part del govern municipal durant l'etapa constitucional. Aquest element de continuïtat es dona sempre entre individus del sector social més elevat després dels nobles: els hisendats, però també és cert que en l'Ajuntament constitucional de

Vic s'obrí pas a la classe mitjana i també als menestrals. Els nobles deixaren de formar-ne part.

Per últim, els darrers mesos de la vida municipal constitucional van venir absolutament marcats per la guerra fins al punt que el govern local passarà a estar en mans dels militars. Es va crear una Junta provisional predominantment integrada per l'estament nobiliari.

Sovint s'ha parlat dels grans canvis, que almenys sobre el paper, va aportar l'arribada del liberalisme a Espanya de la mà de la Constitució de 1812 i s'han ressaltat reiteradament per diversos autors les reformes fonamentals portades a terme en l'àmbit dels Ajuntaments. Concretament: l'establiment del procediment electoral que va suposar l'extinció dels càrrecs vitalicis i hereditaris i la seva substitució per càrrecs de durada anual (que ja havia tingut lloc a Catalunya amb anterioritat al Decret de Nova Planta), generalització i uniformitat d'aquesta institució. El que volem ressaltar són els elements de continuïtat amb el municipi d'Antic règim i molt especialment a partir de les reformes que de la mà de la il·lustració es van anar introduint a Espanya en la segona meitat del XVIII. Sense pretendre ser exhaustius, volem assenyalar de forma succinta alguns dels elements de continuïtat:

- Es manté la pèrdua d'autonomia del govern municipal i la centralització per part de l'administració central, però els Corregidors seran substituïts per la nova figura del cap polític i els Corregiments per les Diputacions.
- El cap polític presidirà els Ajuntaments cap de província de la mateixa manera que el corregidor era el president del municipi cap de corregiment. Es persisteix en el control de l'Ajuntament, subjugació del poder municipal al poder central a través de l'administració territorial. El cap polític podia presidir qualsevol altre Ajuntament quan ho considerés oportú. Ambdues figures tenien dret de vot en cas d'empat en els acords

de l'Ajuntament. Característica que tenia una rellevància política transcendental i que el cap polític no va perdre fins a la Instrucció del vint-i-tres.

- Es manté el paper rellevant de l'intendent en matèria financera.
- Existència dels alcaldes de barris em ambdós municipis.

També s'observa un cert gir en les relacions alcaldes-regidors entre els municipis del XVIII i els liberals de principis del XIX. A l'Antic Règim els regidors sol·licitaven auxili als alcaldes en l'exercici de les seves competències exactament a l'invers del que succeí en el municipi constitucional. La comunicació de les normes jurídiques era una atribució pròpia dels regidors que passà a l'alcalde primer constitucional. L'ordre públic també va canviar de mans, del regidor a l'alcalde. L'alcalde en el s. XVIII era fonamentalment un jutge, però també un representant del monarca en matèria d'hisenda, allotjament i bagatges i de forma secundària realitzava atribucions de policia i govern econòmic. L'alcalde constitucional no intervé en matèria de policia però sí en matèria d'abastaments, pesos i mesures i té un paper destacat en ordre públic cosa que no tenia el de l'Antic Règim.

En relació al procurador síndic, sabem que va néixer amb un objectiu molt clar que era vetllar per la defensa del veïns davant dels excessos i abusos de l'oligarquia que controlava els càrrecs municipals en haver esdevingut vitalicis i hereditaris. Però la seva raó de ser va desaparèixer amb el model constitucional, aquest serà el motiu pel qual es difuminà aquesta idea de vetllar pels interessos dels veïns davant de l'Ajuntament, fiscalitzar l'actuació dels regidors, o almenys, en el cas de Vic, no l'hem pogut observar en cap moment, com també han desaparegut els clàssics enfrontaments entre regidors i síndics. No es va donar, doncs, cap conflicte competencial amb els regidors.

Pel que fa al funcionament del municipi constitucional no es va regular fins a la Instrucció de 3 de febrer de 1823 pocs mesos abans que finalitzés el govern liberal. Per tant es continuà tal com s'havia fet fins aleshores. Al febrer de 1823 Vic es trobaven en plena guerra i amb una Junta provisional que substituï l'Ajuntament constitucional, la qual cosa impossibilità l'aplicació de la nova regulació sobre el funcionament. La diferència més destacable va ser la designació de l'alcalde primer constitucional com a president de l'Ajuntament, en absència del cap polític o del subaltern. I abans era el Corregidor, alcalde major o regidor degà.

Podríem concloure que també el president dirigia els debats com ho havia vingut fent fins aleshores? I que era el primer en votar? Elements que tenen una certa importància política. El cert és que de l'anàlisi de les actes no podem arribar a cap conclusió.

Pel que fa a les competències municipals ja altres autors han advertit de que les atribucions de la Instrucció de 1813 provenen de la Novíssima Recopilació. Les competències són les mateixes excepte en els temes de la Milícia, i l'elaboració de l'estadística, registre civil i cens.

Cal destacar també una pèrdua significativa de les atribucions locals en matèria d'hisenda per a disposar sobre els seus fons, gestió dels seus ingressos i decisió sobre les seves despeses. Això significà una retallada dràstica de l'autonomia municipal a partir de la segona meitat del XVIII, concretada en una centralització de la hisenda municipal, l'obligació de retre comptes i el control sobre els pressupostos. Una submissió i sotmetiment totals a l'administració central.

El municipi constitucional adoptà una posició més activa en matèria de beneficència i sanitat sobretot amb el Reglament de 1822 (tot i que des

de la segona meitat del segle XVIII el municipi exercia certes competències en matèria de sanitat i beneficència).

Pel que fa a les presons observem que ja a finals del XVIII s'introdueix al nostre país el corrent humanitari que afectà a l'àmbit del dret penal i penitenciari i per tant, es prengueren mesures, encara que tímidament, encaminades cap a un tracte més humanitari, més digne pels presos.

A partir de l'1 de juliol de 1771 es van atribuir competències en l'àmbit de l'ensenyament que consistí bàsicament en el control de l'ensenyament per part de les entitats locals. També examinaven els aspirants a mestres. L'Ajuntament constitucional vetllava pel correcte ensenyament per part dels mestres i tenia potestat sobre l'elecció dels mestres.

De la mateixa manera que el municipi del XVIII, el municipi constitucional col·laborà en atribucions pròpies de l'Estat perquè aquest no podia assumir certs temes com el reclutament dels soldats, és a dir, les quintes i la recaptació de les rendes provincials.

En síntesi podem copsar que el municipi constitucional de Vic, en la seva vida i actuació quotidianes, va viure canvis importants provocats per les transformacions polítiques i legislatives del país: principis polítics, estructura organitzativa, sistema electoral, etc. Tanmateix, en altres aspectes la continuïtat respecte al municipi de l'Antic Règim és força evident, de tal manera que en alguns temes es podria pensar en una veritable adaptació i adequació liberal i constitucional de vells esquemes a les noves realitats, sense grans transformacions.

En definitiva, és el vell dilema reforma/ruptura que nosaltres hem examinat no solament des d'un punt de vista teòric, sinó en la pràctica real.

FONTS DOCUMENTALS

COL.LECCIONS LEGISLATIVES

Novísima Recopilación de las Leyes de España.

Colección de los decretos y órdenes que han expedido las Cortes geneales y extraordinarias 1812-1814.

Colección de los decretos y órdenes que han expedido las Cortes geneales y extraordinarias de 1820-1823.

ARXIU MUNICIPAL DE VIC (AMV)

Circular i Bans 1811-1834. Impresos.

Bans, circulars, edictes vigatans 1812-1814.

Correspondència 1812-1814.

Llibres d'actes 1820-1823.

Correspondència 1820-1823.

Carpeta 1822. Sense enquadrar.

BIBLIOGRAFIA CITADA

ABBAD, Fabrice, "Para una historia de los intendentes españoles en el siglo XVIII" a *Actas IV Symposium Historia de la Administración*, Madrid, 1983.

AGUILAR PIÑAL, Francisco, "Un alcalde de barrio en el Madrid de Carlos IV", a *Boletín del Centro de Estudios del siglo XVIII* 6, 1978.

ALBI, Fernando, "El corregidor y la coadministración municipal", a *Revista de Estudios de la Vida local*, 1943.

ALBI, Fernando, *El corregidor en el municipio español bajo la monarquía absoluta (ensayo histórico-crítico)*, Madrid, 1943.

ÁLVAREZ PANTOJA, María José, "La hacienda municipal sevillana en el trienio liberal" a *Hacienda Pública Española* 55, Madrid 1978.

ANES, Gonzalo, "Los pósitos en la España del siglo XVIII", a *Moneda y Crédito* 105, 1968.

ANES, Gonzalo, *Economía e Ilustración en la España del XVIII*, Barcelona, 1981.

ARENILLA SÁEZ, Manuel, "La ciencia de la administración en la época de Oliván", a *La configuración jurídico política del Estado liberal en España, Actas del congreso en conmemoración del segundo centenario del nacimiento de D. Alejandro Oliván (1796-1996)*, 1996.

ARGÜELLES, Agustín de, *Examen histórico de la reforma constitucional de España*, Londres 1833.

ARNABAT MATA, Ramon, *Revolució i contrarevolució a Catalunya durant el trienni liberal*, Tesis doctoral, UPF, Barcelona 1999

AULÈSTIA I PIJOAN, Antoni, *Estudis històrics. Monografies. Discursos. Articles*, II Barcelona, 1991.

BAENA PINEDO, Pablo, "La división municipal de la revolución liberal. El caso de Madrid" a *Antiguo Régimen y liberalismo. Homenaje a Miguel Artola*, vol. 3, 1995.

BERNAL RODRÍGUEZ, Antonio Miguel, "Haciendas locales y tierras de propios: Funcionalidad económica de los patrimonios municipales (siglos XVI-XIX)" a *Hacienda Pública Española* nº 55, 1978.

BLANCO VALDÉS, Roberto L., *Rey, Cortes y Fuerza armada en los orígenes de la España liberal*, Madrid, 1988.

BERNARDO ARES, José Manuel de, *Los alcaldes mayores de Córdoba (1750-1833)*, Córdoba 1978.

CALVO POYATO, José, "Gobierno municipal, fiscalidad y política agraria en el reinado de Carlos III" a *Cuadernos de Investigación Histórica*, 1989.

CARRASCO CANALS, Carlos, "El municipio en la administración española del siglo XIX" a *Revista de Estudios de la Vida local*, 173, Universidad de la Rioja, 1972.

CÁRDENAS RODRÍGUEZ MOYA, J.M., "Sistemas de representatividad de las corporaciones municipales en el constitucionalismo español" a *Actas del III Symposium de Historia de la Administración*, Madrid 1974.

CARRERA I PUJALS, Jaume, *Historia política de Catalunya*, Tomo II, "El turbulento reinado de Fernando VII", Barcelona, 1957.

CASTRO, Concepción de, *La revolución liberal y los municipios españoles (1812-1868)*, Madrid, 1982. COLMEIRO, Manuel, *Derecho administrativo español*, Madrid, 1850.

CEBREIROS ÁLVAREZ, Eduardo, *El municipio de Compostela a finales del antiguo régimen (1759-1812)*, Santiago de Compostela, 1999.

CEBREIROS ÁLVAREZ, Eduardo, "La tutela de la Diputación provincial de Jaén en la formación del Ayuntamiento constitucional de Ibro" a *Boletín del Instituto de Estudios Giennenses* nº CLXXXII, 2002.

CORRAL GARCÍA, Esteban, *El escribano de Concejo en la Corona de Castilla (siglos XI al XVII)*, Burgos, 1987.

CUESTA MARTÍNEZ, Manuel, *Oficios públicos y sociedad y sociedad. Administración urbana y relaciones de poder en la Córdoba de finales del Antiguo Régimen*, Córdoba, 1997.

DANVILA COLLADO, Manuel, *El poder civil en España*, 6 vol. Madrid, 1886.

DEDIEU, Jean Pierre, "Real Hacienda y haciendas municipales. Siglo XVIII en Castilla" a *El municipio en la España moderna*, Córdoba, 1996.

DESDEVISES DU DEZERT, Georges, "Les Institutions de l'Espagne au XVIII siècle" a *Revue Hispanique* n° 157, 1927.

DÍEZ DEL CORRAL, Luís, *El liberalismo doctrinario*, 2ª ed., Madrid, 1956.

DOMÍNGUEZ ORTIZ, Antonio, *Sociedad y Estado en el siglo XVIII*, Barcelona, 1976.

DOMÍNGUEZ ORTIZ, Antonio, *La sociedad española en el siglo XVIII*, Madrid, 1955.

DOU Y DE BASSOLS, Ramón Lázaro de, *Instituciones del derecho público general de España con noticia del particular de Cataluña, y de las principales reglas de gobierno en qualquier estado*, vol. II (edic. facsímil) Barcelona, 1975.

ESCARTÍN SÁNCHEZ, Eduardo, *La Intendencia de Cataluña en el siglo XVIII*, Barcelona, 1995.

ESPUNY, Mª Jesús i SARRIÓ, Josep, "La Hacienda y los bienes de propios de los municipios catalanes a comienzos de la Revolución liberal", a *III Jornades d'Estudis d'Història: El món rural català a l'època de la Revolució liberal*, Cervera 1991.

JUNYENT SUBIRÀ, Eduard, *La ciutat de Vic i la seva història*, Barcelona, 1976.

FEIJOO CABALLERO, Pilar, "El Ayuntamiento de Bilbao y su respuesta a los intentos reformistas de Carlos III: Diputados y Síndicos Personeros del Común (1766-1841)", a *Letras de Deusto* n° 18, 1988.

FERNÁNDEZ ALBALADEJO, Pablo, "Monarquía ilustrada y haciendas locales en la segunda mitad del siglo XVIII" a *Fragmentos de Monarquía*, Madrid, 1992.

FERNÁNDEZ TORRES, Juan Ramón, *La formación histórica de la jurisdicción contencioso-administrativa (1845-1868)*, Madrid 1998.

FIGUEROLA GARRETA, Jordi, *Església i Societat a principis del segle XIX*, Vic, 1988.

FLORENZA PARÉS, Joan, *L'ensenyament a Catalunya durant el trienni liberal*, Abadia de Montserrat, 1996.

FLOREZ DE QUIÑONES TOMÉ, Vicente, *Contribución al estudio del Régimen local y de la economía popular de España*, León, 1924.

FONT I RIUS, Josep M^a, veure el terme "municipi modern" a *Diccionari d'història d'Espanya*, Madrid, 1968.

FONTANA, Josep, *Hacienda y Estado en la crisis del antiguo régimen español (1823-1833)*, Madrid, 2001.

GALLEGO ANABITARTE, Alfredo, "Notas histórico-jurídicas sobre el Régimen Local español", a *Actas del II Symposium de Historia de la Administración*, Madrid, 1971.

GARCÍA DE ENTERRÍA, Eduardo, *Revolución francesa y administración contemporánea*, 4^a ed. Madrid, 1994.

GARCÍA DE ENTERRÍA, Eduardo, *La administración española*, 3^a ed., Madrid, 1972.

GARCÍA FERNÁNDEZ, Javier, *El origen del municipio constitucional: Autonomía y centralización en Francia y en España*, Madrid, 1983.

GARCÍA GARCÍA, Carmen, "Haciendas municipales y bienes de propios: las reformas de Carlos III" a *Anales de Estudios Económicos y Empresariales*, nº 1, 1986.

GARCÍA GARCÍA, Carmen, "Las reformas de las haciendas locales en los primeros períodos constitucionales", *Revista de Estudios Políticos* nº 93 1996.

GARCÍA GARCÍA, Carmen, *La crisis de las haciendas locales. De la reforma administrativa a la reforma fiscal (1743-1845)*, Valladolid, 1996.

GAY ESCODA, Josep M. , *El corregidor a Catalunya*, Madrid, 1997.

GÓMEZ ORFANEL, Germán, "Textos constitucionales relacionados con las colectividades locales y la distribución territorial de las competencias políticas", a *Revista de Estudios Sociales* 21-22, 1977-1978.

GONZÁLEZ ALONSO, Benjamín, *Sobre el Estado y la administración de la Corona de Castilla en el antiguo régimen*, Madrid, 1981.

GONZÁLEZ ALONSO, Benjamín, *El corregidor castellano (1348-1808)*, Madrid, 1970.

GONZÁLEZ POSADA, Adolfo, *Evolución legislativa del régimen local en España (1812-1909)*, Madrid, 1910, Reed. Madrid 1982.

GRAU, Ramon i LÓPEZ, Marina, "L'Ajuntament de Barcelona sota Carles III (1759-1788). Un esquema històric" a *II Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, 2 vol., 1988.

GUILLAMÓN ÁLVAREZ, Javier, "La Audiencia de Canarias y el gobierno municipal: establecimiento de los alcaldes de barrio (1769-1803)", a *Investigaciones Históricas I*, 1979.

GUILLAMÓN ÁLVAREZ, Javier, Las reformas de la administración local durante el reinado de Carlos III. (Un estudio sobre dos reformas administrativas de Carlos III), Madrid, 1980.

GUILLAMÓN ÁLVAREZ, Javier, "El reformismo administrativo del siglo XVIII español" a *Estado y fiscalidad en el Antiguo Régimen*, Murcia, 1989.

GUILLAMÓN ALVAREZ, Javier, "Campomanes y las reformas en el régimen local: Diputados y personeros del Común", a *Cuadernos de investigación histórica 1*, 1997.

HINOJOSA, Eduardo de, *Estudios sobre la historia del derecho español*, Tomo I, Madrid, 1903.

HIJANO PÉREZ, M. de los Ángeles, "La pérdida del poder político en los ayuntamientos tras la revolución liberal" a *Antiguo Régimen. Homenaje a Miguel Artola*, vol.3, 1995.

INFANTE MIGUEL-MOTTA, Javier, *El municipio de Salamanca a finales del antiguo régimen (contribución al estudio de su organización institucional)*, Salamanca, 1984.

IRLES VICENTE, M^a del Carmen, *El régimen municipal Valenciano en el siglo XVIII*, Alicante, 1995.

JORDÀ FERNÁNDEZ, Antoni, *Poder i comerç a la ciutat de Tarragona al s. XVIII*, Tarragona, 1988.

JORDÀ FERNÁNDEZ, Antoni, *Una nova visió de les reformes municipals de Carles III: l'Ajuntament de Tarragona, 1760-1808*, Tarragona, 1990.

JORDÀ FERNÁNDEZ, Antoni, "Notes sobre l'Ajuntament de la ciutat de Tarragona al s. XVIII" a *Pedralbes* n° 17, 1997.

JORDÀ FERNÁNDEZ, Antoni, *Las Diputaciones provinciales en sus inicios Tarragona, 1836-1840. La guerra como alteración en la aplicación de la norma jurídica*, Madrid, 2002.

JORDÀ FERNÁNDEZ, Antoni, *Orígens de la Diputació de Tarragona (1822-1840): Divisió territorial, organització institucional i relacions amb els ajuntaments*, Tarragona, 2008.

LADERO QUESADA, Miguel Ángel, "El poder central y las ciudades en España, del siglo XIV al final del Antiguo Régimen", a *Revista de Administración Pública* nº 94, Madrid, 1981.

LÓPEZ DÍAZ, María, "Una aproximación a la institución notarial en Santiago: escribanos y notarios a mediados del siglo XVIII", a *Estudios Mindonienses* nº 8, 1992.

LORENTE TOLEDO, Luís, *Hacienda local y política económica en la España de Fernando VII. La provincia de Toledo (1814-1833)*, Ayuntamiento de Toledo, Diputación de Toledo, Universidad de Castilla- la Mancha, 1990.

LUCAS VERDÚ, Pablo, próleg del llibre de J.GARCÍA FERNÁNDEZ, *El origen del municipio constitucional: autonomía y centralización en Francia*, Madrid, 1983.

MARINA BARBA, Jesús, "La reforma municipal de Carlos III en ciudad Real (1766-1780)", a *Chronica Nova* 14, 1984-1985.

MARINA BARBA, Jesús, *Poder municipal y reforma en Granada durante el siglo XVIII*, Granada, 1992.

MARTIN RETORTILLO, Sebastián i ARGULLOL MURGADAS, Eric, "Aproximación histórica al tema de la descentralización (1812-1831)" a *Descentralización administrativa y organización política*, vol. I, Madrid, 1973.

MARTÍN MATEO, Ramón i ORDUÑA REBOLLO, Enrique, "La perspectiva histórica de la cuestión municipal en las diversas Constituciones españolas", a *Información Comercial Española* nº 549, Madrid, 1979.

MARTÍNEZ GIJÓN, José, "Estudios sobre el oficio de escribano en Castilla durante la Edad moderna", a *Centenario de la ley del notariado* I, 1964.

MARTÍNEZ MARINA, Francisco, *Teoría de las Cortes*, Tomo I, Madrid 1813.

MERCHÁN FERNÁNDEZ, Alfonso Carlos, *Gobierno municipal y administración local en la España del Antiguo Régimen*, Madrid, 1988.

MERCHÁN FERNÁNDEZ, Carlos, "El procurador síndico general y los representantes del común en el ayuntamiento de Palencia bajo el reformismo borbónico (siglo XVIII)" a *Actas del II Congreso de Historia de Palencia*, vol. III: *Edad moderna y contemporánea*, 1988.

MERCHÁN FERNÁNDEZ, Alfonso Carlos, *La administración local de Palencia en el antiguo régimen (1180-1808)* (Fiscalidad, jurisdicción y gobierno), Palencia, 1988.

MERCADER RIBA, Joan, *Felip V i Catalunya*, Barcelona, 1968. MORAZZAI, G., *La Intendencia en España y en América*, Caracas, 1966.

MERCADER RIBA, Joan, "Un organismo piloto en la Monarquía de Felipe V: la Superintendencia de Cataluña", a *Hispania* 103 (1966)

MIR BAGÓ, Josep, *El sistema español de competencias locales y la reforma del régimen local en Cataluña*, UPF Barcelona, 1990.

MORELL OCAÑA Luís, "La figura del alcalde en el derecho local español" a *Anuario de la Facultad de derecho de Cáceres*, 1982.

MORELL OCAÑA, Luís, "El municipio constitucional i la Instrucción de 1813" a *El Municipio constitucional. II Seminario de Historia de la Administración*, Madrid, 2002.

MORILLO VELARDE, José I., *El alcalde en la administración española*, Madrid, 1977.

NIETO, Alejandro, Estudi preliminar a ORTIZ de ZÚÑIGA, *El libro de los alcaldes y Ayuntamientos*, Madrid, 1978.

OLIVÁN, Alejandro de, *De la Administración pública con relación a España*, Madrid, 1842; reed. por García de Enterría, Madrid, 1954

ORDUÑA REBOLLO, Enrique, *Municipio y provincia: historia de la organización territorial española*, Madrid 2003.

ORTIZ DE ZÚÑIGA, Manuel, *Elementos de Derecho Administrativo*, Granada 1842-1843, 4 vols.

ORTIZ DE ZÚÑIGA, Manuel, *El libro de los alcaldes y Ayuntamientos*, Granada 1841, reed. 1978, 2 vols.

PALACIO ATARD, Vicente, *La España del siglo XVIII. El siglo de las reformas*, Madrid, 1978.

PÉREZ BUA, Manuel, "Las reformas de Carlos III en el régimen local de España", a *Revista de Ciencias jurídicas y sociales* 6, 1919.

PÉREZ GUERRERO, Pedro Luís, "Antecedentes históricos del desarrollo local en España: la idea del fomento de la vida económica y social de los municipios entre 1800-1834" a *Actes III Seminario de Historia de la Administración*, Madrid, 2004.

POSADA, Adolfo, *Evolución legislativa del régimen local en España*, Madrid 1982.

POSADA HERRERA, José, *Lecciones de Administración*, Madrid 1843; reed. 1978.

POUTHAS, Charles, *Guizot pendant la restauration*, París 1923.

POUTHAS, Charles, "Les projets de réforme administrative sous la Restauration" , a *Revue d'Histoire Moderne*, 1926.

POZAS POVEDA, Lázaro, "Aproximación al estudio del oficio de escribano público del número de la ciudad de Córdoba, en la primera mitad del siglo XVIII" , a *Axerquia* 14, 1985.

REGLÀ, Joan, *Història de Catalunya*, 2 vols., Barcelona, 1973.

RICO LINAGE, Raquel *Constituciones históricas*, Sevilla, 1994.

ROCA I VERNET, Jordi, *Política, liberalisme i revolució, Barcelona 1820-1823*, Tesi doctoral, UAB, 2007.

RUBIO FERNÁNDEZ, Mª Dolores, "Diputados del común y síndicos personeros en Alicante, 1766-1770" a *Revista de Historia Moderna* n° 6-7, 1986-1987.

SACRISTÁN MARTÍNEZ, Antonio, *Municipalidades de Castilla y León: estudio histórico-crítico*, Madrid, 1877.

SALANOVA, E. *La reforma municipal barcelonesa: Los alcaldes de barrio, 1769*, Tesi de llicenciatura, Barcelona, 1970.

SÁNCHEZ-ARCILLA BERNAL, José, "Del municipio del antiguo regimen al municipio constitucional. Un caso concreto: Guadalajara", a *Actas del IV Symposium de la administración*, Madrid, 1983.

SANCHEZ-ARCILLA BERNAL, José, "Los antecedentes del Gobernador civil: El Jefe político bajo la Constitución de 1812" , a AAVV, *El Gobernador civil en la política y en la administración de la España contemporánea*, Madrid, 1997.

SÁNCHEZ CARCELÉN, Antonio, "La crisis econòmica del Ayuntamiento de Lleida en el trienio liberal", a *IV Congreso de la Asociación de Historia Contemporánea*, Murcia, 2008.

SÁNCHEZ CARCELÉN, Antonio, "La formación de la Milicia Nacional en Lleida (1820-1821)", *Cuadernos de Historia Contemporánea*, vol. 30, 2008.

SANMARTÍ, Antonio, *Colección de órdenes relativas a la nueva planta de la Real Audiencia de Cataluña*, Lleida, 1805.

SANTAMARIA DE PAREDES, Vicente, *Curso de derecho administrativo*, Madrid, 1885.

SANTANYANA BUSTILLO, Lorenzo de, *Gobierno político de los pueblos de España y el corregidor, alcalde y juez en ellos*, Madrid, 1979.

SANZ CID, Carlos, *El municipio. Ensayo de un estudio del mismo, en los principios, en la historia y en la legislación*, Madrid, 1917.

SARRIÓ GUALDA, Josep, *La Diputació provincial de Catalunya sota la Constitució de Cadis (1812-1814 i 1820-1822)*, Barcelona, 1991.

SERRA PIÑAR, "Los elementos del régimen jurídico municipal en algunos de los proyectos y disposiciones legales del siglo XIX", a *Las Ciencias* nº 16, 1951.

SERRANO BELEZAR, Miguel, *Discurso político-legal sobre la erección de los diputados y personeros del común de los reynos de España, sus elecciones y facultades*, Valencia, 1790.

SOLDEVILA, Ferran, *Història de Catalunya*, Barcelona, 1963.

TOCQUEVILLE, Alexis de, *El Antiguo Régimen y la Revolución*, Madrid, 2004.

TOMÁS Y VALIENTE, Francisco, "Un ministro Castellano en la Corona de Aragón: Lorenzo Santayana y Bustillo" a *Gobierno e instituciones en la España del Antiguo Régimen*, Madrid, 1982.

TOMÁS Y VALIENTE, Francisco, "Las ventas de oficios de regidores y la formación de oligarquías urbanas en Castilla (Siglos XVII Y XVIII)" a *Historia, Instituciones. Documentos* nº 2, 1975.

TOMÁS Y VALIENTE, Francisco, "Las ventas de oficios de regidores y la formación de oligarquías urbanas en Castilla (siglos XVII y XVIII)", a *Actas de las primeras jornadas de metodología aplicada de las ciencias históricas*, tomo III, 1975.

TOMÁS Y VALIENTE, Francisco, "Ventas de oficios públicos en Castilla durante los siglos XVII y XVIII", a *Gobierno e instituciones en la España del antiguo régimen*, 1982.

TORENO, Conde de, *Historia del levantamiento, guerra, revolución de España*, tomo III, 2ª ed., Madrid, 1848.

TORRAS I RIBÉ, Josep M., *Els municipis catalans de l'antic règim (1453 - 1808) (Procediments electorals, òrgans de poder i grups dominants)*, Barcelona, 1983.

TORRAS RIBÉ, Josep M., "Aproximació a la problemàtica civil de la Guerra de Successió a Catalunya. La política municipal de l'Arxiduc Carles d'Àustria (1705-1711)", a *Recerques* n° 13, 1983.

TORRAS I RIBÉ, Josep M., *La venalitat dels càrrecs municipals a Catalunya (1739-1741). Un exemple concret: Vilanova i la Geltrú, Vilafranca del Penedès*, 1977.

TORRAS I RIBÉ, Josep M., "La venta de oficios municipales en Cataluña (1739-1741), una operación especulativa del gobierno de Felipe V", *V Symposium de Història de la Administració*, 1982.

TORRAS I RIBÉ, Josep M., "La Catalunya borbònica: evolució i reaccions contra el règim municipal" a *Història de Catalunya*, IV, Barcelona, 1978.

TOSCAS SANTAMANS, Eliseu, *L'Estat i els poders locals del segle XIX. Una visió des de Sarrià (1780-1860)*, Barcelona, 1997.

VANDELLI, Luciano, *El poder local. Su origen en la Francia revolucionaria y su futuro en la Europa de las regiones*, Madrid, 1992.

VARELA VIEYTES, Eulogio, *El derecho municipal*, Madrid 1882.

VEGA DOMÍNGUEZ, Jacinto de, "Nuevo siglo y nuevos ayuntamientos. Instituciones en Huelva a comienzos del siglo XIX, a Antiguo Régimen y liberalismo. Homenaje a Miguel Artola, vol. 3, Madrid, 1995.

VILAR, Pierre, *Assaig sobre la Catalunya del segle XVIII*, Barcelona, 1973.

VIÑES, José Javier, *La sanidad española en el s. XIX* (Introducció a 1ª part), Navarra, 2006.

VIÑES, José Javier, *La sanidad española en el s. XIX* (2ª part), Navarra, 2010.

VIZCAINO PÉREZ, Vicente, *Tratado de la jurisdicción ordinaria para la dirección y guía de los alcaldes de los pueblos de España*, reedición de la de 1802, Madrid, 1979.